

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Traducció catalana del *Decameron* (1429)

Edició crítica

Misericòrdia Cabré i Munné

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 4.0. Espanya de Creative Commons**.

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 4.0. España de Creative Commons**.

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0. Spain License**.

U N I V E R S I T A T D E B A R C E L O N A

FACULTAT DE FILOLOGIA

Tesi que per a l'obtenció del grau de doctor presenta
Misericòrdia Cabré i Monné

Director: Amadeu-J. Soberanas i Lleó

Barcelona, setembre 1986

Traducció catalana del **Decameron** (1429)

Edició crítica

Presentació

Aquesta tesi doctoral és una edició del ms. 1716 de la Biblioteca de Catalunya, l'únic còdex que ens ha llegat la traducció catalana del **Decameron** de 1429.

Seguint aquest propòsit he transcrit de nou el text directament sobre el ms. de la Biblioteca de Catalunya, he comparat les meves lectures amb les de Massó i Torrents i he establert la puntuació, la "restitutio" i les anotacions tenint sempre present el text italià i l'estil del traductor.

M'ha semblat prèvia i imprescindible, a part de la crítica de les edicions del text existents, una descripció completa del ms. 1716 -atès que les dues fetes fins ara són incompletes-, una anàlisi de les característiques del ms. i de la traducció i un resum comentat del que n'ha dit la crítica sobre el problema de l'autoria i de la transmissió, sobre el qual apporto la meua interpretació. El resultat de la "collatio" amb la traducció manuscrita italiana per esbrinar la família de l'original usat per a la traducció ha donat un resultat encoratjador; no puc dir el mateix de la recerca de l'autor o de l'enigmàtic Johan Poll.

He procurat en tot moment destriar dos conceptes molt sovint confosos: el fet de la traducció i la còpia d'aquesta traducció, el fet de la traducció com a fenomen

absolutament discernible de la còpia d'aquesta traducció. Una qüestió tan simple ha provocat malentesos considerables pel fet que s'hi han basat moltes hipòtesis que trontollen a causa d'aquest apriorisme del tot infundat.

Confio haver pogut contribuir a la confirmació de la unitat de la traducció amb les observacions de les notes sobre la traducció i amb les anàlisis de l'estudi previ.

Sigles

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó.
AHCB	Arxiu històric de protocols de Barcelona.
AIEC	Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans.
B	Boccaccio, <i>Decameron</i> .
BDC	Biblioteca de Catalunya.
BRABL	Boletín de la Real Academia de Buenas Letras.
BUB	Biblioteca Universitària de Barcelona.
CSIC	Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
DCVB	Diccionari Català-Valencià-Balear.
ENC	Els Nostres Clàssics.
ER	Estudis Romànics
EUC	Estudis Universitaris Catalans.
IEC	Institut d'Estudis Catalans.
ms.	manuscrit.
REW	Romanisches Etymologisches Wörterbuch.
RFE	Revista de Filología Española.

INDEX

Presentació

Sigles.

1. Descripció física del ms. 1716 de la Biblioteca de Catalunya

1.1. El paper.

1.2. La lletra.

1.3. La foliació i altres numeracions.

1.4. L'enquadrernació.

1.5. Contribucions coetànies de la còpia.

1.6. Contribucions posteriors a l'enquadrernació.

1.7. Mancances.

2. Descripció gràfica.

2.1. Consonantisme.

2.2. Vocalisme.

2.3. Errors de còpia.

3. La traducció catalana del Decameron.

3.1. Confrontació amb la tradició codicològica italiana.

3.2. Aspectes morfosintàctics de la traducció.

3.3. Procediments de traducció.

4. La "translació" de 1429 i el còdex 1716.

4.1. Resum i crítica dels estudis anteriors.

4.2. Una interpretació.

5. Edicions existents.

5.1. Relació.

5.2. Comentari i crítica.

6. Criteris d'edició.

Notes.

Bibliografia.

Edició del **Decameron** (ms. 1716 de la Biblioteca de Catalunya).

Notes a l'edició

Glossari

1. Descripció física del ms. 1716 de la BdC.

1.1. El paper.

La traducció catalana del Decameron de Boccaccio datada l'any 1429 es conserva en un únic ms. compost i adèspot (1), copiat per dos amanuenses, sense que hi hagi cap notícia en inventaris de l'època de l'existència d'altres còdexs de la mateixa obra. Consta de 357 folis, distribuïts generalment en plecs de vuit, de paper verjurat de 295x215 mm. llevat de 5 folis (els números 1, 6, 7, 13 i 29) retallats de marges amb anterioritat o durant el procés d'enquadernació.

Per la qualitat i per les filigranes distingim quatre tipus de paper. Dos de filigrana idèntica -carro- però de gruix i textura del tot diferenciabls: el segon més prim, més sec; aquestes dos tipus de paper constitueixen el que pròpiament és el ms. i es corresponen exactament amb les parts diferenciades per l'escriptura. Els altres dos tipus, amb filigranes diferents -anyell i muntanya- hi han estat incorporats amb la rellegadura i no duen cap mena de numeració.

Al Dictionnaire de Briquet hi ha un carro de dues rodes idèntic al del nostre ms., catalogat amb el número 3544 i documentat entre 1434 i 1479 (2). S'assembla també amb el 1324 i 1330 de la relació de Valls i Subirà (3) documentats respectivament el 1342 i el 1409 a Vic. (4)

La filigrana de l'anyell apareix únicament al foli intersector de les dues parts de què costa el còdex. Al catàleg de Valls i Subirà no n'hi ha cap exemple; Briquet (5), en canvi, la classifica amb el número 42 i la data a Perpinyà el 1466. La marca de la muntanya que apareix als dos fulls de respecte posteriors, diria que es correspon amb la número 11902 de Briquet (6) documentada a Pistoia el 1421 i -llevat de petites diferències com és ara l'absència de cercle entorn de la creu amb els números 1686 i 1688, datades el 1328 a Olot i el 1356 a Vic respectivament, de l'inventari de Valls i Subirà (7). Els dos darrers folis del còdex 332-333 i la guarda palesen el pas dels corcs del paper.

1.2. La lletra

Malgrat la duplicitat, les característiques generals de la lletra del còdex són les de la gòtica cursiva, habitual als ms. catalans del XV. La separació entre la primera i la segona mà -o si es vol entre els dos tipus de lletra (8)- la senyala el foli 183, escrit probablement per una tercera mà seguint el format i imitant el trac de la primera (9).

Els tretze plecs, de constitució regular, que formen la primera part del còdex, fins al foli 182, són escrits amb tinta negrosa, tot i el to ocre de la tinta de l'època, dins un espai aproximat de 205x135 mms.: de trenta-dues a quaranta-cinc línies de banda a banda. Les taules inicials, cinc folis, són escrites a dues columnes i ens han pervingut incompletes (almenys dos folis s'han perdut) i en un estat lamentable.

Els caràcters són més aviat arrodonits i no presenten cap tret humanístic. Les jornades i els contes s'inicien amb caplletres blaves i vermelles alternativament -al conte II molt més ornamentada- amb la corresponent lletra de guia al marge per al miniador; els paràgrafs es separen amb calderons també alternats blaus i vermells. Du les paraules de reclam al final de cada plec escrites verticalment o horitzontalment i hi ha un espai en blanc de diverses ratlles al final de la segona, tercera i quarta jornades destinat a les cançons que no ens han arribat; a l'espai destinat a la quarta cançó hi ha una indicació marginal: "cansó". A l'únic exemple que s'hi troba de conclusió completada amb la cançó corresponent -a la jornada primera- l'escriptura manté la disposició de les ratlles de la prosa sense marcar els versos visualment. Quan el copista ha de fer esmenes recorre a l'expuntuació o de vegades al ratllat lleuger si són paraules i al rascat si són lletres. Als marges hi ha algunes anotacions en català de resum o informació escrites acuradament pel mateix amanuense amb una ploma adequada a les dimensions més reduïdes de la lletra (10).

El full 183 segueix la característica de format de la primera meitat però el traç, la tinta més ocre i l'absència d'acoloriments denoten el canvi d'amanuense. Són únicament tretze línies que faltaven per a completar el conte vuitè de la cinquena jornada. Segurament es tracta d'una intervenció deguda a un tercer copista, tal com apunta G. Colon (11); no sembla gaire plausible una imitació del traç del primer amanuense feta pel mateix amanuense que acabarà el còdex. El gruix de la ploma

escolllida l'acosta a la primera escriptura mentre que la tinta l'acosta a la segona. No hi ha cap majúscula de tendència humanística -el fragment, però, només en té dues- i el traç de la e i de les consonants d, g, s i f difereix del de la primera mà e del de la segona, així com l'abreviació de la nasal i la competència gràfica general. Sigui com sigui, no sembla forassenyada la possibilitat d'identificar la mà d'aquesta lletra -pel gruix, per la tinta i pel traç- amb la que va dur a terme la foliació romana al marge superior dret recto, d'I a CCCXXXIII, al llarg de tot el còdex. Només en queden exceptuats els divuit folis inicials (que contenen tot el que és Froemi i Introducció), numerats modernament amb llapis i xifres aràbigues, i sis folis sense text de la traducció repartits en tres punts del ms.

La segona meitat del còdex la constitueixen nou plecs de vuit més un de quatre fulls, perfectament numerats per l'amanuense, i abraça la foliació 183-333. L'escriptura, amb tinta sèpia i ploma més fina, és disposada en dues columnes de 210x67 mms. aproximadament: de trenta-dues a trenta-sis línies. El traç és més angulós i presenta algun tret humanístic a les majúscules. Simplifica la d, les abreviacions nasals són separades de la lletra, augmenta l'ús de c, d'ix per xeix, es regularitzen més les grafies alternants g/j, gu/g i l/ll i es diferencia més n/u. No presenta cap acoloriment i l'espai destinat a les caplletres és blanc, però amb la corresponent lletra de guia. Du les paraules de reclam habituals a cada final de plec. Transcriu les cançons de les jornades cinquena,

sisena i vuitena al llarg de tota la línia, com el primer amanuense, sense marcar visualment els versos i, quan no hi són, deixa un breu espai en blanc -mitja ratlla, dues i mitja a la desena- o no en deixa, com a la novena (12).

Aquesta segona meitat es distingeix de la primera per la qualitat del paper, per la numeració romana dels plecs, pel format nou de la distribució escrita, pel traç de la lletra, per l'absència d'acoloriment i per un notable avenç en les regularitzacions ortogràfiques, tot i que els errors de còpia potser augmenten: quan són detectats (pel mateix copista o per algun revisor, ja que en alguns casos la lletra és diferent i recorda el traç maldestre de 183), passa ratlla als errors i els corregeix a l'espai interliniar, de vegades aparatosament(13).

1.3. La foliació i altres numeracions.

La foliació, amb xifres romanes, comença a l'inici del conte II, on també hem vist que hi havia la caplletra més ornamentada -els divuit folis precedents amb text duen una numeració moderna feta amb llapis i aràbigues- i és seguida fins a la fi del còdex, fol. 333, sense més interrupció que el foli en blanc de separació entre les dues parts, que queda sense foliació. La lletra i la tinta és uniforme i potser identificable amb la del text del fol.183.

Tots els plecs dues una numeració hebraica als angles inferiors esquerrers del verso i de darrera a davant que, seguint aquest ordre, comença al foli 327v, coincidint amb el

plec novè dels numerats per la segons mà (17). D'aquesta numeració només en queda exclòs el darrer plec, el desè, un quern que té els dos darrers folis, els no utilitzats, retallats a un cm. del lloç. La numeració és seguida al llarg de la segona meitat del còdex fins al 33; el 34 -escrit a la pestanya del darrer dels set folis afaitats de l'últim plec de la primera part del còdex- és canviat pel 41, amb un salt considerable en aquest punt fatídic, a partir del qual prossegueix el còmput fins al 131: d'aquí fins a l'últim número, el 138-139 se'n perd el rastre, però cal tenir present que es tracta de folis retallats, gastats, traspaperats i malmesos.

A part d'aquestes numeracions generals, se'n troben dues de parcials: l'una afecta la primera part l'altra la segona i ambdues són més antigues que les ja descrites. La que afecta la primera part del còdex, és una numeració amb tinta lila a l'angle inferior dret del recto de tots els folis - malgrat que l'erosió els ha fet desaparèixer en alguns llocs- disposada de darrera a davant i amb uns caràcters que no es corresponen amb els hebraics.

La segona part del còdex, exempta de la numeració lila, presenta la típica numeració dels plects amb romanes al recto inferior dret inicial, de I a X.

Aquest garbuix de numeracions fa pensar en l'autonomia prèvia de la primera part, potser ja relligada, i en el caràcter complementari de la segona part.

1.4. L'enquadrernació.

Davant de tota aquesta marcada diferenciació entre la primera i la segona meitat del còdex, l'enquadrernació n'és el factor aglutinant real, allò que ha fet possible, en gran part, que arribés fins a nosaltres aquesta valuosa traducció.

La relligadura, del segle XV, és de posts de fusta recobertes de pell per la cara externa i de pergami per la interior. Cadascuna de les cobertes exteriors, amb gravats al ferro calent de motius morescs, conserva els senyals de cinc claus protectors i de dos fermalls. La pell, manifestament erosionada, té actualment un to marró fosc (15). El teixell és un paper encolat que conserva fragmentàriament una intitulació de referència: "[La]s Cien[to] Novellas M[an]uscriptas [en] Catalan", amb lletra de la segona meitat del XV, potser d'entre 1484 i 1530 (16). Un paper menut de lletra semblant (situat entre els folis 106 i 107) ho confirma: "Las ciento novellas en catalan".

A la primera meitat del còdex el lligat del plec és fet directament sobre el paper, de més gruix i flexibilitat que no pas el de la segona meitat, per al lligat de la qual es va fer servir una protecció de pergami fi a l'interior dels plecs.

Els folis en blanc del darrer plec de cadascuna de les dues parts són retallats a un cm. del cosit. El foli blanc no foliat que separa les dues parts no pertany al plec sinó que està encolat a una de les pestanyes i du marca de paper diferent i posterior (17).

Els folis inicials estan enquadrernats amb un cert

desordre: del 1 al 5 correspon a la taula. A partir del 6 s'inicia el text i els folis 8 i 9 són deixats en blanc. L'ordenació correcta per a la lectura és la següent: 10r 10v 12r 12v 11r 11v 13r 13v 6v 6r 7v 7r i 14r 14v. Els folis 15-18 dels numerats modernament formen part del segon plec i és precisament al primer, al foli 15, on apareix l'enigmàtic Johan Poll.

1.5. Contribucions coetànies de la còpia

Les escasses marginàlia de resum o d'aclariment fetes pel mateix amanuense a la primera part del còdex són:

fol. 6r (il·legible) "...vengueren... si dels mo... atroba... faent la stiba dels morts"

fol. 7v "[Re]lcomte l'actor com en V mesos moriren en Florenca cent milia persones'.

fol. 12v "Ací apar en qual any fonch una gran mortaldat en Fflorenca".

fol. 32v "Nota: que en tot loch on diu en la nostra ciutat se entèn per la ciutat de Fflorenca, de la qual Johan Bocaci actor d'aquest libre era ciutadà".

fol. 101r "Nota: ací comence Tadaldo a dir gran bé de frares per antifresini".

fol. 136r "Nota"

fol. 153v "Cansó"

fol. 172r "Ací apar com la ciutat de Fflorenca presa e donada a sacomano per l'emperador Ffraderich".

Al centre superior del fol. 2r apareix, de mà del

copista, l'abreviatura de Jesucrist, segons l'habitud instaurada per Bernardí de Siena i introduïda a Catalunya per Mateu d'Agrigent. L'anotació de l'angle inferior esquerre del foli 15v, mai no ha estat advertida fins ara, potser perquè l'amagava un frare, i diu: Johan Poll.

1.6. Contribucions posteriors a l'enquadrernació.

El tercer dels tres folis inicials no numerats del codex du una sèrie d'inscripcions de mans diverses i datables entre finals del segle XV i el segle XVI. Al recto hi figura en primer lloc "Mas clara separa de les esteles la luna / hi ajei perdó" i després "La cien novelas en catalan". La primera inscripció deu ser, i hi coincideixen les descripcions fetes fins ara, dels inicis del segle XVI o fins i tot de finals del XV, mentre que la segona inscripció deu ser del XIX. L'anotació del verso del foli, de mà diferent a les anteriors, diu: "ni falo vida contigo / ni puedo vivir sin ti / Anthoni de Vilanova", repetit amb llapis modernament (18). Els trets gràfics recorden molt els de les notes marginals i interliniars en aragonès i lletra del XVI que no van més enllà dels primers folis de còdex, com si el lector (amb no gaire domini del català) s'hagués cansat de l'àrdua empresa. Són traduccions de mots com "restava" / "quedava", "en lo temps" / "ento los tiempos" (22r.) "dient paraules veres" / "dziendo palabras verdaderas" (21r.), o explicacions com:

21v. "nota: nota como micer Boser fizo tornar a miser Arminio de la mala carera que tenia a la buena con sus palabras

buenas".

22v. "nota como las palabras de la romera combinció al rey de Chipre que no fazie justicia".

23v. "nota de los falsos viejos que tienen el hu[en] piede-n la fuesa y ahun quieren remoçar".

23v. "nota: citat Séneca: Los viejos quando juegan fazen deleytes de muerte".

23v. "nota: de Mestre Albert".

L'autor deu ser Gaspar Sánchez Muñoz, que no usava ni devia entendre el català com son pare Pero, i que -pel que es pot veure a les seves memòries (19)- tenia unes dots cal·ligrafiques molt minses. No semblen de la seva mà les sigles n a v del fol. 52v.

1.7. Mancances.

A part de les llacunes e de les solucions divergents pròpies del traductor, el ms. 1716 no conté:

Incipit.

Encapçalament de Jornades.

Els títols-resum de cada conte (la majoria recollits a les taules inicials).

Les cançons pertanyents a les jornades segona, tercera, quarta, setena, novena i desena.

Les conclusions de després de les cançons a les jornades segona, cinquena i sisena.

Les taules corresponents a la primera jornada, a la segona fins al conte 6 inclòs i de V 7 (part final) a VII 4

(part inicial).

Però en canvi, du un èxplicit del traductor abans de l'èxplicit del llibre (14) que diu: "Fo acabada la present translació dimarts que comptàvem V dies del mes de abril en l'any de la fructificant incarnació del fill de Déu MCCCCXXVIII en la vila de Sanct Cugat de Vallès". La C darrera de l'any és més gruixuda o potser és degut a una taca de tinta o a una distracció de l'amanuense en el moment de copiar l'any pretèrit.

2. Característiques gràfiques de la primera i segona meitat del còdex.

1.2. Consonantisme.

Velar oclusiva sorda.

a) En posició implosiva:

I - Grafia ch generalitzada: pervench, foch, amichs, pèlech, hinich, suchceïdor, trachtar, asichnar, trasch, auchmentar. Alguns casos de c en posició interior: hienocent, doctrina, aflicció, accident.

II - Grafia ch generalitzada en posició final de mot: badench, castichs, oblich, amich, rench, joch, stich, avench. Nombrosos casos de g interior: indignació, magníficament, ignocència, signe, encepegs.

b) En posició explosiva:

I - Grafies c, qu i ch davant a/o: consebut, crech, escàndoll, pràctica; poqua, encerquasen, encerqua, coqua; puscha, pràtica, fescha. Davant e/i la grafia és qu en general.

II - Grafia ch/c davant a/o/u: Siacho, Lucha, Nicholaueta, puscha, blancha, bocha; encara, comensà, scarnir, pusca, scarlata, Francesca. Davant e/i regularització de qu.

Velar oclusiva sonora.

I - Representada per les grafies g/gu alternativament davant a/o: estiga, antiga; vengua, degua, guovern, indagudes, guany.

Davant e/i grafia gu generalitzada; però: empegida.

II - Regularització de g davant a/o/u i gu davant e/i: gaudir, gorida, egua, bragues, guisa.

Prepalatal fricativa sorda.

I - Representada en general per x i molt rarament per ix: matex, lexades, seguexen, conèxer, axí, exien, vexela, lexar, axò; mateixa, així.

II- Augmenta l'ús del dígraf ix, però manté l'alternant x: leixà, puixa, cuixals, quaix, mateix, ambaixador, coneixs; merexeria, exida, axí, fexuch, poxants.

Prepalatal fricativa sonora.

I - Representada per les grafies j i g davant a/o/u: ajudar, major, jorn, cobejosos, magorment, mengat, pigós, gaure, mongos, agreugar, agustar. Davant e/i és més regular l'ús de g: ogen, coregiment, strangés.

II - Regularització de j davant a/o/u i g davant e/i: pijorar, injúria; gent, vages, giny, elegiria; però: monjes, miganit.

Prepalatal africada sorda.

I - En posició final és representada per les grafies tg, ig, i més rarament tx i tig: vetg, desitg, anutg; veig, vaig; desitx, anutx; anutig, gotig.

II - Grafia ig generalitzada en posició final (segons l'ús modern): desig, leig, raigs, cobeeig, fuigs. En interior és sempre tx: caputxó, spatxàs, vernatxa.

Prepalatal africada sonora.

I - Representada segons la corresponent fricativa i precedida de t normalment: ultratgada, palegrinatge; misatjes.

II - Regularització de tj davant a/o/u i tg davant e/i: jutjar, coratge; però: viatgar.

Mediopalatal lateral.

I - Representada per ll/l, algun cop yl i molt rarament ly: aquells, llur, millor, ffill, bella; làgrima, ligada, lavòs, recolits, defaliment, anel, él; veyl.

II - Grafia l en posició inicial (respectada en els compostos) i ll en interior o final: ladre, leyal, lum, desleyal, perlongat; vell, palla, strall, consell, muller; però: llà, pelissó.

Palatal nasal.

I - Representada freqüentment per les grafies ny/y, en algun cas n i yn: vergonya, menys, giny, pertany, companyia, senyós; conpayons, vergoya, burguyons; enganats; ayns.

II - Regularització de la grafia ny: any, lunyades, giny.

Alveolar fricativa sorda.

I - Alternança de grafies s/ss/c i alguns casos de ç: ensà, consebut, sementiris; vassals; justícia, exarciten: terc, acò, co; masa, cosos, fosen, asau, masip, desendens; co, forca, acò, sparcades, marc, terça, vencudes, faca, comencament, husanca.

II - Regularització de les alternances c/c i s/ss: nocés, specier, vici; falç, acò, braçol, ençà, esforç; spolsar; passar, assau, grosseret; però: ància, apersebut, reconciliar, pesse, rossi.

Alveolar fricativa sonora.

I - Sol ser representada per s entre vocals, malgrat algun cas escrit ss: animosa, guisa, granesa; cassos.

II - Grafia regular s entre vocals: usat, gosar, visió, mesos.
També regularització de tz: algutzir, ensutzades.

Alveolar lateral.

I - Representada l/ll: qual, tal, el malalt; quall, esqàndoll, ell (amb valor d'el), tall.

II - Grafia regularitzada única l: mal, dolent, pelat, mul.

Alveolar vibrant múltiple.

I - Representada r/rr: terra, soterar, gueres, acórer, avoriment, arós, modoria.

II - Regularització de rr intervocàlica: darrera, modorra, garrulejar.

Labiodental fricativa sonora.

S'observa algun cas de confusió esporàdic tant a I com a II i l'ús sistemàtic: lavorar i canbiar.

Geminacions fonètiques.

a) Geminació de les oclusives precedides de síl.laba tònica.
Només són perceptibles a la primera meitat del còdex:
increditble, inextimatble, possitble, horitble; retgla,
desaretglat; però pòblica.

b) Geminació de la l.

I - Representada indistintament per l/ll: sollicitut, sollempna.

II - Grafia habitual ll: sollicitat, allegant, destillat, nulla.

Duplicacions gràfiques.

I - Es freqüent la doble f, no només per expressar la majúscula i, encara que no tant, la doble p, t i c: offici, fflos, Ffilomena, ffinida, maniffest, deffaliment; appetit; attenent,

fortt; peccat, ocasió.

II - La duplicació de la f es manté en interior: soffert, certifficà, deffensió. També abunden les duplicacions interiors de p i c: juppó, oppinió; reccullint, peccat, soccorregut.

Assimilació de m/n davant de consonant bilabial.

I - No és sistemàtica: camps, solemnement, condemnats; ronpre, enpeus, enbriachs, conpendre, canbres.

II - Regularització de l'ús de m: semblant, campanyó, canbiar; però: inpunida, enpeus, inportable (en casos d'elements desglossables). Presenta el reforçament de la m amb més freqüència que I: somprient, sompni, temptat.

Assimilacions per pluralització.

Afecta moltes de les r i t finals de I i potser menys de II. De r: senyós, bevedós, mercadés, primés, servidós, centenàs, arós. De t: abitans, contens, desendens, odorans. Hi ha casos d'ultracorreccionisme: córsors, piadors, repors.

Omissió i ultracorrecció de consonants mudes.

Es general la confusió del pret.perfet amb l'infinitiu, del gerundi amb la tercera persona del present i viceversa. També: familià, bacallar i sovín, aquent.

Grafia llatinitzant del grup inicial es-.

A II l'aplicació és sistemàtica mentre que a I s'observa alternança amb predonimi de la forma es-:

2.2 Vocalisme.

Vocal neutra a/e.

I i II - Representada amb grafia alternant a/e: trespasar,

familiar; dagut, amigablement, era.

Vocal neutra o/u.

I i II - Representada indistintament o/u: burguyons, dispusició, oportunes.

Diftongació amb i.

I i II - Predomina l'ús de y, tant si es tracta de semivocal com si de semiconsonant: remeys, mateys, judayca, cuydava, leyal, joyes, gayre, cuyt. Així doncs, potser caldria considerar diftongs les formes verbals: deya, reyen, veyen, feya, que mai no són escrites amb a a la primera síl.laba, com succeeix amb vahem i faent. Només a VI Concl, 25: cahia.

Hiatus amb i.

I i II - Sol ser representat per i, amb o sense h, o per y: saraina, hoint, hoim, sobrefluïtat; disminuhí, disminuhia. D'altres casos de hiatus amb h: rahon, vahem, juheu.

2.3. Errors de còpia.

Ambdues parts del còdex fan evident el seu caràcter de còpia per la multiplicitat (sobretot a la segona) dels error propis d'amanuense, tant mecànics com psicològics, que es resumeixen en els següents tipus:

1) Confusió de lletres, que afecta les vocals a/e/o (el segon amanuense confon molt sovint a/o), les consonants c/t, n/v, s/f/l i r/t i algunes majúscules.

2) Confusió d'abreviatures: per/pro/pre, per/que, m/n, e/n, er/en.

3) Omissions: d'abreviatures, de lletres, de síl.labes,

de mots i de fragments a causa de l'oblit accidental, l'aplografia (orinal per original), els salts a paraules idèntiques i àdhuc l'ultracorrecció d'elements entesos com a repeticions. L'homeoteleuto i l'homeoarto no són freqüents en aquesta còpia.

4) Repeticions e diptografies de síl·labes (convidada) o de mots: en aquest cas pot ser immediata (d'aquest d'aguest) o distanciada (d'aquest bastó li recordaria d'aguest un mes), i alguna vegada pot delatar la visió anticipada d'un mot posterior (no-ns vendria d'ara tant bé com fa ara).

5) Influència gràfica de l'última lletra del mot contigu: bom hom, encarn vénen, erat anat, molts contents, millor star (per stan), se fo poguda levada. Influència de la semblança gràfica de dos mots: f[llama i fama, s[clala i sala, tindre (per dintre) i tindria, dan (per do) i dan.

6) Influència morfològica dels morfemes contigus (o falsa concordança): les paraules de la sua amistats foren; és un dels canvis més difícils de detectar i que més poden alterar el sentit i la comprensió.

3. La traducció catalana del Decameron.

3.1. Confrontació amb la tradició codicològica italiana.

De la confrontació del text català amb les variants italianes recensionades per V. Branca (1), se n'obté el següent resultat:

A la taula VII, d'errors i llacunes comunes a Mn, B i P enfront dels altres ms., en 5 casos la traducció segueix Mn, B i P i en 9 segueix els altres ms. (8 són indiferents i 3 llacuna de la traducció). De les quatre llacunes evidents de B, Mn i P, només 2 són reproduïdes.

A la taula VIII, de llacunes comunes a B i Mn enfront de P i els altres ms., en 7 casos segueix B i Mn i en 61 P i els altres (5 són indiferents i 3 llacuna). En un cas de separació de P respecte a la resta de ms. (VIII 8,24), la traducció segueix P.

A la taula IX, d'errors comuns de B i Mn enfront de P i els altres ms., en 3 casos segueix B i Mn i en 47 P i els altres (12 són indiferents i 5 llacuna).

A la taula XIV, de llacunes característiques de P enfront de B, Mn i els altres ms., en 20 casos segueix P i en 7 B, Mn i els altres ms. (1 és indiferent i 3 llacuna).

A la taula XV, d'errors de P enfront de B i Mn, en 90

casos segueix P i en 22 casos B, Mn i els altres (57 són indiferents i 5 llacuna).

La superioritat dels casos en què la traducció s'acosta a les variants característiques de P, fa pensar que l'original sobre el qual es realitzà la traducció devia ser derivat del ms. de París i no de l'autògraf de Berlín o del Mannelli. Els ms. P presenta molts casos de llicó adiafora i variants no justificables com a simples errors de còpia -s'ha especulat fins i tot la possibilitat de variants redaccionals-, que el separen radicalment de la branca B-Mn del stemma. Caldria ara saber si pertany a la família P algun dels tres còdexs cartacis de París provinents de la biblioteca reial de la Corona d'Aragó: P⁷ del 1427, P³ del XV i P² del XV - XVI.

3.2. Aspectes morfosintàctics de la traducció.

Les característiques morfosintàctiques corroboren la unitat de la traducció, tot i que en general obeeixen a un estadi històric de la llengua més que no pas a un ús particular del traductor. Així com de les tendències gràfiques se'n pot deduir l'adscripció del text a una zona geogràfica més o menys àmplia -el català oriental-, resulta més arriscat de fer el mateix amb les variants morfològiques i amb el lèxic. Les dobles formes conviuen a tots els textos antics i hom no pot deduir amb precisió l'origen geogràfic de l'autor en base a l'actual restricció dialectal dels mots que hi apareixen. Aquest capítol, doncs, es limita a la descripció d'alguns usos del text per tal de facilitar-ne la lectura (2).

Verbs.

a) El futur simple conviu amb el perifràstic (los te prestaré, dir-te ha, fer-me han venir).

b) El condicional perifràstic també és usat, encara que amb menys freqüència que el futur (esperaria, obrir-li hia).

c) Per l'optatiu s'usa la forma -às, -és, -ís juntament amb la forma -ara, -era, -ira (potser més habitual). És usat sovint a frases condicionades.

d) Els pretèrits perfets acostumen a ésser sincopats, tot i que coexisteixen amb les formes més llargues (veu, vaé). Compliquen especialment la lectura les formes sincopades dels plurals, molt abundants: amàs, faés, volgués, fos, requerís.

e) La segona persona del present del verb ésser, presenta la forma es com a alternant d'est.

f) Us sistemàtic de stant + terme predicatiu, en gerundis temporals: stant Papa, stant reina, stant rich, estant infanta.

g) El gerundi és usat molt sovint en frases-resum inicials -incorporades pel traductor-, l'acció de les quals és anterior o simultània de la principal, però també es donen molts casos de gerundis posteriors.

h) Els verbs modals acostumen a dur els elements en l'ordre següent: complement infinitiu + pronoms (cas que n'hi hagi) + verb conjugat (venjar-me volia, ultrajar-vos hagués volguts, dar-se pot, fer-se devia), però coexisteixen amb formes invertides (sabríeu-me-n dir, vol vos fer). Quan el verb principal està en infinitiu, ocupa el primer lloc (voler-lo-s

levar, voler-vos-ne anar).

i) S'observa l'ús del participi de present concordat: anants-se-n los dos, girants-se.

Pronoms.

a) Els relatius no sempre són usats amb precisió (potser hi han influït les còpies) i tot sovint són reforçats mitjançant el pleonasme del pronom feble.

b) Els pronoms febles estan fixats i regularitzades les seves formes i distribució. Presenten totes les formes actuals excepte la reforçada que és inexistent encara; el de segona plural té la doble forma actual vos/us. Quant a l'ordre de combinació, també del tot fixat, la disposició és la següent: 1) lo, la, los, les de complement directe 2) li, los indirecte i tots els reflexius 3) ne 4) ho 5) hi. La divergència més important amb el sistema actual rau en la col·locació dels reflexius (la-t puixa toltre, l'es mes, menar-les-nos n'em). Els reflexius no es combinen entre ells. L'imperatiu admet els pronoms davant o darrera (guard-te, te-n stà, us aparellau).

Preposicions.

a) La preposició a se sol perdre en contacte amb una altra neutra -anterior o posterior- a moltes perífrasis, complements verbals i locucions prepositives (com a). Però també es donen casos de perífrasi sense preposició (anem-li donar brega, tornaren continuar, haveu usar).

b) Es donen casos de confusió entre les tres preposicions àtones a, en, amb a complements indirectes i circumstancials (IX 3,33 X 5,26 IX 8,11 Proemi,7).

c) La preposició de es perd, segurament per qüestions fonètiques, a les construccions "levar davant" i "levar demunt", però en algun cas es troba "levar de demunt" (IX 1,10).

d) La preposició envers presenta la forma alternant envert, no documentada però explicable i possible dins el sistema de reforçament fonètic de la r final propi del català. Sigui com sigui i malgrat la proximitat gràfica entre c i t, la lectura "envert" sembla ben clara. També hi ha casos de ves i envès.

e) S'hi troben diversos casos de la construcció de complement final "per la qual a donar" (preposició + grup nominal + a + infinitiu): X 6,21 VI 10,10 I Intr,52.

Conjuncions.

a) La conjunció e és usada amb tant d'excés, que pot arribar a destorbar la comprensió de les frases al lector actual. Ultra la funció coordinant, l'ús enumeratiu (que la fa aparèixer ja en el primer element de la sèrie enumerada) i l'ús interrogatiu i exclamatiu, s'observen els usos següents: 1) ús introductori, que es veu a totes les frases-resum inicials en gerundi o en participi 2) ús enfàtic, traduïble per 'doncs bé' 3) ús parahipotàctic, que es troba generalment després d'una subordinació temporal (tot sovint en gerundi) quan es

vol remarcar la instantaneïtat de l'acció del verb següent respecte al gerundi. S'usa en general per remarcar l'inici de la frase de conclusió d'un període llarg. La parahipotaxi és freqüent a B, però mai arriba a l'excés de la traducció, on els exemples són a tocar.

b) La conjunció subordinant que presenta alternança amb la forma qui i sol ser repetida abans i després d'un incís condicional o adversatiu. De vegades és omesa en les explicatives.

c) La locució conjuntiva "temiau-vos que" apareix a VII 5,9 a VIII 4,24 i 26 com a traducció de "non che", i a VIII 7,143.

d) La conjunció i adverbí quasi s'usa preferentment a la primera part, mentre que a la segona s'usa quaix.

3.3. Procediments de traducció.

Després d'haver dut a terme una labor de confrontació sistemàtica entre el text de Boccaccio i la traducció catalana, he pogut constatar la vàlua de les apreciacions, fetes el 1925, per Mario Casella sobre l'art de traduir de l'anònim autor català, a les quals s'han afegit posteriorment estudis més concrets de Germà Colon i Lola Badia que, amb anàlisis centrades sobre aspectes diferents, han corroborat el cop d'ull penetrant i encertat del primer lector agut de la traducció.

Mario Casella intuï i analitzà un procediment general que guia tota la traducció: la simplificació i la recerca de la

claredat expositiva. Procediment que es palesa amb més seguretat i més fluència a mesura que avança el text. "Egli procede a una analisi del periodo, sostituisce alla costruzione subordinata la coordinata, evita ogni collocazione di non immediata evidenza, scioglie i deboli legami che all'idea principale avviavano determinazioni secondarie per attirare su di esse l'attenzione" (3). Advertí els canvis detallats que proven aquest procediment general, com són el pas de l'estil indirecte al directe per a la reproducció de diàlegs i parlaments i la segmentació sistemàtica del llarg període boccaccesco. Analitzà i agrupà tipològicament les incorporacions del traductor, com són l'accentuació i ampliació d'escenes i trets externs que denoten reaccions psicològiques dels personatges, i les adaptacions referencials a l'àmbit on la traducció ha de trobar el seu públic: referències a Catalunya, dites catalanes, cançons catalanes, personatges coneguts a Catalunya, etc. Observà la sagacitat creativa i narrativa d'un traductor que sap de vegades utilitzar mots catalans seriosos en funció irònica, que sap construir amb "una lingua scandita magistralmente sul ritmo del periodo boccaccesco" (4), que té sempre present el món de la realitat creada i intenta d'arrodonir-la sempre una mica més per tal d'oferir-nos-la més real i versemblant encara: "raduna gli accenni disseminati dal Boccaccio nel seguito della narrazione; così che i tipi e i caratteri dei protagonisti ci appaiono sin dal loro primo apparire, nettamente specificati" (5). Casella lloà la fidelitat constant al text original, malgrat adonar-se de la

traducció aproximativa dels fragments dificultosos, i constata el fre en les situacions de llibertat desbocada de Boccaccio, així com el gust del traductor, que es manifesta amb ampliacions, pels ambients cavallerescos del món de l'aventura i de l'amor. Les lloances de vegades són un punt exagerades, ja que la clarificació apuntada no sempre és aconseguida sense sacrifici del contingut. Casella se n'adona i anota igualment alguns dels errors als quals el traductor ha estat induït pels mateixos propòsits suara lloats.

I és ben bé així, tal com es pot comprovar a les notes que acompanyen la present edició, de les quals m'afanyo a reportar alguns dels aspectes més remarcables de l'enginy i de les deficiències del traductor.

La tendència a arrodonir, a lligar caps, a avançar el que ha de succeir és un parany constant que he pogut testificar i del qual no sempre sap sortir airós. Seguint aquest criteri, el traductor s'apressa a fer al·lusions anticipades o compiladores no solament de les paraules de Boccaccio sinó també, i amb més motiu encara, de les seves pròpies, que ha introduït en un intent de clarificar el text original o empès per les seves deficiències en el coneixement del toscà literari i artificios.

Algun cop oblida la labor d'acoblament i arrodoniment del seus propis afegits a causa de la llunyania de la referència anterior. Altres vegades la complicació sintàctica del fragment el fa desistir de propòsits més ambiciosos que la traducció merament literal. Molt sovint s'hi endevina un intent

de traducció desafortunat, que després -un cop n'ha copsat el sentit- el traductor intenta reconduir allargant-se i tornant-ho a explicar, ara amb els mots adients. És cert que les remarques i pinzellades de caire psicològic i els passos d'estil directe a indirecte o viceversa produeixen un rendiment narratiu positiu, però també és cert que de vegades els canvis en les descripcions o alguns dels allargaments i incisos segueixen uns motllos literaris fixats, convertint la varietat en monotonia i la precisió en vaguetat, apta a qualsevol context, tal com es pot veure a les freqüents falques sobre l'acció de Déu i Fortuna, en algunes descripcions o en alguns dels tancaments dels contes. Sortosament allò que en un lloc és malmès, més enllà és esmenat amb gran habilitat: pot perdre's la versemblança realista en algun fragment, que sempre n'hi haurà un altre que ens en compensi; la ironia que es perd en un punt, es recupera en un altre.

En els canvis i omissions de topònims s'observa un millor coneixement del sud d'Itàlia que no pas del nord o dels encontorns de Florència. També es constata una suavització dels sarcasmes i insults anticlericals.

Tot el que és cornice fa l'efecte de no haver atret excessivament l'atenció del traductor -ni de la tradició manuscrita, que, com s'ha dit, començà la foliació i posà la caplletra ornamental a II-, potser pel caràcter retòric del seu llenguatge, en el maneig del qual no es mostra tan hàbil com en el discurs de modalitat col·loquial i expressiva. L'engavanyament en l'oratòria elevada s'observa també a

l'interior dels contes, als llargs parlaments d'estil elevat. Potser és fruit de la falta d'atenció a la cornice la ignorància o l'oblit que el traductor mostra d'un aspecte tan cabdal com és el públic al qual es destina l'obra: les dones ocioses. Així es permet d'invectivar les dones i d'incorporar puntualitzacions misògines, gens adients al marc general.

Aquestes alteracions es donen a la primera i a la segona part de la traducció, confirmant-ne la unitat. El mateix succeeix amb la traducció de mots mitjançant el doble sinònim o mitjançant la traducció que anomeno 'fonètica' o suggerida pel so més que per la semàntica, que en molts casos -per més estrany que pugui semblar- aconsegueix la fidelitat al sentit malgrat el punt de partida fals: alguns casos són II 10,40 III 6,32 i 37 IV 2,10 i VII 8,46. Els errors lèxics i les ironies també es perpetuen al llarg del llibre.

4. La "translació" de 1429 i el còdex 1716.

4.1. Resum i crítica dels estudis anteriors.

Una gran majoria dels estudis existents sobre aquesta traducció han estat enfocats sense dissociar dos fets autònoms: la traducció d'una obra literària i el procés posterior de còpia (1). I així alguns estudiosos s'han precipitat a parlar de traductors en plural sense cap més argument que el caràcter compost del còdex del segle XV amb el qual la traducció de 1429 ha arribat als nostres dies.

El primer estudi amb referències notables sobre el còdex el constitueix la tesi doctoral de la senyora C.B. Bourland publicada l'any 1905 (2). Només se n'ocupa en un sentit exclusivament físic, gens per això menyspreable, ja que la seva descripció, encara que incompleta, és la més reeixida, fiable i precisa de les existents.

Massó i Torrents, l'any 1910, duia a terme la primera edició completa del còdex i, en una "nota preliminar" al text, ultra la descripció del manuscrit i l'anàlisi d'algunes característiques intrínseques de la traducció (3), anota l'aparició del còdex a l'inventari de Gaspar Sánchez Muñoz de 1530. Basant-se en aquesta dada, interpreta que el manuscrit devia pertànyer a la biblioteca papal de Peníscola, donat que els Sánchez Muñoz eren els descendents i hereus de Climent

VIII, el successor de Benet XIII que renuncià al papat. Fa remuntar la història a l'època del papa Luna, que morí el 1423, sis anys abans de la redacció de l'èxPLICIT de la traducció. Suggereix la possibilitat que fos Gaspar Sánchez Muñoz l'autor del teixell intitolador que figura al lloc del volum. I es decanta per la duplicitat de traductors -un per a cada part de manuscrit- i per la procedència monacal d'ambós: benedictins del monestir de Sant Cugat del Vallès.

No podem deixar d'admirar-nos davant d'una història semblant, més encara si es tenen en compte els detalls de la composició del còdex que he detallat en l'apartat corresponent de la descripció. Massó i Torrents suposa l'existència de dos monjos traductors i amanuenses a la vegada que, en un mateix *scriptorium*, duen a terme una traducció/còpia sobre papers de diferent qualitat i sense posar-se d'acord ni en els detalls més mínims sobre l'aspecte extern de la còpia. Massó i Torrents no es fa cap problema de la divisió desequilibrada, no coincident amb el final de cap jornada ni conte. Ni tan sols s'adona del canvi de grafia del foli 183 -les darreres tretze línies del conte V,8-, canvi que ja havia estat advertit per C.B. Bourland, que l'associava amb els següents (4). Encarriats en la hipòtesi de Massó, ens caldria saber un últim detall: si fou l'atzar o l'acord previ entre els traductors qui s'encarregà de fer coincidir els mecanismes de traducció d'una manera tan acurada i amb uns resultats propis d'una mateixa aptitud i un idèntic gust literari (5). És igualment força inversemblant suposar que el manuscrit 1716 hagi mai format

part de la biblioteca papal de Peníscola, els llibres de la qual foren traslladats a Avinyó el 1429 quan Climent VIII renuncià al papat (6).

L'estudi de M.Casella del 1925 es centra en l'anàlisi estilística de la traducció -que considera interpretativa i unitària- i en el canvi de mentalitat operat en la societat catalana de l'època (7). Ambdós aspectes queden al marge dels analitzats en aquest capítol.

C.Riba, en el pròleg a l'edició d'ENC iniciada l'any 1926, argumenta -molt dins la línia marcada per Casella- la importància dels canvis socials i culturals que pressuposa la fortuna de Boccaccio a la Catalunya del segle XV (8). Hi resumeix els trets característics de l'art del traductor i es planteja l'inevitable dilema del nombre de traductors. S'inclina per la hipòtesi dels dos traductors, però apunta la possibilitat que l'obra es degui a una única persona que hauria anat adquirint destresa i seguretat a mesura que avançava en la traducció.

A. Farinelli, en fer esment d'aquesta traducció al seu estudi *Italia e Spagna* (9), suposa la circulació a Catalunya de versions aïllades dels contes X 10 i IV 1: la traducció del *Griseldis* feta per Bernat Metge i una suposada versió perduda de la coneguda història de Guiscardo i Guismonda (10). Finalment conjectura "che la versione restasse celata sempre ai bravi autori e novellatori catalani del '400 e ignorassero tutti, pur citando la storia pietosa di Ghismonda, l'opera maggiore del certaldese, è cosa che nessuno in coscienza può

ammettere" (11).

J. Rubió i Balaguer (12) remarca l'excel·lència de la traducció del **Decameron** que supera, de molt, les contemporànies i les d'autors trecentistes. Considera que el gust italianitzant s'introdueix a Catalunya per la via del classicisme i remarca la importància de les relacions comercials amb Florència en favor de l'adopció de nous paràmetres culturals. Insisteix sobre la transcendència dels documents comercials de l'arxiu Datini de Prato (13) per a l'estudi de molts aspectes socials i literaris. Només dues de les seves puntualitzacions resulten conflictives: considerar el còdex com a acabat de "copiar" en el monestir de Sant Cugat i afirmar que formà part de la biblioteca de Benet XXIII a Peníscola (14).

M. de Riquer, a la **Història, de la literatura catalana**, (15), recull sumàriament les divergències respecte a l'original italià i -seguint una interpretació de Bohigas (16)- no considera els traductors forçosament monjos, encara que sí en nombre de dos (17).

G.Colon és qui primer s'enfronta al text català del Decameron discernint clarament la traducció de la còpia (18). En base a l'observació del còdex i dels recursos de traducció, suposa l'existència d'un antígraf copiat per dues mans, amb la intervenció, contemporània de l'enquadrernació, d'una tercera mà al foli 183 que suposa afegit (19). Critica l'edició de Massó i Torrents i dona notícia de l'encàrrec que li féu el 1962 la col·lecció ENC per tal d'emprendre una nova edició d'aquest

text. El projecte quedà estroncat per l'aparició de l'edició pirata de l'AHR. G. Colon assenyala també la necessitat d'un confrontament de la nostra traducció amb les variants de la tradició codicològica italiana del *Decameron*.

L'objectiu de l'article és l'anàlisi d'un aspecte estilístic de la traducció consistent en "l'ús doble d'un mateix verb, allà on l'original italià solament presenta un verb" (20). G. Colon explica aquest fet com un procediment d'*exornatio*, general a tota la traducció, excepte al conte X10, que, com és sabut, no és traduït sobre l'italià sinó transcrit de la traducció que Bernat Metge havia fet vers el 1388. Comenta, doncs, un aspecte inèdit, les conclusions del qual confirmen les apreciacions de Casella en el sentit de considerar el text com un tot unitari que desmenteix la hipòtesi de la doble traducció.

En el mateix sentit apunten les conclusions de L. Badia, resultants d'un estudi analític de les alteracions sintàctiques respecte al període boccaccesc, aplicat sobre quatre fragments escollits al llarg de la traducció. Les versificacions emergents al llarg de la traducció que L. Badia hi aprecia són utilitzades per a confutar la hipòtesi de la doble traducció. Per a aquest tema i per a l'estat de la qüestió detallat remeto a l'esmentat article (21). Hi fa també una crítica a les edicions existents. Els punts, però, que ens interessen especialment en aquest capítol són els referents a la història del còdex i a la qüestió del traductor i els copistes.

Dins l'epígraf "Dos copistes, un traductor", L. Badia es decanta per la hipòtesi de G. Colon sobre la singularitat de traductor, en front de la pluralitat defensada per Massó i Torrents i refrendada per molts dels estudis posteriors. Posa en dubte, anàlogament, la pluralitat d'amanuenses: "si l'han copiada dues persones diferents, o una única persona que hagués adoptat dues disposicions diferents del text, assumint en la segona part una major cursivitat en la grafia" (22). Addueix, com a proves contràries a aquesta suposició, la diversitat gràfica i paleogràfica entre les dues parts, però no gosa decantar-se per cap opció mentre no es disposi d'un llistat d'errades que tipifiquin els hàbits d'un i altre copista.

La dissimilació entre traductor i copista que L. Badia assumeix en l'apartat dedicat a aquest aspecte, es dilueix en parlar de la història del còdex, quan afirma que "aquest mateix any, el 5 d'abril, és acabat de copiar a Sant Cugat del Vallès el D.C." (23). Hom pot suposar la simultaneïtat de traducció i còpia però també seria plausible que ni tan sols l'antígraf que propugna G. Colon es correspongués amb l'original de la traducció. Sigui com sigui, l'única data concreta de què disposem es refereix exclusivament a la traducció i no a la còpia.

Finalment, quant a la història del còdex, observa que es caracteritza per haver menat una "història solitària" i es refereix a l'absència de notícies de l'època sobre altres còpies del *Decameron*, tant en català com en la llengua original. Absència que sobta encara més pel fet que es tenen

notícies o es conserven exemplars de diverses obres de Boccaccio -algunes en més d'una còpia- com la *Fiammetta*, el *Corbaccio*, el *De casibus* i el *De claris mulieribus*. Les dates a les quals L. Badia refereix aquesta història solitària són les que li forneix el propi manuscrit i els inventaris de la biblioteca dels Sánchez Muñoz de Teruel: 1429, 1484 i 1530. Es proposa d'aventurar-ne una història hipotètica que consisteix a constatar-ne l'adquisició per part del Sánchez Muñoz entre 1429 i 1484, a confirmar-ne la conservació per part d'aquesta família com a mínim fins al 1530 i a lamentar-ne la immensa llacuna en què es submergeix des d'aleshores fins a començaments del segle actual.

M. de Riquer retornà al tema l'any 1975 amb una ponència presentada al congrés internacional celebrat a Florència sobre la difusió de les obres de Boccaccio arreu d'Europa. L'estudi presenta una introducció general sobre el tema del congrés centrat a Catalunya, amb dues exemplificacions concretes: les traduccions catalanes del *Griseldis* i del *Decameron*. A l'apartat dedicat a la traducció del 1429, apunta una successió de fets històrics que degueren compartir el traductor anònim i Andreu Febrer mentre enllestien les seves respectives traduccions, molt possiblement tenint cadascun d'ells coneixement de l'empresa de l'altre. Els esdeveniments són: l'entrada d'Alfons el Magnànim i la reina Maria el mateix cinc d'abril de 1429, les prèdiques de Felip de Malla per la concòrdia del rei amb el papa Martí V el set de juliol, i la proclamació de l'usatge de mobilització general contra els reis

castellans, "Princeps namque", el divuit de juliol. Sobre la primera data Riquer insinua que "si potrebbe immaginare, con ogni tipo di riserve, che il traduttore del **Decameron** finisse la sua versione lo stesso giorno in cui Alfonso il Magnanimo entrava a Barcelona, con lo scopo d'offrirgli la sua elegante opera" (24). La hipòtesi és molt seductora, però, posat que fos així, l'exemplar ofert al rei devia ser un antígraf de l'actual. Seguint aquesta interpretació, considera el canvi en l'elogi al rei Alfons en el conte X 1 com a lloança al Magnànim, ja que és adaptada al present amb la incorporació de l'adverbi "huy".

Reporta un resum de les edicions i de la crítica existents i dóna el seu punt de vista sobre la traducció, que considera prou acordada amb l'original com perquè no sigui titllada de versió. Pel que fa al traductor, afirma que era Únic, català, i que el 1429 es trobava a Sant Cugat. "Le congetture che sono state fatte per determinare per lo meno la sua condizione sociale sono azzardate e pericolose, e rischiano di crollare se mai si scopra un qualche documento che ci riveli la sua personalità" (25).

4.2. Una interpretació.

La traducció.

De la història de la traducció catalana del **Decameron** només en sabem una data segura que és la que ens indica l'èplicit del traductor "dimarts que comptàvem V dies del mes d'abril en l'any MCCCCXXVIII" i un espai geogràfic concret "la

vila de Sanct Cugat de Vallès". Que la data és la de traducció i no la de còpia ens ho confirmen diversos fets. Primerament que el mateix èxPLICIT parla de "la present translació", i aquest molt equivalia a traducció i no a còpia. Altres traduccions medievals catalanes utilitzen el mateix nom per a definir aquesta feina; traduir, tornar, trasferir, transportar, posar i, més restrictius, romançar i arromançar són verbs que conviuen i s'alternen amb el substantiu que en ocupa (26).

Hi ha però una altra dada que corrobora l'èxPLICIT i el fa analitzable únicament com a traducció i no com a còpia, i és la cita de "lo prehich de fra Matheu" a III 4, adaptació irònica del traductor dedicada a un públic català que entre el 1427 i 1428 s'enfervoritzava amb les prèdiques del famós franciscà Mateu d'Agrigent, vingut a Barcelona arran dels terratrèmols (27).

Un tercer argument, per bé que molt hipotètic, seria la citació de l'any no "a nativitate Domini" com era habitual a l'època dins l'àmbit de la Corona d'Aragó, sinó pel sistema anomenat florentí: el mateix sistema que usava Boccaccio a l'inici de la introducció per centrar l'any dels esdeveniments reportats i que el traductor havia traduït fil per randa: "eren los anys de la ffructificant incarnació del Fiyll de Déu pervenguts al nombre de mil tres-cents quaranta-vuit" (28). Això podria obeir a la mateixa intenció de tancament i d'interrelació de dades que s'evidencia tant en els temes afegits pel traductor com en les nombroses innovacions que el traductor fa per anticipar o recollir la informació de

Boccaccio. Un simple copista difícilment s'hauria adonat del detall i hauria volgut complicar la datació de la seva feina amb una al·lusió semblant.

Una altra prova que la data de 1429 es refereix només a la traducció i que el ms. 1716 és posterior a aquesta data, ens la forneix l'anàlisi del paper sobre el qual la traducció en ha arribat transcrita, documentat a Europa entre 1434 i 1479. Malgrat les reserves amb què cal emprar aquest tipus de dades, hom pot concloure'n que difícilment el nostre còdex es pot anticipar de cinc anys a les primeres datacions localitzades d'aquesta marca de paper. Seguint amb el paper també cal tenir en compte el caràcter bimembre del ms. per a la diferent datació de traducció i còdex. I no per la simple duplicitat de copistes sinó més aviat perquè l'anàlisi de les característiques que configuren el còdex palesa una posterioritat cronològica de la segona part. Hem de tenir present que l'estil i els procediments de traducció són sempre idèntics (llevat del cas de la incorporació del conte traduït per Bernat Metge) i pressuposen un sol traductor, i que els problemes textuais evidencien l'existència d'un procés de còpia. Si hi afegim que aquest procés de còpia s'esdevé en dues repeses separades cronològicament i gràficament, hem de concloure que de cap manera 1429 no es pot referir a l'acabament de la confecció del còdex 1716.

La història d'aquesta traducció no és solitària; no sorgeix com un fet aïllat i singular, sinó que, malgrat el que pugui fer creure el còdex únic, la traducció degué gaudir d'un

cert ressó. Com hem vist, de la Corona d'Aragó provenen tres còdexs del XV, ² P, ³ P i ⁷ P. Però també, posats a suposar, "hun libre ab certes obres de Bocassi e certes hobres de Francesch Patrarcha" (29) podria -perquè no- fer referència al Decameron.

I finalment hem de tenir present que el padrí de Francesco Mannelli -el guelf Amaretto Mannelli- s'exilià de Florència per problemes polítics i féu cap a València, des d'on, entre 1365 i 1368, la seva família -en vida o en mort d'Amaretto- passà a Barcelona. Aquí esdevingueren catalans i continuaren mantenint contactes amb Florència. Al cadastre de Florència del 1427, un nét d'Amaretto, fill de Domenico Mannelli, consta inscrit amb el nom de Raimondo. Aquest devia haver retornat al lloc d'origen i hi vivia en companyia de dos parents: un vailet de nou anys i Francesco d'Amaretto Mannelli, l'amanuense del còdex de la Laurenziana, que aleshores tenia setanta anys (30).

El moviment nombrós de mercaders florentins era un fet tan antic als ports catalans, que ja el 1265 Jaume I havia publicat una prohibició de mercat i estada que renovà Jaume II el 1326. Eren moltes les probabilitats d'arribada d'algun còdex de la famosa obra de Boccaccio per la via italiana, sobre el qual podia haver estat feta la traducció de l'any 1429.

Les còpies.

Entre l'acabament de la traducció, el 1429, i la primera constància històrica escrita de l'existència d'aquest còdex, el 1484 (31), es degué dur a terme com a mínim una còpia

de l'original de 1429, i potser més, a jutjar per la quantitat i la qualitat dels errors del ms. El 1484 tenim constància a l'inventari de Pero Sánchez Muñoz d'un còdex que ha arribat als nostres dies amb una relligadura del XV que conté dues parts absolutament diferenciades. La primera té totes les característiques d'una còpia encarregada o per a la venda: és de lletra ampla i ornamentada, els errors hi són expuntuats, rascats o simplement deixats (32) i s'hi reserven espais per a les cançons. Aquesta còpia quedà estroncada al foli 182 i degué circular autònomament, lligada o relligada, algun temps: d'aquí l'erosió, la transfoliació i la pèrdua de pàgines inicials. La numeració lila a l'angle dret inferior del recto, que conserven els folis de la primera part, i els fulls retallats de l'últim plec proven un estroncament i fins un possible lligat dels plecs escrits.

El foli 183 no és afegit a l'enquardernació, tot i haver estat escrit posteriorment a la primera part i segurament fins i tot a la segona, sinó que ha de ser simultani o anterior, com ho demostra el respecte que li serva el relligador en l'eliminació de fulls blancs. També ens ho demostra la foliació del còdex duta a terme amb tota probabilitat pel mateix copista i la mateixa ploma d'aquest foli 183. La persona que confegí el foli 183 havia de poder disposar encara de l'antígraf sobre el qual copiar, i havia de conèixer bé el text per adonar-se que faltaven tretze línies de V 8, tot i que segurament no era un copista professional.

Defensar la possibilitat de la conjunció de dos còdexs complets amb vida pròpia prèvia em sembla bastant insostenible per les evidències esmentades sobre la inconclusió de la primera part i per la numeració dels plecs de la segona, que va de I al X i que palesa un inici al foli 184. Fóra molt casual a més que el segon còdex s'hagués anat a partir en un punt on començava un conte sense cap altre fragment de text anterior.

Si l'amanuense hagués estat el mateix, no hauria canviat de lletra ni d'hàbits, ni hauria desaprofitat els set fulls blancs, ni hauria numerat a partir de I els plecs de la segona meitat. La hipòtesi dels dos copistes simultanis també és rebutible per la diferència de paper i de pàgina, per la inconclusió i els fulls en blanc de la primera part, que no coincideixen amb cap final de jornada, de conte ni de paràgraf, i també per les importantíssimes diferències de traç, d'hàbits de còpia, de grafia i de sistematitzacions. Tot, per tant, indueix a pensar que la primera part del còdex fou un intent de còpia -per a la venda o per a regalar- que circulà inconclusa. Que algun propietari, podent disposar encara de l'antígraf usat per a la primera part o bé d'una altra còpia, encarregà la segona part, més amb vistes a completar el còdex incomplet que no pas per aconseguir un bell exemplar unitari. Algú revisà la còpia d'encàrrec, numerà els folis i completà les tretze línies que faltaven per a la perfecta conjunció, tot contrafent la lletra i la disposició de la primera part. No foren numerats els divuit fulls primers, que contenen Proemi i Introducció:

devien perdre's i foren inclosos a l'enquadrernació d'una manera matussera i desordenada, de forma que actualment se n'han després.

Fou el mateix autor de la traducció el que va transcriure la primera part del còdex sobre el seu propi antigraf autògraf o idiògraf? Res no se'n sap. Ni tan sols podem intuir els motius de l'estroncament, la identitat dels copistes, del revisor, del miniador o del relligador. Però tenim un nom, no conegut fins ara, amb el qual continuar la recerca: Johan Poll (33).

El còdex, suposem que complert, ja era a la biblioteca dels Sánchez Muñoz el 1484. La relligadura confirma aquest sojorn ja que reproduïx les característiques comunes a les encuadrernacions de Pero Sánchez Muñoz. Els escrits marginals més maldestres en aragonès, i potser el teixell, els devia escriure Gaspar Sánchez Muñoz (34), que s'havia encarregat d'intitular en aragonès tota la biblioteca heretada i pròpia, com ho demostra la sistemàtica comparació entre el catàleg de Pero -que cita els llibres pel títol original o bé per la primera ratlla del còdex- i el de Gaspar -que els ordena per temes i els cita amb títol aragonès tot referint-ne la llengua original (35). L'última aparició històrica d'aquest còdex data del 1530 a l'inventari de Gaspar Sánchez Muñoz. Molts dels manuscrits d'aquesta biblioteca reapareixen a principis del segle vint quan, el 1912, passen a la biblioteca de Catalunya, prèvies negociacions amb el llibreter Salvador Babra. El Decameron, però, anà a parar anteriorment a mans del bibliòfil

Victorià Amer que prengué cura amatent que l'obra no fos víctima de cap mirada concupiscent i, en vendre'l a Isidre Bonsoms, féu afegir una clàusula al contracte, per la qual el nou propietari es comprometia a no publicar-ne mai el contingut (36). El bibliòfil Bonsoms complí la imposició al peu de la lletra i n'encomanà la publicació al filòleg Massó i Torrents.

5. Edicions existents.

5.1. Relació.

a) Edicions completes:

Johan Boccaci, **Decameron**. Traducció publicada segons l'Únic manuscrit conegut (1429) per J. Massó Torrents. New York, 1910.

Joan Boccaccio, **Decameron**. Traducció catalana publicada segons l'Únic manuscrit conegut (1429). Barcelona, 1964.

b) Edicions incompletes:

Joan Boccaccio, **Decameró**. Versió catalana del 1429. Edició ENC Barcelona, 1926-1928.

(Edita les jornades primera i segona)

c) Edicions fragmentàries:

Isidro Bonsoms i Sicart, **Fragmentos de las traducciones catalanas de la Fiammetta y del Decamerone de Boccaccio**, ambas anónimas y del siglo XV. Barcelona, 1909.

(Edita els cinc primers folis de la Introducció).

Ramon d'Alòs, **Dell'antica versione catalana del Decameron**.

Brani scelti da... Roma, 1915.

(Edita els contes V 9 VI 4 i X 7)

Lola Badia, **Sobre la traducció catalana del Decameron de 1429.**
Barcelona, 1973-1974.

(Edita el Proemi amb notes. A la tesi de llicenciatura del 1973 edita també II 5 V 9 i VI Introducció).

d) Edicions de les cançons:

Caroline B. Bourland, **Boccaccio and the Decameron in castilian and catalan literature.** 1905.

Amedée Pegès, **Les poésies lyriques de la traduction catalane du Decameron.** 1934.

Edicions d'alguna de les cançons es troben a:

Menéndez y Pelayo, **Orígenes de la novela**, III.

(Publica transcripcions de M.T. de les cançons de VI i VIII).

Romeu Figueras, **El cantar paralelístico en Cataluña.** Barcelona, 1954. (Edita la cançó de la jornada VI).

Irénée Cluzel, **Princes et troubadours de la maison royale de Barcelone-Aragon.** Barcelona, 1957-1958.

(Edita la cançó de la Reina de Mallorca amb les variants de I).

5.2. Comentari i crítica.

Massó i Torrents, a l'edició de l'any 1910, es proposà de publicar el text del manuscrit amb la màxima fidelitat i rigor filològic, i, d'acord amb tals principis, féu declaració prèvia dels criteris d'edició i regularització als quals sotmetia l'edició (1). El projecte és prou encomiable, malgrat

l'excessiva rigidesa que hi observem des d'una òptica actual. Malauradament, però, massa vegades perd de vista els paràmetres dictats i el text del manuscrit àdhuc. Tot plegat es troba sovint adobat per una puntuació vacil·lant i d'escassa reflexió, que de vegades manlleua el sentit més que no pas l'aclareix. Aquest aspecte és potser atribuïble a la poca consulta i confrontació amb les edicions italianes.

L'ús del parèntesi i del claudàtor se'ns revela menys estricte que no esperàvem després de l'exposició inicial: de vegades suprimeix elements sense ni parentitzar ni donar cap explicació, d'altres n'afegeix sense claudàtors i d'altres encara oblida mots i ratlles enteres, de manera que es perd absolutament el sentit.

Hom pot comprovar igualment que les regularitzacions dutes a terme ultrapassen les confessades al pròleg, i no pas d'una manera sistemàtica. Regularitza sense advertir-ho la doble grafia c/c, confon les alternances c/s, c/ss, ss/s, n/ny, l/ll, g/j, i/y, es/s-, a/e, f/ff, etc., afegeix o omet les h, i cau en errors de transcripció greus. L'aplicació de l'accent es limita als mots oxítons i algun paroxíton diacrític, així com a les formes monosil·làbiques d'haver sense h. Algun cop oblida l'accentuació de formes verbals de passat, que esdevenen presents. Els pronoms aglutinats són separats amb uns criteris oscil·lants que van des del simple espai blanc fins al guió i l'apòstrof. Les anotacions referents al text són insuficients (2).

La segona edició completa fou estampada l'any 1964 sota

els auspicis d'Alfredo Herrera Romero, AHR. Tal com denuncià en el seu moment Amadeu-J. Soberanas (3), aquesta edició no és més que la còpia descarada de l'edició anterior, als errors de la qual se li han de sumar els propis d'una repetició descarada. El resultat és un llibre inservible.

Els dos volums apareguts de l'edició parcial d'Els Nostres Clàssics inclouen el Proemi, I i II, precedides d'un pròleg de Carles Riba que recull informació sobre l'obra italiana i la traducció (4).

Coincideixen amb els volums vuitè i dissetè de la col·lecció i es troben de ple dins la primera etapa d'ENC, durant la qual el criteri que guiava les edicions era el de la divulgació. D'acord amb aquest principi, l'edició no duu anotacions i la grafia és normalitzada així com l'accentuació i la separació de mots. La tendència normalitzadora i divulgadora afectà només l'aspecte més exterior del text i no se'n millorà gaire la intel·ligibilitat. Tot i que fou consultat el manuscrit, com ho demostren algunes esmenes i eliminacions de llacunes de la primera edició, la consulta es degué limitar a passatges concrets i es refiaren excessivament de les lectures de Massó i Torrents. L'edició es veié interrompuda pel canvi d'orientació que experimentà la col·lecció a partir del volum 27 (5). Quan es volgué editar de cap e de nou segons la nova òptica i s'escarregà l'empresa a Germà Colon, l'edició pirata d'AHR sortí al carrer i frenà tots els projectes.

El fragment publicat per Bonsoms i la selecció escolar de Ramon d'Alòs reproduïen el text establert per Massó i

Torrents. L'edició de Lola Badia es completa amb l'anotació minuciosa dels canvis sintàctics respecte al cursus boccaccese. Per a l'establiment del text segueix els criteris d'ENC moderns i conserva el text del manuscrit sense esmenes. A. Pagès es planteja l'edició i l'anàlisi de la versificació de les cançons. Les edicions parcials de Romeu i Cluzel no aporten pràcticament innovacions a les fetes per Massó i per Pagès.

6. Criteris d'edició.

Aquesta vol ser una edició crítica i alhora respectuosa al màxim amb el sistema o sistemes gràfics dels amanuenses.

Els criteris actuals que regeixen qualsevol edició moderna d'un manuscrit únic no autògraf, es decanten per la intervenció activa de l'editor i per l'alliberament de la feina de simple amanuense actual que significaven moltes edicions quasi diplomàtiques de tan respectuoses. Dins d'aquesta línia rígida i desfasada es situarien les edicions publicades fins ara del Decameron català. Ni tan sols l'edició ENC, d'aparença divulgadora, no es proposa en cap moment d'intervenir en les deformacions evidents de la còpia. Una edició no pot pretendre ser definitiva mai, perquè sempre està sotmesa als coneixements, als gustos i als criteris d'una època. Voler fer d'editor sense córrer cap risc és impossible sempre, més que més en una època tecnològica com la nostra.

Tal com diu Franca Brambilla Ageno, "trascrizione non significa però riproduzione materiale: la trascrizione va considerata, anzi, come il primo gradino dell'interpretazione. Di questa fa parte, innanzitutto, la divisione esatta delle parole. Oltre che una continua attenzione al senso del testo, essa richiede una conoscenza della lingua e dello stile dello scrittore, e può implicare una decisione dell'editore circa il

significato da dare a un passo" (1).

La constitució composta del manuscrit 1716 i el seu caràcter de còpia -segurament no autògrafa i potser ni idiògrafa- el fan excepcional. La primera característica m'ha empès a una edició respectuosa i escrupolosa amb els aspectes gràfics que permeti els estudis oportuns per a la diferenciació detallada de les dues parts que el componen. La segona obliga a la intervenció sistemàtica en l'esmena dels errors propis de la còpia, anotant sempre a peu de pàgina la lectura diplomàtica, per tal que l'estudiós que s'hi apropi pugui fer-hi les seves observacions filològiques i optar per altres interpretacions dels passatges, i el lector pugui seguir de bon grat les subtiletes de l'obra.

D'altra banda, i pel fet que es tracta d'una traducció, hom pot recórrer al text italià per als fragments dificultosos o simplement per satisfer la curiositat amb més facilitat, gràcies a la numeració dels paràgrafs.

Esbossades les línies generals d'edició, resta especificar-ne les aplicacions puntuals pel que fa a les regularitzacions gràfiques.

a) Regularització en l'ús de les alternances u/v, i/j, malgrat la dificultat que suposa haver de decidir alguns casos com: prov/ prou, lev/leu, assetjar/assetiar.

b) Manteniment de les dobles consonants, tant inicials com interiors, i de les alternances gràfiques a/e, o/u, c/c, c/s, s/ss, g/j, g/gu, c/qu, l/ll, etc. Els casos de grafia a/e problemàtics els aclareixo en nota.

No marco amb el punt enmig la grafia ll corresponent a una geminació perquè el text presenta altres geminacions que no es poden evidenciar i perquè aquesta edició respecta les oscil·lacions gràfiques de les consonants, extensibles a la geminada que pot ser escrita l/ll indistintament -sobretot a la primera part del còdex. Hi ha un mot conflictiu en aquest sentit, i és l'italianisme "novella" (gènere literari pròxim al conte) que, com a tal, podem suposar amb pronúncia geminada: si no la marquem pot confondre's amb novella (notícia), però si la marquem pot induir a una falsa connexió semàntica amb novel·la. Tenint en compte que el lector s'ha d'haver habituat a la duplictat gràfica l/ll per a la pronúncia, geminada o no, de la l, tenint en compte que no afecta cap fonema la distinció entre geminades i simples -variants merament articulatòries en el sistema fonètic del català- i tenint en compte que els signes d'accentuació i diacrítics són no res més que una facilitació per al lector -i no sé fins a quin punt escriure l.l es pot considerar diacrític i fins a quin punt alteració del grafema, cosa que fóra contravenir els criteris respectuosos d'aquesta edició-, tenint en compte tot això, penso que val més deixar que el lector interpreti en cada cas si es tracta d'una lateral alveolar simple, geminada o d'una mediopalatal. Una edició crítica però regularitzada ortogràficament haurà d'escometre i decidir la diferenciació.

La simplificació de consonants duplicades en canviar de matlla duen la nota corresponent que ho indica.

c) Regularització dels accents, dièresis, majúscules i

puntuació segons els criteris actuals. Accentuació diacrítica de les formes verbals à i é sense h i él, els i là per ell, ells i llà. Les formes de pretèrit imperfect dels verbs de radical diftongat deyen, veyen, seyen, etc-, l'accent de les quals experimentà un procés d'anticipació encara no datat, són considerades i accentuades com a planes (2). Accentuació de la y tònica i, en el cas que no ho permetin les normes, indicació de l'hiatus amb dièresi (hoÿt). També s'usa la dièresi per a casos esporàdics del tipus "convenÿa" per evitar la lectura del dígraf. La h no es considera definidora d'un hiatus i, per tant, es marca igualment la dièresi a la vocal següent (malahÿa).

Pel que fa a la puntuació, cal advertir que he disposat els versos de les cançons segons és habitual en poesia i no en línia seguida tal com es troben al còdex.

d) Separació dels elements aglutinats. En base a la línia de l'edició he intentat intervenir en la separació dels elements aglutinats al ms., tot conservant-ne i destacant els criteris regulars del copista: si conservem les grafies indefinides que palesen la fluctuació d'un procés d'adaptació i creació de nous grafemes, per què no hem de respectar allò que precisament estava sistematitzat i obeïa a una norma? És per això que no he volgut desmembrar les contraccions al i del davant de vocal i les he deixades segons el ms.; i és per això que, volent reproduir fidelment l'enllaç anterior a posterior dels pronoms o dels articles i fer manifesta la tendència del ms., m'he decantat per l'ús de l'apòstrof quan l'elisió es

manifesta amb la pèrdua d'un element pertanyent al primer dels dos mots aglutinats i l'ús del punt volat per als casos en què la pèrdua afecta el segon mot.

He optat per la utilització d'un sistema que facilités la lectura des dels hàbits actuals i permetés alhora de precisar el punt d'enllac segons l'òptica i la normativa de l'amanuense. No cal tenir en compte les reticcions de la normativa ortogràfica vigent, perquè, més que una ajuda a la comprensió, de vegades hom pot incórrer en la insistència escolaritzadora; el que simplifica les coses és saber si la pèrdua fonètica cal entendre-la en un mot o a l'altre.

Uso el guió segons la convenció moderna per a certs mots compostos i per als pronoms febles postverbals, inclosos hi, ho i us, perquè no considero que hi hagi pèrdua d'elements pel fet de trobar-se adjuntats al verb. És clar que la forma us prové de la contracció fonètica de vos en contacte amb una vocal anterior, però la forma ja està fixada i té un ús determinat i regulat en la llengua del ms.; a més a més, per al lector actual, a qui en definitiva pretenem ajudar, la forma us no representa cap pèrdua fonètica sinó que és fàcilment identificable.

Els pronoms situats entre l'infinitiu i el verb principal a les perífrasis de futur i condicional o als verbs modals, els he puntuat amb guions com a postverbals de l'infinitiu, excepte en el cas que la dependència fos exclusivament referida al verb principal o en casos de pèrdua vocàlica en el límit entre els pronoms i el verb principal

(galdir-nos n'em).

En el cas de pèrdua de la preposició a per contacte fonètic, l'assenyalo, sempre que és possible, amb apòstrof o punt volat. Quan no és possible -per tractar-se de vocals tòniques o perquè ho impedeix la grafia- ho haurà de resoldre la competència fonètica del lector.

e) Ampliació de les abreviatures.

Les abreviatures són ampliades sense indicació especial, tant les que representen una lletra com les de mots sencers: letres, spirit, oracions, ànimes, special, mossènyer, sentència, gràcies, ocasió, lliures, Pere. L'abreujament m/n davant de p, b, m és transcrit sempre m, i per als abreujaments que inclouen vocals neutres s'adopta la grafia normalitzada. L'abreujament numèric per als articles indefinits és transcrit amb la forma usada avui dia (un, una). Per als números pròpiament és manté la xifra romana (excepte en la foliació del còdex, on s'han usat les aràbigues), però l'abreviatura de mília, no reproduïble, és transcrita amb el mot complet.

f) Els resums editats a l'inici de cada conte procedeixen de les taules inicials que són incompletes.

g) Incorporació d'elements imprescindibles suposadament omesos per l'amanuense, sempre marcats amb claudàtors.

h) Modificació d'elements corruptes també indicats a l'aparat crític, amb el testimoni de l'element modificat o eliminat.

i) La numeració per paràgrafs segueix aproximadament la de l'edició Branca, per tal de facilitar la confrontació.

j) A les notes a l'edició es comenten les diverses divergències de sentit respecte al text original i reproduïxen els resums introductoris perduts.

l) El glossari es limita als termes i als sentits no documentats o amb algun problema especial i als italianismes.

NOTES

1

- (1) Les úniques descripcions fetes fins ara són a BOURLAND, Caroline B., "Boccaccio and the Decameron in castilian and catalan literature. (Thesis presented to the faculty of Bryn Mawr College for the degree of Doctor of Philosophy 1905)", publicada a *Révue Hispanique* XII, 1905, (pp. 25-32); i a BOCCACI, Johan Decameron. Traducció catalana publicada segons l'únic manuscrit conegut (1429). New York, 1910 pp. VI-VIII. La restauració pròxima del còdex simplificarà les referències a la foliació inicial, actualment força alterada.
- (2) BRIQUET, C.M. *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*. Leipzig, 1923.
- (3) VALLS I SUBIRA, Oriol *Paper and watermarks in Catalonia*. Amsterdam 1970.
- (4) BOURLAND op. cit. p.29 anota les suggerències que sobre aquesta qüestió li féu F. de Bofarull: "paper with this water-mark was first made in Italy and was in frequent use in Italy and in the kingdoms of Aragon and Navarre from 1410-1480". L'afirmació és més intuïtiva que documentada.
- (5) BRIQUET op.cit. v.I.
- (6) Ibid. v.III.
- (7) VALLS I SUBIRA op.cit. p.246-247.
- (8) BADIA, Lola *Estudis sobre la traducció catalana del "Decameron" de 1429*. Tesi de llicenciatura, juny de 1973. Publicada a BRABLB XXXV, Barcelona, 1973-74 p.82 (Cito sempre segons la publicació). Suggereix la possibilitat d'un canvi gràfic adoptat pel mateix copista de la part primera del còdex.
- (9) Cito amb xifres aràbigues, com a l'edició, per tal d'alleugerir la lectura. Per a indicar les xifres aràbigues modernes que numeren els divuit folis inicials, utilitzo la negreta.
- (10) Transcriu a 1.5 aquestes marginàlia.
- (11) COLON, Germà "Un aspecte estilístic de la traducció catalana

medieval del *Decameró*", in *Interlinguística*. Tübingen, 1971. Recollit a *La llengua catalana en els seus textos* v. I. Barcelona, 1978 p. 253 (Cito sempre per aquesta darrera edició).

Per a una atribució del foli 183 al segon copista, vegeu BOURLAND op.cit. p.28.

- (12) Des de sempre s'ha sostingut que l'espai en blanc és uniformement mantingut al llarg de tot el còdex: CASELLA, Mario "La versione catalana del *Decamerone*" p.252; MASSO I TORRENTS, pròleg a l'edició del *Decameron* op.cit. p.IX; PAGES, Amédée "Les poésies lyriques du *Decameron* catalan" in *Annales du Midi*, XLVI, 1934 p. 202.
- (13) Altres diferències com la confusió de a/e àtona o els aspectes morfològics i semàntics que Massó atribuï al mallorquinisme del segon traductor/copista, no són gens objectivables. MASSO I TORRENTS op.cit. p.VIII.
Per a l'estudi i la constatació de la cohesió sintàctica de tota la traducció vegeu: CASELLA op.cit. pp.255-274, COLON op.cit. pp.235-253 i BADIA op.cit. pp.69-101.
- (14) Cfr. 1.2 d'aquesta descripció.
- (15) Al ms. 231 de la BdC, corresponent a l'inventari de la biblioteca de Pero Sánchez Muñoz (escrit el 1484, un any abans de la seva mort) hi consta ja com a enquadernat: "otro libro, cubiertas moradas escuras, en paper, de Istorias, que comiença: 'Humana cossa haver compassion de los afflictos'". Malgrat el diferent color de l'enquadernació, possiblement es tracta de la mateixa que porta avui dia el còdex 1716. D'altra banda és sabut que Pero Sánchez Muñoz feia relligar molts dels seus llibres segons idèntiques característiques. WITTLIN, Curt J. "Les manuscrits dits 'del papa Luna'" in *ER XI*. Barcelona, p.12 i 17.
- (16) El 1530 fou redactat l'inventari de Gaspar Sánchez Muñoz (BdC ms. 234) i el còdex hi apareix amb un títol -"Las ciento novellas de Johan Bocacio en catalan"- i no amb la cita de l'inici del Proemi com s'esdevenia a l'anterior catalogació. WITTLIN op.cit. p.17. També cfr nota (15).
- (17) L'anyell de la marca data del 1466. Amb les reserves pertinents pel que fa a la vida d'una marca de paper, aquesta podria ser una referència per a l'any de conjunció i d'enquadernació de les dues parts del ms. En confirmaria l'enquadernació per part de Pero Sánchez Muñoz que apuntava nota (15) d'aquest capítol. Pero heretà la biblioteca del seu oncle Gil (el papa Climent VIII) pel 1446 i morí l'any 1483.
- (18) BOURLAND op.cit. p.26 data aquests escrits del segle XVI, excepte el títol que considera del XIX. MASSO op.cit. p.VII els data del XV i del XIX respectivament els del recto del foli, i

del XVI el del verso.

(19) BdC ms. 238.

3

- (1) "Per il testo del Decameron", II in **Studi di filologia italiana** XI (1953). L'estudi de Branca es centra en els còdexs base del stemma; B, Mn, i P també Pm i l'edició Giuntina. Les variants individuals distintives d'altres còdexs derivats d'aquest no poden ésser objecte de collatio. B és el ms. autògraf de Berlin, Mn és la famosa còpia de 1384 de Francesco d'Amaretto Mannelli de Florència i P és la còpia del XIV de París.
- (2) Per a l'estudi exhaustiu d'aspectes lingüístics concrets de la traducció, vegeu:
 MIQUEL I PLANAS, Ramon **Bibliofília** I Barcelona 1911-1915, pp. 50-51 i 101. (Sobre el mot "ayllases").
 MOLL, Francesc de B. "Entre Ramon Llull i el Decameró", in **Textos i estudis medievals** 1982, pp.233-243. (Sobre la locució "temiau-vos que").
 COLON, Germà "Con lágrimas de Moysén / escatan las orejas. Sobre la estrofa 438 del L.B.A." in **RFE** LIII, 1970. (Sobre el verb "escatar")
 COLON, Germà **El léxico catalán en la Romania** Madrid, 1976, p. 159 (Sobre "aigo i alfàbia").
 BASTARDAS, Joan "Sobre la construcció medieval 'per serraïns a preïcar'" in **Miscel·lània Aramon i Serra**, I. Barcelona 1979 (pp.39-58).
- (3) CASELLA, op.cit. p.256.
- (4) Ibid. p.250.
- (5) Ibid. p.261.

4

- (1) MASSO op.cit. p.VII: "hi ha dues mans, com si els traductors s'haguessin repartit la feina".
- (2) N'existeixen altres referències contemporànies limitades a la cita.
 SCHIFF, Mario **La bibliothèque du Marquis de Santillana**. París, 1905, p.354 dona només notícia dels possessors moderns del còdex (Amer i Bonsoms). També en trobem esment a MENÉNDEZ Y PELAYO, Marcelino **Orígenes de la novela**, 1907 (pp. 12-15 de l'edició de les seves **Obras completas** XV, Madrid, 1943).
 SANVISENTI, Bernardo **I primi influssi di Dante, del Petrarca e del Boccaccio nella letteratura spagnuola**. Milano, 1902, no en

dóna cap notícia ni l'esmenta.

BOURLAND en parla a les pàgines 25-32, 199-202 i 211-213.

- (3) MASSO TORRENTS op.cit. p.V-XII. Per a un resum dels estudis sobre la traducció pel que fa als aspectes estilístics vegeu l'article de BADIA op.cit. pp.73-79.
- (4) Cfr. capítol 1 d'aquest estudi. A més a més als escriptoris monacals predominava una certa uniformitat en la grafia, que seguia les modes i la demanda.
- (5) Cfr. els articles citats de Casella, Colon i Badia; també capítol 3 d'aquest estudi i les notes a l'edició.
- (6) Els quatre inventaris de la biblioteca papal de Peníscola, editats per Erhle, Galindo i Monfrin, confirmen l'absència d'aquest còdex; absència que es deu a una qüestió merament cronològica. No oblidem que la traducció s'enllestí el mateix any de la renúncia al papat de Climent VIII. Ni tan sols l'antígraf que propugna Colon no pogué formar part d'aquesta biblioteca.
- (7) CASELLA op.cit.
- (8) RIBA, Carles Pròleg a l'edició del *Decameró* d'ENC p.14. Hi parla d'un progressiu "amor de les realitats".
- (9) FARINELLI, Arturo *Italia e Spagna*. Torí, 1929.
- (10) Segons Martí de Riquer la traducció de Metge és datable vers el 1388. Tradueix, i ho declara, la llatinització de Petrarca de l'any 1374 dels *Rerum senilium libri* (llibre XVII, carta III), però segurament conegué també l'original italià del qual no fa menció enlloc. Cfr. Riquer, Martí de *Obras de Bernat Metge* Barcelona, 1959 i TAVANI, Giuseppe "La Griseldis de Petrarca i la Griselda de Bernat Metge", in *Els Marges*. Barcelona 1979. El conte de Guiscardo i Guismunda devia circular en la versió llatina de Leonardo Bruni d'Arezzo, tal com el cita Ferran Valentí al pròleg a les *Paradoxa* de Ciceró que tradueix. Farinelli suposa una versió catalana de la primera meitat del XV, de la qual no se'n té cap notícia. FARINELLI op.cit. p. 358.
- (11) FARINELLI op.cit. pp.362-363.
- (12) RUBIO I BALAGUER, Jordi "Literatura catalana", in *Historia General de las literaturas hispánicas III* Barcelona, 1953, pp.791-792.
- (13) La primera notícia aparegué a l'AIEC l'any 1909-1910. Els seus documents poden amagar dades insospitables, igual com molts dels de l'ACA, encara no exhumats.

- (14) RUBIO op.cit. p.791. Anteriorment al llibre **De l'edat mitjana al renaixement**. Barcelona, 1948, p.145, es preguntava "Era de debò un monjo?", en parlar del traductor. Pregunta que respongué Pere Bohigas en fer-ne la recensió a **ER III** Barcelona, 1951-1952, p.311. Bohigas argumentà: "El fet d'ésser datada aquesta traducció a la vila de Sant Cugat del Vallès i no al monestir, fa improbable, al nostre entendre, que aquell traductor fos un monjo". Bohigas, de passada, aclareix també un altre aspecte: el que és acabat a Sant Cugat és la traducció, no la còpia.
- (15) Riquer, M. de **Història de la literatura catalana III** Barcelona, 1964.
- (16) Cfr. nota (14) d'aquest capítol.
- (17) En aquest mateix sentit insisteix encara recentment TAVANI, "Literatura i societat a Barcelona entre la fi del segle XIV i el començament del XV" in **Actes del V col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes** (Andorra, 1979) Barcelona, 1980.
- (18) COLON op.cit.
- (19) "Ací Massó no ha tingut present que la còpia de la primera mà s'atura al foli 182 (...) i la segona comença la tasca amb la novel·la novena. Ara bé, el qui es va ocupar de la relligadura afegí entremig un foli, el qual conté tretze línies escrites per una persona diferent, precisament les que hi faltaven per a completar la vuitena novel·la". COLON op.cit. p.153. El foli afegit és el següent, sense foliació.
- (20) Ibid. p.238.
- (21) BADIA op.cit.
- (22) Ibid. p.82.
- (23) Ibid. p.81.
- (24) La conferència fou pronunciada al Congrés sobre la fortuna de Boccaccio celebrat a Florència el 1975. Les actes no es publicaren fins el 1979 en diversos volums. El que afecta als temes hispànics és **Il Boccaccio nelle culture e letterature nazionali**. Firenze, 1979.
- (25) Ibid p.125.
- (26) Dues altres traduccions catalanes de textos italians de l'època anuncien "trasladada" (*Divina Comèdia*) i "tornat" (*Corbaccio*). Una gran prolixitat d'aquests termes trobem al pròleg que Ferran Valentí incorporà a la seva traducció de les *Paradoxa* de Ciceró. Ferrer Sayol a la traducció del *De rustica* de Pal·ladi

parla d'"arromançadors" i Antoni Canals, a la traducció de *Scipiò i Aníbal*, de "traure" i "arromançar"; Bernat Metge amb la seva *Griselda* es proposa d'"arromançar" el text llatí.

- (27) Qui primer observà aquesta dada decisiva fou Jordi RUBIÓ a *La cultura catalana del renaixement a la decadència*. Barcelona, 1964, pp.44-45. Rubió considera important la dada perquè "precisaria la data aproximada de la versió". Sembla com si es negués a admetre el 1429 com a data de la versió.
- (28) El còmput anual segons el sistema florentí fou adoptat i promulgat pel concili de Tarragona del 1180 i tingué vigor fins el decret de Pere III el Cerimoniós que el 16 de desembre de 1350 decretà l'ús de l'any "a nativitate Domini" i abolí el sistema anterior. Aquest nou any durà fins el segle XVIII. El sistema florentí començava l'any el 25 de març posterior a la Nativitat mentre que el sistema pisà el començava el 25 de març anterior a la nativitat.
- (29) MADURELL I MARIMON, Josep M. *Manuscrits en català anteriors a la impremta (1321-1474)*. Barcelona, 1974, p.29.
- (30) LEVI, Ezio *Botteghe e canzoni della vecchia Firenze*. Aquila, 1927, p. 69. A ell es deu la primera hipòtesi sobre la possibilitat que els Mannelli haguessin dut a Catalunya algun exemplar de l'obra del seu il·lustre veí i amic de Florència, Boccaccio.
- (31) A l'inventari de Pero Sánchez Muñoz del 1484. Cfr. les notes 2 (15) i (16).
- (32) "Sabien per experiència que les paraules ratllades o esborrades atreïen l'atenció del comprador del manuscrit, i que esborrar-les els feia perdre temps i feia visible l'error". WITTLIN, "Semicorreccions en traduccions medievals" EUC XXIII. Barcelona, 1979 p.602.
- (33) He intentat de trobar-ne rastres buidant documentació impresa i també als nomenclàtors de l'A.C.A. i l'A.M.F.B., però de moment no se'l troba enlloc.
- (34) Gaspar Sánchez Muñoz, mort el 24 d'agost de 1544, des de "très jeune il a dû lire plusieurs manuscrits de la bibliothèque de son père, à en juger par les notes qu'il écrivit aux marges" WITTLIN, op.cit. nota 1 (15).
- (35) Aquest fet no deu haver estat advertit pel doctor Romano pel que fa al còdex "De les clares dones" / "De las claras mugeres". Cfr. ROMANO, David "La versió catalana del *De mulieribus claris* de Boccaccio", in EUC XXIII, 1979, pp.507-509. També a "Un codice boccaccesco del '400 nella Corona d'Aragona", in *Il Boccaccio nelle culture e letterature nazionali*. Firenze, 1978, pp.199-204.

- (36) Tal com publica Miquel i Planas a **Bibliofília**, p.45.

5

- (1) MASSO I TORRENTS, op.cit. pp.XI-XII. Transcriu el fragment enter: "El nostro sistema en l'edició d'aquest text no difereix del corrent: () vol dir lo que hi ha de massa, per exemple, les repeticions indegudes de mots en que incorre la ploma del copista; [] indica lo que manca en el text; i com ja hem dit que'l manuscrit no porta cap títol ni epígraf, hem transpostat al cap de cada novella'ls de la taula i allà ont aquesta no hi és, ens hem atrevit nosaltres a traduir els títols de l'italià, posant-los en aquest cas entre []. Hem regularitzat l'ús de les majúscules i el de la i per j i la u per v; hem puntuat i accentuat; hem resolt les abreviatures que, per ésser sempre les mateixes i pel millor aspecte d'un text tant llarg, ens hem guardat de posar-ne de cursiva les lletres elidides; i, sempre que les formes monosil·làbiques del verb haver apareixen sense anar precedides de l'h habitual, les hem accentuades per a evitar la llur confusió amb altres monosil·labs."
- (2) Altres recensions d'aquesta edició a MIQUEL I PLANAS **Bibliofília I** pp.52-43; A. y D. "Notes bibliogràfiques", **EUC IV** Barcelona 1910, pp. 265-267; COLON "Un aspecte..." op.cit. p. 233. Aquest darrer denuncia: "Malgrat el que hom ha dit, no és gens recomanable. La transcripció -no parlem de la puntuació- ha estat feta amb una manca absoluta de cura".
- (3) SOBERANAS I LLEO, Amadeu-J. Recensió de l'edició publicada a **Serra d'Or**, novembre 1965, p.67.
- (4) Cfr. la recensió de Ferran SOLDEVILA a la **Revista de Catalunya**, VI (febrer de 1927); l'article de Domènec GUANSE a "Les lletres. Cròniques catalanes" de la **Revista de Catalunya V** (novembre 1926), pp.539-540; i una ressenya a **Il leonardo**, octubre 1927.
- (5) La col·lecció ENC optà per les edicions filològiques i abandonà les divulgadores a partir del volum XXVII, amb una fase prèvia (volums XXI al XXVI) de normalització més restringida que no pas als primers volums.

6

- (1) BRAMBILLA AGENO, Franca **L'edizione critica dei testi volgari**. Padova, 1975, p.27.
- (2) Cfr. capítol 2.2 d'aquest estudi.

BIBLIOGRAFIA

A. i D. "Notes bibliogràfiques" in EUC, IV 1910 (pp.265-267).

A A V V **Linguistica, matematica e calcolatori.** Firenze, 1973.

Studi e problemi di critica testuale. Convegno di studi di filologia italiana nel centenario della Commissione per i Testi di Lingua. Bologna, 1961.

ALIGHIERI, Dante **Divina comèdia, versió catalana** d'Andreu Febrer, (edició Gallina). Barcelona, 1974 ss.

ALCOVER, A. M. i MOLL, Francesc de B. **Diccionari Català Valencià Balear.** Palma de Mallorca, 1975.

ANNICHIARICO PATELLA, A. "Per il testo della **Fiammetta catalana**", in **Studi Mediolatini e Volgari**, XXVI. Pisa, 1979.

ARAMON I SERRA, R. "Les edicions de textos catalans medievals", in **VII Congrès international de linguistique romane.** Barcelona, 1955 (I pp.197-266).

AVALLE, D'A.S. **Introduzione alla critica del testo.** Torino, 1970.

Principi di critica testuale. Padova, 1972.

BADIA I MARGARIT, A.M. **Gramàtica històrica catalana,** València, 1981.

BADIA, L. **Estudis sobre la traducció catalana del "Decameron" de 1429,** (Tesi de Llicenciatura, U.A.B., 1973)

"Sobre la traducció catalana del 'Decameron' de 1429",
in BRABLB, XXXV. Barcelona, 1974. (pp.69-101)

BALDUINO, A. **Manuale di filologia italiana**, Firenze, 1979.

BARATTO, SERPIERI, SEGRE, NENCIONI, CIRESE **Il testo
moltiplicato**. Parma, 1982.

BARBI, M. **La nuova filologia**. Firenze, 1977.

BASILE, B. **Letteratura e filologia**. Bologna, 1975.

BASTARDAS, J. "Sobre la construcció medieval 'per sarraïns a
preïcar'", in **Miscel·lània Aramon i Serra**, I Barcelona,
1979 (pp. 39-58).

BÉDIER, J. **Études critiques**. Paris, 1903.

"La tradition manuscrite du 'Lai de l'ombre' (Reflexions
sur l'art d'éditer les anciens textes)" in **Romania**,
1928.

"De l'édition princeps de la 'Chanson de Roland' aux
éditions les plus récentes" in **Romania**, 1938.

BERBEZILH, R. de **Liriche** (edició Varvaro). Bari, 1960

BILLANOVICH, G. **Restauri boccacceschi**. Roma, 1947.

BLANCO JIMENEZ, J. "L'eufemismo in una traduzione spagnuola del
Decameron" in **Il Boccaccio nelle culture e letterature
nazionali**, Firenze, 1978 (pp.128-147).

BLECUA, A. **Manual de crítica textual**. Madrid, 1983.

BOCCACCIO, G. **Decameron** (edició Branca). Firenze, 1960.

Decameron. Facsimile dell'autografo. Firenze, 1975.

Decameron Edizione critica secondo l'autografo Hamiltoniano (edició Branca). Firenze, 1976.

Decameron in Tutte le opere di (edició Branca), Milano, 1976.

Decameron (edició Branca). Torino, 1980

Decameron Traducció catalana publicada segons l'Únic manuscrit conegut, 1429. (edició Massó Torrents). New York, 1910.

Dell'antica versione catalana del "Decameron". Brani scelti da R. d'Alòs. Roma, 1915.

Decameró. Versió catalana del 1429. Barcelona 1926-1928.

Decameron. Traducció catalana publicada segons l'Únic manuscrit conegut, any 1429. Barcelona, 1964.

El Corbatxo. Traduït en català per N. Franch, segle XIV (edició Moll). Mallorca, 1935.

La Fiameta (edició Miquel i Planas). Barcelona, 1908

BOHIGAS, P. "De l'edat mitjana al renaixement de J. Rubió" in ER III, 1951-1952

BOHIGAS, P., MUNDO, A., SOBERANAS, A.-J. "Notes per a la descripció codicològica dels manuscrits" in Biblioteconomia. 1973-1974.

BONSOMS Y SICART, I. Fragmentos de las traducciones de la Fiameta y del Decamerone de Boccaccio ambas anónimas y del siglo XV. Barcelona, 1909.

BOURLAND, C.B. "Boccaccio and the Decameron in castilian an catalan literature" in Rêvue Hispanique XI, 1905 (pp. 1-232).

BOZZOLO, C. *Manuscripts des traductions françaises d'oeuvres de Boccace*. Padova, 1973.

BOZZOLO, C. i ORNATO, E. *Pour une histoire du livre manuscrit au moyen age*. Paris, 1983.

BRAMBILLA AGENO, F. *L'edizione critica dei testi volgari*. Padova, 1975.

Il verbo nell'italiano antico. Milano, 1964.

BRANCA, V. *Giovanni Boccaccio. Profilo biografico*. Firenze, 1977.

Boccaccio medievale. Firenze, 1981.

Tradizione delle opere di Giovanni Boccaccio. Roma 1958.

"Per il testo del Decameron" in *Studi di Filologia Italiana* VIII, 1950 i XI, 1953.

"Un nuovo elenco di codici" in *Studi sul Boccaccio* I, 1963.

"Un terzo elenco di codici" in *Studi sul Boccaccio* IV, 1967.

BRANCA, V. i RICCI, P. G. *Un autografo del "Decameron"*. Padova, 1962.

BRANCA, V. i STAROBINSKI, J. *La filologia e la critica letteraria*. Milano, 1977.

BRIQUET, C.M. *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*. Leipzig, 1923.

CAPELLANI, A. *De amore* (edició Pagès). Castelló de la Plana, 1930.

CASELLA, M. "La versione catalana del Decameron" in *Saggi di letteratura provenzale e catalana*. Bari, 1966.

CLUZEL, I. "Princes et troubadors de la maison royale de Barcelone-Aragon", in *BRABLB XXVII*. Barcelona, 1957-58.

COLON, G. *El léxico catalán en la Romania*. Madrid, 1976.

"Un aspecte estilístic a la traducció catalana medieval del Decameron" in *La llengua catalana en els seus textos*. Barcelona, 1978.

"Quelques considérations sur le lexique catalan" in *Philologie catalane*. Paris, 1973.

"Con lágrimas de Moysén - escatan las orejas. Sobre la estrofa 438 del L.B.A." in *RFE LIII*, 1970.

CONTINI, G. *Varianti e altra linguistica*. Torino, 1970.

"La critica del testo" in *Atti del II Congresso internazionale della Società di Storia del Diritto*. Firenze, 1971.

"Filologia" in *Enciclopedia del Novecento II*. Roma, 1977 (pp.954-972).

DAIN, A. *Les manuscrits*. Paris, 1964.

EHRLE, F. "Nachträge zur Geschichte der drei ältesten päpstlichen Bibliotheken" in *Romanische Quartalsschiff für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* Supplement XX, 1913 (pp. 337-369).

FARAL, E. "A propos de l'édition des textes anciens: le cas du manuscrit unique" in *Recueil de travaux offerts à M. C. Brunel*. Paris, 1955. (I, pp. 409-421).

FARINELLI, A. *Italia e Spagna*. Torino, 1929.

Note sulla fortuna del Boccaccio in Spagna nell'età media. Braunschweig, 1906.

L'obra de Giovanni Boccaccio. Barcelona, 1929.

FAUCON La librairie des Papes d'Avignon. Paris, 1886-87.

FRANK, I. "De l'art d'éditer les textes lyriques" in **Recueil de travaux offerts à C. Brunel.** Paris, 1955 (pp.463-475).

GALINDO, F. **La biblioteca de Benedicto XIII.** Zaragoza, 1929.

GARCIA VILLADA, Paleografía española. Madrid, 1923.

GILISSEN, L. **L'expertise des écritures médiévales.** Gand, 1973.

GREG, W. W. **The calculus of variants.** Oxford, 1927.

GUANSE, D. "Cròniques catalanes. Les lletres" in **Revista de Catalunya III, 29, 1926** (pp. 539-540).

LACHMANN, K. **Kleine Schriften.** Berlin, 1969.

LAUSBERG, M. **Manual de retórica literaria.** Madrid, 1983.

LEVI, E. **Botteghe e canzoni della vecchia Firenze.** Aquila, 1927.

"I catalani in Italia al tramonto del medioevo" in **Miscel·lània filològica dedicada a A. M. Alcover.** Palma de Mallorca, 1929.

MAAS, P. **Critica del testo.** Firenze, 1980.

MADURELL I MARIMON, J. M. **Manuscrits en català anteriors a la impremta (1321-1474).** Barcelona, 1974.

"Encuadernadores y libreros barceloneses, judíos y conversos (1322-1458)", in **Sefarad** XXI (1961) pp. 299-338; XXII (1962) pp.345-372; XXIII (1963) pp.74-103.

MARICHAL, R. "La critique des textes", in **L'histoire et ses méthodes**. Paris, 1961 (pp. 1247-1366).

MARTI DE BARCELONA "La biblioteca papal de Penyíscola", in **Estudis Franciscans** XXVIII i XXX (1922-1923).

MASSO TORRENTS, J. "Joan Boccaci. Decameron. Traducció catalana", in **Miscel·lània Prat de la Riba**. Barcelona, 1923.

Repertori de l'antiga literatura catalana I La poesia. Barcelona, 1932.

MENÉNDEZ Y PELAYO, M. **Orígenes de la novela**. Santander, 1943.

METGE, B. **Obras de** (edició Riquer). Barcelona, 1959.

MEYER LÜBKE, W. **Romanisches Etymologisches Wörterbuch**. Heidelberg 1911.

Grammaire des langues romanes. Paris 1889-1906.

MILLARES CARLO, A. **Tratado de paleografía española**. Madrid, 1983.

MIQUEL I PLANAS, R. "El Decameron en català (1429)", in **Bibliofilia** I. Barcelona, 1911.

MOLL, F. de B. "Entre R. Lluïl i el Decameró", in **Textos i estudis medievals**. Barcelona, 1982.

Gramática histórica catalana. Madrid, 1952.

MONFRIN, J. "La bibliothèque Sánchez Muñoz et les inventaires de la bibliothèque pontificale à Peñíscola" in **Studi di**

bibliografia e di storia in onore di T. De Marinis III.
Roma, 1964.

MUSCETTA, C. Boccaccio. Bari, 1981.

NADAL, J. M. i PRATS, M. Història de la llengua catalana I.
Barcelona, 1982.

**NICOLAU D'OLWER, L. "Apunts sobre l'influència italiana en la
prosa catalana", in EUC II, 1908 (pp.166-179 i 306-
320).**

Il Novellino (edició Favati). Genova, 1970.

**OLIVAR, M. "Notes entorn de la influència de l'Ars dictandi
sobre la prosa catalana de Cancilleria a finals del s.
XIV", in Homenatge a A. Rubió i Lluch, EUC XXII.**
Barcelona, 1936.

**PAGES, A. "Les poésies lyriques de la traduction catalane du
Decaméron", in Annales du Midi XLVI. 1934 (pp.201-217).**

PASQUALI, G. Storia della tradizione e critica del testo.
Firenze, 1934.

**PETRUCCI, A. "Il libro manoscritto" in Letteratura italiana
II. Torino, 1983 (pp. 499-524).**

**La descrizione del manoscritto. Storia, problemi,
modelli.** Roma, 1984.

**Els planys del cavaller En Mataró in Blandín de Cornualla i
altres narracions en vers dels segles XIV-XV (edició
Facheco).** Barcelona, 1983.

POGGIO BRACCIOLINI Facezie (edició Ciccutto). Milano, 1983.

RIQUER, M. de Història de la literatura catalana II. Barcelona,
1964.

"Les lettres de Bernat Metge à madone Isabel de Guimerà", in *Romania* LX, 1934 (pp. 92-94).

"Il Boccaccio nella letteratura catalana medievale" in *Il Boccaccio nelle culture e letterature nazionali*. Firenze, 1978 (pp. 107-125).

Los trovadores. Barcelona, 1975.

"La influencia de la transmisión manuscrita en la estructura de las obras literarias medievales", in *Coloquios de historia y estructura de la obra literaria*. Madrid, 1971 (pp.31-37).

"Evolución estilística de la prosa catalana medieval", in *Miscellanea barcinonensia* XVII, 1978 (pp.9-19).

ROMANO, D. "La versió catalana del 'De mulieribus claris' de Boccaccio", in *Miscel.lània R. Aramon i Serra* I. Barcelona, 1979.

"Opere di Boccaccio negli inventari catalani del'400", in *IX Congresso di storia della Corona d'Aragona*, Napoli, 1973.

"Quin Narcís Franch fou traductor del 'Corbaccio'?", in *BRABL XXXIX*. Barcelona, 1984 (pp. 5-62).

ROMEU FIGUERAS, J. "El cantar paralelístico en Cataluña" in *Anuario Musical* IX. Barcelona, 1954 (pp.46-48).

RONCAGLIA, A. **Principi e applicazioni di critica testuale**, Roma, 1975.

ROQUES, M. "Établissement de règles pratiques pour l'édition des anciens textes français et provençaux", in *Romania* LII, 1926 (pp. 243-249).

RUBIO I BALAGUER, J. "Regles pràctiques per a l'edició d'antics textos francesos i provençals", in *EUC* XII. 1927 (pp. 309-324).

De l'edat mitjana al renaixement Barcelona, 1948.

La cultura catalana del renaixement a la decadència
Barcelona, 1964.

"Influència de la sintaxi llatina en la cancelleria catalana del segle XV", in *Actas y memorias del VII Congreso Internacional de Lingüística Románica*. Barcelona, 1955 (pp. 357-364).

"Literatura Catalana", in *Historia General de las Literaturas Hispánicas III*. Barcelona, 1953.

RUBIO I LLUCH, A. **Documents per l'història de la cultura catalana migeval**. Barcelona, 1908-1921.

RUFFINI, M. "Lo stile del Lullo nel 'Libre del orde de cavaylerie'" in *Estudios Lulianos III i IV*, 1959.

SANVISENTI, B. **I primi influssi di Dante, del Petrarca e del Boccaccio nella letteratura spagnuola**. Milano, 1902.

SERRANO CALDERON, J. "Novedades sobre la biblioteca de Peñíscola de 1423 al 1429", in *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Castelló, 1980 (pp. 646-666).

SOBERANAS I LLEO, A.-J. "Joan Boccaccio, Decameron", in *Serra d'Or* 1965 (p. 67).

SOLDEVILA, F. (Article sobre el Decameron) in *Revista de Catalunya IV*, 1927 (p. 178).

STUSSI, A. **Avviamento agli studi di filologia italiana**. Bologna, 1983.

La critica del testo. Bologna, 1985.

TAVANI, G. "La 'Griseldis' de Petrarca i la 'Griselda' de Bernat Metge" in *Els Marges*, 16. Barcelona, 1980.

"Literatura i societat a Barcelona entre la fi del segle XIV i el començament del XV", in *Actes del V col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes* (Andorra, 1979). Barcelona, 1980.

TIMPANARO, S. *La genesi del metodo del Lachmann*. Padova, 1981.

TODOROV, T. *Grammaire du Décaméron*. Paris, 1969.

ULLMAN, B.L. *The origin and development of humanistic script*. Roma, 1960.

VALENTI, F. *Traducció de les Paradoxa de Ciceró* (edició Morató). Barcelona, 1959.

VALLS I SUBIRA, O. *Paper and watermarks in Catalonia*. Amsterdam, 1960.

WITTLIN, C. J. "Les manuscrits dits "del Papa Luna" dans deux inventaires de la Bibliothèque de Gaspar Johan Sanchez Munyoz à Teruel" in *ER* XI (pp.11-32). Barcelona, 1962.

"1a. (sic) nota polèmica sobre edicions recent<e>s de textos catalans antics", in *Serra d'Or*, febrer 1979. (pp.35-36).

"Semicorreccions en traduccions medievals", in *Miscel·lània R. Aramon i Serra* I. Barcelona, 1979.

DECAMERON

[PROEMI]

10r 2 Umana cosa és aver compasió dels afligits: e com a
 cascuna persona estiga bé, e magorment en aquells qui per
 ventura en llur temps an trobats alguns qui-lls an sabuts donar
 alguns remeys; entre los qualls, si may ne fou nagú, sí son jo
 stat hu de aquels, qui moltes voltes n'é reebuts ples e
 3 consolacions. Per co com, del temps de la mia joventut ensà son
 estat encès en sobirana e nobla amor, forca més que la mia baxa
 condició no requeria (per la qual jo demanava a alguns savis
 qui per llur bondat e abtesa me aconselaven axí com aquells qui
 de tals mals eren stats ferits), e posat que per aquells a
 sabuda de qui pervench ne fos molt loat e per a molt reputat,
 sí fon a mi de gran fadiga lo soferir, no cert per crueltat de
 la dona que jo ¹ amava, mas per sobiran foch que en mon ²
 enteniment avia consebut ab fort desaretglat appetit: al qual, ³
 per co com per nangun termini no-m lexave star content, més
 4 anuig que mester no-m fóra moltes voltes me feya. En lo qual
 temps remey me donaren los plasents raonaments de alguns amichs
 meus per loables consolacions, que per aquells jo crech que son
 5 scapat moltes voltes a animosa mort. Mas, per com plagué en

1 ms. no

2 cal entendre: el

3 ms. ans mes

Aquell lo qual és infinit e dóna ley l'inlcomutable a totes les coses mundanals, agué fi la mia sobirana amor, qui pus ardent que neguna altra era, la qual neguna força ne consell ne vfeelrgonya ne perill qui seguir-me·n pusqués no avia puscut ronpre ne plagar⁴, e per si matex en poch temps se disminuï en tal guisa, que sol e quiti romanguí en mon enteniment: mas al present jaquesch aquell pler qui an acostumat de aver aquells qui masa no·s meten en lo seu pèlech; e axí com solie ésser treballat, tolent-me de tot treball, me sent ésser romàs molt delitós.

6 E posat que·m sia sesada la pena, no m'és per so fogida
10v la / memòria dels beneficis que n'é rebuts, qui m'eren donats
per aquella la quall per sa benvolenca me feya portar greus los
7 meus trebayls; ne crech que pasará may sinó per mort. E per co
com jo crech que l'enutg és sobiranament dichne de blasmar, per
no parer enugós é en mi matex proposat de voler agudar (en so
poch que per mi·s porà mostrar, en scanbi de so que yo n'é
rebut, ara com me puch dir deliure) en aquells qui·m volen
escoltar algun raonament o pasatemps; entre·lls quals ne poria
aver algú d'aquells que me·n blasmaran, alls quals per ventura
per llur seny e per llur bona ventura no an agut mester aquell
aleugament e consolació que a mi e a molts d'altres és stat
8 necessari. Mas, no-res-menys, a mi apar que deu ésser pus tost
posat, per co com los serà magor utilitat e ajuda.

4 cal entendre: plegar

9 E qui porà negar açò, com sia cosa pus necessària a les
10 dones ocioses que no als hòmens? Les quals dins llurs
delicats pits, tament vergonya, tenen la amorosa flama amagada,
les quals, com més força han en aquella, ab palesa calor la
mostren: e asò avem provat e provam cascun dia per moltes
evidentment. E altres, qui per açò són restretes de aver plaers
e solacívols esbatiments, per comandament de pares, de mares,
de freres e de marits stan tancades la major part del temps en
les llurs cambres e stan hocioses sient, volent e no volent en
una mateixa ora, e-n elles matexes encerquen diverses
pensaments, los quals no és positble que totstemps los sien
11 plasents ne alegres. Perquè [a]l⁵ elles, mogudes de alguna
malanconia e de algun affogat desitx, los sobravé en lo llur
enteniment algun despitós pensament, per què·ls cové que ab
greu enutx se romanguen, si de algun nou rahonament no són
comogudes, per ço com elles són molt menys forts a sostenir
12 les congoxlosles cogitacions que no los hòmens. La qual cosa
no esdevé als jóvens enamorats, segons nosaltres apertament
podem veure: car si an alguna malanconia ho enutg de algun
pensament, an molts pensaments qui són alaujament de llur
congoxosa vida, per ço com a ells no manca l'anar entre·ls
hòmens, hoint e mirant moltes coses bellicosas a llur voluntat
e per senblant caçar, parar, pescar, cavalcar, jugar o
mercad[el]gar: per les quals coses cascú à força, en tot ho en

part, de traure lo congoxós pensament de si e de relevar-se de aquell per algun spay, après del qual, o en una manera o en altra, pervenen a consolació o aldamenys aleugen de pena.

13 E donchs, per co que per mi hage remey en part la fortuna (la qual és pus fort'en les delicades dones, segons nosaltres vehem, que no en los hòmens), per sostenir lo trebal e aver algun refugi aquelll'els qui amen, e per co com a moltes és masa l'arch, lo fus e la agulla, vos entén a recomtar cent novelles ho faules, e paraules e istòries (les quals vos vull dir e comtar en deu jornades, sagons manifestament aparrà) de una honesta bargada de set nobles dones e tres gentils hòmens, 12r' que en lo pestelencial temps de la mortaldat / passada són estades fetes, e de algunes canconetes qui per les dites dones 14 són estades cantades per llur delit. En les quals noveles veureu de plasents e de aspres cassos d'amor e d'altres affortunats eveniments qui axí en lo temps modern com en l'antich són stats vists; les quals les damunt dites dones qui aquelles legiran, parant esment en lo delit de les solacívols e en l'esmay de les tribulades, pendran d'aquelles que conexeran que sien de pendre, e fugiran en aquelles que-ls parrà que facen a leixar: les quals coses no crech que sien sens 15 pasament de gran enutg. La qual cosa si Déus vol que axí sie, vull que-n reten les gràcies a Amor, la qual à desligat a mi dels seus ligams e m'à consentit de poder entendre al seu plaer.

[PRIMERA JORNADA]

2 Moltes voltes, gracioses dones, é pensat en mi matex
que, atenent que vosaltres naturalment sou totes piadoses, la
present hobra, sagons nostre juy, aurà molt greu e enugós
principi, per co com encara és universalment en memòria de
cascuns la pestilencial mortaldat qui poch ha és pasada, la
qual cascuns avem vista e per aquella avem lancades
innumerables làgremes, les quals portam encara scrites en los
3 nostres fronts. Però no vul que d'equí avant la sua guera
4 spavent aquest meu comencament, qui no és en altra manera sinó
axí com l'om caminant qui pasa una muntaya aspra e dreta, après
de la qual ve una planícia molt plana e molt delitable, e tant
és major lo plaer com és estat magor l'enutg del exir e del
5 devalar de la dita muntaya. E axí com la extremitat de la
alegria ocupa la dolor, axí la misèria de la dita mortaldat
6 als sobrevivens¹ aconsola aquest breu enutg. E per co dich
(breument ab les menys letres que escriure us pusch) prestant
12v la dolcor e lo pler lo qual jo us he pro/mès al davant, e
7 si[nó] per ventura de semblant senraó no seria escoltat. Es la
veritat que si yo fos poscut venir honestament per altra part a

1 ms. sobrevinens

co que yo desitg sens tan aspra sendera com és aquesta, jo u aguera volentera fet: mas per co com les coses que après se legiran sens aquesta ocasió no's podien publicar, casi de necessitat son estat destret de scriure-les.

8 E dich axí que ja eren los anys de la ffructificant incarnació del Fiyll de Déu pervenguts al nombre de MCCCXXXVIII, com en la egrègia ciutat de Fflorenca, pus nobla que neguna altra de Hitàlia, pervench la mortal pestilència: la qual o per ocasió de corsos superiors o per les nostres inhiques hobres la justa hira de Déu à tramesa per corechció sobre los mortals. La qual començà alguns ayns abans en les parts horientals e aquella[ls] de innutmerable quantitat dels vivens privà, e sens restar, de un loch en altre continuant, envert Hoccident miserablement aplicà, sens que en aquella no
9 valia algun seny ne humanal proveïment. Per la qual [cosa] fonch de moltes inmundícies porgada la ciutat, hordonant officials sobre assò, vedant la entrada a cascun malaut e donant molts consels a conservació² de la sanitat de la ciutat, e encara de innumerables e homils soplicacions al Sobiran Jutge ab profesons e en altres guises ordonades e fetes per les devotes persones.

10 E no contrastant tot açò, casi en lo principi de la primavera del damunt dit any horitblament començà lo seu dolorós affechte, mostrant-ho ab miraculosa manera e no axí com

² ms. consernació

avie fet en Horient. Car, en aquell, a qui exie sanch del nas³
ere manifest senyal de sobtosa mort; e entre nosaltres nexia
en lo comencament als mascles e a les fembres per semblant en
l'angonal o sota l'axela alguna infladura, la qual venie als
uns axí com una cominal ametla e als altre[s] com un cominal
hou, e alguns més e altres menys: les quals malauties
11 12 vulgarment s'apelen glànoles. E encontinent aquella part del
cors se mortificave e per tot lo cos los exien serts senyals
13 negres, per los quals se veyen veïns de la mort. E axí eren,
cascuns de aquells qui n'avien, incuratbles de aquella malaltia
en tal manera que ni consel de metge ne virtut de medecina
alguna no paria que hi⁴ dagués valer ne·ls fés profit: ans la
natura dels mals ere tal, que·ls parie que la hincocència dels
11r metges los conduïa a la mort axí als hòmens com / a les dones,
sens que no tenien alguna doctrina de medecina ne conaxien de
què venie. E en aquesta manera fort pochs ne guarien, ans casi
tots al terc dia après la aparició del sobredit senyal se
morien: alguns més [tost] e altres menys, sens alguna febra o
altro accident, lexaven la present vida.

14 E fou aquesta pastilència de magor força per so com per
lo comunicar ensemps los sans ab los malalts se comanave, no en
15 altra manera sinó axí com lo foch fa a les coses seques. E més
avant encara avia tal força que no tant solament usar ab los
malalts, ans encara lo parlar e la vista dava als sans

infirmirat o hociació de comuna mort; hoc encara lo tocar dels
draps o qualsevulla altra cosa qui d'aquells malalts fos stada
16 ere ociació de trespostar la malaltia. De què, maravélosa cosa
és de hoir so que jo dich: la qual cosa, si molts d'altres e yo
de mos huyls no agués vista, a plénles o posquera creure (quant
més m'atrevis d'escriure-u), posat que de persones dichnes de
17 ffe o agués hoit. Perquè us dich que malvada e horitble fou la
calitat de la pastilencial malaltia que us he contada del
comanar de la u a l'altre: e no solament de hom a home, mas co⁵
que moltes voltes visitblament é vist vos diré, so és, ca⁶ si
les coses de l'ome mort de tal infirmitat tocaven a algun
animal qui fos enfora de la spècia del home, no tant solament
18 li comanave la malaltia ans encara dins poch espay l'auceye. De
què mos huyls, axí com poch abans vos é dit, prengueren entre
les altres voltes un dia semblant experiència: que mort un home
de tal infirmitat, fonch posat en la carera pública e fregant-
se a ell dos porchs, segons llur costuma, e ab lo nas e ab
les dens lo prengueren e li descosiren les robes, e après
poques hores, axí com si vari agues[sen] pres, caygueren morts.

19 De la qual cosa e de moltes d'altres senblants e magés
nesqueren diverses pors e smaginacions en aquels qui romanien
vius, e casi tots a una fi asau crueltat husaven, so és de
squivar e fogir als malalts e a les llurs coses; e fehent-ho
20 axí, se creyen cascuns conquistar salut. E eren-ne molts

5 ms. com

6 cal entendre: que

11v

d'altres los quals pensaven que lo viure amoderadament e lo guardar-se [de] tota superfluitat dugués molt contrastar senblant accident: / e faent llur bargada, vivien sparcats de tots altres en alguna casa on negun malalt no agués; e vivian bé e delicadament ab bons e maravellos[os] vins, usant-ne tempradament e fogint de tota luxúria, sens leixar-ne parlar a nengú e per semblant de voler saber de ffora noves algunes de morts o malalts, e ab sons o ab cancons se staven a llur delit.

21 E altres ab contrària hopinió affermaven e loaven lo molt beure e gaudir, anant cantant e solacant e donant-se a cascuna cosa segons l'apetit que n'avien, e d'acò que-ls sdevenia se reyen e-s burlaven e creyen que alò era medecina certa a tot mal: e axí com ho deyen axí u metien en hobra de llur poder lo jorn e la nit, ⁷ ara en una taverna ara en altra anant, bevent sens mesura; e per semblant se feyen per los altres cassos, solament los vingués de grat e en plaer, per ço com, axí com si pus no dagues[sen] viure, avien meses totes llurs [coses] en abandó: per la qual raó les més coses eren vengudes comunes, e axí ⁸ n'usava l'estranger, pus vingués a ell[els], com llur propi senyor; e ab tot aquell bestial propòsit, totstamps fogian als malalts de tot llur poder.

23 E en aquell temps, en tanta afflicció e misèria era venguda la nostra ciutat de la reverent utilitat de les leys, axí divines com umanes, que, casi caygudes, dissoludes eren

7 ms. eren

8 ms. entranger

9

totells per los exucodors de aquelles; los quals, axí com los altres hòmens eren tots o morts o malalts, axí eren tots romasos freturosos de compaya, que offici algú no podien ffer; per la qual cosa cascú era sobiranament alegre com o podia fer.

24 E molts d'altres ne avia, entre aquests damunt dits en una

10

migana vida, qui no s'estenien en les viandes ne en lo beure axí com los primés, ne en les altres dissolucions no alegrant-se tant com los segons, mas usaven segons los apetits, e sens amagar-se anaven entorn los malalts, portant en les mans flos o herbes odorants e de diverses maneres d'espícies, passant-les-se sovent al nas, stimant aquelles éser coses molt profitoses per confortar lo cervel, com acò fos cosa certa que tota la ciutat era corompuda dels pous dels cossos morts e dels malalts e de

25 les medecines que en aquella se husaven. E en tot acò, alguns eren de pus cruel inteniment, posat que per natura fos pus segura la via, dient que nenguna altra medecina no era contra la pestilència / melor ne pus profitosa ne axí bona com fogir-los davant: e moguts de aquest argument, no curaven de neguna cosa sinó d'ells mateis. E per aquesta raó asau hòmens e dones abandonaren la pròpia ciutat llur e llurs pròpies cases e llurs parents e llurs coses, sercant-ne d'altres, menyspresant la ira de Déu e pensant que la iniquitat dels hòmens ab aquella pestilència no degué éser punida sinó tant solament en aquells qui en la ciutat se trobasen, e pensant que nenguna

13r

9 ms. de les

10 cal entendre: s'abstenen

persona en la ciutat no dagués romanir perquè a la sua darera ora no dagués morir.

26 E posat que tots aquests qui axí vanament eren opinants no morisen, gens per co no campaven tots: ans enmalaltint, avent ells mateys, com eren sans, donat eximpli en aquells qui
27 sans romanien, casi abandonats per tots romanien. E posat que la un ciutadà esquivàs l'altre e la un vehí no agués cura de l'altre, encara los parents ensemps tart o no may se visitaven e de luny: eren axí espaventats de aquesta tribulació qui era axí entrada en los pits dels òmens e de les dones, que la un frare abandonave l'altre e l'oncle al nebot e la germana al frare e moltes voltes la muller al marit, e (encara molt magor cosa incredible) que·l pare e la mare abandonasen al fill e
28 aquell esquivaven de visitar e de servir. Per la qual cosa a-quells, dels quals era la multitud inextimable, dels mascles¹¹ e de les fembres qui·n enfermaven no romàs nengun altre subsidi sinó caritat dels amichs (e d'aquests foren tant poch que a penes se·n trobava nengú) e la avarícia dels servidós,¹² dels quals per grosos salaris e descominals alguns trets, los servian, posat que per tot açò no morisen ne aguesen mal. Aquells tals eren òmens de grossa complecció e qui de tal servey no eren usats, los quals casi de neguna cosa no servien los malalts sinó de donar-los algunes coses qui per ells los eren demanades e per guardar com morien; e morts, ho

11 ms. conformaven

12 cal entendre: atrets

13v

denunciaven: e servint en tal servey, moltes voltes prenien
29 aquell matex guany. E per aquesta raó foren abandonats los
malauts de veýns, de parents e de amichs e encara dels
servidors, e per co entrà un costum qui dabans may no fonch
ohit: que nenguna, qualsevulla gentil o bela dona qui malalta
fos, no curava de aver en son servey dones amigues o parentes
mas hòmens jóvens o veyls, e sens nenguna vergoya / totes les
parts del seu cors li obria no en altra manera sinó com aguera
fet a una altra fembra, pus la necessitat de la sua malaltia o
requerís; entre les quals, aquelles qui guorien no foren de
menor onestat, en lo temps que sobrevingué, per la damunt dita
30 ocasió. E ultra açò, ne asenyalà la mort moltes qui per
ventura, si fosen stades socoregudes, foren canpades: qui per
deffaliment del necessari servey, lo qual no podien aver, e
[qui] per la forca de la pastilència, qui era tanta en la
ciutat per la multitud de aquells qui morien en la dita ciutat
de dia e de nit, que una gran feresa era de ohir, quant més de
veure.

31 Perquè de necessitat, axí com a cosa contrària, los
32 primés costums dels ciutadans entre ells foren ronputs: axí com
és la usanca que encar huy vehem usar, so és que les dones
parentes e veïnes en la casa del mort venien e aquí ab aquells
qui més li atayien ploraven e tenien llur dol, e per semblant
agustaven tots los parents e amichs denant la porta del dit
mort, e après venie la profesó dels clergues segons la calitat
e condició del mort, [e] lo se·n portaven a la fossa, per ell
33 alegida, de son pare o de los predecesors. Les quals coses, pus

que la mortaldat comencà a muntar, agueren totes sobreseyment:
 34 e en llur trespasament no sobrevenien neguns, ans sens aver
 moltes dones ne òmens se morien, e asau n'eren d'aquels qui de
 aquesta vida sense testimoni pasaven en l'altra, e pochs eren
 aquels als quals los piadosos plants e les amargoses làgremes
 de llurs congunts fosen atorgades, ans en loch de aquels casi
 per tot se usaven rialles e mots plasents, festegant llur
 conpayia; la qual husanca les dones, en gran part ab honesta
 35 pietat, per llur salut avien apresada. Eren pochs aquels qui, per
 la magor part que podien aver de llurs amichs, ab X o ab XII
 anaven aconpayats a l'església; e no pas de honorables
 ciutadans sinó tant solament, a manera d'un vagabunt, eren
 aconpayats d'una gens qui's feyen dir beguins, los quals avien
 presa aquella art per reverència de Déu. E aquels tals entraven
 en les cases ab pasos cuytats, [e] no en aquella esgleya on ell
 e los seus ¹³ avien acostumat de gaure los aportaven, ans en
 aquella qui pus prest los era, ab quatre o ab cinc preveres e
 ab poqua lum e moltes voltes sens negu[na]; lo qual mort ab
 l'ajuda d'ells beguins, sens longa absolució, en qualsevulla
 6v sopoltura qui pus tost los venia / davant lo metien.

36 E de la menuda gent, e forca la major part de la
 migana, era gran spavantament: per ço com la major part, o per
 soledat o per pobretat estant en llur casa o en llur veynat,
 enmalaltint e sens éser servits ne acoreguts ¹⁴ de alguna

13 ms. repeteix: on ell e los seus 14 ms. asoreguts

37 cosa, casi sens naguna redemció tots morien. E molts eren
d'aquels qui, de dia e de nit, en la carera pública finaven
llurs dies; e molts eren d'aquels qui en llurs cases morien e
no-s sabia fins a tant que la pudor de llur cors coromput feye
sentir als llurs veýns ells éser morts: e d'aquests e d'altres
38 qui pertot se morien, tota la ciutat era plena. E per tots los
vains una mateixa manera era servada, no per caritat mas perquè
39 la corrupció dels morts no-ls offanés: ell[es] mateys, ab ajuda
de alguns là hon los trobaven, treyen de les llurs cases los
corsos qui finats eren e davant la llur porta los posaven; e si
per los matins en special anàseu un poch per la ciutat, aguereu
vists sens-nombre d'aquels tals. E aquí feyen venir los lits
dels morts, e molts n'eren qui per deffaliments de lits los
portaven sobre una taula, e no un sols ans moltes voltes dos e
tres ensemps: e no s'esdevench una sola vegada, ans ne posqué
reu contar moltes d'aquelles que los marits e les mullés
ensemps portaven, e dos e tres freres, e al pare [e] al fill, e
40 d'altres semblants molts e infinits. E moltes voltes
s'esdevench que, anant los preveres per sotarar un mort, ne
41 avien moltes voltes a sotarar VI o VII e moltes voltes més. E
per co, aquests, de alguna làgrima ne de lum o compayia no eren
honrats, ans era la cosa pervenguda a tant, que no en altra
manera se curaven dels hòmens e de les dones qui-s morien, que
ara se curarien de cabres o d'ovelles: perquè asau
manifestament apar que aquell qui al natural cors de les coses
no avia poscut mostrar ab poch e tart dan als savis, devia ab
paciència pasar la granesa del mal, per lo qual poden éser

esdevençuts molt òmens sans.

42 E en aquelles ores, gran moltitut de cosos eren aportats
per totes les esglésies cascun dia e cascuna ora, en tant que no
bastava la terra sagrada a les sopoltures, e magorment volent
donar a cascú loch per si: e per so, faent la acostuma antiga,
6r feren per los / sementiris de les esglésies pous en los quals
los metien a centenàs, e en aquels los stibaven axí com los
mercadés fan les mercaderies en les naus: de sostre en sostre e
ab poqua terra desús, axí-s reconplien fins tant que eren
venguts a la sumitat de la terra.

43 E per co que en totes les particularitats de les
nostres pasades misèries qui per la ciutat són vengudes no vage
pus cercant, dich que fou hinich e oritble temps en aquella
ciutat; e per semblant vull recomtar de les circumstàncies del
contat ¹⁵, qui no fou en res menys d'alguna cosa. En lo qual
(lexat star los castels, qui semblants eren a la ciutat segons
la llur grandesa) e les sparcades viles e los lavoradós de
aquelles, qui per los camps axí com a miserables e pobres, ells
e llur companya sens algun socors de metge ne aguda de
servidós, [qui] per los camins e per les cases, de dia e de nit
ferventment, no com a hòmens ans casi com a bèsties se morien;
44 per la qual cosa ells les llurs costumes, axí com los
ciutadans, avien lexades e de negunes faenes no-s curaven: ans
tots, axí com si en aquell jorn en lo qual se veyen sperasen la

mort, no curaven del sdevenidor ne de les bèsties ne de les
terres ne de llurs treballs, sinó de consumir so que trobaven e
45 del present se sforcaven ab tot aquell giny que podien. Perquè
s'esdevench que los bous, esens, cabres, ovelles, porchs,
galines e pols, och encara los cans qui són amigables als
hòmens, foren gitats de llurs pròpies cases e, soltats, per los
canps on los blats eren abandonats, sens éser recolits ne
46 segats, axí com millor los pleÿe se·n anaven; e molts, casi axí
com si racionals fosen, com avien mengat lo jorn, en la nit en
les llurs cases sens algun coregiment de pastor se·n tornaven.

47 E què porem pus dir sinó que gaquiscam star lo comdat e
tornem a la ciutat; de la qual vos dich que tanta e tal fou la
crueltat del cel e encara aquella dels òmens, que del mes de
març fins en lo juliol après-sagüent (per la forca de la mortal
infernietat e per éser los malauts molt mal servits e abandonats
en les llurs necessitats per la gran por que avien los sans) /
7v trobam que desús cent milia criatures lexaren la present vida
dins los murs de Fflorenca, qui per ventura anans de la present
mortaladat no fore stimat que tantes gents agués agudes dintre.
48 O, e quants grans palaus e quantes beles cases e quants nobles
abitadós mantenidors de conpayes e les abitacions plenes de
senyors e de valeroses dones romangueren soles e menys d'un
petit infant! O quantes eretats abandonades e romanents sens
legítim suchceïdor! E quants valerosos òmens e quantes beles
dones, quants plasents e graciosos jóvens (los quals Hipocràs e
Galièn e Osculàpio, si vists los aguesen, agueren jutgats per
molts sans) al matí se dinaven ab llurs parens e amichs e

compayons, e la nit sagüüent en l'altre món sopaven ab los altres parents qui pasats eren de aquesta present vida!

49 Tant vos é dit de les presents coses, que a mi matex enuge trachtar-ne pus: perquè, volent-me lexar d'aquelles de
16
què jo bonament me poré callar, dich que, stant en aquest termini la nostra ciutat casi buyda d'abitadors, se esdevench que en la machnífica esgleya de Santa Maria Novella, un dimarts de matí, no avent casi nenguna altra persona en la dita eglésia qui hoís lo divinal offici, ab àbits honests segons en senblant cars se pertanyia, se atrobaren set dones jóvens, totes la una a l'altra conjunes de parentat, de les quals nenguna no pasava ensús de XVIII anys, les quals eren totes de linatge e de natura nobla e de bella forma e dotades de costumes e de fforma
50 molts honesta. Lo nom de les quals jo us recomtare si justa ocasió de no dir no me'n fa star, la qual és aquesta: que jo no vull que per les coses qy's seguexen, qui per elles foren dites e scoltades, en lo temps esdevenidor alguna de helles pusca aver vergonya, per ço com les leys huy són stretes de dar e de pendre pler [més que no] era[n], no tant sola/ment a llur edat, per la ocasió que us é mostrada, ans encara a qualsevulla persona; poria éser malprès per los envegosos, qui són prêts de mordre tots aquels qui són de loable vida e per disminuir en tot achte la honestat de les valeroses dones ab paraules
51 cauteloses e suffisticades. E per ço que ço que cascuna haurà

dit ne dirà se puscha compendre sense confusió, per llur nom, segons la calitat de cascuna en tot o en part, les entén a nomenar: de les quals fou la primera e aquella qui de magor edat era Pampinea e la segona Ffiameta, Ffilomena fonch la terca e la quarta Emilia e après Laureta, la sisena Nehiphile e la derera Lissa.

52 Les quals eren vengudes sens algun propòsit sinó de Déu a pregar; e après que agueren dites llurs oracions e paternostres, tirant-se a la una part de la església, faent hun cerque de helas mateixas se asegueren e, après de molts sospís lexant lo dir de les oracions, entre elles de la calitat del temps moltes e variables coses comencaren a raonar.

53 E après de poch espay, calant les altres, Pampinea començà a parlar: -Senyores mies molt nobles, vosaltres havents pogut hoir dir, axí com jo mateixa, que tota persona qui degudament ús de la sua raó natural és tenguda de guardar la sua vida tant com pot, e aquella ajudar a conservar e deffendre: e faent açò, moltes voltes s'és esdevengut que, per guardar aquella, sense culpa nenguna molts òmens an morts
54 altres, als quals les leys an atorgada gràcia. E si aquests tals són reservats de perills, quant més aquels qui sens offensa de nagú o fan: e, donchs, no és a nosaltres onest que per conservació de la nostra vida prengam aquell remey que
55 puscam? Car totstemps que jo vetg e reguart les nostras maneres de huy e encara dels altres dies pasats e pens quins ne qualls són stats los nostres raonaments, jo comprench que stam en lo sobiran foch, e cascuna de vosaltres per semblant o pot

14r compendre; e per co·m maravel fortit com me pens que / cascuna
de vosaltres aveu tant sentiment com una dona deu ne pot aver:
donchs, veent açò, per què no prenem per nosaltres ço que
cascuna de nosaltres donaria de consel a qualsebulla son amich?
56 E nosaltres stam ací no en altra manera sinó axí com si volíem
éser testimonis de tots quants corsos morts són duits a la
fosa, e per escoltar si los frares de aquest monastir, lo
nombre dels quals és vengut a no-res, són venguts a cantar a
les hores degudes llur offici, o per demostrar [a] qualsevulla
que vulla apenre los nostros àbits e la calitat e la quantitat
57 de les nostres misèries. E exint de ací, vahem ¹⁷ los cosos
morts o malauts trespostar amunt e avall, e vaem aquels los
quals per los llurs deffaliments la achtoritat de les públicas
leys an ga condapnats en exill, per ço com senten los exocudós
d'aquell·els o morts o malalts, ab desplasent enpatxament
discórer per la terra, e la pudor de la nostra ciutat per la
nostra sanch escampada, e vehem anar cridant los beguins, qui
en loch de nosaltres van cavalcant e discorent per la ciutat,
58 ab desonestes cancons aconortant-se de nostres mals; e nagunes
altres coses no hoim sinó 'tal és mort' e 'tal és per morir', e
59 hoïnt açò, hoim pertot dolorosos plants. E tornant a les
nostres cases, nos trobam soles: no sé si·n pren axí a
vosaltres com a mi, car jo, de molta companya que avia en casa,
no m'·à romasa neguna altra persona en aquella sinó la serventa;

e tornant en aquella ab gran pahor, casi arisant-me los cabels en lo cap e per tota la persona, me par que, en tot là hon vage o stiga, la ombra de aquels qui pasats són me sian al davant e aquells continuament vega, e no ab aquella cara que solia mas ab una vista horitble qui no-m sé d'on ara novelament és
60 venguda per spaventar-me. Per la qual cosa que ací e ffora d'ací e en casa e fora casa me semble que, on més va, pus mal stiga; e tant més encara com veig que alguna persona à loch a hon anar (axí com cascuna de nosaltres avem) e roman, tant més
61 me semble magor folia: e de tals no-n veig sinó nosaltres. E he sentit e vist moltes voltes que-n són molts de aquels tals qui, sens fer distància nenguna de les coses honestes a les qui són desonestes, sol que l'apetit los venga, e soles o aconpaya/
14v 62 des, de dia e de nit fan alò qui en magor delit los torne; e no solament les persones soltes, ans encara les rescluses dels monastís, faent-los concreure que en aquell cars se pertany fer-ho axí e no contrastar-hi, car en tal cars no-s trenca la obediència de les leys qui-ls són donades, ans se deuen donar als delits carnals en tal manera que escampant són quities e
63 dissolutes. E [si] axí tot açò vehem manifestament, què fem nosaltres ací?, què somiam?, per què som nosaltres pigós que-ls romanents dels ciutadans?, reputam-nos nosaltres éser pus forts que totes les altres? o crehem aver la nostra vida ligada ab pus forts cadenes en los cors que no an les altre[ls] gents, perquè no-ns dagam curar de naguna cosa qui age forca de
64 deffendre-ns? Certes nosaltres som enganades: e quina bestialitat és la nostra si axí creyem que sie!, e quantes

los jóvens e les dones que són stades vencudes de aquesta cruel
pastilència! Cert, si y guardam, nosaltres ne veurem
innumerables, per los qualls porem conèxer que en nosaltres no
65 à més virtut que en aquells avia. E per co que nosaltres per
semblant de falta o nechligència no caygam en so en què
nosaltres per ventura per alguna manera puriem caure crehent
escapar, e per co, si a vosaltres ne parrà so que a mi senble,
jo diré que seria molt ben fet que nosaltres, axí com nós som e
axí com moltes abans de nosaltres an fet e fan (que d'aquesta
terra exien e fugien axí com si ja veyen venir la mort
desonesta), e honestament en los nostres lochs en lo comdat,
los quals cascuna de nós avem, nos ne anem star, e aquí [en]
aquella festa e aquella alegria que puscam, sens trespasar en
66 negun achte lo seny de la honestat, estagam. E aquí veurem los
aucelets cantar e los prats verdegar e los cols e los plans, e
los camps plens de blats hondegants no en altra manera sinó axí
com la mar treballada per la frescor del vent, e arbres de ben
mil maneres, e lo sel pus clarifficat, lo qual, encara que /
15r sia inflammat contra nosaltres, no·ns negarà per co de mostrar
les sues eternalis beleses, les quals són molt pus beles de
67 mirar que les buydes muralles de la nostra ciutat; e ultra açò,
aurem l'aílire molt pus fresch, e de aquelles coses qui a la
vida són pus necesàries aurem copiosament: e en aquesta manera
68 ve la consolació magor e menor lo nombre del anutg. Fosat que
axí·s muyren los pagesos com fan ací los ciutadans, encara és
menor l'enutg e lo despler que no en la ciutat, hon vehem les
69 cases rònegues e los abitans de la altra part morts. E si yo

bé-m veitg, nosaltres no abandonam persona nenguna, ans nós
 podem ab veritat éser dites pus tost abandonades: per so com
 los vius, fogint de morir, en tanta afflicció nos an lexades
 70 que podem éser dites abandonades. Perquè en neguna reprensió no
 podem caure, seguint tal consel; e no saguint-lo, se'n pot
 71 saguir anutg e dol e força mort. E per ço, com vos parà que sie
 hora, prengam los nostres servidors qui romasos nos són e les
 coses necesàries, e anant huy en aquest loch e demà en aquell,
 prenent aquella alegria e aquel pler que aquest temps requer: e
 faent-ho axí, crech que sia ben fet e's deu fer; e estar tant
 en tal guisa fins que vegam, si abans de mort no som represes,
 72 que'l cel relev¹⁸ aquesta cosa. E recort-vos no's partescha de
 nosaltres l'anar onestament, car en'altra guisa farie'ns gran
 mal l'anar desonestes.-

73 Oït per les altres dones lo raonament fet per Fampinea,
 no solament loaren lo damunt dit consel, ans desigoses de
 seguir-lo avien ja particularment entre elles començat a
 trachtar de la manera, e levant-se de aquí, mà per mà axí com
 si ga deguesen entrar en camí, volgueren exir de la església.

74 Mas Philomena, la qual molt sàvia era, dix axí: -Dones
 mies molt cares, posat que so que à rahonat Fampinea sia
 15v òbtimament dit, no és cosa qui's / degua fer axí promptament com
 vosaltres mostrau que voleu fer. Car pensar deveu que nosaltres
 som totes fembres e no n'ic ha neguna axí infanta, qui no pusca

ben conèxer que lo raonament de les fembres sens algun proveïment de algun ome no-s pot metre en alguna regla ne horda; car nosaltres som movitbles promptament e bascoses, e en nòstron cor paurugues: per la qual cosa jo dupte fort que, si alguna altra guisa no prenem, que la nostra companyia pusque durar, e que en breu ab poqua honor nostra nos departiam ans que no seria mester: e per co serie bo de proveir-hi abans que comencàsem.-

19

76 E dit asò, dix lavès Lica: -Verament Philomena à dita veritat, car los hòmens són de les fembres cap e guovern, e sense llur horde tart neguna nostra obra ve a loable fi: mas 77 com porem nosaltres aver aquests hòmens? Car la magor part de tots los nostres amichs són morts, e los que són romasos vius són qui sà qui là en diverses bargades, sens que nosaltres no sabem hon són aquels que nosaltres sercam ne avem mester per anar-nos-en: e pendre-n d'estrangès no seria cosa raonable ne ben feta; perquè, si per nostra salut e ha nostra onor volem anar, cové que tropiam manera en hordonar-nos, que, axí com anam per delit e per repòs, no-ns en sequesque anutg ne escàndoll.-

78 Mentre que entre les dones ere semblant reonament, veus hon entren en la sglésia tres jóvens, no tant veyls que per so no més de XXV agüés lo major de ells. Los quals ne per adversitat de temps ne pèrdit de amichs ne de parents ne per

por de ells mateys aguesen poscuda lur amor spargir ne
79 refredar. Dels quals la hu era apelat Pànfilo e l'altre
Ffilóstrato e lo terc Dioneo, hòmens plasents e ben acostumats:
e cascú anave cercant per llur sobirana consolació de veure les
llurs dones, no contrastant la turbació del temps; les quals
per ventura totes tres eren en[tre] les damunt dites set dones,
16r posat que algunes de les al/tres fosen parentes e amigues
llurs.

80 Los quals encontinent que per elles foren v[er]l[ic]ats,
Panpineia començà somrient a dir: -Veus que la fortuna al nostre
comencament és favoratble, e per so·ns à posats aci davant
aquest[es] savis e valerosos jóvens, los quals volentès en aguda
e en servey de nosaltres seran, si de llur conpayia no·ns
squivam.-

81 Nehifile lavòs, ab la sua cara tota vermela per
vergonya per co com era la una de aquelles qui de la hu dels
82 jóvens era amada, dix a Panpineia: -Panpineia, per Déu, guarda
què dius, car jo conech que tu no pories dir sinó tot bé de
qualsevulla de aquets jóvens, e crech que a molt magor cosa que
aquesta no és serian sufficients, e crech que de ells auríem
bona e honesta companyia, e no solament nosaltres ans encara
83 molt millors e molt pus cares dones que nosaltres no som. Mas,
per so com és asau manifesta cosa que alguns de ells són
enamorats de algunes de nosaltres qui aci som, per co·m tem que
infàmia e reprensió, sense culpa, no·ns en seguesca si·ls nos
en menam.-

84 A la qual dix Philomena: -Acò no munta a res; là hon jo

honestament vischa e fasa quítia la mifal conciència, parle qui
parlar vulle en contrari, pus la veritat parle per mi, solament
85 ells sien disposats a venir: car verament, axí com diu Panpineia,
nosaltres porem dir que la fortuna és al nostre viatge
favorable.

86 E les altres, hoint aquesta axí belament parlar, no
tant solament calaren mas, ab consentiment concordat per totes,
digueren que ells fosen cridats e que-²⁰ls diguesen llur
intenció, pregant-los que en semblant cars los tinguessen
87 companyia. Perquè sense mé[ls] paraules Panpineia, levant-se
enpeus, per co com de alguns de ells era conjunta de
sanguinitat, envès ells qui segurs staven se'n anà e ab alegra
cara per part de totes los saludà e ab pura e fraternal amistat
88 los pregà que en tenir llur companyia se deguesen dispondre. E
los jóvens primerament cregueren fosen burles mas après, hoint
que a deveres parlava Panpineia, respongueren alegrement que
eren prests e aparellats en llur servey; e sens dar nagon lagui
a l'obra, anans que d'aquí's partisen, donaren horde a co que
89 a ffer avien per llur partida. E faent aparellar hordonadament,
totes les coses necesàries enviaren alà hon entenien anar lo
matí sagüent, co és lo dimecres de matí. En cert loch asichnat
16v / tots foren aparellats, e les dones ab totes llurs sirventes
e los jóvens ab sengles de llurs familliàs se meteren en camí:
e no's foren luyats pus de dues petites milles, com

pervengueren en lo loch qui per ells primerament era stat hordonat.

90 E era lo loch damunt dit sobre una muntaya, luyñ de cascuna part de camí, de tot entorn ple de diversos arbres, e enmitg un bel palau ab lotges e ab sales e ab cambres, cascuna molt bela e delitable, de pintures hordonadament hordonades, ab prats e ab gardins maravellosos al entorn, e ab pous e fontanes d'aygua fresca, e ab bótes plenes de preciosos vins e coses
91 pus abtes a naturals bevedós que a abtes e honestes dones. Lo qual palau tot netegat e en les cambres los lits fets e notablement hornats de totes coses e de totes natures de flos, segons en aquella saó se trobaven ne-s podien enramar, e vinent la present bargada trobaren en aquell singular pler e consolació.

92 E posant-se la primera venguda, dix Dioneo, lo qual era home molt plasent e jove he ple de promptes mots: -Dones mies molt cares, lo vostre seny és stat més que'l nostre
93 avisament, que no-m sé vosaltres què us enteneu a ffer; car jo tots los meus affers é lexats en la porta de la ciutat desolada ara com ab vosaltres ne son exit: e per so ab vosaltres entén a solacar e a riure e a cantar e a balar, sens pensament de naguna turbació; per[què] vos plàcie que ab mi ensemps vos vullats dispondre, tant com a les vostres dichnitats se pertanyerà, ho yo ab los meus pensaments me-n tornaré en la ciutat atribulada.-

94 Al qual Pa[m]pinea, axí com aquella qui per senblant avie lexats tots los seus affers, alegrement respòs: -Dioneo,

tu parles molt bé, car en senblant cars se vol viure e festegar
 95 sens pensar en les tristisies. Per ço com les coses qui són
 sense manera no poden longament durar, perquè jo, qui fuy
 comencament del raonament per lo qual aquesta bela companyia és
 stada aplegada, pens que, per continuar la nostra alegria, de
 necessitat se cové que entre nosaltres age algun principal al
 qual nosaltres honrem e hobeïscam com a major e superior, lo
 96 qual age tot son pensament en fer-nos viure alegrement. E per
 17r co que cascú prov lo pes de la sollicitut / ab lo pes del pler e
 de la consolació, per ço com d'una part e d'altra no-s pot
 sentir a qui no-s ²¹ prova, dich que cascú per hun jorn se
 tribuesque lo pes e la honor; de qui primer deu éser sie
 alecció de tots nosaltres, e com vendrà al vespre sagüent,
 aquell o aquella que rechat aurà alegesque aquel ho aquella que
 li plaurà; e aquest tal, segons lo seu arbitre, en lo temps de
 la sua senyoria, elegesque loch e modo en lo qual hordon e
 disponga de fer so que fer volrà.

97 Lo damunt dit raonament fet per Panpinea plagué molt a
 cascuna de les dones, e totes a una veu elegiren Panpinea per
 regina lo primer jorn. E feta la elecció, de continent
 Ffilomena córech prestament a un lorer (per ço com moltes
 voltes avia hoït raonar de quanta honor eren dichnes les fulles
 de aquell, ne quant feyen dichne d'onor aquels qui
 degudament n'eren coronats), e colint-ne alguns rams, ne féu

21 potser no-ells

una garlanda en senyal de victòria e d'onor en aquell que la portaria lo jorn del seu regiment; la qual mesa sobre la testa de la reyna, sobtosament manifestà a tota llur companyia senyal de la real senyoria.

98 Feta reyna Panpineia, comandà que cascuns calasen, e faent-se venir davant los familiars dels tres jóvens e les lurs serventes, qui foren quatre, calant cascuns, los dix: -Per co que jo don primerament eximpli a cascú de vosaltres, perquè de bé en millor proceïscam la nostra companyia ab bon horde e ab pler e que sense vergonya viscam e dur tant com a Déu e a nosaltres plaurà, jo primerament constituesch Pàrmeneo, familiar de Dioneo, nostro senescal, e a ell la cura e la diligència de tota la nostra compayia remet en so qui al servey de la sala se
17v 99 pertany. E Ci/risco, familiar de Pàmfilo, vull que sia porter e misatge per fer saguir los nostres comandaments a cascuns. Tindaro vull e man que en lo servey de Philóstrato e dels altres dos entena, e entena en les llurs cambres per co com los
22
altres, ocupats de llurs offici[ls], no y porien entendre.

100 E Missia, la mia serventa, e Licischa, serventa de Ffilomena, faran en la cuyna contínua residència per aparelar diligentment de mengar aquella[ls] viande[ls] que per Pàrmeneo, nostro
101 senescal, los seran comandades. E Guimera, serventa de Laureta, e Astrantília, de Ffiameta, seran diputades al guovern de les cambres de les dones e per netegar los lochs on nosaltres

starem. E cascuns generalment, per quant auran cara la nostra gràcia, volem e comandam que's guarden que, honsevulla que vagen o venguen, que res que vegem ne ogem, si cosa de alegria no és, no reporten entre nosaltres.

102 E donada a cascú sa orda, comandant-los que bé aquella exercitassen, se dresà enpeus e·ls dix: -Ací avem gardins, ací avem prats e albaredes, per los quals cascuns a son plaer se vagen solacant; e com tèrcia sonarà, cascú sia ací per so que de matí nos puscam dinar.-

103 Licenciada adonchs per la novela reyna la alegre bargada, los jóvens ensemps ab les dones, rahonant de coses delitables, ab pasos suaus se meteren per un bel jardí: faent-se garlandes de diverses fflos e cantant amorosament, se
104 stigueren fins en la hora que per la reyna los era asichnada. E tornades a casa, trobaren Pàrmeno qui studiosament avia donat principi al seu offici: e entrats en una sala soterània per star pus freschs, aquí trobaren les taules meses ab tovalles blanques e ab gran cantitat de vexela d'argent, cubert lo sòl de terra e les taules de fflor de genesta e de proenga e de
18r moltes altres / precioses flors odorans qui en aquell temps per
105 la terra eren produïdes. Perquè, donada ayguamans, axí com plagué a la reyna, segons lo juy de Pàrmeno, tots anaren a seure a taula, hon prestament foren servits copiosament de fruytes e de viandes delicadament aparellades, e de preciosos vins agueren abundància: e quedament, sens pus, los tres
106 familiars serviren abundantment les taules. De les qualls coses, per co com beles e hordonadament eren stades aparellades, cascú

ab plasents mots e ab alegra festa mengaren. E lavades les
taules, com fos cosa qui a totes les dones era stada plasent e
per semblant als jóvens, part de ells àbtimament a cantar e a
107 sonar per comandament de la reyna se adonaren; e per
comandament de la dita reyna, Dioneo pres hun lahüt e Ffiameta
una viüla, e comencaren suaument a sonar una danca, la qual la
reyna ab les altres dones e ab los dos jóvens comencaren a
dancar, e als familiars comandaren que anasen a mengar; e
ffinida la danca, comencaren a cantar cançons plasens e
108 amoroses. E en aquesta manera stigueren tant fins que parech
temps a la reyna de anar dormir: e donada licència a cascuns,
los tres jóvens a la llur cambra, separada de aquella de les
dones, se'n anaren dormir, la qual trobaren ab los lits plens
de fflos axí com avie'n la sala, e per semblant les dones les
llurs; perquè, despulant-se, anaren reposar.

109 Encara no era pasada hora de nona que la reyna, levant-
se, féu levar totes les altres e per senblant los jóvens,
afferment que lo molt dormir era molt dampnós. E tots ensemps
se'n anaren en un prat en lo qual les herbes eren verdes e
grans, hon de nenguna part lo sol no podia entrar; e aquí, ab
hun suau vent, axí com volgué la llur reyna, tots ensemps se
18v posaren en un cercle sobre les verde / ²³ herbes, als quals
110 dix axí: -Graciosa companyia, sagons vosaltres podeu ben veure,
lo sol és molt alt e la calor molt gran, e altre so sinó de

cigales sobre los arbres no hoim, perquè l'anar al present en alguna part seria gran folia, car ací fa molt bel e fresch estar; e, axí com vosaltres vets, veus ací taules de scachs e de taules hon cascú, segons mils li plaurà pendre delit, se
111 porà deportar. Mas si en açò lo meu parer se volrà seguir, no gugant, poriem entre nosaltres algun achte en lo qual lo nostre enteniment se puscha sbatre e passar la major part de la gran calor: co és, que cascú de la nostra companyia degués recitar alguna novella, la qual tota la companyia degués escoltar ab
112 plaer. E faent-ho axí, no aurem tost complit de dir-ne sengles, com la major part serà pasada; e après porem anar llà on millor nos vendrà de grat prenent nòstron delit. E si co que us dich vos venrà en plaer, jo son disposa de seguir-ne vostre voler; e là hon vos plàcia, cascú fins al vespre fasa so que en major delit li vengua.-

113 E hoit asò, los hòmens e per semblant les dones, tots loaren lo novellar.

114 -Adonchs, -dix la reyna- pus a vosaltres plau, per aquesta primera jornada vull que soltament rahon cascú de aquella matèria qui li serà agradable.-

115 E girant-se a Pànfilo, lo qual a la sua dreta part seya, plasentment li dix que ab una de les sues noveles donàs principi al novellar; e hoit per Pànfilo lo comandament de la reyna, prestant, escoltat de tots, comencà; e après cascú per son horde, segons veurets per avant: per les quals fonch compilat lo present libre.

- 1r 2 -Covinent cosa és, molt cares dones, que cascuna cosa la qual l'ome fa, per lo admirable e sant nom de Aquell, lo qual fonch fachtor de totes les coses, do principi. Perquè, ¹devent jo al vostre novellar principiar, entén a dar comencament en una de les sues maravellooses coses, per co que, hoint aquella, la nostra esperanca se referm axí com a cosa ²inmutable, e totstems per nosaltres sia lo seu nom loat.
- 3 Manifesta cosa és que, axí com les coses temporals totes són transsitòries e mortals, axí en si e fora si són totes plenes de enutg, d'engoxa e d'affany e de infinit perill; al qual sens neguna falla nosaltres, qu'i vivim, no podem escapar si de part de Déu no·ns és atorgada especial gràcia, o si forca o gran
- 4 avisament per Ell no·ns és donat. La qual nosaltres no devem creure que per alguns nostres mèrits degua venir, sinó per la sua pròpia benicnitat moguda dels prechs impetrats per aquels qui foren mortals axí com som nosaltres e mentre foren en vida eternalment foren benaventurats; los quals, ells mateys, axí com a procuradós informats per speriència de la nostra fragilitat, no avent audàcia de portar los nostres peccats

davant lo jutge, [lo pregun] de les coses les quals reputam a
 5 nosaltres necessàries. E encara més Ell envers nós ple de
 piadosa liberalitat discernim: que, no podent mortal en lo
 sacret de la divina magestat trespasar en alguna manera,
 s'esdevé tal vegada que aquels qui de opinió són enganats
 denant la sua magestat ffassen procurador qui de aquella ab
 aternal exilli sia gitat: e no-res-menys Ell, al qual neguna
 1v cosa no és amagada, regardant / més a la puritat que al
 pregador ne a la sua ignorància e axí com si ell fos del seu
 6 conspectu benaventurat, ou ³ aquels qui-l pregun. La qual cosa
 manifestament aparrà en la present novella la qual vos entén a
 recomtar: no segons lo juý de Déu, mas segons aquell dels
 hòmens qui bestialment los seguexen. E per co dich axí en la
 present istòria:

7 Murciato Francès, molt rich e molt gran mercader de
 París, devia venir e de ffet vench en Toscana ab micer Carles
 Sensaterra, frare del rey de Franca, demanat per Papa Bonifaci.
 Lo qual ⁴ Murciato, sentint los seus fets enbolumats, desliverà
 ans de sa partença (axí com les més vegades los mercaders qui
 són ocupats de molts fets ensà e enlà acostumen de ffer) e
 d'esclarir e venir a conte ab tots sos fachtós. E no podent acò
 leugerament discernir de sos fets, pensà aquels cometre a moltes
 persones: e a totes trobà modo, sinó solament a un dupte que li
 romàs, co és, qui bonament poria trametre per recobrar sos

deutes, los quals a ell eren deguts per molts burguyans en
8 Borguya; e acò per tant com ell sentia que·ls burguyons eren
9 hòmens reboltosos e de mala condició. E pensant en si matex
qual seria aquell tan malvat hom, en qui ell se pogués fiar,
qui de la llur malícia pogués haver bon comte, e estant en
aquesta himaginació, longament li vench a memòria hun home
apelat Sipaleto de Perata, son gran familiar e servidor, lo
qual era home molt petit de persona; e no sabent los francesos
què volia dir Sipaleto, creent que Sipeleto volgués dir
'xipelet' segons lo llur vulgar parlar, per co com era axí
petit, no li deyen Sipeleto mas Xipellet lo nomenaven: e per
Xipelet era conagut per tota la terra.

10 E perquè ell era notari ho reputava a gran vergoya e
per co com los seus instruments, posat que·n fes pochs, eren
2r trobats tots / falsos e ab testimonis requests, e no-res-menys
11 se feya pagar molt major salari que nengú altre; e movent
castions degudes e indegudes, no curant si eren falses,
12 malvadament, si podia, les vencia. E contínuament se estudiava
metre discòrida e scàndols entre amichs, e hon més mal hi veyá,
13 tant més n'era content e pus alegre. E no-res-menys si·l
covidaven a fer homeys may no y mancava, ans volenterosament hi
anava; e moltes voltes en alciure òmens ab les sues pròpies
mans s'era trobat. Blasfemador de Déu e dels Sants era
14 granment, e acò avia ell a una petita cosa. Axí com aquell que
no temia gayre a la sglésia, may no y anava, ans los sagraments
d'aquella com a vill cosa ab abominables paraules scarnia; e
axí en contrari les tavernes e los bordels e los lochs

desonests visitava volentera. De les fembres, axí com los cans són glots de bastonades, al contrari pus que negun altre trist ome s'i adelitava. Ffurtador e robador de totes coses, ab aquella conciència o feya que un sant home fa la hofferta. Guliart e bevedor era, tant que algunes voltes la sobrefluitat
 15 li feya nosa. Jugador e metedor de mals daus era solament. E com molt vos auria dit en moltes paraules, ell era lo pus malvat home per ventura que may nasqués de cos de ffembra. La qual malícia lonch temps sostench la potència e l'estat de micer Mu[r]lsiato, al qual li feya comportar les ingúries e torts que feya a cascú.

16 E vengut donchs micer Sipalleto en enteniment de micer Mu[r]lsiato, lo qual molt bé sabia la sua vida e conexia, se
 5 pensà que aquest devia éser tal com se pertanyie e s requeria a la malícia dels burguyons; e per co, feyent-lo⁶ cridar, li
 17 dix axí: "Sipalleto, axí com tu sabs, jo son per partir-me de ací del tot; e entre-ls altres fets que he a ffer, é a recobrar molt[ls] deutes qui són de burguyons, hòmens de gran malícia, e no-m sé qui pusca lexar per recollir e recobrar so qui per ells m'és dagut: e com molt é pensat, no trop pus covinent home per
 2v ells que tu est. Perquè, attenent que tu al present no ffas altra cossa, / é pensat que-t do alguna cosa covinent per a tu e que-t faca aver la favor de la justícia e de la cort del rey e après que-t do, de so que tu recobraràs, alguna cosa qui

sufficient sie a tu".

18 E Sipelleto, qui desesperat estava e molt agreugat de
les coses del món e·n veyà anar micer Murciato qui era lo seu
sosteniment, avent stat longament sense neguna indústria de
viure, casi de necessitat costret, desliverà de anar e dix que
19 era content. Perquè, convenguts ensemps e presa micer Sipelleto
la procura e les letres del rey favorables per a ell, se partí
de micer Murciato e se·n anà en Borguya hon per nagú no era
conagut: e com se viu fora de la sua terra, benicnament e
mansueta començà a recobrar e demanar so per què y era anat, e
casi mudat d'enteniment, ab bones paraules començà a aver de la
gent so que pudie.

20 E husant axí e posant en casa de dos germans florentins
huserés, qui per amor de micer Murciato molt l'amaven e·ll
honraven, se enmalaltí; perquè los dos freres prestament li
feren venir metges e hòmens e dones qui·l servisen e de totes
altres coses oportunes a la sua sanitat a recobrar li
21 encerquasen. Mas tota ajuda fon nulla, per ço com lo bon ome,
lo qual ja era veyl e desordonadament avie viscut, segons lo
juý dels metges anave de jorn en jorn a pigorament axí com
aquell qui era vengut al darer dia de sa ffi; de què los dos
freres se dolien molt.

22 E hun jorn, asau prop de la sua cambra, entre ells se
23 comencaren a raonar, dient la hu al altre: "E què farem nós de
aquest bon hom? Car nosaltres no porem aver sinó mal partit:
car traent-lo de nostra casa axí malalt com és, seria gran
blasme e vergonya a nosaltres e seria senyal manifest de poch

seny; vahent la gent que nosaltres l'avem rebut solepnament e l'avem fer star e pensar en sa necessitat en nostra casa al mils que avem puscut e que ara, sens que no à poscuda fer alcuna cosa que desplaure·ns degua tant perquè axí subiranament de
3r 24 casa nostra malalt lo / degam gitar defora, nos blasmaran. E d'altra part vehem que ell és stat axí malvat home, que ell no·s volrà confessar ne penre algun sagrament de la Sglésia; e, morint sense confesió, neguna sglésia no volrà rebre lo seu
25 cors e serà axí gitat a la fosa com hun cha. E si él volie confessar los seus pecats, ell[ls] són tants e tals e axí horitbles, que no trobarie frare negú qui·l volgués ne·l pogués absoure: e si no és absolt, aytambé serà gitat de sementiri.
26 Perquè, si qualsevol cars de aquests nos esdevé, lo poble de aquesta terra, lo qual per la nostra fama, que a ells par malvada, totsjo[rl]ns nos flastomaran, e per la voluntat que an de robar-nos, se levaran e cridaran: 'Aquests malvats de lombarts cans, los quals en sgleya no són volguts rebre, no hich deuen éser pus sostenguts'; e coreran-nos les cases e per ventura no solament nos robaran ans nos tolran les persones: perquè nosaltres en totes guises nos pren mal si aquest mor".

27 Micer Sipelleto, lo qual jeya prop de là hon aquests rahonaven, avent l'ohir subtil axí com comunament vehem que·ls malalts acostumen de aver, hoint que aquests parlaven de ell, encontinent los envià a demanar e dix axí: "Ffrares, jo he entès tot so e quant vosaltres avets dit, e vehent que diets ver de tot quant dieu, no vull que vosaltres de neguna cosa per mi stigau duptans ne agau por per mi de rebre algun dan; ans,

pus son cert que axí van los meus fets con per vosaltres son
 28 avisat, altrament s'i proveirà. Car jo vivint, é fetes tantes
 injúries a Nostre Senyor, que, per fer-li-n una ara en la mia
 29 mort, ne pus ne menys no serà; e per so us dich que-m fasats
 venir lo pus sant e lo pus valent frare que puscau aver, si
 negú se-n trobe, e lexau fer a mi, que fermament vos dich que
 jo confesaré e adobaré los fets vostres e meus en tal manera
 que vosaltres ne deureu éser contens".

30 E los dos frares, si bé molta speranza no prenien d'él,
 3v / anaren-se-n en una sgleya o monastir de frares e en aquell
 demanaren si y avia algun frare sant home qui hoís de confesió
 un lombart qui en casa llur era malalt. Als quals fonch donat
 una frare vell, home de molt bona e santa vida, e molt escient
 e instruit en la santa fe cathòlica, ab lo qual los ciutadans
 31 de aquella ciutat avien molt gran devoció. Lo qual, junt en la
 cambra hon ⁷ micer Sipelleto geya malalt e posant-se al seu
 costat, benichnament lo començà a confesar, e après li demanà
 quant temps avia que ell altra volta no avia confessat.

32 Al quall micer Sipelleto, qui may confessat no avia, li
 repòs: "Pare meu, la mia husanca solie ésser de confessar-me
 aldamenys totes setmanes una vegada, e moltes voltes més; però
 és ver que despuys que jo son malalt per la mia necessitat jo no
 he confesat (qui à prés de VIII dies), tanta és stada la pena
 que la mia malautia m'à donada!"

33 Dix lavòs lo sant frare: "O fill meu, beneït sies tu de Déu: e tant bé as viscut en lo món sasons la voluntat de Déu, car tot crestià o deurié ffer axí; e puys que axí és que tant sovent as confesat, poqua fadiga auré de ta confesió".

34 Al qual micer Sipelleto respòs: "O pare meu, no u digau axí, car jo no'm confessé may tantes voltes ne tant sovent, que yo totstemps no'm volgués generalment confessar de tots los meus pecats de què jo'm sia pogut recordar del dia que jo nasquí fins al dia que'm confés; e per ço us prech, pare meu, que axí diligentment de totes coses me demaneu com si may no'm
35 fos confesat; e no stigau gens perquè jo son malalt, car jo am més agreugar la mia carn que si, faent a sa guisa, jo feya cosa que posqués éser turbació a la mia ànima, la qual lo nostro Salvador ab la sua preciosa sanch à remuda".

36 Aquestes paraules plagneren molt al sant home, e parech-li argument de fort bona dispusició. E pus que micer Sipelleto agué publicada la sua usanca, lo frare li comencà a demanar diligentment: "Digues, fill, as may ab neguna fembra pecat de pecat de luxúria?"

37 Al qual micer Sipelleto respòs suspirant agrament:
4r "Pare meu, de aquesta / cosa m'esvergony jo molt de dir-vos la veritat, tement-me de no pecar en pecat de vanaglòria".

38 Al qual lo sant frare dix: "Digues, fiyll meu, segurament, que dient la veritat en la confesió ne en altre accte axí poch jamés no pots pecar".

39 Dix lavòs micer Sipelleto: "Pare meu, pus de acò vós me feu segur, jo us diré com és: jo son axí verge com lo dia que

nasquí del ventre de la mia mare".

40 "O beneýt sies tu de Déu, mon fill!" dix lo frare "e tant bé as fet com axí as tenguda verginitat! Car molt més deu éser graït a tu, que moltes voltes t'és⁸ vist en avinentesa, que no és a mi ne a semblants de mi ne en aquells qui són tenguts e destrets en alguna retgla".

41 E après aquest li demanava si en pecat de gola havia contra Déu pecat. Al qual micer Sipelleto suspirant molt tendrament dix que hoc, moltes voltes; e entre les altres en los dejunis de la Quaresma, los quals dix que avia acostumats de dejunar; e ultra los dejunis que Sancta Mare Sglésia mana dejunar, avie dejunat tres dies la setmana en pa e en aygua: la qual aygua dix que avie beguda moltes voltes ab molt gran desitg e apetit, axí com los bons bevedós fan lo bon vi a la taverna, e en special com avia treballat, anant en pelegrinatge e en molts romiatges; e aximatex moltes voltes que li sabia lo mengar millor que no deguera, e per semblant que dejunava més per co que pogués mengar que no per devoció.

42 Al qual lo frare dix: "Fill meu, aquests peccats són naturals e són asau leugés, e per co jo no vull que tu'n agreuges més la tua consciència: car a tot home esdevé, per sant que sia, que après que à dejunat li sab millor lo mengar, e après del trebal lo beure".

43 "O!" dix micer Sipelleto "pare meu, no-m digau tals

⁸ cal entendre: est (reducció habitual) o as

coses per confortar-me, car bé sabèts que les coses qui's fan per servey de Déu, se deuen fer netament e sense nanguna rugua: equi altrament fa, [fa] pecat".

44 E lo frare, molt content de la resposta de micer⁹
Sipelleto, dix: "Jo son content que axí-t càpie en
4v l'enteniment e plau-me molt la tua bona intenció e con/
ciència. "Ara digues-me" dix lo frare "fill meu, una veritat:
as tu pecat desigant may més que raonablement no¹⁰ dagueres
desigar, ne as desigat so que no era teu?"

45 Al qual micer Sipelleto dix: "Pare meu, jo no volria
que vós vos pensàseu, perue jo son en casa de aquests husurés,
que la mia vida fos tall com és la llur, ans vos dich que
certament jo era vengut en aquesta terra per tolre-ls de aquell
malvat e abominatble guany que fan; e de ffet, ho aguera fet si
46 no fos per la mia malaltia que Nostre Senyor m'à donada. E
desitx degú no é agut de so d'altri, ans vull que sapiats que
mon pare me lexà asats rich de molt aver, e com ell fonch mort,
jo u doné la major part per amor de Déu; e puys, per
sosteniment de ma vida e per poder ajudar als pobres de Crist,
é feta la mia petita mercaderia lícitament e deguda, e en
aquella é desigat guanyar. E totstems alò que he guanyat, é
partit per meytat, la una part a les mies necessitats e l'altra
part als pobres de Déu: e per co lo meu Creador m'à totstems
tant bé ajudat, que totstems é fets mos affers de bé en

⁹ ms. en en

¹⁰ ms. no no

millor".

47 "Axò as tu ben fet;" dix lo frare "mas digues tu,
11
mon fill, com t'és tu agut en pecat de hira?"

48 "O!" dix micer Sipelleto "pare, axò us dich bé
certament que é ffet; mas digau-me, pare, quin seny bastarie en
poder-se abtenir de fer lo contrari, veyent tots dies los
hòmens del món qui fan les coses indagudes e inpartinents a Déu
49 e no serven los seus comandaments ne temen lo seu juý? E dich-
vos que són stades asau voltes lo jorn, que jo volguera abans
éser mort que viu, vaent tots jorns anar los jóvens tot dret a
les vanitats del món e veent-los tots dies jurar e perjurar e
anar a les tavernes e als bordels, e no visiten les sgleyes,
ans pus tost les vies del món tenir que no aquelles de Déu".

50 Dix lavès lo frare: "Ffill meu, aquesta és bona hira, e
ja d'acò jo no-t sabria penitència donar; mas per algun cars
5r poríeu aver aguda la hira, de què poríeu aver fet algun / omeý
o a dir vilania o ultratge a alguna persona o a ffer alguna
altra injúria a Déu?"

51 Al qual micer Sipelleto respòs: "O pare, e vós qui-m
pareu home de Déu e de santa vida: com me dieu aquestes
paraules? E certs vós que si jo agués agut un sol pensament de
fer co que vós dieu, que Déu me agués sostangut fins ara en lo
món? Certes aquestes són coses de fer los sarains e heretges e
no cristians; ans totstamps que jo he vist de aquests semblans,

11 cal entendre: est (reducció habitual)

los é senyats e dit que Déus los converta".

52 E lavàs dix lo frare: "Ara·m digues, fill meu, que beneýt sies tu de Déu: as tu feyt jamay nengun fals testimoni contra algú, o as dit mal de algú o scoltat de algú cosa sua sense plaer e consentiment de aquell de qui era?"

53 "Per ma fe, sí sé" dix micer Sipelleto "que jo he dit mal d'altri en aquesta manera: jo avia un vahí lo qual al magor tort del món no feya sinó batre la muller, e jo, vaent lo gran mal que la muller pasava ab ell, ho diguí als parents de la muller, acusant aquell com veyá que totstemps que ell venia enbriach feya aquell solac; e per allò jo·l fiu castigar e abstenir de so que feya. Perquè me·n confés a Déu e a vós, pare".

54 Dix lavons lo frare: "Ara digues, fill, tu qui est stat mercader: as enganat may negú axí com acostumen de fer los mercaders?"

55 "En bona fe, pare," dix micer Sipelleto "tal cosa jo no sé que may fes: sinó que és ver que una vegada un home me avia comprats draps e, portant-me los dinés en hun sach e yo hocupat de affers, no·ls poguí contar e mis-los en una caxa; on, après que l'om se·n fou anat, jo conté los dinés e trobé que y avia quatre pitxols de més, los quals metí en un depart esperant lo bon hom, lo qual may no viu; e après pasat hun any jo, vaent que no·l trobava, los doní per amor de Déu".

56 Dix lavors lo frare: "Aquesta és petita cosa, e fist molt bé de fer-ne so que·n fist".

57 E ultra asò, lo demanà lo frare de moltes altres

coses, de les quals de totes respòs en semblant manera, justificant-se e no donant-se càrech de res. E volent lo frare prosair a la absolució, dix micer Sipelleto: "Mosènyer, / jo he encara alguns pecats que jo may no é confesats".

58 E lo frare li dix: "E quins pecats són aqueys? Digues-los, mon fill".

"Jo, pare," dix ell "me recort que un disabte après hora de completa, fiu sconbrar e denegar la casa al meu masip, no manant al diumenge aquella reverència que devia".

59 "O" dix lo frare "mon fill, aqueixa és una leugera cosa".

60 "Però cascú és tengut de honrar lo diumenge e les sues circumstàncies, per so com en tal dia Nostre Senyor resucità de mort a vida".

61 Dix lavès lo frare: "Mon fill, as tu alre fet?".

62 "Micer sí," dix micer Sipelleto "un gran e molt horitble peccat: so és que, no recordant-me·n, vaig scopir una vegada en la esgleya, qui és sant temple de Déu, so que may no avia fet".

63 E lo frare comencà a somriue e dix: "Mon fill, aquesta cosa no és cosa de curar-se·n, car nosaltres, qui som frares, o fem totdia".

64 Dix lavors micer Sipelleto: "E vosaltres feu molt mal, car no és cosa en lo món que axí face a tenir neta com lo sant temple de Déu, en lo qual se fa lo sant sacrifici".

65 E après de semblants, ne dix molts d'altres; e puys darerament comencà fortment a sospirar e a plorar, axí com

aquell qui o sabia fort bé fer quant se volia.

66 E lo sant frare vaent lo gran dol que ell feye, li dix:
"Ffill meu, e què as tu?"

67 Al qual respòs: "Oymè, miser, que un pecat m'a romàs
que jo may no-m son confesat: tan gran vergoya he de dir-ho que
totstems que jo me-n recort plor axí com vós vets ara, e par-
me éser molt cert que Déu may aurà misericòrdia de mi per
aquest pecat que cometí".

68 "Vés avant, fill meu," dix lo frare "e què és axò que
tu dius? Car si tots los pecats que tots los hòmens del món an
fets ne s'esperen a ffer eren en hun sol cors d'ome qui ab tan
gran contricció com tu fas los confessara, Nostro Senyor sí-ls
li perdonaria liberalment: e donchs digues segurament".

69 Dix lavès micer Sipelleto totstems plorant fortment:
"Oymè, pare meu, que-l meu pecat és masa gran per éser
6r perdonat; e si per intercesió de vostres prechs / Déu no-m
perdonarà, no crech que may me sien perdonats".

70 Dix lavès lo sant frare: "Digues, mon ffill,
segurament, que jo-t promet pregar Déu per tu".

71 Mas gens per co micer Sipelleto no-l volia dir, e lo
sant frare confortant-lo lo amonestava que-l digués; e après
que micer Sipelleto hac plorat una gran pesa, tenint lo frare
axí a prop sollicitant-lo que digués, gità un gran suspir e dix:
"Pare meu, pus vós me prometeu que pregareu Déu per mi, jo us
diré la veritat: sapiau que una volta, com jo era petit infant,
jo flastomava la mia mare; e axí tost com o aguí fet, axí tost
comencé a plorar fortment. E totstems é tengut al cor aquest

tan greu pecat qui és contra'l manament de Déu".

72 "Ho, fill meu", dix lo frare "e par-te axí greu pecat aquest que no-s pusca perdonar? e no veus tu cascun jorn del món los hòmens del món qui flastomen Déu e tots los sants e, com se confesen, Nostre Senyor los perdona? E no dich tant solament per aver flastomada ta mare, ans si foses stat un de aquels qui-[[l]] crucificaren, demanant-lo-y ab la contricció que jo vetx en tu, sí-t perdonara. Perquè, mon fill, no plos, que certament Nostre Senyor te perdonarà".

73 Dix lavòs micer Sipelleto: "Oymè, pare meu, què és acò que vós dieu? Es raó que la mare mia dolca, que m'à aportat en son ventre nou mesos de nit e de dia e m'à portat en sos braços més de cinch-centes vegades, sia per mi ab tant gran malícia stada flastomada? Certament vos dich que jo crech que si vós no pregau Déu per mi, que may no-m serà perdonat".

74 E vaent lo frare que no restava a dir a micer Sipelleto alre, li féu la absolució, donant-li la sua benedicció, avent-lo per hun sant e molt perfet home, axí com aquell qui creya que fos ver tot so e quant micer Sipelleto avia dit en sa confesió: e qui fóra aquell qui no u agués cregut, veent l'om confesar-se ab tant gran contricció estant en los articles de la mort?

6v 75 E après d'acò li dix lo sant frare: "Ab la ajuda de Déu, mon fill, vós sereu tantost guarit; / mas si a Déu era placent de apelar la vostra beneyta e ben disposta ànima, serà-us placent de gaure al nostre monestir?"

76 Al qual micer Sipelleto respòs: "Micer, sí, car en

altre loch jo no vull jaure pus vós me aveu promès de pregar Déu per mi; e ultra axò, si é jo aguda totstemp gran devoció a la vostra horde. E per co us prech que, quant Déus vula que siau a casa vostra, me fasau aportar aquell sant e preciós cos de Jesucrist lo qual vosaltres consagrau, no contrastant que jo no sia dichne de rebre-l, e après la santa e última unció, en guisa que, si é viscut com a pecador, que muira com a cristià".

77 E lo sant home, hoint acò, dix que molt li pleya e que de present li seria aportat; e axí fonch fet.

78 E los dos ffreres, los quals staven fort duptans que micer Sipelleto no·ls enganàs, s'eran posats après de hun postís que mirava en la cambra ho[n] geya micer Sipelleto, e veyen la hu e l'altre e scoltaven e leugerament entenien so que micer Sipelleto deya al frare; e d'acò avien gran volun[tat] de riure, hoint les coses les quals ell confesave haver fetes, 79 tant que casi se·n morien entre si mateys he deyen: "E quin ome és aquest lo qual ni vellesa ni malaltia ni por de la mort, de la qual se veu vahí, ne encara de Déu, davant lo qual d'eci a poqua hora se spera a venir, de la sua malícia no l'an poscut remoure ne fer que ell axí no vulla morir com à viscut?" Mas 80 pur hoint que ell seria rebut a sopultura en església, gens del restant no·s curaven.

81 E après pocha hora micer Sipelleto comencà a pigorar e fonch-li aportat Nostre Senyor, lo qual rebé segons la confesió, e après la stremahunció; e après poch, aquell dia 82 matex que ach feta la confesió, se morí. Del qual los dos freres hordonaren com ni en quina manera seria honorablament

sobolit lo seu cors, e trameteran a dir al monastir dels frares que en la nit venguesen a la vella segons la usanca e al matí per la sopoltura totes les coses necesàries fosen aparellades.

83 E lo sant frare qui confesat avia micer Sipelleto,
7r hoint que ell era mort, ensemps ab / lo prior del monastir féu
sonar a capitol als frares, en lo qual los mostrà e-lls revelà
micer Sipelleto éser stat un sant home en sa vida, segons que
ell avia concebut per la sua confessió; de què sperava a veure
molt[es] miracles, perquè deye a ells que ab gran reverència e
84 devoció aquel cors se devia rebre. De la qual cosa lo prior e
los altres frares se acordaren anar en la nit là hon lo cos de
micer Sipelleto jeye, hon feren una gran e solemna vigília; e
al matí, ab solemna profesó, anaren tots a rebre lo cors del
85 sant home. E aquell rebut en llur esgleya, seguint-los casi tot
lo poble de aquella ciutat, hòmens e dones, e posant-lo en la
esgleya, lo sant frare, pugant en la trona, comencà a preïcar
de la sua vida, de la sua confessió ¹², de la sua mort, dels seus
dejunis, de la sua virginitat e de la sua simpleza, ichnocència
e santedat, maravelloses coses; e entre les altres coses recità
aquelles que micer Sipelleto per lo seu major pecat plorant li
avia confesades, e que ab gran pena li avia poscut metre al cap
que Déu li dagués perdonar aquell peccat. E girant-se al poble
qui-l escoltava, dix-los: "O vosaltres, maleyts de Déu, qui per
hun feix de palla qui us va entre-ls peus fflastomau Déu e sa

12 ms. confesia

Mare e tota la cort de Paradís: e com no us penediu?"

86 E dites aquestes e semblans coses e moltes d'altres de
la sua puritat, la sua castedat manifestà en tant que ho féu
creure a tot lo poble, lo qual creya a ell fermament de tot
quant deya axí com aquell a qui donaven més fe que a negun
altre; e sí's mes al cab e en tanta devoció a tots quants hi
eren que, après que l'offici fos acabat, tots ab la major presa
del món li anaren a besar los peus e les mans, e tots los draps
li foren damunt squincats, tenint-se per benaventurats aquels
qui un poch ne podien aver: e sí'ls covench que tot aquell jorn
7v axí'l tenguesen, / per co que per tots pogués éser vist e
87 adorat. E après, la nit sagüent, en un moniment de marbre lo
materen solemnement dins una capella: e tantost hi començà la
la gent a anar e fer grans romiatges e prometences, encenent-li
grans luminàries e portant grans presentalles de cera e altres
coses, sagons les prometences qui eren fetes, e aquelles
88 pengaven damunt lo seu solempne moniment. En tant que la sua
fama cresqué tant, que a penes negú qui en necessitat fos no's
atenie a ltre sant sinó en aquell. E vulgarment ere apellat
entre ells sent Sipelleto. E, de ffet, trobarem que en aquella
terra affermen aquell sant aver fets e fer molts miracles
totsdies en aquels qui ab devoció s'i recomanaven.

89 E axí com dit vos é, fonch la vida de micer Sipelleto
de Perato, e fou sant axí com vos avem comtat. Lo qual negar no
volem no éser positble que ell no sie sant en la presència de
Déu, per co com, posat que la sua vida fos celerada e malvada,
en los darés dies de sa ffi Déus li poch donar axí gran

contricció, que Déus ach compasió d'ell e de sos fets, e en lo seu rechne per ventura l'acolí: mas per com açò no és masa bé lícit de creure, segons alò que hom ne pot aparer rahon e dich que pus tost deu éser de les mans del diable e en perdició que
 90 no en Paradís. E si en Paradís és, gran és la benichnitat de Déu envès nosaltres, la qual no a nostros mèrits mas a la puritat de la nostra ffe deu ¹³ aver esguart; perquè devem fer nòstron poder de viure com a bons cristians crehent que no ns oblidarà, axí com per ventura no s'à a ell. E per ço que nós, ab la present congregació e bona compayia, siam sans e saus, loant lo seu nom en lo qual avem comencada la present hobra, sopliquem-lo que li plàcia que en les nostres necessitats, en les quals lo demanarem, nos hoge e ns socoregue. Amén.-

8r 2 La novella de Pàmfilo fou en part risa e loada per totes les dones la qual diligentment havien scoltada; e venguda a la fi, sient après d'ell Neiffile, li comendà la reyna que n digués una e siguent l'ordre del comencament. La qual, axí com aquella qui no era menys ornada de belesa que de bons costums, alegrament respòs que volentera, e comencà en aquesta manera:

3 -Pàmfilo nos à mostrat en la sua novella que la benichnitat de Déu no guarda les nostres errós ne co que procehim en les coses qui veure no-s poden: e jo en la mia vos entén a demostrar com aquesta mateixa benichnitat sosté pasientment los deffaliments de aquels los quals ¹ decà nos deuen dar ab hobra e paraules ver testimoni de si mateys e, al contrari hobrants, nos demostren que aquell que nosaltres crelem ab pus ferma speranza seguiscam.

4 Segons que jo he oït reonar, en París hac un gran mercader, molt bon home e dotat de virtuosos costums, appellat Johanoto de Sivini, home molt leyal e molt rich; lo qual avia gran amistat ab hun juheu apellat Abram, lo qual axí mateix era mercader molt leyal; los quals ensemps anaven e praticaven

1 ms. repeteix: los quals

5 comunament. E com Johanoto vaés la lealtat de Abram, li començà
 a dir e moltes voltes continuament que gran tala era que un /
 8v home axí leyal e axí bo com ell era, per deffaliment de
 6 incredulitat anàs a perdició; perquè moltes vegades
 amigablement lo començà a pregar que ell lexàs les arós de la
 fe [judaica e retornàs a la fe] cristiana, la qual ell podia bé
 veure que, axí com a santa e bona que era, sempre prosperava e
 auchmentava, axí com la sua, en contrari, disminuïa.

7 Al qual lo juheu responia que nenguna altra ley no
 creya que fos santa ne bona sinó aquella del juheu, e que en
 aquella era nat e en aquella entenie a viure e a morir, e que
 nenguna cosa no seria qui d'aquella upinió lo pusqués remoure.
 8 Mas gens per axò Johanoto no stava que senblans paralles
 continuament no li tornàs reduir a memòria, axí com aquell qui
 bé li sabia dir e mostrar per quals raons la nostra era millor
 que la judayqua.

9 E com un gran mestre del abraich legís totdies a micer
 Abram, e per la gran amistat que Johanoto avia ab ell lo hoís
 totdies, l'Esperit Sant paria que li digués tots los contraris
 e solemnement li reprovava sa opinió: e lo juheu, mostrant aver
 compasió de la gran affecció que Johanoto mostrava aver a ell,
 pur obstinat en sa opinió, no-s lexava girar en nenguna manera.

10 Mas gens per co Johanoto may no-s lexava de solicitar-
 lo; a la qual sqlicitació e aproxulació lo juheu vencut per

moltes raons, dix a Johanoto: "Cert, Johanoto, pus a tu plau que jo-m torn cristià, jo he per acordat de fer-ho: mas verament jo he propòsit de anar primerament en Roma e allà vull veura aquell lo qual tu dius que és vicari de Déu e considerar ses maneres e costumes, e axí matex dels seus frares los
 11 cardenals; e si yo pusch veure que so que tu dius per les tues paraules se most per les llurs hobres e jo pusch comprendre que la vostra fe sia millor que la mia, axí com tu dius, jo-m faré cristià; e si no, jo-m romandrè juheu axí com me son".

12 E entès per Johanot les raons de Abram, en si matex fou molt dolent e sobtosament perduda la sua speranza, la qual
 9r òbtimament cuydava / aver obtenguda crehent que aquest agüés convertit, per co com ell veyà que, si aquest anava en cort romana e veyà la vida celerada e la horde de clerecia, no tant
 solament ³ de juheu no se faria cristià, ans si s'era ⁴ fet
 13 cristià sens falla se tornaria juheu. E per co ell li dix: "Abram, amich meu, per què vols entrar tu en aquest affany e en axí gran despesa com a tu serà de anar en Roma?, car, per mar e per terra, a un tan rich om com tu est són innumerables
 14 perills. E no creus tu trobar ací qui-t sabrà bategar? E si per ventura as alguns duptes en la fe, pensa de demanar que, si yo no t'i sé donar recapte, jo-t cercaré de axí grans mestres ací
 15 per solre-t lo que volràs saber, com alà matex farias. Perquè-m semble que aquesta tua anada no fretur. Car pensar pots que

3 ms. repeteix: no tant solament

4 ms. repeteix: s'era

tals són aquests prelatats de aci com aquells de allà, e encara millós, car com més veïns nos són, e més valen per aura·n salut e pus domèstichs són a nós, e principalment al pastor nostre. E per ço aquest affany per mon consel tu reservaràs a altra volta, e aquest viatge per algun perdó (en què per ventura jo·t faré compayia) lexaràs".

16 Al qual lo juheu respòs: "Jo crech, Johanoto, que axí sia com tu dius; mas recort-te tota volta que jo son prest de fer so que tu vols, però, si tu vols que jo fasa so que tu dius, jo hiré en Roma; e en altra manera may no·m faré cristià".

17 Johanoto, vaent lo seu voler, li dix que anàs ab la gràcia de Déu, creent en si matex que may, pus agués vista la dita ciutat e cort, no·s fera cristià.

18 E ab tant lo juheu, muntant a cavall, on abans pogué se·n anà en Roma, on fonch rebut per los juheus amichs e
 19 parents seus molt honorablement. E aquí, sens dir a nengú ço per què hi era vengut, comencà cautelosament a reguardar en les maneres del Papa e dels cardenals e dels altres prelatats e de llur vida, axí com aquell qui era home molt avist en totes coses; e no·res·menys fou informat per alguns d'altres, en tant
 9v que él no trobà del major al menor sinó tots / desonestament peccar en luxúria e públicament en peccat [del] sodomia, e
 20 nengun gran peccat no·ls paria masa desonest; e ultra asò, universalment molt golosos, bevedós e enbriachs, e drets
 21 servidós he vassalls del ventre a guisa de animals bruts; e ultra açò, avariciosos e cobejosos del diner més que nenguna

altra gent, e pensant en aquell e en affarar-lo més que en
negunes altres perdonances ne sacrificis de Déu, e diligents en
vendre e en comprar beneficis pus abtament e ab major
mercaderia que no fan a París los mercaders de draps o d'alguna
altra cosa, matent nom a la vera simonia 'esmena de llurs
treballs' e a la goliarderia 'sostenció de llur vida', la qual
cosa li parech lenguatge de nou fet, axí com aquell qui diu als
22 ladres de la mar 'cosaris'. E moltes d'altres coses viu e
coneix en ells, les quals li paregueren millors de calar que no
de divulgar, axí com aquel qui era home savi e molt honest e
nodrit de son parlar.

23 E com li parech asats aver vist, se aparellà de tornar-
se'n envers París. Hon après que fou aribat e Johaneto sabé que
Abram era vengut, ab poqua speranza que ell se fos fet cristià
lo anà veure, e gran festa se comencà a ffer entre ells; e
après que reposat se fou micer Abram alguns jorns, Johaneto
li demanà què li paria del Sant Pare e dels cardenals e dels
altres curials de llur cort.

24 Al qual lo juheu respòs: "Johaneto, a mi'm par tot mal,
e dich que Déu los meta en mal any quants són: car si yo sabés
considerar en ells agüés neguna santedat ne devoció ne neguna
bona obra o exempli de bona vida en alguns d'ells, so és dels
richs, dich-te que u aguera a gran meravella, mas no y veig
sinó luxúria e avarícia e gran golositat, envega, supèrbia e
semblans coses e pigós, si pigós poden éser dites en alguna
persona: e vistes aquestes coses en ells, m'à aparegut més
25 hobra diabolical que no divina. Per so, en tant com jo he

10r poscut stimar, ab tota sollicitut, / ab tot enginy e ab tota art
 me par que-l vostre pastor e per consagüent tots los altres
 percacen de areduir e tornar la cristiandat a no-res e gitar-la
 del món; e vetg la clarecia, là hon lo fonament e sosteniment
 26 nostro deurie éser, anar a perdició e a confusió. E no perquè
 ells o percacen o u meresquen, veig la vostra religió augmentar
 e mantenir e la veig, hon pus va, pus clara e pus luent: e par
 que lo Sant Sperit m'age abrigat axí de vera e de santa fe, per
 què, més que per nengun altre fonament de bé a ffer que aga
 27 vist, me son inclinat. Si bé mostrava éser dur e fort en ma
 opinió de fer-me cristià, ara apertament te dich que jo per
 neguna cosa no lexaria de penre lo batisme: perquè-t dich que
 susara que anem a la església, e aquí segons la dreta costuma
 jo-m faré cristià".

28 E entès per Johanoto so que micer Abram li deya, sí fou
 lo pus content del món. E encontinent, ensemps se-n anaren a
 Nostra Dona de París, hon requeriren los preveres de la dita
 29 església que a micer Abram donasen lo sant batisme. Los quals,
 com hoïren que micer Abram demanave lo batisme, prestament lo y
 donaren; e micer Johanoto en les sagrades fonts fonch son
 padri, metent-li nom Johan; e après, a molts valents e bons
 hòmens lo féu aministrar en la nostra santa fe e visqué molt
 honestament e en santa vida, axí com de bon cristià se pertany
 a ffer. Axí, plàcia a Déu, viscam nosaltres.-

10v 2 Aprés que fou loada de totes la novella de Neifile, ela
calà; axí com a la reyna plagué, Ffilomena comencà axí a
parlar:

3 -La novella que per Neifile és stada dita, m'ha tornat a
memòria lo duptós cas qui esdevench a hun juheu. E per co com
ja de Déu e de la veritat de la nostra ffe avem ben parlat,
devuymés podem venir a les ventures e als achtes del hòmens,
dels quals vos ¹ vull raonar: la qual, après que la aureu hoïda,
pus cautelosament respondreu a les castions qui fetes vos
4 seran. Vosaltres, amorosa companyia, deveu saber que axí com la
folia moltes voltes trau algú de gran stat e·ll met en gran
misèria, axí lo seny trau lo savi de grans perills e·ll posa en
5 gran e segur repòs. E que sie ver que la folia de bon stat
conduesca hom a misèria, per moltes sperències se veu; la qual
cosa al present no us fasa cura de recomtar, per co com
totsdies se veu manifestament: mas que al savi sia ocasió de
consolació, axí com vos é promès, vos n'entench a comtar una
novella segons poreu veure.

6 Devets saber que en Babilònia fonch un home de pocha

1 ms. vos v (final ratlla)

condició: e per sa abtesa e sufficiència, de poch ome que era, sabé pugar a gran stat (lo qual avia nom Saladino), en tant que aquest Saladino per sa bondad e abtesa pervench a éser soldà de Babilònia e, sens axò, obtengué moltes vichtèries sobre molts reys moros e cristians. E esdevench-li que en diverses gueres avie despès gran partida de tot lo seu tresor: e com una volta ell agués mester gran cantitat de moneda, aquella encerquà en quina manera la podia aver e, encercant com ne de qui axí prestament com ell los avia mester los poria aver, / li vench en memòria un rich juheu lo nom del qual fou
 7 Melchisedech, ome gran prestador de hosura en Alexandria. E pensà lo soldà que aquest avia poder de servir-lo, si fer-ho volgués; e sabent que aquest era axí avar que, si a sa voluntat era, no u auria may fet, ne lo soldà, qui forca no li volia fer, per encercar modo que lo juheu lo servís de asò que ell
 2 demanave, pensà que li fes una forca en manera acolorada, que no paregués que per aquella raó fos fet.

8 E encontinent faent-lo demanar e familiarment rebut, après de si lo féu seure e li dix: "Valent home, jo he sabut per moltes persones que tu est molt entenent e molt sabent e avist, e en les coses de Déu te trobes molt abte e sabent; e per co volria saber de tu quala de les tres leys tu reputes per millor, o la judayca o la saraïna o la cristiana".

9 Lo juheu, lo qual molt savi era e sabent, se avisà e

coneix que lo soldà laguiava de pendre·l en paraules per voler-
 li moure alguna castió, e pensà no loar alguna de aquestes tres
 leys la una més que l'altra, per so que lo soldà no agués la
 sua intenció complida d'ell; e axí com aquell qui ³avia mester
 alguna resposta per la qual no pogués éser pres ne acusat, li
 10 vench l'enginy prestament e dix: "Senyor, la qüestió la qual
 vós me feu és molt bela, e [a] voler-vos-ne dir so que jo'n
 sent me cové a dir-vos una novella, la qual vós hoireu de
 11 present. Senyor, a mi recorde que moltes voltes jo he oyt dir
 que una volta era hun gran rich ome, copiosament complit de
 moltes joyes, entre les quals avie hun anel molt bel e molt
 rich, lo qual avia molt car; e per fer-li gran honor, in
 perpetuum ell lo volch lexar a sos descendens e hordonà que
 aquell ffill en poder del qual aquell anel seria trobat com ell
 11v fos mort, que aquell / fos lo seu areu e senyor de tots sos
 béns e que en aquell fos feta major honor que a nengú dels
 altres; e per semblant fos fet en tots los descendents de
 12 aquell. E axí fou fet com ordonat o ach lo bon juheu: en
 aquesta manera anà l'anel de mà en mà per los descendents de
 aquell, e darerament pervench en mà de hu lo qual avia III
 ffills molts bels e virtuosos e al pare llur molt obedients,
 13 per la qual cosa tots tres agualment lo pare amave. Los quals
 sabien cascú la costuma del anel e aquell cascú desigava aver,
 axí com aquells qui desigaven cascú éser pus honrat entre·ls

altres, e cascú pregave lo pare, hon millor podie, que lo dit
 14 anell li lexàs en lo darés dies de sa mort. E com ell fos ja
 veyll e molt enancat en dies, a cascú dels fills igualment
 anàs, e no sabent a qual lexar-lo dagués, pensà que a cascú lo
 prometés: e certament féu venir un bon home mestre de fer anels
 e féu fer dos anels, la hu semblant del altre e tots semblants
 al primer, en tant que aquell matex qui fet los avie a penes
 conaxia qual era lo ve[r]dader anel; e venint a la mort,
 15 secretament donà a cascú dels fills lo seu. Los quals, après
 mort del pare, cascú la heretat e la honor hocuppar se volie, e
 la hu negant-lo al altre, axí com se deu fer rahonablement en
 son cars e loch cascú produí e mostrà lo seu anell com hora
 fou; e après, trobant-se la hun anel semblant del altre, cascú
 laguiava en saber qual era lo verdader e n naguna manera nengú
 no u podia saber ne conèixer; e per co romàs castió entr'ells,
 quals d'aquests fos lo verdader succesor del pare: e penge la
 dita qüestió encara, que may no s'és dicernida ne s dicernirà.
 16 E axí us dich, senyor, de les III leys als tres pobles per Déus
 donades, de les quals la qüestió aveu posada: de què cascú se
 cuyde aver guayada la sua eretat e la vera ley se creu aver,
 mas quisvulla age la vera lley e lo ver anell, encara n penge
 la qüestió". /

12r 17 E lo soldà, vaent que lo jueu avia aguda conexença de
 la sua pràtica, pensà en si matex que no li calie tenir pus
 tal pràctica. E per co l pregà, ab aquella millor manera que
 poch, que ell li volgués acórer, com ell agués gran necessitat
 per sos affers de alguna cantitat de moneda: perquè l pregà que

18 la li volgués prestar. E lo juheu, veent que al soldà avia aguda conaxença de açò que ell li avia dit e que après lo pregava en la manera que devia, vench per acordat de fer so que ell volia; e de ffet, féu a tota sa voluntat en tal manera que totstemps lo soldà se tenc per tengut a ell e féu so que ell volie e li asichnà vida en sa casa en manera molt honorable perpetualment.--

2 Ja calava Ffilomena de la novella pasada quant Dioneo, qui après de ella seya, sens sperar de la reyna altre comendament, conaxent ja per l'orde que avien comencada que a ell venie lo novellar, encontinent en tal guisa començà a parlar:

3 -Amoroses dones, si yo é ben compresa la intenció, tots nosaltres som ací per dir a nosaltres mateys coses qui·ns sien plasens e que contra nosaltres no ffasen; perquè stim que a cascú és lícit (e axí·ns ho dix la reyna poch à) que puscam dir aquelles noveles que més cregam que·ns pusquen plaure: perquè, avent hoit que per los bons consels de Johanoto de Siviní Abram¹ ach l'ànima salvada e que Melchisedech per son bon seny dels aguayts del soldà se deffené, sens aver reprensió per co, entén a contar breument com ab manera cautelosa e ab paraules honestes un monge desliurà de greus presons si matex.

12v 4 Segons avem après asats prop de les encontrades de Florenca fonch un monastir de mongos negres molt devot en² santedat e molt copiós de frares, entre·ls quals n'avia un jove, bel e molt fort e tant, que ne trebal de degunis ne

5 vigílies no·l podien cansar. Al qual per ventura un jorn de
sesta, dormint tots los altres monjos, se·n anà tot sol
pasegant entorn de la sglésia, la qual era en loch molt
solitari, on trobà una fadrina gentil e bella, la qual era
filla de un pagès asats propveí de la dita sgleya, qui anava
6 cercant e colint certes erbes per los camps. E axí tost com lo
mongo viu la joveneta, inclinat en la concupicència carnal,
acostant-se envès ella e aquella interrogant ³, tant anaran de
raons en raons, que ells se acordaren ensemps de lurs besuyes e
de ffet la se·n menà en la sua cella sens que per nengú no fou
vista.

7 E stant ells en la cella ab llur solac acostumat, se
esdevench que l'abat, levant-se de dormir e anant
cautelosament, passant prés la cella del dit frare, senti lo
solac que aquests abdosos feyen; e per conèxer mils la veu se
acostà quedament a la cella per scoltar, en la qual
manifestament conech que dins avia fembra e tantost pensà en si
matex de fer-li obrir la cella; e puys, mudat de pensament,
acordà de tenir en si matex altra manera, e tornant-se·n a la
8 sua cambra, esperà que·l monjo anàs fora del monastir. E lo
mongo, no contrastant que ffos ocupat de aver son pler ab la
dona, si estech ab gran ànsia: e açò per tant com li paria aver
sentit pasegar per lo dormidor algú e, aguaytant per un petit
forat, avia vist l'abat qui cautelosament scoltant anava, e

pensà que laugerament podie aver conagut que en la sua cella
 9 avia dona. E sabent lo dit monjo que en asò li coria gran pena,
 stretament ne fonch dolent: però sforçant-se en si matex
 encercà, sens que la dona no agué sentiment, de cercar manera,
 10 si trobar-la posqués, de conservar sa honestat. E Colcorent-
 li prestament una nova malícia, segons la s'ach esmaginada
 13r / la mès en obra; e parent-li aver stat asau ab ella, li dix:
 "Ma sor, jo vull anar cercar manera com jo-t puscha traure de
 ací sens que nangu no-t vege exir; perquè-t prech que stigues
 segura fins que jo sia tornat".

11 E exint deffora lo dit frare e tancada la cella, ab la
 clau en la mà se-n anà al dit abat, presentant-li la clau
 segons era acostumat entre ells com anaven deffora, e ab cara
 alegre li dix: "Mosènyer, jo he feta fer una gran pila de lenya
 al bosch la qual ne volria fer portar, perquè ab vostra
 licència hiré al bosch per a fer-la-n venir".

12 E l'abat, per poder-se millor enformar del deffaliment
 que·ll frare avia comès e tament-se que lo frare no·s fos
 apercebut d'acò que ell avia vist o sentit, fou content de tal
 cars e, presa la clau, li donà licència.

13 E après que se-n fou anat, l'abat pensà qual manera
 seria millor: obrir la cambra en presència de tots los frares,
 manifestant-los lo deffaliment d'aquell a ffi que no aguesen
 4
 raó de marmurar contra ell si punís lo dit frare, o si

primerament devia sentir la cosa com anava ne si era axí com
 14 ell pensava. E pensant en si mateix, deslberà que aquesta porie
 éser tal fembra e filla de tal ome, que ell no li volria aver
 feta aquella vergonya de aver-la feta veure a tots los freres,
 e sí s'avisà de voler veure primerament que ere e despuys
 pendre partit; e axí ho féu. E anant-se-n quedament a la cella
 dell frare, aquella obrí. E la donzela, vaent venir l'abat tota
 esmarida, tement-se de major vergonya començà a plorar.

15 E mosènyer l'abat, posant-li la mà desús e levant-li un
 drap que s'avie mès davant la cara e trobant-la bella e
 fresca, no contrastant la sua vellesa, vaent-la sobtosament
 fou mogut del apetit del delitós delit no menys que'l mingo
 jove era stat; e en si mateix començà a dir: "E per què no pren
 yo del pler que tant é desigat, ara com ne puch aver, com acò
 sie cosa de què hom no pot aver totstemp que om ne vol? E
 13v donchs, pus que ara vetg que aquesta és / bela e gove e
 disposta per a tals affers e que nenguna persona no se-n
 apercebrà sinó yo, e donchs què-m cal als sperar? Mas d'alre
 stich duptant, car no sé si la poré inclinar a ffer ne ma
 16 voluntat ne a mon pler. Mas lo fer me ve fort bé, car aldemenys
 asò serà fort selat, e diu lo salmiste que pecat celat és mitg
 perdonat. E en aquest cars per ventura no-m veuré may pus:
 perquè-m par éser gran seny de penre lo bé com Déu lo done".

17 E axí dient e avent ell proposat de fer so en què
 l'apetit natural és pus inclinat que no en lo seny ne en la
 rahó, a la donzela se acostà, començant-la a confortar e a
 pregar que no ploràs; e d'una paralla en altra ubrí lo desig a

18 la donzela; la qual no era de ferre ne de tant gran fortaleza com lo diamant e comencà-li a plaure lo fet del abat, lo qual abrasà e besà algunes voltes sobre lo lit del frare. E après, avent sguart al gran pes de la dichnitat e a la vergonya més que a la devoció, e més perquè lo seu poder no bastave a ffer so que la sua voluntat ere inclinada tant com ell volguera, se·n isqué.

19 E lo monge jove, qui semblant avie fet de anar al bosch e stave amagat en lo dormidor, com viu l'abat entrar tot sol en la cella, stimà que ell devia aver fet lo seu dever; e veent-lo tancar dintre, de ffet ho ach per cert. E exint de là hon
5 stave, quedament anà ves un forat per on lícitament podie mirar en la cambra e hoir e veure tot so e quant l'abat feye ne 20 deye. E com aparech al abat aver stat prou en la cambra ab la do[n]zela, tancada la cella, se·n anà a la sua cambre; e après, quant senti lo mongo éser vengut, creent que fos tornat del bosch hon anat no ere, se avisà de reptar-lo fort e ffer-lo encarcerar per ço que ell tot sol posais la donzela: e faent-lo demanar, cruelment lo comencà a rependre e a reptar e ab fort cruel gest manà que fos encarcerat.

14r 21 A les / quals paraules lo mongo promptament respòs: "Pare reverent, jo no son encara en l'orde de sent Benet tan antich com vós, ne vós no m'avieiu instruït ne mostrada la regla de les dones, com s'i deu hom regir, axí com aviets dels

dejunis e de les ores ordonades per sent Benet; més ara, pus o he vist fer a vós, jo us promet que, si aquesta-m perdonau, que may pus no m'i tornaré, ans ho faré axí cautelosament com poré e segons vos é vist fer".

- 22 E l'abat, qui ome molt sabent ere, prestament coneix que aquest no tant solament avie sabut so que ell avie fet, ans encara ho avie vist, segons la sua raó; perquè de la sua colpa matexa se remordé, e s'esvergoyí de fer al mongo so que avia comencat ne merescut. E perdonant-li tot so que vist avie, per senblant li demanà perdó; e hon pus honestament posqueren, tragneren la joveneta deffora e après la y tornaren diverses voltes per ffer lo joch acostumat.-

2 Com la novella de Dioneo fou contada, de primer una
 pocha de vergonya punyí lo cor de les dones qui scoltaven e ab
 onesta color de llur cara ne donaren senyal; e puys, la una a
 l'altra gordant-se, a penes se posqueren tenir de riure e
 3 somrient escoltaren la fi de aquella. E venguda la fi, ab
 algunes paraules volgueren mostrar que semblants novelles no
 eren de recomtar entre dones, e la reyna envès Filomena, qui
 14v après d'ella sobre les verdes / erbes seye, se girà e li
 comandà que seguis l'orde. La quall ivarcosament, vist lo seu
 esguart, comencà:

4 -Perquè'm par cosa profitosa mostrar alguns qui an
 trebalat en amós, que és profitosa cosa aver promptes e sàvies
 respostes, vos vull notifficar una novella qui's seguí una
 volta, per la qual me apar que cascun ome de bé e d'onor deu
 guardar de no amar sinó dona de sa condició; e per semblant de
 les dones: tantbé's deuen guardar de amar òmens que no sien de
 llur condició. E per co m'és vengut a memòria que us comthe una
 novella que a mi recorde d'una magnifficha dona.

5 Lo marquès de Muntferat fonch ome de alt linatge e molt
 valerós: e en aquell temps per ganfanoner de la Esgleya era
 pasat en ultramar en un general pasatge de cristiandat, en lo
 6 qual era pasat molt honorablement. E raonant-se en cort del rey

de Franca son pasatge e les virtuts de sa persona denant lo rey
Phelip, qui en aquell temps reynave en Ffranca e en aquell
passege se aparellave d'anar molt sollepnament, e parlant del
dit marquès davant ell vench un cavaler lo qual era estat en la
cort del dit marquès, e davant ell comencà a dir com la
marquesa de Montferat era una de les pus nobles e de les pus
belles dones que fosen sota lo cel de les steles: e que axí com
lo marquès era un singular ome en lo món, axí sa muller era en
7 aquella pàtria singular dona en belesa e en virtuts. Les quals
paraules en tal forma e manera foren dites, que encontinent
15r entraren en enteniment del rey de Franca, que, sens que may no
l'avía vista, sobtosament la amà. E no sabent en quina ne en
qual manera la pusqués veure (com lo fet dels reys sie pus
sospitos a la gent que de neguna altra persona, car ffoch de
casa real l'uu més que negun altre), e de ffet lo rey encarguà e
pensà en quina guisa la poria visitar e trobà que sens sospita
de nengú ell podia anar veure la dita marquesana en aquesta
manera: él avie emprés de anar en lo viatge damunt dit e
provaí per anar-se recollir en Gènova e pensà que quant pasàs
pel marquesat, que li era en camí, [la poria visitar]; e de
fett se féu axí com o ach pensat, car a ell parie que, pus lo
8 marquès no y ere, lo seu fet porie aver leu acabament. E de
ffet mes son pensament en exocució: e trametent-ne totes ses
companyes, ab fort pocha gent se mes en camí, dresant la via
del marquesat; e com fonch asats prop de alà hon era la
marquesa, lo rey li envià a dir com lo dia après ell se iria
dinar ab ella.

9 La dona, qui molt sàvia era, rebut lo misatger, molt belament li dix que aquesta era la pus sobirana gràsia que ella podie aver e que ell fos lo benvengut. E encontinent entrada en pensament ja què volie dir que un tan gran hom com era lo rey de Franca, sabent que lo marit no y era, la dagués venir visitar, pensà en son avís que asò venie per la fama de la sua belesa; e tant més pensà en dar millor recapte en son
10 aculliment. E tantost demanat consel d'aquels notables òmens qui en la tera eren romasos, féu donar horde en les coses necesàries a son convit. E fet asò, hordonà que totes quantes galines eren en la terra morisen e de aquelles soles, sens
15v altra carn, fos fet lo con/vit reyal; e tal manament agueren los co[c]l[ls].

11 E vengut donchs lo rey lo jorn asichnat, ab gran festa e onor fonch rebut per la marquesa. E vista la dona per lo rey, en major singularitat li parech que'l cavaler no li avia dit ne
12 per altres no era stat informat. E mes lo rey per la marquesa e[ln] una cambra per reposar, après poch temps, venguda la ora del dinar, fou amenat en taula hon segueren ell e la marquesa; e tots los altres en altres taules, sagona llur calitat e condició, foren honorablement conlocats.

13 E cascú fonch servit de moltes maneres de galines e en diverses guises aparellades e de molt preciosos vins. E estant lo rey a la taula, tots los delits del món no li eren res sinó com regardava la marquesa: del qual sguart se avia abstenir moltes voltes ultra son voler per no mostrar lo seu delitós apetit, en lo qual sobiran plaer trobava.

14 E mirant lo dit rey lo convit e la manera de la marquesa, se avisà que en lo convit no avia agudes sinó galines; de la quall cosa fou meravellat què volia dir, car ell havia donat spay de ffer casar algunes salvatgines e altres coses que en son convit poguera aver donades, e pensà que acò era cosa ab què ell podia entrar en noves ab la marquesa (pensant que no era stat fet sense misteri, lo qual desigava molt saber). E pensat, ab cara omil se girà vers la marquesa dient-li: "Madona marquesa, nexen en aquesta terra solament galines sense negun gall?".

15 La marquesa òbtimament la demanda entès e parech-li que, sagons lo seu desitg, Nostre Senyor li avia tramès lo temps oportú per poder la sua intenció demostrar al rey, e alegrement envès ell respòs: "Senyor no, mas les fembres, posat que en vestiments e en honor e en altres coses variegen, totes són e volen éser axí com vós vets".

16r 16 Lo rey, oïdes aquestes paraules, conech bé la occa/sió del convit e de les galines e la virtut amagada de les paraules, e avisà's que en va ab semblant dona ses paraules despenia; e pensant que forca en tal cars no avia loch, axí com desaventuradament s'era encès de la sua amor, sàviament lexà
17 anar per la honor sua lo foch mal concebut. E sense pus motejar-la, tement-se de les sues respostes, fora de tota speranza se dinà; e finit lo dinar, per ço que ab presta partida cobrí la sua desonestat, regraciant-li la onor que d'ella avia rebuda, comanant-la a Déu, se'n anà en Jènova, on se recollí per fer son viatge.-

2 Emília, la qual après Fiemeta seye, avent ja totes les
dones loada la valor e lo graciós càstich que la marquesa avie
fet al rey de Ffranca, axí com a la reyna plagué, baudosament
comencà a dir:

3 -E jo per semblant vos diré un motet lo qual fonch dit
per un valent home sechglar a un avar religiós, e ab un mot no
menys de riure que de loar lo fféu calar.

4 Encara no à gran temps fon en aquesta ciutat un frare
menor, enqueridor de la eretical opinió, lo quall molt se
depenyia persona devota e molt santa e deffenedora de la fe
crestiana, axí com cascuns acostuman¹ de fer; lo qual ere molt
gran persecuidor de aquells qui avien la bosa plena, més que no
16v 5 de aquells qui en la fe eraven, si pobres / eren. Per la qual
raó li esdevench entre mans un ome qui era asau pus rich de
dinés que no de seny, al qual s'esdevench un jorn que, stant ab
una gran bargada de compayons e de amichs parlant de molts
materials, dix, axí com és vulgar parlar, que ell avia de un vi
6 tant fi que Déu ne beguera si anàs per terra. Les quals
paraules foren reportades a l'enqueridor, e ell veent la

1 ms. acostuman

riquesa e la hichnocència del ome, prestament pensà que era loch en què poria mordre: e tantost cum *gladibus et fustibus* li formà procés adors,² no per lo crim que avia comès, mas per ço 7 com sentie que de les sues mans traurie florins en gran suma. E après lo·s féu venir davant ell, on li demanà si era ver so que li avien retret que ell avia dit. E lo bon home, qui mal no cuydava aver dit, li comtà com ho avia dit.

8 A les quals paraules l'enquesidor, com a persona devota e molt santa, li dix: "Donchs, en gove, vós avets fet Nostre Senyor bevedor de bon vi e goliart, axí com si Ell fos un de vosaltres, tavernés e enbriachs: e ara, umilment parlant, volets mostrar a nosaltres no aver res dit sinó una cosa laugera de poch affer. E dich-te que no as fet tant poch com te penses, car de asò tu mereys lo foch si yo·t vull aministrar la justícia rasa axí com deuria fer".

9 E ab aquestes e ab semblants paraules spaventables e ab la vista furiosa lo reprès en tant que aquest volguera éser stat negador de semblants paraules. E breument tant fort l'espaordí, que·l bon hom per alguns migans prestament li untà les mans de les emprems de sent Johan Bochador (segons an acostumat rebre los aclesiàstichs, en special los freres menós, qui dinés no toquen) e, per ço que pus misericordiosament ell 10 se agués envès ell, ho féu per miganes persones. Lo qual untament à tant gran / propietat en apagar lo foch, que Galièn

17r

ni Ypocràs no posen en llurs llibres medecina qui tan apropiada
11 li sia. E fet açò, lo·s féu venir e l'amonestà de moltes bones
paraules e, no contrastant so que fet avie, li donà de
penitència que tots matins uhís una missa en una església
apellada Santa Creu e abans de la hora del mengar ell se agués
a presentar davant ell, e puys tot lo romanent del dia ell se
anàs a deportar llà hon li plagués per son delit.

12 La qual penitència ell graciosament acceptà e, axí com
aquell qui era bon cristià, aquella tenia e observava
diligentment, en tant que s'esdevench que un matí, hoint la
missa, ell hoí un evangeli qui deya: "Vosaltres rebreu per hu
cent e poseireu la vida eternal", les quals paraules ell en son
enteniment retench; e segons li era comandat, a la hora del
menjar ell anà davant l'enqueridor, lo qual, sient a taula, com
a persona ansiosa de sa penitència li demanà si avia la missa
hoïda aquell matí.

13 Lo qual li respòs prestament: "Pare hoc".

14 "Ara digues", dix l'enqueridor "as hoït en la missa
alguna cosa en què tu duptes ne vulles demanar?"

15 "Pare", respòs lo bon hom "en res que jo oga en la
missa no dupte gens, ans ho crech tot fermament e verdadera. Bé
és ver que he hoïdes paraules les quals me fan aver de vós e
dels altre[s] compayons vostres stranya compasió, com pens en
lo malvat stat en què vosaltres dellà en l'altre món sereu".

16 Dix lavès l'enqueridor: "E qualls foren aquelles
paraules qui·t mogueren en aver tant gran compasió".

17 "Pare", so dix lo bon ome "açò foren aquelles paralles

del avangeli qui dien : Vós rebreu per hu cent e aureu la vida eternal".

18 "Axà" dix l'enqueridor "és ver: mas per què t'an mogut
aquexes paraules axí a compasió de nosaltres?"

19 "Pare", dix lo bon home "jo us ho diré. Despuys que jo
vinch ací, jo he vist dar cascun jorn a la porta del vostre
monestir a molta pobra gent adés dues, adés tres calderes de
17v brou; e jo vaent / aquesta gran cantitat de brou donar per amor
de Déu, sense carn ne altra mescla, é pensat que, si per
cascuna caldera que·n donau desà n'aveu cent delà, en l'altre
món n'aureu tant, que sereu fort perillosos de negar en brou".

20 E com los altres freres que en la taula seyen ab ell
hoïren so que lo bon hom dix, per poch no moriren de riure; e
quant l'enqueridor viu axí riure los freres, ach fort gran
despit de so que·l bon home ach dit: e si no fos per por de
major blasme, li aguere fet un altre procès. Mas pus no pogué
tornar a ell, tornà·s als freres qui tant se·n eren risos, e
aquels coregi extremament davant lo bon hom.-

2 Finida la plasenteria de Emília e la sua novella, la reyna e totes les altres comencaren a riure e a loar lo nou avisament del currusat. Mas pus que lo riure romàs e-s foren assegurats cascuns, Ffilóstrato, al qual tocava lo novellar, comencà en tal guisa:

3 -Bella cosa és, valeroses dones, encercar de fferir en les coses qui may no-s muden, mas aquella és casi pus maravellosa com alguna cosa no acostumada apar sobtosament, com
4 per un arxer és ferida. Perquè l'envegos' e sutze vida dels clergues, qui en moltes coses de llur dolentia donen ferm senyal, sens gran difficultat [dóna] de dir ne de parlar e de mordre e de rependre cascú qui, axí com ells, o desijàs de ffer. E per co feya bé lo valent home qui l'enqueridor de la ipòcrita caritat dels frares, qui donen als pobres co que
18r deurien dar als porchs o lansar deffora, mos/trava; mas molt més stim de loar aquell del qual la present novella deu parlar: per lo qual micer Cane de l'Escala, magnífich senyor, d'una soptosa e usada avarícia qui en ell era cessà ab una gentil novella qui en altri fonch affigurada, la qual entès bé que per ell se deya: e és aquesta.

5 Segons que la pròspera fortuna ha costum de favoregar los hòmens del món, favorejà en tots los dies de sa vida micer

Cane de la Escala en moltes e diverses coses, en tant que fonch
hu dels pus notables e dels pus magnífichs senyors qui fosen en
6 Ytàlia del emperador Ffrederich segon encà. Lo qual avia
acordat de ffer una notabla e maravelosa festa en la ciutat de
Verona, en la qual moltes persones de diverses parts devien
venir e majorment òmens de cort e de qualsevulla condició pus
7 fosen sabens en llurs arts. E après finida la festa, qualsevol
fos stada la ocasió, cascú de aquells qui venguts hi eren
foren licenciats feta la festa, exceptat hu apellat Bergamino
Dopo al qual, denegada licència, fou detengut: e pensant que
alò no devia ésser fet sensa que algun bé no li-n degués
esdevenir, stava sperant ja què seria. Mas lo pensament de
micer Cane era que tot quant li era donat era cosa pus perduda
que si la lansasen al foch: mas ges d'açò no-s curava dir ne
ffer-li dir res, ans volia que tot quant avia li fes menjar e
gastar estant aquí.

18v 8 E Bergamino Dopo, lo qual no era demanat ne li era dat
res que necessari agués ne a ell se pertangués, cascun jorn en
l'ostal se gastava e despenia ell e los cavals e los escudés
que manava; e vaent que cascun jorn diminuhia lo seu, comensà a
pendre en si matex gran / malenconia: e axí com aquell que no
paria ben fet partir-se-n sense licència, pensà despendre abans
9 tot quant avia, que no anar-se-n. E tant stech en la dita
ciutat, que a ell no romangueren sinó tres robes que avia fort
belles, les quals li eren stades donades per altres senyós; e
ell volent donar compliment a son hoste de ço que li devia, com
ja agués venut tot quant hi avia aportat qui bo fos, li donà en

recena la una de les cotes, e sobre aquella mengà e despené mentre bastà; e com a l'oste parech que li devia prou sobre aquella, a ell covench de donar-li l'altra e per consagüent la terca. Com no y agués pus penyores e com ell vaés que ja menjava sobre la terca, ell desliverà menjar fins que bastàs e que après se'n anàs, com no posqués pus durar son fet.

10 E estant axí menjant sobre la terca roba, s'esdevench que un jorn anant Bergamino tot pensiu e consirós, trobà micer Cane, lo qual, com lo viu, l'escomès de noves e casi per scarn e burlant-lo li dix: "Bergamino, e què as tu que axí vas malenconiós? Certes tu mostres que en ton ventre tens algun gran despler".

11 E Bergamino, qui abte era, prestament hac la resposta sensa molt pensar e encontinent començà de sos fets dir aquesta novella: "Senyor, vós devets saber que Primàs fonch un gran home molt valent en son temps en sciència e en special en gramàtica, e fonch molt gran metrificador de versos: per la qual cosa ell era molt presat, amat e conagut per lo món, e no tant solament de aquels qui-l conexien de vista, ans encara d'aquels qui-l conaxien per fama, car no era nangú qui de ffet
12 o de fama no-l conagués. E esdevench-se una volta que ell se trobà a París en pobre stat axí com ell avia acostumat de anar moltes voltes, com éls so tinguesen a gran virtut; e stant axí, ell hoí raonar de un abat de Cliní, lo qual era en aquelles encontrades lo pus rich abat de / rendes que la Sglésia de Déu agués del Papa enfora, e de açò del seu feya maravellofes coses en tenir gran cort e may nagú no li venia en casa a qui fos

denegat menjar ne beure, sol que mentre l'abat mengàs ne
13 demanàs. La qual cosa oïda per Primàs, axí com aquell qui
desijava veura senyós qui s'estudiasen en viure notablament e
valerosa, desliberà de anar veura la sua magnificència e demanà
quant era luny l'abadiat on stava aquest abat tant valerós e
tant notable; al qual fonch respost que asau prop de la ciutat
14 de París. E vaent Primàs que, levant-se un matí, ell poria éser
al abadiat a hora de menjar, faent-se mostrar lo camí, comencà
de anar-se'n, sens que no trobà nagú per lo camí; e tement-se
que no fos a temps a l'ora del menjar, se mès tres pans al si,
faent comthe que per beure no li mancària aygua, com de poqua
n'agués prou axí com aquell a qui la pleya poch beure. Però lo
camí vench tant bé per a ell, que abans de ora de menjar ell
15 fonch aribat al loch hon era l'abat. E après que Primàs fonch
dins, reguardà pertot e viu la gran multitud de les taules
meses e lo gran aparellament de les viandes e lo gran traül de
la cuyna, per lo qual stech tot entre si matex dient: 'Verament
16 aquest és un marevellós home e singular en lo món'. E stant axí
entorn de aquestes coses, viu vanir lo majordom del abat, lo
qual dix que hora era de menjar e comandà que donasen
ayguamans; e presa aygua, féu seure tothom a taula. Hon per fet
de ventura s'esdevench que Primàs se fou mes a seura prop lo
portal de la cambra per hon l'abat devia exir e venir a la sala
17 per a dinar. E era en aquella cort aquesta husança: que sobre
la taula no metien may pa ne vi ni altra cosa de menjar ne de
beure fins que l'abat era segut en taula. E meses les taules e
asegut / tothom, lo majordom envià a dir al abat que, totaora

18 que li plagués, lo manjar era prest. E l'abat, faent hobrir la
 cambra per venir a menjar e-n la dita sala vinent, lo primer
 home que viu fou Primàs, qui malvestit e malaguiat era, lo qual
 nagú de vista no conaxia; e tantost que l'ach vist, li vench a
 memòria un pensament fort dolent, al qual may no li era vengut
 en enteniment, e dix en si matex: 'O malastruch de mi, e a qui
 19 don a menjar ço del meu!' E tornant-se-n dintre, féu tancar la
 cambra; e, com fonch dintre, demanà en aquells qui ab ell eran
 si conaxien qui era aquell ribalt qui après la porta de la
 20 cambra s'era asegut; e cascun respòs que no. E Primàs, lo qual
 avia talent de manjar axí com aquell qui caminat avia e no era
 en punt de poder dajunar, com ja agués tant sperat, vaent que
 l'abat no exia, sí-s trasch del si la hu dels tres pans que
 21 aportats avia e comencà a menjar. L'abat, après que un poch ach
 stat, demanà a hu de sos ffamiliàs que guardàs si se n'era anat
 Primàs. Lo qual familiar respòs: "Micer no, ans menja pa, lo
 qual mostra que li plau com l'à a manjar. Dix lavors l'abat:
 22 'Ara menig¹ del seu, que del nostre no-n menjarà huy'. E
 desigant l'abat que Primàs se-n fos anat, per ço com no-l
 volguera convidar, com Primàs hac la un pa manjat, fonch dit al
 abat que fet avia; e faent guardar si se-n era anat, li
 23 digueren que no. E après que Primàs hac stat un poch e viu que
 l'abat no venia, comencà a manjar lo sagon pa; e com ach manjat
 lo sagon, comencà a traure-s del si e menjà lo terç: e encara

¹ potser: menug o meng

fonch dit al abat, lo qual comencà a pensar e a dir en si
mateix: 'O masquí, pobre de cor, e què és asò que en enteniment
m'és vengut huy e ab tant gran desdeny? Car totstemps é donat a
manjar a molts e ara a manjar no é volgut per aquest, sens que
no é guardat ne he volgut veure si ere gentil hom [o] vilà,
mercader o ciu/tadà, pobre o rich, barater o trafeguer, ne si
és bonhom o àvol, sinó que axí com l'é vist l'é volgut
24 malmenar, faent viltat envers mi mateix. E que en enteniment me
sia entrat aquest pensament e per aquest me sie entrada al cor
tant gran avarícia! Sert no u devia fer: per tant petita cosa,
25 tant gran avoriment no devia aver'. E dit acò, encontinent, per
fer-li honor, volch saber qui era e encerchà tant fins que l
trobà que era en Primàs, qui era vengut veure la sua
machnificència per ço que n'avia hoït dir de ell; del qual
l'abat, per fama, de grans hòmens gran temps avie n'avie hoït
parlar, los quals l'avien per noble e per molt singular home. E
com l'abat sabé que aquest era Primàs, no sabent en quina
manera li posqués smenar la vergonya que feta li avia, pensà de
26 honrar-lo en totes aqueles maneres que posqués. E après del
menjar, segons la sufficiència d'en Primàs se covenia, lo féu
honorablement vestir: donant-li dinés e hun palafre, a la sua
voluntat romàs l'anar e lo romanir. De les quals coses Primàs,
molt content del abat, retent-li aquelles gràcies que a ell
foren positbles, se'n tornà a París, d'on era vengut a peu".

27 E dit acò, micer Cane, lo qual era ome molt entenent,
sense altra demostranca abtament entès so que dir volia
Bergamino, e tot rient li dix: "Bergamino, molt bé as mostrat

los dans teus e la tua virtut e la mia avarícia, e alò que de
 mi desiges auràs. E verament may res que partís de avarícia no
 fou bo, e dich-ta que de aquell matex bastó que tu as divisat
 seràs ferit ²".

28 E decontinent, micer Cane féu pagar l'oste de Bergamino
 e li féu quitar les tres robes que-[n] penyora tenia; e
 vestint-lo de una sua roba noblament, li donà diners e un
 palafrè, e d'aquella volta lo soltà / e li donà licència de
 20v anar o de romanir a sa voluntat.-

² potser: serà ferida

2 Aprés de Ffilóstrato seya Laureta, la qual, après que
ach hoïda loar la indústria de Bergamino, sabent que a ella
covenia de dir alguna cosa, sens sperar algun comandament
plasantment comencà axí a parlar:

3 -La present novella, cara companyia, me induex a dir
com un valent ome de cort semblantment, e no sense fruyt, puní
un rich mercader de la sua cobejanca; [per] l'affechte de ³ la
qual no us deurà éser menys cara que la pasada, pensant que
se'n porà saquir algun bé a la ffi.

4 En la ciutat de Gènova fou, gran temps ha, un ome
apellat micer Arminillo de Grimaldo, lo qual, per la eretat de
un seu amich e parent que après sa mort lo lexà ereu de tot
quant avie, ffonch un gran rich ome en dinés e en posesions,
5 casi lo major de Itàlia. E axí com en riquesa sobrepujava tots
los ciutadans de Itàlia, axí·ls sobrepujava ultra mesura en
avarícia e en totes altres malastrugueries: e no tant solament
en honor e en profit de sos amichs e parents era avariciós,
ans encara e[en] sos fets e / en ses necessitats, en son menjar
e beure, vestir e calçar, la qual cosa és contra costums de

6 jenovesos. En tant que per sa dolentia li era caigut⁴ lo nom de
 Grimaldo e tant solament li deyen micer Arminio Avaricia, e per
 tots era axí anomenat.

7 E esdevench-se que en lo temps que aquest no despenia,
 lo seu muntiplicava. E avia e[en] Jènova en aquell temps un
 valent home acostumat en cort de senyós, benparlant e
 bentractant, lo qual era anomenat Guillem Boser, no gens
 semblant en aquests qui són huy, los quals, sense gran
 vergonya, ab sutzes e vituperosos costums volen viure e volen
 éser gentils hòmens e senyós e són pus tost dichnes de éser
 malparlats, car en tota captivitat e en tota brotura que hòmens
 8 pusquen fer s'estodien. Axí com en les corts solien éser amats
 e les lurs faenes solien metre en bé e lo lur trebal ere en
 tractar paus e levar desdenys e eniquitats qui entre gentils
 òmens fosen engendrats, tractant matrimonis e parentats e
 amistats, ab beles paraules e mots agradables e ab cara
 9 plasentera alegraven los trebalats; e ara ab agrees respostes e
 ab paraules anugoses e ab cara desfeciosa aportant paraules de
 malvolencia dels uns als altres, e ab lagots matent zitzània
 entre los bensvolents, dient paraules veres e no veres, com a
 mals òmens les coses vils e accelerades retraent, volen⁵
 conquistar onor.

11 Mas tornant en açò que jo he començat, dich que lo dit
 Guilem, de tots los gentils òmens de Jènova ere honrat e molt

4 ms. cangut, potser caygut

5 ms. volent

amat: e stant axí alguns jor[un]s en la ciutat e hoïdes moltes
 coses de la misèria e avarícia de micer Arminio, lo volch
 21v 12 veure. E no contrastant la sua avarícia, / li avench a memòria
 que avia hoït dir en lo pasat que, ab tot quant feya, si era
 ome molt plasenter de ses noves, e de ffet axí era. E com micer
 Grimaldo sabé que en Guilem Boser era en Gènova e que era ome
 en què avia molt de bé e moltes virtuts e gentileses, ach en
 voluntat de anar-lo veure e axí o féu. E parlant ab ell
 paraules amigables e ab cara plasentera de moltes e diverses
 coses departint entre els, lo menà, ensemps ab d'altres[is]
 jenovesos qui ab ells eren, en una sua casa nova la qual ell
 avia feta fer.

13 E après la li ach tota mostrada, li dix: "Micer Guilem,
 vós qui aveu vistes e hoïdes moltes coses e sots anat molt per
 lo món, porïets-me mostrar cosa neguna que posqués pintar en la
 sala de aquesta mia casa que may no fos pus stada vista ni feta
 per mi?"

14 E com micer Guilem hoï lo seu malparlar, li volch
 15 responre; e micer Arminio, sens que no-l lexà encara responre,
 li dix: "Digues-me, per amor de mi, quina serà la cosa que y
 porè fer?", casi volent-lo torbar ab ses paraules, axí com
 aquell qui ome molt entenent era e avie aguda conexença de acò
 que dit avie.

16 Al qual Guillem prestament respòs: "Fets-hich pintar
 Bondat e Cortesia, car sens aquella, vostra casa no pot éser
 acabada".

17 E com micer Arminio hoï les paraules que Guilem Boser

li deye, lo pres una tant gran vergonya, que ell ach forca de mudar son voler tot en contrari de aquell que totstamps fins en aquella hora avia agut, e dix-li: "Micer Guilem, jo us promet que la y faré pintar en manera que may pus ne vós ne home del món no-m porà dir que jo no l'aga vista may ne feta".

18 E d'aquesta hora avant, miser Arminio fonch tant bo e tant virtuós e tant gentil de cor e ach en si tanta de cortesia, que no fonch nengun gentil hom en Jènova ni en altra
22r / part qui-l ne pusqués pasar de res. E fonch lo mils aculent home de strangés que may fos vist e[n] aquella terra.-

1
2 A Lissa restava lo darrer comandament de la regina e,
sens sperar-lo, tota festejant comencà:

3 - Gracioses dones, moltes voltes se esdevé que aquells
qui ab variables reprensions e ab moltes paraules que an dites
una volta e moltes en alguns an hobrat, e no an poscut obrar en
ells mateys: e moltes voltes, per accident, una sola paraula à
hobrat en molts. La quall cosa apar asau bé en la novella
recontada per Laureta, e encara jo ab un'altra petita breument
vos o entén a demostrar, com asò sie cosa ab què les bones
dones totstemps se poran ajudar ab bona speranza, quisqui sia
lo ditor.

4 Perquè us dich que en lo temps del primer rey de Xipre,
despuys que la conquesta fonch feta de la terra santa de
Jerusalem per Godofrè de Billó, s'esdevench que una gentil
dona de Gascuya anant en pelegrinatge al Sant Sepulcre, après
ach acabat son pelegrinatge, tornà e[n] Xipre, on per alguns
5 hòmens vilanament fonch ultratgada. Per la quall rahó ella,
dolent-se en si mateixa com a persona desconsolada e sens
consolació nenguna, pensà de anar-se'n clamar al rey; a la qual

fonch dit per alguns que tot son trebal se perdrie, e asò per
 22v tant com ell ere / ome de axí mala vida que, com que ell li-n
 fes més, no-ls ne castigaria en neguna manera.

6 La qual cosa ohida per la dona, com a desesperada
 desliverà de voler veure la misèria del dit rey e anar-se-n
 plorant davant ell; e de ffet ho féu. Al qual dix: "Senyor molt
 excel.lent, jo no vench davant la tua presència per demanar-te
 venjança de la injúria qui m'és stada feta; mas en sitisfacció
 de aquella jo-t prech que tu-m vulles mostrar com soffers
 aquelles les quals jo crech que a tu sien fetes, per co que de
 tu jo puscha-penre en quina manera jo poré comportar la mia: la
 qual plagués a Déu jo-t posqués comanar, pus tant bon
 conportador est de injúries".

7 Lo rey,hoïdes les raons de la dona, relevat de son mal
 propòsit, entench e conech so que la dona li deye; e aguda
 conaxença de sa mala vida e de sa mala aministració e regiment,
 proposà de ffer justícia a cascú: e gran càstich féu de la
 injúria de la dona, e execudor fou gran dels malsfaytors e gran
 aministrador de justícia, e visquę santament totstems per
 avant en sa vida.-

3 - Valeroses dones, axí com del cel serè són les steles
 bell ornament e de la primavera les flors del vert prat, axí de
 loables costumes e de bels raonaments són los plasents mots
 4 ornament; los quals, per ço com són breus, stan molt millor a
 les dones que lo molt parlar e lonch raonar: que sense ells se
 puscha fer, és impositble. E com huy nenguna dona qu-ich sia
 romasa no entena algun bel parlar o pur, si l'entén, [no] hi
 23r sàpia respondre, general / vergonya¹ és de nosaltres e de
 5 tot[els] aquell[els] qui viuen. Per ço com aqueles virtuts qui
 foren en l'ànima de les pasades an tornades les modernes en
 ornament de llurs corsos; e aquella la qual se veu damunt los
 draps pus squincats e pus tacats e ab més sutzura, sentint-se
 dret'en benparlar, se creu que sia molt més presada que no les
 altres ben aresades, pensant que qui u posàs damunt un ase
 6 si-n portaria molt més que nenguna de elles. E no contrastant
 que jo contra mi digua aquestes coses, vos dich que axí com a
 estàtues de marbre mudes e insensitbles stan², e axí responen,
 si són³ demanades, que seria molt millor aver callat; e fan
 creure que de honestat procehex lo no saber parlar entre les

dones e entre-ls valents hòmens, e [a] la llur ignocència o
 modoria an més nom onestat, e casi nenguna dona no pot éser
 onesta de tal honestat, sinó aquella que no parla sinó ab la
 sua sirventa o ab la lavanera o ab la fornera: la qual cosa si
 la natura agués volgut axí com ell[le]ls ho fan creure, per altra
 7 manera aguera limitada llur honestat. Es ver que, axí com dien,
 se deu guardar lo temps e lo loch e ab qui parlem, per ço com
 moltes voltes s'esdevé que, creent alguna persona, hom o dona,
 ab alguna parauleta gentil [fer envermellir alguns], metrà les
 sues forces e saber ab aqueles de aquels qui les an mesurades e
 8 rases. E per ço que vosaltres vos sapiau guardar e que per
 nosaltres no-s pusque dir aquel proverbí qui comunament se diu
 pertot -que les fembres de totes coses totstemps prenen lo
 pigor-, per ço aquesta darera novella de huy, la qual ve a mi a
 dir, vos vull mostrar: per ço que, axí com per noblesa
 d'enteniment sou dotades, axí encara per excellència de bones
 costumes vos demostreu aquelles que sou.

23v 9 Encara no à mol[ti]ls anys pasats que en Bolunya hac un
 gran metge e de gran fama per tot lo món, lo qual per ventura
 10 encara és viu, appellat mestre Albert. E com fos ja vell e prés
 de LXX anys, tanta era la noblesa del seu sperit que, posat que
 tota la calor natural del seu cors fos perduda, no u era però
 en tant que no li agués romàs encara apetit e voluntat de éser
 enamorat. Per la qual raó se sdevench que, stant en una festa

hon avia moltes nobles dones, viu una dona vídua molt bella, de la qual se enamorà axí fortment, que·l retenir no era en sa potència, la qual era anomenada, sagons se diu, madona Margarida del Soler: e aquella tant fortment amava, que ultra voluntat sua li covenia fer coses qui·s pertangueren més a hun ome jove que no a ell, e·n tant e en tal manera, que nit ne dia ell no podia star ne durar lo jorn ne la nit que no la aguéss
11 vista; e per ço li covench tant continuar lo pasar (adés a peu, adés a cavall e en aquella manera que mils li venia) davant la casa de la dona, que la dona e moltes d' altres de les sues veynes se aperseberen de la sua amor e moltes voltes per elles
12 era motejat. E vaent un home axí antich de anys e de seny axí enamorat, se meravellaven e casi creyen que la plasent passió d'amor tant solament en los jóvens dagués abitar.

13 E esdevench-se que, continuant lo passar de mestre Albert, un jorn, dia de f festa, stant aquesta dona ab moltes altres dones sient davant la sua porta e vaent venir mestre Albert de lluyñ, totes ensemps se meteren davant la porta aparellant-se de rebre·l e de ffer-li gran honor e après
14 motejar-lo d'aquest seu enamorament; e axí o feren. E totes ensemps en una frescha lotge lo menaren, hon agueren aparellats de bons e notables vins e confits; e ab belles e notables paraules li demanaren com se podia fer que ell, que tant vell era, fos tan enamorat de una dona tant jove e tant gentill com era aquella, sabent / ell que d' ella eren enamorats molts
24r hòmens jóvens e gentils, los quals la amaven desmoderadament.

15 E mestre Albert, sentint-se asau dels mots ⁴ que les

dones li deyen, respòs ab cara molt alegre dient: "Madona, si
 16 yo am, aquesta no deu éser maravella a negun savi: e
 especialment a vosaltres, per co com sabeu que als antichs
 hòmens naturalment són toltes les forces les quals naturalment
 los enamorats exarciten, e si les forces los manquen, no és
 maravella si raonen les coses qui d'amor se pertayen; mas no·ls
 és tolta la llur bona ⁵ voluntat ne la bona intenció, per la
 qual ja mils deu éser amat: mas tant més com les natures
 17 manquen als hòmens veyls, tant se·n deu aver major conexença. E
 la speranza, la qual me mou que jo qui son vell am a vós qui
 sou amada de molts òmens jóvens, és aquesta: jo son stat moltes
 voltes en loch on moltes gentils dones menjaven e é vist
 moltes vegades que menjan poros (los quals són de vils sabor,
 que no crech que res hi age bo, però lo millor que nosaltres hi
 vaem és lo cap), e é vist que com les dones lo[ls] menjen,
 mengen les fulles, qui és lo pus vill, e tenen lo cap en la mà
 18 e aquell donen als misatjes. E donchs, madona, quina maravella
 si vós lexau los enamorats gentils e jóvens e bels e preneu a
 mi?, car tala és la costuma de les dones. E si vós ho feu, jo
 saré de vós, e si preneu los altres, vós sereu llur: perquè,
 vagen ells fora, e sia yo vostre".

19 E dit asò, la gentil dona, ensemps ab les altres casi
 com a vergoyosas, dix: "Mestre, molt cortesament nos aveu
 castigades de la nostra presomtuosa empresa; e ara us dich que

la vostra amor m'és cara, axí com de home molt savi e valent
deu ésser, e per so, salva la mia honestat, a tot vostre plaer
me sotsmet a vós segurament".

20 E lo mestre, levant-se depeus ensemps ab sos compayons,
24v regra/cià a la dona la oferta que feta li avia, e ab gran
festa e solaç begueren, e après d'ella e de les altres pres
commiat e se-n anà. En tal manera les dones, no guardant a qui
motegaven, creyén vendre foren vencudes: e pe ço vosaltres, si
volrets éser sàvies, gordats-vos de motegar.-

1 Ja era lo sol inclinat al vespre e en gran part la calor era disminuïda, com les novelles de les nobles dones e dels tres jóvens foren finides.

2 Per la qual cosa la llur reyna plasenterment los dix: -Devuymés, cara companyia, no resta a mi neguna cosa a ffer en lo meu regiment per la present jornada sinó donar-vos reyna nova, la qual, segons lo seu juý, en la sua vida e en la nostra honestament e delitosa se disponga. E posat que·l dia pas, d'aquí a la nit durarà: perquè qui no pren temps avancat no-m par que bé-s puscha proveir en l'esdevenidor e per co que so que la reyna novella desl¹iberarà que deje deje éser necessari a ffer de matí se pusque preparar, la present jornada [serà ara] comencada. E per co, en reverència d'Aquell ab qui totes les coses viuen e a consolació de nosaltres, per aquesta segona jornada Ffilomena, la qual entre nosaltres és fort discreta, guiarà lo nostro rechne.-

4 E dit acò e levant-se enpeus, la garlanda de llorar mes reverentment a Ffilomena, e puys ella primera e après totes les altres e los jóvens per semblant la agueren per llur regina e [a] la sua senyoria plasentment se offeriren.

5 E Ffilomena, qui per vergonya era envermellida de

collor vaent-se coronada de regiment e recordant-se de les
paralles qui poch abans eren stades dites per Pampinea, per ço
que enpegida no romangués, reprès son ardiment e primerament
los offisis² donats per Pampinea comfermà e-s dispongué en
25r saber so que en lo esdevenidor / sopar e per lo sagüent mati
6 se devie fer; e après, axí acomencà a parlar: -Molt cara
companyia, posat que Pampinea, per la sua cortesia més que per
les mies virtuts, m'age feta reyna de totes, no son jo per ço
dispost'a, sola segons lo meu juý, seguir la forma del nostre
viure, mas lo meu ab lo vostre ensemps; per ço que en ço que a
mi parrà de fer adobeu e per consagüent tolre e affegir puscau
7 a vostre plaer, ab poques paraules vos o entén a demostrar. Si
yo é ben guardat huy a les maneras que Pampinea à tengudes, a
mi par aver-les conagudes per loables e delitables; e per ço a
mi apar que si aquelles per masa continuació o per altra
8 ocasió no us vénen en anutg, no-s deguen mudar. Donat donchs
orde e ja comencat en açò que avem a ffer, levem-nos de ací e
anem-nos deportar e, com lo sol se-n deurà anar a la posta,
tantost soparem ab la frescor, e après d'algunes cansonetes e
9 d'altres solacos serà ben fet de anar dormir. E levant-nos de
mati ab la frescor, per semblant en alguna part nos n'irem
deportar axí com a cascú serà pus agradable de ffer, e, axí com
huy avem fet e a la ora deguda, tornarem, en la qual cosa
m'apar de aver gran part de plaer e de profit, en special en

10 nostre sanitat. Es ver que ço que Pampinea no à poscut fer, per
 éser tart elegida en lo regiment, jo u ³ vull començar a ffer:
 ço és a constrènyer dintre algun termini allò de què devem
 novellar. E per ço d'abans vos o vull dir: perquè cascú age
 spay de poder pensar en alguna bela novella la quall comptà
 sobre la proposició qui serà feta. La qual, si a vosaltres
 plaurà, serà aquesta: que, com açò sia cosa que del principi
 del món encà los hòmens sien stats de diversos cassos per la
 fortuna manats, e seran fins a la fi del món, cascú sobre açò
 11 degue dir ço ⁴ de qui diverses
 voltes és stat vexat ultra
 la sua speranca, e après sia
 tornat a alegra fi. -

25v 12 E a les dones e als / hòmens parent bo lo damunt dit
 horde, aquell loaren e desijaren seguir; e Dionlelo solament,
 calant tots los altres, dix: -Madona, axí com tots los altres
 an dit, axí u dich jo: que subiranament és placent e loable
 l'orde qui ns és stat donat. Mas per special gràcia vos deman
 un do, lo qual vull que m sia conformat fins en tant com la
 nostra companyia durarà, lo qual és aquest: que jo en aquesta
 ley no sia constret de dir la novella segons l'orde qui per
 vosaltres serà donat, si no m volré, sinó aquella que més me
 13 plaurà. E per ço que algú no crega que jo aquesta gràcia vulla
 perquè no aga novelles que pusca dir, totstems son content de

éser lo darer qui deurà raonar.-

14 E la reyna, la ⁵ qual conexia ell per un ome molt burler
e festegant, tantost se avisà que açò ell no demanava sinó
perquè, si la bargada fos hujada del raonar, que alegrement a
la dareria digués alguna novella de riure, e ab consentiment
15 dels altres alegrement la gràcia li atorgà. E açò fet, levant-
se del seure, a la vora d'un riu d'aygua molt clara ⁶ la qual
devalava de una muntaya a una vall aonbrada de molts arbres
entre vives pedres e verdes erbes, ab pasos suaus se-n anaren.
E aquí, descalcos e ab los bracos nuus anant per l'aygua,
16 comencaren a penre variables delits entre ells. E acostant-se
la ora del sopar, envert lo palau se-n tornaren e aquí ab gran
delit soparen; après del qual sopar, faent vanir los sturments,
comandà la reyna que comencasen una danca e après, aquella
manant-la Laureta, comandà a Emília que cantàs una cançó,
17 ajudant-li Dioneo ab lo seu laüt. Per lo qual comandament,
Laureta prestament comencà una dansa, cantant Emília
amorosament la seglient cançó:

18-21

Eu am tal que és bo e bel
e suy gaya com l'auzel
qui per amor cria son xant,
e suy senyora e capdell
e sell qu'eu am no se-n apel,

car sus totes son mils amant:
7
que xausiray lo pus presant
e-l mils del món. Eu l'ami tant,
que-s en pensant
lo cuyt veser
e cartener
e quant no-s ver,
un desesper
me fer
tant
8
gen , /
9
quant
lo say
en la danca.

22 Aquesta balada finida, a la qual totes avien respost, posat que alguns pensasen molt en les paraules d'aquella, après d'algunes altres conconetes, alguna part de la breu nit fou pasada, e per ço plagué a la reyna de donar fi a la primera jornada. E faent encendre entorxes, comandà que ¹⁰ cascuns fins al matí següent anasen a reposar: perquè cascú se'n anà a la sua cambra.

7 potser: xausit ay
esmenar: gran

8 cal entendre: gent (adj.) o potser
9 ms. gaunt 10 ms. per

[SEGONA JORNADA]

2 Ja pertot avia lo sol donat la sua claror al nou jorn e
los aucels sobre les verdes rames anaven cantant, donant
plasents versos a les horelles d'aquels qui-ls oïen, com
egualment totes les dones e los tres jóvens foren levats e en
los jardins se-n anaren, e ab pasos suaus calcigant les erbes
rosades e faent llurs belles garlandes, per lonch espay se-n
3 anaren deportant. Axí com lo dia pasat avien fet, axí ho feren
lo present dia: e dinant-se de matí, après agueren balat se-n
anaren a reposar, e levant-se après de nona, axí com a la llur
reyna plagué, vinent en lo fresch prat, entorn de ella se
4 posaren a seure, la qual era molt bella e molt plasent ab la
sua garlanda de lor. On après que agueren un poch stat, gardant
tota la sua companyia, ab son senyal sacret a Neifila comandà
que en l'esdevenidor novellà donàs principi. La qual, sense
nenguna scusa a ffer, axí alegrament comencà a parlar.

26v 2 - Moltes voltes, molt cares dones, s'esdevé que qui s'és
 estudiat de enganar altri, e majorment de aquelles coses qui són
 de venjanca, dels engans sovín lo dan és sobre ell¹ retornat.
 La qual cosa, per ço que jo al comandament de la reyna obeesca
 e do principi a una mia novella, vos entén a recomtar
 primerament ço qui desaventuradament e fora de tot lo seu
 pensament se esdevench a un nostre ciutadà.

3 Encara no à gran temps que en la ciutat de Trevigi
 fonch un alamany lo nom del qual era Enrich, ome pobre e
 acostumat de viure de sos trebals, lo qual era tengut per ome
 4 de santa e bona vida. Del qual se esdevench que après sa mort,
 segons troban e raonen los sants hòmens, totes les campanes de
 la mater ecclèsia, sens nenguna forca, per si matexes tocaren.
 5 La qual cosa mostrà éser un gran miracle e per aquell fou
 tangut, e per un sant home fou reputat e per tots los ciutadans
 e poble de la dita ciutat. On vérets venir gran romiatge de
 infinida gent de moltes parts, axí com rancalosos, contrets e
 horps e de qualsevulla altra malaltia fosen detenguts, als
 quals paria que del sol tocamet de aquest cors sant, tantost

fosen guarits.

6 E tant gran era lo brogit e lo discoriment del poble qu'i era, que no és nengú qui açò posqués pensar; entre·ls quals hi vengu²lren tres nostres ciutadans, dels quals la hu era anomenat Sstequi, l'altre Mertalino e lo terc Merquesse, los quals ² eren hòmens qui continuaven ³ de seguir cort de senyors e, ab lurs plasents burles e noves contrafaent los uns al altres, eren agraðejats per los senyors e axí anaven discorent per les corts e ffestes de Itàlia. Los quals aquí may no eren stats; on après foren venguts e aleugats en llur ostal, / veent córer tothom a la sgleya, foren granment maravelats què era, e entesa la raó o desigaren molt veure.

7 E pensant com o porien fer, dix Marquese: "Voleu que vegam aquest fet què és, ab tot que asò no porem fer sens gran difficultat, e asò per tant com jo he oït dir que la placa és plena de alamanys e d'altra gent armada, la qual lo senyó de aquesta terra, per ço que remor no s'ich face, hich fa star; e ultra açò la sgleya és axí plena que casi nenguna persona no y pot caber".

8 E Martelino, qui desijava molt veure aquelles coses, dix: "Per ço no romangue, que per ventura fins al cors sant trobaré jo ben modo de anar".

9 Dix Marqu²el²se: "E com?"

10 Respòs Martelino: "Jo t'o diré. Jo·m contrafaré

contret, e tu per la un brac e aquest per l'altro, axí com si yo no podia anar, me ireu sostenint faent semblant de voler-me menar alà per co que aquest cors sant me guaresca: e ells vaent lo meu éser no seran tant dolents que, atenent la mia necessitat, no-m facen loch ni-m lexen anar; e en tal manera veurem tot so que volrem veure".

11 E dit acò, a Merquese e Stequi plagué molt la manera per ell dita: e tantost sensse n'agun lagui tots tres se'n anaren en un loch apartat, hon Mertalino se torcé les mans e los dits e les cames e encara la boqua, e los huyls revexinats, girats en vermell, en tant que paria una fera cosa lo veure-l, e no era negú qui aquell vaés, qui no digués que aquest ome era affolat de tota la persona.

12 E en aquesta manera envert la sgleya se'n anaren ensemps, on tots tres mostrant-se plens de pietat, humilment per amor de Déu demanaven en aquels qui davant ells se paraven que-ls fesen loch, la qual cosa breument enpetraven; e en breu, guardant-se tots e casi tots cridant "Feu-los loch! feu-los loch!", prestament pervengueren en la capella on era lo cors de sent Enrich, lo qual era guardat per molts gentils òmens, los quals prengueren Martelino e sobre aquell cors sant lo posaren, a ffi que les maravelles de aquell sant fosen manifestades.

27v 13 Martelino, après que tota la gent fou atesa per veure / què seria de ell, abtament axí com aquell qui molt bé o sabia fer, començà a stenre la un dit e après la mà e après lo brac e los peus e per consagent tot lo cors. La qual cosa vista, la gent en la sglésia feyen axí gran remor, que no-s podien hoir.

14 E fet acò, s'esdevench per ventura que après de ells
 avie hun florentí, lo qual conexie bé Martelino, però per lo
 gran desfrasament que avia fet no·l conech; lo qual après que
 bé l'ach regonagut, dix que eren burles tot quant avien fet.

15 "E com!" digueren los altres "e no era contret?"

16 "No plàcia Déu!" dix ell "Ans era axí adret com negú de
 nosaltres, mas aquestes coses sab ell fer de contrafer
 qualsevol persona mils que negun altre".

17 E com ells hoiren acò, a grans crits cridaren: "Sia
 pres aquest traïdor, scarnidor de Déu e dels sants, lo qual no
 ere contret e, per scarnir nosaltres e lo nostro sant, s'és fet
 18 contret!" Axí cridant lo tragueren del loch a hon eren tirant-
 lo pels cabeyls, e donant-li puyades e coces, totes les
 19 vestedures li squincaren damunt. E Martelino playent-se a grans
 crits cridave: "Mercè, mercè per Déu!" e, dient-ho axí, tant
 com podie s'i esforcave, mas acò no li valie res, car los colps
 li muntiplicaven cascuna hora damunt e pus fort lo batien.

20 La qual cosa vaent Staqui e Marquese, conpayons seus,
 comencaren a dir entre ells que la cosa anave mal per
 Martelino, e d'él[ls] mateys duptaven fortment, tant que no
 avien ardit de ajudar-li, ans axí com los altres cridaven
 "muyre, muyre lo traïdor", però totstemps avien ànsia com ne en
 quina manera lo porien traure de les mans del poble; lo qual
 fermament agueren mort, si un argument no fos stat al qual⁴

4 cal entendre: el

28r

21 prestament féu Staqui e fou aquest: que ell vaent que Martellino anave mall, prestament se-n anà en aquell qui en loch de la potestat seya e cridant agrament: "Mercè, mercè, senyor! Vet què m'an fet, que axí davant tu m'an tallada la bosa ab ben cent fflorins d'or; perquè-t plàcie penre lo malfactor, a ffi que yo / puscha cobrar lo meu".

22 E prestament, ohit asò, li foren liurats sargans, los quals ab ell ensemps se-n anaren là hon ere Martelino, e sense pietat carmenant-lo ab lo major afany del món, tot gastat e arapat e malmenat lo traqueren de les mans de aquels qui axí-l tenien e malmenaven, menat-lo al palau; on lo seguiren molts los quals eren molt malcontents de ell, e scarnint e malmenant-lo lo menaven, avent hoit dir que per tallar boses era pres, e altres per tant com sabien la veritat e més per co com los parie que no podien aver pus just titoll per dar-li mala ventura com era aquell, e tots comencaren a cridar e a dir: "A
23 mi és stada tallada la bosa", "Hoch a mi", deye l'altro per senblant. E com lo jutge de la potestat hoýacò, lo qual era un groser ome, prestament metent-lo a depart, lo comencaren
24 antorogar. Mas Martelino, qui savi era, responia motegant, casi dient que per no res avia aquella presó, axí com aquell qui
5 sens colpa d'aquell fet se sentia. Perquè lo jutge com a injuriat, faent-lo metre a la cola, li féu donar alguns trets de corda ab voler de fer-li confesar so que posat li era per

aquels e après fer-lo pengar per la gola.

25 Mas pus que l'agueren posat en terra, li demanà lo jutge si so que deyen aquels era ver e ell, no curant de responre al entorogat, dix: "Senyor, no curem de açò, mas feu venir aquels que m'acusen e cascú digue-m quant ha que jo los tallý les lus boses ne a hon, e lavès jo dir-vos é so que jo he fet e so que no é fet".

26 E dit asò, lo jutge molt content féu venir alguns de aquells, e interogats dixeren la hu "de mi à VIII jorns", deye l'altro "e de mi sis", e l'altre "de mi tres", e l'altre "a mi huyt".

27 E hoint asò Martelino dix: "Senyor, e si menten tots per la gola e que jo diga veritat, què serà? Jo" dix ell "vos provaré que may en sta terra jo no fuy sinó ara, e encara no à mitg jorn que jo son ací; e com fuy junt, per ma desaventura son anat veure aquest cors / sant, on jo son stat pantinat axí com vós me vets; e que açò no sia axí, l'official del senyor vos ne pot informar, qui stà al portal de la vila, [el] per
28 semblant lo meu hoste. Perquè us plàcie que, si axí o troba, com jo dich, que no-m vullau axí malmenar ne alciure a instància de aquests malvats hòmens".

29 E mentre les coses eren en aquests térmens, Merquese e Stequi, los quals avien sentit que lo jutge de la potestat contra ell fermament procehía e ja l'avien colat algunes voltes, deyen entre ells: "Mala havem procehit, car nosaltres avem tret aquest de la paella e avem-lo més en les brases",
30 Perquè acordaren que al lur oste se-n anasen e li comptassen lo

cars; axí fonch fet. E l'osta, veent en lo punt que eren, començà a riure, e ab ells ensemps, a un savi ome qui en la ciutat de Trevigi era, apellat Sando Dopo, qui gran familiar era del senyor, se·n anaren.

- 31 E ab ell ensemps al dit senyor se·n anaren e dels
affers de Martelino comunicaren, se rieren molt e après Sando
Dopo pregà lo senyor que per Martelino trametés; axí fonch fet.
E com aquels qui per ell anaven fforen là, trobaren Martelino
en camisa davant lo jutge, qui tot puruch e smarit stava, e açò
per tant com veyà que lo jutge venia per acordat de jutgar-lo
en totes guises abans que·l remetés al senyor: e açò per tant
com era molt amich de florentins e, per amor del florentí
qui·l perseguia e·ll avia acusat, ell lo volia condampnar;
32 però, per requesta del senyor, a ell lo covench remetre. E
vangut davant lo senyor, ell comtà mot a mot tot quant era stat
per orde; e après lo senyor en loch de sobirana gràcia, avent
gran plaer de aver hoïda la manera que tenguda avia, soltament
33 e quitia los lexà anar. E a cascú féu una bona roba, e
alegrament a llurs cases se·n tornaren, no contrastant que
Martelino ffos stat ben asotat.-

29r 2 Dels desestrats carsos de Martellino recomtats per Neifile sense modo se rieren les dones, e majorment entre·ls jóvens Ffilóstrato; al qual, per co com après de Neifile seya, comendà la reyna que la seguís. E encontinent, sens nangun lagui, comencà:

3 - Belles dones, a recomtar me tira la voluntat una novella de coses catòliques e desaventurades, mesclades ab amor en la major part, la qual per ventura no porà ésser sinó profitosa a qui la hoirà; especialment a·quells qui per lo pas de amor caminen, los quals, si no an dit lo paternòster de sent Julià, moltes voltes, encara que hagen bon lit, alberguen mal. Per instruir nostres coratjes a devoció, vos vull recomtar una novella per la qual hom acostuma de dir de algunes persones qui escapen d'un gran perill: 'lo paternòster de sent Julià à dit aquest ome huy'. E perquè cascú l'age millor en devoció, vos contaré com se seguí.

4 Era una volta en lo marquesat de Ffarara un mercader apellat Bernat d'Ast, lo qual per ses necessitats e mercaderies era vengut a Bolunya. E acabats los fets per què i era vengut, tornà-se·n a caval envers Verona e fou sentit per alguns qui parien mercaders e òmens de bé, los quals eren monadés falcos e òmens ladres e de mala vida e de vil condició; los quals li

exiren a camí e, mostrant-se persones de bé, se meteren en sa compayia, faent comte que aquest era mercader e home qui no podia éser que no portàs diners e joyes e altres coses de gran vèlua. E anant / axí per llur camí parlant e burlant de llurs bones noves, deslberaren de robar-lo en lo primer loch hon los paregués que segurament o poguesen fer: e perquè ell mls se asseguràs, ab paraules onestes e de benvolenca amigablement anaven parlant, de la qual companyia lo dit Bernat d'Aster stava molt content e aconsolat, e com ell no fos sinó ab un infant a caval.

6 Anant axí caminant e raonant de hun raonament en altre, vengueren a parlar de les horacions que cascun cristià fa a Déu; e la u dels tres començà a dir a Bernat d'Ast: "E vós, gentil home, quina oració feu a Déu com caminau?"

7 Als quals lo bon home dix: "Verament de aquestes coses jo sé poch e son fort groser, car volentés lex anar II sous per XXIIII diners; mas què's vulla sia, jo he aguts totstamps en costum de dir tots matins, com camín e isch de casa, un paternòster e una avemaria per l'ànima del pare e de la mare de sent Julià Dopo, los quals jo prech que la següent nit me donen 8 ostal e'm jaquesquen ben albergar. E moltes vegades en mos dies son stat en molts perills, dels quals, per gràcia de Déu, son scapat e per consagüent la nit vinent stava totstamps ben albergat: e per ço jo he ferma creença que sent Julià, a honor de qui jo'l dich, m'age aquesta gràcia empetrada de Déu; e no'm par que aquell dia puscha ben anar ne la nit ben albergar, si lo matí no'l havia dit"

- 9 Al qual demanà: "E huy, aveu-lo dit?"
- 10 "Hoch certament", dix Bernat.
- 11 E aquell, qui ja sabia com devia anar lo fet, dix en si
mateix: "Bé-t serà mester que axí sia com tu dius, car verament
jo crech que tu auràs amit mala nit e albergaràs mal, si lo meu
12 comthe no s'erra"; e puis li dix: "Moltes vegades jo u he oït
dir, mas, quant és de mi, jamés no-l diguí e totstemp he ben
albergat; mas veurem anit qui albergarà millor, o vós qui
l'aveu dit o jo qui no l'é dit. Bé és ver" dix lo bon om "que
jo dich en loch de axò lo **Dirumpisti** e lo salm **De proffundis**,
qui, sagons que una mia àvia me dix, totstemp és de gran
virtut".
- 13 E axí de moltes variables coses parlant, anaven
esperant loch e manera a hon posquesen fer ço que fer volien. E
sdevench-se que ja a ora tarda, asats prés del castell apellat
Castel Guilermo, al davant de hun flum aquests tres, vaent e lo
loch solitari e sacret, executaren ço que avien en propòsit; e
30r après / l'agueren robat, a peu e en camisa lexaren lo dit
Bernat, e partint-se de ell li digueren: "Ara vegam si lo teu
sant Julià te darà anit bona nit ne bon alberch, car verament
lo nostre sant la darà a nosaltres"; e pasat lo flum se'n
anaren.
- 14 E l'infant de Bernat vehent que son mestre robaven, com
a persona dolenta fogí, anant la via de Castell Guilermo, e may
no aturà fins fou là junt e albergat, sens que negun altre
enpatx no li fonch fet.
- 15 E Bernat d'Ast romàs en camisa e en bragues, tot sol e

descalc, lo qual avia bé raó de reclamar sent Julià, car fret feye stranyament e gran vent; e no sabent què-s fes e vaent sobrevenir la nit, tremolant e batent les dens comencà a cridar e a mirar si entorn veera nangun resés hon metre ne star posqués, que de fret aquella nit no morís; e no vaent loch qui bo li fos comencà [a anar] al pus prest que poch envert Castel Guillermo, no sabent però que-l seu infant fos là aribat; e pensant que là posqués aribar e entrar o aldemenys qualche
 16 socors trobar per amor de Déu, là n'anà. Mas tant no cuytà que la nit e la gran foscha no-l agués pres abans, una milla luy del castel: perquè ell, vaent que la porta era tancada e los ponts levats a-quella hora, ple d'esmay, no sabent què fer, anà la via del castel metent-se entorn dels murs, sercant si
 17 trobaria algun resés hon metre-s posqués. E anant axí viu una cosa a manera d'un postich qui exia deffora los murs, sots lo qual pensave anar se metre. E axí o féu, e dolent-se de sa desventura e clamant-se a Déu e a sent Julià, dient que aquesta no era la fe que ell avia aguda totstemps ab ell. E sent Julià, avent esguart a ell e a sa bona devoció, li aparellà bon ostal on ell trobà més que no cercave.

19 E fou axí: que en lo dit castel avia una dona vídua, de les pus belles cristianes qui fosen en tot lo marquesat, la qual lo marquès amava tant com la sua pròpia vida e, per. no donar sentiment a la gent, aquella feye star luy d'ell, tenint-la en lo damunt dit castel: e axia la dita casa en lo loch on
 20 Bernat stava, e lo postich era de la dita dona. Ab la qual la nit sagüent lo marquès devia venir durmir. E sdevench-/se que

lo marquès, avent misatge fort cuytat, li covench anar en altra part: per la qual raó tremès a dir a la dona que ell no podia
21 venir aquella nit a ella. Perquè la dona, mitg desconsolada en si mateixa, se mes al bayn que fet avia per lo marquès.

22 Lo qual era asats prés d'alà on Bernat d'Ast era arribat fora de la terra; e stant la dona en lo bany, sentí lo plant e lo tremolament que Bernat feya, del qual parien les
sues dents una segoya: e ella sentint açò, molt meravellada cridà la sua sirventa, dient-li: "Ve sus lo mur e veges què és
23 açò que tant gran remor fa". E la serventa mirant dalt e ajudant-li la claredat del cel, entreveu aquest qui en camisa e descalç stava e tremolant, axí com dit vos é; la qual li demanà
24 qui era. E ell com mils poch, axí com aquell que no podia parlar masa bé, li comtà son fet: e après li demanà que per
25 amor de Déu no-l lexàs morir de ffret en aquella nit. La qual, après o ach hoït, piadosament tornà a la dona comtant-li tot ço que vist avie. E la dona avent pietat d'açò que dit li avia, recordant-se que avia la clau de una petita porta qui pres d'él era, per hon lo marquès entrava, li dix: "Ve, prin la clau e lo
pus sacret que poràs obri-li e albergar l'em aquesta nit".

26 E la serventa qui piadosa era, gens en açò no fonch pererosa, ans prestament lo féu entrar; e la dona, eixida del bany, li dix: "Bon ome, vets e entrats en aquell bany qui encara és calt, ab virtut del qual recrearets vostres
sperits".

27 E lo bon hom qui gran ops ho avia, encontinent se mes dintre: e stant en lo bany, recobrant virtut en si matex, li

'parech que de mort a vida fos tornat. E la dona moguda de compasió, prestament li féu donar les robes del marit qui poch avia qui era mort, e vestides aquelles, li parech que per ell fosen fetes; e après lo bon hom comencà a ffer gràcies a Déu e a sent Julià, demanant a la serventa què li manava que fes, pus Déu li avia feta tanta de gràcia que de ta[nt] mala nit, com s'esperave aver, l'avie desliurat e l'avie mes en tant bon
 28 rapayre. E après de acò la dona, faent fer un gran foch en una gran xamenea, en aquella se'n anà a scalfar e après demanà a la sua serventa què era del bon ome.

31r 29 E la serventa li dix: "Madona, après que és / stat vestit m'ha paregut éser un bel ome e de gran affer, e par bé persona de bé e ben acostumada".

30 "E donchs" dix la dona "crida-l e digues-li que's vengua ací dintre scalfar, e soparà si sopat no à".

31 E axí-s féu. E entrant Bernat en la cambra, viu la dona e parech-li dona de gran reverència, e féu-li gran honor e
 32 gràcies del beniffici que fet li avie. E la dona vehent Bernat, bé li parech que fos axí com la sua serventa li avia dit, e graciosament lo rebé, faent-lo seure domèstigament prés de ella, e de la ocasió qui aquí l'avia amenat lo demanà: la qual
 33 Bernat per orde mot a mot li comtà. E per tant com la dona sabia que l'infant de Bernat era vengut en lo castel e avia comtat que a son mestre avien robat, entegrament lo cregué de tot quant li avia dit e, dient-li so que del seu infant sabia, l'aconortà dient que no curàs car ell laugerament dematí
 34 prestament lo cobrarie. E après, les taules meses e lo sopar

aparellat, ensemps anaren a sopar a ordonació de la dona, e,
 35 presa ayguamans, comencaren a menjar. E la dona mirant Bernat,
 lo qual era ome gran e bel e blanch e ros, e la sua cara bela e
 frescha, e en tots sos dits e fets molt cortès, e jove casi de
 miga edat, e aquell mirant, com moltes voltes l'agués guardat e
 de aquell agués sobiran alt, la concopicència del apetit carnal
 li entrà en l'enteniment, desigant trobar via e manera com a
 Bernat poria dar antenent la sua ¹ intenció la qual li desigava
 publicar. E après agueren sopat e les taules levades, cridà la
 sua serventa e d'aquella pres consel dient-li: "Amiga mia, ja
 veus la ventura quin ome m'à amenat en casa, del qual puch
 aver mon plaer sense sospita de negú: e merex-m'o bé lo marquès
 36 pus que axí s'à tret scarn de mi anit". E la serventa vehent e
 conaxent l'apetit de la dona, saguint la sua voluntat, en
 aquella consantí; e la dona, aguda la sua desliberació,
 tornant-se-n a Bernat, amorosament lo començà a guardar ab
 alegre cara e ab vista punytiva sagons los amorosos acostumen
 de fer, la vista dels quals continuament punyen lo cor d'èls;
 31v 37 remirant e mirant, / axí ella li dix: "Bernat, perquè stats axí
 pensiu? e sou vós ome que per un caval ne per les vestedures
 que us an levades vos degats axí esmayar? Jo us prech que us
 conforteu hon millor puscau e stau ab esperanca, que vós sou
 en casa vostra e axí vull que-n facau comthe: car despuys que
 vós vos aveu vestides aquexes robes qui foren del meu marit, a

1 ms. la sua la sua

mi par que pròpiament vós siau aquell; e dich-vos certament moltes voltes m'és vengut en enteniment, sinó que vergoya me·n remort, de besar e de abraçar-vos: e de ffet ho aguera fet forca més de cent voltes anit, si no fos perquè he por de fer-vos greuge".

38 Bernat, hoint les paraules de la dona e vehent lanpegar los seus huyls e avent gran conexença de la sua voluntat, axí com aquell qui de semblants coses era ben vesat, prestament ab los bracos huberts la córech abraçar dient: "A dona mia, com no pensau que, com vós fóseu la pus lega dona del món, atenent la restauració de mort que m'aveu feta jo no us diguera de no de res que vós volguéseu, quant més ara que sou la pus bela dona que jo conega e aquella que jo més desijava a servir! E aquesta sola era la raó perquè jo stava pensant en mi matex, no pas per la pèrdua que feta avia; mas ara, pus Déu m'à feta tanta de gràcia que à acordada la mia voluntat ab la vostra, me tinch per lo pus benaventurat ome del món, crehent que la bona ventura me sia stada favorable, per la qual cosa jo regraciu la gran gràcia que feta m'à. E pus axí és, veus-me ací, fets a mi a tota vostra voluntat, car jo no vull éser fet sinó per complir a vostre manament".

39 E dit açò los véreu besar e abraçar estretament ab gran voluntat, car en açò no freturaven pus paraules. E poch après se levaren del foch e entrant-se·n en la cambra, se meteren al lit, on tot llur desitg ab gran voluntat compliren, e tant en llur deport stigueren ffins que per los raigs de la claredat
40 del dia foran gitats de llur solac. E per ço que per nengú no

pogués éser presomit co qui stat era e sospita neguna no
pusqués éser engenrada en ells, li donà unes robes ffort
dolentes, he unplint-li la bosa de dinés, pregà-l que acò
tingués / sacret, e mostrant-li lo camí per hon exir devia,
graciosament ab gran amor son comiat pres.

2

41 E d'ella obtenguda licència, se-n anà a la vila, hon
trobà lo seu vaylet; e vestit de vestadures noves, volent
muntar a caval ab lo caval del seu vaylet, se esdevench que los
malvats hòmens que robat l'avien, per alguns mals que avien
comesos en altra part, foren presos e manats en la vila; los
quals, com per Bernat foren vists, sí dix que aquests eren
aquels qui robat l'avien e decontinent li fou tornat lo seu
42 cavall e les sues robes e los diners. E aquells aquell dia
matex foren presos e malmenats e aduyts a la justícia. E per co
que nostra devoció sia millor en mossènyer sant Julià, vos
notiffich la present istòria per la qual sia a vosaltres
manifest com ne pres en aquest qui en gran devoció avia sant
Julià.-

2 Ab gran admiració foren scoltats los carsos de Bernat
d'Ast, e de les dones e dels òmens la sua devoció fou loada, e
a Déu e a sent Julià regraciaren com en la major necessitat li
avia donat socors e ajuda; e gens per ço la dona no fou
reputada per ffola com avia sabut penre lo bé que Déu li avia
3 tramès en casa. E mentre que de la bona nit que aquell avia
aguda se raonaren burlant, Pampinea, qui al costat de
Ffilóstrato seya, avisant-se que a ella devia tocar la volta
del novellar, pensà en si matexa què devia dir; e après del
comandament de la reyna, no menys ardida que alegre comencà a
parlar:

32v 4 "Valeroses dones, com més se parla dels fets / de la
fortuna, tant més, a qui vol les sues coses ben reguardar, ne
resta a dir més: e per ço nengú no deu aver meravella, si
discretament hi pensa, si totes les coses, les quals nosaltres
folament apelam nostres, són en les sues mans e per consagüent
si ella, sagons lo seu amagat juý e sens neguna raó, ho posa de
hu en altre e d'altre en altre succesivament, sens negun horde
5 conagut per nosaltres. La qual cosa, posat que ab plena fe en
tots carsos totsjo[r]ns se mostra e com ja en algunes novelles
damunt dites se sia mostrat, no-res-menys a la nostra reyna
plau que sobre açò raonem, no sense profit dels scoltans, e per

co vull ajunyar a les damunt dites una mia novella, la qual me avis que us deurà plaure.

6 En la nostra ciutat fonch encara no à molt temps un
cavaler apellat micer Taldo, lo qual, segons que alguns volen
7 dir, fou nadiu de una ciutat apelada Lamberti. Lo [qual] fou en
son temps lo pus prosperat ome de riquesa qui-s trobàs, e en
los darés dies de sa fi avia tres fiyls, lo primer dels quals
ach nom Lamberto e lo segon Tataldo e lo terc Aguolant, los
quals eren jóvens molt bels e jentils e l'edad del major era de
XVIII anys poch més o meyns; lo qual micer Taldo, pervengut en
8 strema vellesa, morí. La riquesa del qual era innumerable, axí
de moneda com de posesions e de béns mobles com immobles, e
lexat[cs] los fills sens fre nengú soltament agueren llur
eretat, de la qual comencaren a despendre tenint gran stat de
companya e de cavalcadures e de aucels e de cans, e altres
despeses, qui no tant solament tocaven a estat de gentils òmens
ans tot quant los venia del apetit juvenil en voluntat de fer,
9 feyen. E tant feren, que lo tresor lexat per llur pare en poch
temps vench a menys; e puys, no bastant a les despeses
comencades a mantenir de llur renda, los covench anpenyorar e a
venre llurs possessions, huy la una demà l'altra; e après poch
temps casi a no res foren venguts, en tant que la pobresa, qui
33r amagada / stava em ells, covench-ne que isqués.

10 Per la qual cosa aquell qui Lamberto avia nom apellà
los altres freres e-ls dix: "O freres, e quanta és stada la
riquesa del nostre pare e ara quanta és la pobresa nostra, la
qual per lo desordonat despendre nostre és perduda e deserta".

De les quals paraules entre ells se confortaren, e acordant qui ço que romàs los era vanesen tot e après que se·n anasen en alguna part on trebalasen en reparar llur stat: e axí o fferen.

11 E sense comiat de nengú ne sense pompa alguna, de Fflorenca exiren e en Anglaterra se·n anaren; e après de Londres, hon negú no·ls conexie, ells feren una caseta, e faent petites despeses, fortment comencaren de prestar a husura; e en açò fou la llur fortuna tant favorable, que en poch temps agueren ajustada innumerable riquesa.

12 Per la qual cosa ells successivament, adés la hu adés l'altre, en Fflorencia se·n tornaren, e gran part de les lurs possessions compraren e moltes d'altres n'i aplicaren; e la llur botiga alà gaquiren fornida e comanada a un llur factor apellat Alexandre, al qual gran quantitat de moneda comanaren, e ells ensemps en Fflorenca se·n tornaren, hon tenien llur stat notablament e per tots los mercaders los era donada gran fe e
13 creença. E a cab d'un temps ells volgueren anar per veure la botiga de Alexandre, lo qual avia mesa gran quantitat de moneda e prestada sobre castels e altres rendes de barons, los quals de gran avantatge li responien.

14 E mentre que axí aquests tres jóvens despenien e compraven e venien, avent speranza ferma en la botigua de Anglaterra, s'esdevench que, contra la opinió de tothom, nasqué en Anglaterra una guerra entre·l rey en un seu ffill, per la quall tota la ylla se divisi, e los uns eren de una part e los altres d'altra; per la qual cosa foren tolts tots los castels dels barons a Alexandre, e totes les altres rendes per

15 semblant. E sperant cascun jorn obtenir de recobrar co del seu,
de la ylla no-s partia, e los tres ffreres qui en Fflorenca
staven e cascun jorn grossament compraven faent gran comte de
16 la llur botiga, trametent a ell cambis de grosses quantitats. E
aquels no complits, los covench venir a menys de llur /
33v promesa, per la qual raó agueren a retractar llurs compres e
aquelles a revendre ab grans pèrdues, perquè-ls covench
perdre la creença qui dada los era e, llurs creedors volent-se
pagar, sobtosament foren presos e llurs béns exocutats; e no
bastant a pagar llurs deutes, los covench a metre en presó
ells, e llurs mullers e llurs petits infans covench anar
pobrament entre llurs amichs e parents, no sperant per null
temps reparació nenguna, ans entenien a viure miserablament
totstemps en llur miserable vida.

17 E Alexandre, lo qual en Anglaterra la pau sperada avia,
e vaent que may no-s faria e que en va treballava e stava
despanent co que romàs li era, desliverà anar-se-n axí com
aquell qui fora de tota speranza era. E tot solet metent-se en
camí, se esdevench que, exint un jorn de Bruges, ell viu exir
per semblant un abbat ab àbit blanch acompanyat ab gran
moltitut de cavaleria, après dels quals venian dos cavalers
antichs e parents del rey; los quals veent Alexandre e per ells
conagut, en llur companyia lo reberen graciosament.

18 E anant axí, el los demanava e qui eren los mongos qui
19 ab tanta companyia cavalcaven. Al qual hu de ells respòs que
era un mongo llur parent qui novament era stat alet en abat de
una de les majors abadies de Anglaterra; "e per co com ell és

encara pus jove que no deuria sagons llur rechgla mane, cové a nosaltres ab ell ensemps anar en Roma a nostre Sant Pare per impetrar gràcia de la juvenil edat en què és: e per ço no vol parlar ab nengú fins que en sa dichnitat sia confirmat".

20 E caminant axí l'abat ab la sua companya, adés primer adés darer axí com nosaltres vaem cascun jorn que u fan los senyors anant per camí, li vench après de ell Alexandre, lo qual era jove asats, de persona e de cara bell, tant com nengun altre posqués ésser, e dotat de bons e de notables costums e molt placent e de bela manera: lo qual, axí tost com l'abat l'ach vist, de la primera vista li plagué axí fort que no fou a son seny poder contrastar a sa voluntat e-n si fortment lo amà ultra mesura; e demanant-lo placentment de noves, lo s'acostà e ab ell se pres a raonar e a demanar d'on és ne hon va ne d'on

21 ve. Al qual Alexandre, on mils e pus sàviament poch, li /
34r respòs al enterogat, offerint a ell e a son stat fer tot ço e
22 quant per ell fos positble de ffer. L'abbat, veent lo seu raonament bel e ordonat de belles e notables paraules, ab molt major affecció se mogué en parlar ab ell aconortant-lo de sos dans e pèrdues, metent-lo en speranza que Déu li ajudaria là hon ell volgués viure bé e notablement, segons bé avia acostumat en sos dies: e amigablement lo pregà que, pus que en
23 Toscana anave, li plagués anar en sa companyia. E Alexandre li reté innumerables gràcies del bon conort que donat li avia, offerint-se éser prest a tots sos comandaments.

24 Caminant adonchs l'abat cascun jorn e parlant ab Alexandre cascun dia, pus fortment s'enamorave d'ell; en tant,

que un jorn caminant aribaren en una vila la qual no era gayrebé fornida de ostals e Alexandre, qui domèstich era en la dita vila, féu posar l'abat en casa de un seu amich qui en aquella era molt amat e presat. E après lo majordom del abat se mes per la vila per donar recapte a la gent del abat, qui on millor posqueren se conlocaren; e com cascuns agueren sopat, l'oste dix al abat: "Senyor totstemps que vostra senyoria vulla anar dormir, prest està".

25 E com cascuns agueren agut recapte, Alexandre demanà al hoste ja ell hon porie dormir, e l'osta respòs: "Verament jo no'm sé a on jo't pusca recollir, car tot és ple e ja vets que tota la mia compaya dorm sobre la payla e loch nengú no hic ha, però és axí que per amor de tu jo't diré com o podem fer: en la cambra del abbat à un postic hon jo't faré un lit al pus quedament que jo poré, e aquí aquesta nit tu't posaràs al mils que pusques".

26 Al qual Alexandre respòs: "E com poré jo dormir en la cambra del abbat qui és tan streta? E si yo sabés que en la cambra del abat agués postic nengú, jo y aguera fet dormir los monjos e cambrés del abat, e ab ells jo aguera dormit pus secretament".

27 Al qual l'oste dix: "La cosa és axí com dit t'é e, si tu vols, tu pots dormir aquí lo mils del món, car l'abat dorm e les cortines són meses: perquè jo t'i metré quedament una cósera petita, e aquí dorm a ton pler".

28 E Alexandre, vaent que acò's podia fer sense dar nenguna nosa al abat, s'i acordà e, hon pus quedament poch, se

mes dintre. L'abat, qui no dormia ans en lur raonament /
pensava, axí com aquell qui tot o entenia, callà e d'esligant
que Alexandre fos ja dintre; e vist que Alexandre era ja en la
cambra e al lit, molt content de sa venguda comencà a dir:
"Nostre Senyor à a mi tramès lo temps que tant avia desigat e,
si no·l prenh, per ventura altra volta tal avinentesa no·n
auré".

29 E de ffet desliverà que, com la hora fos queda per
l'alberch, que·l prengué; e com li parech ora, ab veu somorna
cridà Alexandre dient-li que après de ell se vengués a colgar,
de la qual cosa Alexandre molt se scusà; però, enteses per
moltes voltes la requesta del abbat, ell obaií a son manament e
30 en son lit se anà a metre. E après que Alexandre fonch colgat,
l'abat pres la sua mà e sobre lo pits lo comencà a tocar no en
altra manera sinó axí com solen fer les dones jóvens als llurs
amans: de què Alexandre se meravellà fort e, tement-se que
31 l'abat no fos tocat de desonesta amor, stech fort duptós. De la
qual presumció o suspita l'abat se apercebé e somrient li levà
la mà del pits; e levada una camisa que tenia damunt, pres la
mà de Alexandre e, metent-la-li sobre los seus pits, li dix:
"Alexandre, posa aquex teu fol pensament, e guarda si conixeràs
32 so que jo amach a tu e a cascuns". E Alexandre, posada la mà
sobre lo pits del abbat, trobà dues pometes rodones, lises,
gentils, axí pròpiament com si fosen de fin vori; e aquest
conaxent que era fembra, la comencà abraçar, e volent-la besar,
33 l'abat li dix: "Abans que tu·t mogues, escolta jo què·t vul
dir. Axí com tu pots conèixer, jo son fembra e no home; e

37 On, après que reposat agueren alguns dies, l'abat ab
los dos cavallers e ab Alexandre sense pus entraren per fer
reverència e axplicar ço per què hi eren venguts al Papa; e
feta la reverència deguda [l'abat] comencà a parlar: "Pare
Sant, axí com Vostra Santetat sab millor de mi, cascú e cascuna
deu fogir a ocasió de mal a ffer a si mateix e a molts d'altres;
e com jo, Pare Sant, fos en punt de ffer molt de dan a mi e a
molts d'altres, ab l'àbit ab què-m vets son fogida del meu pare
ab gran quantitat de moneda que me n'è aportada e, en companyia
de aquests dos notables cavallers qui ací són, son venguda
davant Vostra Santetat. La raó, Pare Sant, és aquesta: mon
senyor e mon pare lo rey d'Anglaterra, stant en guera ab son
fill e frare meu, ultra ma voluntat me volie maridar ab lo rey
de Scòcia, lo qual, axí com Vostra Santetat pot saber, és home
molt veyll e no pertanyent a ma edat; e yo, vaent la perdecíó
de ma juvenil persona, son fogida e venguda ací a Vostra
Santetat ab lo damunt dit tresor, suplicant en aquella que li
38 plàcie maridar-me sens perdició de ma persona. E perquè Vostra
Santetat, Pare Sant, sàpie millor la veritat e millor me puscha
35v / dar ço a què no puch ne dech falir, vos contaré ma ventura.
39 Jo vinent ab lo propòsit que comtat he a Vostra Santetat, m'és
sdevengut que per lo camí é encontrat aquest, lo qual crech que
Nostre Senyor, que és hordonador de totes coses, m'à deparat
sabent que és aquell que jo avia mester; en lo qual jo he mesa
axí ma amor e ell ab mi, que en naguna manera no-s pot separar:
lo qual és aquest que Vostra Santetat veu ací," (e girant-se a
Alexandre, qui al costat li stave, lo li mostrà) "les costumes

e les valós del qual són axí grans e valeroses que no és nagú
que no judicàs la sua sanch éser millor de casa real que de
40 gentil ome. Perquè us dich que ell é pres e ell vull e ell
auré, com que-n degua parer al pare meu e a qualsevulla altra
persona; e per co a Nostre Senyor à plagut donar complimén a la
primera raó per què jo m'era mesa en camí per venir ací
(l'altra era per visitar los sants lochs que Vostra Santedat à
en aquesta noble ciutat), perquè us plàcie que lo matrimoni qui
entre Alexandre e mi s'és fet en la sola presència de Déu se
41 puscha fer en presència vostra e de tots los altres. E per co
homilment vos soplich que co que a Déu e a mi à plagut sia
plasent a vós, e la vostra benedicció nos vullau donar, per co
que ab aquella e ab pler de Aquell del qual sou vicari
nosaltres puscam viure e darrerament morir".

42 E oïdes aquestes coses, granment se meravellà Alexandre
com hoí que la muller era filla del rey d'Anglaterra e de
maravellosa alegria fou ple; mas molt pus meravellats foren los
dos cavallers qui ab ella eren e tant torbats foren que, si en
altra part fosen no davant lo Papa, hagueren a Alexandre e
43 forca a la dona feta vilania alguna. E d'altra part lo Papa se
maravellà fort del àbit de la dona e de la sua alecció, mas
conaxent que enrera no-s podia tornar, no la volch traure de
son propòsit: e primerament aconsolà los cavalers, qui torbats
staven, e en bona pau e concòrdia los mes ab Alexandre e après
tantost entès en dar obra ab acabament en lo matrimoni e en tot
44 co que necessari fos. E asichnà jornada on tots los cardenals
foren apellats. / ensemps ab molta notabla gent per

solemnitzar lo dit matrimoni. E esent² tots aparellats, feren venir la dona, la qual vench realment vestida ab molts e insichnes aparellaments, la qual se mostrà axí bella que en tot lo restant del món no se·n trobare una altra tal, e per senblant Alexandre vench vestit e aresat de nobles vestedures, e en parenca parie ome de gran affer e de notables costums e no pas hom qui agués acostumat de prestar a hosura ans paria mils home de casa real, e acompanyat de notables cavallers; en plen consistori solepnament les sposalles celebraren, e après les noces magnifficament ab la benedicció del Papa foren
 45 celebrades. E après feta la festa per lo Papa per spay d'alguns dies, obtenguda licència del Papa, se·n anaren en Fflorencia, hon foren rebuts ab gran e sollempna honor e reverència per los ciutadans de Fflorencia, qui ja de la dita nova eren informats; e après de la presó dels tres freres, se volch informar què devien ni per quant staven presos e tanttost tothom féu pagar e aquels féu soltar, e decontinent tot so de
 llur de sos dinés los féu quitar, tornant-los³ en llurs pprosperitat. E après partint-se d'aquí e en llur conpayi'Agolant, la hu dels tres freres, se·n menà la via de París, hon foren rebuts per lo rey de Franca solepnament e ab gran honor.

46 E stant aquí, los dos cavallés en Anglaterra trameteren, los qualls tractaren pau e bona concòrdia ab lo rey

d'Anglaterra, lo qual asichnà rendes per sosteniment de llur
stat a la ffilla e al gendre; e après foren aribats en
Anglaterra, lo rey lo féu cavaller e·ll féu comte del comdat de
47 la baronia de Cornualla. E ell axí benichnament e sàvia se sabé
regir, que en poch de temps paciffichà lo rey ab son ffill: de
què·s saguí gran bé en la ylla, e ell ne conquistà gran honor e
gran amor de tot lo poble, e Agolant recobrà tot co que aver
devie intregament dels barons als quals Alexandre avie prestat
e molt rich ulltra mesura se·n tornà en Fflorenca; lo qual
36v Aguolant per lo comte, / ans que se·n anàs, fonch fet
48 cavaller. E lo comte ab la sua dona visqué gloriosament e en
pacifficha amor e concòrdia; e, segons se diu, ell conquistà ab
son bon seny e indústria lo rechne de Scòcia, e d'aquell fonch
rey coronat.-

2 Laureta, qui après Pampinea seya, vaent la gloriosa ffi
de la sua novella, sens pus sperar comencà en tal guisa:

3 - Molt gracioses dones, segons lo meu juý negun accte de
fortuna no pot éser major que veure un ome qui en misèria sie
stat e puy¹ en poch temps veure-l en stat reyal, axí com
4 Pampinea nos à mostrat que fou lo seu Alexandre. E per co
qualsevulla que age a posar matèria d'equí avant de novellar,
covendrà que stiga en aquest termini: perquè no auré vergonya
de dir una novella, la qual, encara que major misèria en si
contenga, no haurà per co tan bella desexida. Bé sé que, pur
havent sguart en aquella, ab manor diligència entre les altres
serà hoïda, e no p[oldent] halre fer, seré scusada.

5 Segons que podem veura, de totes les parts del món qui
sien en la marina, és la pus bella e la pus delitable entre
Régols e Gayeta; en la qual assau prés de Salern à una costa
apellada la costa de Malfa, plena de petites ciutats e de
gardins e de fontanes e d'òmens richs e puxants en l'art de la
mercaderia, axí com són molts de altres. Entre les quals viles
e ciutats n'à una apellada Ravello, en la qual ha molts hòmens

1 ms. veure-s

richs e de gran stat; e entre-ls altres n'í ach hu apellat Landulfo Rufullo, al qual no bastava la sua riquesa segons la voluntat del seu despendre, e desigant-la doblar, vench en punt de perdre-u tot.

6 Aquest donchs, axí com és usança de mercaders, fets
tots sos comtes, comprà hun leny (lo qual comprà tot de sos
diners propis) e aquell carregà de diverses mercaderies per
7 portar en lo realme de Xipre. On, après fonch pervengut, atrobà
que alà avien aribats molts d'altres lenys / carregats de
aquella mateixa mercaderia; per la qual raó li covench lancar
8 gran partida d'aquelles. De què ell congoxat de anutg e despler
per lo gran dan e pèrdua que feta avie, com en tan poch temps
se veyà ésser vengut de rich home que era en pobresa, e pensant
en si matex desliverà que, abans que en so del seu tornàs, fos
9 rich o pengat. Decontinent se mes en vendre lo leny que amenat
avia e [desliverà] que, ab los diners qui restats li eren de
alguns draps que avia venuts, compràs un leny sotil, lo qual
armàs de les coses necesàries a ell e ab aquell anàs en cos a
ffi que, pus era partit rich de sa terra, no y tornàs pobre, si
10 fer-se posqués. E axí ell partint ab propòsit de anar robar a
tothom e en special a roba de turchs, en breu de temps la
fortuna, qui en la mercaderia li era stada contrària, li vench
tant favorable que en poch temps ach presos tants lenys de
turchs que no tant solament ach reparat so que perdut avia ans

11 encara ach redoblat tot quant avia may agut. Per la qual cosa
 ell, aconortat de la primera dolor de la pèrdua que feta avie,
 conexent que ell avie asau e que no volia més, se dispongué ab
 12 lo dit leny de tornar-se'n a casa sua. E no curant-se de la
 mercaderia, en altra manera sinó ab aquell leny ab què guanyat
 avie se mes e, dat de temps ensà e anlà, envers la sua pàtria
 13 tant anà enfins que pervench en l'Arsapèlech. On levant-se una
 nit gran vent al exaloch, qui no tant solament era contrari al
 seu navegar ans encara per mar grossa e mal temps, lo ³ covench
 14 star a resés de una petita hilla. E stant en lo dit resés,
 ells veren venir dues quoques grans de genovesos, qui exien de
 la mar delà Tana; les quals, vehent alà lo dit leny, feren la
 sua via, e demanat de qui era e sabut son nom, per la gran
 fama de la riquesa que gonyada avie encontinent fou conagut de
 aver aquella, axí com naturalment fan los òmens, e en voler-lo
 15 pendre se dispongueren. E mesa en terra part de la sua gent
 ben armats e ab balestes parades, los feren anar en loch en
 nengú no'n posqués scapar si morir no volgués; e d'altra part,
 les coques meses en mar, li vengueren al damunt en tant que en
 37v poqua d'ora els agueren pres lo leny e tota / la xurma sens
 scapar-ne ome: del qual encontinent feren pugar en la una coqua ⁴
 Lendolfo e totes les coses del leny e, après que tot ho
 agueren tret, aquell esfondraren.

16 E partint-se d'aquí lo dia sagüent, per anar la via de

3 potser: li

4 ms. no

ponent feren vela e tot aquell dia navegaren per llur dret camí fins a la nit sagüent, la qual se mes gran tempestat de temps, 17 per la qual los covench departir la una [coqua] del altra. E per forca de temps se esdevench que aquella coqua sobre la qual era lo pobre e miserable de Landolfo ab gran empediment de mar ne anà a través sobre la hilla de la Xafelònia, a hon se encastà en una sequa e per la tempestat del temps se desfèu e-s perdé: per la qual cosa los mesquins qui dintre eren, vaent la mar plena de mercaderia e de taules e de caxes e de les altres coses qui en la coqua eren, axí com és acostumat en tal cars, [s'hi començaren a aferrar]: e ab aquella tempestat era la nit scura e tenebrosa e la mar grossa, per les quals raons cascuns staven en congoxós pensament, desigant trobar spedients per los quals posquesen scapar del perill en què staven.

18 Entre-ls quals lo miserable de Lendolfo, lo qual la mort moltes voltes avia demanada e aquella desigave més que no tornar a casa sua, gordant la pobresa en què-s veye, mas vehent-l'es davant gran por ach de aquella e ab deligència, axí com los altres, encerquà manera de scapar: e vinent-li en les mans una taula, ab aquella se affarà la pus industriosamente que poch, trebalant per scapar e pregant Nostre Senyor que li ajudàs; e cavalcant en aquella al millor que podie, vaent-se anar per la mar e pel vent adés ansà adés anlà, se sostench 19 fins al jorn clar. En lo qual pervenguda la claredat del dia, guardant si entorn de ell vera nenguna terra on aribar posqués, Fortuna ⁵, qui en alò l'avia conduït, no li lexà may veure sinó núvols e mar, exceptat que li parie que sobre la hona de

la mar anàs una caxa, la qual bonament dir no podie quina era: e d'una part li parie que dagués éser bona per scapar e d'altra avie gran por que no-l negàs, a la qual com ell alargave la mà
 20 per tocar-la, ella-s lunyave de ell. E anant en tal forma com
 38r dit vos é, sobtosament se mogué un gran / grob de vent, lo qual donave axí grans colps de la caxa a la taula en la qual lo pobre de Landolfo s'ere affarat, que la taula li covench lexar; e lavors lo mesquí forcat de romanir sens ajuda nenguna e volent recobrar la dita taula, ella-s fonch luyada tant que no fonch a ell de recobrar aquella: per què li covench de afferar-se a la caxa, qui per voluntat de Déu se acostà a ell, sobre la qual se lançà e ab los braços stesos, posat que era flach de
 21 forca, la regí dreta hon millor posqué. E en aquesta manera anant per la mar ara ansà ara anlà sense menjar, axí com aquell que no avie què, e bevent més que no aguere volgut, sens saber hon se fos, delmorà tot aquell jorn fins la nit vinent.

22 E après lo dia sagüent a pler de Déu e a fforca de vent (qui-l féu anar totstemp servant la caxa al mils que poch, segons vehem fer a persones qui en punt són de negar) e com molt ach anat, pervench en la hilla de Igurco, a hon avie una pobra fembra qui en lo arenal stave lavant alguns draps seus. E vaent acostar aquell, no conaxent en ell alguna forma, duptant no fos alguna mala cosa, se tirà anrera no podent per glay
 23 cridar ne dir res. Mas pur menant-lo la mar a la terra e

conaxent que era caxa, prestament pensà en la fortuna qui en la
 mar era stada, per la qual creech fos venguda alà la dita caxa;
 e hon més la guardava e més conaxia que hi avia home: e asò per
 tant com li veyé los brasos stesos sobre la caxa casi del tot
 despoderats, e viu après la sua cara tresfigurada, axí com
 aquell qui avia stat en tal paor per lo perill en què's veye, e
 24 per semblant perquè sens menjar e sens beure avia stat. E vist
 asò, la dona, moguda de gran compasió, s'i acostà e, prenent-lo
 pels cabels, ab la caxa ensemps lo tragué de la mar e'l mes en
 terra, e après donà la caxa a una sua ffilla qui ab ella era, e
 ella, menant-lo com millor posqué, axí com si fos un petit
 infant lo se'n menà a la vila: e aquí ab stodiosa cura treballà
 en sa restauració, lavant-lo ab aygua calda tant que a ell
 38v tornà la marida collar / natural que avie perduda, e per
 semblant de la força que perduda avie recobrà gran partida;
 donant-li de bons vins e confits e ab altres coses cordials lo
 confortà lo millor que poch, en tant que ell plenament recobrà
 25 la sua força e virtut. E [a] la bona dona, vista la sua
 reparació, li parech que dehuymés, tornant-li la sua caxa la
 qual li avia ben stogada, li pudie dir que percasàs la sua
 26 vida; e axí ho féu. E Landolfo, qui de caxa nenguna no's
 recordava en res, la pres pensant que no podia axí poch valer
 que no li fes la mesió alguns dies; trobant-la molt laugera
 asau manquà de la sua speranza. Mas no-res-menys volch veure
 què avie en la dita caxa e, no avent clau, sperà que la dita
 dona fos anada deffora e après trenquà la dita caxa, hon trobà
 moltes precioses pedres e perles; lo qual, axí com aquell qui

en tals coses se entenie, ach clara conaxença de la gràcia que Déu li avia feta e, loant Nostre Senyor que encara no-l avia
 27 volgut abandonar, se confortà del tot. Mas axí com aquell qui en poch temps per la fortuna era stat per dues voltes flagellat, duptà de la terca, e duptà e pensà en les damunt dites coses éser cautelós perquè les posqués dur segurament a casa sua: perquè, en la millor manera que poch, dix a la bona dona que ell per gràcia de Déu no avia pus mester de casa sua, mas que li plagués dar-li un sach, lo qual la bona dona de bon grat li donà.

28 E après Landolfo, al millor que posqué, del beneffici que de ella avia rebut li reté innumerables gràcies; e partint-se d'ella, montà damunt una barqua faent la via de Brandis, on trobà dels seus ciutadans e amichs e parents; entre-ls quals avia alguns mercaders drapés qui, après agueren oïdes les sues fortunes, cascuns li donaren graciosament: el vestiren, el muntaren a caval, e donant-li compayia se-n anà fins a Ravello, on ell desijava tornar, s'agons cascú fa en casa sua.

29 E junt en so del seu, ell regracià a Déu la gràcia que feta li avia; e tengut amagat lo seu saquet, ab gran diligència encerquà les sues pedres e perles què valien ne quines eren (com encara no u agués ben regonagut e stimat), [e] trobà que,
 39r venudes les sues coses a ffor⁶ covinent, och encara / a gran
 30 mercat, romanie al doble pus rich que no era com se-n anà. E

6 cal entendre: fort

trobada manera de spatxar les pedres, ne tramès per moltes
parts del món; e replegat so del seu, a la hilla de Curso⁷
tramès a la bona dona qui de mort restaurat l'avía gran
cantitat de moneda per maridar la sua filla, e per semblant en
aquells qui revestit l'avien; e lo romanent, sens que
mercaderia no volch fer, se aturà, e honorablement visqué fins
a la sua fi.-

⁷ paràgraf 22: Igurco

2 Trobades les pedres Landolfo, comencà Ffiameta, a la qual tocava la volta del novellar, e tornant-li a memòria una novella qui no gayre de menys perill era stada que la damunt dita de Laureta, mas en tant és discordant de aquella com en més temps laguià a pasar la sua fortuna.

3 -Segons que jo he entès, en la ciutat de Perusa hach un jove lo nom del qual fonch Andreutxo de Petro, mercader de cavals, lo qual avia entès que en la ciutat de Nàpols, per la pau e concòrdia que era en lo realme, avia bon mercat de cavals; e sabut per ell, se mes sinch-cens fflorins en la bosa per esmercar en los dits cavals. Lo qual Andreutxo may pus de sa terra no era exit, perquè ab altres mercaders se'n anà la via de Nàpols: on après que fonch junt, informat ab l'oste on posave com ne en quina manera en la dita ciutat se avia a regir, trobà que l'endemà dematí ell podia exir al mercat hon trobaria molts cavals per a vendre; e axí ho féu. Hon com fou là, molts ne viu e molts ne trobà qui li pleÿen e de molts preus, e molts ne maciquejava sens que ab negú no s'acordà, mas per mostrar que ell era vengut per comprar e que avia de què pagar, en presència de aquells ab qui anava / per certa hoció

4 trasqué la sua bosa mostrant sos florins. E stant axí mostrant aquels, pasà una dona jove siciliana gentil e molt bella, la

qual veent los diners dix en si matexa: "Ho, e com starien
5 millor a mi aquells dinés que no fan en aquells de qui són!". E
en aquella saó anava ab la dita dona una vella per semblant
siciliana, la qual, com véu Andreutxo, abandonada la dita dona
a un depart, sobtosament girà anant la via de Andreutxo, lo
qual comencà a-bracar e besar; la dona, vaeent que sens dir-li
res avia feta tal cosa, per semblant se acostà a ella per veure
6 què seria de la veylla. E Andreutxo girant-se a la vella
sobtosament la conech, e faent-li gran festa ella li demanà on
stava ne què feye e, sabut per ella, li promès que a la sua
casa hiria, e sens tenir gran sermó se partí d'ella: e
7 Andreutxo tornà a mercadejar sens comprar res aquell matí. E la
dona, qui vista avie la bossa del jove e après la contesa de la
vella, pensà de temtar si en neguna manera ella poria haver
tots los diners o partida de aquells, e cautelosament comencà a
demanar a la vella¹ qui és lo jove ne d'on és ne d'on ve ne
8 com lo conexia. E la vella mot a mot li comencà a dir qui era
ne d'on és, e com ella avie stat molt ab son pare en Sicília e
après a Perusa e que ella l'avía casi nodrit de poquesa encà.
9 E la dona, informada plenament del jove e de son
parentat e de tots sos fets, ab una subtil malícia pensà de
fundar sa intenció, e ensercà manera de metre la vella en
feynes tot lo jorn en guisa que no agués manera de sercar ne
tornar a Andreutxo; e après que viu la vella en faenes, ella

1 cal entendre: vella

pres una infanta, la qual ella bé avia acostumada e nodrida en tals affers, e adoctrinada com ne en quina manera ella hiria a cercar Andreutxo e mostrand-li a on posava, là la tramès.

10 E venguda la fadrina a la posada, hon per ventura trobà a la porta lo dit Andreutxo, al qual demanà a ell matex què era de Andreutxo de Ferusa, e sabut que era ell, tirant-lo a un depart, li dix: "Micer, una gentil dona de aquesta terra se recomana a vós, la qual desiga ab gran voluntat de parlar ab vós la hora e lo loch que a vós serà plasent: e si a vós plaurà
11 venir en casa sua, ella-n serà molt contenta". Lo qual Andreutxo, enteses les raons per la fadrina dites, pensà en si matex que, atenent sa gentilesa e joventut, no podia ésser
40r menys que alguna dona / de la vila no-s fos enamorada d'ell, la qual li avia tremesa la dita infanta, e prestament li respòs que era prest e aparellat de fer-li tot son manament e que li digués quant ne a hon parlar-li volia.

12 E la infanta prestament li replicà: "Micer, quant venir vos plaurà, ella us spera en casa sua".

13 E Andreutxo prest, sens dir alguna cosa al ostal, li dix: "Ara sus, mit-te al davant e yo seguir t'é après".

14 E la fadrina, mesa al davant, se-n anà la via de una encontrada apellada Malpertús, la qual segons lo nom podets veure que és honesta. Mas ell de tot açò res no sabia, ans en honest loch e en onesta encontrada e a onesta dona pensava anar, la qual la infanta li mostrà; e entrant en casa demanà la dona, la qual encontinent fou al cab de la scala.

15 E aquella vista per Andreutxo bella e jove e gentil de

persona, vestida e aresada honorablament e molt honesta, faent-li reverència a ella se acostà; la qual ab cara molt alegre exint-li al davant ab los bracos stesos, contra la usança d'aquella terra lo córech a-bracar e besar al front molt honestament, e ab les làgremes als huyls e ab veu tremolosa li dix: "Andreutxo, frare meu, tu sies lo benvengut!".

16 E él, maravelant-se de la salutació que la dona li feya, axí amigablament li respòs: "Madona, vós siau la bentrebada!".

17 E ella, prenent-lo per la mà, lo se'n menà en la cambra, la qual fou aparellada e enramada de flors de tarongés e de roses e de altres flors odorans e molt flayrans, e empaliada de molts e notables aparalaments, segons la costuma de la terra, e per semblant moltes d'altres coses, les quals li parien coses noves e per les quals ell entès que ella devia ésser dona de gran affer.

18 E posant a seure sobre una caxa davant lo lit, li començà en aquesta manera a parlar: "Andreutxo, jo sé que tu't maravelles de la festa e del bon acoliment que jo't fas e de les làgremes que jo lanc per la tua venguda, e acò per tant com no sabs la raó per què jo ho fas, axí com aquell qui no'm coneys ne per ventura may anomenar no m'as hoïda. Mas tu hoiràs² cosa de la quall tu't faràs molt pus maravellat, car sàpies certament que jo son ta germana carnal; e dich-te que, pus que

² potser: saràs

Déu m'ha feta tanta de gràsia que jo ans de la mia mort he
vists alguns de mos frares, pus tots no puch, qui era la cosa
40v que jo més / desijava en quest món, mas almeyns de ço que é
vist son molt aconsolada. E si açò per ventura tu may no as
19 hoit, jo t'o vull dir. Sàpies que Petro, pare meu e teu, axí
com jo crech que tu as poscut saber, à stat lonch temps en
Palerm, a on per la sua bondat és stat molt amat e presat. E
sdevench-se que per sa ventura la mia mare, la qual era gentil
dona de natura e dona de gran affer, se enamo[rà] d'ell stant
vídua e, ultra voluntat de son pare e de sa mare e de sos
germans, desliberà a ffer tot son pler e manament, com que li-n
sabés esdevenir; en tant que per lur bona amistat jo nasquí e
20 procehí d'éls abdosos, e vet-me ací tal com me veus. E après
per ocasió de Petro, pare meu e teu, s'ach a partir de Palerm
per anar a Perusa, de què lexà la mia mare e a mi petita
infanta, e casi despuis no s'és recordat de mi ni d'ella en
nenguna manera: de què us dich que, si mon pare no fos stat, jo
per ventura lo-n aguera reprès per sguart de la ingratitut e
strema desconexenca que envert la mia mare à aguda (ara
gaquiscam star la amor que a mi com a filla sua devia aportar,
la qual no avie de vill mare ne de fembra que sospita nenguna
21 degué aver). E de moltes altres coses porie per mi e per la
mia mare éser reprès, sinó que no vull tornar al davant les
coses pasades, ans les vull aver per oblidades, car les coses
mal fetes e de gran temps pasades són masa més pus greus de
22 recordar que no de smenar: però la cosa va axí. Ell me lexà
petita infanta en Palerm, on son crescuda axí com me vets, e la

mia mare, la qual era rica dona, me donà per muller a un
 gentil ome de Gargent, lo qual per amor de la mia mare e de mi
 se'n vench star en Palerm; e aquí, axí com aquell qui és de la
 23 part gielfa, comencà a ffer trachte ab lo nostro rey Carles. La
 qual cosa sentida per lo rey Frederich, abans que compliment
 posqués aver lo trachte, li covench fugir de Cicília, hon jo
 sperava éser la major cavalleresa que may fos en Cicília; e per
 la damunt dita raó a nosaltres covench a penre tot so que
 3
 posquem (qui fou fort poch en sguart de so que lexam) e
 venguem-nos-en en aquesta terra, a hon lo rey Carles, ab sa
 41r mercè enverc / nosaltres, à agut sguart de so que per ell avem
 perdut e-ns à ffet smena de cases e de posesions e de molts
 altres béns, e a mon marit, cunyat teu, dóne continuament
 provesió, segons que tu poràs veure. E vet en quina guisa,
 frare meu, jo son ací, on vetg a tu que desijava més veure que
 cosa que al mon sia".

24 E dit asò, de cap primer lo tornà a-brasar e plorant e
 lagremegant lo tornà besar al front.

25 E Andreutxo, qui axí ordonadament avie oïda parlar
 aquesta en son raonament, no duptà en res: ne la sua veu no
 balbejave, ans ab paraula ferma deie quant dir volie e ab cara
 plorosa per alegria o conformave. E Andreutxo, recordant-se que
 era ver que son pare avie stat gran temps en Palerm e donant fe
 a les paraules de la dona e a les sues làgremes (atenent que la

edat juvenil dona fe volentera a les dones, més que més los
òmens que no an cercat gayre lo món ne són scamnats per engans
de dones), crech laugerament tot quant dit li avie e, stant
26 enperò tot meravellat, li dix: "Madona, vós no us deveu
maravellar si a mi par gran cosa so que vós me dieu, car per
null temps a mi no recorde que jo hoís raonar a mon pare de vós
ne de vostra mare ne ab mi ne ab nenguns de mos frares: e si u
féu, jamés a notícia mia no pervench; però tant com m'és pus
nou, tant m'és pus car com una tall germana m'é trobada, la
27 qual jamés no cuydava trobar. E no és de meravellar si·n son
content, car jo no conech hom de axí gran affer qui no fos
content de aver una tal germana e no li degués ésser molt cara,
quant més a mi qui son un sotil mercader. Mas sol d'una cosa us
prech: que vós me digau com ne en quina manera vós me aveu
sabut jo qui son ne que fos vostre germà".

28 Al qual ella respòs: "Sàpies-te que aquest matí jo me·n
anava per la ciutat, hon trobé una mia amiga singular la qual
sab tots los affers de vostre pare e meu e de la mia mare, e
sabut vós com avieu nom ne d'on éreu, sobtosament vench a mi
per dir-m'o, sabent que era la cosa de què jo sperava aver
major pler que de cosa que sdevenir me posqués. E dich-te que,
sinó que·m parie que pus onestament fos fet que tu vengueses a
mi que no que jo anàs a tu, sobtosament que ho aquí sabut jo
fora anada a tu".

41v 29 E après de tot asò ella / lo comencà a demanar del pare
e de tots los parents anomenadament, cascú per son nom, segons
ere informada, a la qual Andreutxo respòs que aquesta era la

raó que li feye creure més que no avie necessari de creure.

30 E après que agueren agut gran raonament entre ells, atenent que lo temps era calt e congoxós, ella tramès per vin grech e per confits e li féu fer conlació honorablament; e après que aquests agueren parlat e feta conlasió e ja hora del sopar era venguda, ell volch pendre son comiat per anar a
31 sopar, per la qual cosa la dona lo comencà a soptar dient: "Ay lasa, mesquina, e bé-m mostres que jo son a tu poch cara, com ab tant poqua voluntat te vols aver envès mi! Sabent ara certament que jo son ta germana e sens que jamés no m'as vista, trobant-te en terra stranya on jo-t puch fer plaers e honors, no te-n vols servir? E penses-te que, si bé mon marit no hich és, que yo no-t sàpia servir e dar-te recapte en casa mia? E no-t serà magor onor que no star al ostal? Cert si mon marit venie e sabie que tu hich foses stat e que foses anat en altra part, bé-n serie despagat e malcontent de tu; perquè, car frare, vós, si us plaurà, romandrets ací e soparets ab mi, car axí-s deu fer".

32 A les quals paraules lo jove respòs: "Jo, cara sor, vos é per cara e per molt amada axí com dech, mas so que dich, dich per so com jo he companyia al ostal e sperar m'an a sopar e faré gran vilania".

33 "O beneït sia Déu!" dix la bona dona "e no é jo en casa per qui enviar al ostal que no us speren? Cert jo y donaré recapte; però millor fóre si enviàssem a dir a tots tos compayons que vinguesen a sopar ací e puys, com aguéseu sopat, si us en volguéseu anar, anàreu-vos-en tots de bargada".

34 E Andreutxo, qui molt cortès era, avent por que de si
matex no li donàs tedi quant més de sos compayons, dix que no·n
fes comthe per aquella nit, mas, pus axí ho volie, que d'él fes
a sa voluntat. Lavors la bona dona mostrà semblant de trametre
al ostal per dir que aquella nit no sperasen Andreutxo com ja
ere convidat; e ab gran consolació éls soparen aquella nit. E
la dona metent-lo en solac fins a la nit scura, com Andreutxo
se·n volgués anar, ella li dix que per nenguna guisa no
sofferie que ell se·n anàs, e asò per tant com Nàpols era terra
malsegura per anar de nits, majorment a un forester; e dient
que, com ella avie enviat a dir al ostal que no·l sperasen a
42r 35 sopar, / ⁴ sí avie per semblant que no·l sperasen a dormir. E
veus aquest enganat de falsa creença, qui, segurament sens mal
36 saber, stava pres. Aprés que agueren sopat, en moltes raons e
delits stigueren solacant; e pasada gran part de la nit, ella
lexà Andreutxo per dormir en la sua cambra ab un petit infant
que li mostràs e li donàs si alguna cosa avia necessari, e ella
ab les sues fombres en una altra cambra se·n anà a dormir.

37 Feya en aquell temps inextimable calor: per la qual,
tantost com Andreutxo fou a la cambra, demanà al fadri hon
havia loch per a scampar aygua, segons naturalment avem
acostumat. Lo fadri mostrant-li a la hun corn de la cambra loch
38 a hon podia anar, en aquell entrà. En lo qual Andreutxo
segurament entrant, en la bescambra li esdevench que ell posant

lo peu sobre lo cap de una post qui en l'altre cap no stava clavada, per lo seu contrapès alsant lo cab de tras e ficant-lo davant, a ell covench a caure davall dins la privada: hon a ell féu Déu gran gràcia que nengun mal no-s féu, exceptat que, per la gran sutzetat qui dintre era, se sollà tot del cap fins als 39 peus. E perquè millor entenau lo loch en què caygut era, vos o vull demostrar. Entre la casa de la dona e la casa de hun seu vahí avia hun carreró que om apella androna, e de la una part a l'altra avia dos bastons entravesats, sobre los quals avia dues grans taules sens clavar: e sobre aquelles Andreutxo anà, e volent anar fins al cap de la taula, sotssobrà, per la qual Andreutxo ne anà daval.

40 E com fonch daval e ensutzat tot de la malananca qui dins era, vaent que no sabia com se-n tornàs, comencà a cridar; e l'infant qui damunt era romàs, vaent-lo caygut, no curà sinó de anar-ho dir a la dona. La qual prestament vench a la cambra de Andreutxo per cercar la sua roba; e aquella trobada, trobà los dinés que ell may no lexava de aportar perquè no-ls volia fiar a nengú; e aquells trobats, prestament se-n tornà a la sua cambra mostrant no aver sentit res de la cayguda de Andreutxo.

41 E Andreutxo cridant fort no era sentit; perquè ell, suspirant-se del engan, cridant pus fort comencà a pugar en una tàpia, qui clòhia la dita androna, la qual exia prés la porta 42 de la dita dona, la qual ell bé conexia. E aquí en va longament cridà, plorant e gamegant axí com aquell qui conexia la sua desventura, dient: "Oymè / mesquí, en tan poch temps é perduts los meus cinch-cens fflorins e una germana!"

43 E en tal manera comencà a plànyer e a plorar: en tant e en tal manera, que tots los vains qui entorn li eran, no podent sofferir lo gran enuig dels crits que ell feya, se levaren; e après una de las donas qui staven ab la germana, tota somiosa levant-se, a la finestra-s féu dient: "Qui piqua là jus?"

44 "Ho!" dix Andreutxo "e no-m coneys tu? Jo son Andreutxo, lo germà de madona Flordaliso".

45 Al qual ella respòs: "Bon home, si tu as masa begut, ve dormir e torna dematí, que jo no-m sé qui s'és Andreutxo ne quines sanxes són acò que tu dius; ve en bona ora e lexa-us dormir, si-t plau".

46 "Com" dix Andreutxo "e no sabs tu jo qui son? Cert sí sabs; mas pus axí prestament se exubliden los parents de Sicília, almenys torna-m les mies vestedures, les quals é lexades aquí, e hiré-me-n volentés".

47 Al qual ella respòs: "Bon ome, creu que tu somies"; e
5 dit acò, tornar-se-n dintre e tancar la finestra tot fonch hu.

48 De què Andreutxo, ja cert dels seus dans, per dolor enrabia per la sua gran hira [el], com de ffet no podia fer co que per paraula volia mostrar, com a rabiós comencà de cab primer: e prenent una gran pedra e ab molts majors colps que
49 dabans fet no avia, comencà a tocar a la porta. La qual cosa molts dels vains, creent que fos alguna persona desplaent lo

qual aquestes coses fes e digués per enujar aquella bona dona la qual tenien per bona, tornant-los en anuitg lo piquar que feya, faent-se a la finestra, no en altra manera sinó axí com si fos un qua foraster tots aquels de la encontrada vinent-li a dos, 50 li comencaren a dir: "Açò és una gran vilania de venir en aquesta hora a casa de aquesta bona dona e dir tals coses; lexa axò e vés en bon'ora, e lexa-ns dormir, si-t plau; e si tu as res a ffer ab ella, torna-y demà e no dons anuitg a-questa bona gent".

51 Per les quals paraules fort abrivadament un home qui dins la casa era, ruffià de la bona dona lo qual ell ne vist ne sentit no avia, se féu a la finestra e ab veu grossa e terrible ferament dix: "Qui és axò?"

52 Per lo qual Andreutxo, qui aquella veu hoí, levant lo cap en alt viu un home lo qual, per co que comprendre-n poch, 43r mostrà que devia éser un gran bacallar / ab la barba negra e foscha, e ab la vista fera mostrà ésser ome qui-s levava de dormir ab gran enutig ; e com Andreutxo lo viu, [no] sense por li respòs: "Jo son un germà de la dona de aci".

53 Mas aquel no sperà que Andreutxo finàs sa raó, ans pus agrament que dabans no avia li dix: "Jo no-m sé perquè m'estich com no vaitg aquí per dar-te tantes de bastonades fins que no-n puxes pus portar, e que may te leix mentre-t vega moure peu: e ja est tant fastigós e tan enbriach que anit no-ns as lexats

dormir"; e tornant-se·n dintre tanquà la finestra.

54 E alguns dels vaïns, los quals conexien la condició de aquell, omilment digueren a Andreutxo: "Per amor de Déu, bon hom, ve-te·n e no vulles morir anit".

55 E Andreutxo, spaventat de les paraules e de la veu e de la vista de aquell e entes[es] les paraules dels vaïns qui li parien ésser moguts de caritat, dolorós tant com may ome en lo món fos e dels seus diners desesperat, envers la casa d'on l'infanta l'avia tret se·n tornà: no sabent lo camí, pres la
56 via envers aquella part d'on vengut li semblà que era. E anant e pensant en si matex axí com un desesperat, pensà de anar a mar per lavar-se tot, axí com aquell qui tot sollat stava de la femna hon caygut era, e per una carrera que hom apela la Rua Cathalana se mes. Axí anant, per ventura davant ell se viu dos hòmens qui ab una lanterna anaven e ell, tement-se que no fossen de la companyia de la cort o algun altri que dan li pusqués fer, e per semblant per vergonya mirant on se posquera amagar, viu una casa enderrocada asau prés de ell en la qual se
57 va metre. E ells, axí com aquels qui en aquell propi loch anaven, sus là s'anaren metre; hon la un de ells descaregà una cantitat de feraments que aportava al coll ab l'altre companyó ensemps.

58 Mentre parlaven, dix la hu: "Jo sent la major pudor que may me paregués sentís"; e acò dit alsant la lanterna viu lo mesquí de Andreutxo, al qual tantost dix: "Qui va llà?"

59 E lo mesquí, mogut de por e de vergonya, calant volia cobrir aquella; mas los jóvens ensemps ab la lanterna a ell se

43v acostaren e demanaren-li e quin diable d'om / era ell qui axí
 podia: als quals Andreutxo comtà tot lo fet axí com seguit
 s'era per manut. E ells, smaginant entre ells hon li podia
 ésser⁷ esdevengut tal cars, tantost digueren que en casa de
 Escarabone Botafoch devia ésser estat.

60 E girant-se, la hu li dix: "Digues bon hom què as tu
 perdut?"; dix Andreutxo: "Sinch-cens fflorins". "Tu as molt que
 loar a Déu com tal cars t'és saguit per lo qual tu n'est exit:
 e viu segur que, si adormit te foses al primer son, te aguera
 mort aquex fat bacallar barbut que tu as vist, e ab los diners
 agueres la persona perduda. E donchs no-t curs de plànyer més,
 car aytant poch pories aver tu de aqueys diners com de les
 steles del cel; ans te dich certament que si gayre parles, que
 prestament ne pories aver la mort aconseguida".

61 E dit açò e aconselant-lo al mils que pogueren, li
 digueren: "Vine ab nosaltres, car gran compassió nos à presa de
 tu: perquè, si tu vols venir ab nosaltres e vols éser a ffer
 una cosa la qual nosaltres avem a ffer, tu pots éser ben cert
 que en part te tocarà lo valent d'açò que perdut as".

62 E Andreutxo, qui desesperat stava, respòs que era
 prest.

63 Havian en la ciutat aqueuèll dia soterrat l'arquebisbe
 de Nàpols, apellat micer Phelipo Minùtulo, lo qual era stat
 soterrat ab molt richs e notables ornaments, entre ls quals

⁷ ms. que que

tenia un anell al dit en lo qual avia un rubí de vâlua de cinch milia florins, lo quall arquebisbe aquels volien anar despullar.

64 E Andreutxo, axí com aquell qui desijava recobrar co que perdut avia, ab ells ensemps se mes en camí; e anant envert la sglésia major, dix la hu a Andreutxo, qui fortment podia: "E no poríem nosaltres trobar manera que tu-t anases lavar en qualque loch en manera que axí ferament no podises?"

65 Dix l'altre: "Sí farà bé, car nosaltres som prop de un pou on stà totstemps una coriola e un gran poal; perquè anem-hi e lavar s'à a sa guisa".

66 E junts al pou trobarem la curiola e la corda, mas lo poal no y fou gens: perquè ensemps, per fer-lo bell, desliberaren ligar-lo ab la corda e calar-lo al pou, on, com fos lavat, lo tornarien tirar; e axí o fferen.

67 E estant axí Andreutxo en lo pou, se esdevench alguna
 44r gent de la companyia de la senyoria, los quals / havien coragut
 darrera uns malfeytós⁸ e per la gran calor que feya avien gran set: per la qual ocasió anaren beure en aquell pou, on no foren
 68 vists per aquels fins que-ls foren prop. E ja Andreutxo al fons del pou s'era lavat e, ligant-se la corda, per la venguda d'aquells alls compayons covench fogir. E vengut[ls] aquells e posades llurs armes e llurs robes, comencaren a tirar la corda creent que lo poal fos ple d'aygua. E com Andreutxo se viu a la

⁸ ms. malfeytas

69 vora del pou, sens dir mot ell se afferrà en la dita vora. Hon, com los qui tirat l'avien lo veren, de gran por que agueren, lexant la corda fogiren quant més posqueren: de què Andreutxo se meravellà fortment pensant fosen sos compayons, mas si él no-s fos ben tengut, ell ne fóra anat al fons del pou, on per ventura fóra mort. E vaent les armes, les quals sabia que no eren de sos compayons, fonch molt meravellat.

70 E dolent-se de la sua fortuna, sense tocar alguna cosa de ço que lexat avien, desliverà de partir-se-n. E anant-se-n, que no sabia a hon, se encontrà ab los dos compayons seus, los quals anaven per traure-l del pou; e quant lo veren, meravellant-se fort, li demanaren qui l'avia tret del pou. Als quals Andreutxo dix que no sabia, e ells hordonadament comptaren-li com era stat, e él per semblant de ço que trobat
71 avia fora lo pou. De què aquests, qui avisats eren, li comptaren rient com ne perquè eren fugits, dient-li qui eren stats aquels qui venguts eren ne-l n'avien tret. E sense pus paraules fer, com ja fos migantit, se-n anaren a la sglésia major, e en aquella asau laugerament entraren e anaren a la tomba a hon l'arquabisbe Jeya, la qual era molt gran de pera marbre, lo cubertor de la qual ab los fferraments que portaven levaren tant com fou mester per entrar-hi un ome.

72 E aqueŀ ben apuntalat començà a dir la hu: "Qui y entrarà dintre?"

73 Al qual l'altre dix: "No yo".

74 "Ne yo" dix l'altre "mas entri Andreutxo."

75 "Axò no faré yo" dix Andreutxo.

76 E ells abdosos rebellats contra Andreutxo digueren: "En fe de Déu, si tu no y entres, nosaltres te darem tantes ab hu de aquests pals de fferre sobre lo cap, que nosaltres te ausiurem".

77 Andreutxo, tement-se morir, entrà dintre encontinent, e entrant pensà en si matex: "Aquests m'i fan entrar per enganar-me, per ço que, com jo sia dintre e-lls auré donat / tot so que
44v hi és, mentre laguiaré a exir, ells se-n hiran e se-n portaran so que donat los auré, e jo romandré sense res a ma part". E per ço pensà ell de fer les parts; e recordat del anell que ells li avien dit qui de tant gran vâlua era, traent-lo de la mà del archabisbe, lo mes a si matex e donà a ells los vestiments e la mitra e los guants e les altres coses,
78 despullat fins a la camisa, dient que no y avia pus. E aquells pur affermant-se que l'anell hi era e que ⁹sercàs pertot, e ell responent que no-l trobava e depanyent que-l cercava, ells lo speraven. E aquests, qui d'altra part maliciosament eren, deyen pur que-l cercàs; e en l'endemitg que ell feya aparès que-l cercava, e ells se-n anaren; e en aquell endemitg lo puntal ab què ells avien apuntalada la cuberta de la tomba se desféu, e la cuberta cayguda, ell romàs enclòs. Per la qual cosa cascú deu pensar Andreutxo com romàs aconsolat.

79 E moltes voltes temtà e asagà ab lo cap e ab les spalles si alzar poguera la cuberta, mas en va treballave: per

la qual raó vensut, vengué a menys e caygué sobre lo cors mort del archebisbe; e cert qui lavors l'agués vist envides
80 coneguera qui era pus mort, o l'archebisbe o ell. E com fonch retornat, al mils que poch se dresà e tendrament comensà a plorar, veent-se aquí hon sense dupte a una de dues fins devia pervenir: o morir aquí de fam e de pudor del mort o que, trobant-lo aquí, axí com a ladre avia a ésser penjat.

81 E en aquest gran pensament stant, senti per la església anar alguna gent e parlar los huns ab los altres, los quals, segons so que ell podia compendre, volien fer so que ell e sos compayons avien fet: per la qual raó a ell cresqué la paor
82 fortment; e de ffet axí era com avia pensat. E com éls se foren acostats a la tomba, ells levaren la cuberta e aquella apuntalaren en la manera que ells avien fet, e ach entre éls gran contesa qui entraria dintre, de la qual cosa cascú de ells se scusava dient "ne jo", "ne jo"; en tant que un prevere de la companyia [dix]: "E com? e aveu vosaltres tant gran por que penseu que ls morts menjen òmens? Guardau-vos que yo y entraré". E mesos los peus e les cames dintre e lo cap
45r 83 endeffora, se comencà a calar / dintre la tomba. Andreutxo, sentint asò, se levà enpeus e prenent-lo per la una de les cames, faent semblant de voler-lo tirar dintre. La qual cosa sentint lo prevere mes un gran crit e sobiranament espantat sortí deffora lo muniment; de la quall cosa tots los altres spaventats lexaren la tomba uberta e comencaren a ffugir tant fort com posqueren, faent semblant que cent milia diables fosen llurs peseguidós.

84 La qual cosa vista, Andreutxo sobtosament se·n exí per
alent hon·hi era entrat; e ja acostant-se lo jorn e l'alba
clara, ab l'anel en lo dit anant a la ventura, pervench a la
marina, e aquí lo seu alberch hon posava regonech; on trobà
tots sos companys e amichs e l'osta, qui tota la nit l'avía
sperat 85 stant en gran ànsia de ell e de sos fets. Als
quals tot so que esdevengut li era comtà mot a mot; al qual
fonch dat de consel per lo seu oste que decontinent se degué
partir de Nàpols, la qual cosa ell féu prestament: e portant-
se·n lo seu anel, se·n tornà a Ferusa, lo qual anell se·n portà
en loch dels cavals per què era anat, e aquell vené per avant,
de què ach gran suma de moneda.-

2 Havien les dones e per semblant los òmens molt ris dels
casos de Andreutxo recomtats per Ffiameta, com Emília, sentint
la novella finida, per comandament de la reyna començà axí a
dir:

3 -Greus coses e enujoses són los vans moviments de la
fortuna, de les quals per ço com moltes voltes alguna cosa se'n
parle, tanta és la poqua fermetat dels nostres enteniments (los
45v quals leugera/ment s'adormen en los seus aguayts) que crech que
may no's deu hom enujar d'escoltar los desleals e desaventurats
aguayts, en tant que'ls primés reten hom avisat e los segons
4 aconsolen. E posat que moltes coses ne sien dites, jo entén a
recomtar una novella no meyns vera que piadosa: la qual encara
que alegra fi aga aguda, és stada tant e axí longament
detenguda, que a penes jo puch creure que may per alegria sia
adolcida.

5 Gracioses dones, devets saber que après la mort de
Federich sagon, enperador e rey de Cicília, rechnà en lo regna
de Cicília lo rey Mamfrè, lo qual visqué en solepne stat reyal;
e ab ell visqué un gentil home apellat Arigueto Capasse, lo
quall ach per muller una molt bella dona apellada madona
6 Baritola. Lo qual Arigueto tench en son temps lo govern de la
dita hilla en ses mans, e sentint que lo rey Carles avie a

Benavento vencut lo rey Mamfrè, tot lo Rechne se rebellà contra ell: e avent pocha seguretat en la curta fe dels sicilians, no volent éser traïdor a son senyor ne consentint en aquella, 7 sobtosament se aparellà a fugir. Mas la gran malícia dels sicilians avent conaxença de sa fuyta, sobtosament a ell e a molts d'altres servidós del rey Mamfrè prengueren e aquells liuraren al rey Carles, e après la posesió de la hilla no li 8 fou denegada. Mas madona Baritola en tots aquests mudaments no sentie res ne sabia què s'ere de Arigueto; mas totstement-se de vergonya, totes les sues riqueses lexades, ab un seu fill mascle de edat de VIII anys apellat Mamfrè, e prenyada e pobra muntà sobre una barqua e ab aquella se-n anà a Líper, hon parí un altre fill mascle, lo nom del qual fou Asca; e après ach stat per spay de un temps, se-n muntà a un leny per anar en Nàpols, hon tots sos parents e amichs eren.

9 Mas la fortuna variatble hordonà en altra manera que
46r ella no avia pensat; e açò per tant com per / forca de vent lo leny, qui en Nàpols anar devie, fonch aportat per contrari de 10 temps a la hilla de Ponca. Hon, entrats en un petit port, sperant temps per complir llur viatge, s'esdevench un dia que madona Baritola isqué en terra ensemps ab los altres per asbravar sa persona; e stant en terra, anà cercar un loch apartat e solitari hon se pogués complànyer de son marit Arigueto. E ella tota sola, dolent-se de sa desventura, ciascun jorn plorava. E tenint aquesta sehta, se esdevench que un jorn, stant ella apartada e faent son dol en lo loch acostumat, no sabent-ho nengun mariner ne altra persona de la fusta, veus

hon ne vench una galera de cosaris, la qual tots los del leny pres a mà salva, sens scapar-ne nengú; e presos, aquella se-n anà per sos affers, no sabent res de la romasa de madona Barliltola.

11 E madona Baritola, finant son plant, se-n volch tornar al leny per veure los ffills, axí com cascun jorn avia acostumat. Hon, com ffo alà, nenguna persona no trobà, de què fortment se meravellà; e pensant què podia éser stat, alsant lo cap e mirant la mar anllà, ella viu no molt luyñ la gualera remolcant lo leny detràs, per la qual cosa tantost conech que axí era sola romasa de fiyls com de marit, los quals no sabia
12 de aquí avant hon los degués cercar. E estant axí sola e pobra e abandonada, en tal manera com un cors sens spirit, d'ora en hora tornava havent pensament en les sues desaventures: mas après que'l seu miserable cors hac recobrada la força de les sues làgremes, tornada al plant, longament plorà los fiyls los
13 quals anà cercant si en qualque cova algun ne fóra romàs. E no trobant res de asò que cercava, donat algun remey en sos tenebrosos pensaments, en la nit sobrevinent se-n anà a la cova hon son dol acostumava de fer, e aquí aquella nit ab molta por e ab inextimable dolor passà.

14 E lo següent dia vengut e ja hora de tèrcia pasada, axí com aquella qui la nit pasada no avia menjat, destreta de fam
15 començà a cercar erbes. E menjades de aquellas e pensant en sa desventura, ella viu venir una cabirola, la qual se-n entrà en una cova asau veýna / de la sua, e après hac un poch stat, de
46v aquella se isqué e per lo bosch se-n anà pexent. E vist açò per

madona Baritola, qui desigosa del seu pasatemps era, se-n anà la via de la cova hon la cabirola era entrada, hon atrobà dos cabirols petits qui forca aquell matex dia eren nats, los quals li paregueren la pus dolca cosa del món; e avent gran compasió de aquels, axí com aquella qui abundantment avia let per lo
16 novel part que avia agut, en lo pits los se posà. E los cabirols, no refusant lo servey, axí pròpiament la mamaren com si fos la llur pròpia mare; e de aquella hora avant de la mare a ella nenguna differència no feren. Perquè paria gran consolació a la gentil dona haver trobada aquella companyia, axí com aquella qui no avia en si sinó pensament de plors e de dollors [e] menjant erbes e bevent aygua se treballava, e cascuna volta que en sos fills e marit e en sa miserable vida pensava, com ves que aquí avia a morir, font de contínues làgremes exien dels seus huyls; e per la gran continuació que feya de star ab los cabirols, la mare e los ffills eren tornats tant domèstichs que d'ella no-s partien.

17 E axí stant la gentil dona, fort fera per lo gran desayre e destret en què stave, s'esdevench que, après alguns mesos foren pasats, là aribà un leny de pisans qui per contrari
18 de temps aquí stech alguns dies. En lo qual avia un gentil hom apelat Curado Malaspina ab una sua muller, dona molt valerosa e molt santa; los quals venien de peregrinatge de tots los sants
19 lochs de Roma e ab aquell leny en casa llur se-n tornaven. Los quals, per esbrabar-se, ab la sua dona e ab alguns seus familiars e cans de casa se-n anaren deportant; e no gayre luny del loch hon era madona Baritola comencaren los cans a córer

derrera los cabirols, los quals ja granets eren e per ells mateys se anaven pexent: e los cabirols, sentint los cans, en nenguna altra part no ffogiren sinó en la cova hon era madona
20 Baritola. La qual, com viu los cans, sobtosament levant-se enpeus, pres hun bastó e-ls lansava de la cova: e com micar Curado e la sua dona veren que los cans gitaven deffora, encontinent pensant que açò era alguna cosa, sobrevingueren al damunt dit loch, hon veren madona Baritola qui bruta e magra e palosa era tornada tant que paria qualque cosa fera; de què
47r ells com la veren foren molt ma/ravellats, e ella molt més de
21 ells. E après que foren ab ella, tirats los cans arrere, ab ella se asigueren e molt la pregaren que-ls digués com ne en quina manera era aquí venguda ne romasa; la qual plenament los
22 recità tot son fet sens mentir de res. Les quals coses enteses per Curado, mogut de compasió, la confortà al mils que poch assajant-la de remoure e relevar de son gran dol, offerint-li de menar-la-se-n e trachtar-la en la millor manera que posqués, axí pròpriament com si fos una sua jermana, volent que en honor fos trachtada egualment ab sa muller fins que Nostre Senyor li
23 agués redresada la sua fortuna. E fetes per ell totes les damunt dites profertes, se-n anà a deportar e lexant la muller ab ella, pregant-la que la induís en anar-se-n ab ella e en fer-la menjar e beure e vestir una roba de les sues, com ja les
24 de madona Baritola fosen squincades; e axí ho féu. E ab les millós paraules que posqué la aconortà de les sues fortunes, e ab la major fadigua del món la féu menjar e vestir una de les sues robes, e après li promès que ab ella se-n hiria, mas no en

loch hon may posqués éser conaguda; e axí en companyia de la cabirola, qui lavors del desert era tornada, e per semblant dels cabirols ab ella se·n anà, de què la dona fou molt meravellada de la gran festa que la cabirolla li féu en sa venguda.

25 E axí vengut lo bon temps, madona Baritola ab Curado e ab la sua dona sobre lo seu leny muntaren, e ab ells ensemps la cabirola e los cabirols; e partint d'equí ab bon temps aribaren en la ffou de la Magra, hon hisqueren en terra la dona e micer
26 Curado e madona Baritola en àbit de dona vídua. E axí com si fos una sua donzela, hoberdient e omil stech a sos manaments e los seus cabirols nudrí ab gran amor.

27 E estant axí s'esdevench que los cosaris, los quals avien pres lo leny en què madona Baritola ere venguda a Fonça e allà l'avien lexada per no aver-la vista, ab tota l'altra gent en Jènova se·n ana[ren]; e aquí lo patró de la galera partí la presa que feta avia, de la qual toquà a la part de micer Gaspar Dòria la senyoria dels infans de madona Baritola e d'una sua serventa, dida del petit infant, los quals ell a casa sua
28 tramès per tenir-los en servey de sa casa. E la serventa, dolent-se ulltra mesura de la pèrdua de la sua dona e de la
47v miserable / fortuna en la qual los mesquins d'infans veyé
29 cayguts, longament se·n plorava cascun dia. Però, pus se veye cativa ensemps ab los infans, gran conort prenie axí com aquella qui, posat que fos pobra fembra, sí era ben sàvia e avista; perquè axí com mils poch se confortà e puys, guardant hon eren venguts, se avisà que si los dos infans fosen conaguts

pogueren aver leument desliurament: e ultra axò sperant que,
quant ¹ se poria mudar la ffortuna, ² porien tornar al primer
stat; e per ço pensà de no dir res a nenguna persona, si temps
e sahó no y ves, e a tothom qui li-n demanava deya que sos
30 fiyls eren. E al major, qui Mamfrè avia nom, apellava Johanoto
de Pròxida, mas al menor no curà mudar lo nom; e ab sobirana
diligència donà antenent a Mamfrè perquè li avia lo nom mudat
ne quin perill li coria si per ventura fos conagut, e asò no
una volta mas moltes li feya recordant: la qual cosa
l'inffant, qui entenent era, sagons la amonestació de la sua
31 serventa o feya molt bé. E estigueren adonchs, mal vestits e
pijós calçats, a tot vil servey ab la sirventa ensemps alguns
32 anys en casa de micer Gaspar. Mas Mamfrè, qui Johanoto se feya
anomenar, com fos de estat de XVI anys, avent major gosar que a
hun esclau no-s pertanyia e indichnat per la vil condició en què
era posat, muntà sobre una galera qui en Alexandria anava e del
servey de micer Gaspar se partí e en moltes parts anà no podent
33 res avançar. E a la ffi, après dos o III anys que foren partits
de micer Gaspar, ell se féu bel jove e gran de persona e senti
que son pare, lo qual se pensava que fos mort, era encara viu
però en presó encativat per lo rey Carles; per la qual raó ell
com a vagabunt anant per lo món, aribà en Lunigiana: e aquí per
ventura ab micer Curado Malaspina se mes per servidor, lo qual
34 servia abtament. Era ab lo dit Curado madona Baritola, sa mare,

1 ms. repeteix: que quant 2 ms. e porien

la qual ab la dona de micer Curado era, e cascun dia la vey
sens que may no la conaxia, ne ella a ell: tant s'eran
transfigurats los uns e los altres despuys que vists no s'eren.

35 E estant adonchs Johanoto en servey de micer Curado, se
esdevench que una ffilla de micer Curado, lo nom de la qual era
48r Spina, romàs vídua de un gentil home / apellat Nichola de
Grimaldo, e per raó de son viduatje li covench tornar en casa
de son pare: la qual Spina era bella e placent e jove e de edat
de XVI anys, e stant axí ensemps la hun al altre remirant
cascun dia en tant [anaren], que la calor natural ensené
36 extrema amor entre ells. La qual no fou longament sense que no
aguesen compliment, e algun temps durà sens que nenguna
persona no se'n apercebé: per la qual cosa ell, cuydant éser bé
asegurats, comencaren a tenir pus indiscreta manera que en
37 semblants coses no-s pertanyie. E anant un jorn per un bosch
bell e spès d'arbres Aspina ensemps ab Johanoto, laxada tota
altra companyia, entraren avant; e com los parech éser en un
loch delitable e ple d'arbres e de fflors, clos e tancat de
diverses arbres, se reposaren a pendre l'amorós plaer la hu del
38 altro. Veus hon vench la mare de la vídua primerament e après
Curado, per los quals foren sobrepresos. E com Curado viu açò,
dolorosament ultra mesura fou escomogut d'ira e, sens alguna
cosa dir, abdosos los féu pendre a quatre seus servidós e en
hun seu castel aquells féu menar; e d'ira de cor enrabiant,
39 anave disposat per fer-los vituperosament morir. E la mare de
Spina, axí com a santa e vera bona dona que era, reputava éser
3
dichna sa filla de tota cruel penitència, e avent per algunes

paraules⁴ de Curado compresa qual era la sua voluntat, no podent comportar aquella, li anave detràs: e aquell aconsaguit, comencà·l a pregar que li plagués de no córer furiosament sobre aquels ne voler que en la sua vellesa fos cruel homayer de la sua ffilla ne ensutzar les mans en hun seu femiliar, ans li plagués en altra manera sesar la sua hira, axí com és de fer-los star en presó e aquí star tant fins que agen plorat llur
 40 peccat. E aquestes e moltes d'altres paraules li anà la santa dona dient, en tant que, revocat son pensament, manà que en presó fosen mesos e aquí gordats ab molt desayre fins a tant que ell alre desliberàs de ells; e axí fonch fet.

41 Com la vida llur encativada e en continues làgremes e molts lonchs dejunis, més que a ells no fóre mester, stigueren,
 48v [cascú deu pensar].⁵ / E stant axí Johanoto e Spina en vida axí dolorosa e pasat ja un any sens que Curado neguna cura d'èls no avia aguda, s'esdevench que·l rey En Pere d'Aragó per trachte de micer Johan de Fròxida rebellà e tolgué al rey Carles la
 hilla de Sicillia; e sabuda la nova per Curado, com a⁶ gibelí, féu gran festa.

7
 42 La qual Johanoto sentint de un de aquels qui en guarda l'avien, gità un gran sospir dient: "Oymè mesquí! pasat ha XIII anys que jo son anat exarat per lo món esperant aquesta

3 ms. dich dichna

4 ms. paraureles

5 ms. e e

6 ms. a qui be li volia (expuntuat) restitució de la a expuntuada

7 ms. que

jornada, la qual ara és venguda com jo may pus no sper aver bé, ans sper morir miserablement en presó!".

43 E hoït açò per lo guardià estech pensant, e après dix: "Digues Johanoto, e què munte a tu so que los grans reys e senyors fan en lo rechne de Sicília ne en les altres parts del món?".

44 Al qual Johanoto respòs: "Sert a mi par que lo cor me degue esclatar com pens en açò que-l meu pare avie a ffer en aquell rechne, si bé yo era ladonchs petit infant com d'aquell fugí, mas puy recorde-m que jo-ll viu senyor, en lo temps del rey Mamfrè".

45 46 E com dix la guarda: "E qui fou ton pare?", "Lo nom del meu pare" dix Johannoto "pux jo duymés manifestar, pus me veïtx posat en tal peril, lo qual jo no entenia a manifestar. Ell fou anomenat e encara, si viu és, à nom Arigueto Capace, e jo no é nom Johanoto ans he nom Mamfrè; e no dupte gens que, si yo fos fora de aci e tornàs en Sicília, que no agués encara gran loch en aquell rechne".

47 E lo valent ome, sens pus interogar-lo, al pus tost que posqué, totes les damunt dites paraules recità a micer Curado. Lo qual, après les ach hoïdes, al pus prest que pusqué se-n anà a madona Baritola e plament li demanà si ella negun ffill avia de Arigueto qui Mamfrè agués nom. A les quals paraules la dona respòs playent e sospirant que, si lo major fill que del seu marit avia agut fos viu, que axí aguera nom e seria de estat de XXII anys.

48 E asò hoint Curado entené que aquest devia éser: de les

49r quals paraules en lo seu ànimo / hach gran consolació pensant
 que, si axí era, ell poria fer una gran misericòrdia, car ell
 lo poria traure de presó e donar-lo per marit a sa filla
 Aspina; e per co sacretament ell se féu vanir Johanoto e,
 aquell a part pres, lo interrogà si era ver que ell fos Mamfrè,
 fill de Arigueto Capase; e açò atorgat per Johanoto, après li
 49 dix: "Johanoto, sabs quanta he quala és la ingúria que tu m'as
 feta per la mia ffilla: jo trachtant a tu axí amigablament com
 un servidor se deu trachtar, e tu devias a la mia honor e a les
 mies coses cercar honor e profit e, si axí ho agueses fet, no
 8
 fores vengut en so que es vengut; perquè agueres merescut que,
 50 si la mia pietat no fos stada, t'agués fet matar. Mas, pus que
 és axí com tu dius que sies ffill de gentil hom e de gentil
 dona, jo-t vull traure de la captivitat en què stàs, e en una
 51 hora la tua honor e la mia vull tornar en so[n] propri loch. E
 açò per tant com Aspina, la tua amorosa e ffilla mia, és vídua
 e à gran dot e bo, les costumes de la qual tu sabs e per
 semblant sabs qui és son pare e sa mare; e del present stat no
 dich res. Perquè jo son dispost que, pus ella desonestament és
 stada amiga tua, que ara honestament sia ta muller, que en
 guisa de ffill meu ab ella matexa e ab mi, axí com a tu plaurà,
 stigue".

52 E dit asò, ell se mirà Johanoto, lo qual viu tot
 alterat e mudat de collor, axí com aquell qui per raó de la

pressó avia soferit gran desayre; mas tot asò no li avie tolt
 la gran amor qui avia a Aspina ne lo sentiment natural que
 Déus li avia donat, ans ab cor valerós ferventment comencà a
 respondre axí com aquell qui totstamps avia desigat asò que
 53 Curado li offeria de fer, e dix: "Curado, ne cobeganca de
 senyoria ne desitg de dinés teus ne voluntat de res del teu ne
 fer-te trasió no m'induhí may en fer so que fet he sinó sola
 amor que he aguda a la tua ffilla, la qual am més que cosa qui
 54 vischa. E no penses en neguna manera que jo may aga amada ta
 filla desonestament, ans totstamps la amí ab tota honestat; la
 qual cosa tu no devies penre axí cruelment com as, car, si bé
 49v pensaves les coses que tu ne·ls altres òmens / vels aveu
 fetes en vostre jovent, no agueres aguda per tant crua ne per
 ta[n]t mala la amor de mi ne de Aspyna, ffilla tua, per la qual
 jo he a sobirana gràcia tot quant per ella pas ne he pasat;
 ne·t pens que, per molt que·m faces, jens per so jo·t vulla
 mal, ans totstamps amaré tot quant de ella serà ne ab ella aurà
 55 deute ne amistat: e avet-ne así tota ma voluntat. Del matrimoni
 que dius que vols consentir entre mi e ta filla, dich-te que,
 si·m tengués per dit que u degueses consantir, lonch temps ha
 que per ma part te fóra stat demanat; mas tant ne serà ara pus
 car com me pens que per voluntat de Déu e a ta requesta ho as
 56 demanat. E si no as aquella voluntat que dius, tant me serà
 menys dolor, car ja me·n stich ab aqueixa confianca; e totstamps
 que·t serà placent fe·m tornar en la pressó e aquí tant quant te
 serà placent me fe aflegir, car tant com jo amaré Spina, tant
 per amor d'ella amaré a tu quesque tu·m fases, e totstamps te

auré en reverència de pare e de senyor".

57 Curado, avent asò hoit, se meravellà e ab gran amor lo pres fort ferventment e pus car l'ach d'equi avant que si fos son propi ffill; e per co, levant-se enpeus, l'abrasà e-l besà stretament, e per dar millor spatxament a la cosa comandà que aquí fos menada Spina, la qual era tornada en la presó magra e sequa e trasfigurada e mitg dibula, e semblant era Johanoto, qui paria hun altro home: los quals en la presència de Curado fferen sposalles per paraules de present segons la nostra husanca.

58 E après alguns jorns, sens que nenguna persona no-n senti res, los donà recapte de tot so que mester los fou; e après li parech que en tot cars del món devie donar part de la llur alegria a lurs mares, qui de tot so que seguit s'ere encara no sabien res, e encontinent tramès per la sua dona e per madona Baritola, a la qual dix: "Què donarièu vós, madona Baritola, si yo feya lo vostre ffill major marit de una de les mies filles?"

59 A les quals paraules madona Baritola dix: "Micer Curado, jo en asò no poria alre dir sinó que us seria de més
50r tenguda que no son de so que fet m'avets; e retent-/me vós mon ffill en la manera que-m dieu, revocareu la mia speranza la qual per perduda avia"; e plorant molt tendrament callà.

60 E lavès dix Curado a la sua dona: "E a vós, muller, què us en paria si yo us dava hun tal genre?"

61 "No tant solament, senyor", dix la dona "aqueix qui és gentil hom e de bona natura, ans encara hun ribalt, pus a vós

sie plasent: car, si a vós plau, sí-s fa a mi".

62 E lavòs dix micer Curado: "Jo-m tinch per dit que en breus dies jo us faré alegres de asò que dit vos é".

63 E veent ja los aymans honorablement vestits e aresats e en llur forma tornats, demanà a Mamfrè: "Quina serie la tua alegria sobre aquesta que as, si tu veyes la tua mare?"

64 A les quals paraules respòs Mamfrè: "La sua ventura no-m lexe creure que tant age viscut que tal jornada agué vista; mas pur si axí era, subiranament me seria cara la sua vista, car encara per lo seu consel cuydaria recobrar gran partit del meu stat en Sicília."

65 E lavòs Curado féu venir cascuna de les dones; les quals feren maravellosa festa a la novella sposa, meravellant-se fort quina spiració de Déu puria éser stada que Curado agué aguda tanta benichnitat, que ab Johanoto agué fet matrimoni de
66 sa ffilla. Al qual madona Baritola, per les paraules que Curado avie dites, comencà a reguardar Johanoto, e per dret sentiment maternal alguna remembranca li avench de la sua juvenil estat, e sens sperar-ne altre demostrament ab los brasos uberts lo còrech abrasar al col; e la sobreabundant alegria maternal no permeté que li posqués res dir, ans tots los sentiments⁹ corporals li clogueren, en tant que casi morta en los brasos
67 de son fill caygué. Lo qual se meravellà molt de asò, axí com aquell qui moltes voltes l'avía vista en aquell matex castel e

may no l'avia conaguda per mare; mas ab tot axò conech l'ayre
maternal per la sua present vista, e tenint-la en los brasos
50v 68 lagramegant, les mans e la boqua li besà moltes voltes. / E
aprés madona Baritola per la dona de micer Curado e per Spina,
sa nora, fou tornada donant-li tots aquels remeys qui necesaris
foren per tal accident, e aprés ach recobrades ses forces,
tornada [a abraçar] de cap primer per son fill ab moltes
làgrimes e paraules plenes de matèria piadosa; e mil voltes o
més aquell jorn l'abrasà e-l besà, e ell a ella reverentment e
ab sobirana amor e honor la confortà.

69 E aprés que-s foren reposats, ab gran consolació
recitaren la hu al altre la ventura qui seguida-ls ere; e
aprés que la hu al altre agueren ¹⁰ llur vida recomtada, fforen
aquí tots los amichs e parents de Curado, per los quals ell
avia ja tramès, als quals notiffichà so que fet avie ne com ne
en quina manera s'ere saguit, e aquí hordonadament feren bela
70 festa; parlà Mamfrè e dix: "Curado, vós aveu fetes envert mi
moltes coses per les quals jo son tengut a vós més que si fóseu
mon natural pare: car vós aveu longament honrada ma mare e
aquella trachtada com si fos vostra pròpia mare, e per semblant
aveu ffet e feu envert mi hobres de ffill natural, no perquè
ella ne yo vos o agam merescut, mas per vostra benichnitat e
bonesa; e per co us soplich que us plàcie complidament vullats
fer a mi festa alegre, e a so us dich que [u]ls plàcie trametre

per un meu frare lo qual micer Gaspar Dòria té com a servent, al qual, axí com dit vos é, ell pres ensemps ab mi anant en cors, e de lavors ensà à tengut a ell e a mi e a una dida, qui à nodrit lo dit frare meu, totstemps per servents e per catius; e après vos plàcie trametre hun hom en Sicília per informar-vos plenament del stat del país e per semblant d'Arigueto, pare meu, e per saber si és viu ho mort, e, si viu és, en quin stat és, e de totes coses plenament informat, prestament retorn a vós".

51r

71 De les quals coses Curado fou molt content, e sens negun lagui dues discretes persones en tals affers tramès, una en Jènova e altra en Sicília. E aquell qui en Jènova anà, trobà micer Gaspar Dòria e de part de micer Curado diligentment lo saludà pregant-lo que li volgués trametre Ascaciato e a una sua sirventa, / nodrica del dit Ascaciato, e hordonadament lo comtà tot so qui esdevengut s'ere entre Mamfrè e sa filla, e per semblant de sa mare.

72 De les quals paraules micer Gaspar se meravellà fort com hoí so que lo misatger li deye, e li respòs: "Jo desitg fer per micer Curado so en què ell trèpie plaer, tant com per negun altro home qui vischa huy; e és ben ver que jo he en casa mia lo fadri que tu demanes, lo qual ha ben XIII anys, e per semblant una sua mare, los quals jo li trametré molt volenterosament. Mas dir-li eu de ma part que-s guart de no aver masa cregudes les paraules de Johanoto, lo qual tu dius que huy se fa anomenar Mamfrè: asò per tant com ell és masa pus malvat e pus sabent en falsia e en tot mal que ell no-s pense".

73 Acò dit e ffeta honor al bon hom qui de part de micer
 Curado hi era vengut, si féu secretament apellar ¹¹ la dida e
 aquella cautelosament exeminà de aquest fet. Avie enperà ¹² ja
 oida e sabuda la nodrisa la nova de Sicília, e sentint que
 Arigueto era viu, gitada deffora la por que fins lavors aguda
 avie, hordonadament tot lo fet li comtà e li mostrà per qual
 74 raó avie tenguda la manera que servada avie. Micer Gaspar,
 vaent que la raó de la dida se convenie ab la raó de micer
 Curado, òbtimament donà fe a tot so que dit li avie; e axí com
 aquell qui era ome molt industriós, per via altra se-n volch
 encara informar e saber si era exit de la presó Arigueto: e
 sabut tot lo fet, gran despler ach de les injúries que fetes
 avie als fadrins e del maltrachtar que-ls avie fet, e donant-
 se-n gran vergonya, per esmena de so qui era stat, una de les
 sues filles de etat de XI anys li donà per muller ab gran dot,
 conexent que, pus Arigueto era viu, no pudie éser meyns que
 75 aquell no fos un gran hom en Sicília. E après asò fet ab
 una gran festa que féu del dit matrimoni, l'infant e sa filla e
 la dida e l'embaxador de Curado ab ell ensemps / mes sobre
 51v una galiota ben armada e anà-se-n a Larissi, hon fou rebut per
 Curado ell e tota sa bargada honorosament; e encontinent se-n
 anaren en hun castel de Curado no molt luny de aquí, hon la
 gran festa era aparellada.

76 E pensau quina ne qual fou la festa ne l'alegria dels

11 ms. aparellar

12 ms. enpera

dos frares ne de la feell nodrisa, qui ab tanta diligència e tant industriosamente los avia nodrits, ne quala fou la festa qui per tots fou feta a micer Gaspar Dòria ne a la sua filla, ne d'èls ab ells e tots ensemps ab micer Curado: cert no seria negú qui per letra o posqués spacificar, e per co ho jaquesch a vosaltres esmaginar.

77 E perquè la f festa agués bon compliment de la alegria, Nostro Senyor, qui és donador de totes les gràcies, volch trametre en aquella saó lo misatge qui era anat en Sicilia, lo qual resità la vida e la salut e lo bon stat de Arigueto Capasa. Lo qual comtà entre les altres coses que, stant ell en Catània gardat per lo rey Carles en presó, quant la remor contra lo rey Carles se mogué, lo poble ab gran furor córech a la presó e aucieren les guardes e l trasqueren deffora, e aquí com a capital enemich del rey Carles l'avien fet capità llur, e
78 lo rey Carles e tots los francesos avien morts. Per la qual cosa ell ere vengut en sobirana gràcia del rey En Pere d'Aragó, e ell e tots sos béns staven en molt bon estat. Que, com ell sabé que ell era vengut, que ab gran honor l'avia rebut e per la sua venguda havia feta inextimatable festa; e après tantost avia hordonat trametre per ells una sagètia ab alguns gentils
79 hòmens, la qual venia après d'ell. E dit açò e largament feta relació de tot quant avie fet, aquest fou rebut ab gran alegria e escoltat ab maravellosa festa; e avent alguns de sos amichs, al encontre anaren als gentils hòmens qui per madona Baritola e per Mamfrè venien, e aquells alegrement reberen.

80 Als quals la dona e Mamfrè e tots los altres ab tan

gran alegria reberen, que may senblant no fou vista; e abans que a menjar se posasen, de part de Arigueto los saludaren al mils que pogueren ne saberen, e a Curado e a la sua dona regra/ciaren la honor que feta avien a la sua dona e a sos fills, offerint-se per part de Arigueto a ffer per llur honor 81 tant quant a ells sia plasent. E girant-se a micer Gaspar Dòria, li digueren que lo servey que ell avie fet a micer Arigueto no era pervengut a les sues orelles encara, per la qual raó ells de sa part no li deyen res: mas bé eren certs que, si ell o agués sabut, que ab aquelles gràcies qui-s pertanyien li u agueren regraciat, axí com aquell qui a sos fills avia feta gran honor e servey. E no contrastant que-ls agués tenguts per servidós e per catius, après a la festa de les sposalles menjaren.

82 E no tant solament féu festa micer Curado aquell jorn a son genre e a sos parents e amichs, ans a molts d'altres. E après que reposat agueren alguns dies e parech a madona Baritola e a Mamfrè e a tots los altres de dever-se-n anar, ab moltes làgremes de Curado e de madona sua e de micer Gaspar Dòria, sobre la sagètia muntaren e ensemps ab les dues nores 83 se-n partiren. E havent bon vent, prest en Sicília pervengueren: hon ab gran festa de Arigueto tots ensemps, los fills e le dones, pervengueren en Palerm, on foren rebuts ab gran festa per lo marit e per tots aquels qui-ls conexien. E stigueren ab gran honor avent esguart envert Nostre Senyor de la gràcia que ffeta-ls avia, e ab gran consolació entre ells 13 Per totstemps de llur vida estigueren.-

1 La filla del Soldà, tremesa a marit al rey de Garp, en spay de
 poch dies vench en diverses achcidents e en mans de VIIII
 hòmens, dels quals moriren la major part: e darerament per
 poncela fonch restituïda al pare, e per poncela la donà a
 marit.

52v 2 En poch estech que la novella de Emília no faés moure
 la compassió de les dones, per los carsos de madona Baritola,
 en moltes làgremes. Mas après que en aquella agueren donada fi,
 plagué a la reyna que Pàmfilo seguís la sua; per la qual cosa
 ell qui molt obedient era, començà e dix:

3 -Mal envides, plasens dones, se pot per nosaltres
 conèxer so que per nosaltres fa; e axí com moltes voltes avem
 poscut veure, molts ¹stimam que, si ells tornaven richs e sens
 deligència podien viure, no tant solament ab h[ul]mils pregàries
 ho demanarien a Déu ans, sens rebugar nengun trebal ne perill,
 ensercarien de aconsaguir so qui en aquells de qui vosaltres
 4 haveu recomtat se esdevingué semblant. A molts d'altres de baix
 stat qui en mil perillosoes batalles han permeses ²metre llur

sanch e de llurs freres e de llurs amichs per pugar a la altesa
dels regnes o senyoria d'aquells, e après que en aquella ab
sobiran trebal són pugats, an sentit e conagut que en ells e en
5 les taules reials se bevia lo vari. E molts ne foren qui la
força corporal e la belesa e certs hornaments ab molt ardent
apetit desijaren, e abans que aguesen res obtengut, veren que
ells e les llurs coses eren de mort o de dolorosa vida ocasió.
6 E per ço com jo particularment de tots los humanals desigs no
poria parlar, aferm que nengú no pot éser ab ferma seguretat de
afortunats casos sagur, axí com pels vinents e pels pasats pot
éser vist: perquè, si dretament provar volguésem acò e pendre e
procehir, si ns deguérem dispondre en pendre aquell bé lo qual
7 Ell sol conèixer e pot donar. Mas per ço com los hòmens de
variables coses se suspiten e desigen, e stan en greus trebals
e peccats, e vosaltres per semblant, gracioses dones,
sobiranament pecau en una ço és en desigar éser belles, en tant
que no us basta la belesa que la natura us ha consentida, ans
encara ab maravellosa art cercau créixer aquella, e per ço-m
53r ³plau de recomtar-vos com desaventuradament / a la belesa de
una sarayna en pochs anys covench fer nou vegades novelles
noces.

8 Gran temps n'à pasat que en Babilònia fonch un soldà,
lo nom del qual era Baminadab, lo qual féu en sos dies molts
acctes cavalerívols, per los quals entre los vivens era dels

- 9 pus benaventurats. E entre les altres benaventurances que avia, sí era que avia molts fiyls mascles e de fembres, entre les quals avia una ffilla apellada Alatziel, la qual per tots aquels qui la veyen era tenguda per la pus bella fembra qui en aquell temps visqués en lo món; e per ço com en una gran vichtòria, la qual avia aguda contra alarbs qui damunt li eren vanguts, li avia ajudat maravellosament lo rey del Guarb, lo qual per special gràcia li demanà per muller la dita Alatziel, ell agradablament la li atorgà. E vengut lo tems de les noces, e lo Soldà, aparallada la sua filla honorablament de molts richs aparallaments (axí de vestits com de joyes e d'altres coses necesàries per son noviatge) e ab compayia molt bella e molt notable, la mes en una nau molt ben aparellada e, donant-li licència, pres son comiat.
- 10 E vengut lo bon temps e los marinés donada vela, se comanaren a Déu e, exint del port de Alexandria, ab bon vent navegaren fins tant que ja pasada la ylla de Serdenya eren pervenguts e en breus dies pensaven éser a la fi de llur viatge. Se esdevench un jorn que, axí com los vents fortunals an acostumat de fer, se levaren molt grans, qui casi perien més cosa miraculosa que no acostumada, als ⁴ quals donaren innumerables trebals a la dita nau on la dona era, en tant que
- 11 los marinés se tenien per perduts. Mas pur, com a valents òmens tota art e totes forces amprades, veent-se de infinida mar

4 cal entendre: els

combatuts per spay de dos dies e dues nits e ja comencada la terca, los mariners, fora de tot arbitre e no sabent hon ne en quals mars se fosen (qui per la gran foscha que feya, qui per la gran fortuna que avian correguda), tot l'art de marinatge avien perdut; e anant axí, no vaent / sinó núvols e mar, ells sentiren ferir la nau sobre la illa de Malorquas.

- 12 A la qual cosa no vaent negun remey a la llur restauració, cascú ensercà si algun remey pogueren trobar en scapament de llurs persones, en tant que fou acordat entre ells metre la barqua de panescam en mar; e de ffet en aquella muntà lo patró e après tots los altres, no guardant honor la hu al altre ans ab los coltels en les mans contra qui digués que no y entrasen, no recordant als uns ne als altres de la reyna
- 13 Alatziel: e cuydant campar a la mort, en aquella vingueren. E après que tots foren dintre la dita barqua e volgueren anar la via de la terra (abandonada la nau, la qual romania tota huberta, e en aquella la dita reyna sola ab les sues dones sens pus), era en aquell punt encara la gran fortuna fort horitble, per la qual la dita barcha anant en terra se trebuchà, hon tots los damunts dits, cuydant escapar, sens restauració nenguna moriren. E romanent la reyna Alatziel en la dita nau, faent-se a la cuberta e vaent-se la mort veyna e aquella sperant, la nau del tot en terra en una petita plaga se acostà, on tota la nit stigueren abandonades per morir.

- 14 E vengut lo jorn clar e la fortuna recesada e la mar queda, la dona, qui mitg morta era, alsant la testa, axí torbada com stava comencà a cridar adés hu adés altre de sos

15 servidors; e no sentint ne respondre nengú ne vehent-los anar
 per nau, se meravellà molt. E espantada de so que veyà, levant-
 se enpeus, les dones qui en companyia sua eren e les altres
 fombres totes viu jaure, e adés la una adés l'altra somogué e
 poques ne trobà qui sentiment nengú aguesen, ans per gran
 congoxa e por que avien aguda s'eren mortes partida d'aquelles;
 per la qual raó a ella vench molt major por que d'abans no
 16 avia. Mas no-res-menys, streyent-la la necessitat, per ço con
 sola-s veyà, no conaxent ne sabent hon era, stech molt torbada,
 e pur tant les cridà, que aquellas qui vives eran féu levar; e
 trobades aquelles ⁵ e no sabent los hòmens què s'eren fets e
 veent la nau en terra uberta e plena d'aygua, ab aquell[els]
 ensemps dolorosament comencà a plorar. E ja era hora de nona
 ans que nangua persona sobrevingués en aquella part qui
 54r ajudar-li / posqués.

17 Fins a tant que asats pres de pasada ora de nona passà
 un gentil hom, appellat Pericó de Soldevila, qui vinent ab
 alguns seus familiars, vaent la nau en terra, sobtosament
 smaginà ço que era e comandà a hu dels seus servidors que
 encontinent muntàs dalt per encercar si la en dita nau trobara
 18 alguna cosa. E lo familiar, posat que ab gran difficultat ho
 agués a ffer, sí muntà en la nau: hon trobà la dita reyna, ab
 19 aquella poqua companya que avia, sota lo castell de proa. Les
 quals viu star totes consirosses, e plorant agrament li

demanaren misericòrdia e après, avisant-se que no eren enteses,
 ab sichnes al mils que posqueren li mostraren la llur
 20 desventura. E lo familiar, al mils que poch reguardades totes
 les coses, ho comtà a Pericó de Soldevila. Lo qual prestament
 féu devalar totes les dones de la nau ensemps ab les coses pus
 precioses qui dins eren ne aver se pogueren, e ab ellas ensemps
 se'n anà en hun seu castel, hon ab precioses viandes al mils
 que poch les confortà. Lo qual comprès per los richs
 arresaments que trobà en la nau que aquesta devia ésser alguna
 gran dona, e aquella entre ellas encerchà, la qual encontinent
 21 conech en la honor que li veyà fer a les altres. E no
 contrastant lo gran mal e affany que avia pasat del mal de la
 mar, li parech la pus bella dona que may agués vista: per la
 qual cosa Pericó desliverà, si marit no avia, la prengué per
 muller, e si per muller no la posqués aver, pensà de voler aver
 sa amistat.

22 Era emperò Pericó home de fera vista e molt rebust; e
 per spay de alguns dies avie feta servir molt bé e
 honorablement la dita reyna, la qual, après fou confortada,
 vaent-la ultra mesura pus bela que d'abans no era e dolent-se
 per semblant com entendre no la podie ne ella a ell e no podent
 saber qui fos, faent heccés de la sua amor per la sua gran
 bellesa desmesuradament ab achtes plasent e amorosos la volch
 girar de fer-ne sens naqun contrast a son plaer. Mas no
 contrastant que ell fes axò, ella reffusava totstemps la sua
 amistat carnal: e tant com més la refusave, e tant més se
 54v 23 ence/nie la amor de Pericó. E com la dona agués ja aquí per

alguns jorns aturat e sabés que per fer-se conèxer no scapave que no agués a ffer per força ho per amor a la voluntat de Pericó, molt se'n entristà; mas, axí com aquella qui era dona de gran coratge, preposà de sofferir tot quant posqués per 24 seguir la misèria de la sua fortuna. E vaent que contrastar no y podie, preses a un depart les sues dones, en aquelles comandà que no fos neguna qui per cosa en lo món denunciàs ella qui era, si donchs no era en loch hon valer li posqués; e aquelles confortant pregà que la llur castedat volguesen conservar, afermant-los que ella avia en preposít que may sinó lo seu marit no la gaudirie. Per les quals paraules les sues fombres humilment li prometeren servir sa demanda e's hofferiren promtes de tot llur poder en servir sos comandaments.

25 Mas Pericó, qui de jorn en jorn més s'escalfave e com més la veye més la cobejave, vaent que ella dilatava que a sa 26 voluntat no volia consantir, desliverà fer-ho per força. E veent algunes vegades que la reyna sabia bo lo vi, axí com aquella qui no l'avía husat s'agons la sua ley, pensà que laugerament se'n torbarie: e per ço dissimulà de no curar-se de so que li acostumave de dir, mas que tant solament volie fer una bella festa per un sopar, en la qual féu venir la dona ab moltes d'altres; e lo sopar aparellat, ell hordonà ab aquels qui la servien que de moltes maneres de vins mesclats li 27 donasen a beure. Los quals o fferen bé àbtimament; e ella, qui d'asò no's guardava, per la plasenteria del beure més ne pres que a la sua necessitat no era hops: perquè, tota adversitat oblidada, vehent algunes dones balar a la guisa de Malorques,

28 comencà a balar a la guisa alexandrina. La qual cosa vaent Pericó, li parech que alò ere vahí de so que ell demanave e que ja ella no·s podie escusar de no éser enbriaga; totstamps continuant-li lo molt beure ab gran abundància de confits per gran spay de la nit la perlongà.

29 E darrerament, partits los convidans, ab la dona sola
 se·n entrà⁶ en la cambra: en la qual, pus calda de vi que de honestat (ans aquella posada a un depart), sens neguna vergonya sinó axí com si fos una de les sues fembres domèstiques, se
 55r 30 despullà e·s mes al lit. / E⁷ Pericó, no mostrant que la
 volgués cuytar, féu semblant de no curar d'ella; e apagades⁸ les lums, prestament se despullà e de la altra part se mes al lit e aquella amorosament pres al braç, e sens nangun reteniment ne contradicció ab ella amorosament comensà a fer lo joch delitós. La qual après l'ach comencat, no contrastant que may agués provat en quina ne en qual manera los hòmens acostumaven de jugar ab les dones, casi penident-se com tant ho avia refusat ne dilatat, per algunes voltes aquell comencà anvidar: e posat que de lengua no u sabés dir, per semblança ho mostrava. E aquest gran plaer de Pericó durà tota aquella nit.

31 E la fortuna, la qual no era contenta encara d'ella, no·s volch assegurar per fer-la muller de Pericó, ans volch
 32 encara que fos amiga de molts d'altres, segons oirets. E stant axí, s'esdevench que Pericó havent hun frare de estat de XXV

⁶ ms. entre
 ms.

⁷ ms. e | e
 ms.

⁸ ms. de de
 ms.

anys, bel e fresch e ben acostumat, apellat Marato, lo qual, vista la dona, li plagué més que dona que jamés agués vista (parent-li, segons los acctes que n'avia poscuts veure, dona qui en tots sos fets era molt placent), e pensant que, si d'ella desijava nenguna cosa, no la li tolria sinó la sollempna guarda que Perichó li feya, car en altra manera la dona era molt contenta d'ell, segons so que li mostrava: de la qual cosa Pericó caygué en hun cruel pensament de gelosia.

33 E stant cascuns en aquesta manera e ab llurs congoxes e basques, aribà per ventura en lo port de la ciutat una nau carregada de mercaderia per anar en Romania en la ciutat de Carensa, de la qual dos jóvens jenovesos eren patrons; e estant aparellats per anar-se'n com fos bon temps, Marato féu nòlit
34 d'ell e de la dona per muntar ab la dita nau la nit sagüent. E axò fet, la següent nit se'n anà a casa de Pericó, lo qual de res d'ell no-s guardava, e descuydadament ab alguns faels amichs e compayons als quals avia revalat ço que volia fer (e
55v aquells requests / que li ajudasen e ab ell ensemps hi fosen, liberament lo y atorgaren), e ab aquells ensemps en casa
35 de Pericó se amagaren. E pasada gran part de la nit, uberta una dona la porta de la cambra on dormia Pericó e la dona, ells se'n entraren e mataren lo dit Pericó; e la dona vaent açò agrament se dolgué de la dita mort, a la qual menacaren que, si alre deya, la mataren; e presa la major part de les pus precioses coses que Pericó avia, sens ésser sentits prestament a la mar se'n anaren, e encontinent en la nau se'n muntaren Marato e la dona, e los companyons, pres son comiat,

decontinent se·n tornaren.

36 E los marinés, avent bon temps e fresch, feren vela
37 per fer llur viatge. E la dona, vaent la mort de Pericó per
ella éser venguda, amargosament començà a plorar e fer gran
dol, veent la sua fortuna no ésser passada encara; a la qual
9 Marato començà a confortar al millor que posqué, e ab ses
blanes paraules dolcament la induhí a sa voluntat. E ja la dita
dona stava dommèstiquament ab Marato e Pericó avia hoblidat com
la fortuna li aparellà nova tristícia, no contenta de les
38 passades. Ara s'esdevench que per la gran belesa que ella avia,
sagons ja us avem dit moltes voltes en la present istòria,
que molt se enamoraren d'ella los dos jermans patrons: e totes
altres coses oblidades, solament entenien en servir a ella,
guardant-se molt que Marato no se·n apercabés.

39 E sabent entre ells que la hu e l'altre n'eren
enamorats, se acordaren que ells abdosos fesen amor comuna de
la dita dona e que se·n servisen sens que entre ells no n'agués
40 qüestió, ans fos axí comuna com era lla llur mercaderia. E per
co acordaren entre ells de matar Marato, qui gran nosa los
feya. E anant un jorn la nau a la vela e faent gran via, Marato
stant a l'orla e mirant en la mar, per los dos germans fonch
lancat en mar; on, abans que per nangú fos regonagut, fou la
nau lunyada més de una milla: e vaent que no era per recobrar,
lo dit Marato fonch abandonat. La qual cosa sentida per la dona

e no vaent manera de poder-lo recobrar, nova dolor, novels
56r turments e greus pensaments li entraren al cors, / per los
quals extremament ere congoxada.

41 Per lo confort de la qual los dos aymans encontinent
vengueren e ab dolces paraules e gran[is] promeses la
comfortaven: e posat que ella poch los entanés, se dolie axí de
la pèrdia de Marato com de la desaventurada fortuna sua, de la
qual se planyie fortment; e ells trebalant en sa consolació a
recobrar, contínuament la amonestaven al mils que podien. E
aprés de molts sermons, com una e altra volta ab ella aguesen
parlat, parent-los que casi la aguesen aconsolada, vengueren a
raonament entre ells qual d'éls la se·n devie primer menar e ab
42 ella gaure. E volent cascú éser primer, no podent-se·n entre
ells concordar, primerament ab paraules greus e dures baralles
comencaren, entre ells se ensené la hira en tant que la hu anà
contra l'altre, e tants colpps ensemps se donaren que aquels de
la nau no avien poder de partir-los, ans tant fort se feriren
que la hu covench morir e l'altre, molt malament nafrat de
43 greus colps, vench pres de semblant spècia. La qual cosa
desplagué molt a la dona, axí com aquella qui, perduda la
consolació de aquels, se trobava sola e d'altra part avia gran
por que la ira dels amichs e parents no vingués sobre ella; mas
Déu no volch que axí fos, ans aprés pochs dies la nau aribà a
44 Clarença, hon lo farit fou de mort desliurat. E aquí ensemps ab
la dona devalà en terra e ab ell anà star en una casa, e
sobtosament la ffama de la sua gran belesa anà per la terra: la
qual fama pervengué a les horelles del príncep de la Moreya, lo

qual ladonchs era en Clarenca vengut. Lo qual, desigós molt de
 veura-la, l'anà veure, e aquella vista, ultra la fama que
 n'avia hoïda dir li parech molt pus bella, e axí fort d'ella se
 enamorà que en altra no podia pensar; e avent hoït en quina
 45 guisa aquí era venguda, se avisà com la poria aver. E cercant
 manera, tantost los parents del ferit ho saberen e sens ¹⁰ pus
 sperar, encontinent la li trameteren: la qual fonch al príncep
 55v / sobiranament cara e a la dona parech éser stat granment son
 ben avenir, per ço com li paria éser fora d'un gran perill.

46 E après fonch ab ell e l'ach ben vestida e aresada a la
 costuma real, al príncep parech molt pus bella que dabans no
 era e pus cara l'ach que dabans no avia e parech-li bé dona de
 gran affer e de gran stat en tots sos ffets e costums, car en
 altra manera no podia saber ne sentir d'ella ne de son stat què
 n'era; per la qual cosa la sua amor en ella redoblà e molt
 honorablament la tingué: no en guisa de amiga mas en guisa de
 47 primera muller sua la trachtava. E après que un poch de temps
 ach stat en aquell sojorn e fou retornada en son ésser (qui per
 lo desayre qui avia pasat, qui per la mar, qui per los desplaès
 que avie aguts de la mort de Pericó e de la mort de Marato e
 per semblant per la mort del patró de la nau), reconortada de
 tot asò, sol aquella no parech que ffos ans fou tall que per
 tota la Romania n'avien què parlar.

48 Per la qual cosa lo ¹¹ duch de Atenes, jove e bel e

prous home de sa persona, amich e parent del príncep, vench desitg de veura-la: e mostrant que-l venia visitar, axí com avia acostumat de ffer algunes vegades, ab bella e molt honorable companyia se-n vench a Clarenca, hon onorablement fou rebut ab gran festa. E après alguns dies lo duch vench a raonament ab lo príncep de la bellesa de aquesta dona, demanant-li si era axí maravellosa cosa la bellesa de aquesta com se deye per tota Romanya.

49 Al qual lo príncep respòs: "Mon frare, molt més que no us dien hi à, mas d'asò no vull cregats nagú sinó vós matex".

50 E partint de aquí, ensemps se-n anaren là hon ella era. La qual, sabuda la venguda de ells abdosos, axí com aquella que ben era acostumada, ben aparellada e ben aresada los resebé e en mitg d'èls abdosos se va aseure, no podent-se raonar ab ells per no éser entesa la sua lengua; perquè cascú d'èls axí com a maravellosa cosa la guardaven, e majorment lo duch, lo qual envides podie creure que fos cors mortal, no duptant-se del amorós esguart que ella avia, ab / lo qual se bevie la sanch e l'enteniment de la gent que humillment volia guardar: per la
57r
51 qual raó ardentment fou enpatxada. E enamorant-se-n fortment, après que d'ella ensemps ab lo príncep se-n fou partit e ach spay de poder pensar, pensà com tant bela cosa lo príncep sobre totes les altres persones avia aguda al seu plaer; e après molts d'altros pensaments ach, per los quals hon més pensava e més se encenie lo foch de la sua tendra amor: en tant que, la sua honestat a part posada, desliberà que quesque li-n dagués
12
esdevanir ell encercàs manera de poder-la aver.

52 E diligentment encercant com se farie, no li parech
agués manera que's pusqués fer e ser bo, gordant la gran
custòdia en què lo príncep la tenie, si donchs lo príncep no
matave: per la qual cosa féu venir a si un sacret e molt gran
familiar cambrer del príncep, apellat Curiaci, e en aquell
sacretament revellà tot son desitg; e trachtat d'asò que avien
a ffer, encontinent tots los seus cavals féu metre a punt,
faent semblant de voler partir. E aviada tota sa companya, la
nit vinent ab hun seu companyó, armats, se materen detràs lo
lit de Curiaci dins la cambra del príncep; hon ell viu una hora
de la nit que per la gran calor que feye lo príncep tot nuhu
53 stave sobre lo lit, e per semblant la dona. Avie en la dita
cambra una finestra poqua la qual mirave sobre la mar: e vist
asò emsemps ab son companyó, lo qual dabans avie informat de so
que avien a ffer, quedament anaren per la cambra fins a la
finestra e après, tornant al príncep, aquell ab un coltel
feriren per mitg dels pits en tant que de la altra part lo
pasà; e aquell mort, prestament lo prengueren e per la finestra
54 lo lancaren. Era lo palau sobre la mar molt alt, e d'aquella
part no avia nangun enbarch de res que contrastàs que so que
lansaven no-n anàs en mar sens sentilment de alguna persona:
perquè vench axí com lo duch avie ja acordat.

57v 55 E fet / açò, lo companyó del duch prestament pres un
caputxó e, lantsant-lo sobre la boqua de Curilasi per co que

cridar no pogués, sobrevengut lo duch, prestament lo ofegaren e, aquell mort, per la finestra hon avien lansat lo príncep lo
56 lancaren. E acò fet, manifestament conagueren que ne per la dona ne per altri sentit no era stat; e lavors pres lo duch un lum en la mà, anant envert lo lit hon quedament dormia la dona, e descobrint-la la reguardà tota; e après l'ach vista e mirada, sobiranament la lohà, e si vestida li avia paraguda bella, sens comparació despullada li avia paregut molt pus bella. E sens penedir-se del peccat que avia comès, encara ab les mans sangonoses al seu costat se colgà e ab ella tota soniosa, creent que fos lo príncep, se jagué.

58 Mas pus que del lit se fench levat, cridà son companyó ab gran pler, lo qual féu vanir quedament per pendre la dona, a fi que sens ramor per una falsa porta per hon eren entrats la trasquesen e lla muntasen a cavall; e hon pus quedament pusqueren ab tots los seus se meteren en camí, anant vert
59 Atenes. Hon après fou aribat, no en la ciutat mas en un castell fora la ciutat, qui sobre la mar mirave, la meteren; e la dona, pus dolorosa que de neguna altra cosa que fos stada may, se treballava per lo duch, qui desijós era de sa alègria [el] al mils que podia ni sabia la aconortava de sa tristícia e li feya donar recapte honorablament d'acò que mester avia a sos ops ne a son delit.

60 Ara veus lo matí sagüent los cambrés del príncep qui fins a hora de nona speraren que lo príncep se levàs, mas no sentint res, enpeses les portes de la cambra qui solament anlà eren tancades, entraren en aquella; e com foren dins e

nanguna cosa no vaeren, pensaren que amagadament en qualque loch fosen anats per llur esbatiment ell e la sua dona, sagons d'altres voltes avien acostumat: e açò pensant, negun altre
61 pensament no-s donaren. E estant axí, s'esdevench que lo dia següent un home foll entrà en la mar en la part del castel hon geyen lo príncep e Curcilassi; e anant axí, l'orat encontrà Curcilasi, lo qual pres per los cabels e, segons costuma de ome fol, aquell menave tirant per la ribera de la mar. Lo qual [no]l sens gran maravella fou conagut per molts: e maravellats de
58r açò, ab / signes se feren menar là d'on l'avia tret, hon lo cors del príncep ab gran dolor de tots aquells de la ciutat fou trobat en aquell loch matex, e ab aquella solempnitat que-s pertanyia, aquell portaren al palau e ab gran honor fonch sobolit fort honorablement. E pensant entre ells qui podie éser stat cometedor de axí gran axcés, veeren que lo duch de Atenes no se n'era anat axí cuytadament e amagada sens gran causa, e per ço estimaren que ell ho devie aver fet (axí com ere de
62 veritat) e que se-n avie menada la dona. E per ço prestament elegiren llur príncep e en la venga de llur senyor diligentment enteneren e ab tot llur poder la istigaren; e per ço tots los amichs e parents e servidors del príncep de diverses parts congregaren e feren una gran e molt poderosa host per anar contra lo duch de Atenes.

63 E lo duch, per totes aquestes coses, en sa deffensió d'ell e de sa terra moltes coses aparellà; en aguda dell qual vengueren molts senyors, entre-ls quals fou tramès per l'emperador de Costantinoble son fill e Manuel son nebot, los

quals ab molt noble companyia de jent foren honorablement rebuts, e specialment per la duquesa.

64 E aparelant-se totjorn de la guera, un jorn la duchesa, presa ora disposta, los féu venir en la sua cambra, on ab moltes làgremes e ab moltes paraules tota la istòria de la guera ne com ne perquè era venguda los comtà, mostrant-los com lo duch en despit seu volia tenir aquesta dona per amigua, e dolent-se de asò los pregà que per la honor del duch e per consolació d'ella volguesen tanir manera per metre en asò algun
65 remey. E sabut per los jóvens tot lo fet com era estat, ab bones paraules al mils que pusqueren la confortaren, metent-la en bona speranca; e per ella informats la dona hon era ne hon stava, se-n partiren.

66 E axí com aquels que la dita dona avien hoïda loar de maravellosa belesa, la desigaren veure e, sens fer senblant de asò que hoït avien, pregaren lo duch que la-ls mostràs. Lo qual, mal recordant com n'avie mal pres al príncep per aver-la mostrada a ell, los promès de mostrar-la-ls; e encontinent hordonà que en hun gardí del castel hon la dona stava fos aparellat un machnífich dinar e bella festa, hon lo sagon dia
58v anaren ab fort pochs de llurs / servidors e aquí per la dona
67 foren rebuts ab maravellosa festa. E estant Constantí¹³ ab la dona, la comensà a mirar, merevelant-se fort de la gran belesa de la dona e affermant en si jamés tant bella dona no aver

vista, e dix que per cert per scusat devie hom aver lo duch com per una tal dona avie feta tració o altra desonestat: e mirant la dita dona una vegada e altra, e pur cascuna refermant so que dit avie ne pensat, li esdevench axí com esdevengut era al
68 duch. Perquè de la dona enamorat se·n partí e abandonat tot lo pensament de la guerra, no pensant sinó en quina manera la li porie tolre.

69 Stant axí en aquest foch e axí cremant en amor, s'esdevench lo temps que ja lo príncep visitave les teres del duch: e aquelles calcigant, covench al duch e a Constantí¹⁴ e a tots los altres, segons la horda que·ls era donada, exir de
70 Atenes per anar en sertes fronteres per resestir al príncep. E aquí estant, avent totstamps Costantí en l'ànima e en son pensament la dita dona, pensà que ara com lo duch no era en Atenes era temps de aver manera de parlar ab ella a son plaer: e perquè agués manera de anar-se·n, greument se féu malaut de la sua persona, e obtenguda licència del duch e lexat tot son càrech a Manuel, se·n anà, Atenes. On, après alguns dies, parlant ab sa Jermana la mes en raonament del greuge qui pel duch li era fet de la dona que tenia, dient-li que, là hon ella volgués diligentment entenre en son remey, ell faria per manera que ella no·n estaria pus ab enutx, car gran era lo desplaer que ell passava de son anutg: perquè avia per acordat de menar-la-
71 se·n là hon ella u volgués. E la duchesa, pensant que Costantí

per amor d'ella e no per amor de la dona faés asò, dix que molt li pleya, si emperò feye per manera que may lo duch no sabés que ella en asò agués consentit. La qual cosa Costantí plenament li promès, e per co la duchesa li consantí en so que fer volie, pregant-lo que al millor e pus secretament que posqués o faés.

72 E dit asò, encontinent Costantí féu armar una barqua, e aquella tramès una nit al jardí hon stava la dona; e informatz aquels qui en la barqua eren de so que fer devien, après ab alguns altres se·n anà al palau hon era la dona: e ab ell[al] molts de sos servidors e compayons, axí com / los plagué, se·n anaren al gardí.

73 E hu dels compayons de la dona hach ja huberta la porta qui exie a mar e, fet senyal a la barqua, tots entraren e prengueren la dona e aquella meteren en la barqua; e girant-se en aquells qui del duch eren, los dix: "Amichs, no sia negú qui's moga ne diga mot, si no vol morir, car jo no son ací per robar al duch la sua fembra ne res del seu mas per relevar la honta que fa a la mia jermana".

74 E en asò no y ach negú qui tant ardiment agués qui
15
guosàs responre. E après Constantí muntà sus la barqua ab los seus, als quals comandà que donasen de rems e se·n anasen, los quals no semblava que vogasen mas que volant se·n anasen.

75 E lo dia sagüent foren aribats en un loch apellat

Degina, hon devalaren e reposant-se Costantí ab la dona, qui la sua desaventurada belesa planyie, stigueren alguns dies; après dels quals muntaren en la dita barqua, anant la via d'un loch apellat Gios: hon stant e tement la repremsió del pare per la dona que amenada se·n avie e per semblant tement-se que la dona no li fos robada, pensà Costantí com en pus segur loch la pusqués metre. E estant axí, planyie la dona cascun jorn la sua fort ventura, la qual Costantí continuament confortava.

- 76 E estant axí e prenent cascun jorn son plaer, no tement-se dels aguayts que fortuna li aparellave, li avench que, mentre que aquestes coses anaven en aquesta guisa,
 17
 Asbech (que lavòs rechnave, rey dels turchs, e en contínua guerra stave ab l'emperador) vench per ventura a les Mirres, hon hoí com Costantí ab una sua dona, la quall avia robada, sens negun proveïment stave a Gios ab alguns lenys armats: perquè acordà de anar là una nit quedament ab la sua gent. E axí fou fet que, entrats en la vila e aquella baregada, molts ne prengueren en llurs lits sens apercebiment que·ls enamichs
 17
 fosen entrats; e ans que armes aguesen poscudes penre, ne agueren morts molts; e cremada tota la villa e presos ells ensemps ab tot so que penre posqueren, carregaren les naus e envert les Mirres se·n anaren: per la qual raó a Constantí covench fogir e abandonar la dona, qui ensemps ab los altres /
 59v fonch presa.

77 Hom après que foren en les fustes, fou trobada per Asbech, qui ome jove era: lo qual sabé que aquesta era la bella dona qui durament fou presa en lo reyal lit on dormia Costanti, e subiranament fench content de aver-la en son poder; e sens nengun altre acort per muller la pres e, celebrades les noces, ab aquella-s jagué e après, menant-la a les Mirres, aseguradament la tenia per cara muller.

78 E l'emperador qui, abans que aquestlels cosas se saguisen, havie tengut trachte ab Basano, rey de Capadòcia, que ab son poder sobre Asbech de la una part vingués e ell ab la sua gent de la altra, e encara plenament no avia poscut fornir son aparellament (e açò per algunes indegudes coses les quals Basano demanava al emperador, qui no u avia volgut fer), e sentint l'emperador ço que era esdevengut al fill, dolent-se'n fora de mesura, conplayent-se de les coses que'l rey de Capadòcia demanava, ab aquell millor aparellament que poch
79 contra Asbech se aparellà d'anar. E Asbech, sentint açò que de dos poderosos senyors devia éser constret, volch anar contra lo rey de Capadòcia; e lexant lo castel de les Mirres en guarda de un seu ffael familiar e amich, ab aquell lexà la sua bella dona en sa guarda e custòdia. Del quall se esdevench que après poch dies ab lo rey de Capadòcia se encontrà, e ab aquell vengut a batalla, ffonch desconfit e mort e perdut. Per la quall raó Basano vichториós començà a venir vert les Mirres: e vinent tota la gent a ell com a vichториós, se'n vench al familiar d'Asbech, lo nom del qual era Anticho, lo quall tenia la bella dona en guarda.

80 Lo quall Anticho, no contrastant que la tingués en guarda e en comanda, se enamorà de ella, no servant a son senyor fe ne lealtat, axí com aquell qui entenia la lengua de la dita dona (la quall avia viscut alguns anys axí com si fos sorda e muda no trobant qui entenés la sua lengua ne ella la lengua d'altre): e per ço entre ells tanta familiaritat prengueren en pochs dies que, no contrestant la faeltat de son senyor ne avent esguant que en armes ne en guerra fos, no solament amigable mas amorós delit la hu del altre preni/en
60r dejús los lancols.

81 E estant cascun jorn en aquest solac, per ells fonch
sentit que ¹⁸Asbech era vencut e mort e Besano ¹⁹quí venie prenent tot quant podie, e ja gran part dels millors castels e viles avie preses; e oït açò acordaren ensemps de no sperarlo: e prenent de les pus cares joyes e robes d'Asbech, endosos ensemps se'n anaren en Rodes, hon après poch temps Anthiquo
82 enmalaltí de mal de mortal malaltia. E estant axí destret de gran malaltia, se esdevench que en aquelles saons aribà en Rodes un mercader xiprà, molt gran amich e familiar de Anthico; e Anthico, sentint-se ja prés de la mort, pensà de voler les sues coses a la sua cara dona lexar.

83 E ja vehí de la mort, los cridà abdosos dient axí: "Ma cara sor e vós mon frare, jo'm veitg venir a menys, ço qui'm dol, e recobrar no puiç: e de viure may no fuy tant content com

ara era. Es ver que d'una cosa molt pus content muyr que
 negun'altre que may fos, per ço com pur dech morir en los
 bracos de dues persones les quals jo més am en aquest món: ço
 és en los teus, molt car amich, e en aquells de aquesta dona,
 84 la qual més que mi matex he amada despuys que jo la conaguí. Es
 ver que em dol molt, per ço com la sent forastera e sens ajuda
 ne consell (morint-me jo, la veig morir), e encara·m seria pus
 crua cosa si no la sentís prés de tu, qui crech que donaràs a
 ella aquella cura per amor de mi que donaries a mi matex, si
 vivia; e per ço hon més pusch te presch que, si s'esdevé que
 muyra, que les mies coses e ella te sien recomanades, e que del
 u e del altre faces ço que cregues que sia consolació de la mia
 85 ànima. E a tu, caríssima dona, prech que après la mia mort no·t
 desmembre ço que jo·t dich. E tu, car amich, pensa que seràs
 amat de lla pus bella dona qui may fos de la natura angelical
 encà. E si de aquestes dues coses vosaltres me donarets entegra
 esperanca sense negun duple jo me·n hiré aconsolat".

86 L'amich mercader e la dona axí matex, açò hoint,
 tendrament ploraren; e après ach dit, lo confortaren e li
 prometeren sobre llur fe de fer ço de què ell los pregave, /
 60v si, ço que a Déu no plagués, ell moria. E après poch espay,
 dit açò, passà d'aquesta vida e al seu cors fou feta aquella
 honorable sopoltura que·s pertanyia.

87 E après poch dies, havent lo mercader xiprà en Rodes
 los seus fets espatxats, volent-se·n tornar en Xipre ab una
 cocha de cathalans qui alà anava, demanà a la bela dona què
 volia fer, car a ell era forcat tornar en Xipre. Al qual la

dona respòs que, si a ell pleya, que volentera se'n hiria ab ell, avent speranza que per amor de Anticho com si fos sa
88 germana seria tractada e reguardada. E lo mercader, qui de tot son pler era content, aquella rebé en sa comanda: e per ço que de tota injúria qui sobrevenir li posqués per avant la posqués millor deffendre, fins que en Xipre fos arribat acordà de dir que era sa muller. E ab ella ensemps sobre la nau se'n muntaren, on los donaren una cambra en la popa de la nau; e per ço que los fets no fosen contraris a les paraules, enduy en un
89 lit asau petit se adormiren. Per la qual cosa s'esdevench ço qui del u ni del altre no era stada intenció fins en aquell cars: mas lo gran acostament que havien a ffer per la pochesa del lit, e per la calor natural qui escalfava la hu e l'altre, oblidada la amistat de Anthico mort, comencaren de amistancarse ensemps, e abans que a Baffa fossen, d'on lo xiprià era, ensemps agueren fet parentat; e après que a Baffa foren, ensemps ab lo mercader stagué.

90 E estant axí, se esdevench que per sos affers aribà a Baffa un gentil hom lo nom del qual era Anthígonu e l'estat del qual era gran e lo seny magor mas la riquesa petita, per ço com en moltes coses entrametent-se ell del servey del rey de Xipre
91 li era la fortuna estada contrària. Lo qual passant hun jorn davant la casa hon la dona estava, estant lo mercader xiprà ab la sua mercaderia en Armínia, la viu per fet de ventura a la finestra la sua casa; e aquesta dona, la qual bellísima era, Antígonu començà a reguardar, e mirant-la se recordà de aver-la vista altra volta, mas a hon ne a hon no en nenguna manera

61r 92 recordar no se'n podia. E la bella dona, la qual longament era
stada peseguida de la fortuna, e pensant que era passat lo
terme que'l seu mal devia aver fi, / com viu Antígono
sobtositament, se recordà com en Alexandria en servey de son pare
l'avia vist en fort petit estat: per la qual cosa pres sobtosa
esperanca de poder retornar encara en estat reyal, per lo qual
pensament encontinent amagadament féu cridar Antígono. Lo qual
après que fou vengut, li demanà vergoyosament si de Ffamagosta
era vengut.

94 A la qual Antígono respòs que hoch, e ultra açò dix:
"Madona, a mi par que jo us conega mas per neguna cosa no-m pot
recordar hon vos aga vista; perquè us prech, si greu no us és,
que vós me reduïscau a memòria qui sou ne d'on".

95 E la dona, refermant-se que aquest era aquel que ella
havia pensat, playent-se fort se gità ab los seus braços al col
sobre ell; e despuys a ell, qui fort se meravellava, demanà si
en Alexandria l'avia may vista. La qual demanda hoint-la,
Antígono de continent conech aquesta ésser Alatziel ffilla del
soldà, la qual creyen que fos morta en mar, e volch-li fer la
reverència deguda segons a ella's pertanyia; e ella avent
conaxença de açò que fer volia, lo pregà que al seu costat se
96 asegués. E sens pus dir per son manament, axí ho féu, e après
li demanà com ne en quina manera era aquí e que li plagués dir-
lo-y, car per tota la terra de Egipte creyen que temps avia
pasat que ella era negada e morta.

97 Al qual la dona respòs: "Ja plagués a Déu que axí fos
estat ans que no agués pasades les fortunes que he passades

despuys, e crech que al meu pare plaguera per semblant ans que no volguera que agués discoregudes tantes fortunes com he"; e acò dit comencà a plorar.

98 E Antígono vaent acò, li dix: "Madona, no us desconforteu ans que no us sia mester: e si vós hi trobau pler, comtau-me tot vòstron fet ne quina vida és stada la vostra, car per ventura los fets poden éser anats en manera que hi donarem bon recapte, ab la ajuda de Déu".

99 Al qual la dona dix: "Amich, a mi par que jo vega lo pare meu, com jo vetg a vós: e per consegüent, per aquella amor que jo port a ell per deute paternal, jo amaré més dir e fer-me palesa a vós que a nenguna altra persona qui vischa. E dich-vos que a poques persones seria poscut avenir de aver vista a mi, de què jo fos stada tant contenta com son de aver vist a vós e de aver-vos regonagut, per ço com la mia malvada fortuna he
61v 100 tots/temps tenguda amagada. E ara a vós axí com a pare la vull manifestar, per ço que vegats si la mia fortuna en alguna manera poríeu tornar en lo meu stat reyal; e si no us par cosa faedora, prech-vos que may a nenguna persona no vullats dir ne fer semblant de aver-me vista ne sentida".

101 E acò dit, totstamps plorant, tot ço que avengut li era despuys que a Mallorca aribà fins en aquell punt li recità; de què Antígono piadosament plorant pensà en si matex; e après que un poch hac pensat, li dix: "Madona, per moltes fortunes que vós agau agudes, sens ffalla en millor stat e pus cara que may no fos vos tornaré al vostre pare, e après per muller vos faré tornar al rey del Guarb".

102 E tantost li dix tot ço que a ella era necessari de
ffer per ço que en l'endemitg nengun altre enbarch entrevenir
no y pogués; e de present se'n tornà en Ffamagosta, on davant
lo rey dix: "Senyor molt excellent, la vostra magestat por fer
a mi en una hora gran profit, e a vós e a la vostra corona
reyal gran honor, sens que a vós no costarà res".

103 Al qual lo rey dix en quina manera tal cosa se podia
fer. E Antigono dix: "Senyor a Baffa és venguda la bella dona
ffilla del soldà, de la qual és stada fama per lo món que era
negada; e per servir la sua honestat, à gran desayre soffert
longament, e al present és arribada en vostre rechne en pobre
estat; e desigant de tornar-se'n a son pare, és recoreguda a
mi, que à conagut. E si a vós pleya trametre-la-li sota la mia
guarda, açò seria gran honor de vós e de mi gran bé e proffit,
e no crech que may tal servey al soldà degue desmembrar".

104 E lo rey mogut de una real honestat, sobtosament respòs
que li pleya e d'acò era molt content; e tantost manà que
encontinent anasen a Baffa e que d'aquí en Ffamagosta
honorablament la fesen venir: e prestament axí fonch fet. E
venguda davant lo rey e la reyna, ab festa inextimable e ab
machnífica honor fonch rebuda; la qual après que del rey e de
la reyna e de tots los seus fonch demanada, segons la
demostració que li era estada donada per Antigono respòs, e
comtà al rey que li plagués per sa mercè donar-li passatge ab
62r bella e honorable companyia d'òmens e de dones sota / lo
105 guovern de Antigono. Lo qual li fou atorgat per lo rey, e ab
solemne pasatge la tramès al soldà: la qual, si ab gran festa

fou rebuda, negú no m'o deman, e Antígono per semblant ab tota la sua companyia. La qual après que fonch reposada, volch saber lo soldà com era stat sens fer-li a saber què era del seu estat, ab lo qual ella aquí aribada era.

106 E Alatziel, qui òbtimament los amonestaments de Antígono avia a memòria sens que res no li'n era exoblidat, comencà a parlar: "Pare meu, alguns jorns après de la mia partida, se esdevench que per fera tempestat la nostra nau ne anà a través en una plaga, la qual [era] en ponent après d'un loch appellat Aygües-Mortes, hon perdi tota la companyia que vostra senyoria m'avia dada, sense que no sé si són morts ho
107 vius. Mas recorde-m que, sobrevingut lo jorn, jo-m trobé aytant morta com viva; e estant ja la nau rompuda e vista per los hòmens de la terra, vengueren a la riba de la mar per robar aquella, d'on jo hisquí sola en compayia de dues dones de les mies, e tantost com fom en terra posades, fom per alguns hòmens preses: e los huns desà, los altres delà ab les mies dones
108 comencaren a ffogir. So que après fonch d'eles, jo may ho é poscut saber; mas jo fuy presa per dos jóvens, los quals sobre mi se combarallaven, e tirant-me per los cabels plorant jo continuament, se esdevench que, passant aquels qui-m tiraven per un camí per entrar en hun bosch, quatre hòmens en aquella hora pasaven a cavall: los quals com los veren venir, lexaren a
109 mi e comencaren a ffugir. Per los quals encontinent fuy presa e parech-me que ffossen hòmens de bé, car, vaent açò en què jo era, encontinent me socorragueren e moltes coses me demanaren e moltes ne responguí, mas de res per ells no fuy entesa. E après

de llur consell, me posaren sobre un llur cavall e per ells fuy
menada en hun monestir de dones relegioses segons la llur ley;
e aquí-m meteren, hon jo fuy de totes les dones benichnament
rebuda e honrada totstems, e ab gran devoció ab ellas ensemps
e despuys servint hun sant apellat en greguesch Absoli, al qual
110 les dones d'aquell pais an gran devoció. Mas pus que per spay /
62v de molt temps ab ellas aquí stat e ja aquí presa un poch de la
participació de la llur lengua, me demanaren jo qui era ne d'on
ne de qui era ffilla; e tement-me que si digués la veritat no-m
gitasen de casa e de llur companyia per ço com no era de la
llur ley, responguí que era ffilla de un gentil ome de Xipre,
lo qual me trametia a marit e, per fortuna que aviém coreguda,
la nau s'era rompuda e som-ne venguts a través en aquesta terra
e no an canpat nanguí sinó jo; de què ellas stigueren molt
111 meravellades. Perquè moltes voltes en moltes coses, per por de
pigor, é servades les llurs costumes: e fon-me demanat per la
major d'aquelles, la qual apellen abadessa, si me-n volia
torrar en Xipre, a la qual responguí que nenguna cosa jo tant
112 no desijava. Mas ella, tement la mia honor, may no-m volch fiar
a nenguí qui envert Xipre vengués, si persona fiable no era. E²⁰
és-se avengut que qualsque dos mesos ha²¹ que alguns bons
hòmens de Ffranca ab les llurs dones (hon ne avia alguns qui
eren parents e amichs de la abadessa) passaven alens, e sentint
ella que en Jerusalem anaven a visitar lo Sepulcre, hon aquell

que ells tenen per Déu fonch sobolit après que pels juheus
fonch mort, en aquelles me comanà pregant-los que an Xipre a
113 mon pare me deguesen presentar. E pressa, per los gentils
hòmens alegrament fuy rebuda, e ensemps ab les llus dones
me meteren en una nau, hon après de molts jorns aribam ab
114 bon salvament a Baffa. Hon après que fuy venguda, ells
me volgueren presentar a mon pare, segons la reverent dona los
avia dit; e jo axí com aquella que nagü no conaxia ne sabia
què·m digués als dits gentils hòmens, me aparallà Déu (lo qual
no m'á may falgut) en la hora que exim en terra Antigono, al
qual jo cridí en nostra lengua prestament que·l conaguí e, per
no ésser dels gentils hòmens e de les gentils dones entesa, li
115 diguí que com a ffilla me rebés. E ell prestament com a
persona abta e discreta me entès: e faent-me gran festa ensemps
ab aquels gentils hòmens e dones segons la sua possibilitat, ab
mi ensemps los menà al rey de Xipre, lo qual ab aquella honor
m'á rebuda e ací encontinent m'á tramesa axí com vets. E més
avant per gran enutg comtar no us en poria, e si alre a mi dir
63r resta Antigono, qui moltes voltes / aquesta mia fortuna à
hoida, vos o recomtarà".

116 E finit son raonament, Antigono dix al soldà: "Senyor
meu molt excellent, segons moltes voltes m'á comtat la molt
redutable senyora ffilla vostra, molt hordonadament vos o à dit
e segons m'an dit los gentils hòmens los quals l'an menada.
117 Solament una part hi resta a dir, la qual jo stim que, perquè
no està bé a ella de dir, l'á lexada, e és aquesta: que
certament vos puch dir que m'an comtat los gentils hòmens e

dones quina ne qual és stada la vida e honestat que ha tenguda
 ab les dones religioses del monastir, ne quin plant ne quin dol
 han fet com d'elles és partida. E de les sues virtuts e dels
 seus loables costums, e de les làgremes e plant que an fet los
 gentils hòmens e dones com a mi l'an restituïda e són partits
 118 d'alà, seria cosa inextimable de contar-vos. De las quals coses
 si yo volgués dir a ple co que ells m'an dit, no crech que al
 present jorn ne la següent nit m'i bastàs: mas solament ne vull
 aver tant dit que, segons que les paraules mostren e jo matex
 m'é vist, vos puch loar per lo món que aveu la pus bella e la
 pus honesta e la pus valerosa ffilla que nangun senyor que port
 corona age".

119 E dit acò, de aquestes coses féu lo soldà maravellosa
 festa e moltes voltes pregava a Déu que tal gràcia li atorgàs
 que posqués de tots martiris guardar tots aquels qui la sua
 filla li avien guardada de desonestat e la li avien honrada, e
 magorment lo rey de Xipre per lo qual honorablement li era
 stada tremesa: e après alguns dies, fetes aparellar moltes
 dones en servey de Alatziel, Antígono per tornar-se'n en Xipre
 licencià donant-li donatius per los quals visqué copiosament en
 lo temps de sa vida, e al rey, per part del soldà, la terra
 gran enbaxada féu, retent-li infinides e numerables gràcies de
 120 co que fet avia a sa ffilla. E après d'acò, volent que co que
 començat avie fos fet, volch que fos muller del rey de Guarp,
 al qual de totes les coses certeffichà per co que, si per
 muller la volia no contrastant co qui seguit s'era, que
 121 trametés per ella. E d'acò féu lo rey del Guarb machníficha

63v festa e honorablement tramès per ella e alegrement / la rebé.
E ella, qui ab VIII hòmens avia jagut forca X milia ²² voltes,
per poncela al costat de son marit se colgà e féu-li creure que
122 axí era; e la reyna alegrement per molt temps visqué. E per
co·s diu en Hitàlia aquella cansó qui diu: "Boqua baysata non
perde ventura, ans [s]le renova com o fa la luna".-

1 Lo comte d'Anguerca, falsament acusat, fonch exellat ab hun seu fill e ab una sua filla; e anant per diversos lochs d'Anglaterra, aquels com a regacos conloquà e après pro[s]peraren e per temps tornaren en gràcia del rey de Franca.

2 Molt tendrament suspiraren les dones per los variables casos de la dona bella, filla del soldà: mas qui sab per quina raó movien aquells suspís, car per ventura avia-n'i d'aquells qui no menys per desig de axí espeses noces com per pietat[tl] de aquella suspiraven. Mas jaquiscam anar açò al present, car entre elles ach grans rialles per raó de lles dareres paraules dites per Pàmfilo; e vaent la reyna que la novella sua era finida, girant-se a Lissa comendà que ab una de les sues seguis l'orde. La qual, faent-ho alegrement, comencà a dir:

3 -Ample canp és aquell per lo qual nosaltres anam huy, car no és algú que sol per una carera mas per deu no pusqués asau laugerament córrer (en tal guisa nos à fetes la fortuna abundans de les sues noves e agreujoses coses); e per co, veent-ne d'aquelles qui infinides són per recomtar, dich axí.

4 En lo temps que l'imperi de Roma era de francesos e fou transpostat en nació alamanya, nasqué entre los uns e los altres gran desamistat e contínua guerra, per la qual, tant per

deffensió del seu país com per offensió del altre, lo rey de Franca ab un seu ffill, ab gran esforç de llur rechne e emprament de llurs parents e amichs, feren un gran esforç de gent d'armes per anar contra llurs enamichs. E abans que acò fessen, per no leixar lo rechne sens guovern, sentint / que Galter, comthe d'Anguerca, ere gentil e molt savi ome e molt faell e leal servidor, e no contrastant que molt abte fos en l'art de la guerra, per ço com a ells parie ome molt delicat, pensaren que valia més leixar-lo guovernador del realme de Ffranca e de aquell general vicari, e axí ho feren; e acò mes 5 en horda, se'n anaren per llur camí. Comencà donchs Galter ab gran seny e ab gran horda lo offici qui comanat li era a regir, totstamps refferint les coses ponderoses a la reyna e a la nora; bé que lo càrech fos tot seu, no-res-menys com a dona sua 6 al mils que podie la onrave. Era lo dit comte de sa persona molt ben vestit e aresat segons aquell temps, mils que negun altre senyor qui lavors visqués.

7 E avench-se que stant lo rey e son fill en la guerra ja dita, morí la muller de Galter, de la qual li romàs un fill e una filla petits inffans sens pus. E estant axí, cascun jorn lo comthe ere en la cort parlant per los affers del rechne e de moltes altres coses; e segons moltes voltes avem vist, la muller del fiyll del rey mirant cascun jorn Galter, se enamorà d'ell e, ab gran affecció, la sua persona e los seus costums li 8 plagueren molt; e pensà que, atenent que aquest ere sense dona, 1 laugerament lo seu desitg auria compliment: e pensant que en acò ninguna cosa no podie venir contra sinó vergonya de ésser

manifestat e veent que alre no u contrastave, se dispongué de
9 posar la dita vergonya a un depart. E estant un jorn sola e
parent-li temps de raonar-se ab ell, tramès per ell.

10 E lo comthe, lo pensament del qual era molt luyt
d'aquell de la dona, sens neguna excusa a ella anà decontinent,
la qual trobà en una cambra tota sola; e posant-se lo comthe en
la manera que ella volch sient sobre un lit, li demanà lo dit
comthe quina era la ocasió per què l'avie fet venir; a les
quals paraules ella, qui totstemps avia calat, e darerament
forcada per amor, tornant tota vermella per vergonya, casi
11 plorant e ab veu tremolosa comencà a dir: "Molt car amich e
senyor, vostra saviesa à poscut ben conèixer quanta és la
fregilitat dels hòmens e de les dones: qui per diverses
64v occasions e més en una / que en altra, degudament davant un
matex jutge un matex pecat en diverses calitats de persones no
12 deu ésser posat egualment, ne deuen portar una matexa pena. E
qui seria aquell qui digués que no dugués ésser pus reprès un
pobre ome o una pobra dona, que ab lur trebal aguesen a guanyar²
llur vida e volguesen seguir l'apetit de amar, que no una
richa dona, la qual stà hociosa sens mancar-li alguna cosa qui
13 a son desitg sia placent?. Cert jo no crech que no dugués éser
gran excusa en aquell qui les coses necesàries à a son plaer,
14 si's lexa anar en amor e en desig de carnalitat. E com asò sien
coses qui endues, a mon parer, sien en mi, e ultra aquestes

moltes de altres les quals en amar me deuen induir, axí com és
la mia joventut e la longa distància de mon marit (perquè us
cové leveu en servey e en ajuda mia e en deffensió de la mia
voluntària amor davant la vostra presència: la qual, si en
aquells ³ par faedor, bé deu parer a la potència d'u tant savi
e tant bo com vós sou), e per ço us prech que consel e ajuda en
15 açò que jo us deman me doneu. La veritat és que, per la longa
distància qui és de mi al meu marit no podent jo contrastar a
la voluntat de la carn ne a la força d'amor (les quals són de
tanta potència que als forts hòmens, quant més a les tendres
dones, an ja moltes voltes vencut e vencen totsjorns), e com jo
[^{só}] hychnocenta e variable axí com vós vets e axí com lo plaer
d'amor requer (e à a venir encara que hom no u vulle), m'à
forcada que m son enamorada lexant escórer tots casos de
16 vergonya. Los quals jo conech bé que no són honests a mi, però
aconort-me com veitg que tals coses estan ten amagades que les
reput no éser veres ne desonestes: e encara més, són de tanta
amor que no tant solament lo degut sentiment ne la alegria me
17 tolen, ans me n'an molt prestat. Perquè vos prech que vós me
amostreu una dona tal com jo si deu éser amada d'un ome tal
que, si lo meu parer no m'engane, jo reput lo pus bel e lo pus
65r plasent e pus alegre / e lo pus savi e valerós cavaller qui
18 en lo realme de Franca se pusque trobar. E donchs que jo sia al
present sense marit e vós sense muller, vos prech, per aquella

amor que jo us aport, que vós no-m negueu la amor que vós aveu envers mi: qui axí com lo glas vers lo foch se consume, axí-s consume envers vós la mi' amor".

19 E dites aquestes paraules, en tanta d'abundància de làgremes vench, que, posat que en moltes raons entenés abundar, no ach poder pus avant de parlar, ans furiosament lo córech besar als huyls e com a vencuda se lexà caure sobre ls seus
20 pits, hon continuà les sues làgremes. E vist asò per lo comte, lo qual molt leal cavaller era, ab fort gran reprensió comencà a remordre la sua fola amor e sospenent-la andarera, com més avant volgués proceir per besar-lo, e sanament li affermà que abans sofferie de ésser esquarterat que tal cosa contra la honor de son senyor ne en si ne en altra no consentirie.

21 La qual cosa hoida, la dona, prestament oblidade la amor e encesa en taribla furor, dix: "E donchs seré jo d'un vilà cavaller axí del meu desitg escarnida? Pus a Déu plau que vós me voleu fer morir, rahó és que jo fasa morir a vós ho
22 almenys gitar del món". E dit açò, se mes les mans en los cabels, e aquels arabasats e arapant-se los pits, comencà a cridar fortment: "Ajudaü, ajudaü! que lo traýdor del comthe d'Anguersa me vol forcar".

23 E lo comthe veent asò, duptant fort la sua vergonya e tement que més fe no fos donada a la mala dona que a la sua hichnocència, levant enpeus lo pus tost que poch se exí de la cambra del palau; e fogint vert la sua casa, sense altre consel a pendre, posà sos fiyls a caval, ab los quals al pus prest que poch se-n anà vert lo Calès.

24 E sentida la remor de la dona, envers ella ateneren
molts, los quals vista e hoïda la ocasió del seu cridar, no
tant solament hi donaren fe al seu cridar e per lo seu plorar,
ans encara per la gran alegria e per lo gran aparellament e
aresament que lo comthe feya cascun jorn, lo qual cregueren que
65v u feye perquè fos enamorat de la dalfina. / E tot asò entès, ab
gran furor se'n anaren a la casa del comthe per pendre aquell;
e no trobant ell ne sos fills, tant més donaren major fe a la
cosa, per la qual lo poble furiosament tota la casa li robaren
25 e après aquella enderoquaren fins als fonaments. E après la
nova anada a la host e pervenguda a horelles del rey e de son
fill, los quals, molt torbats de la dita nova, a perpetual
exili condapnaren lo comthe e tots sos desendents e d'altra
part gran prometensa feren a tothom qui viu o mort lo portàs
davant lo rey o davant lo dalfí son fill.

26 E lo comthe dolent-se que de hichnocent que ere s'ere
fet culpable, e vengut sens fer-se conèixer ne ésser conagut ab
sos fills a Calès, prestament se'n pasà en Anglaterra e ab
pobre àbit anà envert Londres. Hon abans que entràs, ab moltes
paraules amonestà los dos petits infans e magorment en dues
coses: la primera, que ells pacientment comportasen l'estat
pobre en lo qual sense llur colpa la fortuna ab ell ensemps los
avie aportats, e après, que sobretot guardasen de may no
manifestar d'on ni de qui són fills e que asò guardasen tant
com la llur pròpia vida. E tot asò, perquè ne perquè no, los
27 donà antenent al mils que poch. Era ladonchs lo ffill mascle de
etat de X anys, lo nom del qual era Loys, la filla, Violant,

de estat de VIII anys poch més ho menys; los quals segons la lur
 poqua estat compregueren l'amonestament de llur pare e per obra
 28 o mostraren atès. Los quals per ço que millor o posquesen fer,
 li parech que's devien mudar lo nom, e axí ho feren: car lo
 mascle féu anomenar Paroto e la fembra Joaneta. E après foren
 pervenguts pobrament en Londres, segons que veem fer als
 almoynés qui van per la terra, sí's meteren anar demanant
 almoyna per Déu.

29 E esdevench-se per ventura que, anant axí com dit vos
 é, un matí foren en una esgleya on avie una gran dona, muller
 del senescal del rey d'Anglaterra, e exint de la esgleya viu lo
 comthe e los dos infans qui anaven acaptant; als quals ella
 30 demanà d'on eren ne si eren sos fills. A la qual ell respòs que
 era de Picardia e que, per meynscap de un seu fill ribalt e de
 mala vida, "ab aquests dos petits infans m'és convengut fogir".

66r 31 E la / dona, qui molt piadosa era, mirant la infanta molt li
 plagué, per ço com gentil e bella e fort avinent era, e dix-li:
 "Valent home, si tu't contentes de leixar a mi aqueixa tua
 fadrina, jo la pendré e la't nudriré; e si Déu plaurà, ella
 serà tant bona e tan valent que a temps covinent jo la't
 maridaré en manera que starà bé segons son estat".

32 E hoïda per lo comthe la damunt dita oferta, molt
 content prestament respòs que molt volentera, e tendrament
 lagrimegant la li donà. E axí avent la filla conlocada e sabent
 bé a hon l'avia mesa, desliverà no aturar pus en aquella part;
 e acaptant travesà la hilla ab Paroto fins que prevench a Gales
 33 e ab gran affany, axí com aquell qui de anar no era vesat. Hon

avie un altre senescal del dit senyor, lo qual gran stat e molta compayia tenia en sa cort, en la qual lo comte ab son fill per aver què menjar revenien. E avia en la dita casa hun fill del dit senescal e d'altres infans fills de alguns altres gentils hòmens qui feyen algunes infanteses, axí com és córer e saltar, ab los quals Peroto se comencà a mesclar e fer so que·ls altres feyen axí destrament e millor que degú dels altres no feyen. La qual cosa vaent lo senescal e plaent-li molt la manera del infant, demanà qui era, e fou-li dit que era fill d'un home qui aquí venia pendre almoyna algunes voltes: al qual lo senescal féu demanar, e lo comthe, axí com aquell que a Déu d'alre no pregave, liberalment lo li donà, no contrastant que li era fort cruu lo desexir del dit ffill. E avent donchs lo comthe lo ffill e la ffilla conlocats, pensà no voler pus aturar en Anglaterra, ans al pus prest que posqué se·n pasà en Hirlanda; e vengut en un loch apellat Ascamforda, ab un cavaler del comthe Paysano se mes per escuder e faent tot so que un scuder e un regaco deu fer. E aquí, sens éser may conagut, ab gran desayre e affany stech lonch temps.

66v
37 E tornant a Violant, que Johaneta se feye dir, qui romasa era ab la gentil dona, qui crexent e en anys e en persona e en belesa e en tanta gràcia, de la dona e del marit e de cascuns de aquels de la casa e d'aquels que la conexien, de tots / amar se feye en tant que açò era una gran maravella; e no era negú qui sos costums ne ses maneres reguardàs, qui no
38 digués que devie ésser dichne d'un gran bé e honor. Per la qual cosa la gentil dona qui del pare l'avía rebuda, sens que

may avia poscut saber qui fos en altra manera sinó axí com dit
li avia, preposà honorablament, segons la condició de la qual
39 stimava que fos, maridar-la. Mas Nostre Senyor, qui totstemps
fou e és just regardonador del mèrits de cascú, veent la nobla
fembra qui sense colpa portava penitència del pecat d'altri,
hordonà en tal manera per ço que en mans de vill om la dona no
agués a venir: e sí deu creure cascú que ço que li avench Déu
per la sua bondat o permaté.

40 E fou axí: que la gentil dona, ab la qual Johaneta
stava, avia hun ffill de son marit, lo qual ella e son pare
amaven no tant solament perquè era llur fill mas perquè per
virtuts e per mèrtis valie més que negun altre; axí com aquell
qui valerós e ben acostumat era e prous e bel de sa persona,
41 conech les virtuts qui en aquella abitaven. Lo quall per
ventura avie VI anys més que Johaneta e vaent-la bella e
graciosa, axí fortment de ella se enamorà, que no veyà ni
hohida altra cosa sinó ella. Mas per ço com veye ella de baxa
condició, no tant solament [no] avia ardit de demanar-la per
muller, ans encara avie gran por que per nagú no fos sentit,
per tant que no fos reprès com en una dona de tant baxa
condició avia mesa sa amor: e per ço la tenie axí amagada; per
la qual cosa molt més que si sabut fos la estimave, e lo ⁴tenie
42 en major pena que si ab algú se'n posqués esbrabar. E tant
stech ab aquesta congoxosa amor, que ell enmalaltí greument;

per la qual malaltia vingueren a ell molts metges qui en son guariment continuament entenien e d'aquell molt se meravellaven com no posquesen ab negun senyal entendre què era ne de què venia: perquè tots comunament se desesperaven com no li podien
43 retre salut. Per la qual raó lo pare e la mare portaven axí gran dolor e malanconia, que major no podien: e moltes voltes ab piadoses pregàries lo demanaven de la hociació del seu mal, als quals donave-los sospís per resposta, dient que tot se sentie venir a menys.

67r 44 E esdevench-se un jorn que, sient-se un metge asau jove de anys e de ciència molt abte après d'ell e tenint-lo per lo bras hon los metjes acostumen / de cercar lo pols, Johaneta, la qual per manament de la mare a ell servie (ocupada la mare
45 per alguns altres affers), entrà per la cambra. E tantost com lo jove la viu entrar, sens neguna paraula ne achte de semblança a ffer, se sentí molt més forca al cor e, per la amorosa ardor qui-l mogué, li comencà a batre lo pols pus fort que no solie: la qual cosa lo metje conech encontinent e meravellà-s fort de açò que en él conexie e estech segur per
46 veure [quant] aquest batiment devie durar. E tantost con Johaneta hisqué de la cambra lo batiment sesà: perquè lo metje conech ja part de la malaltia del jove. E estant axí, après poch lo jove féu demanar la dita Johaneta, faent semblant de voler alguna cosa: e tantost com la viu entrar per la cambra, lo batiment del pols retornà al jove, e après se'n fonch anada, lo batiment cessà.

47 Perquè parech al metge aver asau plena sertenitat de la

malaltia del jove; e tirant a un depart lo pare e la mare del jove, los dix: "La sanitat de vostre fill no à menester ajuda de metje, segons que jo per certs senyals que jo he conaguts⁵ en ell; lo vostre fill affeectuosament ame Johaneta, la qual, segons que jo conech, no n' à sentiliment negú: perquè en asò vosaltres vos sabeu què us aveu a ffer, si la sua vida vos és cara".

48 De les quals paraules lo gentil ome e la dona foren contents, com hoiren que en alguna manera trobar se podia lo seu guariment, echceptat enperò que·ls era molt greu per ço com duptaven que no agesen a donar la dita Johaneta per sposa a llur fill.

49 E après que se·n fou anat lo metge, se·n anaren al malaut, al qual la dita dona dix axí: "Ffill meu, jo jamés aguera cregut que de mi d'algun teu desitg te foses amagat (en special que tu·t veges per aquell venir a menys la tua salut), e asò per tant com tu devies ésser sert que, per éser tu content d'una cosa la qual jo posqués fer per tu, més que més que fos honesta, jo la faria: quant més que tu l'ages feta e que la tingues celada a mi, qui en neguna manera no·t poria
50 mancar; perquè·m son fort meravellada. Mas pus que [l'has feta], a Déu à plagut ésser stat misericordiós de tu més que tu mateix no est estat, per ço com d'aquesta tua malaltia m' à

5 potser l'anacolut obeeix a una repetició de còpia i hauria de ser: senyals he conegut

67v

ademostrada la conaxença del teu mal, lo qual no és ninguna
altra cosa sinó amor / que aportes a alguna dona o donzella,
51 la qual que ella sia. E és la veritat aquesta: que de
maniffestar tu asò no't deuries dar vergonya, per ço com la tua
etat ho requer: e si tu no foses enamorat, jo't reputaria de
52 poch saber. E adonchs, fill meu, no't guarts de mi, ans
segurament tot ton desitg me descobre e la malenconia e lo
pensament, del qual ve aquesta infirmitat; perquè, mon fill,
proceex e digues-m'o e conforta-t, car fas-te cert que ninguna
cosa ne serà positble a tu que jo de mon poder no fasa, axí com
53 aquella qui am a tu més que a la mia vida. E lansa fora la
vergonya e la por, e digues-me si yo puch al confort de la tua
amor alguna cosa adobar. E si tu trobes que jo sia nechligent
en donar-te recapte, digues que jo son la pus cruel mare que
may parís ffill".

54 E lo ffill, hoint les paraules de la mare, primerament
se envergonyí e puys pensà en si mateix que ninguna persona al
seu mal que ella no podia ajudar; e posada la vergonya, li
respòs: "Madona, ninguna altra cosa no m'ha feta tenir la mia
amor amagada sinó com veitg que la major part de les persones
qui són velles no's volen recordar en les coses qui's pertanyen
55 fer a persones jóvens. Mas pus veitg que pus axí sàvia vos à
Déus feta e axí gran voler aveu de ajudar-me axí com és raó de
mare a ffill, no tant solament asò de què vós vo'sou apercebuda
vos atorgaré, ans encara de qui vos faré manifesta: ab tal
pachte que vós de ffet seguiscau de vostre poder la vostra
promesa, ab la qual poreu recobrar ma sanitat."

56 E la dona, fiant que no li podie venir a menys so que ella pensave, liberalment li promès que segurament li affermave que ella sense nenguna falla daria obra ab què ell auria lo seu plaer.

57 E hoït asò, lo jove dix: "Madona, la gran belesa e la loatable manera de Johaneta e la mia amor e lo meu poch cor (qui no à agut ardit may de manifestar-ho en alguna manera en aquella per qui son vengut en aquest punt e[n] què vós me vets) me fa estar en lo delitós turment; e si asò que promès me avets o en una manera o en altra no u feu, feu comte que la mia vida farà absència ab la vostra."

58 E la dona, a qui lo temps de confortar-lo li paria fort lony e no veyia la hora que ajudar li posqués, somrient li dix: "Ay! fill meu, donques per axò t'as tu leixat sentir tant mal? Conforta-t e leixa fer a mi, pus tu sies guarit, car segurament
68r 59 te afferm de ésser liberal en ta ajuda". / E lo jove, ple de bona speranza, en breu temps de gran mal que avia vench en gran millorament: de què la dona contenta molt se dispongué com ne en quina manera ella poria fer que lo ffill agués compliment de ço que desijava ne promès li avia. E un jorn apelada la dita Johaneta, asau cortesament li demanà si avia nengun enamorat que ella amàs.

60 Per les quals paraules Johaneta tornà tota vermela e respòs envergonyidament: "Madona, a una pobra donzela fora de casa sua e dell seu pare e de sos amichs, axí com jo son, e estant en servey d'altri, axí com jo fas, no està bé entendre en amar".

61 "E si tu" dix la dona "no·n as e jo te·n volia donar hu
de què tu degudament deuries viure alegra, no·l pendries tu?".

"Certes no" dix la donzella.

"E com," dix la dona "e no sabs tu que no és covinent
cosa, que una donzella axí jove e axí gentill com tu est no
està bé sens ésser enamorada?"

62 A la qual Johaneta respòs: "Madona, après que vós me
agués levada de la pobretat del meu pare e m'aveu nodrida axí
com si fos vostra ffilla, jo he fet a vostre manament: mas axò
no faré yo en nenguna manera. Mas quant a vós plaurà dar-me
marit, aquell amaré jo leyalment e axí com dech; mas altre no
plàcie a Déu, car de la eretat dels meus pasats no m'à romasa
sinó la honestat, e aquella entén a guardar e conservar tant
com vischa.

63 E enteses aquestes paraules per la dona, li aparegueren
fort contràries en ço que a ffer entenia per observar al fill
la promesa que feta li avia; mas lavors, com a sàvia dona que
era, dix a la donzela: "E com, Johaneta, e si monsenyor lo rey,
qui és jove e bell cavaller, se altava de la tua belesa e de tu
volia algun pler, negaries-lo-li tu?"

64 A la qual ella respòs: "Lo rey me poria fer força, mas
ab mon consentiment may de mi no auria sinó so que honest fos".

65 La dona, entesa la intenció de lla donzela e la sua
fortalesa, lexà star les paraules e pensà de metre-la a la
prova; e per ço dix a son fill: "Ffill, la intenció de Johaneta
no és aquesta que jo·m pensava: perquè tu esforça·t, car, après
que tu sies fort, jo la·t metré en una cambra hon vull que·t

esforç de aver d'ella so que plasent te sia"; e après, dient en son pensament que li paria desonesta cosa que ella com una roffiana preicàs la sua donzela, se'n calà.

66 De la qual cosa lo jove no fou content en neguna
68v 67 manera, ans sobtosament pigorà / de sa malaltia. La qual cosa veent la dona, moguda de gran hira per la sana intenció de la sonzela, dix al marit tot quant dit li avia e les respostes qui per ella li eren stades fetes (per què li paria debades aver treballat, e per semblant veyà lo ffill en pijor que may no era stat), e considerat tot l'ésser, desliberaren entre ells que la li donasen per muller, car més valia aver-lo viu ab muller bona e pobra de dinés e d'aver e d'estat que no veure'l a la mort,
68 on cascun jorn se acostave. E après fonch desliberat, ab ella parlant, li digueren llur intenció; de què Johaneta fou molt contenta e ab humils gràcies a Nostre Senyor regracià com no la avie aguda per oblidada: mas ab tot axò may dir no volch fos ffilla sinó d'un picart. E lo jove, qui molt malaut era, sabuda la nova com lo matrimoni era acordat de fer, aquell fou molt pus alegre que may no era stat e, donant-se aquell solac que tant avia desigat, en breus dies fou quiti de la sua malaltia.

69 E estant ells axí, tornarem a parlar de Peroto, qui en Gales era anat ab lo senescal del rey d'Anglaterra: qui en gran amor de son senyor muntiplicave cascun jorn, e crexent se féu molt bell home de persona, tant com nengun altre qui en la illa fos ne atrobar se posqués, en tant que ne [en] torneig ne [en] juntes ne en neguns altres actes d'armes no era nengú qui'l passàs ne ab ell se agualàs en neguna manera, ne entre éls no's

70 parlava sinó de Peroto al picardo, e per aquell era conagut. E
 axí com Nostre Senyor no avia oblidada la sua germana, axí poch
 oblidà a ell. E estant axí, se esdevench que en aquella
 encontrada vingueren ⁶ unes grans mortaldats de pastilències,
 71 per les quals moriren la major part de la gent de la terra. E
 entre-ls altres moriren lo senescal, son maestre, e sa muller e
 un fill e una filla e gran partida de aquell parentat, e de
 aquella casa no romàs sinó una filla la qual romàs eretera ⁷ de
 72 tots los béns del pare e de la mare. E après que aquelles morts
 foren passades, ella desliberà de penre marit; e encercant qui
 més li plauria, no trobà nengú de quants ere[n] romasos qui
 tant li plagués com Peroto lo picart e, desliberat, aquell
 pres per marit e ab aquell estech en pau e en bona concòrdia
 73 per totstemps. Lo qual Paroto après algun temps per sos
 virtuosos actes fou fet senescal per lo rey d'Anglaterra. E
 69r veus breument com se esdevench / del fill e de la filla del
 comthe d'Anguersa, los quals haviem lexats com a perduts.

74 E avia ja XVII anys que lo comthe d'Anguersa era fogit
 de París, e estant lo dit comthe en Irlanda desconegut, hon
 molt de mal e desayre avia pasat, e vaent-se ja vell, li avench
 gran voluntat de veure què era stat dels fiyls despuys que
 75 no-ls avia vists. E ja del tot transfigurat de la forma que
 aver solia en sa joventut, vaent-se cansat de viure e avent
 gran voluntat de veure sos fills, se partí asay pobre de dinés

6 ms. vingueren

7 ms. ereterera

e en arnès de aquell ab qui longament avia estat e vench-se'n en Anglaterra, on son fill Peroto avia lexat, on lo trobà senescal e gran senyor, lo qual viu sa e bell de sa persona: de què fou molt content, però a ell no's volch fer conèixer fins 76 tant que agués vista sa filla Joaneta. E tantost se mes en camí e no aturà fins que en Londres fonch aribat, on cautelosament demanà de la dona ab qui la sua filla avia lexada e de son estat: e informat de tot, trobà la sua filla muller de son fill, de la qual cosa fou molt content; e totes les sues adversitats reputà a poch, pus viu los fills conlocats 77 honorablement e bé. E après desigà molt veure aquella e com a un pobre hom se féu vehí de la llur casa; e un jorn veent-lo a la almoyna son gendre, marit de Johaneta, per ço com lo veu pobre e veyll, ach de aquell gran compasió e comendà a hu de aquells de la sua casa, familiar seu, que'l menàs en casa e li fes dar a menjar per amor de Déu. La qual cosa lu familiar féu volenterosament.

78 En aquella saó avia Johaneta aguts ja alguns infans, lo major dels quals no avia més de VIII anys, e eren los pus bels e los pus donosos e mils nodrits infans del món; los quals, com veren lo comte menjar, tots quants eren li foren a l'entorn fent-li festa e mostrant que Déu los donave sentiment que 79 aquell era llur avi, e que l'esperit n'avía conaxença. Lo qual com los viu e ls conech, los comencà a donar gran amor prenent ab ells consolació: per la qual cosa los infans d'él no's volien partir, axí com aquell qui en llur govern entenie. E com la mare entenés que d'ell no's volien partir, exint de una

cambra vench là hon era lo comthe: als quals comencà a menaçar
 69v 80 e fort / de batre-ls, ço que lo mestre no guosave fer. E
 lavors los infans comencaren a plànyer e a plorar dient que alà
 volien estar après de aquel bon hom qui més los amave que no lo
 81 mestre: de què lo comte e la dona se rieren. E lavors se levà
 lo comte e, sabent que aquella ere la mare dels infans, no axí
 com a pare mas axí com a pobre hom féu honor a la filla axí com
 a dona: e vaent aquella, meravellosament trobà gran plaer en
 ella en la sua ànima ne agué gran consolació. Mas ella ne
 lavors ne despuys no-l conagué, per ço com ultra mesura era
 transfigurat d'aquell que ésser solia, axí com aquel que veyll
 e canut e barbut era, e ans paria tot altre hom que lo comthe.
 82 E veent la dona que-ls infans d'ell no-s volien partir ans se'n
 ploraven, dix al mestre que-ls lexàs estar.

83 E stant axí los infans ab lo prom, se avench que lo
 pare de Jaqueto tornà, al qual lo mestre lur dix com los infans
 no-s volien partir del prom: per la qual raó, axí com aquell
 qui en malvolença avie Johaneta, dix al mestre: "Lexats-los
 estar en mala ventura que Déu los do, car si fan a tret de là
 on són venguts no és maravella, ne si volentera estan entre
 almoynés: car de part de mare vénen d'almoyners, e per ço no és
 maravella nenguna si volentera stan entre ells."

84 E aquestes paraules hoí lo comthe, les quals molt greu
 e ab gran dolor les sofferí; mas pur estrenyent les spalles

aquella injúria sofferí. E Jaquet, qui sentida avie la festa que·ls fiyls feyen al prom, molt li desplaqué, però tant los amava que, ans que no volia que plorassen, los lexà star e dix al prom que, si aturar volie en casa, que aturàs en bona hora, 85 car ell hi trobaria[al] gran plaer. Al qual repòs que ell hi romanria volenterosament, mas que nenguna cosa no sabia fer sinó pensar de cavals, "car en tot lo temps de ma vida no avia alre fet". Al qual Jaquet dix que era molt content e encontinent li féu liurar un cava[all] e d'aquell li donà càrech de pensar: lo qual ell pensava diligentment e entenien en deportar los infans.

86 E mentre la fortuna, en aquesta manera que divisat vos é, manava lo comthe d'Anguersa e los ffills, se esdevench que lo rey de Franca, avent guerregat molt de temps ab los alamanys, morí, e en loch seu fou coronat per rey e per senyor lo ffill, del quall era muller aquella per qui lo comthe era 87 estat gitat de sa terra. Lo quall, après fonch ffet rey, finida la derrera treva, comencà nova guerra ab los alamayns: en ajuda del quall, axí com a nou parent, al rey d'Anglaterra tramès 9 molta jent sots lo guovern de Paroto, son senescal: / en companyia del qual anà lo prom, so és lo comthe, sots l'estat de Jaquet, e sens ésser conagut per nagú aturà en la host per spay de temps en guisa de hun regàs, e com a valent ome per consel e per ffets, mils que a ell no·s pertanyie sagon son

ésser, molt bé obrave.

88 E durant la guerra s'esdevench que la reyna de Ffranca
enmalautí greument; e avent ella conaxença que s'aproïsmave a
la mort, avent consideració de sos peccats, devotament se
conffesa ab l'arquebisbe de Rems, lo qual per tots ere tangut
per un sant home: entre·ls altres pecats li revelà so que per
89 ella era stat levat al comthe d'Anguerca. E no tant solament
fou contenta de dir-ho a ell, ans encara davant molts altres
hòmens axí com era estat recomtà, pregant-los que per descàrech
de la sua ànima ab lo rey fesen manera que, si lo comte era
viu, o si no hu de sos ffills, en llur estat tornasen; e après
poch estar, ella pasà d'esta vida.

90 Hon après per lo damunt dit la sua conffesió fou
revellada al rey; e après molts sospirs lancats per la malesa
de la muller e per la injúria feta al valent comthe, per tot
son rechna e per moltes altres parts del món féu fer crida:
que, qui lo comthe d'Anguersa o algú de sos ffills li ensenyava,
per ell granment ne serie reguardonat, com ell l'agués per
ignocent de ço per què era exellat e com lo rey, per la
conffesió feta per la reyna, en lo primer estat e en major
91 l'entenia a tornar. La quall cosa lo comthe, qui en forma de
regaç anava, com la hoí e sentí que axí era la veritat,
sobiranament se·n alegrà e anà-se·n a Jaquet, son gendre,
pregant-lo que ab ell ensemps anasen a Peroto, llur capità, per
ço com ell volia a ell mostrar ço que lo rey anava cercant: e
axí ho féu.

92 E après que tots tres foren ensemps, dix lo comthe a

Peroto, qui ja estava en pensament de publicar davant lo rey qui ell era: "Peroto, pus a Déu plau, jo-t vull revelar com Jaquet, qui aci és, à ta germana per muller, de la qual may no à agut negun exovar, ans l'à presa pobrament sens negun dot; e per co que ta jermana sens dot no sia, entençh que ell e no altre deu aver aquest beniffici de co que lo rey promet: co és que crech que ell se-n deu anar al rey e que li digua com tu est ffill del comthe d'Anguersa, e na Violant (qui en altra manera se ffa apellar Johaneta) és ta germana e muller sua, axí mateix de mi qui vostre pare e comthe d' Anguersa son, [e]l age co que hoffert és stat".

93 Peroto, après que açò hac oït, de ffi en fi se mirà lo comthe e tanttost regonech / que aquest era son pare, als peus del quall sobtosament se gità e, besant aquells, lo abressà dient: "Pare meu, vós siau lo benvençut!"

94 E après Jaquet, qui primer avia hoït co que lo comthe avia dit e puys vaent co que Peroto avia fet ne feya, fou en una ora [de] tanta meravella e de tanta alegria sobreprès, que a penes sabia què fer-se degués. Mas pur, donant fe a les paraules, se recordà de moltes paraules injurioses que avia dites al comthe estant ab ell com a regàs, de les quals hac sobirana vergonaya: decontinent se lancà als seus peus e humilment de tot ultratge pasat li demanà perdó. Al quall lo comthe asau benichnament lo féu levar denpeus e ab gran amor li
95 perdonà. E après tots ensemps parlaren molt, raonant de llurs affers e complayent-se de llurs fortunes, e après, alegrant-se, volgueren Peroto e Jaquet vestir lo comthe de honorables

vestedures, lo quall per nenguna manera no u volch soffarir; mas ffet açò, volgué saber Jaquet si lo guardó que promès avia
 96 lo rey li seria donat. E après ab aquell àbit en què estava lo prengueren, e Jaquet lavors ab lo comthe e ab Peroto se'n anaren davant lo rey, offerint-li de presentar lo comthe e lo ffill pus li plagués donar-li ço que per ell era estat promès en la crida per ell feta. E lo rey prestament, oït açò, féu venir ço que promès era stat per trobes del comte e de son ffill, a qui li fou offert dient-li que·ls li amenàs, que ell
 97 era prest de donar ço qui per ell era stat promès. Jaquet lavors, girant-se detràs, se mes lo comthe davant, qui son regàs era estat, e Paroto, son capità, e dix; "Senyor, vet aci lo pare e lo ffill e testimoni de la ffilla, la qual és ma muller e al present no és aci, mas Déu migancant prestament la aurem aci davant la tua majestat".

98 E lo rey, vaent açò, guardà lo comthe, lo qual era molt mudat e transfigurat d'aquell que ésser solia: e com l'ach molt guardat, encontinent lo regonech, e quasi ab les làgremes als huyls lo comthe qui a genolons estava levà enpeus e·l abrasà e·ll besà e amigablament lo rabé, e comandà que encontinent lo comthe de vestiments e de companya e de cavalls e d'armes fos remuntat en son degut estat, segons que a la sua noblesa se
 99 pertanyie; la qual cosa fou feta. E ultra açò, honrà molt Jaquet e volgué saber totes les coses qui·ls eren esdevengudes en llurs passades fortunes; e après donà / a Jaquet tot so que promès li avia, e girant-se lo comthe a Jaquet li dix: "Frin tot so que mon senyor lo rey te dóne, e recort-te de dir

a ton pare que tos ffiyls, e néts seus e meus, no són de part de mare de linatge d'almoymés".

100 E Jaquet pres tot so que donat li avien e prestament féu venir a París sa muller ensemps ab la muller de Paroto; e aquí ab gran f festa foren ab lo comthe, lo qual lo rey avia¹⁰ en tots sos béns e en major estat remuntat que may no fou; e après cascú ab sa licència tornà a casa sua. E ell fins a la mort visqué en París pus gloriosament que may no avia fet.-

1 Bernabò Lomelí, jenovès, enganat per Ambrosino, perdé lo seu e comandà que la muler morís; e puy, escapada en forma d'ome, serví lo soldà e après trobà l'enganador e Bernabò en Alexandria: e condoïts davant lo soldà, l'enganador fench pres e ella, cobrant l'àbit femenill, tornant ab son marit, e ab aquell longament visqué.

2 Havent Lissa ab la sua novella plena de compassió finit son daver, Ffilomena reyna, la qual bella e gran era de persona e de cara més que deguna altra, plasentment e rient en si mateixa, dix: - Cové que·ls pachtes sien servats a Dioneo, e per co com no resta a dir a altri sinó a ell e a mi, jo diré primerament la mia e ell, qui en gràcia ho à demanat, dirà la darera.- E dit açò comencà:

3 - Segons entenem, moltes voltes se diu un tal proverbí: que l'enganador roman a peu del enganat; la qual cosa no par que per alguna raó se puscha mostrar ésser ver axí com se diu. E per co m'és vengut en voluntat de mostrar-vos com se deu hom guardar dels enganadors en moltes maneres.

4 Eren una volta en París molts mercaders italians, los quals uns per una raó, altres per altra, segons és usança de mercaders; e estant un jorn entre·ls altres alegrament parlant

71v après agueren sopat, de diverses coses raonant, de una / en
 altra vengueren a parlar de les llurs mullers, les quals avien
 lexades en llurs cases.

5 E motegant comencà la hu a dir: "Jo no'm sé la mia dona
 què's fa com jo no y son: mas a mi, com me ve alguna dona entre
 mans, volentera jaquesch estar a un depart la amor que li aport
 e prenh de aquella aquell pler que pusch; e après, com son ab
 ella, fas so que pusch".

6 E l'altre hoïnt açò, repòs: "E jo per semblant e per ço
 com crech que la mia dona e la tua percacen per llurs ops, e
 com si són, tal se fan; e per so si fan, si fem per semblant, e
 tal li dam e tal rebem".

7 E altercant casi en aquesta manera, la qüestió entre
 éls a sentència vench: e breument parech en açò que tots se
 concordasen que les dones, après que avien lexats a ells, no
 volien perdre temps ans l'empraven com mils podien.

8 E tots en açò se concordaren exceptat hu apellat
 Bernabò Lomelí, mercader jenovès, lo qual dix lo contrari,
 affermant que ell avia especial gràcia aguda de Nostre Senyor:
 co és que li avia donada una dona per muller la qual era
 complida en gran part de tot ço que una dona deu aver (e encara
 hun cavaller o hun escuder o qualsevulla altra persona), per ço
 com ¹ ella era bella de cors e de cara e jove e molt destra e
 abta en moltes coses, axí com és hobar de seda e tallar e

9 cosir e tot acte de dona molt millor que nenguna altra. "E
 ultra açò, no-s poria trobar hun escuder ne nengun servidor que
 millor servis en una taula d'un senyor que ella serveix, axí
 10 com aquella qui és ben acostumada e sàvia e molt discreta. E
 après d'açò sab millor cavalcar hun caval e tenir millor un
 aucell, e legir e scriure e fer un compte axí bé e millor que
 si fos un mercader"; e de moltes coses semblants a aquestes e
 de moltes d'altres coses la loà, oint-ho tots los altres qui
 aquí presents eren, de què estigueren molt maravellats com axí
 affermava que nengun'altra pus honesta ne pus cortesa no-s
 poria trobar; e per ço ell creya fermament que, si el estagués
 X anys fora de casa, que ella may per semblant acte no
 entrendria en altre home.

11 Era lavors entre aquels mercaders qui axí raonaven hun
 jove mercader apellat Ambrosino de Plasenca, lo qual d'aquesta
 darera laor que Barnabò avia donada a la sua dona començà a
 riure lo més del món; e burlant sí li demanà si l'emperador li
 avia aquest privilegi atorgat més que a tots los hòmens del
 12 món. E Barnabò un poch torbat dix que no l'emperador mas Déu,
 lo qual podia més que l'emperador, li avia aquesta gràcia
 atorgada.

72r 13 E lavors dix Ambrosino: "Berna/bò, Jo no dupte que no
 cregues dir ver, mas, segons que-m par, tu as poch reguardada
 la natura de les coses del món, car, si guardat hi agueses,
 no-t sent de axí poch sentiment, que tu no agueses conegudes
 coses les quals te farien sobre aquesta matèria pus
 14 tempradament parlar. E per ço que tu no cregues que nosaltres,

qui molt largament avem parlat de nostres mullers, no cregam
aver altres mullers e en altra manera fetes que no avem dit, te
dich que sí fem: mas ço que diem avem dit per ço com
naturalment les dones són de aquexa natura; mas sobre açò vull
15 hun poch ab tu raonar. Jo he totstemps hoït dir que l'ome és lo
pus noble animal que anch Déu creàs, e après la fembra: mas
l'ome, axí com generalment se creu, és pus perfet; e avent més
perfecció, sens nenguna falla deu aver major fermetat, e per ço
com universalment les fembres són pus movitbles, segons se
poria per moltes raons naturals mostrar, les quals al present
entén a lexar e solament te vull dir com l'ome és de major
16 fermetat. E estant pus ferm, no-s pot tenir que no caygue en
tal acte, e no tant solament a una qui-ls ne prech: encara a
quantes ne vénen desigen aver e y fan tot ço que poden per ço
que agen llur car complit de ço que volen, e açò no una volta
lo mes mas mill lo jorn. E donchs com te penses tu que una
dona, qui naturalment és tant variable, se pusque tenir ne
deffensar d'un home o de molts qui seran savis e sabents e
trachtants e contínuament entendran en llur affer ab tota
17 diligència? Cert, com tu més t'i affermes, tant menys crech que
ho cregues; e tu matex pensa que ta muller és fembra e és de
carn e d'os axí com són les altres. Perquè, si axí és, totes an
un matex desitx, e aquella matexa força que an les altres a la
tua a resestir aquest natural apetit. Bé és positble que ella
sia honesta, mas que ella no fasa so que les altres fan,
oradura és qui alre-n creu; perquè-t prech que d'ecí avant tal
estremitat no vulles penre, mas viu axí com los altres fan: car

diu l'eximpli que benaventurat és qui escape de éser cornut o ffill de bagasa".

18 A les quals paraules respòs Bernabò e dix: "Jo son mercader e no son filosof, e axí com a mercader reponré. E dich-te que jo conech que so que tu dius se pot avenir a les foles, les quals no an neguna vergonya; mas aquelles qui sàvies
72v són an tanta por de perdre / llur honor, que sovint són pus forts que no los òmens e de semblans coses no's curen; e d'aquelles semblants és la mia".

19 Dix lavors Ambrosino: "Verament si per cascuna volta que de semblants coses se curen los veni'hun corn al cap per testimoni de ço que fet aurien, jo crech que poques serien aquelles qui no'n portasen; mas, pus lo corn no nex, no curen de la vergonya que laugerament amaguen, e axí perseveren en les coses paleses: e com pus amagadament poden ho fan, e com ho
20 lexen és senyal de horadura. E ages acò per cert: que aquella sola és casta la qual may de nangu no fou pregada, e, si pregada fou, no fou continuada. E si yo conaxia per los naturals que no deguéss ésser axí, no'n parlaria axí a ple com fas, si yo no fos moltes voltes estat a la prova. E dich-te axí que, si jo fos après de aquexa axí santa dona, jo creuria en breu de temps aportart-la en acò en què n'é ja d'altres portades".

21 E Bernabò tot torbat, hoint acò, respòs: "Tu pories ab paraules estendre massa, e tu diràs e jo diré, e a la fi no muntaria res. Mas pus que tu dius que totes són axí laugeres e lo teu enginy és tant, per ço que jo't fasa sert de la honestat

de la mia dona, jo son dispost que·m sia tallada la testa si tu may en cosa que·t plàcia en tal acte la pots induir; e si tu no pots, jo no vull que tu perdres aldre sinó mill florins d'or".

- 22 Ambrosino, ja sus la novella acordat, respòs e dix: "Barnabò, jo no·m sé què·m fes de la tua sanch, si yo guoyava les messions: mas si tu·n vols veure la prova de ço que jo he raonat, met cinch milia florins d'or, qui·t deuen éser meyns cars que no la testa, contra mill dels meus; e si bé tu no y poses negun termini, jo·m vull obligar de anar en Jènova, e dins tres mesos après que sia en Jènova, que jo auré de la tua dona feta la mia voluntat, e que en senyal de asò me·n portaré ab mi de les sues coses pus cares en tal manera e en tantes, que tu matex conffessaràs ésser ver; emperò que tu·m prometes sus ta fe que en aquest termini no hiràs en Jènova ne scriuràs a ella alguna cosa de aquesta matèria".

- 23 E acordat Bernabò, tots los altres mercaders qui aquí eren se esforcaren de destorbar aquest fet, conaxent que gran mal se·n poria seguir, però éls eren axí encesos que, ultra voluntat de tots los altres, ab escriptura de llur mà se obligaren.

2

- 24 E feta la obligació, Bernabò romàs e Ambrosino al pus tost que poch se·n anà en Jènova; hon après hac estat alguns jorns, cautelosament se informà del nom e de la encontrada /

73r e dels costums de la dona, e tot quant ne poch entendre fou
semblant a açò que n'avia dit Bernabò: perquè li parech aver
25 feta fola empresa. E per donar compliment an aquella, acordà de
amistancar-se ab una pobra dona qui en la casa de la dita dona
husava molt e per aquella era molt amada, a la qual
continuament ell pregave, prometent en aquella gran quantitat de
moneda si en los affers de la dona ela y treballave: la qual
jamés no poch induir a sa voluntat sinó en tant que li promès
que ab una caxa, la quall Ambrosino fféu fer artifficiosament,
no solament en la casa mas en la cambra de la gentil dona lo
faria metre, en la qual Ambrosino poria estar amagadament; e
açò promès, axí fou fet. E axí com si ella en alguna part
volgués anar, segons la manera donada per la dona, la comannà a
la gentil dona pregant-la que per alguns dies la li volguéls
reservar.

26 Adonchs la caxa mesa en la cambra e venguda la nit e la
hora queda, e Ambrosino viu la dona adormida: ab certs enginys
uberta la caxa, quedament en la cambra isqué, en la quall avie
un lum; ab lo qual, après que n fou exit, la forma e la manera
de la cambra guardà, axí de pintures com d'altres coses
27 notables qui en aquella eren. E après ach reguardat e affermat
quina ne qual era la cambra e en sa memòria bé comprès,
acostant-se al lit, vehent que la dona e una petita infanta qui
en la cambra eren dormien fort, tot planament e queda la
descobrí e viu que axí era bela despullada com vestida, mas no
li viu negun senyal per poder-lo reportar a son marit sinó hu
que n'avia en la sinestra mamella, entorn del qual avia alguns

pèls blanchs e rosos com a hor; e après que açò ach vist,
 planament la tornà cobrir: però, vaent-la axí bella, en poch
 estech de metre a risch la sua vida volent-se colgar al seu
 28 costat. Mas per ço com avia hoït dir e affermar aquella sua
 bravesa ésser girada en honestat, no gosà ariscar. E estant la
 3
 magor part de la nit per la cambra a son plaer metent una vosa
 e un clauer e alguns anels e una corega e algunes altres coses
 sues en la caxa ensemps ab ell, se mes dintre e, tancant-se axí
 com dabans se estava, estech quiet; e en aquesta manera o fféu
 29 dues nits sens que la dona no se'n apercebé de res. E venint la
 terca nit, sagons / la horda donada entre ells, la bona dona
 tornà per la caxa, portant-se'n aquella; de la qual Ambrosino
 hisqué, e contentada la vella sagons la promesa que feta li
 avia, se'n tornà al pus tost que poch a París ab totes les
 coses que agudes avie, e açò féu ans del termini per ell pres.

73v
 30 E après que fou junt, ell apellà los mercaders qui
 presents foren al metre de les mesions; e present Bernabò
 li dix: "Bernabò, jo he guanyades les mesions que tu e jo aviem
 meses, car jo he acabat so d[el] què m'era gaubat: e si vols
 veure que asò sie ver, primerament te divisaré la forma de la
 cambra de la tua dona e les pintures de aquella, e après te
 4
 amostraré les coses que de ella é agudes, affermant que d'ella
 31 e ab son voler les avia agudes. E hoït asò, conffessà Bernabò
 que axí era feta la cambra com ell deye, e ultra asò confessà

les coses que ell mostrave éser estades de la sua dona; però dix que poria ésser que la forma de la cambra porie aver sabuda per alguna persona pràtica en la casa, e per semblant que les coses que mostrades avie porie aver agudes de algun infant o misatge de casa, qui per diners les poria aver furtades. "Perquè, si altra informació no'm donau, no'm par que aquexa bast per aver guanyades unes tant grans mesions ne de tant gran càrech com són les nostres.

32 A les quals paraules dix Ambrosino: "La veritat és que aquestes coses deurien bastar: mas pus que tu vols que pus avant jo digua, jo diré. Dich-te que madona Janeva, ta muller, à sota la sinestra mamella un senyal ben grandet, entorn del qual ha ben sis pèls rosos com un bel hor".

33 E com Bernabò hoí açò, perech-li que li fos donat d'un coltell pel cor, e la sua cara mudà de collor: e ell, tot glacat e torbat, féu la cosa maniffesta per lo senyal que li avia maniffestat, dient: "Senyors, so que diu Ambrosino és ver; e per ço, avent ell guanyat, tota vegada que li plàcia, se pens de pagar". E dit asò, axí fou fet: e lo dia sagüent Ambrosino fou pagat.

34 E après se partí de París Bernabò e contra la dona se'n anà envert Jènova. E là aribat, dins la ciutat no volch entrar, ans romàs ben XX milles lluyt en una sua posesió: d'on tramès un seu familiar, / ab qui molt se fiave, ab letres sues e ab cavalcadures a la muller manant-li que, vista la present, a ell vingues; al qual familiar comandà que, encontinent que en loch
5
ne fos, que aquella aucís la pus destrament que posqués e

35 tantost a ell retornàs. E aribat lo familiar en Jènova e donades les letres e feta la enbaxada, ab gran festa de la dona fou rebut; e tantost lo matí sagüent, muntada a cavall ab lo seu familiar, e[en]lvers la sua posesió ab ell se'n anà.

36 E caminant e raonant ensemps de moltes coses, pervengueren en un torrent molt fondo e solitari e molt espès d'arbres, en lo quall avia moltes coves; e veent lo familiar que era loch disposat per fer ço que son mestre li avia comandat, e tret lo coltell e presa la dona per lo brac, li dix: "Madona, recomanau la ànima a Déu, car vos cové morir e pasar de aquesta miserable vida".

37 E la dona, hoïdes les paraules dites per aquell e vist lo coltel ja tret per donar-li, tota espaventada dix: "Frare meu, ages mercè de mi per reverència de Déu! E prech-te que ans que m'aucies me digues de què t'é offès, perquè auciore-m degues".

38 "Madona," dix lo familiar "vós a mi no m'avets offès de nenguna cosa: mas si vós avets hofès vostre marit jo no u sé, sinó que us dich que ell me comande que sens nenguna mercè jo us aucia; la quall cosa és a mi fort crua de ffer, e ab gran dolor fas son comandament, mas ell me à menasat que si no u fas que ell me farà penjar per la gola. E vós, madona, sabeu bé de quant li son tengut ni com li puch dir de no de cosa que ell man fer a mi, e sia quallsevulla: e sa[p] Déu que de vós me

sab molt greu, mas no y puch alre fer".

39 Al quall la dona dix playent e plorant tendrament: "E
per reverència de Déu, ages mercè de mi e no vulles ésser
omeyer de mi, qui may no-t fiu desservei algú. E que tu per fer
servei a altri me vulles auciore, cert no fas bé: car bé sab
Déu (qui totes les coses del món sab) que jo no fiu may cosa
40 per la qual jo del meu marit degua tal mèrit recobrar. Mas
prech a tu que-m vulles un poch escoltar; tu pots, si vols,
complaure a Déu e a mi e a ton senyor en aquesta manera: que tu
prengues totes les mies robes e dóna-m solament lo teu jupó e
lo teu caputxó, e ab les mies robes torna al teu senyor e meu,
al qual diràs que tu m'as morta; e jo jur-te, per aquella salut
la quall tu donada m'auràs, que jo-m dispondré en anar-me-n en
74v part / on may ne a tu ne a ell ne en aquesta encontrada de
mi no pervendrà alguna novella".

41 E lo familiar, hoïdes les sues raons, lo qual
malvolentera la auseya, esdevench piadós de la dona e axí u féu
com per ella li era demanat: e preses les sues robes, li donà
tots quants diners portava e, plorant tendrament la hu e
l'altre, la pregà que en aquelles encontrades may no fos
conaguda; e lexant-la a peu en lo torent, se-n tornà a son
senyor, al quall dix que lo seu comandament no solament avia
fet, ans encara havia donat a menjar lo cors a lops e a cans,
en guisa que pus avant res no se-n trobàs. E après algun temps
Barnabà se-n tornà en Jènova, hon, sabut per la gent co que ell
cuydava haver fet, fou granment blasmat.

42 E la dona, qui sola era romasa e desconsolada, com la

nit fou venguda, contrafaent-se a manera d'ome al mils que poch, se'n anà en una vileta qui d'equí era veýna, e en casa de una bona profembra fou acullida; e estant aquí secretament, percassà ço que li era necessari de fer: e faent-se venir lo gupó a son modo, de la sua camisa se féu camisa e bragues. E fet tot açò, a manera de hun ome de pocha condició se'n anà la via de mar, hon per ventura trobà un gentil hom cathalà, lo nom del qual era Ffrancesch Carach, lo quall d'una sua nau era devallat per refrescar-se en una fontana, hon ab la dita dona
43 se encontrà. E comunicant ensemps de moltes coses, ab ell se acordà per servidor e muntà sobre la nau: faent-se anomenar Segurano de Finale, aquell serví diligentment. Lo quall, ben vestit e ben aresat en arnès, lo gentil hom català serví axí bé
44 e endresadament, que li vench molt bé de grat. E avench-se après poch temps que lo català ab la sua nau féu un viatge en Alexandria, hon per fer servey al soldà aportà alguns falcons palegrins, dels quals li féu servey. E après que aquells li ach presentats, encara Asegurano los donava a mengar alguns dies; e veent-lo [lo] soldà un jorn, molt se altà del servey de Asegurano, e plaent-li axí fort, lo català pregà que aquell lexàs en son servey, e no contrastant que lo català lo tengués molt car e molt li dolgués lo servey de Asegurano, sí-l li lexà.

45 E estant Asegurano en servey del soldà, en poch temps la amor e la gràcia de aquell conquistà ab lo seu ben obrar, / segons avia guanyada aquella del cathalà; e après en poch temps conquistà la amor e la amistat de tots los mercaders

cristians e serraïns e totes altres quallsevol persones qui sota la senyoria del soldà fossen. E per ço que les mercaderies e los mercaders estiguesen segurament, avia en aquell[le]ls saons lo soldà acostumat de trametre, ulltra los altres oficials seus, un gran ome familiar seu a Acre, qui ab la sua gent
46 acostumava de anar a la guarda de la fira. E sobrevingut lo temps desliverà de trametre Asegurano, lo qual ja abtament la llur lengua sabia.

47 Vengut donchs Asegurano en Acre senyor e capità de la guarda dels mercaders e de la mercaderia, aquí bé e
48 diligentment feya ço que a son offici se pertanyia. E anant entorn d'ells, vaent molts mercaders sicilians e pisans, jenovesos e venecians e molts d'altres italians e veent que ab ell volentera se amistançaven, se esdevench que un jorn entre ells altres, estant ell en un alfóndech de venecians hon era descavalcat, li vench davant una bossa e una corega la quall ell prestament conech que era estada sua, de la quall se
maravellà molt; mas sens alre a ffer, demanà plasentment de qui era ne si u volia vendre.

49 Era aquí en aquelles saons vengut Ambrosino de Plasenca ab molta mercaderia ab una nau de venecians; lo quall, hoint que lo capità de la guàrdia demanà de qui era, se féu avant e riént dix: "Micer, les coses són mies e no les ven; mas si us plauen, jo les vos daré molt volenter".

50 E Asegurano, veent-lo riure, se sospità que aquest en alguna manera no-l agués affigurat; mas pur, faent ferma cara, li dix: "Tu-t rius per ço com veus a mi, qui son ome d'armes,

demanar coses femenils".

51 Al qual dix Ambrosino: "Micer, jo no-m riu d'axò, mas
riu-me de la manera ab la qual jo les é guanyades".

52 Al quall Asegurano dix: "Digues, si Déus te do bona
ventura, si és cosa qui dir se puscha, com les guanyist".

53 "Micer," dix Ambrosino "aquestes coses ab algunes
altres me donà una gentil dona de Jènova, apellada madona
Janeva e muller de Barnabò Lomali, una nit que jo jaguí ab
54 ella, e pregà-m que jo per amor de ella les tengué. E per ço
75v me son ris jo com m'à recordat de la paguesa de Barnabò / lo
quall fou de tanta folia, que mes ab mi V milia ⁶fflorins d'or
contra mill que jo la sua dona no conquistaria a ma voluntat;
la qual cosa jo fiu en poch tems e guonyí les mesions; e ell,
qui de la sua bestialitat devia punir si matex més que no ella
de aver fet so que totes les fembres fan, se-n anà de París en
Jènova e, segons que jo he hoït dir, la féu ociure".

55 E Asegurano, com hoí asò, prestament comprès quala fou
la ocasió de la hira de Barnabò contra ella e manifestament
conech aquest éser hocasió de tot lo seu mal; e pensà no lexar-
56 lo anar imposit. Però mostrà lavors Asegurano de aver agut gran
plaer de ço que dit li avia, e prestament pres ab ell una
streta amistat, tant que per lo seu confort Ambrosino finà la
fira ab ell, e ab totes les sues coses se-n anà en Alexandria,
hon Asegurano li féu fer una casa, en la qual li mes gran

57 cantitat de moneda perquè ell estigués pus asseguradament. E
 après Asegurano pensà en quina manera ell poria fer cert a
 Bernabò de la sua hichnocència, e may no reposà fins a tant que
 ab hobra de alguns mercadés de Jènova, qui lavors eren en
 Alexandria, agueren trobada nova hociació per fer-lo venir: lo
 qual, après que fou vengut en asau pobre estat, en hun seu
 amich lo féu rebre e ab aquell estar fins tant que li parech
 temps de ffer so que fer entenie.

58 Havie en aquelles saons Asegurano ja feta comtar a
 Ambrosino aquella novella davant lo soldà, mostrant que ho feya
 per fer-lo riure; mas après que fou aquí Bernabò, pensà que la
 cosa no era per dar-li dilació de temps: e presa hora covinent,
 ab lo soldà empetrà que davant li fés venir Ambrosino e
 Barnabò. E après foren davant lo soldà, Asegurano mogué certes
 raons per les quals fonch dit a Ambrosino que digués com fou
 59 alò de la muller de Bernabò. Per la qual cosa Asegurano
 comandà a Ambrosino que digués la veritat com avie guanyades
 les mesions de cinch mília fflorins d'or (e aquí present
 Asegurano, en qui Ambrosino avia magor esperanca, ab vista molt
 torbada menaca[n]t a molts turments Ambrosino, si no deya com
 60 fou). Perquè Ambrosino, d'una part e d'altra espaventat, e
 encara constret davant Bernabò e molts d'altres, no esperant
 aver d'alò neguna pena sinó tornar cinch mília fflorins, de les
 coses qui eren stades de punt en punt comtà la veritat.

7 hauria de dir: lo soldà

61 E après hach dit Ambrosino, Asegurano, axí com
a·xecudor del soldà, dix a Bernabò: "E tu què ffist per aquesta
76r 62 falsia a ta muller?" Al qual Bernabò respòs: / "Jo, vencut
de la hira de la pèrdua dels meus diners e de la honta e de la
vergonya que·m paria aver rebuda de la mia dona, la quall jo
avia per la millor que may fos en nostra terra, la fiu alciure
a hun meu familiar; e sagons ell me reportà, ella fou
prestament devorada per molts lops".

63 E totes aquestes coses en presència del soldà dites e
d'ells totes enteses, no sabent ells encara per què Asegurano
avia tot açò hordonat e demanat, volch escoltar què diria; al
64 qual dix: "Senyor meu, asau clarament podeu aver entès e
conegut com aquella bona dona se podia gloriejar d'emich e de
marit, e com aquest malvat en menys d'una ora ab malvada falsia
gastà la sua fama e destruhí lo seu marit e ella; e lo marit,
pus creent a les falsies d'altres que no a la veritat d'aquella
que per longua experiència avia poscuda conèixer la sua fama, la
donà a menjar a lops; e ultra açò, és tant lo bé e l'amor que
l'amich e lo marit li aporten, que ab ella longament estan e no
65 la conexen. Mas per ço com vós òbtimament conaxeu co que cascú
de aquests merexen, vos soplich qui us plàcie per especial
gràcia punir l'enganador e perdonar al enganat, e jo fer-l'é en
presència vostra venir".

66 E lo soldà, disposat en aquesta cosa a complaure
Asegurano, dix que li pleÿa e que encontinent fes venir la
dona. De la qual cosa Bernabò fou fort meravellat, lo quall
creya fermament que sa muller fos morta; e Ambrosino, qui lo

seu mal ja sentia, estava ab gran pensament, e de pijor ach paor que de pagar los diners, esperant la dona e la sua venguda ab gran terror.

67 E feta lo soldà seguretat de fer justícia a Segurano, ella plorant e playent agenollada davant lo soldà, casi per espay de una hora la femenil veu (no volent semblar pus home) 68 demostrà e dix: "Senyor meu, jo son la miserable Jeneva, qui son anada trebalant en forma d'un home per lo món per aquest traydor d'Ambrosino e falsament son estada vituperada, e d'aquest cruell inich home, qui sens nenguna prova me volch fer 69 auciore a un seu macip e menjar a lops". E après, esquincant-se los draps davant los pits, féu palès al soldà e a tots los altres ella ésser fembra, e girant-se despuys a Ambrosino, li dix: "Malvat, no deyes tu que ab mi avies jagut?"; lo quall, ja regonexent-la, per vergonya com a mut de res no s'escusà.

76v 70 E lo soldà, qui ⁸ / totstamps per hom l'avie agut, veent açò en tanta meravella vench de co que veyà e hoïa d'ella, que abans li paria ésser somni que veritat. Mas pur com se fou meravellat conech la veritat, subiranament loà la vida e los costums e les virtuts de Janeva, qui fins en aquella ora 71 era estada anomenada Asegurano. E comendà que li fosen portats vestiments femenils e dones qui en sa companyia estiguesen; e segons la demanda que avia feta, a Barnabò perdonà la mort que avia merescuda. Lo quall, après que l'ach regoneguda, se gità

als seus peus e plorant la besà e l'abracà.

72 E lo soldà encontinent comandà que Ambrosino⁹ en lo pus
alt loch de la ciutat fos al sol en un pal ligat e untat de
mell, e que d'aquí may no fos levat fins que per si matex ne
10 cayguers¹⁰; e axí fonch fet. E après de açò comandà que tot co
de Ambrosino fos donat a la dona, qui no valia tant poch que no
11 valgués ensús de X milia¹¹ besans; e encontinent lo soldà féu
aparellar una bella festa, ab la qual honrà micer Bernabà axí
12 com a marit de madona Jeneva, al quall donà en aresament e en
vexella d'aur e d'argent e en diners tant que valia ensús
13 altres X milia¹³ besans. E féu-los prestar un leny, e, après
74 fonch feta la festa, los licencià de poder-se'n anar en Jènova
a llur plaer: hon rich[es] e ab gran alegria se'n tornaren, e
ab sobirana honor foren rebuts, especialment madona Jeneva, la
quall tots sos parents e amichs avien per morta; e totstemps de
gran virtut, mentre visqué, fonch reputada.

75 E Ambrosino lo dia matex fonch mes al pal e untat de
mell, segons la sentència a ell donada, ab gran vergonya e
angoxa de les mosques e de les vespes, de les quals aquell
14 país és fort copiós, e no tant solament fonch mort mas fins
als hosos devorat: los qualls romangueren blanchs e, per los
nirvis pèngant, per lonch temps foren alà testimoni de la sua

9 ms. Ambrosino que

10 cal entendre: caigués

11 ms. X^m

12 ms. en en

13 ms. X^m

14 ms. pars

malvastat. E en tal manera romàs l'enganador a peu del enganat.-

1 Pagamino de Mónaquo robà la muler de micer Ritxardo de Quinxixa; lo qual, sabent ella hon era, se volch fer amich de Pagamino, pregant-lo que la li restituís a rescat, lo qual la li atorgà volenterosament; e ella, no volent-hi tornar, fo après muller de Pagamino.

77r 2 Cascuns de la honesta bargada subiranament loaren la novella per bella que la llur reyna havia recomtada, e majorment Dioneo, al quall sol per la present jornada restava a recomtar. Lo quall, après de molts comandaments fets per la reyna, dix:

3 - Belles dones, una part de la novella de la nostra reyna m'ha feta mudar la voluntat de no dir-ne una la quall avia al cor de dir, perquè'n diré un'altra: e açò per la bestialitat de Bernabò (qui, posat que bé li'n esdevengués, havia aguda masa confiança en la sua dona) e per semblant de tots los altres qui volen creure ço que ell volia creura: ço és que anant ell[ls] per lo món, ara ab aquesta ara ab aquella adés una volta adés un'altra se solacen e esmaginen que les dones qui romanen en casa tenguen totstemps les mans en la corega, creent
4 que elles no coneguen ço que hom fa ne que fassen semblant. E creent-ho axí, vos vull mostrar quanta és la oradura de aquests

tals, e quant encara és major aquella de aquells los quals se pensen éser pus potens que la natura e creuen que ab demostració de paraules e de ffaules facen ço que no poden fer, e esforcant-se¹ traure d'altri ço que d'ells no poguera traure nengú en llur joventut, no guardant la natura de què vénen. E per ço n'entén a dir una istòria sagons hoirets.

²
5 Fou una volta en Pisa un jutge, home petit de persona e magre e ja veyll, dotat de poqua força e de poch enginy, lo nom del qual fou micer Ritxardo de Quinxixa; lo qual en sos darés dies desliverà de pendre muller: e axí com aquell qui may no n avia aguda, creya que ab aquelles obres de solacos que ell feya al estudi la pasaria, e perquè era molt rich serchà de aver bella, jove e gentill dona per muller, de la qual cosa e la hu e l'altre, si s fossen sabuts aconsellar, devien fogir a
6 tal acostament. Mas la sua fortuna li aportà la cosa a son punt: que axí com ho cercava ho trobà, per ço com micer Loto Galtan li donà per muller una sua ffilla apellada Barthomeua,
7 una de les pus belles e de les pus gentils dones de Pisa. E vengut lo dia de les noces, lo jutge aparellà subiranament bella festa; e fetes les noces belles e machnifiques, la primera nit micer Ritxardo ach prou fet que una volta per consu/mar lo matrimoni, e aquella fonch prop de ésser taula. E vengut lo matí, axí com aquell qui era magre e sech e de poch

1 potser cal entendre: esforcen-se a

2 caplletra: S, però la lletra de guia al marge és f

esperit, hach mester brous e suchs e restaurandis en gran suma per restauració de sa persona.

8 E après fou retornat, micer Ritxardo, estimador de la sua força millor que dabans no era, començà de encercar hun canalar de infans pochs qui estant a la escola tots dies troben
9 festes més que no·n són. E per ço micer Ritxardo féu un comter en què trobava que no solament una festa mas moltes cascan jorn eren, per reverència de les quals ell devia estar de no acostar-se a ella per fer la cosa; e no-res-menys trobà sobre açò vigílies de apòstols e d'altres mill sants, e quatre tempres e ladànies, e lo divenres per reverència de la passió e lo disabte en reverència de Nostra Dona e diumenge per la resurrecció del ffill de Déu, e per semblant molts punts de la luna en los quals hom no deu fer tal achte, avisant-la que axí·s devie fer; e si alguna volta se avia a ffer, se avisava e
10 deya que ab gran consciència ho feya. Aquesta manera no era sens gran malenqonia de la dona, car, ab tot quant podia, avia prou fet que li·n toquàs una volta lo mes; e en aquesta manera la tenia molt aprop, no volent que altri li ensenyàs los dies de lavorar l'achte axí com ell li avia ensenyat lo dia de les festes.

11 E estant axí, se esdevench que, faent gran calor per lo coral estiu en què érem, a micer Ritxardo vench gran desig de anar-se deportar en hun loch molt bel e molt delitós lo quall ell avia asau prés de Munte Neyro e aquí estar per alguns dies,
12 menant-se·n ab si madona Bartomeua. E estant axí deportant, hun jorn li vench en voluntat de anar a pescar; e aguts dos laüts,

ab la hu muntà micer Ritxardo ab los pescadós e en l'altre la
dona ab algunes altres dones; e anant axí deportant per la mar,
13 ells anaren tant que-s meteren en mar dues milles o més. E
anant axí deportant per la mar, veus hon ne ve sobtosament una
galiota de micer Pagamino de Mónecho (lo quall en aquell temps
era molt famós cossari en la mar) e, vistes les barques e
dresant envert elles, no posqueren axí tost fugir que Pagamino
no aconsaguís aquella hon era la dona; e vista la dona, sens
voler-ne pus, encontinent la muntà en galiota e tirà via, no
curant de micer Ritxardo. La quall cosa veent micer Ritxardo,
78r lo qual era axí gelós que del ayre havia / gelosia, e si
d'açò fou dolent no és de maravellar. E greument turmentat per
la pèrdua de sa muller se-n anà en Pissa, on, faent son dol e
no sabent qui era lo cosari qui la muller se-n menava ne a hon
la portava, ab gran dolor vivia.

15 E Pagamino, veent la dona axí bella, li parech aquell
any no aver tant guanyat; e no avent muller, pensà de tenir
aquesta totstemps en servey de sa cuxa, e a ella qui fortment
16 planyia e plorava comencà a consolar-la dolçament. E venguda la
nit la comencà a confortar en tal manera que, no guardant
festes ne dichmenges, abans que fosen a Mónech pervenguts, e lo
jutge e les sues leys li foren exides d'esment, e comencà a
viure la pus alegrement del món ab Pagamino; lo quall, après
que l'ach menada a Mónech, ultra la consolació que de nit e de
dia li donava, sí la tenia honradament en forma de muller.

17 E après poch temps, estant axí, pervench a les horelles
de micer Ritxardo hon era la sua dona, e ab ardent desig se

avisà en ço que necessari avia per aver-la: e aparellats diners per son rescat, prestament se mes en mar per anar a Mònech. Hon, après que fon aribat, ab pura deligència entené en veure-la; e aquella vista e ella a ell, la nit vinent ella informà
18 Pagamino de la sua intenció. E lo matí sagüent Ritxardo, veent Pagamino, a ell se acostà e ab poqua d'ora ab ell pres una estreta amistat, en tant que parech entre ells haver una gran fraternitat, mostrant totstemps Pagamino de no conèixer-lo; perquè, quant temps li parech, micer Ritxardo, lo millor que posqué ne sabé, plament la ocasió per què vengut era li descobrí, pregant-lo que allò que li plagués prengués per rescat e que li retés la dona.

19 Al quall Pagamino ab cara alegre respòs: "Mossèn, vós siau lo benvengut, e responent-vos a vostra demanda en breu vos dich que és ver que jo he en mon poder una joveneta, la qual jo no sé si és vostra muller o d'altri, e per ço com a vós jo no conech ne a ella per semblant, sinó en tant com ella ha ab mi
20 hun poch de temps estat. Si vós sou son marit axí com vós dieu, per ço com plament la'm demanau, jo us menaré là hon ella és, e son cert que ella us conixerà. E si axí és com vós dieu ne si ella se'n vol ab vós anar, per amor de la vostra plenteria ço que vós matex me volrets donar per son rescat, d'allò seré content; e si axí no és, vós faríeu gran viltat de
78v levar-la a mi per donar-/la a nengun altre, car vós vets que jo son home jove e puch axí bé com un altre tenir una dona jove, en especial aquesta qui és la pus plament fembra que jo ves may".

21 Al quall respòs micer Ritxardo: "Certament ella és ma muller, e a mi és molt greu com vós sabeu axí bé sa plasenteria: mas pur, si vós me manau là hon ella és, vós ho veureu prestament, car ella-m saltarà tantost al coll; e per ço no vull que sia en altra manera sinó axí com vós matex haveu divisat".

22 "Adonchs" dix Pagamino "anem".

23 E venguts a la casa de Pagamino e estant en una sua sala Pagamino ensemps ab micer Ritxardo e ella vinent, plasentment féu reverència a Pagamino, e a micer Ritxardo en nanguna manera no dix mot sinó axí com si fos un altre foraster qui en casa sua fos vengut. La qual cosa veent lo jutge, qui esperava ésser rebut ab gran festa de ella, se meravellà fort e en si matex comencà dir: "Per ventura la malenconia e la gran dolor que jo he aguda despuys que jo la perdí m'ha axí transfigurat que ella no-m regonex".

24 Perquè li dix: "Dona, car me costa lo menar-te a pescar, car jo no crech que senblant dolor se sentís may com aquella que jo he aportada despuys que jo-t perdí, e tu no-m par que-m regonegues segons so que tu fas. E no veus tu que jo son lo teu Ritxardo, qui son vengut ací per pagar ço que's vulla aquest gentil ome e per rescatar-te e menar-te-n, si de sa mercè serà que-t vulla donar a rescat?"

25 E la dona girant-se envert ell, un poch rient, dix: "Micer, diets-ho vós a mi? Guardau que no-m prengau en escambi d'altra, car, quant és a mi, no-m recorda que us ves may".

26 "Oymè," dix micer Ritxardo "com no? E guarda-m bé: si

tu't recordaràs, car tu veuràs bé que jo son micer Ritxardo de Quinxixa".

27 E la dona girant-se li dix: "Micer, vós me perdonau: car no és a mi axí honesta cosa com vós vos esmaginau de guardar-vos, mas, per molt qu'us aga guardat, jo no coneix que may vos aga vist".

28 E lavors esmaginà Ritxardo que ella fes acò per por de Pagamino, perquè en sa presència no volgués confessar de conèixer-lo: perquè demanà a Pagamino en gràcia que ell en una
29 cambra sola li posqués parlar. E Pagamino molt content dix que li pleya, mas que li prometés que contra sa voluntat no la besaria; e axí ho promès micer Ritxardo. E fet acò, Pagamino comandà que ab ell en la cambra se'n entràs e que ves què li diria e que regonagués si ell era aquell que ell deya.

30 E dit acò, se'n entraren en la cambra la dona e micer
79r Ritxardo a soles, e sient-se / ensemps, li dix micer Ritxardo: "O cor del meu cors, o ànima mia, o dolca esperanca, o consolació de la mia vida! e no coneys tu lo teu Ritxardo qui't ama més que si matex? com pot ésser? son jo axí transfigurat que tu no'm ages conagut? O, huylls del meu cor, guarda'm un poch".

31 E la dona lavors somrient, sens leixar-lo pus dir, li dix: "O Ritxardo, e no sabeu vós que jo no son axí desmemoriada que jo no conegua que vós sou micer Ritxardo de Quinxixa, mon marit, e que us he ben conagut? Mas, si vós, mentre que jo fuy ab vós, me aguéseu tant bé conaguda, no fóra jo ara ací, ne, si vós fóseu savi o scient axí com vós voleu ésser tengut, devieu

aver tanta de conaxença que devíeu pensar que yo era jove e frescha e bella, e per consagüent devíeu conèxer ço que les dones an mester, ultra vestir e calcar e mengar, bé que elles per vergonya no u volen manifestar: e d'acò com vós ne husàveu, 32 vós vos o sabeu. E si a vós playen més les leys que la muller, no·n devíeu pendre; bé que a mi no parech may ésser muller de un jutge, mas de un manifestador de festes, car axí bé sabíeu manar les festes e los diumenges e los dejunis com home del món. E dich-vos que si vós aguéseu fetes fer tantes festes als lauradors qui lavoraven les vostres posesions, com fèyeu fer al lavorador qui lavorava lo meu camp, vós no aguereu may cullit 33 un gra de blat. Perquè, pus Déu m'à feta gràcia que·m son atrobada ab aquest (que à plagut a Déu axí com a piadós de la mia joventut) ab lo quall jo m'estich en aquesta cambra, en la qual no sab hom quina cosa s'és festa ne diumenge (dich-o de aquells qui són pus devots a Déu que al servey de les dones, segons vós feu), ne en aquesta casa no·s sab hom quina cosa s'és divenres ne disabte ne vigílies ne quatre tempres ne quaresma, ans de dia e de nit s'ich bat la lana, e despuy[cs] que en aquesta nit an sonat les matines, jo sé bé com ha anat, 34 car de una volta ensús à lavorat lo meu lavorador: e per ço ab ell me entén a estar e lavorar mentre seré jove, e les festes e les perdonances e los dejunis me estogaré [per] com seré vella; e vós, en bona hora anau-vos-ne al pus [tost] que puscau, e sense mi feu festes com vos plàcie".

35 Micer Ritxardo, hoint aquestes paraules, sostenia dolor inextimable e, pus viu callar a ella, respòs: "O, ànima mia

dolca, quines paraules són aquestes que tu dius? e no as tu
 esguart a les paraules, ne a la honor de tos parents ne a la
 tua? e vols tu abans estar ací per àvol fembra de aquest qui-t
 té en peccat mortal, que muller mia en Pissa e entre tos
 amichs? E aquest, quant serà ugat de tu, ab gran vituperi te
 gitarà deffora: e jo-t hauré totstemps per cara e, encara que
 79v 36 no u vulla, / seràs dona mia e de ço del meu. E si u vols dir
 per aquest apetit desordonat e desonest que vosaltres dones
 aveu, e per so leixaràs la honor tua e a mi qui t'am més que la
 vida mia? O, esperanca mia cara, e no u digues axí, mas vine-
 te-n ab mi: e jo, pus que conech lo teu desitg, esforçar m'é en
 suplir a ta voluntat; perquè, vida mia, muda de consell e vine-
 te-n ab mi, car may, despuys que-t perdí, no-m sé què s'és
 estat bé nengú".

37 Al quall la dona respòs: "De la mia honor nengú de mos
 parents no-s senten ne n'agen cura, car, si aver-la-m deguesen,
 com me donaren per muller a vós hi agueren guardat: mas de la
 mia honor ne del meu pler no-s sentiren lavors, ne jo ara no-m
 vull sentir de la llur; e si ara jo estich en pecat mortal,
 38 qualche dia estaré solament en venial. Perquè nengú no-s cur de
 mi, car ací-m par ³ que sia muller de Pagamino e en Pisa me
 parria que fos putana vostra, e pensau que ab punt de luna ne
 ab art de strologia no-ns ajustarem pus avant vós e jo. Dich-
 vos que no m'ich han axí avesada: car ací Pagamino tota la nit

me té al bras, e estrenyent e mordent, com me adoba Déus vos o
39 digua. E encara deits vós que us esforcareu? a què? a riure? Ja
u sé que vós sou tornat un prous cavaller despuys que jo no us
é vist! Perquè anau e esforcáu-vos bé de viure, car pus tost
40 vos veig segur de ésser trist que de riure. E encara vos dich
més: que, com aquest me lexarà, no'm par que jo aga encara
acordat hon volré estar, ne jo no entén per ço may tornar a
vós, car qui tot vos premia no se'n trauria un gresalet de
such: e no us recorda que com fom nuvis, per una sola volta en
què us treballàs, cuydàs morir? Cert en altre loch hireu menjar
41 civada. E per ço de cap vos torn a dir que ací no's fa festa ne
vigília, e per ço jo m'ich entén aturar; e dich-vos que, hon
abans puscau, vos ne anau en nom de Déu, si no certament vos
promet que jo cridaré que vós me voleu forçar".

42 Micer Ritxardo, veent-se en mal partit e conexent la
sua folia de aver presa muller jove, se isqué de la cambra e
dix moltes paraules a Pagamino les quals no valgueren gayre. E
aprés, lexada la dona, pres comiat de Pagamino e se'n tornà a
Pisa; e en tanta felonia vench per la gran dolor que passava
per la gelosia e per vergonya que avia de la gent, que, com
anava per Pisa e nengú lo saludava o alguna cosa li demanava,
altra cosa no responia sinó: "Micer, la mala usanca no vol
festa"; e en tal manera visqué tots los dies de sa vida.

43 E Pagamino sentint e conaxent l'amor que la dona li
aportava, la pres per muller, e sens may fer / festa, tant
com les cames los posqueren portar, lavoraren e-s donaren bon
temps. Per la qual cosa, dones mies molt cares, me par que, si

Barnabò disputava ab Ambrosino, feya gran folia pus era fembra:
e més com ho publicava e cavalcava la cabra per los crins e no
entenia la costuma de les dones, posat que u podia fer pus se
trobava sol en haver tall muller.-

1 Aquesta novella donà matèria de tant riure a totes les
dones e a tota la companyia, que no n'i avia nengú a qui no
dolguesen les corades: e ab pensa acordada totes les dones
digueren que Dioneo deya gran veritat e que Barnabò era estat
2 una bèstia com tant de sa muller fiava. Mas pus la novella fou
finida e les rialles pasades, havent la reyna esguart que la
hora era dehuymés tarda e totes havien novellat e que la fi
de la sua senyoria era venguda, segons lo comendament hordonat,
traent-se la garlanda del cap, la posà sobre lo cap de Neyfile
dient ab alegra cara: -Dehuymés, cara companyia, de aquest
petit poble lo guovern sia de aquesta-: e encontinent a-seure-s
tornà.

3 E Neifile de la honor que ach rebuda un poch rogeta,
semblant a una rosa de maig, ab los huyls saltigans, pus
plasant a natura que de neguna altra, estech un poch queda. Mas
aprés que la honesta remor dels circustans, los quals la llur
favor envers la reyna alegrament mostraven, se fou reposada la
4 sua ànima, un poch pus alt que acostumat no avia dix: - Pus axí
és que la present jornada son vostra reyna, no partint-me de la
manera tenguda per aquelles qui davant mi ho són estades, les
quals vosaltres aveu hobeïdes, ab poques paraules vos entén a
manifestar lo meu parer, lo qual, si de vostre consel serà
5 loat, seguirem. Axí com vosaltres sabeu, demà serà divendres e
lo següent dia disabte, los quals, per les viandes qui-s husen,

són un poch enugosos a les demás jents; e ultra axò devem aver esguart en aquell qui en divenres per nosaltres sofferí mort e passió perquè és dichne de reverència: e perquè aquesta cosa és molt honesta, entençh que, a honor de Déu, devem entendre abans
6 en horació que no en novellar. E après, lo dissabte és usança de les dones que's renten lo cap e que's denegen de tota
80v sotzura que en la setmana pasada agen rebuda; / e per semblant que en reverència de la Verge Maria e del seu preciós Ffill devem dejunar. E de qui avant per honor del sobrevinent dichmenge deu cascú reposar: perquè, no podèn axí a ple en aquell dia seguir l'orde per nosaltres pres de viure, me
7 sembla que'ns degam reposar. E per ço, com nosaltres alguns dies aurem reposat, si volrem tornar, perquè enuig no'ns sobre, entén que seria necessari de mudar-se, e d'aquí avant anar-se'n
8 en altre loch hon jo he ben pensat e proveït. E com serem aquí adonats dichmenge après dormir, attenent que huy avem agut asau larch espay per discórrer e rahonar, serà encara pus bell que un poch se restrenga la licència del novellar e que sobre un de molts fets de la fortuna se digua; perquè é compensat que
9 sia aquest l'achte de què devem tractar: ço és, d e alguna cosa qui per alguns sia molt desigada e ab indústria la age conquistada o alguna cosa perduda age recobrada. Sobre les quals coses cascú de nosaltres pens de dir lo millor que sàpia, alguna cosa qui a la bargada pusque éser utill o delitosa, salvat emperò lo privilegi a Dioneo.-

10 E dit açò cascú loà lo raonament, e co que la reyna avia divisat fou servat axí com ella avia dit. E après de tot açò, la reyna féu apellar lo seu senescal e li comendà la present nit hon devia metre les taules, e co que devia fer après en tot lo temps de la sua senyoria li ordonà largament; e fet açò, levant-se enpeus, tota la sua bargada largament licencià que cascú fes co que pus plasent li fos.

11 On après tots los òmens e les dones prengueren llur via envers un gardí, on [al]prés que-s foren un poch deportats, la hora del sopar fou venguda, e ab festa e ab solaç soparen tots ensemps; e levant-se de aquell axí com [a] la reyna plagué, manant Emília la danca, la següent cançó fou dita per Panpineia, responent-la tots los altres.

[TERCERA JORNADA]

81r 2 L'alba envermelida ja e lo sol se acostava, com la reyna lo dichmenge dematí se levà e apellà tota la sua companyia, havent ja lo senescal, gran estona havia, tramès al loch hon devien anar ab les coses necessàries (on, abans que la reyna vingués, havien fet aparellar llur estrado, e mesa la reyna en camí, prestament feren totes les altres coses caregar), e axí com si aguesen levat llur canp, ab tot llur caruatje tremès tota llur família.

3 E la reyna ab pasos suaus, lentament, acompanyada de totes les dones e dels tres jóvens, ab ayre de plasents vents, per una carrera no gayre usada ans plena de verdes erbes e de floretes qui per lo sobrevinent sol se comencaven a hobrir, e pres lo camí envers l'ochcident burlant, motejant e rient ab la sua bargada, sens ésser anats ultra mil passos, abans de miga tèrcia foren aribats en un bell e molt rich palau lo qual era
4 asituat al cap de la plana sus un pugolet. En lo qual après que foren entrats, e vistes les grans sales e les belles e molt ben aresades cambres (e aquelles complidament fornides de co que a cambres se pertany), subiranament reputaren per machnifich lo senyor de aquell. E après, devalant davall e trobats los cellers plens de notables e molt maravellosos vins e l'aygua freda e en gran cantitat qui aquí·n sortia, e encara
1
més de allò·l loaren. E aquí, casi plens de repòs, en una lotge molt ben aparellada plena de flos, qui segons lo temps

procehien de la terra, se asigueren, e vinent a ells lo discret senescal, ab meravellosos vins e preciosos conffits reberen algun confort.

5 Aprés de la qual cosa, faent-se hobrir un gardí qui costa lo palau era, se'n entraren; e parent-los aquell en la primera entrada de meravellosa bellesa, tots ensemps
6 hordonadament comencaren a reguardar. E en aquell trobaren a l'entorn e en alguns lochs pel mitg grans coredors e amples, drets, enpaïmentats de ragola de València e cuberts de moltes leys de parres, de gisimins, d'anglentine e de murteres, les quals parres eren plenes de meravellosos rayms, e los gisimins e anglentine de meravelloses flors qui, mesclades ab moltes d'altres que en lo jardí n'avia, meravellosa hodor lancaven, en tant que paria a ells ésser entre totes les espècies qui may hisquesen d'Orient. E los coredors al entorn tots de roses
8lv blanques e de gissimins e d'al/tres meravelloses coses eren closos: per la qual cosa, no tant solament lo matí ans qualsevulla hora del dia que lo sol fos alt, sota les homes,
7 sens ésser tochat[es] d'aquell, podien pertot anar. E si om volia dir com ne en quina manera hordonadament eren posades les plantes qui en aquell eren, seria gran cosa de poder-ho recomtar; mas pensau que no és neguna cosa qui del nostre ayre proceescha sobre terra, de què aquell no fos abunda[nt]ment
8 provehit. E en lo mitg del qual (alò que no era de menys loar

que altra cosa que hi fos) sí era un prat de menudes e verdes
erbes, casi tantes que parie fosen totes depint, ab mil
variables flors e closos al entorn de verts tarongés e limoners
e xiprés, qui de llurs fruyts veylls e novels e flors no²
solament plasents homes donaven als huys ans hodiifferans
9 eren molt. En lo mitg del quall prat avia una fontana de marbre
blanch ab meravellosos entretalaments: en lo mitg de la quall,
no sé si natural o artificialment, havia una figura qui, sobre
una colona en lo mitg de aquella dreta, gitava tanta aygua
envers lo cel (la qual après molt clara queya en aval dins la
font no sense delitable so) e en tan gran cantitat, que de
10 meyns aguera mòlt un molí. La qual del peu de la font per
canaletes anava sots lo prat, e ab asau bels artifficis après
se feya palesa e tot lo jardí tornejava; e aquí per canaletes
per moltes parts del jardí discorria, reculint-se derrerament
en una part del dit jardí en la quall era la bella exida e
devalant envers lo pla: on, abans que en aquell pervengués, ab
gran forza e no ab poch profit del senyor dos molins ne molien.

11 En tant que lo veure de aquest jardí e lo seu bel
horde de les plantes e de les fontanes e de la aygua qui de
dalt procehía plagué tant a cascuna de les dones e als tres
jóvens, que tots ensemps comencaren affermar que, si Paradís se
posqués fer en terra, no sabien conèxer que altres coses pus
delitables que aquelles qui en aquell jardí eren s'i pusquesen

12 fer ne hordonar ne affegir en belesa. E anant axí molt contents entorn lo dit verger, faent-se de variables rams e de molt belles garlandes, oint per ventura totstemps vint maneres de xants d'auzels cantant los uns ab los altres en tal manera que no és art nengú qui més ne posqués notar, e remirant de l'altra
3
13 part de la qual no s'eren apercebuts, on veren lo jardí ple forca de cent maneres de animals, mostrant-se la un al altre conils de diverses maneres, blanchs e negres e de diverses maneres divisats, lebres per senblant en gran cantitat, jaure e córrer cabirols, e cervos anant pexent, e esquirols, marts, arminis, fusines, faysans, perdius e ffrancolins en gran nombre; ultra açò, moltes e diverses maneres / de animals veyls e novels qui cascuns a son delit casi domèstichament se anaven solacant: la qual cosa, ultra los altres plaers, los fou molt delitosa.

82r 14 E pus agueren asau adés aquesta cosa adés aquella mirat; comandà la reyna que entorn de la fontana fosen meses les taules, e aquí en l'endemitg cantaren algunes cansonetes; e après agueren una stona balat, com plagué a la reyna, anaren manjar: ab gran e molt bel horde foren servits de bones e molt delitoses viandes e preciosos vins; e après agueren copiosament manjat, alegrement se levaren, e a sons e a cancons balaren e dansaren tant fins que la reyna, per lo gran calt qui

3 cal entendre: veren com a verb pricipal sense el nexa subordinant on

sobrevenia, comandà que a qui plagués anar dormir, que anàs.
15 Dels quals n'i anaren alguns e alguns n'i romangueren, axí com
a vencuts de la bellesa del loch: e aquí qui a scachs qui a
taules se meteren a jugar e, los altres dormint, se deportaren.
16 Mas puys, passada nona, cascuns foren levats e ab
l'aygua frescha refrescats, se asigu⁴eren entorn del prat: e
axí com la reyna comandà e asau veïns de la fontana, posant-se
en la manera acostumada, esperaren de novellar sobre la matèria
per la reyna proposada. Dels quals lo primer a qui la reyna⁵
tal càrech donà fou Filóstrato, lo quall comencà en aquesta
guisa:

4 ms. asigurē

5 ms. de les

1 Masseto de Lanporéquio¹, feyent-se mut, fonch hortolà de un monestir de monges e gach-se ab totes e darerament ab la abadesa; e après, per virtut del sant sots invocació del qual era fundat aquell monastir, féu aparès que cobràs la paraula

2 - Molt nobles dones, molts són de aquells hòmens e
dones qui són axí fols que creuen que, com posen a una fembra
jove lo vel negre sobre'l cap e li vesten la cogulla, que
aquella tal no sia pus fembra ne senta pus dels famenils
3 apetits sinó axí com si de pedra l'avien feta tornar munga: e
si per ventura alguna cosa contra aquesta llur creença hoen,
axí se'n torben com si contra natura un gran e molt selerat
cars fos estat comès, no sabent ne volent aver esguart a llur
natura matexa, la qual à plena licència de ffer ço que's vol e
no's pot sadolar de la alegra força ne de la libertat que en
4 ella és. E encara són molts de aquells qui creen que lo càvech
e l'aradre e la falc tolguen del tot als laboradors de la terra
lo desijós apetit e / torn a ells l'enteniment molt gran en
5 santedat e en repòs. Mas per ço com tots aquells qui axí u

creuhen són enganats, me plau, pus la reyna m'a à comandat, no exint-me de la proposició feta per la reyna, fer-vos-ne pus clars e pus notoris ab una petita novella que us contaré.

6 En aquesta nostra encontrada fou e és encara un monestir de dones asau famós de santedat (lo qual jo no vull anomenar per no disminuir la lur fama) en lo qual encara no à gran temps que, estan aquí tan solament VIII monges e la abadesa, totes jóvens, e havia ab elles un homenet ortolà de llur gardí: lo qual, per ço com no era content de llur salari, se'n volch anar; e après que ab elles ach comptat e l'agueren pagat e fet content, se'n anà en una vila apellada Amporéchio, 7 on alegrement fou rebut per tots sos amichs e parents e principalment per un jove laurador molt bell de persona e asats plasent de cara, lo nom del qual era Masseto; e demanant-li hon avia tant estat, lo bon ome, a qui deyen Nuto, li dix que de tal monestir; al qual Masseto demanà de quines coses servia en lo dit monastir.

8 E Nuto respòs: "Jo los cavava e·ls tenia en condret un llur bell jardí, e ultra açò anava algunes voltes al bosch e·ls partava lenya e per semblant aygua, e·ls feya semblants serveys; mas les dones de dins me donaven axí pocha soldada que 9 a penes me'n podia vestir. E ultra açò, elles són totes jóvens e par-me que tengan lo diable al cors, que no pot hom fer de res a llur guisa; ans algunes voltes, com jo lavorava, la una deya: 'Posa açò ací', l'altra: 'Posa-ho allà', e l'altra·m tolia lo càvech de les mans, e l'altra·m deya: 'Açò no va bé, fes-ho axí', e finalment elles me feyen tans enuigs, que jo

lexava estar mon lavor e exia-m del hort: en tant que, per unes coses e per altres, jo no y é volgut pus aturar e son-me-n
 10 vengut. E lo lur procurador à-m molt pregat, com me-n partí, que, si yo trobava algun ome qui fes per elles, que-l li trametés: mas axí-ls fasa Déu sa dels huyls, com jo li-n trametré nengú".

11 [A] Masseto, oint les paraules de Nuto, li vench en cor un voler molt gran de ésser ab aquestes dones monges, comprenent ab les paraules de Nuto que ell poria aver so que
 83r desijava, e avisà-s de no dir-ne res a Nuto, / e per ço li dix: "Ho, e com és ben fet! De servir tan car, per cert més valria estar entre diables que entre fombres".

12 E après, partit llur raonament, Maseto comencà a pensar quina manera poguera trobar per la qual ell posqués ésser ab elles; e pensant que ell sabia ben fer totes aquelles coses que Nuto li avia dites que avia a ffer, e no posà dupte nengú que no fos rebut, si donchs no lo y tolia perquè ell era masa jove e parencós. E per ço, esmaginades moltes coses, en si matex dix: "Lo loch és asats lluny de ací e nengú no-m conexerà; e si yo puch fer semblant d'ésser mut, jo seré bé rebut".

13 E afermant-se en aquesta esmaginació, ell se-n anà ab una destral al coll sens dir mot a nengú a guisa d'un pobre ome
 3 al monestir: on, com fou aribat, entrà dins e per ventura torbà lo procurador en lo pati; e Maseto, faent sos fets segons

los muts acostumen de fer, féu senyal de demanar a menjar per
14 amor de Déu. E lo procurador li donà a menjar de bon grat; e
aprés hach menjat, li mes davant certs trocos de lenya que Nuto
no havia poscuts estellar, los quals aquest, qui molt fort era,
15 ho ach en poqua d'ora estelat, E aprés lo procurador ach mester
de anar al bosch e amenà-l-se-n e aquí li féu tayllar de la
lenya, e puy li mes l'ase davant e ab sos senyals li donà
antenent que-l portàs al monastir. E Masseto, entès açò, féu
molt bé ço que lo procurador li manà e comandà: perquè lo
procurador, veent son bon servey, lo-s aturà per fer certes
feynes alguns dies. E estant axí se esdevench que un dia la
abadesa, veent-lo, demanà al procurador qui era.

16 Lo qual li dix: "Madona, aquest és un mut pobre, lo
qual alguns dies ha que vench ací per demanar almoyna e jo la
li fiu, e aprés li é fetes fer asats coses que avia mester. E
dich-vos que, si él volia cavar l'ort e tenir-lo en condret, jo
crech que nosaltres ne auríem bon servey, per ço com ell és bon
fayner e porie-n om fer tot ço que hom volgués: e ultra açò, no
calria duptar que ell motejàs aquestes nostres monges jóvens".

17 Al qual la abadessa dix: "En fe de Déu vós dieu
veritat! Perquè us prech que sapiats si sabrà pensar del hort:
fets vostre poder de retenir-lo e donats-li alguna roba vella e
a menjar e a beure".

18 Masseto en açò no era gayre luyn e feya semblant de
estelar la lenya e molt alegre en si matex deya: "Si vosaltres
me tenits dins, jo us lavoraré l'ort en tal manera que may
trobàs qui axí us espolsàs".

19 Ara sabent lo procurador que ell sabia molt ben cavar,
ab senyals li demanà si ell volia estar aquí, e Masseto ab sos
sichnes li respòs que era molt content de fer tot ço que a ell
plagués; e lo procurador, havent-lo affermat, li mostrà tot ço
83v que fer avia, / manant-li que pensàs del hort; e après se·n
anà per fer tots los altres affers del monastir, e Masseto
20 romàs aquí. On se esdevench que, lavorant un dia après altre en
l'ort, les monges comencaren a ffer-li algunes burles e metre·l
en jochs, segons hom acostuma de ffer als muts, e pensant que
ell no u entenia, li deyen de les pus abominables coses del
món; e la dona, pensant que ell axí com era sens paraula fos
sens coha, no se·n dava cura.

21 E estant axí, se esdevench hun jorn que, aquest avent
molt treballat, reposant-se dejús hun arbre, dues monges jóvens
qui per lo jardí anaven deportant se acostaren là hon ell era
qui feya semblant de dormir; e elles remirant-lo, dix la una
a l'altra, la qual era pus abrivada: "Si yo·m pensava que tu·m
tengueses secreta, jo·t diria un pensament que jo he agut
moltes voltes, lo qual per ventura poria a tu molt ajudar".

22 E hoit açò l'altra respòs: "Digues segurament que
certament te promet de no parlar-ne may a persona del món".

23 Ladonchs aquella comencà e dix: "Jo no·m sé si tu t'as
pres esment com nosaltres som tengudes en gran destret, e açò
per tant que ací no pot entrar may home nengú sinó lo
procurador (qui és home molt veyl e sens que de ell no pot hom
aver ninguna consolació) e aquest mut; e jo he entès a dir
moltes voltes que tots los ples e delits del món no són res en

esguart de aquells que les dones an com se deporten ab los
24 hòmens. Perquè jo m'è pensat moltes voltes que, pus no puch ab
altre, que ab aquest mut prov si axí està en veritat; e és per
açò lo millor del món, car, encara que ho volgués, no u porà ne
u sabrà dir: e segons tu veus, ell és jove e ben fet e de bona
parenca e bastant a ffer l'acte per nosaltres desijat. E per co
vull demanar a tu què te'n sembla".

25 "Ay lasa!" dix l'altra "e què és axò que tu dius? e no
sabs tu que nosaltres avem promesa virginitat a Déu?

26 "O" dix l'altra "e tantes coses li promet hom a Déu
tots dies, e no li'n atén hom nenguna! e si tu la li as
promesa, cerch-ne altra qui la li tenga".

27 A la qual la companyona li dix: "E si nosaltres nos
enprenyàvem, com hiria lo fet?"

28 "Ho!" dix l'altra "e com est grossera! tu comences aver
pensament del mal ans que'l veges entrar per casa; e si axò
s'esdevenia, lavors pensariem en dar-h[i]l recapte".

29 Aquesta, hoint açò e avent-hi ja major voler que
l'altra en saber quina bèstia és l'ome, dix: "Ara com ho
farem?"

30 A la qual l'altra respòs: "Tu veus que ara és pasada
l'ora nona, e crech que totes les monges se són posades a
dormir sinó nosaltres; e axí guardem per l'ort s'ich à nengú, e
si no ich à persona nenguna, prengam-lo per la mà e metam-lo en
84r aquella cabanyeta on / ell met los càvechs, e la una se'n
entre dintre ab ell e l'altra ferà la guayta; e ell és axí
hichnocent que farem de ell a tot nostre voler".

31 Maseto hoint totes aquestes paraules e disposat a hobeir, nenguna altra cosa no esperava sinó que fos pres per una d'elles. E aquestes guardant bé per tot lo jardí e veent que no podien ésser vistes, acostant-se a ell, aquella qui primerament avie mogudes les raons lo pres per la mà axí com aquell qui ja era despertat, e ell faent algunes rialles bestials, lo menà a la cabayeta, on Masseto sens fer-se gayre
32 convidar féu ço que ella volia. La qual, après ach agut ço que desijava, com a leyal companyona donà loch a l'altra, e Maseto, mostrant-se simple home e de bona condició, feya pur a tot llur voler; perquè, abans que de aquí partisen, de una volta ensús cascuna volch provar lo mut com sabia cavalcar: puys, moltes voltes endues raonant-se d'aquest fet, deyen que axí era dolça cosa com avien hoït dir: e prenent hora covinent per no donar sospita a la gent, ab lo mut se anaven solacar.

33 E esdevench-se un jorn que una llur companyona, vaent açò algunes vegades de una finestra de la sua sella, ho mostrà⁴ a dues altres; e primerament entre elles agueren raonament de acusar-les ab la abadesa, e après, mudat lo consell, volgueren ésser perconeres de les dues per provar lo mut a què era bastant: e après les altres tres per alguns accidents per avant
34 feren bona companyia a les V. E darerament la abadesa, qui encara d'açò no sabia alguna cosa, anant hun dia tota sola per lo jardí, faent molt gran calor, trobà Masseto (lo qual avia de

poch trebal prou per lo gran cavalcar que feya la nit), lo qual s'era posat a dormir a l'ombra d'un taronger, sota'l qual lo vent li avia levades les faldes davant, tant, que tot estave
 35 descubert. La qual cosa veent la abadesa, en aquell matex apetit caygué que eren caygudes les altres sues monges, e pensà que'l despertàs; e despertat, lo menà en una sua cambra, on lo tench alguns dies per son delit, de què les monges totes feyen gran clamor com no·ls venie entreccavar les cols. E la abadessa, après que ach provada e reprovada aquella dolcor la quall solia tant a les sues monges esquivar, subiranament fou contenta de son hortolà.

36 E ffinalment de la sua cambra trametent-lo en l'ort e del ort en la cambra, no remeyava; e volent les altres per semblant aver bona part e no podent satisfer a totes, se avisà
 84v / que, si gayre durave, lo seu estar mut li poria tornar en molt gran dapnatge; perquè jaent Masseto una nit ab l'abadessa, romput lo tell que a parer de totes avia tant tengut dejús la
 37 lengua, comencà a parlar e dir: "Madona, jo é entès que un gall pot asats ben bastar a X galines, mas que X hòmens envides poden setisfer a la voluntat de una dona, e a mi cové servir
 VIII dones: la qual cosa per res del món jo no poria comportar, ans de açò que fins ací é fet son vengut en punt que envides me pusch tenir; e per co us prech que vós me lexets anar o·m trobets alguna manera de repòs".

38 La abadessa, oint parlar aquest lo qual ella fermament creya que fos sort e mut, tota esbalaïda dix: "Què és asò, Masseto? Car jo avia per cert que tu eras mut".

39 "Madona", dix Masseto "veritat és que jo era mut: mas no per natura, ans fou per una malaltia qui m tolch la paraula, e solament ara en aquesta nit m'és sentit que la he cobrada, de què jo fas grans gràcies a Nostre Senyor Déu".

40 E la abadessa creent-lo de açò que li deya, li demanà què volia dir allò que ell deya que a VIII avia a servir. E Masseto li comtà tot lo fet axí com era stat; la qual cosa hoint la abadessa, dix en si mateixa que no avia monga en son monastir que no fos pus sàvia que ella: perquè, axí com a discreta, sens leixar partir Masseto, hordonà ab totes les sues monges que trobasen manera en aquest fet, per ço que per
41 Masseto no ffos divulgat. E ordonaren ab Masseto perquè la gent qui entorn del monastir estaven creguesen que per les llurs oracions e per devoció del sant sots invocació del qual aquell monastir era fundat (al qual eren estades fetes sertes oracions per les monges e per Masseto) que la paraula era estada tornada a Masseto; e axí fou cregut per tots. E après pochs dies lo procurador morí e decontinent e voluntat de totes les monges, qui per molt car l'avien com a pare de llurs fills, fou fet procurador del monestir, e comportaren en tal manera d'equí
42 avant lo seu treball, que ell o posqués comportar. E ja que ell ab la abadesa e ab totes les altres monges engendràs molts mongetons, axí sàviament se procehí lo fet, que de aquesta cosa res no-s sentí tro après mort de la abadesa; e Masseto, qui ja

era veyll, ach desitg de tornar entre sos amichs.

43 Axí donchs Maseto assats rich e pare de molts fiyls
nodrits sens treball, havent sabut de hobar en sa joventut,
85r exint de sa terra pobre e ab una des/tral al coll, après molt
temps se'n tornà rich e ben anant entre sos amichs e parents. E
veus quin guardó ret Nostre Senyor en aquells qui en tal manera
servexen e fan bones hobres.-

1 Un palafrener se gagué ab la muller del rey Aguilús, la qual cosa fonch atrobada per lo rey; e tonent-li una part dels cabels, après ell tos toné tots los altres: perquè escapà e no fonch conagut.

2 Venguda la fi de la novella de Filóstrato, de la qual algunes voltes s'eren les dones envermellides e algunes altres se'n avien ris, plagué a la reyna que Pampinea seguís lo novellar; la qual dix axí:

3 -Són alguns axí poch discrets, que volen sentir e conèixer ço qui per ells no ffa saber, e alguna volta, reprenent descuydadament llur deffali[i]ment [en] alguns, se creuen llur vergonya disminuir e crexen-la: e que açò sia ver, mostrant-vos lo giny de hu (per ventura de manor condició que Masseto) qui del seny de un valerós rey obtingués¹ vichtòria, ho porets conèixer. Perquè'm plau, gracioses dones, que per mi vos sia demostrat com se seguí: axí que, si lo cars vos ensegua, pus sàviament hi puscats guardar.

4 Aguilús, rey de Lombardia, segons avien acostumat los

1 potser: obtingué

seus predecessors, tenia sa abitació en una ciutat apellada Pavia, la qual era lavors cap de son rechne, axí com ara és Milà; e estant Aguilús en pau e en tranquil·litat, pres [per] muller una dona apellada Queudelunga, la qual era romasa vídua de Vecari Restato, dona molt bela e sàvia e honesta més que huy
5 no s'acostuma, mas molt malaventurada en amors. E estant lavors per la virtut e seny d'aquest rey Aguilús les terres en pura pau, les mercaderies e altres coses prosperaven en aquella; e estant en tal tranquil·litat, se esdevench que una volta un palafrener de la reyna (home de vil condició tant com toquava
85v al mester / en què servia, e en altra manera ome molt bel de persona, e de totes altres beleses e virtuts e de costumes ben dotat axí com si fos un fill de rey) se enamorà de la reyna
6 estretament e fora de mesura. E no contrestant² que ell fos axí enamorat, ell avia bé conexença que la sua amor era fora de
7 tota mesura e raó; e axí com a persona sàvia que era no gosant descobrir a nenguna persona son mal, cremant en lo seu cor de ardent amor, sens alguna esperanca vivia de no aver may d'ela nengun plaer, mas pur en si se gloriegava com en tal loch avia mes son pensament: e ab aquesta esmaginaició estudiosament feya millor que tots los altres seus companyons totes les coses que
8 creya que fossen plasents a la reyna. Perquè s'esdevenia moltes voltes que la reyna pus volenterosament cavalcava lo palafre que aquest pensava que nengun altre: e aquesta era la causa

2 ms. contrestatant

perquè aquest null temps d'ela-s partia com cavalcava, e prou era content que dels seus draps posqués aver algun tocament.

9 Mas segons que nosaltres[els] veem sovent seguir, llà on la esperanca és menor, là és la amor major: e axí s'esdevench d'aquesta pobre de palafrener, qui en tanta de congoxa estava, que a penes podia comportar la gran pena que passava; e sens nenguna esperanca moltes voltes pensà que, no podent-se
10 descobrir de aquesta amor, li valguera més morir que viure. E per la amor que aportava a la reyna pensà que més li valia que ell mateix temptàs la sua fortuna si li seria pròspera en poder
11 aver del seu desig algun remey. Perquè volch temptar si-s poguera fer que ell, attenant que sabia que lo rey continuament no jeya ab la reyna, ab algun enginy posqués venir en la sua
12 cambra. E per ço que vaés en quina manera e en quin àbit anava[va] lo rey vinent dormir ab la reyna, moltes vegades de nit en una gran sala qui era entre la cambra del rey e de la reyna
se amagava: e axí aguaytant, una nit entre les altres ell viu
exir lo rey de la sua cambra abrigat d'un gran mantell, portant en la mà una petita antorxa encesa e en l'altra una vergueta, e anant-se'n a la cambra de la reyna, sens dir alguna cosa toçà a la porta, la quall encontinent li fou uberta, e presa l'antorxa de la mà, tancaren aquella.

13 La qual cosa vista per lo palafrener, e per semblant lo retorn, pensà que axí ho poria fer: e trobat modo de haver un

mantell semblant de aquell que avia vist vestir al rey e una
14 entorxa e una vergueta en la mà, sentint que ja per tot lo
palau tothom dormie e parent-li temps de donar al seu desitg
compliment o de fer via per la dita hociació a la dampnada mort,
86r trasch foch / d'un foguer e lo pus cautelosament que poch
encès l'antorxa, e abrigat lo mantell se'n anà a la porta de la
15 cambra, on dues voltes tochà a la porta ab la vergua. E
encontinent la cambra d'una cambrera tota soniosa fou uberta e
presa la lum: e aquella apagada, sens dir alguna cosa, féu la
via del lit de la reyna e, posat lo mantell, se mes al seu
16 costat. E après la abraçà mostrant-se ésser feló (e acò féu per
tant com era costuma del rey que com era felló no volia res
dir), e sens que ni ella no li dix res ne ell a ella algunes
voltes carnalment se jach ab ella. E dat compliment a son desig
e dolent-se de la partida, lexant la reyna cansada, se levà del
lit e pres son mantell fallonament e lo lum, e sensa res a dir
se'n anà e com pus tost poch se'n tornà al seu lit.

17 En lo qual a penes poch ésser junt, com lo rey se levà
per anar a la cambra de la reyna, de la qual cosa ella fou molt
meravellada; e après fou en lo lit entrat, alegrement la
saludà, de la qual alegria ella pres gran ardiment e dix: "O
senyor, e quina novitat és aquesta d'aquesta nit, que vós aveu
pres vostro plaer de mi ultra la manera acostumada e sou-vos-ne
anat, e ultra asò que aveu fet, sou-vos-en tornat tantost!
Guardau què és asò que feu".

18 E lo rey, hoint aquestes paraules, sobtosament pensà
l'engan que li era estat fet; e puy la reyna, qui avisada no

se'n era, no la volch apercebre, axí com molts agueren fet dient: "No son jo aquex; com és estat jo u vull saber", e per 19 senblant moltes altres noves. De què agueren nades moltes sospites, per les quals ell aguera a tort contrastat a la dona e li aguera donada matèria de desigar altra vegada alò que ja sentit avia: e calant en nanguna vergonya no li podia tornar, e parlant li seria gran vituperi.

20 A la qual respòs lo rey, qui pus torbat en l'enteniment que no en la vista era, e dix: "Dona, e no us parech jo ome de poder altra volta ésser estat e encara aquesta éser tornat?". 21 All qual la dona respòs: "Senyor, sí; mas prech-vos que gardeu 22 a la vostra salut". Lavors dix lo rey: "A mi par que jo degua saguir vostro consel, e aquesta volta sens dar-vos pus anutg me'n vull tornar".

23 E avent ja l'enteniment ple de hira e de mala voluntat per co que ves co que li era estat fet, pres lo seu mantell e, exint de la cambra, pensà de voler quedament trobar aquell qui asò avia fet: e pensà que algú de la casa devia ésser estat e, 86v 24 qualsevulla fos, no devia ésser exit de aquella. E / presa una lanterna ab un petit lum, se'n anà en una longa sala qui en lo palau era sobre les estables dels cavals, en la qual casi tota la sua companya jeya en diversos lits dormint, e encerquà qui fóra aquell qui alò avia fet que la dona deya; e pensà que encara no li fóra lo pols assegurat ne lo batiment del cor reposat per l'afany que avia suportat: perquè tot gallart comencà a la un cap de la casa tocant als pits de casqu per veure si lo cor los batie.

25 E com tots los altres dormisen fort, aquell qui ab la
reyna era estat no dormia encara; e vaent vanir lo rey,
avisant-se en asò que anava cercant, fortment comencà a
tremolar: tant que, sobre lo batiment del affany que avie agut,
la por li'n ajustà un altre major, avisant-se que si lo rey de
26 açò se apercebie, sens mercè lo farie morir. Mas veent lo rey
sens negunes armes, desliberà de ffer semblant de dormir e de
entendre en so que lo rey devie fer. Havent-ne donchs molts
cercats, e algú no'n avia trobat que judicar posqués que fos
estat aquell fins tant que pervench en aquel, e trobant que li
batia fort lo cor dix en si mateix: "Aquest és aquell que jo
27 deman". Mas axí com aquell qui no volia que ninguna cosa se'n
sentís, ninguna altra cosa no li féu sinó que ab unes tesores
que aportades avie li toné una part dels cabels (los quals en
aquell temps portaven molt larchs) per ço que per aquell senyal
al matí fos conagut; e fet asò, se'n parti e se'n anà a la sua
cambra.

28 E aquell, qui tot asò ja sentit avie, axí com aquell
qui era maliciós, clarament se avisà com era estat assenyalat: e
sens pus esperar se levà, e trobades un parel de tesores qui en
l'estable estaven per servey dels cavals, anant per cascuns de
aquells qui en la cambra dormien, a cascu tallà los cabels
sobre les horelles e tots en una manera semblant a ell los
assenyalà; e asò fet sens ésser estat sentit, se'n tornà a
dormir.

29 E lo rey, levant-se al matí sens que les portes del
palau no eren encara hubertes, comandà que tota la sua companya

li vengués davant; e axí fou fet. Lo quall, sens neguna cosa a dir, comencà a guardar per conèxer qual era lo seu tos; e vaent la major part d'éls de una matexa manera, se meravellà e dix en si matex: "Aquest lo qual jo vaig cercant, de qualsevulla
 30 condició que sia, bé à mostrat que és de gran seny". E puys, veent que sens remor no podie saber ne aver so que cercave, se dispongué en no veller per poqua vergonya guanyar gran /
 87r vergonya, e per ço ab una sola paraula lo volch somoure e mostrar-li que s'avisàs d'aquí avant: e girant-se a tots dix: "Qui u à fet may pus no u face, e anau-vos-ne en nom de Déu".

31 E en tal cars un altro aguera volgut fer dan, e estreyent ho rodant l'aguera volgut trobar per fer-los dir qual era aquell (axí com cascú deu anar cercant de castigar tal malesa), en guisa que n'agués enpresa entrega venjanca: mas faent-ho axí, molt aguera la sua vergonya crescuda e guastada la honestat de la sua dona. E aquels qui aquelles paraules avien hoïdes estagueren meravellats longament e entre ells examinaren què avia lo rey ne perquè havia volgut dir co que dit avia, mas no n'i ach nengú [que ho entengués] sinó aquell a qui solament tochava. Lo qual, axí com a savi, may, vivent ell
 4 rey, no u descobrí ne pus en sa vida may semblant achte no comès a la fortuna.-

1 Una dona enamorada de hun jove sots spècia de confesió induí un sant frare, lo qual, sens avisar-se·n, donà manera que ella se gach ab ell.

2 ¹
Ja calava Pampinea, com l'ardiment e la cautela del palafrener era de molts d'èls estada loada e per senblant lo seny del rey, com la reyna, girant-se a Filomena, li comendà que seguís lo novellar: per la qual cosa Filomena hiversosament axí comencà a parlar:

3 - Jo entén a comtar-vos una beffa qui fou ab veritat feta a un solempne religiós; la qual tant més deu ésser placent a cascu com de pus fols hòmens procex, qui en costums e en totes altres coses creuhen més que tot altre valer e saber: perquè deuen ésser de molt menys reputats, axí com aquells qui, per viltat de ànima no havent argument axí com los altres hòmens de avancar-se, se retrauhen là hon aver poden què
4 menjar, axí com los porchs. La qual, plasents dones, jo recomtaré no solament per seguir l'orde comencada per la reyna,
mas per avisar-vos que·ls religiosos, los quals nosaltres²

1 Caplletra: L (lletra de guia: j)

2 ms. nos | saltres
ms.

ultra mesura creem e·lls donam masa fe, poden ésser e són alguna volta, no tant solament dels hòmens, ans de alguna de nosaltres cautelosament enganats.

87v 5 En la nostra ciutat, pus plena de engan que de fe ne de amor, fou, encara no ha molts anys passats, una gentil dona de natura molt bella e molt gentil de persona e arresada de notables costums e molt alta de cor (tant com nenguna altra qui may fos en la nostra ciutat), lo nom de la qual, posat que jo·l sàpia, no·l vull maniffestar, per ço com encara viuen de aquells qui·s donarien anutg com de ço oirien raonar.

6 Aquesta donchs era nada de gran linatge, per raó del
 3 qual un home apellat Artífifice Lanaiuoli la pres per muller: e no contrestant que fos molt rich, no podia lo desdeny de la ànima sua aportar-l'a terra, per ço com estimava que nengú de baxa condició, posat que fos lo pus rich qu'ésser posqués, no era dichne de aver gentil dona per muller; e veent-lo tal que encara ab tota sa riquesa de nenguna altra cosa no era pus avancat ne presat que de saber divisar una tela de seda com se devia hordir o per semblant de lli e ab una filetera disputar del fil si era be filat o mal filat, proposà en si de lunyar-se de sos abraçaments e en nenguna manera no acostar-se a ell, ans tant com podia lo y denegava; mas per voler a sa voluntat satisfer, servà trobar manera per aver algú lo qual li paragués
 4
 7 que fos pus dichne que Llanaiuolo . Perquè se enamorà d'u asau

valerós ome e de miga etat, tant que, aquell dia que no·l
veye, en nanguna manera la següent nit no podia dormir ne
reposar; e lo valent home, no guardant-se gens de la dita dona,
no·s curava d'ella, ne ella, qui molt cautelosa era, ne per
anbaxada de dones ne per letra no·s ardia de fer-li·n res
sentir, tament-se dels perils qui possitbles són a esdevanir⁵
en tal acte.

8 E pensant que aquest era gran amich e familiar de hun
religiós, lo quall era home de santa e molt honesta vida e per
aquell era tengut (perquè estimà en si matexa aquest ésser
entre ella e lo seu amant compotent misatger), e avent pensat⁶
quina manera en tal acte devia tenir, se·n anà al seu
monastir; e faent-lo cridar, dix: "Pare, jo freturosa de
confessió vench a Déu e a vós, perquè us plàcia de escoltar-
me".

9 E lo frare, veent-la e stimant que era gentil dona, la
escoltà volenterosament; e ella, après que ach conffesat, dix:
"Pare, jo son aquella que dit vos é e son certa que vós conaxeu
mos parents e amichs e mon marit, del qual son més amada que la
sua vida, e nenguna cosa jo no desitg qui a mon marit sia
positble de ffer que, axí com a rich home que ell és, no·m faca
decontinent; per la qual cosa jo l'am més que a mi matexa: e no
cregau vós que solament l'am, que ans crech que, si yo pensava
cosa nenguna / que contra ell vengués, que no fou may fembra.

11 dichna del foch axí com jo seria. E és axí que un home (lo nom
del qual jo no sé, mas pur persona de bé par que sia o jo·n son
enganada, lo qual usa molt anar ab vós) bell e gran de persona,
vestit de drap negre asau honestament, no avisant-se per
ventura que jo aga la intenció que jo he, par que·m age posat
setge, car jo no puch estar en porta ne en finestra, ne exir de
casa, que encontinent no·m sia davant: de què jo·m dolch fort a
Déu e a vós, per ço com aquestes coses tals fan conquistar
12 blasme sovent sense colpa nenguna a les honestes dones. E per
ço é pensat moltes voltes de fer-lo-y dir a hu de mos frares,
mas après pensant que sobre tals noves se seguexen algunes
vegades àvols respostes e, de paraules en paraules, fets,
perquè per açò que negun escàndol no·n nasque me·n son calada,
e he desliberat de voler-ho dir a vós ans que a nenguna altra
persona que jo conegua, per ço com me par que siau son especial
13 amich. E per ço com a vós e a semblants de vós està bé de
reportar semblants paraules no tant solament a vostres amichs
ans encara als estrangés, vos prech per amor de Déu vós de açò
lo vullau rependre e pregar que pus aquesta manera no tenga,
car d'altres ne son asau qui per ventura són dispostes a
plaure·ls tals coses: e si plau a elles ésser veytades e
scantades, no plau a mi ans ho é a gran enutg, axí com aquella
qui en nenguna manera no é en l'enteniment dispost en tal
acte". E dit açò casi lagremegant baxà lo cap.

14 E lo sant frare, vent la intenció que la dona mostrava
aver e que d'aquell seu amich ho deye, liberalment li promès de
obrar en tal manera que pus de semblant cosa no li seria fet

anutig; e conaxent-la que era rica dona, molt li loà l'obra de la caritat e de la almoyna faent-la recordant de la sua necessitat.

15 Al qual la dona dix: "Jo us prech per amor de Déu de asò siats recordant; e si él ho negue, segurament li digats que jo son estada aquella qui certament vos o é dit e a vós me-n son venguda dolre".

16 E après, feta la confesió e presa penitència, recordant-se del confort e de la almoyna del sant frare, amagadament la mà li unplí de diners pregant-lo que digués missa per l'ànima dels morts; e après a casa se-n tornà.

17 E al sant frare a poch instant, axí com se avia acostumat, vench lo valent home; e com agueren molt parlat⁷ ensemps d'unes coses e d'altres, tirant-lo a hun depart, asau cortesament lo reprès del mirar que ell feye en aquella dona,

18 segons ella li avia donat antenent. De què lo valent hom se meravellà, axí com aquell qui may guardada no l'avía, bé que sovent / fos usat de pasar davant casa sua, e començà de voler-se escusar; mas lo frare no-l lexà parlar, ans li dix:

"No-t meravels ne perdes paraules de negar co que tu no pots; e no-t pens que aquestes coses jo aga agudes de vains, car ella
19 matexa les m'à dites dolent-se molt a mi. E per co t'o dich com tals coses no estan bé a tu: e si d'ecí avant tals coses fas, tu me-n faràs gran anutig; e per co, per onor tua e per

consolació d'ella, te prech que te'n jaquesques e lexa-la estar en pau e en bon renom e fama".

20 E lo valent hom, pus entenent que lo sant frare, sense gran indústria la intenció de la dona comprès mils que lo frare no havia, e mostrant de aver gran vergonya dix que de aquí avant no se'n entenia a curar; e partint-se del frare, a casa de la dona se'n anà, la qual aseguda estava en una petita
21 finestra per veure lo bon hom si passaria. E veent-lo ⁸vanir, ten alegre e tant graciosa se mostrà a ell, qui ell asau bé posqué conèixer la intenció per què ella ho avia fet; e ell, qui assau bé avia compresas les paraules del frare, de aquell dia avant asau cautelosament, ab son pler e ab son delit a consolació de la dona, faent semblant que altres feynes e hocasions lo feyen pasar per aquellas encontrades, la'n compleya.

22 E la dona, avisant-se que ella pleya axí bé a ell com ell a ella, desijosa de voler-lo pus encendre e certifficar de la amor que li aportava, pres loch e temps de tornar-se'n al sant frare, e posant-se als seus peus en la esgleya comencà a plorar. E lo frare, veent acò, li demanà piadosament quina novella aportava.

23 Al qual la dona respòs: "Pare meu, les noves que jo aport no són sinó de aquell maleyt de Déu, lo vostre car amich, de qui jo'm clamfi a vós l'altre jorn, per ço com jo crech que

ell sia nat per ma gran destruchció e per fer-me fer cosa de què jo may no seré alegra ne relevada del seu càrech, si gayre dura".

24 "E com!" dix lo frare "e no s'és el estat de donar-vos pus anutig de ço que feya?".

25 "Cert no," dix la dona "ans, despuys que jo a vós me son dolguda, casi per despit, havent agut per mal que jo-m sia clamada a vós, per una volta que-n passava crech que-n sia

26 passat cent. E plagués a Déu que lo pasar e lo guardar-me hi bastàs; mas encara és estat axí ardit e ariscat, que hir me tramès una fembra e[n] casa ab ses noves e ab ses frasques, e axí com si yo no agués coreges ne bosses me tramès una bossa e una corega: la qual jo he aguda, e si no que me n'é stat per esguart de Déu e per amor de vós, jo aguera fet diables, tant aguera cridat; mas per ma honestat mateixa son-me retenguda, e
89r no é volguda fer ne dir cosa nen/guna que jo no us o aga

27 primerament fet a saber. E ultra acò, havent-ne jo ja tramesa la dona ab la bossa e ab la corega que la li tornàs, e donat-li brut comiat, havent por qu'ella no s'o retengués e que no digués que jo l'avía presa, axí com jo crech que tals dones fan
algunes voltes, la torné cridar e plena de deffici la li tolguí de les mans e é-la aportada a vós, per ço que vós la li retau e que li digau que jo no é mester les sues coses, per ço com, a la mercè de Déu e de mon marit, jo he tantes boses e tantes
28 coreges que jo-l ne cobriria tot. E après, axí com a pare speritual, me escús a Déu e a vós prometent-vos que, si de acò el no s'està, jo u diré a mon marit e a mos frares, e vengue-n

co que venir ne puscha: car jo am més que ell rebe vilania que si yo rebia per ell blasme negú".

29 E dit acò, totstamps plorant fort, se trach de sota son mantell una molt richa bossa e corregà e lantsant-la al frare; lo qual plenament creya co que la dona li deya, e trobant ultra mesura gran anutx en co que dit avia, la pres e li dix: "Ma filla, si tu de co te dols, no me·n maravell ne te·n sabria reptar, ans te lou molt com en acò as seguit mon
30 consel. E sàpies que jo·l repté molt l'altre jorn e ell ha·m mal seguit co que·m promès: perquè, per acò e per allò que ara novament à ffet, jo li crech en tal manera scarcar les orelles, que ell no·t donarà pus anant bregua: e ab la benedicció de Déu te·n ve e no·t jaquesques tant vendre a la hira que tu o digues a algú, car a ell ne poria mal seguir, E no duptes que may blasma·t seguescha de acò, car jo·t seré totstamps al davant a Déu e als hòmens e·t faré testimoni de la tua honestat".

31 La dona lavors faent semblant de confortar-se e lexades aquestes paraules, axí com aquella qui de la sua avarícia e dels altres conexia la veritat, dix: "Mosènyer, aquesta nit m'an apareguts de mos parents, e par-me que són en grans penes en porgatori e no·m demanen alre sinó almoynes, e en especial la mare mia, la qual me apar axí afflegida e turmentada, que és
32 una gran pietat de veure-la en les penes en què està; perquè vull que vós me digau per l'l'ànima llur les XXX misses de sent Amador e de les vostres beneytes horacions, per co que Déu los trague de aquella pena e de aquell oritble foch en què estan";

e dit açò li mes en la mà per senyal e per paga hun bel florí.

33 Lo qual lo sant frare alegrament pres e ab bones paraules e ab
bons eximplis li conformà la sua devoció: e donant-li la sua
89v benedicció / la lexà anar. E partida la dona, lo sant frare
tramès per lo seu amich: lo qual, com lo viu torbat,
encontinent se avisà que qualques noves hauria de la dona, e
34 estech esperant què volia dir lo frare. Lo qual, racitant-li
les paraules que ja altra volta li avia dites e parlant-li
injuriosament e cruel, lo reprès molt d'acò que la dona li avia
dit que ell avia fet. E lo valent hom, encara no viu lo frare,
conaxent que·l volia reptar, simplement negà que ell agués
tramesa la bossa e la correga a la dona, sperant ja co qui
seguit se·n era què era estat, per co que, si dada la li avia,
que ell la posqués recobrar.

35 Mas lo frare, encès fort en hira, li dix: "Malvat, e
pots tu negar que axí no sia? Vet-la ací que ella matexa la m'ha
plorant aportada".

36 E lo bon hom, mostrant haver gran vergonya, li dix:
"Mosènyer, ver és que jo la conech, e confés que jo he fet mal
e jur-vos que, pus jo la veig axí disposta e de tal intenció,
que may d'acò vós no sentireu pus paraules".

37 E entre ells les paraules foren moltes, e [a] la fi lo
frare donà la bossa e la correga al seu amich, e après lo pregà
e·l amonestà que pus en aquestes coses no entanés e, ell
38 havent-lo-y promès, lo licencià e pres son comiat. E lo valent
home, alegra de la certenitat que li parech aver aguda de la
amor de la dona e del servey que avia rebut, com del frare se

fou partit, servà manera de fer veure a la dona com ell havia rebut del frare lo servey que tramès li avia: de què la dona fou molt contenta e més encara per ço com li paria que sos fets anassen de bé en millor. E pus avant no esperava sinó que lo marit anàs en alguna part perquè ella posqués donar compliment a la hobra que comencada avia: perquè s'esdevench que per alguna ocasió après poch temps covench al marit anar en
 39 Jènova. Perquè axí tost com fonch muntat a cavall e se'n fou anat, axí tost la dona se'n anà al frare e après moltes serimònies li dix: "Pare meu, ara us dich certament que jo no u puch pus soffarir. Per ço com l'altre jorn jo us promís de no fer nenguna cosa contra lo vostre amich que primer no us ho digués, me son venguda escusar a vós: e açò per tant que vós conegau e cregau que jo he raó de plànyer e de dolre-m de ço que-m fa e m'à fet esta nit, car enans del jorn m'à feta la
 40 major por que jo nunca agués, e veus com: Jo no-m sé quala mala ventura li ha fet a saber que mon marit se'n hiria al matí en Jènova, e huy matí a la hora que jo us he dita entrà en hun jardí e muntà-se'n per una parra amunt fins a la finestra de la mia cambra, la qual bada damunt lo meu jardí, de la qual jo avia lexada la finestra huberta. E volia en la cambra
 10
 entrar: e jo sentint-lo súbitament me vaig ¹⁰ levar e comencí a cridar, e aguera cridat pus fort sinó que / ell, qui encara no era dintre, me demanà mercè per reverència de Déu e per amor

de vós, dient-me que ell era; e jo veent-lo per esguart vostre
 callé, e encontinent coreguí per tancar la finestra, e lavors
 41 en mala hora crech que anà-se-n, car pus no-l sentí. Ara
 mossènyer, si aquesta us par bella cosa ne si és de sofferir,
 vejau-ho vós e agau-me per excusada, car jo no u entench pus a
 comportar: que per esguart vostre é callat fins ací, e pus no
 entén a callar de ací avant, car a massa tocha".

42 Lo frare, oint acò, fou lo pus torbat ome del món e no
 sabia què-s digués, sinó que moltes voltes li demanà si ella
 l'avía ben conagut que ell fos estat e no fos estat altri.

43 Al qual la dona respòs: "Loat sia Déu, e no conech jo a
 ell! Jo us dich que ell fo, e encara que ell ho negàs, no-l
 ne cregau, car acostumat ha de ben negar".

44 "Ma filla," dix lo sant frare "ací no à alre que dir
 sinó que acò és estat massa gran foll atreviment e cosa mal
 feta, e vós avez fet ço que devíeu de trametre-l-ne en la
 45 manera que avez. Mas jo us vull pregar que, si Déu vos quant de
 vergonya, axí com dues voltes avez seguit mon consell, que axí
 encara haquesta ho fasats e que, sens clamar-vos ¹¹ a nengun
 vostre parent, lexeu fer a mi e lexau-me veure si yo poré
 refrenar aquest diatble desencadenat, que jo creya que fos un
 sant home: e si yo pusch fer que jo-l puscha tolre de aquesta
 bistialitat, bé està; e si yo no puch, d'equí avant ab la mia
 benedicció te don paraula que-n facas so que lo cor te digua

qui bé sia fet".

46 "Ara bé," dix la dona "per aquesta vegada jo no'n vull desobair a vós, mas que ell se guart de aquí avant de enujar-me, car, si u fa, jo us promet de no tornar-ne pus a vós per aquesta ocasió"; e sense pus a dir, casi torbada, del frare se partí.

47 E no era a penes fora de la església, que lo valent home sobrevench e tantost fou cridat per lo frare; e tirant-lo a un depart, li dix de les majors vilanies que may fosen dites a hom del món, anomenant-lo desleyal, desperjur, traydor, malvat. E aquest, qui ja altres dues voltes avia conagut a què muntaven los remordiments de aquest frare, stant aparellat ab respostes promptes, ginyà de fer-lo parlar e primerament dix: "Què és açò, mossènher? é jo crucifficat Jesucrist?"

48 Al qual lo frare respòs: "Vejau lo desvergonyat e ojau co que diu! Axí parla ne més ne meyns com si hun any ha fos estat o si per longuesa de temps hagués la sua dolentia e desonestat oblidada. E ell de huy matí encà li és exit d'esment la injúria que ha feta a Déu e a la bona dona. Digues, malvat hom, on fuist tu aquest matí poch / abans del jorn?"

49 Respòs lo valent hom: "No-m sé jo hon me fuy, mas tost són venguts a dir-vos-o".

50 "Ver és" dix lo frare "que tu't creyes que, per co com lo marit no y era, que la gentil dona te devia encontinent acullir e metre't al bras. E quin bon hom à ací: anador de
51 nits, obridor de jardins e pujador de parres! E creus tu que per oportunitat vences la santedat de aquesta dona pujant-li

per la finestra e per los arbres de nit? Dic-te que no à
 nenguna cosa en lo món que li desplaçia tant com fas tu: e
 encara li vas entorn! En veritat en moltes coses t'o à mostrat,
 52 mas tu t'es ¹² en moltes esmenat per los meus amonestaments! Mas
 açò-t vull dir: ella a la fi no u porà sofferir; e no per amor
 que ella-t age mas per instància dels prechs meus s'és callada
 de ço que fet as fins aci; mas certament no-t serà pus
 comportat, ans, si nenguna cosa fas qui li desplaçia, certament
 ella ho dirà a sos frares".

53 E lo valent hom, havent asau comprès de ço que mester
 avia, axí com milló posqué ni sabé ab moltes paraules promès e
 assegurà lo frare; e partint-se d'él, axí com lo matí de la
 següent nit [fou, segons] avia dit la dona, ell entrà en lo
 jardí e, muntant per la parra amunt e trobant la finestra
 huberta, se'n entrà en la cambra, e com pus tost poch en los
 bracos de la bona dona se va metre, a la qual ab gran dilecció
 54 dix: "Mercès a mossènyer lo frare qui axí bé m'ensenyà la via
 de venir aci". E après prengueren la hu del altre aquell plaer
 que cascuns penrien, raonant e rient molt de la simplesa de fra
 55 bèstia. E deportant-se ensemps, ab gran delit se solacaren e
 donaren horde a llur fet; e sí feren que, sense haver pus a
 tornar a mossènyer lo frare, moltes d'altres nits ab alegria
 s'i tornaren: a la qual jo prech a Nostre Senyor que en
 semblant en breu temps aduga a mi moltes ànimes crestianes qui

12 forma freqüent per : est

semblant designen aver,-

1 Don Phelip ensenyà a frare Pútcio en quina manera fóre sant: e
mostrant-li la penitència, ell se gach ab la muller.

91r 2 Aprés que Filomena hac finida la sua novella, sí callà,
havent ja Dioneo ab dolces paraules molt loat l'enginy de la
dona; e feta fi de tot Filomena, la reyna rient guardà envert
Pànfilo e dix: -Ara Pànfilo continua aprés alguna plasant
coseta per lo nostre delit.- A la qual Pànfilo obedient a sos
manaments dix que molt volentera e axí comencà:

3 -Senyores molt nobles, moltes persones són qui
continuament se esforcen de anar en Paradís e, sens que no se'n
avisesn, hi trameten altri: e axí ho féu una nostra veïna no à
encara lonch temps, segons poreu hoir e entenre.

4 Segons que yo hoí dir, Vixino de Sent Brancassi fou bon
hom e rich, ab lo qual estech en companyia Pútcio de Rinieri,
ome molt devot: e per sa devoció se donà molt a Déu e-s féu
armità de sent Francesch, perquè fou anomenat frare Pútcio. E
seguint aquesta sua vida speritual, per ço com altra companyia
no avia en sa casa sinó la sua dona e una fadrina, e no avent
neguna art de què agué a viure, continuament entenie
5 en lo servey de Déu, usant molt a la sgleya. E per ço com era
ome de grossa pasta, deya sos paternostres e avemaries

simplement sens altres oracions, e [anava] a la missa sens que
may no y falia, e totstamps en dejunar e diciplinar
6 continuament se estudiave. E la muller, qui madona Hisabel avia
nom, jove e encara de XXVIII en XXX anys, frescha e bella e
rodona tant que paria una poma, per la santedat del marit, e
per ventura per la vellesa, feya molt sovent e masa pus longa
dieta que no aguera volgut; e com ella volguera dormir o per
ventura deportar-se ab ell, el li recomtava la vida de
Jesucrist o lo preich de fra Matheu o lo plant de la
7 Machdalena. E semblants coses faent, se esdevench que en aquell
temps tornà de París un monge appellat don Falip, conventual de
Sent Branchasi, lo qual era asats jove e bell de sa persona e
de subtil enginy e de gran sciència: ab lo qual frare Pútcio
8 pres una estreta amistat. E per co com aquest tots sos duptes
molt bé li declarave e (avent-li ell la sua condició coneguda)
se mostrà ab ell molt sant e molt devot, perquè'l començà
moltes voltes manar a casa e donar-li a sopar e dinar, segons
que Déu li avia aministrat; e la dona per semblant, per amor
de fra Pútcio, era ab ell molt domèsticha e volentera li feya
9 aquella honor que de son poder fer-li podia. E continuant /
donques en aquesta manera fra Falip en casa de fra Pútcio e
veent la muller axí fresca e redona, se avisà qual devia ésser
aquella cosa de la qual passava major fretura; e pensà de voler
tolre d'affany a frare Pútcio e de voler soprir a les
10 necessitats de la dona. E dresant ll'uy l'envert ell una volta
e altra ben cautelosament, tant féu que lo y mes en
l'enteniment, faent-li desigar so que ell matex desigave: de

què lo mongo apercebut, acordà que la primera vegada que li vengués en avinentesa ab ella se raonàs; e trobada disposició
 11 de parlar, trachtaren dels affers. E com bé la trobàs disposta per donar compliment a la hobra, no podie trobar manera ninguna, per ço com en negun loch del món no-s podie fiar ab lo monjo sinó en casa sua, e no gosant-ho enpenre per ço com frare Pútcio no anava may fora la terra; de què-s donava fort gran malanconia. E après molts pensaments, li avench que pensà una manera de poder ésser ab la dona en casa sua matexa sens ninguna sospita, no contrastant que frare Pútcio hi fos.

12 E anat un jorn frare Pútcio e lo monje ensemps, li dix axí: "Ffrare Pútcio, jo he ben comprès moltes voltes que tot lo teu desitg és de ser sant; a la quall cosa me apar que tu vages per una longa via, segons una que jo-n sé qui és molt curta, la qual lo Papa e los altres seus prelats, qui la saben, husen e no volen que la mostren: per ço com la horde qui és entreduïda enfre Mare Esgleya de les almoynes e de mises, de què moltes gents viuen, serie encontinent destroïda e desfeta, la quall
 13 cossa los sechglàs ne ab almoynes ne ab misses no poden aconseguir. E per ço com tu es ¹ mon amich e m'o ² as ben servit, perquè fiant de tu e no creent que a ninguna persona del món la publiques, si la vols seguir, la t'ensenyaré".

14 E frare Pútcio, desijós de saber aquesta cosa, encontinent començà a pregar ab gran hinstància a fra Ffalip

1 forma freqüent per: est

2 potser: me

que la li amostràs, offerint-se a jurar que may a nagú no la mostraria e prometent que, si cosa era que fer posqués, que encontinent s'i metria.

- 15 E hoïdes les profertes fetes per frare Pútcio, li dix:
"Ara, pus que axí m'o promets, yo t'o mostraré. Tu deus saber que los sants Doctores dien que aquels qui volen ésser sants los cové a ffer la penitència qui tu hoiràs. Mas entén-o sanament: que yo [no] entén a dir que après la penitència tu no sies peccador axí com tu es, mas és ver que los peccats que tu as fets fins a la ora de la penitència, tots te seran per aquella perdonats; e aquells que tu faràs despuys no seran scrits a ta dapnació, ans se'n hiran axí laugerament com fan
16 ara los venials. E per co-t cové principalment confessar ab
92r gran contricció de tots tos / peccats ans que tu comenc la penitència; après de açò te cové fer un deguni e una abstinència gran, la qual cové que dur XXXX dies, en los quals no tant solament de altra fembra ans encara de ta muller te
17 cové abstenir. E ultra açò-t cové aver en la tua casa hun loch per lo qual tu pusques veure lo cel; e ora de completa anar en aquell loch e aquí aver una taula molt longa e hordonada en guisa que, tenint tu los peus en terra, tu pusques estenre los braços en guisa de crucificat: e si tu la vols penjar en un clau, bé serà mils fet; e estant en aquesta manera e guardant
18 al cel sense moure hun punt, fins al matí te cové estar. E si tu fosses letrat, te covenguera dir en l'endemitg algunes horacions que yo-t donaria: mas per ço com no u est, te convenrà dir tres-cents paternostres e tres-centes avemaries en

reverència de la Santa Trenitat e de la santa passió de
 Jesucrist, estant totstemps en aquella manera que estech Ell
 19 en la creu. E après, axí com matines tocaran, te·n poràs anar,
 si·t vols, e axí vestit gitar t'as sobre lo lit, e al matí anar
 hoir tres mises e dir cinquanta paternostres e atrestantes
 avemaries; e après, asò fet, hiràs a ffer tos fets bé e
 honestament, si a ffer n'as alguns, e après dinar t'as e hoiràs
 vespres a la església e aquí diràs sertes horacions que yo·t
 donaré per escrit, sense les quals no·s pot fer; e puys après
 20 completa tornar a la manera damunt dita. E faent tu asò, axí
 com yo ja é fet, tu sentiràs enans que no auràs acabat³
 maravellores coses de la beatitut eternal, segons la devoció ab
 què l'auràs feta".

21 E oït açò, dix frare Pútcio: "Açò no és masa gran cosa
 ne masa longa, ans asau se porà ben fer; e per ço yo en nom de
 Déu hordonadament ab sa licència vull començar diumenge".

22 E après, partint-se d'él, se·n anà a casa e mot a mot
 ab licència del monjo ho comtà a sa muller. E la dona que molt
 bé entès tot ço e quant lo marit li ach dit, encontinent pensà
 per què lo monje o avia hordenat; e dix al marit que d'asò e de
 tot quant bé faés per la sua ànima era bé contenta, e que, per
 ço que Déu li fes la sua p[er]nitència profitabla a la sua
 ànima, ella volia dejunar ab ell ensemps, mas no volie fer-
 la·vanç.

23 D'alò romangueren en bona concòrdia, e vengut lo diumenge, ffrare Pútcio comencà la penitència; e mosènyer lo monje, acordat ab la dona, a hora que no podia ésser vist, se'n vench sopar ab ella: hon trobava notablament aparellat de menjar e de beure, e puy ensemps se geyen fins al matí, e après era levat, se'n anave a frare Pútcio e aquell tornava al

24 lit. Era lo loch hon frare Pútcio avie a ffer la sua penitència al costat de la cambra en la qual jeya la dona e / fra Felip, e lo mijà de la dita cambra era fort prim: en tant que, raonant-se mossènyer lo monge e ella dell llur delit, per lo poch mijà que hi era ell ho sentí; e lexant-se de dir los paternostres e fet senyal a la penitència, sense moure's demanà a la dona: "Muller, e què és axò que vós feu?"

25 E la dona, que molt era motejadora, per ventura cavalcant en aquella hora la bèstia sense sella de sent Benet, respòs: "En bona fe, marit, jo'm carmèn aytant com puch".

26 Dix lavors frare Pútcio: "Com te carmenes axí, ne què vol dir aquex carmenar?"

27 E la dona, qui de bon ayre e valent dona era, per ventura avent raó de riure e no gosant riure, respòs: "E com, e no sabeu vós açò e què vol dir? Per cert jo us é hoït dir moltes voltes que qui la nit no sopa tota la nit se carnena".

28 E creent lavors frare Pútcio que lo dejunar, lo quall ella mostrava que feya, li fos ocasió de no poder dormir e que per co lo lit se carmenàs, axí com a hom de bona fe dix: "Dona, dona, jo t'é ben dit que no dajunases; mas, pus tu ho has volgut fer, no pens en axò mas pensa en reposar-te, car tu

dónes atan gran[es] voltes en lo lit, que tu fas carmenar quant hich à".

29 Dix lavors la bona dona: "No us cureu, no, frare Pútcio, car yo sé bé ço que yo fas: feu vós pur ço que fer aveu, car jo faré ço que poré".

30 Stech segur ladonchs lo frare Pútcio e tornà a dir sos paternostres; e la dona e mossènyer lo monge de aquesta hora anant feren hordenar lo lit en altra part de la cassa, tant quant durà lo temps de la penitència de frare Pútcio, e ab gran festa se deportaven; e a matines lo monge se·n anave e la dona en son lit se·n tornave, e a poch estant frare Pútcio.

31 Continuant en aquesta manera la penitència, e la dona e lo monge al lur delit, moltes voltes motejant dix la dona a ell: "Tu fas fer la penitència a fra Pútcio, per la qual nosaltres
32 havem guanyat Paradís". E parent a la dona que estava molt bé, ho volch conservar; e per ço com del marit era estada tenguda en dieta, ho volch esmenar: e après que la penitència de fra Pútcio fonch acabada, ella trobà manera de confortar-se ab ell en altra part, e tant sàviament ho fferen que longament ne pres son plaer.

33 E (per ço que a la darrerria no·ns siam discordats) se esdevench que, faent frare Pútcio penitència, cuydava metre si matex en Paradís e mes·hi lo monge qui li avia mostrat lo camí de anar tost en Paradís, e la dona, qui en gran ànsia vivia de ço que mossènyer lo monge li avia mostrat, com a misericordiosa li feya gran ajuda.-

1 Micer Franchesch Vargellesi, per un palafrè que li donà en Cima, lo féu parlar ab sa muller, manant-li que no li respongués en res que li digués; e ell reponent en persona sua, econseguí d'ella so que tant avie desigat.

93r 2 Ja havia Pàmfilo, no sense grans riales de les dones, finida la novella de fra Pútcio, com domèstigament la reyna comandà a Lissa perseguís¹ la horda: la qual axí bé per seguir la horda com per antich costum, comencà a parlar:

3 - Creuhen-se molts que per llur molt saber altri no sàpia res, los quals moltes voltes, mentre que cuyden parar a² altri, après del fet són estats parats d'altri; per la qual cosa jo reput gran folia en aquella qui tenta sense necessitat. Mas perquè per ventura negú no sab de la mia opinió, alò qui a hun cavaller de Pistoya ne esdevench, seguint la horde del raonar, me plau de recomptar.

4 Una volta fou en Pistoya en la companyia del noble senyor Vargellesi hun cavaller apellat mosèn Ffrancesch, lo quall era home savi e molt avist e molt rich e sobretot

1 potser: que seguís

2 ms. repeteix: parats

anar a Millà. E per anar honorablement segons se pertany, de totes coses molt bé era fornit, exceptat de un palafrè lo qual avia mester per servey de sa persona; e no trobant-ne en nenguna guisa que bo ne bel fos segons a él se pertanyia, ne
5 estava en gran pensament. Exceptat que era lavors en Pistoya un jove apellat Ritxardo, hom de pocha condició mas molt rich de moneda e de franquesa de cor, lo qual anava axí ornat e axí ben aparellat que per tothom generalment era apellat en Sima, quasi volent dir que sobre tots los altres era en aresar e en vestir superior. Havia lo dit Sima lonch temps amada la muller del dit
6 micer Ffrancesch, la qual era molt bella e molt honesta dona. E avia lo dit Sima en aquell temps hun cavall molt bell e lo millor de Toschana, lo qual avia molt car per la gran belesa e bondat que avia. Era la amor del dit Sima axí públicha a tothom de la terra, no contrastant que tal cosa requeria ésser secreta: fonch dit donchs en aquest ops a micer Ffrancesch que, si ell demanava lo cavall a vendre o a donar a micer Sima, que per la gran amor que aportava a sa muller ell auria lo dit cavall. E pensant en açò micer Ffrancesch e mogut de la malvada avarícia, acordà de trametre per an Sima e demanar-li lo cavall a vendre o a donar, fiant que encontinent li seria offert a donar; e axí fonch fet.

7 E micer Sima hoint asò, subiranament ne fonch content e
93v
amplament respòs / al cavaller: "Mosèn Ffrancesch, si vós me donàveu tot quant vós aveu en lo món, per via de venda vós no-l podeu aver; mas, si vós lo voleu per via de donatiu, vós lo podeu ben aver, quant vos plaurà, ab aquesta condició: que,

abans que vós l'agau, jo pusca ab licència vostra parlar ab vostra muller en presència vostra, sol que vós ni nangú no pusca hoir co que yo li vull dir".

8 E lo cavaller, mogut de sobirana avarícia e pensant que ab açò se poria burlar d'en Sima e poria haver son cavall, dix que era content; e lexant en Sima en la sua sala, se·n entrà en la cambra de la dona dient-li com ell podia aver lo cavall d'en Sima, mas que covenia que en Sima avia a parlar ab ella en loch que tothom los ves, la qual cosa ell li avia atorgada: perquè li manava que, per molt que li digués, que no li respongués ni
9 poch ne molt. De la quall cosa la dona hac gran greuge, mas, forcada de hobeir lo manament del marit, dix que u faria: e encontinent ensemps ab lo marit se·n anà en la sala per hoir so que en Sima volia dir, al qual lo cavaller hac los pachtes refermats.

10 E de la una part de la sala asau luyñ de tothom la dona se asech al costat d'en Sima, lo quall li dix, humil reverència precedent: "Valerosa dona, a mi par éser cert que vós sou tant sàvia, que ja ha gran temps que aveu poscut comprendre en quanta amor m'à condoït la vostra bellesa, la qual sense neguna falla trespasa cascuna altra que may aga vista, e Jaquesch estar los loables costums e les virtuts singullars qui en vós són, les quals haurian forca de pendre l'enteniment de qualsevulla altre home qui fos lo pus fort e lo pus sabent del món, quant més a mi qui axí sense falla la mia miserable vida ha[n] estreta, faent soferir pena congoxosa en aquests membres
11 turmentats. E encara més: que, si dellà axí com decà axí com

deçà les ànimes se deuen amar ne-s poden amar, per totstamps
 vos amaré. Perquè us podeu tenir per segura que nenguna cosa
 vós no aveu, per cara que us sia, que tant la puscau tenir per
 segura ne per vostra com feu a mi ne axí en tot acte fer-ne
 12 comthe com de mi e de tot quant jo haga. E per ço que de açò
 vós siau pus segura, vos dich que jo us reputare a major gràcia
 que vós me volgu[é]l seu comandar alguna cosa que yo fer posqués
 ne plasent vos fos, que si tot lo món obeïya a mol[s] manaments.
 13 E donchs, si axí son vostre com vós hoïu, no sens gran misteri
 crem de foch ardent; perquè suplich a la vostra altesa (de la
 qual tot mon bé e ma salut ha a venir e no d'altri) axí com
 humil servidor vostre, que vós, qui sou mon bé e ma salut e
 sola esperanca de la ànima mia, qui en lo foch esperant en vós
 se nodrex e us suplica que la vostra benichnitat sia tanta, que
 age esguart a la mia dolor e la vostra duresa sie passada e
 abolida envert mi (mostrant que son vostre) e que de la vostra
 pietat sia confortat axí com de la vostra belesa son inflammat,
 94r per la quall / esper aver la vida; la qual si a mes
 suplicacions no s'enclina, sens falla nenguna romandrè en la
 tribulació, de què-m morré: e lladonchs poreu ésser dita
 14 homeyera de mi. E no us serà gran dolor haver fama que per
 vostra crueltat sia mort lo vostre servidor? Del qual alguna
 volta la consciència vos remordrà de haver-ho fet, e moltes
 voltes direu en vós mateixa: 'O malvada, e tan mal é fet que no
 aga aguda misericòrdia del meu Sima!' E com aquest tal
 penidiment no haurà loch, vos serà ocasió de major anutg.
 15 Perquè, per ço que no agau raó d'ésser menbrant de tals coses,

ans que yo muyra vos plàcia que hajats mercè de mi, car vós sola haveu poder de fer-me alegre o lo pus dolent home que visque. E perquè crech que serà tanta la vostra mercè que no soffereu que yo per tanta e per tal amor reba la mort per guardó de tal servey, vos plàcia que per alegre resposta sien plens de gràcia e de confort los meus esperits, los quals
 16 spaventats tots tremolen de la vostra resposta". E après, dit açò, callà ab los huyls abundans en làgremes, e ab suspís profundes casi rompent pel cor e faent-se bels los huyls
 començà a entendre so que ³ la gentil dona li devia respondre.

17 La qual no avia acostumat de sentir quina ne qual cosa era tresnuytar ne vellar les matinades ne estar esmaginativa passajant-se sola e ab croximent de cor e de entramenes, fou moguda per la nova amor d'en Sima, la qual la avia moguda en aquella hora, sens que may negun sentiment d'ella no havia hagut. E ella comencant a sentir quina ne qual cosa era amor e per saguir lo manament de son marit, callà desijosa de respondre, mas gens per co no-s ⁴ poch tenir de lansar amagadament alguns suspís, que aguere lansat manifestament e responent, si gosàs, la qual cosa fóra estada a-n Sima sobirana consolació.

18 En Sima ladonchs, mirant e escoltant e veent que nenguna resposta no feya, primerament se meravellà e puys pensà en l'art del marit e de aquell hac presta conexença: e

guardant-la en la cara, viu alguns plasents moviments d'uylls, per los quals [fou] mogut de consolació, recolint alguns sospís
 los quals ultra sa voluntat dels pits li exien, e açò li
 parech argument de bona esperanca e ajudant-se de aquella pres
 nou consell. E començà en forma de la dona, hoint-ho ella, a
 19 respondre a si mateix en tal manera: "Sima meu, gran temps ha
 que jo conexia que la tua amor envers mi era gran e perfeta, e
 ara per les tues paraules molt més ho conceh e-n son contenta
 20 tota volta. E no-t pens que yo en lo meu enteniment sia estada
 aquella que de vista jo-m sia mostrada, ans t'é totstamps amat
 e tengut en car davant totes les persones del món, mas axí m'és
 covengut a ffer qui per por d'altri qui per por de la mia
 21 honestat. Mas ara ve aquell temps en lo quall jo-t poré
 clarament amostrear si-t ham ne-t tench en car e-t retré lo
 94v guar/dó de la sobirana amor que tu m'as mostrada e-m portes, e
 per ço com mosèn Francesch se-n deu anar dins pochs dies a Milà
 per potestat, axí com tu mateix sabs, qui per la mia amor li as
 dat lo teu palafre. Lo qual com se-n serà anat, sense neguna
 falla te promet sobre la mia fe e la bona amor la qual jo
 t'aport, que en breus dies tu-t trobaràs enmitg de la nostra
 22 amor e dar-nos em plaer ab entregue compliment d'amor. E per ço
 que jo no-t aga altra volta a ffer parlar de aquesta matèria,
 prin aquest senyal: ço és, que en aquell jorn que tu veuràs una
 tovallola estesa en la finestra de la cambra mia, la qual mira

en lo nostre jardí, guardant bé que no sias vist de nangu, te·n vendràs a la porta del hort, hon jo·t esperaré, e aquí aurem plaer e consolació la hu del altre, axí com desijam".

- 23 E com en Sima, en persona de la dona, hac axí parlat, e ell comencà despuys a parlar e respòs axí: "Molt cara dona, jo he per soberga alegria la vostra bona resposta e tench axí les mies virtuts hocupades e los sinch senys corporals torbats, que envides pusch retre-us degudes gràcies formant la resposta en la manera que deuria; mas si yo u podia fer en la manera que dech ne a mi·s cové a ffer, jo ho faria; e per ço jo u gaquesch a la vostra discreta consideració, e romangue ço que yo desitg
- 24 dar-vos a conèxer, qui ab paraules no us puch dar a·ntenre. E solament vos soplich que, axí com dit m'o aveu, m'o atenau; car certa us fas que, axí com dit m'o aveu, ho faré sens falla; e lavors per ventura pus assegurat que ara no son de ço que consentit me avets, me estudiaré de mon poder de retre-us les gràcies les quals per mi seran positbles de retre. Perquè ara ací al present no resta alre; e ab tant, la mia cara dona, Déu vos do aquella alegria e aquell bé que vós desijau, e ab tant a Déu e al món vos coman".

- 25 E per tot açò no dix la dona una sola paraula per senyal; e lavors en Sima levant-se enpeus comencà a tornar envert lo cavaler, lo quall veent-lo e levant[-se] se féu al encontre e rient-se li dix: "E què·t par Sima? E·t ben servada la prometenca que·t he feta?"

- 26 "Mossènyer, no," dix micer Sima "car vós pormat[er]les de fer-me parlar ab la vostra dona, e vós aveu-me fet parlar ab

una estàtua de marbre".

27 E aquesta paraula plagué molt al cavaller, lo qual avia bona hopinió de la dona e encara la n'ach molt millor, e dix axí: "Ara és meu lo palafrè qui fou teu".

28 E en Sima respòs: "Mossènyer, hoc verament; mas si yo cregués haver treta de aquesta gràcia que vós me aveu feta tal
95r fruyt com n'é tret, jo sense demanar lo us aguera donat. / E ara plagués a Déu que jo ho agués fet: e açò per tant com vós haveu comprat lo palafrè e jo no l'é venut".

29 E lo cavaller, de ço rient, fou molt content: e fornit de palafrè en pochs dies entrà en camí, anant envert Milà per ésser potestat. E la dona romàs solta e desliura en la sua casa; e pensant en les paraules d'en Sima e en la amor la qual li aportava e en lo palafrè lo qual per amor de ella havia donat a mosèn Ffrancesch, marit seu, e vaent-lo moltes voltes per casa sua passar, segons havia acostumat, dix en si matexa:

30 "E què fas jo, pegua? per què pert la mia joventut, ara com veitg lo temps dispost de aconsolar-me ab aquest qui tant me à amada e veig que mon marit no deu tornar de aquests VI mesos? E si ara no u fas, quant ho faré? quant seré vella? E ultra açò, quant trobaré yo un aytal enamorat com és en Sima ne qui tant me ham? E yo son sola e no é por de nenguna persona: e donchs per què no prenh aquest bon temps mentre que yo pusch, car no hauré totstems espay axí com he ara de present per dar compliment a mon desitg. E açò no sabrà may persona nenguna; e si saber-se deu, ab tot axò si és millor fer e penedir que penedir e no tenir.

31 E axí consellant-se ab si matexa, un dia ella posà a la
finestra una tovallola estesa en la forma empresa, segons en
Sima avia dit; e com en Sima ho vaés, alegrement la n[il]t[il]
vinent tot sacret e sols se·n anà al jardí de la dona, la porta
del qual trobà huberta; e après, trobant una altra porta qui en
32 casa entrava, trobà la gentil dona qui·l esperava. La qual
veent-lo vanir, levant-se enpeus, amorosament lo abrasà e ab
gran festa lo rebé; e ell, abrasant e besant-la cent mília
vegades, sobre la scala la lancà e sens negun altre contrast
33 los darés térmen de amor li féu conèxer. E posat que fos la
primera vegada, sí·s fou la darrera, car en aquell punt mossèn
Francesch vench de Milà. Lo qual per dreta gelosia, axí tost
com hi fonch anat, axí tost se·n fonch tornat e la se·n menà:
perquè d'aquí avant llur amor hac fi per no haver loch ne espay
e no per fretura de bona voluntat, segons de molts se saguex.-

1 Ritxardo Minútulo amave la muller de Felipello; e mostrant-li que Felipello ere enamorat de sa muller, com a desesperada per gelosia la féu venir en hun bany: hon, cuydant trobar Phelipello, se jach ab Ritxardo.

95v 2 No restava pus avant a dir a Lissa, com agueren loada la pràticha d'en Sima, perquè la reyna comendà a Fiameta que saguís; la qual prestament comencà:

3 - A l'exint de nostra ciutat avem entès en moltes natures de istòries, mas no-m recorde aver hoit eximpli de tal matèria com Lissa ha recomtat; perquè, pus de les dones qui sobiranament se mostren esquives d'amor aveu parlat, ara us vull parlar del enginy de hun amant qui cautelosament volch sentir lo fruyt d'amor: e per ço de les coses qui-s poden esdevenir, per dar-vos delit, vos vull resitar, com s'esdevench una volta en la ciutat de Nàpols, qui cupiosament és abundada de tals fruyts.

4 En Nàpols, ciutat molt [antiga] e molt delitable, tant e més que ciutat qui sia en Hitàlia, fou hun jove qui per noblesa¹ de linatge e per superabundància de riqueses fou anomenat Resplandó, lo nom propi del qual era Ritxardo Minútulo. E no contrastant que avia per muller una gentil dona

[s'enamorà d'una] qui, segons la hupinió de tothom, pasave de belesa totes les dones napolotanes, lo nom de la qual ere madona Catarina, muller d'un joves hom apellat Ffelipello Siginolfo, lo qual molt honestament més que neguna altra cosa
 5 amava e avia per cara. Amant adonchs Ritxardo Minútulo aquesta dona Catarina e faent totes aquelles coses per les quals la gràcia e la hamor de una dona se deu pensar de conquistar e no podent aver neguna cosa de la dita dona, estava desesperat e en punt que no podie viure ne morir.

6 E estant en tal manera, se esdevench que algunes dones amigues e parentes sues foren hun jorn ab lo dit jove confortant-lo e dient que de tal amor se degué lexar, car sertament en va se fadigave: e asò per tant com Catarina negun altre bé no avie ne amave sinó Ffalipello, del qual era axí gelosa que creya que tots los aucels qui per l'ayre anaven lo
 7 li degues[sen] tolre. E Ritxardo hoint la gelosia de ella, sobtosament pres consel e comencà a mostrar que la amor de Catarina avie del tot desemparada e mostrà que de una altra gentil dona novament s'era enamorat: e per amor de aquella comencà de fer armes e juntes e totes aquelles coses les quals
 8 per Caterina havia acostumades de fer. En tant, que Caterina e tota altra gent napolitana qui·ls conaxie havien per cert que tot quant feye feye per amor de aquella e no per amor de Caterina: tant en asò perseverà, que tots ho havien per ferm,

per la qual raó Caterina lexà una bravetat que tenie en si
matexa e envert ell mostrava per la amor que aportar-li solia,
e domèstichament, com a veïna, / anant e vinent, axí com los
altros lo saludava, segons hom acostuma als veïns.

9 E perseverant axí, s'esdevench que estant lo temps
calt, moltes dones e cavallers, segons la husanca dels
napoletans, hanaven axí com huy en dia acostumen de anar a mar,
qui per dinar qui per sopar segons llur voler; e hun jorn
Ritxardo, sabent que Caterina en companyia de moltes altres
dones ere anada a la mar, anant entre elles anà vert la sua
bargada, hon cortesament fou rebut, e faent-se convidar de
10 romanir entre elles, ne fou forcat per elles matexes. E aquí
les dones, e Catarina ab elles ensemps, lo comencaren a
motejar de la sua novella amor, de la qual mostrant-se ell
encès donà matèria de voler-se'n anar. E romasa Caterina ab
poques dones là hon Ritxardo era, Ritxardo se girà a Caterina
dient-li hun mot de certa amor de Falipello, marit seu, per lo
qual ella entrà sobtosament en gelosia e dins son cor començà a
11 cremar desigant saber què era alò que Ritxardo volia dir. E
puys quant ach estat axí un poch, no podent-se tenir pus, pregà
Ritxardo que, per amor de aquella dona que més amave, li degués
complaure de fer-la certa de so que dit li avia de Ffalipello.

12 Lo qual li dix: "Senyora, vós me avets conjurat per
persona tall que jo no us sabria negar cosa que vós me
demanàseu, e per so jo son prest de dir-vos-o, ab que vós me
prometau que neguna paraula de ço que jo us diré no direu ne a
ell ne a altre, sinó com veureu de ffet éser ver ço que jo us

revelaré, e là hon vós vullau jo us mostraré com ho podeu veure evidentment".

- 13 La qual cosa a la dona plagué molt tenir e observar ço que ell li demanave: mils e pus fermament ho crech que dabans no creya e encontinent jurà de no dir-ho may a persona del món. E apartant-se a hun depart perquè no fosen hoïts per nengú, Ritxardo comencà a dir axí: "Madona Catarina, si yo us amàs axí com jo us he ja amada, jo no y aguera ardiment de dir-vos cosa nenguna qui en anutx vos deguéis tornar; mas per ço com aquella amor és passada, jo me-n curaré poch e us diré totes les coses
- 14 que sé. Jo, madona, no sé si Ffelipello hac jamés honta de la amor la qual jo us he aportada ne si à cregut may que vós me amàseu; mas comsevulla que sia estat, a mi may no u ha mostrat.
- 15 Mas ara, per ventura com veu que jo no me-n tem, vol fer a mi so de què-s dupte que jo no aga fet a ell: ço és que vol a son pler la mia dona; e segons que jo trop, ell de poch temps ancà secretament ab moltes enbaxades l'à solicitada, les quals jo he totes hoïdes, e totstemps ella ab ma voluntat li à feta la
- 16 resposta segons que jo li é aconsellat. Mas pur huy matí, ans que jo vengués ací, jo trobé ab la mia dona en casa una fembra a estret consell, la qual jo creguí encontinent que fos so que era, e per ço cridí la mia dona e li demaní de so que la dita
- 96v 17 dona li demanava. La quall / me dix: 'Ella és la misatgera de Ffelipello, lo qual tu ab tes respostes de dar-li esperanca m'as fet tenir a noves e en bastent; e diu que del tot vol saber ço que yo entén a ffer e que, si yo u volia, que ell faria que secretament en hun bany d'aquesta ciutat ell parlaria

ab mi; e de acò·m pregava, la qual cosa·m pesa molt: e si no
fos perquè tu m'as fet (e no sé per què) tenir aquests
trachtes, jo·l me aguera lunyat per manera que ell may no fóra
18 estat en loch hon jo fos estada'. E jo entès acò, me par que
aquest proceex masa avant e no és pus de sofferir: perquè us ho
vull dir, per ²co que vós conegau quin mèrit merex la vostra
19 entrega fe, per la qual jo fuy ja prés de la mort. E per ço com
vós no poríeu creure may tals coses fins les véseu, jo fiu fer
a la mia dona tal resposta: que ella era presta de éser demà a
hora de nona, com la gent dormen, al bany; de què la fembra
20 molt contenta se partí d'ella. E veus, madona, com és agual la
vostra amor ab la sua! Ara no crech jo que vós cregau que ell ³
la y age tremesa: mas si yo fos en vostre loch, jo faria que
ell me trobaria en loch d'aquella que trovar·hi cuydaria, e com
auria estat una estona, jo li faria veure ab qui auria estat e
aquella honor que li pertany li faria, axí com a desleal marit
que ell és a tant leyal muller com vós li sou estada: e acò
faent crech que li feria axí gran vergonya, que en una hora
la·njúria que fer vol a vós e a mi seria venguda a ell".

21 E Caterina hoint acò, sensa haver alguna consideració ⁴
de aquell qui lo y deya per son engan, ans segons costuma dels
jelosos, sobtosament donà fe a les paraules de Ritxardo; e
certes coses meses al davant, comencà a temptar aquest fet; e
de sobtosa hira encesa, respòs que acò faria ella certament,

car no seria a ella gran affany de fer-ho, e que si él hi venia, ella li faria tant gran vergonya, que totstemps que ell
 22 la veurie li hiria lo cor en ella. E Ritxardo, content de acò, parent-li que lo seu consel fos estat bo e proceint ab moltes
 altres paraules, li u confirmà⁵, faent-la jurà més avant que may dir no degués que d'él ho agués agut; la qual cosa ella li promès.

23 E lo matí sagüent Ritxardo se'n anà en hun bany dient a la dona co que entenia a ffer, pregant-la que en asò fos favorable tat com posqués. E la bona fembra, qui de molt li era tenguda, dix que molt volentera o faria, e ab ella hordonà alò
 24 que fer devia. Havia en aquest bany una cambra molt escura, la qual fou molt ben aparellada, segons Ritxardo hac hordonat, faent-hi metre hun lit, en lo qual Ritxardo, al mils que poch, se fou mes e aquí comencà a sperar Caterina.

97r 25 E la dona, hoïdes les paraules de Ritxardo e en aquelles donada més fe que / no fóra mester, plena de desdeny tornà a casa, hon per ventura Felipello, ple d'altre pensament,
 26 no li féu aquella festa que era husat de fer. La quall cosa veent ella, entrà en major pensament que dabans no era e en si matexa dix: "Verament aquest ha l'enteniment en aquesta dona ab la qual demà se pensa aver plaer e delit, mas verament no farà." E sobre tal pensament e smaginació com dit vos é estech Caterina tota la nit.

27 E l'endemà, venguda la hora de nona, Caterina pres sa companyona e sens mudar consell en altra manera se'n anà en aquell bany lo qual Ritxardo li avia dit; e aquí trobada la bona dona, li demanà si Felipello hi era estat aquell dia.

28 A la quall la bona dona, axí com aquella qui era aministrada per Ritxardo, dix: "Sou vós aquella bona dona qui ab ell deveu venir parlar?"

29 E Caterina respôs: "Hoc, madona".

30 "Ara donchs entrau, que ve·l-vos en aqueixa cambra".

31 E Caterina, qui cercant anave so que no volguera trobar, se féu menar en la cambra hon Ritxardo era ab lo cab cubert. E entrant en aquella e Ritxardo veent-la venir, alegrament se levà enpeus e, presa-la ab lo braç, tot gint dix:

32 "Ben venga l'ànima mia!" E Caterina, per mostrar-se aquella que no era, lo abraçà e·l besà, e faent-li gran festa sens dir-li alguna paraula, tement-se que si li parlava no fos d'ell conaguda, ⁶ estech queda. E Ritxardo, sens pus parlar, ab bon giny e ab afalagaments la induhí de pugar sobre lo lit, e aquí per gran spay ab plaer de la hu e del altre estagueren.

33 Mas com a Caterina parech temps de aver comprès ell qui era e no podent contrastar que per aquella rahó no y fos venguda, pensant totstemps que era son marit, moguda de fervent hira començà a parlar: "Ay mesquina! e quanta misèria han les affortunades dones e com és malegual la amor dels marits e de

les mullers! Jo, mesquina miserabla, he jagut VIII anys al teu
 costat, que may en altre hom no-m anà lo cor sinó en tu, e tu
 34 per una altra dona cremes e-t consumes! E, malvat home que tu
 est, ab qui cuydes tu éser estat? Ab [aquella la] quala ab
 falses paraules tu as enganada mostrant-li amor e amant-ne
 altra. Jo son Caterina e no son la muller de Ritxardo, traïdor
 desleal que tu est: scolta si tu coneys la veu mia, que jo son
 aquella; e par-me que ayam anar mil anys ans que nosaltres siam
 a la claredat de ffora e que jo-t puscha envergonyar segons que
 35 tu es dichne d'ésser vituperat. Oymè, miserabla! e a qui é jo
 aportada tanta amor? En aquest tan desleyal qui, creent-se
 tenir en los brasos una dona estranya, m'à fetes més
 97v falagadures e més / plasenteries en aquest poch temps que ací
 36 son stada ab ell, que en tot l'altre temps passat? O malvat
 renegat que tu est! car en casa tua tu-t sols mostrar hun
 diable e sens remey, e ací t'est mostrat hun àngel! Mas loat
 37 sia Déu, com en lo teu camp, e no en altre, has lavorat. Cert
 no és maravella si anit tu no-m deyas res, car tu speraves
 decaregar la somada a altra, e volies venir ab altre cavaller a
 la batalla: mas loat ne sie Déu, com ab mi as coraguda la hocha
 38 e jo la é guanyada. E com no respons tu? e com no dius alguna
 cosa? est tu tornat mut ara com me hous? Per la fe de Déu, jo
 no-m sé perquè-m estich com encontinent no-t trach los huyls! E
 7
 creyas tu fer acò tant celadament que, faent tu aquest tal

traïment, negú no agüés sentiment de tes malvestats? Certes pensar deus que tant sap altri com tu: e no-t és vengut lo fet axí com tu pensaves e cuydaves, car jo-t he agut millor lebrer a la coha que tu no-t cuydaves".

39 E hoït açò, Ritxardo se alegrave en si matex de aquestes paraules e sens responre res la abrasava e la besava, e més que may la caragejave; ella seguint lo seu parlar deya: "Si tu veyas ara ab aquestes tues falagadures com est fastigós; e com tu-m cuydes pacifficar, e tu-m ahires més. E cert jo no seré may de açò aconsolada fins a tant que davant tots tos amichs e parents e tots los vayns jo te-n aga escantat e
40 vituperat. Ara, com no penses la tua malvestat? e no son yo axí bella dona com és la muller de Ritxardo Minütulo? com no parles? Fes-te enlà, malvat home, e no-m tochs! O-m digues què
41 ha aquella més que yo? E no son estada yo ben pega e dolenta, perquè son venguda ací; si no, que-m agués fet venir ací Ritxardo (qui m'a amada més que la sua vida e no-s pot ventar que de mi age hagut may hun bell esguart) e que agués fet semblant que tu volies fer: e aguera millorat, car Ritxardo és beyll e pus gentil que tu no est, e sa muller no és pus gentill que yo ne tant com yo. E donchs, no u meresqueres? Cert, si u agués fet, no me-n posquera blasmar nengú".

42 E de semblants paraules hi hach moltes, faent la dona gran ramango: e a la fi Ritxardo pensà que si anar la lexàs ab aquella creença, molt de mal se-n posquera saguir; perquè pensà de publicar-s'i e traure-la del engan en què estava; e tenint-la al braç, la pres ab tal manera que partir no se-n podia,

dient: "Senyora mia dolça, no us torbeu, car ço que yo
98r simplement e amant-vos no / he poscut obtenir, Amor ab son
enginy m'ha fet haver. Sapiau que yo son lo vostre Ritxardo".

43 La qual cosa hoïda per Caterina, conaxent-lo en la veu,
sobtosament cridant se volch lansir del lit mas no poch; e
tancant-li la bocha ab la mà, li dix: "Madona, no-s pot fer que
ço, que estat és, estat no sie: e si vós cridau tot lo temps de
la vostra vida, no se-n faria ni més ne menys; e si feu que acò
44 sia sentit per alguna via, dues coses ne aureu. La una, que
gastareu la vostra honor e vostra bona fama, car, dient vós que
yo ab engan vos aja feta venir ací, yo diré que no és ver, ans
vos hich he feta venir per dinés e per dons que us he promesos,
los quals per ço com no-ls vos é atesos segons vos avia promès,
vos teniu per enganada e per ço feu aquesta remor: e vós sabeu
bé que la gent creu abans lo mal que lo bé, perquè abans seré
45 cregut yo que no vós. E l'altra, que deveu pensar que, dient-ho
a vostre marit, axí bé he yo aresat de alciure a ell, com ell a
mi: de què, si tal cars se seguex, vós viureu totstamps trista
e may no sereu alegre ne contenta. Perquè, cor del meu cors, no
vullau en una hora vituperar vós mateixa e metre en brega lo
vostre marit e a mi, car vós no sou la primera ne sereu la
46 darrera qui és estada enganada. E tal engan deveu pensar que no
és estat fet per tolre-us res del vostre mas per soberga amor
de què lo meu cor és afflegit, volent ésser vostre homil
servidor segons totstamps he desigat, havent totstamps intenció
que d'equí avant ho sia més que may. Perquè, ma cara senyora,
axí com totstamps sou estada sàvia en altres coses, axí us

soplich que u siau en aquesta".

47 E Caterina continuament, mentre Ritxardo deya açò, tendrament plorava; e posat que fos molt torbada, molt se abonancà e, donant loch a hoir les paraules de Ritxardo, coneix ésser possible de esdevenir so que Ritxardo deya, e per ço dix:

48 "Ritxardo, jo no-m sé si Nostre Senyor volrà que jo puscha comportar la injúria e l'engan que fet m'as, en lo qual m'ha aportada la mia simpleza e soberga gelosia; mas de açò viu segur, que yo no seré may alegra si en una manera ho en altra jo no-m veig venge de ço que fet m'as: perquè lexa-m e no-m tengas més, pus as agut ço que tant as desijat, carmenant-me a tot ton plaer. Donchs, pus temps és de lexa-me, lexa-m, e de açò-t prech".

49 E Ritxardo, qui conexia l'enteniment de la dona encara molt torbat, se avia mes al cor de no lexa-la / may si pau
98v agradablament no feya ab ell: perquè, comencant amorosament ab dolces paraules a homiliar-se a ella, tant li dix e tant la pregà e tant la conjurà, que, levant-se, ab ell ab gran amor se pacifficà; e de voluntat de cascú gran peca après en gran delit

50 estigueren ensemps. E coneix lavors la dona quant foren pus savorits los besàs del enamorat que del marit; e girada la sua bravesa en dolça amor envert Ritxardo, tendrament de aquell jorn avant lo amà, e sàviament hibrant moltes voltes gaudiren. E a nosaltres fasa Déu, ab engan o sens engan, gaudir la nostra.-

1 Tadaldo de Glisei, enamorat de una gentil dona, se partí de
 Florenca; e après un any tornà en forma de palegrí e li
 desliurà son marit, lo qual devien pengar.

2 Ja callava Fiameta e la sua istòria per totes era stada
 loada, com la reyna, per no perdre temps, prestament comaté a
 Emília lo raonament; la qual comencà a dir:

3 - A mi plau de retornar a la nostra ciutat, d'on
 vosaltres vos sou partides, e acò per recitar-vos en quina
 forma un nostre ciutadà recobrà la sua dona la qual avia
 perduda.

4 Gran temps ha passat que fou en la ciutat de Fflorenca
 hun noble jove lo nom del qual lou Tadaldo de Gliseyi, lo qual
 de una dona apel·lada madona Armiliana, muller d'un gentil hom
 apellat Aldobrandino Palarmini, era enamorat e per los seus
 loables costums e bondat havia d'ella aconsaguit l'amorós
 5 desitg, lo qual merexia de gaudir més que hun altre. Mas a la
 1
 permutable fortuna plagué, quallsevol ocasió fos, que la dona
 dix a Tadaldo, al qual lonch temps havia complagut, que pus

havant no entenia ha conservar la amistat qui entre ells era
 estada ne tant solament parlar ne escoltar alguna embaxada ne
 letra ne tant solament veure·l en nanguna manera: de la qual
 99r cosa ell com hun desesperat pres infinida malenconia, e / no
 sabent algú quala era la ocasió de sa malanconia.

6 Aprés se fou molt esforcats de recobrar la amor que sens
 nenguna colpa havia perduda, cercant tot treball que avenir-li
 posqués per amor d'ella, e per no fer alegre aquell[la] qui era
 estat hoció de son mal, se dispongué en haver aquells diners
 que aver posqué secretament, sens dir-ne res a·mich ne a parent
 que agués, sinó tant solament ha hun seu companyó al qual tots
 los affers d'ell e de la dona sabia, se·n anà en Ancona, on se
 féu anomenar Ffalipo de Saldodòsio, e aquí ab hun rich mercader
 se mes per servidor en una nau e ab ell ensemps se·n anà en lo
 7 realme de Xipre. Les costumes e lo servir del qual plagué tant
 al mercader, que no tant solament li asichnà bon salari ans
 part lo féu son companyó, e ultra açò gran part de sos affers
 li mes entre mans: los quals ell féu axí bé e diligentment, que
 en pòchs anys fonch rich mercader e molt famós, ben entenent en
 faenes. E contínuament pensava en los fets de la crueltat de la
 dona, desigant-la veure més que cosa del món; mas ab tot axò
 vencé set anys aquella batalla, sens que jamés davant ella no
 8 volch vanir. Fins a tant que s'esdevench que hun jorn, estant
 ell en Xipre, oí cantar una cançó qui en nom d'ells era stada
 feta, en la qual la amor e lo pler que d'ella havia agut se
 contenia: e hoint-la pensà que no·s podia fer que ella l'agués
 axí del tot oblidat, e en tan gran desitg lo encès, que pus no

volch sostenir la sua absència; perquè encontinent se·n volch tornar en Fflorenca.

9 E meses totes les sues coses en horde, se·n vench ab hun seu fadri en Ancona, on fou tota la sua roba junta; e aquella tramesa en Fflorenca al seu gran amich e companyó, seladament se·n vench en forma de un pelegrí qui del Sepulcre venie en Fflorenca, on aribà en hun hostal vade la sua dona.

10 E après fou junt, ans que anàs en altra part, se posà davant la casa de la sua dona per mirar si veure-la posquera; e axí mirant viu les finestres e les portes de aquelles tancades, perquè ell, duptant fort que ella no fos morta o d'aquí no·s fos mudada, estech fort meravellat. E stant axí pensant, se·n anà envert la casa de sos freres, davant la qual viu quatre de sos freres vestits de negre, de la qual cosa fou fort meravellat: e vaent-se tan transfigurat d'àbit e de persona d'aquell que éser solia com se·n partí, crech que laugerament no posquera ésser / conagut, perquè, acostant-se vert hun sabater qui vahi de la dona era, demanà per què aquells anaven vestits de negre.

11 Al qual lo sabater respòs: "Aquells gentils hòmens que vós vets són vestits de negre per hun llur germà qui gran temps ha no hich era estat, apellat Todaldo², e era tornat bé a XV dies desfracat per éser ab una dona que amava, muller de Aldobrandino Palarmini, lo qual, après l'ach conagut, l'à

mort".

12 E oint açò meravellà-s fort Tadaldo³ que algú lo
semblàs tant, que fos cregut que fos ell, e molt plangué la
desventura de Aldobrandino, de la qual se dolgué molt. E
sentint que la dona era viva e sana, après que fonch nit, ple
de variables pensaments se'n tornà al alberch hon posave; e
après que ach sopat, casi en lo pus alt loch del alberch li
13 fonch donat loch per a dormir. E aquí, per molts variables
pensaments qui-l torbaven e per lo mal lit que avia e per
ventura per lo magre sopar que havia agut, ja la meytat de la
nit era passada com encara Tadaldo⁴ no havia dormit: perquè,
estant axí, li parech sus la mijanit sentir sus lo terrat de la
casa trepijar e devallar en la cassa algunes persones, on après
14 per les cretes de la porta de la cambra viu venir un lum. E per
co quedament a les fanelles se acostà, guardant què volia dir
açò; e guardant viu una dona jove assau bella qui tenia lo dit
lum, e envert ella viu venir tres hòmens qui del seu terrat
eren devallats; e après de alguna festa entre ells feta, dix la
15 hu d'éls a la dita dona: "Nosaltres podem dehuymés estar
segurs, loat ne sia Déu, per co com nosaltres sabem fermament
que la mort de Tadaldo⁵ és stada provada per sos frares a
Aldobrandino Palarmini, e ell de sa boqua la ha atorgada, e ja
és escrita la sentència: mas per tot açò és mester que nosaltres
callem, per co com, si may se sabia que nosaltres ho aguésen

esforcau-vos, que Déu vos ajudarà".

18 E la dona hoïnt aquestes paraules, levant los huyls en alt, plorant dix: "Bon home, qualque tu sies, bé sies vengut: e prech-te qui tu que-m pars hun forester palegrí me digues què sabs de la mia pau ne de mon treball".

19 Respòs lavors lo pelegrí: "Madona, jo son de Costantinoble e son tramès aci per Déu per convertir les vostres làgremes en alegria e a desliurar de mort lo vostre marit".

20 "E com", dix la dona "e si tu est de Costantinoble vengut, com sabs tu qui som ni mon marit ne yo?"

21 E lo palegrí lavors tota la istòria de Aldobrandino li comtà mot a mot, dient qui ella era ni quant temps havia que era estada maridada e moltes d'altres coses les quals ell sabia de sos fets. De què la dona se meravellà fort, havent-lo per un profeta: e agenolant-se als seus peus lo pregà que, si per la salut de Aldobrandino era vengut, que prestament se avancàs, car lo temps era curt e no requeria triga.

22 E lo pelegrí, mostrant éser sant home, dix lavors: "Madona, no ploreu e ateneu bé en ço que jo us diré, e guardau de no dir-ho may a nengú, per ço com haveu meravella de la tribulació que Déu vos à dada; la qual vos dich que us ve per hun peccat lo qual vós haveu comès, per lo qual Nostre Senyor ha volgut en part fer-vos porgar ab aquest anutg, e vol del tot que per vós se esmèn; e si no u feu, tornareu en molt major affany".

23 E hoït acò, dix la bona dona: "Mossènyer, de molts

peccats son tenguda a Nostre Senyor, dels quals vos prech me
 100v digau la esmena que a Déu serà plasent; / e dient-m'o, yo
 faré lo que poré per esmenar los meus deffaliments".

24 Ladonchs lo palegrí dix: "Madona, jo sé bé qual és
 aquell, mas, per saber-ho millor e perquè vós mateixa n'agau
 major remordiment, vengam al fet e deyts-me: recorde-us a vós
 que jamés vós ajau hagut negun anamorat?"

25 E la dona, hoint acò, gità hun gran sospir; e
 meravellant-se fort e no creent que may nenguna persona aguers
 sabuts tals affers, pensà que u diguers⁷ per aquell qui lavors
 era estat mort e qui en loch de Tadaldo era stat soterrat,
 cuydant que alguna cosa se'n devia haver dita e per certes
 paraules, no sàviament husades, qui per lo companyó de Tadaldo,
 26 qui les sabia, podien ésser estades recitades; respòs: "Jo⁸
 veitg bé que Déu vos demostra tots los sacrets dels hòmens, e
 per ço yo son disposta de no selar-vos los meus. Ver és que en
 la mia joventut jo amé sobiranament lo desaventurat jove la
 mort del qual és posada al meu marit: la qual mort jo he tant
 planta e tant dolguda per la crueltat que d'ell haguí ans de sa
 partida e en la sua partida e en la longa stada e encara en la
 sua desaventurada mort, que may lo m'an poscut traure del cor".

27 A la qual lo palegrí dix: "Lo desaventurat jove que fou
 mort no amàs vós may; mas Tadaldo de Gliseyi m'à dit a mi qual
 fou la ocasió per la qual vos torbàs".

7 cal entendre: agües i digües

8 ms. hom

28 Al qual la dona respòs: "La ocasió de nostre discensió foren les paraules d'un maleyt de ffrare ab lo qual jo una volta me confesé; per ço com, quant jo li diguí la amor la qual jo en aquest aportava e la gran amistat que ab ell havia, me féu tant cruel resposta que encara me·n espavent, dient-me que, si yo no me·n stava, jo·n hiria en la bocha de Infern a hon
 29 seria mesa en loch⁹ infernal. De què·m entrà axí gran por en lo cors, que jo·m disponguí en no voller pus la sua amistat e, per no haver ocasió de pus practicar, ne ses letres ne ses misatgeries no volguí pus rebre ne escoltar: e per ço, segons que jo puch presumir, ell se·n anà com hun desesperat; e veent-lo jo fondre axí com fa la neu lo sol, gens per ço jamés no·m curí d'ell de res a dir-li, la qual cosa fou hoció de sa partida".

30 A les quals paraules dix lo palegrí: "Aquest sol és lo peccat qui us ha tribulada. Car jo son cert que Tadaldo no us féu may forca nenguna: car, quant vós d'ell vos enamoràs, de vostra pròpia voluntat ho faés, e axí com vós matexa volgués,
 101r / axí us avench; e jo sé la vostra amistat, la qual e ab paraules e ab fets tanta de plasenteria li amostràs, que, si bé ell primer vos amava, en bé mill dobles li fés la amor doblar
 31 per la vostra plasenteria. E si axí fou, qual fou la ocasió qui us devia axí fer moure de voler-li tolre axí greument ço que tant havia desigat? Aquestes coses se devien abans pensar

que vós vos pensàseu tolre-us de ell axí com de mal affer. E
 32 com pensàveu vós que ell fos vostre e que vós no fóseu sua?. E
 podíeu-ne fer vós a tot vostre ¹⁰ plaer, axí com de cosa vostra,
 e volíeu-li tolre a vós mateixa qui éreu sua pròpia? Açò era
 roberia plana e no cosa deguda, lla hon la sua voluntat no fos
 departir-se de vós. E que vós volguéssu husar en tal manera
 33 envert ell, qui era vostra propri, ¹¹ sertes no! Ara vós deveu
 saber que jo son frare, e per tal les lurs costumes jo sé; e si
 jo-n parle, a profit vostre ho dich, per ço que per avant hi
 guardeu millor que fins ací no haveu; e no us desplaçie, car ço
 34 que dich a vós no u diria a un'altra. Mas per ço com dieu que
 lo frare vos tolgué la voluntat que havíeu, vos dich que tots
 aquels qui frares se anomenen no són frares, si bé vesten àbit;
 e aqueix no us aconsellà axí com devia, car aqueys tals no curen
 sinó de vanagloriar-se, per ço que les gentes pusquen dir que
 bons consels donen, e no pensen què se-n pot esdevenir: e en
 aquell temps los sants frares e de bona vida pensaven què se-n
 podia saguir, e les santedats satisfeyen la una cosa a l'altra;
 car ells portaven los llurs àbits grosos e la llur vida aspra e
 de gran penitència, e huy los fan dels pus fins draps que
 poden, larchs e amples, e van ab tanta serimònia e per les
 esglésies e per les places rossegant lurs robes, que par que
 sien setglars en tots llurs fets, e llur vida és tal que no
 planyen sinó ço que roman. E donchs, de tals hòmens, qui deu

creure llur consell?. Certament vos dich que no·l vos donarà
35 ell tall per si mateix. Car los pescadors no són tan golosos de
pendre lo pex del flum ne de la mar, com ells són de pendre
moltes mesquines de fembres viudes e altres de qualsevol
36 condició, e ab elles se enbolumen. E per ço que conegau que jo
us dich millor veritat, parau esment en ço que ells fan: car
axí com los antichs desigaven la salut de les ànimes dels
101v hòmens, aquests de huy desigen la salut de les / ànimes dels
corsos de les fembres e la riquesa dels hòmens; e tot llur
estudi han posat en spaventar ab remor e ab crits la gent
hediota, e mostrant-los que ab almoynes e ab misses los peccats
se remeten, pus que ells sien ben pagats; e per tals coses se
indueixen a fer-se frares, perquè no pasen treball de res: manen
a cascú de tremetre·ls pa he vi e que fasen pietanca per
37 l'ànima de llurs passats. E mostren que és ver e cert que les
almoynes e les horacions porgen los peccats; mas si aquells qui
les fan veyen a qui les fan, aytantost se·n fartarien atrestans
porchs. E per ço que ells coneguen quals són los poseïdors
d'una gran riquesa, ells van demanant qui són ne ab qui·s
38 confessen e aquells tenen a prop e no·ls esquiven; mas, si·s
confessen contra la luxúria, los esquiven per ço que, cridant,
se lunyen del peccat de luxúria e per ço que·s lunyen de les
dones, e que ellas romanguen a ells; e si us confessau del
peccat de husura, de alò us faran fer satisfació, per ço que a
ells vengua affer e que ab allò se fasen majors e pus largues
capes e apleguen per haver bisbats e altres prelatures. E en
preicacions fan moltes amonestacions, mostrant que volen ben

39 fer e ben hobar e mils mostrar: co que fan, Déus ho sab. E si
són represos per nengú, la llur resposta és 'Feu co que
nosaltres vos diem e no facau so que nosaltres fe, e stimam que
és dichne descaregament de hun gran pes'. E quant[ls] són aquels
40 a qui ells fan tal resposta, qui no·ls entenen per lo món. Cert
gran part d'ells la fan e volen que vós fassau so que ells vos
dien, per co que ells humplen les llus boses de diners e sens
axò los fiau los vostres secrets; e dien-vos que observeu
castedat e que siau pacient e perdoneu les injúries e guardau-
vos de mal a dir e feu coses totes bones he honestes e totes
santes. E és pijor: que fan compte que ells pusquen fer so que
41 als setglars no·s pertany. Car sabe[n] que sens diners la
paltonera no pot durar: e si tu as tos delits e despens co del
teu, lo frare no porà paltonejar en l'orda; si tu vas entorn de
les fembres, lo frare no porà fer sos affers; e si tu no est
pasient e perdonador de injúries, lo frare no haurà ardiment de
42 venir-te en casa per sodegar la tua companyia. E si són reptats
per nengú, ab gran esforç se escusen. E si axí ho volen fer,
per què no segueixen la sant Evangeli, que Jesucrist començà a
ffer e a seguir, qui diu 'Ffassam primerament a nosaltres e
43 puy farem als altres'. Jo n'é en mos dies vists mil de
102r vagabunts e / de enamorats e visitadors no solament de les
dones setglars ans encara dels monastirs, e pur aquells qui
major remor fan ensà e anllà. Aquells aytals van darera a
44 qui·ls vol, mas Déu sab si ells fan sàviament co que poden. Mas
posat pur que açò sia cosa vera que·l frare us cridàs e digués
que greu cosa era rompre la fe matrimonial, e no és molt major

rompre e robar hun home? e no és major alciure-l o trametre-l
45 en exill anant per lo món perdut e exerrat? E açò deu
considerar cascú, car l'ús e l'amistat d'un hom e de una dona
és peccat natural: e robar-lo e alciure-l e destruir-lo
malvadament (axí com vós fes a Tadaldo, qui li tolgués a vós
matexa, qui éreu sua de vostra pròpria voluntat), açò us dich
46 que és gran peccat. Car vós sabeu que, tant com en vós fou, vós
l'auciés per ço com per vós no romàs com ell matex no s'aucié
de ses pròpies mans: e volíeu que aquell qui no és ocasió de
47 mal fos ponit egualment ab aquell qui n'és hociació? E voleu dir
que vós no siau estada causa del exill e dell anar exerrat per
lo món VII anys? Açò no podeu vós neguar. E donchs major peccat
haveu comès en qualsevulla cosa de aquestes tres que no
cometíeu en la sua amistat. Mas vejau per ventura si Tadaldo
merex alguna de aquestes coses. Certes no: e ja vós matexa ho
aveu confesat e dit; e jo, que sé que ell vos amava més que
48 si matex. E nenguna cosa no fou may tan honrada e tant
magníficha ne tan exalcada com éreu vós de ell; e si en
nenguna part se trobava hon honestament e sens sospita
engendrar a nengú ell podia parlar, tot son bé, tota sa honor,
49 tota sa libertat era remesa en vostres mans. E no era ell noble
persona de linatge? e no era ell entre-ls altres ciutadans
jentill e bell? e no era valerós en aquellas coses qui-s
pertanyen a ffer a hun jove? e no era amat e no era tengut en
50 car de tothom? Direu que no? Cert no u podeu dir. E donchs
per dit d'un frayrot pech, bestial e envegós devíeu vós negun
51 propòsit cruel pendre contra ell? Jo no u sé quines coses ne

102v

quines errós són aquelles de les dones, les quals esquiven
los hòmens e·l[ls] presen poch; e deurian pensar ellas qui són e
quanta e qualla és la noblesa que Déu los à donada envert
los altres animals / e deurian-se gloriejar com són amades
verdederament de algú, e aquell deurian aver per car e entendre
ab tota deligència en complaure·l, per ço que no·s lunyàs de
52 frare. El qual per cert devie ésser hun butziner e mantenidor
de torts, qui per ventura desijava de metre·s en lo loch d'on
53 ell volia gitar Tadaldo. Aquest peccat és aquell lo qual la
divina justícia, la qual ab justa balança totes les obres mena
a ffi, no à volgut lexar inpunit lo fet de Tadaldo, ans n'à
54 mesa a vós en tribulació e en perill. Del qual si·n voleu ésser
desliurada, cové a vós prometre de fer açò: ço és que, si may
s'esdevé que Tadaldo torn del seu bandejament, que vós li retau
la vostra gràcia e la vostra amor e la vostra benvolenca e
amistat e en aquell estat lo torneu que era anans que vós vos
confesàseu ab l'orat de frare".

55 E quant lo palegrí hac finides ses raons, e la dona ab
gran afecció les hac escoltades pe ço com li parien veres, e
hoint-ho raonar a ell, stimà que la sua tribulació en què era
56 eran peccats seus e dix: "Amich de Déu, asau me par que rahoneu
veres les coses qui són e són estades, e per la vostra
demostració conech que jo son estada pegua, car jo tenia los
frares tots per sants. E ara conech que lo meu deffaliment és
estat gran en ço que contra Tadaldo é obrat e, si yo posqués,
volentera ho esmenara en la manera que vós haveu dit. Mas açò

com se poria fer? Car Tadaldo és mort e no poria may tornar: e
pus que no pot tornar, a què profita que jo ho face¹² ".

57 A la qual lo palagrí dix: "Madona, Tadaldo no és mort,
segons ço que Déu me demostra, ans és viu e sa e en bon estat e
o seria molt més, si avia la vostra gràcia".

58 E hoint açò, dix la dona: "Guardau què deyts, car jo-l
viu mort davant la mia porta e de moltes puntes de coltell
ferit e-l tenguí en aquests braços e de moltes làgremes li
banyé la sua cara morta, les quals foren per ventura ocasió de
fer-ne parlar tot ço que parlat se n'és desonestament".

59 E lavors dix lo pelagrí: "Madona, quesvulla que vós vos
digau, jo son cert que Tadaldo és viu; e llà hon vós me vullau
prometre e atendre de tornar-lo en vostra gràcia e mercè, jo he
esperanca en Déu que vós lo veureu tost".

103r 60 La dona lavors li dix: "Açò faré jo molt / volentera
e totes coses qui fasen a ffer per esdeveniment de tanta
alegria com seria veure lo meu marit desliure sense dan".

61 E Tadaldo, vist e hoït açò, parech-li temps de
publicar-se e de confortar la sua dona, e dix: "Madona, per ço
que vós vos aconsoleu de vostre marit, hun gran secret me cové
de mostrar-vos, lo qual guardareu que per la vida vostra vós
may no manisfesteu".

62 E lavors eren ells en part asau apartada e sols; e
havent la dona presa gran confiança de la santedat que li paria

que fos en lo palegrí, s'era lunyada de tota companyia, e Tadaldo tragué hun anell lo quall avia guardat ab sobirana deligència, lo qual la dona li havia donat la darera nit que ab ell avia dormit, e mostrant-lo-li, li dix: "Madona, conexeu vós açò?"

63 Com la dona-l viu, li dix: "Micer sí, que jo-l doné a Tadaldo".

64 E lo palegrí lavors se levà enpeus e lancà la esclavina e levà-s lo capell del cap e parlant florentí li dix: "E no-m conexeu vós a mi?"

65 E quant la dona-l viu, conexent ell ésser Tadaldo, tota estramordida tement-se axí d'ell, com si fos hun cors mort resucitat que may no agués vist e no axí com a Tadaldo vengut
66 de Xipre, se lunyà d'ell ab gran glay e volch fugir. A la qual Tadaldo dix: "No dupteu, madona mia, que jo son lo vostre Tadaldo viu e sa, e jamés no morí ne fuy mort, axí com vós e mos frares vos crèyeu".

67 E la dona, resecurada lavors e conexent la sua veu e reguardant-lo, resecurà e affermà que per cert ell era Tadaldo e planyent e plorant li posà los braços sobre-l coll dient: "Tadaldo meu, tu sies lo benvengut!"

68 E Tadaldo lavors besant e abrasant-la, dix: "Madona, no és temps de fer pus estreta festa ne aqulliment, car jo vull anar per fer-vos tornar Aldobrandino sa e sau, e esper que demà enans que no serà nit vós hoireu noves que us plauran per la sua salut; e jo vull per la sua salut esta nit venir a vós e comtar-les-vos é e[n] mayor espay que al present no puch".

69 E presa la esclavina e lo capel e besada la dona una
 altra volta e ab bona esperanca confortant-la, se-n partí; e
 anant-se-n là hon Aldobrandino era pres e pus fiant de la mort
 103v que no de salut, en manera de confortador / se-n entrà e,
 70 posant-se ab ell a seure, dix: "Aldobrandino, jo son hun teu
 amich tremès a tu per Déu per la tua salut, al qual per la tua
 ignocència ha venguda pietat; e per ço, si en reverència Sua un
 petit do que jo-t demanaré me volràs donar, sense nenguna falla
 abans que demà no serà nit, axí com tu esperes la sentència de
 la mort, hauràs aquella de la tua absolució".

71 Al qual Aldobrandino respòs: "Valent home, per
 quesvulla que tu de la mia salut te entremetes, posat que jo
 no-t conega ni-m recorda que may pus t'aga vist, amich deus
 ésser axí com tu dius. E és ver que lo peccat per què hom diu
 que jo dech ésser a mort jutjat, jo no-l fiu may, posat que
 n'aga fets molts d'altres qui per ventura m'an duyt en asò. Mas
 dich-te que, si Déus me ajuda, no pocha cosa mas molt gran en
 reverència de Déu jo faré, si El ha misericòrdia de mi; e per
 ço tot ço que-t plàcia demana, que sense falla, si jo scanp, jo
 ho observaré plenament".

72 E lo pelagrí ladonchs li dix: "Jo no vull altra cosa
 sinó que tu perdons a IIII germans de Tadaldo qui t'an en
 aquest punt aduyt, creent que en la mort de llur frare foses
 estat consent, e ages-los per frares e per amichs là hon ells
 de açò te demanen perdó".

73 Al quall Aldobrandino respòs: "Ho! e com és dolca cosa
 la venjanca ne ab quanta ardor se desija a qui ha rebuda la

hoffensa; mas totavia, per tal que Déus entena en la mia salut, volentera los perdonaré, ara de present los perdó; e si yo de aci hisch viu ne escanp, en açò tendré aquella manera que millor te tornarà en grat".

74 E dit açò lo pelagrí fonch content, e sense voler-li dir alre subiranament lo pregà que ab bon cor estigués, que per cert ans que lo present jorn fos passat ell hoiria noves certes de la sua salut.

75 Partint-se d'ell se'n anà a hun cavaller, lo qual en aquelles saons era aministrador de la justícia, e en sacret li dix axí: "Senyor meu, cascú se deu volentera fadigar en fer que la veritat de les coses se conega, e majorment aquells qui an càrech del offici que vós regiu, per ço que no porten la pena
76 aquels qui no an lo peccat comès e los peccadós sien punits. E per ço que venga en honor vostra e en mal de qui'l merex, jo son vengut aci a vós per dir-vos que, axí com vós sabeu, vós haveu greument contra Aldobrandino Palermini proceït e par-vos aver trobada veritat que ell sia estat aquel qui aucís Tadaldo
104r de Gliseyi / e sou en punt condemnar-lo; la qual cosa sertament és falsa: perquè us dich sertament que anit, abans no serà migantit, jo us donaré aquels qui mataren aquell jove lo qual se diu que era Tadaldo".

77 E lo valent hom, lo qual se dolia molt del dan de Aldobrandino, volentera donà horella a les paraules del palegrí, e de moltes coses raonaren dels affers per sa instrucció. E sus lo primer so los dos freres hostalers e un llur macip a mà salva prengueren; e per voler saber com era

estat, encontinent los pugaren al turment, lo qual no sofariren ans cascu per si e puyt tots ensemps apertament confessaren ells ésser estats aquels qui aucieren Tadaldo de Gliseyi, no colnelxent-lo. E foren demanats de la ocasió e digueren que per co com a la muller de la hu de ells era anat molt darera e, no estant ell en la ciutat, l'avia volguda forcar per fer-ne a son voler.

78 E lo palegrí, hoint açò e sabut-ho tot, ab licència del valent home de la justícia partí e amagadament a la casa de madona Armilicalna se-n vench; e ella estant sola (e ja tothom de casa era anat a dormir) trobà que-l esperava desijant de aver bona nova del marit e de aconsolar-se plenament ab Tadaldo: a la qual vengut ab alegra cara li dix: "Cara dona mia, alegra-t que sertament tu auràs ací demà sa e sau lo teu marit Aldobrandino", e per donar-li ¹³ de açò pus entrega creença tot co que fet havia entregament li comtà.

79 E la dona sobiranament alegra de dues coses (co és de haver recobrat Tadaldo viu, lo qual fermament cuydava haver perdut e mort, e l'altra com havia desliurat son marit Aldobrandino, lo qual en pochs dies se cuydava veure e plorar mort) tan alegra com altra qui may fos abracà e besà lo seu car amant Tadaldo e ensemps se-n anaren al lit; e aquí de bon voler feren graciós e alegra pau, la hu ab l'altre prenent delitós
80 temps. E al mati, ja vaïns del alba, Tadaldo se levà e revellà

a la dona tot ço que entenia a ffer e en hàbit de pelagrí se exí de la casa de la dona per donar horda, com hora fos, als affers de Aldobrandino.

104v 81 E vangut lo jorn e haguda / la senyoria plena informació de la hobra, prestament soltaren Aldobrandino, e après pochs dies als malfactors qui havien fet l'omey tallaren la testa. E esent soltat Aldobrandino, ab gran alegria de ell e de la sua dona e de tots sos amichs e parents, e havent conexença que per hobra del palegrí li era avenguda la sua restauració, lo manaren a casa llur per star tant quant li plagués aturar en la ciutat; e aquí li feren tanta de festa com fer-se podia, specialment la dona qui sabia a qui la feya.

82 E parent-li après alguns dies temps de aportar a bona concòrdia sos frares ab Aldobrandino, [demanà a Aldobrandino] la promesa que feta li havia. E Aldobrandino liberalment respòs
83 que ell era aparellat. Al qual lo palegrí féu en lo sagüent dia aparallar hun bel convit, en lo qual li dix que ell ab sos parents e ab la sua dona convidasen los qu'altre jermans e les llurs dones, e que ell matex de la sua part los hiria a
84 convidar a la llur pau e a la llur salut e a llur covit. E Aldobrandino content de tot quant a ell playà, liberalment lo y atorgà; e lo palegrí encontiment anà als IIII frares, als quals, ab les paraules qui's pertanyen a dir en tals coses, los
14
amonestà e que demanasen perdó a Aldobrandino e que sa

amistat ab bona pau demanassen: e de sa part e de part de Aldobrandino los pregà que l'endemà de matí se anassen dinar e ells e les llurs dones ab Aldobrandino, e sobre la sua fe los assegurà de venir en lo convit.

85 E lo matí sagüent, a la hora del menjar, primerament los IIII freres de Tadaldo, axí vestits de negre, ab alguns de llurs amichs vengueren a casa de Aldobrandino, qui·ls esperava; e aquí, davant tots aquels qui·ls havien acompanyats, Aldobrandino lansasdes les armes en terra, se donaren les mans
86 demanant-se perdó de co que contra ell havien obrat. E Aldobrandino plorant piadosament los rebé e besant-los tots en la bocha, ab poques paraules humiliant-se, tota injúria rebuda remès. E après de açò les mullers lurs vestides de negre vengueren a madona Armilifalna, de la qual (d'ella e de totes
15 les dones) foren rebudes graciosament.

87 E après foren estades rebudes e magníficament servides en lo convit, los hòmens e les dones en aquell ajust no havien
105r haguda nenguna cosa qui no fos estada de pler e / consolació, sinó una tant solament: co és, com tots los amichs e parents se veyen aquí vestits de negre e·s recordaven de la mort de Tadaldo, per la qual cosa alguns avien blasmat lo palegrí, de la qual cosa ell se apercabé; e veent açò e vengut lo temps dispost per tolra la via de la tristícia, se levà enpeus,
88 manjant encara los altres la fruyta, e dix: "Valerosa

compànyia, nenguna cosa no à mancat en aquest covit per fer-vos a tots alegres, sinó Tadaldo; lo qual haveu hagut continuament ab vosaltres e no·l haveu conagut, e per co jo·l vos vull mostnar".

89 E tantost levant-se l'àbit de palegrí damunt, romàs ab una aljuba de sendat vert e ab gran meravella de tots fonch
90 guarqat, e abans que nangu ho agués fermament cregut. Tadaldo vaent aquí gran partida de tots sos parents e amichs ab sos freres, los quals per alegria comencaren a plorar, lo coragueren a-brasar e besar en la bocha, e semblant feren les dones, axí parentes com no parentes, exceptat madona Armiliana.

91 A la qual Aldobrandino veent-ho, dix: "E per què no fas tu festa a Tadaldo axí com les altres dones?"

92 E hoint-ho totes les altres dones respòs: "No n'ic ha nenguna qui pus volentera li degua fer festa que jo, axí com aquella que més li son tenguda que nenguna altra, considerant que per les sues hobres jo·t age cobrat; mas fa-me·n estar com algunes gents han volgudes dir algunes coses desonestes".

93 A les quals paraules Aldobrandino dix: "Ve en bon' ora e no cregues que jo age a creure los malsparlers. Aquest ha parcasada la mia salut e amostrat que no m'és stat fals, ne jo
16 may no creguí tal cosa: perquè ·t dich que·t leus e ve e abraça·l".

94 E la dona, qui res no desijava tant, no fou pererosa en

alò a hobair lo marit; perquè levant-se, axí com les altres havien fet, abraçant-lo li féu alegre festa. E aquesta libertat de Aldobrandino plagué molt als freres de Tadaldo e a cascun home e dona qui aquí era, e tota suspita qui en lo cor de
95 qualsevulla d'ells fos entrada, per co que veren, perderen. E feta ladonchs per cascú d'els festa a Tadaldo, ell matex esquincant damunt sos freres les vestadures negres aportaven, e
105v per semblant / a les cunyades, e volent que cascú d'ells aquí fesen venir altres vestiments, e com foren vestits, cantaren e ballaren e molts de altres solacos feren més que dabans no havien fets: per la qual cosa lo convit, qui quedament s'era comencat, agué fi ab subirana alegria. E axí com heren aquí, tots plegats se'n anaren a casa de Tadaldo e de sos freres, hon soparen alegrement; e après, alguns dies ab pler gran tingueren aquesta manera, continuant lus festes molts jorns.

96 E axí com si fos hun home resucitat merevellosament reguardaven Tadaldo; e a molts, e sos freres encara, n'era algun dupte e masa bé no's creya[n] de hoch ho de no, ne per ventura no u hagueren cregut, si no's fos seguit hun cars qui-ls féu clars de co maniffestant-los qui era estat lo mort: e fou aquest.

97 Un jorn passava hun home de Lunigiana davant casa llur, e veent Tadaldo se féu al seu encontre e dix: "Bé podia jo estar ab ànsia de vós!"

98 Al qual Tadaldo respòs en presència de sos germans: "Vós me havets pres en escambi d'altre".

99 E aquest lavors, hoint-lo parlar, se envergonyí de co

que ach fet e, demanant-li perdó, dix: "En veritat vós me semblau, millor que home que ves may, a hun nostre companyó lo qual ha nom Fatiuolo de Pontriémolli, qui qualsques XV dies ha o poch més que no·ns sabem què s'és d'ell. Bé és ver que nosaltres nos meravelam del vostre àbit, per ço com ell era semblant de nosaltres".¹⁷

100 E lo major frare de Tadaldo, oint açò, se féu avant e demanà de què era vestit aquex bon hom. E aquell li u dix, e apunt se trobà que axí era estat com aquell deya, segons se mostrà per aquells senyals; e fou regonagut que era aquell qui era estat mort e que era Fatiuolo e no Tadaldo: per la qual rahó isqué la sospita dels germans de Tadaldo e de tots los altres.

101 Tadaldo donch fou tornat rich e perseverà en sa amor, e¹⁸ sensa pus torbar-se la dona, discretament visqueren e longament gaudiren llur amor. E axí·ns fasa Déu gaudir la nostra ab consolació.-

1 Farundo, mengant una pólvara, foch sotarat com a mort per l'abat, que après se gagué ab sa muller; e traent-lo de la sopoltura, fench mes en presó faent-li creure que ere en Porgatori: e puys lo féu resucitar com li hach enpreyada la muller.

106r 2 Venguda la fi de la longa novella de Emília, qui gens per la sua longuesa no fou enujosa als hoïdós, ans de tots fou tenguda per breu havent esguart a la sua calitat e als cassos per ella recomtats, la reyna ab hun sol sichne mostrà lo seu desitg a Laureta donant-li ocasió de començar; dix axí:

3 - Molt cares dones, a mi par que us dega recomtar una veritat qui molt més semblaria falsia que veritat, en la qual me son recordada: que hu per hun altre fou plant e soterrat, e après com a resussitat, e no com a viu, ell matex e molts d'altres creyan que de la sopoltura era exit, perquè axí com a sant deguera ésser adorat e axí com a culpable ne deguera ésser condempnat.

4 Fou l'adonchs en Toscana una abadia de monjos, en la qual fou elegit per abat un monje molt sant e molt devot en totes coses exceptat en lo fet de les dones: lo qual sabia fer son fet axí cautelosament, que negú may no se'n apercebia ne

se·n sospitava, e acò per tant com era tengut per sant e just
5 en totes coses. E esdevench-se que ab aquest abat se havia
molta amistanca hun rich home al qual deyen Fferondo, home molt
grosser de son enginy (la amistat del qual no pleÿa al abat,
sinó per algunes coses que deya que eren més reputades a
ignorància que no ha saber, en les quals l'abat trobava gran
plaer més per riure-se·n que no per altra via), e perseverant
en aquesta amistat, se avisà l'abat que Ferondo havia una
gentil dona per muller, de la qual ell perseverant axí fortment
6 se enamorà, que en altra nit ne dia no pensava. E posat que
Fferondo fos home molt grosser, en guardar sa muller era molt
ginyós e subtilment la guardava e tant gelós n'era, que casi
se·n desesperave; mas pur tant no fou avist, que l'abat lo
induhí que ab sa muller vench per pendre plaer e solac en lo
jardí del abat: en lo qual venien algunes voltes per llur
delit, on l'abat los amostrava de la beatitut de la vida
eternal e de moltes santes hores de la vida dels sants pares
los raonava contínuament, en tant que a la dona vench gran
7 devoció de confessar-se ab l'abat. E demanan de licència a
Fferondo e aquella obtenguda, e venguda a conffessió ab l'abat
e posant-se als seus peus age/nollada, enans que alre digués,
106v 8 li dix: "Mosènyer, si Nostre Senyor no m'agués donat marit,
per ventura a mi fóra pus agradable, car ab los vostros
amonestaments jo entrara en lo camí que rahonat haveu qui mena
la gent a la vida eternal; mas, com jo consider qui és Fferondo
e la sua oradura, me puch dir mils vídua e desconsolada: car
sensa deguna rahó és axí foll e jalós e fora de mesura, que yo

no puch viure en pau ne en consolació, ans estich en contínua
9 tribulació e en mala ventura. Per la qual cosa, abans que en
altra part de la confesió venga, vos prech que sobre açò vos
plàcia donar-me algun concell, per ço que, si d'esí no comence
la hoció del meu bé per poder bé obrar e confesar, poch me
valria ma venguda".

10 E dit açò, aquest raonament ab gran plaer tochà a
l'ànimo del abbat, e parech-li que la fortuna li agués huberta
via de ço que ell desijava, e dix axí: "Ffilla mia, jo crech
que gran enuig sia a una bella e delicada dona, axí com vós
sou, haver per marit hun home quasi impotent, mas molt major
crech que sia haver hun home gelós: perquè havent vós e la hu e
l'altre, ço que de la vostra tribulació haveu dit crech que
11 sia. Mas d'açò, breument parlant, negun consell ne remey no y
veig sinó hu, ab lo qual fferondo de aquesta gelosia guorescha.
E la medecina de guorir-lo se yo bé fer, pus que a vós digua lo
cor de tanir-ho sacret en la forma que jo us raonaré".

12 La dona ladonchs dix: "Pare meu, de axò vós no dubteu,
car jo-m lexaria anans morir que yo digués a altri ço que vós
me consellàsseu; mas prech-vos me digau com se porà fer axò".

13 Respòs l'abat: "Si nosaltres volem que ell guarescha de
cert, cové que ell vage en Porgatori".

14 "E com?" dix la dona "e porà-y ell anar vivent?"

15 Dix l'abat: "Ell cové que muyre e que soffira tan gran
pena, que de aquesta sua gelosia se castich; e com serà
castigat, nosaltres ab certes oracions pregarem a Nostre Senyor
que en aquesta vida lo vulla tornar".

16 "Ay lassa!" dix la dona "e dech jo romanir vídua?"

17 Respòs l'abat: "Hoc, per hun cert temps, [en] lo qual vos covendrà guardar de maridar, per ço com Déu vos o hauria per mal, e tornant lavors Fferondo vos covendria tornar ab ell, e seria pus gelós que may no és stat".

18 La dona lavors dix: "Pus de aquesta malaventura guorescha, e que a mi no covenga estar totstems en presó, jo son contenta".

19 Dix lavors l'abat: "Jo son content ab que de vós obtengua aquella remuneració que tant he desijada".

20 "Pare," dix la dona "tot ço que a vós plàcia son desijosa de ffer, qui a mi sia positble. Què pot fer una /
107r dona semblant de mi a un semblant home que vós sou?"

21 A la qual l'abat respòs: "Madona, vós podeu no menys
2 hobar per mi que ço que jo met a hobar per vós, car, axí com jo-m disponch a ffer ço que vostra consolació deu ésser, axí vós podeu fer allò qui sia salut e scapament de la vida mia".

22 Dix lavors la dona: "Si axí és, jo son aparellada".

23 "E donchs" dix l'abat "donar m'eu vós la vostra amor e fer-me-n content de vós mateixa, per qui jo gran temps ha me consum e crem cascun jorn".

24 Ladonchs la dona tota esbalaïda respòs: "Oymè, pare meu, e què és açò que vós me demanau? Car jo-m creya que vós fóseu hun sant home: e pertany-se als sants hòmens de requerir

les dones, qui a ells van per demanar consell, de semblants coses?"

25 A la qual l'abat respòs: "Oymè, ànima mia bella, no us
maravelleu car per axò la santedat no és menor, car ella roman
en l'ànima, car ³acò que jo us deman és peccat del cors. Mas
quesque sia, la vostra belesa és stada tanta, que-m ha destret
de fer-ho fer; e dich-vos que la vostra belesa és tanta, que us
en podeu gloriejar pensant que ella plauria als sants, qui són
26 husats de veure aquelles belleses del cel. E ultra axò,
comsevulla que sia, encara que jo sia abat, jo son home axí com
los altres e, axí com vós vets, jo no son encara vell. E no us
deu ésser enuig, ans ho deveu desijar, car, mentre Ffarondo
serà en Forgatori, jo us tindré de nits companyia e aquella
consolació que us deuria donar ell, si bo era, vos donaré jo; e
may de acò nenguna persona se apercebrà, creent de mi ço que
27 vós dabans ne crèyeu. E axí no refuseu la gràcia que Déu vos
tramet, que assau ne són qui desigen acò que vós podeu haver e
haureu, si sàvia sou ne voleu creure lo meu consell. E ultra
acò, jo he de bels e de molts cars joyels, los quals no entén
que sien d'altre persona sinó vostres. Ffeu donchs, dolca
speranca mia, per mi ço que jo faç per vós volentera".

28 E la dona, tenint la vista baxa, no sabia com so negàs,
e l'atorgar no li paria fes a fer; perquè l'abat, veent-la e
parent-li l'agués ben escoltat per dar compliment a la

resposta, havent ja mig convertida, ab moltes altres paraules
continuament a les primeres, abans que ella posqués resistir,
li ach en lo cab mes que acò seria ben fet: perquè ella
vergonyosament li dix que era aparellada a tot son comandament,
mas que primerament ella volia que Fferondo anàs en Porgatori.

29 A la qual l'abat content dix: "E jo faré que ell hi hirà
encontinent; vós feu en guisa que demà o l'altre ell se'n venga
107v ab mi estar"; e dit acò, li donà amagadament en la mà / hun
bell anell e la licencià. E la dona, alegra del do que fet li
avia, pensà que hauria dels altres qui romanien, se'n tornà a
la sua companyia e maravellooses coses comencà a contar de la
santedat del abat; e tornant-se'n a casa, dix al marit que anàs
visitar mosènyer l'abat, car home era de santa vida.

30 Perquè après pochs dies Fferondo se'n anà a l'abadia;
31 on com l'abat lo viu, si s'avisà de tremetre-l en Porgatori. E
aguda una pólvora de maravellosa virtut, la qual havia aguda de
hun gran príncep (lo qual affermava que, com ell volia durment
trametre algú en Paradís, ell ho feya en tal manera: ço és que
feya dormir aquell qui la prenia, segons la quantitat que li'n
donava, mentre la sua virtut durava, en tal manera que no era
nengú qui may digués que ell agués vida en si), e d'aquesta
pres tanta que era sufficient a ffer dormir tres dies e tres
nits; e mesa en hun pitxer de vi no ben clar, lo mes en la sua
cella e, sens que Fferondo no se'n apercebé, lo li féu beure.

32 E ell après menant-lo per la claustra ab alguns altres monjes
en sa companyia per pendre delit, vench en aquest una sobtosa
son tal, que estant enpeus se adormí e adormit caygué

33 encontinent. E l'abat, mostrant-se torbat del seu accident, lo féu prestament descenyir, faent-li donar aygua freda per la cara e moltes d'altres coses, mostrant que eren algunes fumusitats de ventreyll o altres qualsevol coses qui li tenien ocupat lo sentiment e li volien lavar la vida marrida de aquest món; e vaent l'abat e los monjos que per tot acò ell no sentia res e tocant-li lo pols no li trobaven negun sentiment, tots ensemps l'agueren per mort e tantost ho trameteren a dir a la muller e als amichs, qui aquí prestament vengueren; e après fet llur plant, axí vestit com era lo fféu l'abat metre en hun gran carner.

34 E la dona, tornant-se'n a la casa ab hun petit infant que havia, dient que may pus no entenia a pendre marit, romàs guovernant lo fill e la riquesa de Fferondo.

35 E après l'abat ab hun seu monjo qui era de Bolunya, del qual ell molt fiava, se levaren la nit: e quedament tret Fferondo del moniment, lo meteren en hun càrser en lo qual nenguna claredat no-s veyà; al qual levaren tots [los] seus vestiments: e vestint-li hun àbit de monjo, lo posaren sobre hun fex de paylla e aquí-l lexaren estar entro a tant que la medicina hac fet son cors. E en aquest endemitg lo monjo bolunyès, / informat de co que havia a ffer per l'abat, sense sentir-ne nenguna altra persona nenguna cosa, comencà a ffer per manera que Fferondo se sentís en la nit.

36 E l'abat en lo sagüent dia a manera de visitador se'n anà a casa de la dona, la qual trobà vestida de negre, mostrant-se atribulada davant tothom: la aconsolà al milló que

posqué e après de la promesa que feta li avia la requeri. La dona, veent-se solta e sense enpaitg de Fferondo ne d'altri, veent-li al dit hun altre bell anell, dix que era aparellada e
37 ab ell concordà que la següent nit hi vengués. E venguda la nit, l'abat, vestint-se de les vestedures de Fferondo e acompanyat del seu monjo, hi anà e ab ella ab gran pler e consolació estech tota aquella nit; e après tornant-se'n a l'abadia, tench aquesta sechta fort sovent. E anant per lo dit camí fou encontrat per algunes gents, les quals cregueren que fos l'ànima de Fferondo qui alens fes penitència: e puyes moltes voltes entre la gent grosera de la vila fou revellat, e per semblant a la muller, la qual moltes voltes se mostrà ésser espaventada per les visions de Fferondo, e acò deya per manifffestar llur intenció.

38 E lo monjo bolunyès, sentint que Fferondo era despertat no sabent hon se fos, entrà dintre ab una veu horrible e ab certes vergues en la mà, donant-li de grans asots.

39 E Fferondo, playelnt e cridant, no feya alre sinó demanar: "On son yo mesquí?"

40 Al qual lo monjo respòs: "Tu est en Forgatori".

41 "Com?" dix Fferondo "E son yo mort?"

42 Dix lo monjo: "A la fe, hoc"; e lavors Fferondo pensant en la muller e en lo fill se comencà a plànyer la pus novament del món.

43 E après lo monjo li aportà a menjar e a beura; e ell vaeent acò dix: "Oymè, e mengen los morts?"

44 Dix lavors lo monjo: "Acò que jo't do és la magníficha

offerta que ta muller à tremesa huy a la església per fer dir missa per la tua ànima, e Nostre Senyor vol que-t sia presentada".

45 Dix lavors Ffellerondo: "Déu li do bon any, cart cert jo li volia gran bé anans que jo morís, e ella a mi: e mostre-m'o bé ara, axí com yo feya a ella com vivia, car tots vespres la tenia tota la nit al braç besant e abracant e encara faent alre com me-n venia voluntat"; e après, axí com aquell qui havia gran fam, comencà a menjar e a beure, e no parent-li lo vi massa bo, dix: "Dòmine, la dona t'à enganat, car no à donat a Nostre
108v Senyor del / millor vi; mas digues-li que-t do de la bóta longa qui està prop de la paret".

46 Mas açò no-l restaurà que après que hac menjat lo monjo no-l repengués e no li donàs hun altre fart de acots ab les vergues.

47 Al qual Fferondo cridant dix: "Per què fas tu açò?"

48 Dix lavors lo monjo: "Per ço com axí m'o à manat Nostre Senyor que dues vegades lo dia te sia donada tal penitència".

49 "E per quina raó?" dix Fferondo.

50 "Per ço" dix ell "com tu foyst gelós de la millor dona de muller qui fos en les tues encontrades".

51 "Oymè," dix Fferondo "certes tu dius ver que yo havia la millor muller e la pus dolça qui fos ne trobar se pogués, mas yo no sabia que Déus agués per mal que l'om fos gelós: car, si o faés, yo no u fóra estat".

52 Dix lavors lo monjo: "De co-t devies tu apercebre mentre que eres en lo món e esmenar-te; e si s'esdevenia que tu

may hi tornases, fes que tu ages a memòria so que yo·t fas ara e que tu no sies pus gelós".

53 Dix Fferondo: "E torne-y may nengú qui muyre?"

54 "Sí" dix lo monjo "aquells que Déu vol".

55 "O!" dix Fferondo "que si yo hi torn may, jo seré lo millor marit del món e may no seré gelós ne may no la batré ne li diré vilania, sinó del vi que ella hic ha trames huy matí; e no hic ha trameses candeles nengunes, ans m'à covangut menjar a la fosqua".

56 Dix lavors lo monjo: "Sí féu bé, mas elles se són cremades a la missa".

57 "O!" dix Fferondo "tu dius ver e per ço, si yo hi torn, jo li lexaré fer a sa guisa, e tot ço que ella volrà faré yo. Mas digues-me, qui est tu que açò·m fas?"

58 Dix lo monjo: "Jo son aytanbé mort, e fuy de Serdenya; e per ço com jo loava molt a mon senyor que ell fos gelós, jo son dapnat e he aquesta pena: que jo·t dege donar a menjar e a beure e t'aga a batre fins a tant que Déus desliver de tu e de mi què·n serà".

59 Dix Fferondo: "E no y ha pus persones sinó nosaltres dos?"

60 Respòs lo monjo: Sí à, a millers, mas tu no·ls pots veure ne hoir sinó axí com els fan a tu".

61 Dix lavors Fferondo: "E quant som nosaltres luny de les nostres encontrades?"

62 "Huy, huy!" dix lo monjo "som-ne luny més milles que tu no sabries nomenar".

63 "Gran fet és aquest," dix Fferondo "que en tan breu temps siam venguts de tant lunyes terres".

64 E estant en tal manera raonant e manjant e batent-lo, 109r fou tengut / entorn X mesos, entre·ls quals l'abat sovent visitava la ⁴ sua bella dona e ab ella se donava lo pus bel pler del món. E après se esdevench, segons que les ventures se esdevenen, que la dona se empenyà, la qual cosa encontinent dix al abat: perquè abduy sense nanguna triga acordaren que Fferondo degués éser de Porgatori revocat e que, tornant a ella, li digués que era prenys de ell.

65 E açò acordat, l'abat la següent nit féu ab una veu contrafeta cridar Fferondo en la presó, dient-li: "Fferondo, conforta·t, car a Déu plau que tu torns en lo món; on, après que hi sies tornat, tu hauràs hun fill de la tua dona, al qual metràs nom Benet, per co com per los prechs del teu sant abat e de la tua dona devota e de sent Benet t'és atorgada aquesta gràcia perquè tu pusques esmenar les injúries que has fetes continuament a ta muller".

66 E dit açò, Fferondo dix que bon viatge fes Déu e l'abat e sent Benet e la sua dolca muller.

67 E lavors l'abat li féu donar del vi que ell demanava e de la pólvora, per ventura tanta que·l féu dormir ensús quatre hores; e tornant-li lo[ls] seu[ls] vestiments, ensemps ab lo ⁵ monjo quedament lo tornaren en lo sepulcre hon l'avien

68 sobolit. E al matí a la punta del jorn Fferondo, despertant-se, viu per hun forat d'ell sepulcre lum, lo qual no havia vist X mesos havie; perquè li perech ésser viu e, cridant "Hobriu-me, obriu-me!", comencà a donar dell cab a la cuberta de la tomba axí fort, que féu moure la tomba, qui de poch moure havia prou: e com los monjes, qui a-quella hora avien acabades matines, ho hoiren e conagueren la veu de Fferondo e-l veren ja exir del moniment, quasi tots espaventats per la novitat del fet comencaren a ffogir e al abat se-n anaren.

69 Lo qual féu semblant de levar-se de horació e dix: "Mos fiyls, no agau paor; preneu la creu e l'aygua beneyta e veniu après de mi, e vegam ço que la potència de Déu vos vol mostrar"; e axí fou fet.

70 Era Fferondo ladonchs tot esblanqueït, axí com aquell qui tant de temps havia estat de veure cel; lo qual, com viu l'abat, li córech besar los peus e les mans dient: "Pare meu, les vostres horacions, segons que m'és estat revelat, e
109v aquelles de sent Banet e de la mia dona m'an tret / de les penes de Porgatori e tornat en vida en aquest món; de què yo prech Déu que us don lo bon any e bon totstems huy e tota hora".

71 E l'abat agenolant-se dix: "Loada sie la potència de Déu!" E aquí cantaren *Te deum laudamus*, e puys l'abat li dix: "Ve, fill meu, pus Déu t'à tornat, ve a consolar la tua muller, la qual, despuys que tu pasest de aquesta vida, ha estat plorant e lagremegant, e sies d'ecí avant amich e servidor de Déu".

72 Dix Fferondo: "Bé m'és estat dit; lexau pur fer a mi, que jo us promet que, com jo la trobaré, jo l'abracaré e la besaré, car gran és lo bé que li vull"; e tantost se-n anà.

73 E l'abat romàs ab los seus monjos e mostrà haver açò per hun gran miracle e féu despuys cantar devotament lo salm de Miserere. E Fferondo tornà en la sua vila, hon cascú qui-l veyà fugia, axí com per rahó se devia fer e-s fa de les horitbles coses, mas ell affermava ésser resucitat; e la muller per semblant mostrava que havia d'él por.

74 Mas pus que la gent se fou assegurada ab ell e veeren que ell era viu, demanaren-lo de moltes coses, e cassi tornant savi, a tots responia e deye-ls noves de les ànimes de llurs pares e feya d'ell matex les pus beles noves del món del fet del Porgatori: e en públich recomtà la revelació qui li era
75 estada feta per la veu disimulada abans que ressucitàs. Per la qual cosa en casa se-n tornà; e tornant en possessió de sos béns e de sa muller, aquella a son parer empenyà, e per ventura se avench que (segons la hopinió dels doctores crehem que les fembres deuen portar nou mesos los infants) la dona parí hun fill mascle lo qual fou apellat Benet Ffarondi.

76 La tornada de Fferondo e les sues paraules, creent tothom que ell fos resucitat, feren creure sense fi la santedat del abat; e Ferondo, qui per la sua gelosia molts acots havia rebuts, com de aquells fonch guarit, segons la promesa que havia feta al abbat, no fou pus gelós per avant: de què la dona contenta, honestament, axí com se solia, ab ell visqué, axí emperò que, com podia, volentera ab lo sant abbat

se adelitava, lo qual bé e deligentment en ses necessitats
l'avia servida.-

1 Angalina, filla de mestre Girart, guorí lo rey de Franca d'una fístola; per la quall rahó la donà per muller a Bertran, comthe de Roselló: de la qual, sens que ell no se-n apercebé, hach dos fiylls.

110r 2 Restava a novellar a la reyna, e per no rompre lo privelegi a Dioneho, com ja fos finida la novella de Laureta, sens esperar de ser solicitada dels seus, tota vergonyosa comencà a parlar:

3 -Qui porà dir devuymés novella qui parega bella, havent hoïda aquella de Laureta? Cert gran avantatge n'an agudes les primeres, car despuys per milloria les altres no poden plaure tant als hoïdós: e axí-m pens que m'avendrà a mi' de aquesta que per aquesta jornada he a recontar. Mas pur qualsequera quala sie, aquella qui de la prompta matèria me hocorra comptaré.

4 En lo reyalme de Ffranca fou hun molt gentil home de persona appellat Asnar, comte de Roselló, lo qual per indisposició de sa persona continuament tenia a prop de si hun metge apellat mestre Girardo de Narbona. Havia lo dit comte un fill apellat Bertran, lo qual era fort bell infant e fort plasent, e ab lo qual molts d'altres infants de la sua estat cascan jorn anaven jugar; entre-ls quals era una infanta filla

del dit metge apel·lada Angelina, la qual subirana amor ultra la
 5 tendra estat aportava al dit Bertran. Lo qual, après que·l conte
 fonch mort, lo ¹covench anar per criar-se a París en poder
 del rey de Ffrança, per absència del qual la donzela
 estranyament romàs desconsolada. E après poch temps lo pare de
 aquesta morí: e mort, si per alguna ocasió ella posqués ésser
 anada a París per veure Bertran, ella hi fóra anada; mas la
 costòdia de sa persona era tant gran per la riquesa qui del
 6 pare era romasa, que ella no havia manera de poder-ho fer. E
 estant ella ja de estat de maridar e no podent may hoblidar
 110v Bertran, molts marits que / sos parents e amichs li havien
 volguts donar havia refusats no dient la ocasió perquè ne
 perquè no.

7 E esdevench-se ladonchs que, cremant ella de la tendra
 amor de Bertran més que may no havia fet, vench nova que lo rey
 de Ffrança de una malautia que havia haguda en los pits era
 estat mal guarit (per la qual li havia romasa una fistola, la
 qual de gran anutg e de gran engoxa era a sa persona) e no
 trobasen metges, posat que se·n hi fosen molts esprovats qui
 d'acò l'aguesen poscut guarir, e, deseparat de tots, havia
 8 deslberat no voler pus de negun metge consell ne ajuda. De què
 Angelina fonch hultra mesura molt contenta, e pensant que no
 tant solament per aquesta legítima ocasió posqués anar a
 París, ans, si aquella malaltia que ella creya fos, se posquera

fer que aconseguiria aquell qui tant desijava per marit. E axí com aquella qui del pare li eren romases moltes coses d'art de medecina, après que u ach sabut, féu la sua pólvora de certes erbes per fístoles, [Útil] a la malautia segons era informada, 9 e ab legitima excusa muntada a cavall se·n anà a París. On, après fou aribada, la primera cosa que féu sí pensà de veure a Bertran; e après que l'ach vist, se·n anà davant lo rey, demanant-li en gràcia que la sua malaltia li mostràs. E lo rey, veent-la bella e jove e havinent, no sabent-li contradir, la li mostrà.

10 E aquesta vista, encontinent se confortà de deure·l guarir e dix: "Senyor, quant a vós plàcia, sense negun affany vostre, jo he esperanca en Déu de haver-vos guarit de aquesta malaltia en VIII dies".

11 E lo rey en si matex, traent-se joch de les paraules d'aquesta, dix: "E ço que los majors metges del món no an poscut ne sabut guarir, com ho poria saber una fembra tan jove com aquesta?" E regraciant-li molt la sua bona voluntat, li dix que preposat havia en si mateix que no saguís pus consel de metge del món.

12 Al qual Angelina dix: "Senyor, vós esquivau la mia art per ço com son fembra e jove; recort-vos que jo no guaresch nengü ab la mia esciència, mas ab la ajuda de Déu a ab la esciència de mestre Girardo narbonès, lo qual fou mon pare e mentre visqué fou metge molt famós".

13 E hoït açò, dix lo rey en si matex: "Per ventura aquesta m'és estada tramesa per Déu; donchs per què no provaré

111r Jo co que ella sab fer, pus diu que sens affany e en poch /
temps ho farà?"; e acordant-se de provar-ho dix: "Donzela, si
vós no-m guorieu e-m feu trencar lo meu propòsit, què voleu vós
que us en vengua?"

14 "Senyor" dix Angelina "feu-me guardar, e si yo no us
guaresch dins VIII dies, feu-me cremar; mas si us guaresch,
quin mèrit n'auré yo de vós?"

15 A la qual lo rey respòs: "Vós no podeu pasar sens gran
merit; mas, si açò feu, nós vos maridarem bé altament a vostra
honor".

16 Al qual Angelina dix: "Senyor, a mi plau que vós me
marideu, mas jo vull hun marit tal com jo-l vos demanaré, sens
que no us demanaré nengü de vostres fiyls ne de la casa reyal".

17 La qual cosa lo rey li promès de fer. E la donzela
comencà la sua medecina e-n breu temps del termini emprés l'ach
duyt a guariment. E lo rey encontinent, sentint-se guarit, dix:
"Donzela, vós haveu bé merescut lo loguer que demanat me
havets".

18 Al qual ella respòs: "Senyor, he yo bé merescut Bertran
de Roselló, lo qual en la mia pueril estat jo comencé de amar e
continuament despuys subiranament l'é amat".

19 E hoït açò, gran cosa aparech al rey de deure-lo-li
donar; mas pus promès lo li ach, no volent mancar de la sua fe,
2
sí-l cridar e li dix: "Bertran, vós sou dehuymés gran e fornit

de tots béns: e per ço nós volem que torneu en lo vostre comdat e que us en meneu una donzella la qual nós vos avem donada per muller".

20 E hoït açò, dix Bertran: "E qui és la donzella, senyor?"

21 Al qual lo rey respòs: "Aquella qui ab les sues medecines m'ha retuda sanitat".

22 Bertran, lo qual la conexia e l'avía moltes voltes vista, molt bella li aparech, e havent conaxença que ella no era de linatge pertanyent a la sua noblesa, estech tot endeyós de açò e dix: "Senyor, donchs vós me voleu donar metgesa per muller? No plàcia a Déu que semblant fembra jo prengua per muller jamay".

23 "E donchs Bertran" dix lo rey "e voleu vós que nós vengam a menys de nostra fe, la qual nós havem promesa a la donzella per cobrar nostra sanitat, e en satisfació de açò a demanat a vós en gràcia, dient que us ama més que cosa del món e us ha amat de infantesa encà?"

24 "Senyor", dix Bertran "vós me podeu tolre tot quant he, 111v e donar-me qui us / plàcia; mas de açò us ret segur que may yo no seré content de tal muller".

25 "Si sereu", dix lo rey "car ella és tant copiosa de virtuts e tant bella de persona que, considerat les sues virtuoses obres, he esperança que molt pus alegre vida haureu ab ella que ab nenguna altra dona de pus alt linatge".

26 Bertran calant, no volent contrastar a la voluntat del rey, féu fer l'aparell gran per a la festa de les esposalles; e

vengut lo jorn determenat, posat que Bertran ho faés mal
volentera, en presència del rey sposà la dita donzella, la qual
27 lo amava més que a si mateixa. E fet acò, axí com aquell qui ja
avia pensat en si mateix co que fer devie (co és que se·n volia
tornar al seu comdat per consumir lo matrimoni), demanà comiat
al rey: e muntat a cavall, no se·n anà al seu comdat ans se·n
28 anà en Toscana. E sabut que fflorentins gueregaven ab senesos,
en favor de ells se dispongué a servir; e alegrement rebut e ab
gran honor, lo feren capità de certa gent d'armes, e havent bon
gatge d'ells, en llur servey se romangué un gran temps.

29 La novella esposada, poch contenta de tal ventura,
sperant que per son ben hobar lo revocàs del seu prepòsit,
se·n anà al seu comdat de Roselló, on de tots com a llur dona
fench honorablement rebuda e trobant la dona notable e
virtuosa. Per lo lonch temps que havien estat sens lo comthe,
la terra era gastada e destruhida: e ella, axí com a sàvia
dona, ab gran deligència totes les coses mes en degut horde; de
la qual los vasayls se contentaren molt e la agueren per molt
cara e en gran amor, e blasmaven molt lo comthe com de tal dona
no·s contentava.

30 E havent la dona mes en degut horde tot lo comdat, lo·n
certefficaren suplicant-lo que en acò del seu degués tornar e
que, si per ella estava de no vanir al seu comdat, que la·n
certifficàs, car ella encontinent per hobair son manament se·n
partira, la qual cosa ella durament consentia posat que
liberalment ho offerís. E pensant qui ne com per semblant hi
poria trametre, hagut hun cavalier del comdat, hom de bé e de

bona vida, li donar en càrrech que al comthe se·n anàs de sa
 part e de tota la terra. E lo cavaller, obtenguda licència,
 se·n anà al comte, per lo qual fou rebut alegrement; e
 112r explicada la enbaxa/da e recitat lo gran guovern e bona horda
 que la comtesa donava al comdat, lo suplichà que degués tornar
 en ço del seu: e si per la comtesa estava de no tornar en sa
 terra, ella li notificava que encontinent li lexaria sa terra
 e se·n hiria viure en altres parts del món (car ella no volia
 que per ella ne per son estar ell fos exellat de sa terra),
 suplicant-lo que, si ella havia en res herat, que fos de
 sa mercè perdonar-li. E entesa per lo comthe la dita
 emba[xx]alda, respòs e dix: "Tornau-vos-ne a la comtesa e digats-
 li de ma part que sense mi hi és anada e que sensa mi hi
 estarà, e que sens ma voluntat és estada ma muller e guoverna
 ço del meu, mas, pus mon senyor lo rey de Ffranca ho à volgut,
 que axí s'és fet: e que fins tant que ella hage agut de mi
 aquest anell (lo qual jo aport en lo dit e·l am molt per certa
 propietat que ha) e ffins que de mi age agut hun fill mascle
 ella no serà ab mi ne yo ab ella"; e sens pus a dir li donà
 31 licència de tornar-se·n en sa terra. E lo cavaller, entesa la
 dura resposta e veent que per ses paraules de son propòsit no·l
 podia traure, se·n tornà a la dona.

32 E resitada la resposta, dolorosa molt, après de lonch
 pensament, desliverà de aplegar ³ huna part dels millors e dels

33 majors del comtat; e asau hordonadament e ab paraules piadoses
 recomtà tot co que ella havia fet per amor del comte, e après
 de açò los dix que sa intenció no era que per la sua estada lo
 comte estigués en perpetual exill, ans entenia a consumir lo
 romanent temps de la sua vida en peragrinatge e en servey
 misericordiós per salut de la sua ànima, preguntant-los que ⁴ la
 guarda e guovern del comdat prenguesen e que certifficasen lo
 comte com ella avie lexat lo guovern del comdat e de la terra,
 e que ab la gràcia de Déu vengués regir co del seu ab
 consolació de ell e de sos vasayls, car ella no entenia pus
 34 jamés tornar en Roseylló. E parlant la dita comtesa ab los dits
 vassalls del comdat, vérets escampar moltes e innumerables
 làgremes de la major part dels bons hòmens de la terra, e après
 de moltes paraules a ella pregaren que li plagués mudar de
 conseyll e de preposít e que romangués; mas no muntà a res.

112v 35 Car ella après / encontinent los comanà a Déu e ab
 hun seu cosí e ab una sua cambrera en àbits de pelegrins, ben
 fornits de diners e de cares joyes, sens que nengú no sabé hon
 ne anaven, entraren en camí e may no aturaren fins que foren en
 Toscana, en la ciutat de Fflorencia: on per ventura aribaren en
 hun hostel lo qual tenia una bona dona vídua, e aquí planament
 a guisa de una pobra palegrina se estava, desijosa ⁵ de sentir
 novelles del seu senyor. E stant axí se esdevench que lo
 següent dia ella viu davant la sua casa passar lo comte a

4 ms. per

5 ms. desijoso

cavall ab una gran compayia; lo qual ella bé conech, mas no-res-menys ella demanà a la bona dona del hostel qui era aquell.

36 A la qual l'ostalera respòs: "Aquest és hun gentil home foraster, lo qual à nom lo comte Bertran, lo qual és fort plasent hom e molt cortès e molt amat en aquesta ciutat per ses virtuosas hobres; e és lo pus enamorat home del món, de una nostra veïna, la qual és fort gentil dona, mas és fort pobra, e molt honesta donzela e per pobresa no-s pot maridar; e per ventura, si la mare no fos qui és molt profembra, ella haguera ja fet ço que lo comte aguera volgut".

37 La comtesa, entenent aquestes paraules, les apercebé; e pus estretament examinant-la vinent a totes particularitats e totes coses compreses, fermà son consell. E apres la casa e lo nom de la dona, un jorn amagadament en hàbit de pelegrina se-n anà e trobà la dona e la sua filla asau pobrament; e saludada, li dix si ab ella poguera parlar.

38 E la dona, levada depeus, dix que aparellada era de hoir-la a son manament; e dit açò, ensemps se-n entraren en una sua cambra, on la comtessa començà a parlà e dix: "Madona, a mi apar que vós siau de les amigues de fortuna axí com son yo: mas, si vós voleu, vós poreu a vós e a mi aconsolar".

39 E la dona respòs que nenguna cosa no desijava tant com aconsolar-se honestament.

40 "Si yo us dich" dix la comtessa "açò qui a mi és necessari he u coman en vostra fe e vós la-m negau, vós gostareu los vostres fets e los meus".

41 "Madona deits segurament" dix la bona dona "tot quant a

vós plaurà dir-me, que sens falla may de mi no us trobareu enganada".

42 Llavors la comtessa comencà a dir de la primera amor
113r sua e de açò que li era esdevengut fins en / aquell jorn; e
recomtat en tant e en tal manera, que la jentill dona, donant
fe a les sues paralles axí com aquella qui ja en part ho aviha
hoït dir, comencà haver d'ella compassió. Ladonchs dix la
comtessa: "Madona, hoït haveu entre·ls altres enuigs meus quals
són los dos dons que·m cové aver si yo vull haver lo meu marit;
los quals no és nengú que·ls me pusque fer aver sinó vós: e si
és ver allò que jo entén (ço és que lo comte mon marit hama
vostra ffilla), Déu migancant jo hauré compliment de ço que ell
demane".

43 A la qual la dona respòs: "Madona, si lo comte ama ma
filla jo no·m sé, mas ell ne fa gran semblant; mas què pot axò
aprofitar en ço que vós desijau?"

44 "Madona," respòs la comtessa "jo us ho diré; mas
primerament vos vull mostrar ço que jo entén a ffer, si vós me
voleu ajudar axí com aquella qui fer-ho podeu. Jo veig vostra
ffilla bella e gran per haver marit: e, per ço que jo he poscut
entendre e compendre, vós no haveu bé de què maridar-la, perquè
l'aveu a tenir en vostra casa. E jo hoffir-vos que, en
remuneració del mèrit que·m fareu, li donaré pretament dels
meus diners aquell dot que vós matexa hordonareu per maridar-la
honorablement".

6

45 E la dona, axí com a freturosa, plagué [la] proferta
mas totstamps, axí com aquella qui havia lo cor gran en honors,

dix: "Madona, deits-me ço que jo pusch fer per vós e, si serà honest a mi, jo u faré volentera, e vós après fareu ço que a vós plaurà".

- 46 Dix lavors la comtessa: "A mi és mester que vós, per alguna persona de qui fiar-vos puscau, fasau dir al comthe mon marit que vostra filla és prest'a fer a tot son comandament e pler, pus que ella pusque ésser certa que ell l'ame axí com ell demostre a ella; e que si axí és que ell la am axí com diu, que li plàcie trametre-li l'anell que aporte en la mà, e que en altra manera ella no u creurà may. E ell, hoint que ella l'ame, tantost lo li trametrà encontinent: e si lo li tremet, que vós
- 47 lo-m doneu. E après li trametreu a dir que vostra filla és aparellada de ffer a son plaer e que açò sia secret e amagat, e après en escambi de vostra filla hi metreu a mi al seu costat. E per ventura Déus fer m'à tanta de gràcia que jo m'enprenyaré:
- 113v e axí après, havent lo seu anell al dit e hun fill al / brac engenrat de ell, jo-l recobraré e ab ell estaré axí com muller deu estar ab marit, e sereu-ne vós estada ocasió".

- 48 Açò parech greu cosa a la gentil dona, havent paor que sa ffilla no-n fos blasmada: mas pur pensant que honesta cosa era donar hobra que la bona dona recobràs lo seu marit, guardant que ella ha onesta fi se metia en fer açò e a bona intenció, confiant que Déu li-n ajudaria, no solament de fer-ho ho promès a la comtessa, ans encara en pochs dies li promès de

dar compliment ab què secretament se fes; e segons la forma donada, en breus dies hac l'anell (la qual cosa fonch molt greu al comte, com se'n ach a desexir) e après en scambi de la ffilla de la bona dona la comtessa maestrívolment jach ab lo 49 comte. De què en lo primer conjunyiment, axí com fou plasent a Déu, la dona s'enprenyà de dos ffills mascles. E no solament de aquella vegada fou contenta la gentil dona, ans moltes d'altres sacretament s'i tornà, que may no se'n parlà en nenguna manera, creent lo comte totstemps que no ab la muller mas ab la aymia se jagués; a la qual lo comte al matí, com se'n anava, donave algunes joyes les quals ella guardava bé e diligentment.

50 E sentint la comtessa ésser prenyada, no volch pus enujar la gentil dona de tal servey ans li dix: "Madona, a la mercè de Déu e de vós jo he co que jo tant he desijat: perquè és temps que jo faca co que jo us he promès e que despuys me'n vaga".

51 E la gentil dona li dix que, si ella havia co que tant avia desijat, que li pleya, mas que açò ella no havia fet per esperanca de guardó mas per co com li paria servir-ne Déu.

52 A la qual la comtessa dix: "Madona, axò-m plau bé: e per co jo no us donaré co que jo us donara ne vós me demanareu per guardó mas per co com me par que-s dege fer axí, segons Déu".

53 E la gentil dona lavors, axí com aquella qui de gran necessitat era constreta, ab gran vergoya li demanà cent 7 lliures per a maridar la sua ffilla. E la comtessa, havent esguart a la sua vergonya e veent la sua cortesia, sens demanar

li·n donà cinch mília e molt bels e notables joyels qui valien
per ventura altrestant; de què la jentill dona fou pus que
contenta e aquelles gràcies que majors posqué reté a la
114r comtessa: e après que fou partida de la jen/til dona, se·n
54 tornà al hostal. E la jentil dona, per tolre matèria a Bertran
de no anar ne venir pus en casa sua, se·n anà fora la ciutat; e
après pochs dies Bertran fou request de sos hòmens que tornàs a
son comdat, e ell hoïnt que la comtessa se·n era anada,
encontinent se·n tornà.

55 E puys, après la comtessa sabé que lo comte s'era
partit de Fflorenca e se·n era tornat al seu comdat, tant
estech en Fflorenca fins que vench lo temps de son part, e ella
aquí per voluntat de Déu parí dos fills mascles semblants a
56 llur pare. E aquels féu deligentment nodrir e, com li parech
temps, se mes en camí e, sens que de nengú no fou coneguda, ab
ells se·n vench a Monpeyler. E com aquí alguns jorns agueren
estat e reposat spiant hon era lo comte, ella sentí que lo jorn
de Tots-Sants lo comte devia fer a Perpenyà una gran festa de
dones e de cavallers: perquè encontinent en forma de palegrina,
segons havia husat, se·n anà.

57 E sentint que les dones e los cavallers en lo palau del
comte foren demanats per anar a taula, ella, sens mudar d'àbit,
ab aquests dos infans ffills del dit comthe al braç se·n entrà
per la sala, e entre hòmens e hòmens se·n anà alà hon veu lo

58 comte, e gitant-se als seus peus dix plorant: "Senyor meu, jo son la tua desaventurada esposa, la qual, per lexar-te tornar en casa tua, son anada per lo món. E ara son venguda ací per demanar-te de par de Déu que tu-m degues [observar] les dues condicions que m'envihist a dir per lo cavaller que jo-t trametí: e vet ací lo teu anell en lo meu dit, e per semblant en mos bracos no un sol ffill de tu, mas dos. E donchs temps és que jo de tu dech ésser rebuda per muller segons la tua promesa".

59 Lo comte, oint açò, tot meravellat regonech l'anell e los fiyls per semblant, qui a ell molt semblaven, e dix: "E com poria açò ésser vengut?"

60 E lavors la comtessa, davant lo comte e tots los altres qui presents eren, ordonadament co qui era estat comtà tot; per la qual cosa lo comte, conexent ella dir ver e veent la sua perseveranca e lo seu seny, per haver axí bels dos ffiyls e per servir co que promès havia e per complaure a tots los seus hòmens e a les dones, qui tots lo pregaven que ella com a
117v legítima muller degués dehuymés / aconsolar e honrar, e veent açò, ell posà la sua obstinada duresa e aquella abraçà e besà e
61 per sua legítima muller regonech, e per semblant los fiyls. E faent fer decontinent vestedures condecents per a ella e pells

8 ms. e ab gran plaer e consolació de tots quants hi eren e de tots los altres vasayls seus qui aço sentiren (tot ratllat; restitució de la e inicial)

fiyls, ab gran plaer e consolació de tots quants hi eren e de tots los altre[s] vasals seus qui açò sentiren, feren no solament aquell dia mas molts d'altres gran festa; e d'aquell dia enant, a ella axí com a esposa e muller sua honrant-la la amà e subiranament l'ach per cara.-

1 Alibech, sercant qui li mostràs ffer lo servey de Déu, trobà frare Rústico, qui li mostrà de metre lo diable en Infern: e après fonch muller de Nerbale.

2 Dioneo, qui diligentment havia scoltada la novella de la reyna, sentint que era finida e que no restava a dir sinó a ell sol, sens esperar comandament, somrient començà a dir ab gran alegria:

3 - Gracioses dones, vosaltres no haveu may hoït dir com ne en quina manera met hom lo diable en Infern; e per ço, sens partir-me gayre del fet ne de ço que vosaltres haveu raonat huy tot jorn, vos o vull dir: e per ventura encara vosaltres, aprenent-ho, ne poreu guanyar l'ànima, e encara poreu conèixer que, posat que amor abit e stiga en alegres palaus e en beles cambres pus volentera que no en pobres cases ne enfre àvols tabans, no resta que algunes voltes entre espesos boschs e en desertes muntayes no·s fasa sentir: perquè podem compendre¹ que totes les coses del món són subjectes a la sua potència.

4 Adonchs, vinent al fet, vos vull contar com en Barberi

en la ciutat de Cafce fou hun rich home ben dotat de fiyls e de
ffilles, entre les quals havia una filla bella e gentil, lo
5 nom de la qual era ² Alibech. E sens que no era cristiana,
s'esdevench que stant en la ciutat, havent-hi molts cristians
qui instruïen la jent en la fe cristiana e al servey de Déu, /
115r se esdevench que hun jorn ella demanava ha hu en quina manera
ella poria fer lo servey de Déu pus devotament. Lo quall li dix
que los mestres de açò fugien en la solitut dels deserts de
6 Tabadia. E la donzella, qui simpla era molt e de estat forca de
XIIII anys, hoint açò, no de desordonat desig mas d'un
infantívol apetit, sens que no-n féu a sentir nenguna cosa a
persona del món, lo matí següent se-n anà envert lo desert de
Tabadia. E anant axí per lo desert, durant-li l'apetit del
servey de Déu, viu no molt luny de ella una caseta de hun sant
home; e aquella veent, hi anà: hon trobà hun bon ome armità
stant sobre lo seu terrat, meravellant-se fort com viu axí la
7 donzela. E demanant-li què anava cercant, li respòs que ella,
espirada de Déu, anava cercant d'ésser al Seu servey o de qui
li ensenyàs com se devia servir.

8 E lo valent home, vaent la infanta jove e bella,
tement-se que, si la tengués longament, lo demoni no-l matés en
via de temptació, no curà de metre-la en pus raonament sinó en
tant que li donà a mengar rael d'erbes e pomes salvatges e
dàtils e a beure aygua, e puys dix: "Ma filla, no molt luyn de

ací ha un sant home, lo qual de co que tu vas sercant és molt major mestre que jo no son: perquè vés-te-n a ell"; e après la mes en la via.

9 E venguda en la cella d'un valent home, de ell hach aquelles matexes paraules que del altre havie agudes; e anant pus avant, pervench a la sella d'un armità asau bon home e ben devota persona, lo nom del qual era Rústicho, al qual aquella mateixa demanda féu que avia feta als altres. Lo qual, per voler fer de la sua fermetat una gran prova, no la tremès pus havant ans la-s retench ab si: e aquí li féu hun lit de palma en la una part de la sua cella, dient-li que sobre aquell li covenia reposar.

10 E fet açò, no laguià molt de donar-li enuig la temptació per donar batalla a la sua forca: e trobant-se de luyn enganat, d'ella fugí retent-se per vencut; e posat de una part lo sant pensament e les horacions e disciplines e sercant
115v en son / pensament la joventut e la belesa de aquesta, pensà quina via e quina manera ell devia tenir per co que ell no-s lexàs anar a ella en manera de home dissolut ans en la manera
11 que ell desijava, qui pus honesta a ell se posqués trobar. En tant que, ab certes demandes que li féu, la donzela mostrà que may no havia conagut home: perquè, ab espècia de servir a Déu, li parech que la degués haver a son servey e a son pler. E primerament ab moltes paraules li mostrà com lo diable era enamich de Déu, e après li donà a-ntendre que lo major servey que hom podia fer a Déu si era metre lo diable en Infern, en lo qual Nostre Senyor l'avía condemnat.

12 E la donzela li demanà com ne en quina manera se feya; a la qual Rústico dix: "Tu ho sabràs tost, si lo servey de Déu volràs observar, perquè faràs ço que tu veuràs fer a mi; e comencant-se a despullar aquelles poques vestimentes que avia, romàs tot nuu, e per semblant féu la infanta; e posant-se a jenollons en manera de qui vol adorar, al seu costat la-s féu posar.

13 E la infanta estant axí e vahent-la tota nua, may no fou pus encès en lo peccat de luxúria que fou lavors; e veent la resurrecció de la carn al davant e guardant-lo, Alibech se meravellà molt e li dix: "Rústico, quina cosa és aquexa que jo-t vetg qui axí t'ix enfora, e jo no u he?"

14 "O ma filla," dix Rústico "acò és lo diable del qual jo t'é parlat; e veus tu ara ell me dóna tan gran malícia e tanta, que jo a penes la puch soffarir".

15 Lavors dix la infanta: "O loat ne sia Déu, que jo veig que jo estich millor que tu, car jo no-n he d'aquex diable".

16 Lavors dix Rústico: "Tu dius ver, ma filla, mas tu as un'altra cosa en escanbi d'aquesta".

17 Dix Alibech: "E què?"

18 "Tu" dix ell "has infern; e dich-te que jo crech que Déus t'age ací tramesa per salut de la mia ànima, per ço que, si aquest diable me dóna aquest enutx e tu vols haver de mi pietat e vols sofferir que jo en infern lo meta, tu-m donaràs gran consolació e fer n'as a Déu gran servey e pler; e si tu per acò est venguda ací, / axí com tu dius, laugerament pots salvar l'ànima".

19 Al qual la donzela plena de bona fe respòs: "O pare meu, pus que jo he l'infern, sia pur axí com a vós plàcia".

20 Dix lavòs Rústico: "Ma filla, beneyta sies tu de Déu, com tan bona intenció has envert Déu! E pus axí-t plau, anem e metam-lo-y en guisa que despuys no-m turment pus".

21 E dit açò, la menà sobre hun lit dels seus e li ensenyà com ne en quina manera devia estar per encarcerar aquell maleyt de Déu.

22 E la donzella, qui may pus en infern no havia mes diable nengú, per la primera volta ne senti hun poch d'affany, e per co ella dix a Rústico: "Per cert, pare meu, mala cosa deu ésser haquest diable, e bé crech verament que deu ésser enemich de Déu, car encara no és dintre sí plora per despler que-n ha".

23 Dix lavors Rústico: "Calla, ma filla, que ell no u farà
24 totstemps axí per fet que se-n meta". Mas tant no fèu que sis vegades, ans que-s partís del lit, lo y hac a metre perquè-l posqués fer estar segur: e tant feren que aquella volta li feren posar la supèrbia que tenia al cap, e estech volentés en pau.

25 E per avant s'i tornaren moltes voltes, e la donzella obedient a rebre-l se dispongué moltes vegades; e avench-se que lo joch li comencà a plaure e comencà a dir a Rústico: "Bé és ver co que deyen los valents hòmens en Cafce, que lo servey de Déu era axí dolca cosa, car per cert a mi no recorde que may nenguna altra cosa jo fes qui tant plasent me fos, com és metre lo diable en infern; e per co ho dich con tota persona,

qui en alre entén sinó en lo servey de Déu, és reputada a una
26 bèstia"; e per co li deya continuament: "Pare meu, jo son aci
venguda per servir a Déu e no per estar hociosa; e per co us
dich que anem metre lo diable en infern e fasam lo servey de
Déu".

27 La qual cosa faent deya moltes voltes: "Rústico, jo
no-m sé lo diable perquè fuig del infern: car, si él hi entràs
axí volentera com l'infern lo rep, ell no-n exiria jamay".

28 E axí sovén convidava la donzella a Rústico, al servey
de Déu sollicitant-lo tant, que lo cothó li havia tret del gipó,
en tal manera que tal volta ell sentia fret que un altre fóra
suat; e per co él comencà a dir a la donzella que lo diable no
116v era per castigar / ne metre en infern sinó com ell hauria la
supèrbia al cab: "E nosaltres per gràcia de Déu l'avem axí
castigat, que li plau estar en pacífficha pau"; e dient-ho en
aquesta manera donà hun poch de calament a la do[n]zella.

29 La qual despuys, com veyà Rústico, no-l requeria de
metre axí continuament lo diable en infern; perquè hun jorn
estant Rústico pobre de delit, pus desijós de folgar que de
treballar, li dix Alibech: "Rústico si el diable teu és
castigat e no-t dóna pus enuig, a mi lo meu infern no-m lexa
estar: perquè farias bé que tu ab lo teu diable ajuts a traure
la ràbia del meu infern, axí com jo ab lo meu infern é feta
posar la supèrbia al teu diable".

30 Mas Rústico, qui de rels d'erbes e d'ayga vivia, podia
mal responre al seu dit; li dix axí: "Ma filla, molts diables
haurien a ésser a poder sadolar infern, mas jo faré co que poré

per traure-li la ràbia". Mas tot quant feya era tan tart, que era axí com gra de mill en bocha d'ase: perquè la donzella, qui no podia servir Déu tant com volguera, murmurava cascun dia.

31 Mas mentre que lo diable de Rústico desijava de entrar en infern ab aquell affogat desig pus pobre de poder que no de voler, se pres hun gran foch en Cafce, e la primera casa en què-s pres fou en la casa del pare de Alibech, per lo qual cremaren ell ab tots quants e companya havia; per la qual cosa Alibech de la sua casa e de tot quant ha romàs ereva universal.

32 E hun jove appellat Nerbale, havent en son poder totes les sues facultats, sentint aquesta ésser viva, se mes en cercar-la; e aquella recobrada davant la cort axí com a persona sensa aministrador, hultra voluntat de Rústico e contra voluntat de ella matexa la menà en Cafce, hon la pres per muller, e ab ella ensemps ab lo seu patrimoni visqueren richs e benenans.

33 E un jorn, estant ella entre dones, fou demanada en lo desert quin servey feye a Déu estant ab Rústico, e Alibech respòs que ella servia de metre lo diable en Infern e que Nerbale havia agut fort gran peccat de aver-la tolta de semblant servey.

117r 34 E oït acò, li demanaren com se metia lo diable en Infern. E la dona qui ab paraules qui ab sichnes los o mostrà; de què les dones feren tan grans rialles, que / encara crech que se-n riuhén, e aconortant-la li digueren: "Ma filla no-t dons malenconia, no, car aytantbé-t farà fer servey a Déu Nerbale".

35 E sabut acò, los huns e los altres anaven per la ciutat

dient que lo major servey que hom pot fer a Déu sí era que hom matés lo diable en Infern: lo qual mot passà desà mar e dellà mar e encara dura. E per co vosaltres, dones jóvens, les quals la gràcia de Déu haveu mester, aparellau-vos de metre lo diable en Infern, car fort és agradable a Déu e plasent a les parts, e de què molt de bé se pot saguir.-

- 1 Mil voltes més havia la novella de Dioneo promogudas a riure la honesta bargada, tal los paragueren les sues paraules; perquè, vinent ell a la conclusió e la reyna conaxent que lo termini de la sua senyoria era finit, levant-se la garlanda del cap, aquella assau plasentment posà sobre lo cab de Ffilóstrato, dient: -Tost veurem si lo lop sabrà millor guiar les hovelles que les ovelles no an guiat lo lop.-
- 2 E Ffilóstrato, hoint açò, dix tot rient: -Si jo·n fos estat cregut, lo lop haguera mostrat de metre lo diable en Infern a les ovelles no menys que Rústico feya'Alibech; e per co no anomen¹eu lop, posat que vosaltres [no] siau hovelles: mas pus que m'és atorgat lo regiment, jo regiré aquest regne al millor que poré.-
- 3 Al qual Naiffie respòs: -O Ffilóstrato, vós haveu volgut mostrar a nosaltres seny, si l'aguésem volgut apendre, axí com féu Masseto a les monges, qui sens parlar e sens mestra los mostrà de burlar-se ab ell.-
- 4 E Ffilóstrato, conaxent que ffalses² se trobaven no menys que ell [havia destrals], lexà estar lo motejar e adonà·s al guovern del rechne discretament: e faent-se vanir lo senescal, volch sentir en quin punt eren totes les coses, e

1 ms. anomenē

2 plural de falc

117v ultra acò, avisat que les coses estaven bé per dar compliment a
la companyia tant com la sua / senyoria devia durar, girant-se
5 a les dones dix axí: -Amoroses dones, per la mia desventura,
posat que mal ho ajau conagut, per la belesa de alguna de
vosaltres son estat totstamps subjugat a ésser homil e
hobedient en seguir co que per mi és estat conagut d'ésser
plasant a vosaltres, e segonament tots los seus costums he
saguits lo mils que he poscut; e ultra axò per una via o per
altra son estat abandonat e totstamps son anat de mal en pijor,
6 e crech que hiré fins a la mort. E per co-m plau que d'acò e no
d'altra matèria raonem demà, segons que mos fets se conformen:
co és d' a q u e l l s a l s q u a l s A m o r h a
c o n d u i t s a f a e l f i; e per co com jo, com
molt hauré fet, entén a ffer semblant fi e no d'altra, vull
tractar de tal matèria-; e dit acò, levant-se enpeus, fins a la
hora del sopar licencià cascuns.

7 Era lo jardí en què eran axí bell e delitable, que no
n'i ach nengú qui alegís d'exir d'aquell per sentir major pler
en altra part; e com lo sol fos ja declinat en tant que no feya
nosa, als ³ animals (axí com són cabirols e conills, del quals
hi avia en gran abundància) isqueren e entre ells espeses
voltes pasaven per mitg d'éls saltant e jugant, en tant que
8 l'encalcar los tornava en hanutg. E Dioneo e Ffiemeta
comencaren a cantar una cancé, e Filomena e Pàmfilo se adonaren

a jugar a scachs; e axí, faent cascú qui una cosa qui un'altra, sobrevench la hora del sopar qui per ells era esperada: perquè, meses les taules entorn de la bella fontana, ab gran delit soparen aquella nit.

9 E Filóstrato, per no exir del camí de aquelles qui reynes eren estades davant ell, com les taules foren levades, comendà que Laureta prengués una dança e digués una cançó; la qual dix axí: -Senyor meu, jo no sé negunas altres cançons, ne de les mies no-m record en nenguna qui sia covinent a axí alegre bargada com aquesta; mas si vós de aquelles que a mi
118r recor/den ne voleu hoir, jo us ne diré volentera una jenovesca.-

10 A la qual lo rey dix: -Nenguna cosa qui de tu isque no pot ésser sinó bona e bella e plasent; perquè tall com te recorda, tal la digues.-

11 E Laureta lavors assau laugerament e ab manera piadosa, responent-li les altres, comenchà axí:

18 E dita la cançó, féu fi Laureta, la qual fou notada de
19 tots e de molts fou entesa. Aprés de aquesta ne foren dites
moltes mil ⁴ d'altres sobre les erbes e flors: e avent-ne fets molts encendre en amor, los féu cantar fins que ja totes les steles eren exides e mostraven llur claredat; perquè parent-li hora de dormir comendà que cascú anàs a la bona nit dormir a la sua cambra.

[QUARTA JORNADA]

2 Molt cares dones, per les paraules [que] dels savis
hòmens són oïdes o per les coses que de mi moltes voltes haveu
vistes e hoïdes, jo estimava que l'impetuós vent caent de la
envega no degués donar sinó en les torres e en les pus altes
simes del arbres: mas ara jo-m trob de la mia estimació ultra
3 mesura enganat. Per ço com, fugent jo sempre del gran
impadiment d'aquest rabiós vent, e no solament pels plans ans
encara per les profundes valls cuytadament me son amagat e
enginyat de fogir: la qual cosa pot aparer a aquells qui les
 presents istòries reguardaran, les quals no solament en /
118v vulgar fflorentí per mi són scrites sens títol, ans encara en
4 molt homil stil les é posades tant com he poscut. E per tot açò
no son de tal vent escusat, ans ne son pus afligit e tot dels
mossos de la envega son turmentat e no-n he poscut cessar
d'ésser-ne toccat; perquè asau manifestament puch compendre que
sia ver ço que solen dir los savis, que sola és la misèria sens
envega en les coses presents.

5 Són donchs, discretes dones, estats alguns qui, legint
aquestes novelles, an dit que vosaltres me sou molt plasents e
que no és honesta cosa que jo prenga tant gran delit en
complaure-us e de aconsolar-vos com jo fas; e alguns an dit
6 pijor, ço és que no son dichne de comendar-vos. E alguns
altres, qui pus amadorament han volgut mostrar e dir que a la
mia estat no està bé de anar devuymés derrera aquestes coses

(co és de reonar ab dones e de complaure-ls), e molts qui saben lo fet dien que jo faria pus sàviament estar-me ab les esciències que no mesclar-me ab aquestes truffes entre vosaltres. E són-ne alguns de altres qui pus despitosamente han dit que jo faria pus sàviament que pensàs d'on dech haver pa e vi que no anar-me pexent de vent. E alguns qui dien que en altra guisa són estades les coses per mi recomtades que jo no dich: e com jo les vos denech, se estudien en adarreriar lo meu affany.

8 E com de tans e de semblans affanys, de scars a rellevar me entenés (mentre en vostre servey me estudiàs, 9 creent ésser sotspès de tota mala opinió llà hon jo ab la bona voluntat, segons sab Déu, escolt e entén vostres notables dits) e posat que a vosaltres pertangua la mia deffesa, gens per co jo no entén blasmar la mia força, ans, sens respondre, com sia hora covinent ab alguna leugera resposta entén a torcre les 10 mies horelles, e açò faré sense ffalla. Per co com jo no son encara vengut en la terca part de la mia present hobra e sí són molts e moltes presumtuoses, jo-m pens que abans que jo pervengua a la fi ells poran en tal guisa ésser muntiplicats que, no havent primerament haguda alguna repulse, ab llur poch affany me volrian metre a fons; e per co, posat que elles 11 sien grans, volria resistir a les llurs forces. Mas abans que jo vengua a ffer resposta a nengú, me plau en favor mia dir part de una novella, per co que no paregua que jo vulla les mies novelles ab aquelles de axí nobla companyia com és la vostra mesclar, per co que-l seu deffalliment matex mostre que

no és d'aquells; e a mon plaer dich axí:

119r 12 Gran temps ha passat que en la nostra ciutat fou hun
ciutadà lo quall fou anomenat Ffalip Maldussi, hom de condició
asau laugera, mas rich e benanant e molt espert en les coses
que lo seu estat requeria; e havia per muller una dona la
qual sobiranament amava, e ella a ell, e ensemps en reposada
vida vivien e en nenguna cosa tant no s'estudiaven com en
13 complaure la hu al altre. E esdevench-se per ses jornades, axí
com naturalment és acostumat, que la bona dona passà de aquesta
vida en l'altra e de ssi lexà a Ffelipo un sol fill que d'ell
14 havia concebut, lo qual era de estat per ventura de dos anys. E
per la mort de la sua dona romàs tant desconsolat, com may
nenguna altra persona romangués de cosa que amàs; e veent-se
romanir sol de aquella companyia la qual ell més amava, se
dispongué de no voler ésser pus del món, ans se volgué donar
al servey de Déu, e semblant volch fer del seu petit infant.
15 Perquè, donant totes les sues coses per amor de Déu, se-n anà
sobre la Muntaya d'Esinayo, e aquí en una petita cella se mes
ab lo seu fill, ab lo quall ab almoynes, oracions e dejunis se
vivía: e sobiranament se guardava de no raonar, llà hon ell
fos, de alguna temporal cossa ne lexar-li-n veure alguna, per
ço que ell de semblant servey no-l retragués, ans totstamps de
la glòria e de la vida eternal e de Déu e de tots sos sants li
raonava, enseyant-li totstamps oracions. E tenint-lo en
aquesta vida molts anys e no lexant-lo exir de la sella ne
mostrant-li nenguna altra cosa sinó si mateix lo tench gran
temps.

16 Avia enpèrò acostumat lo valent home de venir alguna volta a Fflorencà: e aquí segons les sues oportunitats dels amichs de Déu era socorregut, e après encontinent se'n tornava a la sua cella.

17 E esdevench-se que, estant ja l'infant de estat de XVIII anys e Ffalip ja vell, lo fadri li demanà hon anava tant sovent, e Ffalip li o dix; al qual lo fadri dix: "Pare meu, vós sou devuymés veyll e sou mal dispost a treballar; perquè'm plaurie que vós me menàseu una vegada a Fflorencà perquè'm féssets conèxer los amichs e devots de Déu e de vós: e jo, qui son jove e pusch mils treballar, despuys poré per nostres necessitats ¹ anar a Fflorencà la hora que a vós plaurà, e vós romandreu / ací".

119v

18 E lo bon hom, pensant que ja aquest seu fill era gran e era axí abituat al servey de Déu que mal envides les coses del món lo'n porien traure, e en si mateix dix: "Aquest diu bé"; perquè, havent-hi a-nar, lo se'n menà.

19 On lo jove après que fou a Fflorencà, vaent los palaus e les cases e les esglésies e totes les altres coses de les quals és plena tota ciutat, axí com aquell que may pus que li recordàs no havia vistes, se començà fort a meravellar e de
20 moltes coses demanava lo pare què eren. E lo pare li u deya; e ell, havent-lo hoït, romania content de aquellas. E axí ² demanant lo ffill e lo pare responent, per llur ventura s'encontraren ab una bargada de

1 ms. necessitatats
ms.2 ms. responent
ms.

s'encontraren ab una bargada de molt belles dones e molt ben
hornades de joyes e de vestedures, les quals venien de unes
noces: lo qual com les viu demanà al pare quines coses eren
aquelles.

21 Al qual lo pare dix: "Fill meu, baxa los huylls en
terra e no les guarts, car açò són males coses".

22 Dix lo fill: "Pare, e com han nom?"

23 E lo pare, per no fer-li desijar lo concopisibile
apetit, no les volch anomenar per llur nom propri, fembres, mas
dix: "Ellas han nom oques".

24 De què maravellosa cosa de hoir que aquell qui may pus
tals coses no havia vistes, no curant-se de palaus ne de bous
ne de cavallls ne d'asens ne de diners ne d'altres coses que
agués vistes, e d'açò sobtosament dix: "Pare meu, jo us prech
que vós fassau per guisa que jo haga una de aquestes hoques"

25 "Oymè, fill meu," dix lo pare "calla, car ellas són
males coses".

26 Al qual lo jove demanà e dix: "E són axí fetes les
males coses?"

27 "Sí" dix lo pare.

28 Ell lavors, hoint que lo y refermave, dix: "Jo no-m
sé vós què us dieu, ne perquè aquestes sien males coses: quant
és a mi no-m sembla que encara n'aga vista nenguna axí bella ne
axí plasents com són aquestes, car a mi semble que sien pus

belles que no los àngels pintats que vós me haveu moltes voltes mostrats. Perquè·m plauria que·ns en menàssem una d'aquestes hoques ab lo nostre ase, e jo menar l'é a péxer".

29 Dix lo pare: "No u ⁴ vull, mon fill, car tu no sabs hon se pexen!" E encontinent sentí lo bon hom que major força havia la natura que no lo seu enginy; e penedí·s encontinent de haver-lo-y manat, a Fflorenca.

120r 30 E pus é dit fins / ací de la present novella, vull que·m bast e gir-me en aquells a qui l'é recomtada. Diuen donchs alguns dels meus reprenedors que jo fas mal de complaure e de acostar-me a vosaltres e que vosaltres plets massa a mi.

31 La qual cosa jo apertament confés, que vosaltres me plaets molt e que jo m'estudiu de complaure a vosaltres: e deman-los si de açò se maravellen, guardant la conexença dels amorosos besàs e dels plasents abraçaments e la conjunció delitable que de vosaltres, molt cares dones, se acostuma de penre cascun jorn, e no-res-menys lo haver vist e veure continuament los notables costums e la gran belesa e plasereria e gran onestat qui en vosaltres és; e donchs si aquell qui s'és nodrit e crescut sobre una muntanya salvatge e solitària, en los tèrmens d'una petita cella, sense altra companyia sinó del pare, com vos viu, encontinent per ell fos sobiranament cobejades, tirant-vos aquell puerill sentiment.

32 Rependran-me adonchs, mordran-me, lexar m'an aquests si

yo he lo cors, del qual lo cel produex tot acte de amar-vos; e jo qui de la mia pueril etat encà é disposta la mia ànima en servir-vos sentint la virtut de la lum dels vostres huyls, quant més ab l'ajuda de les paraules que són flames enceses de piadosos suspís, e donchs, si vosaltres me plaets ne si yo en complaure-us me estudiu, quina maravella, atenant e guardant que vosaltres abans que nenguna altra cosa havets plagut a hun armitanet jovanet e sense sentiment, semblant a hun animal salvatge? Donchs cert és que qui no ame a vosaltres, no desige d'ésser amat, ans (axí com a persona a qui no plau la virtut de la natural afecció, ne sent ne conex aquella) me reprèn: de què jo poch me cur.

- 33 E aquels qui contra la mia etat van parlant, mostren mal que coneguen perquè lo porro ha lo cab blanch e la coa verda: als quals, lexant lo motegar⁵ dels huns e dels altres, responch que jo may reputaré haver vergonya fins en l'estrem de la mia vida de complaure en aquelles coses a les quals Guido Cavalcant e Dant Eligeri ja molt veyls e micer Sino de Pistoya ja molt pus veyll se tingueren ha honor, e-ls fou
- 120v 34 molt plasent en l'estrem de la llur vida / aquest delit. E si no fos que seria fora d'estil per massa longitut, jo produiria les istòries, e aquellas mostraria totes plenes de antichs e de molt valerosos hòmens qui en llurs madurs anys subiranament han estudiat de complaure a les dones: e si açò no saben, vagen-ho

apendre.

- 35 E dien que jo ab les mies esciències vaga estar, la qual cosa aferm que és bon consell, mas totstamps nosaltres no podem estar ab les sciències ne ésser ab elles. Mas quant se esdevé que l'om se partex de helles e s delita de veure coses qui ls semblan, no és cosa de blasmar: e com les sciències sien subiran bé, no valen a açò a què les dones valen, e pur elles no han lo primer respecto semblanca de aquelles; e com per hobra no m plaguesen, per açò m deureien plaure, possat que elles són stades ocasió de fer-me compendre mil versos de amor, e les esciències may no m foren ocasió de ffer-ne nengú.
- 36 En fer-los enperò me ajudaren elles bé e mostraren-me de ffer-los; e en scriure aquestes istòries, posat que sien coses molt simples, si són elles vengudes moltes voltes a ffer-les en semblanca de les dones; perquè calén-se de aquestes coses ne del munt de Parnasso ne de les esciències, no m'és greu tant com molts se pensen.
- 37 Mas què direm nosaltres de aquels qui de la mia vida han tanta compassió dient que mils m'estaria que procuràs d'on hauré pa ne vi? Certes jo no m sé sinó que vull en mi matex pensar qual deu ésser la llur resposta, perquè m pens que, si yo per necessitat los en demanava, que m dirien: "Ve en bon'ora, cerca-te n entre les novelles e faules que has escrites". E cert que ja més ne trobaren entre les llurs faules los poetes:
- 38

car molts anant darrera les llurs faules han feta florir la llur etat, e en contrari molts cercant de haver més pa que necessari no·ls era són perits. Donchs lansen-me deffora aquests tals la hora que jo·n demanaré a ells, car encara a Déu mercè no·n é mester; e, com pur sobrevingués la necessitat, jo he, segons l'Apòstol, cor per abundar e per sofferir necessitat: perquè no càlega a nengú més de mi que a mi mateix.

39 E aquells qui dien que aquestes coses no són estades, hauria per molt car que les volguesen cercar, si ço que jo escriu és discordant: e si o era, se/ria justa cosa la llur
121r reprensió e jo mateix me estudiaria de esmenar-me; mas attenent que alre no·m apar sinó paraules, jo·ls lexaré estar ab la llur hopinió, seguint la mia e dient de ells ço que ells dien de mi.

40 E havent per aquesta vagada asau respost, dich que ab la ajuda de Déu e de vosaltres, senyores molt nobles, jo procehiré girant les espatles en aquest vent e lexant-lo buffar, car jo no veig que de mi pusque·n alre esdevenir: lo qual buffament torba alguns no movent-los de la terra, e si·ls mou los porta en alt e sovent sobre los caps dels hòmens e sobre les corones dels reys e dels emperadors, e tal volta sobre los alts palaus e sobre les excellentes torres los lexa caure; de les quals si·n cauen, no poden anar pus avall que del
41 loch hon foren levats. E si may ab tota la mia força me disponguí en dever-vos complaure, ara més que may m'i deport, per ço com jo conech que altra cosa no poria dir algú ab raó, sinó que jo e los altres qui us amam hobram naturalment; a la qual ley, ço és la natural, voler contrestar ha mester massa

gran força, e moltes voltes no solament en va mas ab molt gran
42 dan del trebalant se obren. Les quals forces jo confés que jo
no he ne desig haver en açò; e si les agüés, jo les prestaria
pus tost que no les obraria. Perquè callen los morderós e
lexen-nos estar en aquesta breu vida.

43 E tornem là hon nos departim de la horde començada, e
ajam asau vagat.

44 Ja havia lo sol gitadas del cel totes les esteles e de
la terra la ombra de la nit, com Filóstrato féu levar tota la
sua bargada, e anant-se-n en hun bell jardí aquí-s comencaren a
deportar: e venguda la hora del manjar, se dinaren llà hon la
45 nit passada havien sopat. E levant-se de dormir, estant lo sol
en la major sumitat, en la manera acostumada après de la
fontana se posaren a seure e aquí Filóstrato comandà a Ffiameta
que principiàs a novellar: la qual sens pus esperar honestament
axí començà.

1 Tancredi, príncep de Salerm, aucís l'amant de sa filla, a la qual tramès lo cor; e mesclant ab aquell aygua enverinada, la bech e morí. Los noms dels quals foren Giscart e Guismunde.

121v 2 - Fera matèria de raonar nos à huy comendada lo nostre rey, pensant que, pus som venguts per alegrar-nos, hajam a recomtar les làgremes dels altres, les quals no·s poden dir en manera que qui les diu e qui les hou no·n hage compassió. E acò crech que age fet per temprar la alegria que havem aguda en los dies passats: mas quesque lo y age mogut, pur a mi no cové de mudar la sua voluntat, e per co hun piadós accident e desaventurat, ditgne de les nostres làgremes, vos recomtaré.

3 Tancredi¹, príncep de Salern, fonch senyor molt benichne e molt humà e de benichne enginy, e visqué molt benicnament, si en la vellesa no s'agués les mans ensutzades en si mateix; lo qual en tot l'espai de la sua vida no hac sinó una filla, de la qual fóra estat pus alegre que may no l'agués
4 aguda. E aquesta fonch per lo pare tant tendrament amada, com may fos nenguna altra ffilla per pare: e portant-li aquesta

tant tendra amor, ella s'avancà de molts anys e, no sabent-la lo pare partir de si mateix, no la maridava ans ab si continuament la tenia: mas a la fi li covench a donar-la a un fill del dux de Càpua, ab lo qual poch temps estech maridada; e mort lo dit marit, romàs vídua: perquè li covench tornar star ab lo pare.

5 Ere aquesta subiranament bella de cors e de cara, tant com may fos nenguna altra fembra, e molt sàvia², més que a dona per ventura no's pertany. E stant ab lo pare axí com a gran dona e en moltes delicadures, veent que lo pare, per la gran amor que li aportave, poch a cura havia de remaridar-la per no haver-la a partir de si, ne a ella per semblant no paria honesta cosa de requerir-lo'n, e estant en tal manera, sí pensà de voler haver, si ésser pogués, amagadament un valerós amant.

122r 6 E veent husar molts / hòmens en la cort del pare (axí com nosaltres veem en les corts del senyors) considerà la manera e los costums de molts e, entre'ls altres, d'un jove veylet del pare, lo nom del qual era Guiscart, home de ximpla condició mas per virtuts e per costums era molt noble: e perquè li plagué més que nengú altre, fortment se encès de la sua amor. E lo jove, lo qual no era poch avist, d'ella encontinent se apercebé: e avent-ho per cert, en tal manera al cor la s'avia mesa, que en nenguna altra cosa sinó en amar-la no avia son enteniment.

2 ms. repeteix: e molt savia

7 E en tal manera amant la hu al altre secretament, nenguna altra cosa no desijaven sinó que fossen ensemps, no volent-se de aquesta amor la hu ne l'altre ab nenguna persona fiar; e volent-lo·n certefficar, en si matexa pensà una nova manera, la qual fonch aquesta: ella escriví una letra, e en aquella co que havia a ffer lo jorn següent per ésser ab ella lo notifficà; e après aquella mes en hun canyó de canya e solacant la donà a Guiscart e li dix: "Guiscart, fes de aquesta canya al vespre un buffador a la tua serventa, ab lo qual ella encena lo foch".

8 E Guiscart, prenent la dita canya, avisà en si matex que aquesta sens ocasió no li era stada dada; e axí pensant, se·n partí e se·n anà a la sua casa: e guardant la canya, aquella viu fesa, e hobrint-la, trobà dintre la letra, e aquella legida e ben comprès so que havia a ffer, lo pus content ome fou qui may fos e adonà·s encontinent en dar hobra ab acabament que a ella posqués anar en la manera per ella contenguda, e fou aquesta:

9 Après del palau del príncep havia una cova antiguament feta, en la qual cova dava claredat hun espirall fet per força qui exia en la sumitat del munt; la qual, per co com per longa antiquitat era abandonada, era plena de pruyons e d'erbes desobre, e en l'antrada de la qual havia una escala, per la qual hom devallava en la dita cova, la qual estava tancada en manera que nengú no y podia entrar, si per part de dins no era consentit; e en l'altre cap de la cova per consagüent havia una escala qui anava en una cambra secreta del palau, la qual la

dona tenia, per hun portal lo qual estava tancat e per
10 antichitat havia gran temps que no s'era hubert. E per co era
axí fora de enteniment a la gent que no u havien a nenguna
memòria, e quasi no era nengú en memòria de qui fos: mas Amor,
als huylls de la qual nenguna cosa secreta no-s pot amagar,
122v 11 l'avia portada en memòria de Guismunda. / La qual, per so que
nengú no se-n posqués apercebre, molts dies continuament ab son
enginy havia pensat en quina ne en qual manera poria venir fet
de obrir la dita porta: la qual huberta, viu l'espirall en la
dita cova, e ben vist e ensercat com se podia fer, tramès a dir
a Guiscart que en la manera per ella dita degués venir,
12 designant-li l'altesa que havia. Perquè Giscart, entesa la
cosa, se forní d'una corda ab certs nuus, per la qual pusqués
muntar e devallar per l'espirall, e après se vestí d'un cuyro
qui de les romagueres e pruyons e altres espines lo deffenesen
e, sens fer-ne nenguna cosa a sentir a nengú, en la següent nit
a l'espirall se-n anà: e comanat la hun cap de la corda en una
brancha que havia en la bocha del espirall, per aquella se
acalà en la cova e aquí esperà la dona.

13 La qual tota aquella nit ab ànsia estech esperant saber
si Guiscart seria entrat en la cova; e lo dia següent ella
guardà si Guiscard si per la cort lo vera, e no veent-lo,
encontinent pensà que era en la dita cova. On après foren
dinats, faent semblant que volia dormir, tramès fora totes les
donzelles; e tançada tota sola dins la cambra, devallà en la
dita cova, on trobà lo seu Guiscard, e aquí ensemps se feren
maravellosa festa; e entrant-se-n en la sua cambra, ab gran

14 plaer gran part de aquell jorn estigueren. E donant sacreta
 horda en lur[es] amor[es] per co que sacrets fosen, se·n tornà
 Guiscard en la dita cova, e ella, tanchada la porta, se·n tornà
 sacretament a les sues donzelles. E la n[ost]ra següent Guiscard
 per la corda ensús isqué de la dita cova; e après, pus lo camí
 fou dispost, en poch de temps moltes vegades hi tornaren
 ensemps.

15 Mas la fortuna, envejosa de axí gran delit e alegria,
 en poch temps los tornà en tristícia e en amargós plant; e fou
 per semblant manera:

3

16 Tancredi havie en costuma algunes voltes de venir-se·n
 tot sol en la cambra de sa ffilla e aquí estar-se ab ella
 raonant e solacant, axí com aquell qui no havia altra
 17 consolació ne altre deport sinó com ab sa filla podia ésser. E
 hun jorn, après que agueren menjat, lo príncep se·n anà per
 solacar-se ab la ffilla e trobà que Guismunda se·n era anada al
 jardí ab totes les sues donzelles e, sens que per nengú no fou
 123r vist ne sentit, / se·n entrà en la sua cambra; e sentint que
 era al jardí, no volent-la torbar de son delit, trobant les
 finestres de la cambra tancades e les cortines del lit tirades,
 als peus del dit lit en hun cantó sobre hun banquet se reposà;
 e posat lo cab sobre lo lit e tirada la cortina sobre si, axí
 18 casi com si amagadament s'i fos mes, [s'adormí]. E amagat e axí
 durment, veus que vench Guismunda, qui per sa ventura aquell

dia havia fet venir Guiscart en la cova e, lexades les sues
 donzelles en lo jardí, planament se·n tornà en la sua cambra; e
 aquella tanchada, sens pensar que nenguna persona hi pogués
 haver, e uberta la porta a Guiscart qui la sperava, se·n anaren
 sobre lo lit: e, axí com havien acostumat, ensemps burlant e
 solacant, se esdevench que Tancredi se esvellà e senti e viu so
 19 que Guiscart e la ffilla feyen. E dolent-se d'acò ultra mesura,
 primerament volch cridar e après pres partit de callar e de
 amagar-se, dissimulant co que vist havia: sí plagués a Déu ho
 hagués servat en la manera que u havia proposat, mas la fortuna
 20 variatbla no li lexà servir son dagut pensament. Ans, après
 que·ls dos aymans hagueren estat per lonch espay ensemps, axí
 com havien acostumat, sens talayar-se de Tancredi⁴ ne de nengun
 altre, com los paregué temps devallaren del lit e Guiscart se·n
 tornà en la cova e ella, exint-se de la cambra, se·n anà al
 21 jardí. E Tancredi⁵, posat que era vell, per una finestra se
 calà en un jardí, sens que no fou vist de nengú, e com a mort
 en la sua cambra se·n anà destret de greu dolor.

22 E après per horda ell provahí que en l'exir del
 espirall Guiscart fos pres: e axí ho féu, car en la següent nit
 sus lo primer son Guiscart, exint de la cova ab lo vestiment de
 cuyro, fou pres secretament per dos hòmens e amenat a
 Tancredi; lo qual, com lo viu, casi plorant dix: "Guiscart, la
 mia benichnitat e amor que jo havia envert tu no havia merescut

l'ultratge e la vergonya la qual has feta a les mies coses, segons jo dels meus huyls he vist".

23 A les quals paraules Guiscart nengunes coses no respòs sinó aquestes: "Amor pot més que vós ne yo no podem".

24 E sens pus a dir, lavors comandà Tancredi que en una cambra fos mes e aquí ben guardat.

25 Havia lavors Tancredi molts e innumerables pensaments,
123v ab los quals / congoxosament passava son temps, e al deprés-
menjar sagons havia en husança se'n anà en la cambra de sa
filla, la qual féu cridar; e tancant-se ab ella dedins e
26 plorant, li començà a dir: "Guismunda, jo-m pensava conèixer la
tua virtut e la tua honestat, e may no aguera poscut caber en
l'enteniment, si a mi fos estat dit (si yo de mos huyls no u
hagués vist), que tu desota nengun home, si ton marit no fos,
te fosses mesa: e tant solament no pensara que u aguesses fet,
ans encara no creguera que u aguesses pensat; per la qual rahó
aquesta pocha romament vida qui-m resta en la mia vellesa serà
totstemps de açò recordant, e no tant solament me recordarà
27 açò, ans encara ne sofferé vida greu he enujosa. E almenys
agués plagut a Déu que, pus que a tanta desonestat te devies
enclinar, haguesses pres home qui a la tua noblesa fos
condecant; mas entre tans que n'usen en la mia cort has elegit
Guiscart, jove de vil condició qui en la nostra cort de poquesa
encà quasi per amor de Déu havem nodrit; de què tu m'as mes en
gran affany e en cruel pensament, no sabent jo quin cab me dega
28 pendre ne què dega fer de tu. Car de Guiscart, lo qual jo fiu
pendre anit quant exia de la cova, ja l'é fet metre en presó e

ja sé yo en mi matex què·n deig fer; mas de tu sab Déu que jo
29 no sé què me·n dega fer. Car de la una part me tira la amor que
jo totstems t'è aportada més que pare may no féu a filla, e
d'altra part me tira la gran injúria que per tu é presa per la
tua gran folia: e la hu vol que jo·t perdó e l'altre vol que
jo contra la mia natura me cruellesqua: mas abans que jo
prengua partit de açò, he desig de hoir co que tu en açò deus
dir". E dit açò baxà los huyls, plorant axí com si fos hun
infant ben batut.

30 Guismunda, oït lo pare, axí com aquella qui conaxia que
la sua sacreta amor era descuberta e no tant solament eren
descuberts ans encara Guiscart era pres, e en aquell punt senti
dolor inextimatble e fou en punt de mostrar-ho ab crits e ab
làgremes, segons les fombres acostumen de ffer: mas pur aquesta
volta vencé lo seu cor e alterà la sua cara e ab maravellosa
124r forca respòs, havent ja proposat en si matexa / que, si
Guiscart moria, ella no volia pus viure, pensant que ja fos
mort lo seu Guiscart.

31 Perquè, no com a dolenta fembra represa de son
deffaliment, mas axí com a no curant-se de res e valerosa, ab
cara exuta e ferma e de nenguna part no torbada dix al pare:
"Tancredi, pare meu, ne a negar ne a pregar no son disposta,
per co com ne la hu no·m valria ne l'altre no vull que·m
vàlega; e hultra açò en negun acte no·m vull retre benichne en
la tua mansuetut ne en la tua amor: mas, lo ver confessant,
primerament ab justa rahó entén a deffendre la fama mia, puys
32 ab fets fortment seguir lo meu guosar. La veritat és que jo he

amat e ham Guiscart, e tant com jo viuré, qui serà poch,
l'amaré, e si après de la mort nengú ama l'altre, jo amaré a
ell: mas en açò no m'induhí mi la tua pocha diligència de
33 maridar-me? Manifest devia ésser a tu, pare meu, que, pus tu
eres de carn, tu havies engenrada filla de carn e no de fust ne
de pedra ne de ferro; e recordar-te deuries, ara com est vell,
quines ne quals són estades les forces de la tua joventut: e
com tu, qui est home qui en ta joventut t'est exercitat en
amors, e no devies menys conèxer aquelles coses que les
34 delicadures aporten als vells e als jóvens? E son donchs, axí
com tu, engenrada de carn, e [no] he tant viscut que encara no
sia jove, e per la una cosa e per l'altra son estada plena de
incomparables desigs, les quals forces la vellesa ha tretes de
tu e no de mi: e per ço com son estada maridada, é conagut quin
35 pler era donar compliment a semblant desig. A les quals forces
jo no posquí resistir, ans haquelles aquí a seguir e, axí com a
jove fembra, me disponguí a namorar-me. E cert en açò posí
totes les mies virtuts (e no vull que vàleguen a tu ni a mi), e
d'aquel natural peccat me callava tant com per mi se podia
36 callar per no haver vergonya. A la qual cosa piadosa Amor e
benichna Fortuna asau amagada via me havien donada e mostrada,
per la qual, sense sentir-ho algú, jo a mos desigs pervenia: e
acò quisqui t'o age mostrat o comsevulla que tu ho sàpies, jo
124v 37 no-m sé. Guiscard no ha haguda a mi / per cars desastrat,
axí com fan molts, mas ab desliberat consell elegí ans a ell
que no a nengun altre e ab evist pensament longament me son
38 gaudida del meu desitg. De què par a mi que, ultra l'amorós

peccat que dius que he comés, vols seguir la vulgar hopinió ans que no la veritat, dient que pus amargosament te torbes com jo no he pres home noble de linatge e de condicions (que no feres) e que un home de baxa condició me son mesa a hamar. La qual cosa lexa amar, e lexa les dichnitats e reguarda quants prínceps veuràs de una mateixa carn: e tota la carn ha creada hun matex Creador, e totes les ànimes ab eguall força e ab equal potència e ab equal virtut són creades. E la primera virtut que nosaltres havem si és que tots nexem e nexerem eguals sens nenguna differència; e aquells qui major part han en ben hobar son dits nobles, e los altres, sien qualssevullen, romanen sens noblesa. E ben contrària usança haveu vosaltres, e cert aquesta ley està amagada entre vosaltres: e ella no és tolta ne amagada de la natura dels bons costums; e per ço aquell qui virtuosament obra apertament se mostra gentil, e qui en altra manera l'anomena, no aquell qui és anomenat mas aquell qui anomena, comet deffaliment. Reguarda donchs tots los teus nobles hòmens e examina la lur virtut e los lurs costums e les lurs maneres, e l'altra par los costums e les maneres de Guiscard: e si tu volràs jutjar sens animositat, tu diràs a ell molt noble e a tots aquests teus nobles diràs vilans. De les virtuts e de la valor de Guiscard jo no n'é creguda may nenguna persona sinó les tues paraules e los meus huylls. E qui lohà may tant Guiscard com tu de totes aquelles coses honoroses de què hun noble hom deu ésser loat? E cert no pots negar que axí no sia: car, si los meus huylls no m'enganen, nenguna lahor no li fonch may donada que jo no la

ves hobar a ell pus maravellosament que les tues paraules no podien examinar: e si en açò jo son estada enganada en res, per
43 tu son estada enganada. E si tu diràs que ab hun home de baxa mà o condició me son atrobada, no diràs ver: mas per ventura, si tu deyes axí que jo he sabut un valent home servidor teu
125r metre de baix estat en alt, diries ver; e tu / sabs bé pare meu, que may pobretat no tolgué jentilesa a nengú. Molts e molts grans prínceps e senyors foren pobres, e molts de aquells qui caven la terra e molts de aquells qui guarden les hovelles
44 foren e són molt richs. Lo darrer dupte que'm mous, si és que dius que amor te forca que'm perdons e d'altra part la injúria que t'é feta te requer que t'encruellesques contra mi: perquè co que en ta joventut no as fet, fes-ho ara en ta vellesa, co és que t'encruellesques e husa en mi de la tua crueltat, per la qual nenguns prechs no son disposta de fer a tu, axí com de primer feya ans de la ocasió d'aquest peccat, si peccat pot éser dit, e per co com jo t fas certa que co que de Guiscart has fet o faràs, si de mi no u fas, lo semblant faré jo ab les
45 mies pròpies mans. Ara via, ab les fombres ve escampar les tues làgremes e encrueleix-te contra mi e, si t par que t'o aga merescut, alciu-me".

46 Lavors, coneix lo príncep lo gran esforç e lo guosar de la sua filla, mas gens per co no crech que ella fos disposta axí fortment, en tot co que les sues paraules sonaven ne ella deya; perquè partint-se d'ella ab intenció de [no] voler en alguna cosa proceir contra ella en sa persona, pensà que lexàs refredar la sua fervent amor, e comandà a dos qui Guiscard

guarjavèn que la següent nit sens nenguna remor lo escanyasen, li traguessen lo cor e aquell li aportassen. Los quals, axí com los era estat comandat, ho meteren en hobra.

47 E vengut lo següent dia, lo príncep se féu venir una gran e molt bella copa d'or e en aquella lo cor de Guiscard féu metre e per hun seu secret familiar lo tramès a la sua filla, dient-li [que] quant lo li donàs li digués: "Lo teu pare te tramet açò per aconsolar-te de la cosa que tu més ames, axí com tu has aconsolat ell de la cosa que ell més amava".

48 E Guismunda, après que'l pare se'n fonch partit lo dia abans, no movent-se del seu ferm propòsit, se féu venir herbes e rael's verinoses e aquelles destillà sperant, si allò de què ella's temia se esdevenguera, que agués ab què exocutàs lo seu
49 propòsit. E vengut lo familiar ab lo present e ab les paraules del príncep, ab cara ferma la copa pres; e aquella descuberta, com viu lo cor e hac enteses les paraules, tantost hac per cert que aquell era lo cor de Guiscard; perquè, levant los huyls
125v envert / lo familiar e mirant-se aquell, dix: "No's pertanyia menys dichna sopoltura que d'or a semblant cor d'aquest, e en açò ha lo meu pare obrat molt sàviament".

50 E dit açò, acostant-se lo cor a la bocha, lo besà e puys dix: "En totes coses e en la fi e en l'estrem de la mia vida he trobada envert mi la amor del meu pare, e ara més que may; e per ço les dereres gràcies, les quals jo li dech de tant gran present, li vull retre".

51 E dit açò, girant-se envert la copa que tenia estreta en les mans, reguardant lo cor dix: "Ay! dolç palau de tots los

meus plaers, maleyta sia la crueltat d'aquell qui ab los huylls
del front a mi-t fan veura e mirar! Asau era a mi que ab
52 aquells del meu cor te miràs cascadun'hora. Tu as fornit lo teu
cors, tu est espatxat, tu est vengut a la fi a la qual cascadu
corre e ha venir, tu as lexades les misèries d'aquest món e los
affanys del teu enemich matex: aquella sopoltura has que la tua
53 valor à merescut. Nenguna cosa no-t mancava a haver complides
les tues exèquies, sinó les làgrimes de aquella la qual tu
mentre vivies as tant amada: la[ls] qual[ls] per ço que tu les
agueses, ha posat Déu al cor del meu cruel pare que a mi-t
trametés, e jo les te donaré ab los huylls exuts e ab cara de
nenguna cosa espaventada; l'auràs e après sens negun lagui faré
que la mia ànima se ajustarà ensemps ab aquella que jo tant
54 carament é amada. E ab qual companyia poria jo anar pus
contenta ne millor segura que ab la sua ànima? E jo son certa
que ella és encara ací dintre e reguarda los huylls del seu
delit, axí com aquella qui encara ama e espera la ànima mia,
per la qual és sobiranament cridada".

55 E dit açò, no en altra manera sinó axí com una font
d'aygua agué en lo cap, e sens fer hun famenil acte, se
enclinà e plorant començà a vesar tantes làgremes, que
miraculosa cosa fou de mirar, e besant infinides voltes lo cor
56 mort que ella tant amava. Les sues donzelles se meravellaven
quin cor era aquest ne què volien dir les sues paraules, les
quals no entenien, mas vencudes de compassió, plorant totes
demanaven a ella piadosament quina era la ocasió del seu
plant: mas / tot ho demanaven en va e molt, com més podien ne

6
sabien, se estudiaven de confortar-la.

57 La qual, après que hac molt plorat, alsant lo cap e exugant-se los huylls dix: "O cor meu molt amat, tot mon offfici envert tu é finit, e no-m resta alre a ffer sinó fer venir aci la mia ànima a fer companyia ab la tua".

58 E dit acò, si-s féu donar hun got d'aur en lo qual era l'aygua que lo dia davant havia feta, la qual mes en la copa hon era lo cor lavant de moltes de les sues làgremes; e sens nenguna por hi posà la sua boqua, bevent aquella; e après que hac begut, ab la copa en la mà se-n muntà sobre-l seu lit, e on millor e pus honestament posqué compongué lo seu cors e lo seu cor après d'aquell del mort: e sens dir alguna cosa esperava la mort.

59 Les sues donzelles, havent vistes e hoïdes algunes coses, axí com aquelles que no sabien quina aygua era aquella la qual ella havie beguda, trameteren a dir a Tancredi⁷ tot co que vist ne hoït havien; lo qual, tement-se de acò que li avench, prestament vench en la cambra de sa filla, en la qual atès⁸ en aquella hora que ella en son lit se posà; e Tancredi ab dolces paraules la començà a confortar-la, e veent los térmens en què era, començà dolorosament a plorar.

60 Al qual Guismunda dix: "Tancredi, estoga aquexes làgremes a menys dolorosa fortuna que aquesta, e a mi no les dons, car no les desitg. E qui viu may nengun altre plorar sinó

tu d'acò que ell matex agués volgut cometre? Cert tu comences
metre en horda tal pràtica, perquè-t prech d'aquí avant no la
vulles servir. Mas prech-te que, si gens d'aquella amor que tu
m'as aportada viu encara en tu, que per lo darrer do me atorch
que, pus no t'és vengut en grat que jo cativament e amagada
visqués ab Guiscart, almenys lo meu cors ab lo seu (hon que
l'ages fet gitar) mort palesament⁹ stiga".

61 E dit açò, la gran angosa no lexà responre al príncep;
e ja Guismunda se senti ésser venguda a la sua fi e, estreyent
lo cor mort ab los seus pits, dix: "Romaniu vosaltres ab lo nom
de Déu, que jo me-n vaig". E girant los huylls e perdut tot lo
sentiment, d'aquesta dolca vida se partí.

62 E axí dolorosa fi féu la amor de Guiscart e de
126v Guismun/da, com haveu hoit: la qual Tancredi après de molts
plants, penedint-se tart de la sua crueltat, ab general dolor
de tots los salernitans, honorablement abdosos en un matex
sapulcre los féu sabullir.-

⁹ ms. palesamentment

1 Ffrare Aubert d'Imula ab una falsa confeció se jach ab madona
Liceta, donant-li entenent que era l'àngel sent Grabriel.

2 Fou la novella de Fiameta contada, com les làgremes de
cascuns moltes voltes foren vengudes fins al shuylls; e aquella
complida, lo rey ab vista esmayada dix: - Pocha cosa-m faria
donar la mia vida per la meytat del delit que Guiscart hac de
Guismunda: e d'acò no us deveu maravellar, com acò sia cosa que
jo, vivint, cent ¹ en una hora mil voltes la mort, e per tot acò
3 una part de delit, per ocha que sia, no m'és dada. Mas
jaquescam estar al present los meus fets en lur terme, e vull
que en los fers ² raonaments, e en los accidents semblants en
part als meus, Pampinea raonant li vage après: e sense duple ja
algun congoxós pensament comenc a sentir en lo meu cor per lo
sue raonament.- Pampinea, sentint que lo comandament venie a
ella, per son sol sentiment conech l'esmayament de la companya,
e aquell del rey per les sues paraules: e per co, pus disposa
a voler-los recrear que pel comandament del rey, per contentar-
los volch dir una novella de riure, e sens exir del propòsit se

dispongué e comencà axí:

5 - Vulgarment se diu un tal proverbí: 'Clergue qui per
bo és tengut, pot fer mal, que no és cregut'; lo qual provebi³
me mostre de parlar matèria: quanta ne qual és la ipocrasia
dels religiosos, los quals [van] ab vestadures amples e largues
e ab vista artifficialment posada e ab veu homil e mansueta per
dar entendre als pechs que deuen tolra a altri per donar a ells
per venir a salvació; e açò diuen no com a hòmens qui han a
guanyar ne a percassar Paradís axí com nosaltres, mas axí com a
possehidors e senyors d'aquell, donant-/ne a cascú qui mor
127r segons la cantitat dels diners que lexa, e en tal manera lo
posen en excellent loch; e puys en aquells qui en lurs paraules
7 donen fe se esforcen de enganar. Dels quals si lícit fos a mi
de mostrar, tost ho auria declarat a molts simples mesquins,
qui creuen laugerament, ço que en lurs capes largues tenen
amagat. Mas ara fos pler de Déu que axí·n prengué a cascú
d'ells de les lurs falsies com féu en hun frare menor, no pas
jove, ans de aquells qui en major estima era tengut en Venècia:
del qual subiranament me plau recomtar, perquè les ànimes
nostres, plenes de compassió per la amor Guismunda que havets
entesa en la propdita novella, vullats relevar ab pler e ab
rialles; e per ço dich axí:

8 Devets saber que en Hímola fonch un home de celerada
vida, lo nom del qual era Alberto de la Massa, lo qual

vituperosament era tractat per los ciutadans de Himola, en tant que, no tant solament de lles falsies no-l creyen, ans encara de lles veritats no era cregut enloch hon fos conagut: perquè ell, parent-li [quel per la sua guargamella no havia loch entre ells, com a desesperat se-n anà en Venècia, a on tota ⁴ brotura és rebuda, e aquí pensà de trobar manera al seu malvat obrar la qual no havia feta ne tenguda en nenguna altra 9 part hon fos estat. E aquí, de consciència remordut de les malvades obres per ell fetes en lo passat, e ab sobirana humilitat se mostrà a tothom ésser tornar ver catòlich e, faent-se frare menor, se féu anomenar frare Albert d'Imòla: e segons l àbit comencà a fer per semblant una aspra vida e tenir molt estremament la penitència e la abstinencia de la vida e retgla; no menjant may carn ne bevent vi, quant no-n havia qui 10 li plagués. E no apersebent-se-n nengú, de ladre e d'alcevot e de subiran mentidor e honayer que era, sobtosament fonch tornat un gran preycador, sens que gens per axò no havia los preïchs 127r / vells abandonats, quant amagadament los podia metre en obra; e per semblant totstemps al altar quant selebrava, si molts lo miraven, continuament plorava la passió del Salvador, axí com aquell a qui costaven poch les làgremes quant les volia 11 mostrar. E en breu de temps, ab los seus preïchs e ab les sues làgremes, ell sabé en tal guissa los vanecians escar, que quasi de tots quants testaments s'i feyen era fael comissari e

depositari, e guardador dels diners, e confessor e aconsellador quasi de la major part dels hòmens e de lles dones: e faent-ho axí, de lop que era, foch tornat pastor, e la sua fama de santedat era tornada major en aquella part que no foch may de sent Ffrancesch.

12 E estant axí, se esdevench que una gentil dona apellada madona Lisseta, muller d'un gran mercader lo qual en Flandes ab les gualeres era anat, s'anà a confessar ab lo sant frare ab algunes altres dones; e estant agenollada als seus peus e havent dita part de sos affers, fou demanada si havia negun enamorat.

13 La qual ab fort e mala cara respòs: "Hudà, mosènyer, e no haveu vós huylls al cap per veure la mia bellesa si és feta axí com d'aquestes altres? Massa n'auria jo dels enamorats si n volia; mas no és la mia bellesa tal que s dege lexar amar a tals hòmens com huy són en lo món, ne és tal com d'aquelles que vós havets acostumades de veure, car jo son dichne d'ésser bella en Paradís". E ulltra açò dix tantes coses d'aquesta sua bellesa, que foch hun gran fastig d'hoir-ho.

14 E frar'Albert conech encontinent que aquesta deya més açò per folia que no per bon seny, e parent-li dona fort vana e disposta per haver-ne son obtat, laugerament d'ella se enamorà. Mas pur per mostrar-se sant aquella vegada, la comencà a rependre e a dir-li que açò era vanaglòria e gran peccat: e escanpant moltes d'altres paraules, per aquella raó la reprenia; perquè la dona li dix que ell era una bèstia e que ell no conaxia què era una bellesa més que altra. Perquè frare,

no volent-la pus torbar, après que ach feta la confessió, la
128r lexà / anar ab les altres.

15 E après hac estat uns quants dies, pres un seu fael
companyó, se-n anà a casa de madona Lisseta: e tirant-se a un
depart en una sala ab ella, no podent ésser vist de nengú, se
agenollà davant ella e dix: "Madona, jo us prech per Déu que
vós me perdoneu d'acò que jo digmenge propasat vos digguí a
casa nostra en vostra confesió, raonant vós de la vostra
bellesa, de què jo fuy la següent nit axí forment castigat, que
may despuys no-m son poscut levar del lit fins huy".

16 "Oymè mesquina", dix la dona "e qui us n'à axí
castigat?"

17 A la qual dix fra Alberto: "Madona, jo estant la nit en
horació axí com me suy estar totstems, jo viu sobtosament en
la mia sella una gran resplandor, e abans que no-m posquí ésser
girat, jo-m viu damunt un jove molt bell ab un gros bastó en
les mans, lo qual me pres per la capa e, lantsant-me als seus
18 peus, tantes me donà, que tot lo cors me rompé. Al qual jo
aprés demané per què acò havia fet, e ell assegurant-se me dix:
'Per co com tu has huy presumit de rependre la celestial
bellesa de madona Lisseta, la qual ja ham sobre totes les coses
19 del món'. E jo lavors demané ell qui era; lo qual me dix que
era l'àngel Gabriel. E jo lavors agenolant-me li diguí: 'O
senyor meu, plàcie-us que vós me perdoneu'. Al qual après de
moltes pregàries, me dix: 'Jo-t perdó ab tal covinent: que tu a
ella vages demanar perdó; e si ella no-t perdona, ho hic
tornaré e donar-t'é tantes, que jo-t faré dolent per tot lo

temps de ta vida'. E co que més me dix, jo no us o diré, si primerament no'm perdonau".

20 La dona folla, qui naturalment creu tot quant li és dit, tota alegre crech laugerament tot quant li deya; e après li dix: " Frare Albert, e no us deya jo que les mies baleses eren celestials? Cert bé meresquereu que us aguesen mort; mas, sí Déu m'agut, a mi és greu fins aquí, e per co que no us sia fet pus mal d'ecí avant, jo us perdó en tal manera que vós me digau après co que l'àngel vos dix".

128v 21 Ladonchs frare Albert dix: / "Madona, pus me haveu perdonat, jo us ho diré volentera; mas recort-vos una cosa, que co que jo us diré vós vos gardeu de no dir-ho a persona qui sia en lo món, si donchs vós no voleu guastar vostres fets, ara 22 com sou la pus benaventurada dona qui sia en lo món. Aquest àngel Gabriel m'à dit que jo us digués que ell vos ama tant, que no és cosa en lo món que tant am e que moltes vegades fóra vengut de nits estar ab vós, sinó que à por que no us 23 espaventats. Perquè us tramet a dir per mi que una nit vol venir solacar-se ab vós una stona; e per co com ell és àngel e no-l porieu tocar, vol venir per vostre delit en forma d'ome, e per co diu que vós li tramateu a dir quant voleu que ell hic vengua e en forma de qui, e encontinent ell serà ab vós: de la qual cosa vós vos poreu tenir per benaventurada, més que nenguna altra dona qui visque en lo món".

24 Madona Lisseta, oint frare Albert e molt contenta de la amor del àngel Gabriel, li dix que molt li pleya que l'àngel Gabriel la amàs, per co com ella amava bé a ell e no era may

que en tot loch hon lo veyà depint no li encenés una candelà davant; e tota hora que ell volgués venir, que ell fos lo benvengut e que ell la trobaria tota sola en la cambra, ab aquesta condició: que ell no la degués lexar per la Verge Maria, car ella havia hoït dir que el li volia molt de bé e que bé u podia hom conèixer car en tot loch hon hom lo veyà li estava agenollat davant; e hundra açò, que ell no estigués de venir en qual forma-s volgués, pus no li fes por.

26 A la qual dix frare Albert: "Madona, vós parlau sàviament, e jo hordonaré ab ell tot ço que vós me direu, ab que vós me permetau fer una gràcia qui a vós no costarà res, e és aquesta: que vós vullau que ell venga [ab] aquest meu cors. E veus en què-m fareu gràcia: que ell m'ha promès traure l'ànima del cors e metre-la en Paradís, e tant com ell estarà ab vós, tant estarà l'ànima mia en Paradís".

27 Dix lavors la dona: "Bé-m plau; jo vull que, en loch de les bastonades les quals vós haveu rebudes per mi, que vós ajau aquesta consolació".

129r 28 Lavors dix frare Albert: "Ara fareu que aquesta nit que ell trèpia la porta de la vostra casa en manera que ell pusque entrar, per ço que vinent ell en cors humà no poria entrar sinó per la porta".

29 E la dona molt contenta dix que ho faria. E frare Albert, sentint que havia acabats sos affers, se'n anà, e ella romàs faent axí gran glòria, que no li tochava la camisa al cul, parent-li que mil anys estava a venir l'àngel Gabriel.

30 Frare Albert, pensant que cavaller e no àngel li covania a

ésser la nit, ab confits e ab altres bones coses pensà qe confortar-se, per ço que leugerament no fos descavalcat; e aguda la licència, ab un seu companyó, com fou nit, se·n entrà en casa de una sua amiga, de la qual altres voltes havia pres lo cós com anava a córer la jumenta: e d'equí, quant temps li parech e transfigurat, se·n anà a casa de la dona e en aquella entrà ab les sues frasques que aportades havia, transfigurant-se com a àngel, e pujant-se·n dessus, entrà en la cambra de la dona.

- 31 La qual, com lo viu axí vestit com a àngel, agenollà[·s], e ell com a àngell la benehí e, ⁶levan-la enpeus, li féu senyal que se·n anàs al lit; la qual cosa ella, voluntària a obeir sos manaments, féu prestament, e l'àngel
32 après ab la sua devoció se colgà. Era frare Albert home fort bel de sa persona e home rebust, e staven-li fort bé les ales sobre la persona; e trobant madona Lisseta fresca e bella, altres jochs li féu que lo marit may no li havia fets, e moltes voltes sens ales covench a volar aquella nit, de què ella forta se tench per contenta, e hultra açò moltes coses li dix de la
33 glòria celestial. E puys, vinent lo dia, donà horda a tornar-se·n e ab sos arnesos se·n hisqué, tornant-se·n a son companyó, lo qual, per ço que no agués por de dormir sol, havia feta dormir ab ell la bona dona de la casa faent-li amigable companyia.

- 34 E madona Lisseta l'endemà, après que fonch dinada, contentíssima del àn/gel Gabriel, se·n anà a frare Alberto per recitar-li ço que de ell havia hoït de la glòria e de la vida eternal e com era feta e en quina manera, applicant en açò meravelloses coses.
- 35 A la qual frare Alberto dix: "Madona, jo no·m sé a vós com vos à anat ab ell; de mi us dich que anit, après que jo li aguí feta la embaxada, ell se·n portà la mia ànima entre tantes flors e tantes roses, que may no se·n veren deçà tantes, e stiguí en hu dels pus delitables lochs que ves may, e stiguí-y fins vay matí a matines: ço qui del meu cors se esdevench, jo no·m sé ne us ho dich".
- 36 Dix la dona: "Lo vostre cors estech tota la nit al meu brac ab l'àngel sen Gabriell; e si vós no me·n creets, guardats-vos sota la mamella esquerra e trobar-hi en hun gran suclet que jo doné al àngel, en tal manera que y parrà d'aquests grans dies".
- 37 Dix lavors frare Albert: "Per ma fe jo faré vuy cosa que no fiu gran temps ha, ço és que·m despullaré l'àbit per veure si és ver ço que vós dieu".
- 38 E après de moltes paraules la dona se·n tornà a casa; a la qual frare Albert anà moltes voltes sens rebre nengun enpediment.
- 39 En tant que s'esdevench que un jorn, estant madona Lisseta ab una sua comare e ensemps departint de bellesa e qüestionejant per metre la sua al davant de tota altra, axí com aquella que poch cervell havia, dix: "Ay comare, que si vós

sabíeu a qui plau la mia bellesa, en veritat vós callaríeu".

40 E la comare, axí com aquella que bé la conaxia, dix:
"Comare, vós poríeu dir veritat, mas totavia, si yo sabia qui
és aqueix, no me·n trestornaria axí laugerament".

41 Lavors la dona, qui poch seny, dix: "Comare, jo no·l
vull anomenar, mas la ma entenció que és l'àngel Grabriel, lo
qual me ame més que a si matex, axí com a la pus bela dona qui
sia en lomón segons que ell me diu e jo mesresch".

42 La comare hac lavòs voluntat de riure mas pur se·n
130r re/tench per fer-la parlar pus avant que dit no havia, e dix:
"En fe de Déu, comare, si l'àngel és vostra intenció que sia,
dich-vos que vós vos podeu tenir per la pus benaventurada dona
del món; mas jo no creya que los àngels deguesen fer tals
coses".

43 Dix lavors la dona: "Comare, vós vos erau, que per la
de déu ell ho fa millor que mon marit e ha·m dit que sí fa
encara llà sus; mas, per co com jo li parech pus bella que
enguna qui sia en lo cell, s'és enamorat de mi e ve-se·n estar
ab mi ben sovent".

44 La comare, partida de madona Lisseta, li parech mil
anus de ésser en loch on ella se posqués de açò riure; e
raonant-se una festa ab una gran bargada de dones, a elles
hordonadament recomtà la novella; e aquelles dones dient-ho als
marits e a d'altres dones, e aquelles a altres, pervench a tant
que en menys de dos dies ne fonch plena tota Venècia. E
entre·ls altres, aquells a qui aquestes coses pervengueren
foren los cunyats de la don, los quals, sensa res a dir, se

meteren en cor de trobar qui era aquest àngel e de veure ell si sabia volar; e moltes nits estagueren en aguayt.

45 E avench-se que de aquests fets vengueren algunes noves a les horelles de frare Albert, lo qual, per rependre-la hi volch anar una nit: e a penes se fonch despullat, los cunyats d'ella, qui l'avien vist venir, foren al portal de la cambra. La qual cosa sentint frare Albert e avisant-se de açò què era, se levà e, no veent altre remey, obrí una finestra la qual responia sobre lo major canal de Vanècia, per la qual
46 encontinent se lançà en l'aygua. E per lo fons qui era gran, prestament se'n isqué sens que nengun mal no's féu: e muntat en l'altra part del canal, en una casa que trobà huberta se'n entrà, pregant hun bon home qui dins era que per amor de Déu li campàs la vida, dient-li perquè a-quella hora era aquí. E lo bon home, mogut de pietat, avent a-nar per fer sos affers, lo mès en lo seu lit, dient-li que aquí estigués fins que ell tornàs; e tanchant-li desús, anà per fer sos fets.

47 E los cunyats de la dona, entrant per la cambra, trobaren que l'àngel Gabriel hac lexades les ales e que sens
130v elles havia volat: perquè, casi escarnits del àngel / qui escapat los era, digueren de grans vilanies a la dona, e a la gareria leixant-la desconsolada se'n tornaren ab los arnesos del
48 àngel. E en aquest endemitg, vengut lo jorn clar, stant lo bon hom en certa part de la ciutat per fer sos fets, hoí dir com l'àngel Gabriel era anat a jaure ab madona Lisseta e que ls cunyats lo y havien trobat e per por s'era lansat en lo canal, no sabent què li havia esdevengut: perquè prestament se havisà

que aquell qui era casa sua era devia ésser. E anant-se-n a casa, après moltes noves li dix que, si ell no volia que ell ho digués als cunyats de la dona, que ell li fes venir sinquanta ducats; a la qual cosa frare Alberto prestament donà compliment.

49 E après de asò, desijant frare Alberto de exir de aquí, li dix lo bon hom que en nenguna manera no podia exir sinó en una e és aquesta: "Nosaltres fem vuy una festa, en la qual se mena una bèstia vestida com ha onso, e à-n'i en guisa de hòmens salvatges, e qui d'una guisa qui d'altra, e en la plasa de Sant March se fa una caça, la qual après que és ben fornida e
50 finida, cascú se-n va hon li plau ab aquell qui y ha menat. E si vós voleu, ans que res fasam, que vós siau hu de aquells e que jo en alguna de aquestes maneres vos hic traga, jo us poré menar là hon vós voleu; en altra manera no-m sé com exir hic puscau que no sia conagut, car los cunyats de la dona pensen que vós sou asens entorn en algun loch e per an meses guardes per haver-vos".

51 E posat que fos dura cosa a frare Albert l'anar en tal manera, per la por que havia dels parents de la dona s'i
52 acordà: e dix en aquell on lo volia menar. E aquell, qui ja l'avía tot huntat de mel e damunt ensalгат de plomes, matent-li una cadena al coll e una capsana d'ayllases al cap e donant-li en la una mà hun bastó e en l'altra dos grans cans que havia menats de la carnereria, tramès per hun corador qui anàs
131r cridant que tothom qui volgués veura l'àngel Ga/briel que anàs
53 a la plasa de Sant March: e fou lo coredor home venecià. E

aquests abduy lo menaren deffora, e metent-lo's davant e tenit-lo detràs per la cadena, no sens gran remor de molts (que tots deyen: "Qui és aquell?") lo menaren a la plasa, on, entre aquells qui venguts hi eren detràs e aquels qui havien hoït lo
54 corredor qui hi eren venguts, eren gent sens fi. E après que allà foren pervenguts, en una colona fou ligat l'om salvatge, faent semblant de voler esperar la cassa; al qual les mosques e vespes donaren tant gran treball que, per co com era huntut de mell, era untat de molt gran enutx.

55 Mas pus que aquest viu la plaça ben plena, fanet semblant de voler desencadenar lo seu hom salvatge, li levà la garlanda d'ayllases dient: "Senyós, pus que lo porch no ve a la cassa, per co que vosaltres vegau l'àngel Gabriel, lo qual és devallat del cell en la terra per aconsolar les dones
56 venecianes, jo-l mostraré". E com la garlanda li fonch fora del cap, la qual era molt gran, axí tost fonch frare Alberto de tothom conagut; contra lo qual se levaren los crits de tots, dient-li les pus vituperoses paraules e les majors vilanies del món, e ultra açò li gitaren per la cara qui una legesa qui
57 altra. E axí per hun gran espay lo tengueren, fins que la nova anà als freres del monastir, dels quals encontinent hi vengueren VI d'ells, qui, lantsant-li una capa damunt e desencadenat, no sens gran remor darrera, fins a casa lur lo se'n menaren: on, encarcerat, après de miserable vida creu hom que ell morís.

58 E axí aquest, tengut per bo e hobrant mal, no content, se féu l'àngel Gabriel, e après en hom salvatge convertit, a

la fi, axí com havia merescut, sens penitència donada plorà los peccats comesos. E axí plàcia Déu puscha venir a tots los altres.

1 Tres jóvens amaven tres germanes ab les quals se·n anaren en
Cret: e la una matà lo marit, e lo marit de l'altra matà sa
muller e se·n anà ab l'altra, e los dos altres fogiren.

131v 2 Filóstrato, oïda la fi de la novella de Pampinea, una
stona estech entre si mateix, puys dix girant-se envert ella:
- Un poch és estada bona e qui m'ha plagut en la fi de la vostra
novella; mas massa més n'i hac abans per a riure, la qual cosa
aguera volgut que estada no y fos -; e puys girant-se a Laureta
3 dix: - Madona, seguiu après ab una millor, si ésser pot.- E
Laureta rient dix: - Senyor, massa sou cruell contra los
amants, com axí malvada fi desijau d'ells; perquè jo, per obeir
a vós, vos en contaré una de tres los quals egualment foren
malcontents de lur amor.- E dit açò, comencà:

4 - Sàvies dones, segons vosaltres apertament podeu
conèixer, tot vici pot tornar en molt gran enuig de aquell qui·l
husa e moltes vegades d'altri. E entre·ls altres, ço que en
major perill nos aporta me par que sia la hira; la qual no és
nenguna altra cosa sinó hun moviment sobtós e inconsiderat, lo
qual de tota rahó ha gitats los huyls de la pensa, havent-los
de tenebres enfosquits, encenent la nostra ànima de
5 ferventíssima furor. E com açò avengue sovén en los hòmens, e

més en uns que en altres, e no-res-menys ja en major dan sentim
 nosaltres en aquell enceniment e cremament ab flama pus clara e
 6 ab menys reteniment la sostenim. E d'açò no és maravella, per
 ço com, si reguardar volrem, veurem que·l foch de sa natura se
 pren pus tost en les laugeres e seques coses, que en les dures
 e pus fexugues; e donchs nosaltres, qui som molt pus movibles e
 pus delicades que ells no són, no hajan a mal los hòmens, là
 7 hon se veu ¹ naturalment que açò és enganable. E après veem
 com la ira e la furor és a la nostra benichna mansuetut de gran
 enuig e perill: per ço que d'aquella ab pus fort pensament nos
 guardem, la amor de tres jóvens ab altres tantes dones, / axí
 com damunt és dit, per la hira de una d'ellas de faels que eren
 esdevengueren molt infaels, la qual cosa vos entén ab la mia
 novella a mostrar.

8 En la ciutat de Massella, la qual, segons cascuns de
 vosaltres [sabeu] és en Froenca après de la marina e és estada
 poblada de molts e notables mercaders més que vuy no és, e
 entre·ls altres n'i havia hu appellat Arnaldo Sivada, home de
 clara fe e leyal mercader, e de possessions e de diners era molt
 rich sens estima: lo qual d'una sua dona havia molts infants, e
 entre·ls altres ne havia tres filles majors de dies que tots
 9 los altres. Les dues de les quals eren beçones de estat de XV
 anys, e la terca de XIII, lo nom de les quals era la una
 10 Nineta e l'altra Magdalena e la terca Bartella. De la Nineta

era enamorat hun jove gentil home de persona (e, posat que fos pobre, la amava tant quant se podia fer ne dir), e la Nineta de ell per semblant; e si havien sabut tant cautelosament e tan sàvia [obrar], que entr'èls havien agut tot compliment d'amor, sens que no era persona en lo món qui de açò se apercebés com ja bona peca havien gaudit. E segons és costuma, se esdevench que dos jóvens compayons, dels quals la hu era anomenat Falco e l'altro Vaqueto, après mort de lur pare romangueren richs, e la hu dels quals de na Magdalena e l'altre
 11 de na Bartella se enamoraren. De la qual cosa, avisat per na Nineta, se paersabé Restamone, amant de la dita Nineta, e encontinent pensà que de aquells prengués amistat, e adés ab la hu adés ab l'altre, moltes vegades abdós los acompanyave a veure les lurs dones e ell la sua.

12 E quant los parech domèstich e asau amich de aquests, un jorn en casa lur los cridà e·lls dix: "Cars frares,, la nostra husanca vos pot aver fets certs quanta és la amor que jo us aport e ço que jo per vosaltres hobre; per ço com jo us am molt, vos entén a dir ço qui m'és vengut en l'enteniment de dir, e vosaltres après a[cb] mi ensemps ne penreu aquell partit
 132v 13 / que us parrà millor de pendre. Vosaltres, si les vostres paraules ne los vostres actes no menten, segons de dia e de nit jo he poscut compendre, de les dues donzelles filles de Arnau Sivada e elles de vosaltres ensemps cremau de cordial amor, e jo per semblant de la terça lur germana; en la qual amor, llà
 2 hon vosaltres vullau, me diu lo cor de trobar asau dolc e
 14 plasent remey, lo qual és aquest: Vosaltres sou richs e jóvens,

co que jo no son, e si vosaltres vos voleu ajustar ensemps en una e que jo sia lo tenç poseïdor ab vosaltres ensemps en co del vostre, jo faré en guisa que les tres germanes, ab gran part d'açò del pare, ab nosaltres allà hon nosaltres volrem anar se·n hiran; e aquí cascun ab la sua, en guisa de tres freres, porem viure los pus contents hòmens del món. Perquè en vosaltres està de pendre lo partit e voler-vos de açò aconsellar, o lexar-lo".

- 15 E los dos jóvens, qui ultra mesura cremaven, hoint que les lurs aymies haurien si açò seguir volien, li offeriren, liberament aparellats, de fer co que Restamone volgués. E aguda Restamone resposta d'ells, après pochs dies se trobà ab la Nineta, a la qual [no] sens gran trebal anar podie; e après que ab ella ach estat, après de moltes paraules offerí de ffer la
- 16 empresa que oferta havie. E tant com tochava de sa part e per les germanes, offerí de ffer tot co e quant per ells fos hordenat. E Restamore subiranament alegre se·n tor[n]le als dos
- germans, als quals molt continuament lo sollicitaven de co que raonat avien, dient-los de part de les lurs dones que de l'obra
- 17 de lur anada eren prestes seguir lur ordinació. E encontinent venudes algunes possessions les quals havien, sots títol de anar mercadejar, e fets diners de moltes altres coses, compraren una sagetia e, aquella secretament armada, esperaren lo terme donat

2 ms. vos | saltres
ms.

3 cal entendre: els quals

4 ms. los sollicitaven e

per ells. E estant axí la Nineta, qui lo desig del jóvens
 sabia, assau ab dolces paraules tant com podia les germanes
 induhia e en lo desitg de aquest fet les encenia tant, que
 ellas no entenien tant a viure que en açò pervenguesen vives.

- 18 E venguda la nit que ells se devien recullir, e la
 jornada assignada per ells, les tres germanes obriren⁵ hun
 gran caxó e d'aquell una gran quantitat de moneda e de joyes
 133r trasqueren e ab aquellas de casa sacretament se is/queren,
 segons l'orde donat entre elles, e los lurs tres aymans qui
 aquelles esperaven trobaren, ab los quals sensa negun affany
 muntaren en la sagetia; e donat de rems, se-n anaren e, sens
 que en nangun loch no-s aturaren, la següent nit aribaren en la
 ciutat de Jènova, hon los aymants primerament ab lurs aymies
 19 prengueren aquell pler e consolació que tant havien desijat. E
 après que agueren reffrescat de aquelles coses oportunes a lur
 necessitat per anar-se-n adés en hun loch adés en un altre, ans
 que-l vuytèn jorn fos vengut, sens negun enpediment
 pervengueren en Cret, on grans e belles possessions compraren, a
 les quals molts vains de Candia feren de belles abitacions e
 molt delitables; e aquí ab molta companya e ab cans e ab aucels
 e ab cavals, faeents de grans convits e festes ab gran joya, ab
 les lurs dones los pus contents hòmens del món foren e en guisa
 de barons comencaren a viure.

- 20 E en tal manera estigueren fins que s'esdevench que,

segons nosaltres veem cascun jorn que quant més les coses plaen
a hom e hom n'ha de soberch, tant tornen a hom en major enutig,
e per ço Restamone, lo qual avia molt amada la Nineta, podent-
la ell haver sens nenguna suspita a son pler, li començà a
21 mancar la amor e enujar-la. En tant que, estant él en una
festa, subiranament li plagué una joveneta de la terra, bella e
molt gentil dona, e aquella perseguia studiosament e per amor
d'ella començà a ffer merevelloses cortesies: e tant féu, que
la Nineta, apersebent-se de la amor de Restamone, entrà en
tanta jelosia, que ell no podia anar hun pas que ella no u
sabés, e après ab paraules e ab crits a ell e a si mateixa
22 tribulava. Tant que, axí com la habundància de la cosa
desijada fa fastig, axí les coses desijades e negades
muntipliquen l'apetit: e axí los crits de la Nineta encenien
les flames de la nova amor Restamone. E comsevulla que fos, o
que Restamone agués compliment de la amor de la dona o que
alguna mala persona lo y reportàs, ella ho ach per ferm: en
tant que ella caygué en tanta tristícia e ira e per consagüent
133v en tanta furor transcórech, que, revol/tada la amor la qual
aportava a Restamone, axí en gran oy e fastig li tornà (per la
23 onta [que] parie haver rebuda, la qual entenia a venjar), que
encontinent, aguda una vella gran mestressa de compondre
verins, la induí de fer una aygua mortal: la qual ella, sens
aconsellar-se·n ab nengú, aquella una nit donà a beure a
Restamone, lo qual d'ella no's guardava. La potència de la qual
l'ach mort abans del matí; la qual mort sentint Vaqueto e Falco
e les lurs dones, sens que no sabien per què fos mort, ensemps

ab la Nineta amarguosament lo plangueren e honorablament en
24 aquell feren deguda sopoltura. E après poch temps s'esdevench
que per algunes malvades obres la dita vella qui a la Nineta
havia composta e donada l'aygua enverinada fonch presa, la qual
per molts altres mals per ella comesos fou turmentada e aquell
e molts d'altres denuncià e-ls mostrà ço que avengut era per
aquella rahó; de què lo duch de Cret, sens dir-ne alguna cosa,
calladament una nit fonch en casa de Ffalco e sens remor ne
contradicció nenguna se-n menà la Nineta: la qual sens nangun
turment, tantost que saber volgueren la mort de Restamone, los
o comptà, sens que en neguna manera no-ls sabé negar res qui
per éls los fos demanat.

25 E Ffalco e Vaqueto sentint éls e les lus dones perquè
Nineta era stada presa, fortment los desplaqué; e ab tot estudi
entengueren en campar la dita Nineta del foch, en lo qual
entenien que seria justífcilada, axí com aquella qui bé-l havia
merescut; mas tot quant en acò feyen los paria no-res, per ço
com lo duch entenícal pur ferm en fer-ne aquella justífcila
26 que-s pertanyia. E Magdalena, la qual jove e bella era, de la
qual lo duch era molt enamorat, ab gran engoxa e tristor
estava de tal inconvenient; e pensant si, per ella fer a
voluntat del duch, ell la li donaria, cautelosament, on millor
poch, per un seu femeliar lo y envià a dir, retenint-se enperò
dues coses a ffer: la una e principal, que la sua jermana salva
e quítia li avia a donar; l'altra, que aquesta cosa fos
27 sacreta. Lo duch, hoïda l'ambaxada, plaent-li, longament pensà
en si matex si u faria, e a la fi, destret per aquell dolc

134r pensament, dix ésser content. E concordat entre ells, de /
consentiment de la dona retench una nit Falco e Vaqueto en la
presó, mostrant que de éls volia pendre clara informació, e ab
28 la dona après secretament (ab Magdalena) anà dormir. E abans de
acò lo duch féu semblant de haver mesa Nineta en hun sach e
aquella haver negada aquella nit, e après ab si la amenà a sa
jermana: la qual pregà que aquella nit, axí com era estada la
primera de lurs amors, no fos la darrera; e ultra acò dix a
Magdalena que ell la pregava que la Nineta trametés deffora,
per ço que a ell no fos blasme ne li covengués de cap contra
ella encruelir.

29 E en la nit següent oïren Ffalco e Vaqueto la nova que
la Nineta aquella nit era estada negada; e ffermament creent-
ho, foren soltats e se'n anaren a lurs cases per aconsolar les
lurs dones de la mort de la jermana. E Magdalena, continuament
estudiosa, feya tenir esment a la jermana que no fos vista; mas
tant no féu, que Falco sobtosament se apercebé que ella era
viva e que la tenien amagada e sobtosament se sospità, avent
30 ja sentiment que lo duch havia amada e amava Magdalena. E
demanant com acò s'era poscut fer que Nineta fos aquí,
Magdalena, qui sàvia era, encontinent hordí una nova manera a
voler dar antendre que en altra manera era estat; mas Ffalco,
qui maliciós era, no'n crech res, ans continuament la destrench
per saber la veritat; la qual après de moltes paraules li
atorgà. E Ffalco, vencut de dolor e muntat en gran furor, tirà
una espasa, la qual veent Magdalena, piadosament li clamà
mercè: e ell, sens escoltar-la ne haver d'ella nenguna pietat,

la ausis.

31 E après tement la ira e la justicia del duch, lexada ella morta en la cambra, on la Nineta estava amagada se·n anà, e mostrant cara alegre dix: "Sus tost, anem allà on és determenat per les tues germanes, per ço que pus no vengues en mans del duch". La qual cosa la Nineta com a poruga crech e, desijant de partir-se·n, ab Ffalco, sens altre comiat pendre de les jermanes, prestament se mes en camí; e ab aquells pochs diners que havia, se·n anaren a mar, on encontinent muntaren en una barcha e se·n anaren: e d'aquells may pus hom no sabé res on aribaren.

134v 32 E lo / següent dia, trobada Magdalena morta, se·n anaren alguns al duch qui, per envega e hoy que aportaven a Vaquet, lo acusaren dient que Vaquet en açò havia sentit: per la qual cosa lo duch, qui affectuosament amava Magdalena, córech a casa de Vaquet, qui d'açò res no sentia, e ell e la sua dona pres e constret per confesar si en açò sabia ne sentia res ne si en la mort de Magdalena ab Ffalco eren 33 culpables. De la qual confessió, éls tement-se de la mort, se guardaren e ab gran enginy ab aquells qui·ls guardaven feren trachte e·ls coromperen, donant-los una certa quantitat de dinés los quals ells el lurs cases tenien amagats e guardats per los carsos oportuns: ab les guardes ensemps, sens haver espay de poder-se·n aportar alguna cosa del lur, se·n anaren, ab una barqua muntaren de nits e fugiren en Rodes, on visqueren ab pobretat e ab misèria poch temps.

34 E veus en quin partit vench ne quina fi féu la folla

amor de Restamone e de Nineta.-

1 Gerbino, nét del bon rey Guillem de Cecília, combaté una nau
del rey de Tùnic per pendre una sua filla: la qual fon morta
per los seus mateys, e lo rey Guillem féu levar la testa a
Gerbino son nét.

2 Finida Laureta la sua novella, ja callava com la lur¹
bargada, qui en una manera qui en altra, de la desventura dels
aymants se dolien, qui la ira de Nineta blasmaven, e qui d'una
cosa, qui d'un'altra deyen; con lo rey, alsant lo cap e lexat
son profundo pensament, signà a Lissa que digués; la qual après
asau humilment comencà:

3 - Plasents dones, molts són aquels qui creuen que Amor
se encena ab los huyls trametent les sues sagetes en aquells a
qui volen, estimant que algú per hoïda dir no-s pot enamorar;
los quals manifestament mostren ésser enganats, segons apar en
una novella la qual no solament estima açò que, sensa veure-s
jamay, agen hobrat, ans cascuns conduí a miserable mort, segons
mostre manifestament.

135v 4 Lo rey Guillem segon, rey de Sicília, en los dies de

1 ms. repeteix: com la lur

sa vida hac dos infants, la hu dels quals fonch apellat Roger, e l'altra filla apellada Costanca. Lo qual Roger en sos darrés dies lexà hun fill anomenat Gerbino, lo qual per son avi fonch diligentment nodrit, e per disposició de sa persona isqué molt bel e molt famós de proesa, e per intelligència molt savi e molt avist. En tant que no solament se escampà la sua fama en lo regne de Sicília, en lo qual no estech enclosa, ans en moltes parts del món fonch manifestada: en tant que en Barberia, qui en aquell temps era traïtària al regne de Sicília, fou pública fama. Entre les altres horelles de qui pervench la magnífica fama e virtut e la cortesia de Gerbino, fou en una filla del rey de Tùnic, la qual cascú qui vista l'avía raonava ésser una de les pus belles criatures qui may en natura humana fos estada formada, e la mils acostumada e ab lo pus noble enginy qui may fos. La qual volentera de valerosos hòmens oïa raonar les coses virtuoses obrades per Gerbino e, hoint-les raonar e reomtar altri, les retenia en si e tant li pleyen, que ab los huyls de sa pensa esmaginà com ne en quina manera devia ésser fet de cors ni de cara: e axí pensant, sobtosament de ell s'enamorà tant fort, que pus volentera raonava d'él que de nenguna altra persona qui visqués, e si n'oïa raonar, volentera n'escoltava raonament.

7 E per semblant manera en Sicília era pervenguda la gran fama de la bellesa e de la ² valor d'aquesta, on ab gran delit e

no en va a les orelles de Gerbino era entrat: en tant que, no
menys que ella d'ell era inflamada, ell d'ella vivia
8 inflamat. En tant que cercà honesta ocasió que del avi posqués
impetrar llicència de anar a Tùnic, desijant ultra mesura veure
aquella, e a cascun amich e familiar seu qui allà anava donava
càrech que de tot llur poder fesen que sentisen noves d'ella e,
si ab ella podien per qualque via parlar, que noves li
aportasen d'ell, offerint-los d'ell gràcia e mercè. E de
aquestes coses donà càrech a tans, fins que un jove mercader
per reverència sua pres càrrech de anar parlar ab ella en certa
manera e forma: ço és que ell, havent gran quantitat de joyes de
dona de aquelles que a ell mils semblava que li deguesen
135v plaure, se'n anà e cercant manera de voler / mostrar a ella
les dites joyes, segons los mercaders acostumen de fer; e
encercada manera com li posquera parlar, al pus prest que poch
li dix com Gerbino se recomanava en sa gràcia e mercè offerint-
li a ella aquelles joyas qui aquí eren totes a son comandament
e servey, suplicant-la que l'agués per seu, com no havia cosa
9 en lo món que ell tant desijàs com veure e parlar ab ella. La
qual, hoïdes les paraules, ab cara fort alegre l'embaxador e
l'ambaxada rebé, responent-li com ella per ³ semblant amor
cremava per ell: e en testimoni de açò li tremès una de les pus
cares joyes que ella havia. La qual Gerbino ab tanta alegria
com fer ne dir se pusque rebé, e per aquell matex fiablament li

escrivi e li tramès molts presents e joyes; e certs trachtes entre ells havia per los quals ells se devien veure, si la lur adversa fortuna ho agués consentit.

10 E anant les coses en aquesta guisa e hun poch ab major[is] dilacions que mester no fóra, trametent la dona de una part, Gerbino de altra, s'esdevench que lo rey de Túnica la maridà ab lo rey de Granada: de què ella ultra mesura se dolia, com pensava que no solament per longa distància se lunyava del seu amant ans encara del tot li era tolta e lunyada; e si avinentesa ne ab qui hagués agut, volentera fóra fogida per
11 venir a Gerbino. E sabuda la nova, Gerbino per semblant, sentint lo maridatge, sense mesura vivia molt dolent e en si mateix pensava si poria haver manera de levar-la per forca, pus per mar se'n anava a maridar.

12 Mas lo rey de Túnica, qui alguna cosa havia sentida de l'amor de la filla e de Gerbino e de la provisió que ell feya, per semblant del seu voler e del seu poder duptava que, vinent lo temps que tremetre-la'n devia, no li fos feta alguna novitat; e tement-se d'açò, tramès embaxada al rey Guillem notificant-li com ell entenia a tremetre sa filla per muller al rey de Granada e que li plagués que per ell e per Gerbino, ne per altri per ells, no fos empatxada, ans fos per ells
13 assegurada e guiada. Lo rey Guillem, qui en extrema vellesa era posat e del enamorament de Gerbino res no sabia, no pensà consultar-lo de tals affers, e decontinent tal seguretat li atorgà com demanada havia e en senyal de major fermetat li tramès hun quant. E après que'l rey de Túnica hac haguda la dita

136r

saguretat, féu una gran e molt bella nau e fornida de ço que en tal mester és necessària per tremetre la filla en Granada: / e altre no esperava sinó bon temps.

14 La qual cosa sabuda, la filla amagadament tramès hun seu servidor cristià en Palerm, manant-li que Garbino de part sua li saludàs, manifestant-li com ella dins pochs dies devia anar en Granada; perquè li plagués que, si tant la amava com moltes voltes li avia fet manifestar, que prestament dagués
15 provair en obtanir ço que tant havia desijat. Lo qual prestament féu la embaxada e se'n tornà an Tùnic. Gerbino, veent e sabent que'l rey Guillem son avi havia feta la seguretat al rey de Tùnic, no sabia què's fes; mas Amor, qui del pus leal fa traydor, oïdes les paraules que la dona li avia enviades a dir, prestament lo forcà: e dissimulladament e amagada se'n anà a Mecina, on encontinent féu armar dues galeres grosses, e aquelles ben fornides de notabla gent, ab ellas en la ylla de Serdenya se'n anà, avisant-se que la dita nau aquens devia passar.

16 E après poch temps, segons lo seu avís, viu venir la nau un jorn alba de matí en lo loch on éls la speraven; la qual vaent-la Gerbino dix a sos companyons: "Senyors, gran és la confiança que jo he e he totstemps aguda en vosaltres e en les grans forces e virtuts, e per ço vos é ací amenats en ma companyia, esperant haver de vosaltres aquel servey que un senyor spera haver de sos servidors e vosaltres havets acostumat de ffer. E per ço com crech que cascú de vosaltres és o és stat enamorat, nos notiffich com so que jo fas fas per

dreta amor. E donchs pensau que, si vosaltres vèyets que, per un tal cars com és aquest en què vosaltres vets posat ara a mi ací, speràveu haver la dona que més amau en lo món, com cascuns de vosaltres seriets alegres e ab quanta ànsia entendriets en donar recapte en haver-la: car jo no crech que nengun home mortal pusque haver en si nenguna virtut ne amor ne bé, si enamorat no és o no és estat; e donchs laugera cosa és a
 17 vosaltres compendra lo meu desig. Jo am, e amor me induex en dar-vos la present fadiga e a vosaltres e a mi; e açò per tant com ço que jo am és dins la present nau que vosaltres⁴ vets, la qual ultra la cosa que jo am, és plena de innumerable riquesa; la qual poseirem ab poch affany, si vosaltres voleu combatre valerosament. De la qual vichtòria e presa jo no vull que a ma part ne venga sinó una dona, per amor de la qual la mia /
 136v ànima se mou: e totes les altres coses sien vostres, e liberalment les vos atorch. Anem donchs e combatam bé e virtuosament fins que en la nau siam pugats, puys Déus és favorable a la nostra empresa, ara com sense vent està en calma".

18 No eren a Gerbino tantes paraules necessàries, car los mecinesos qui ab ell eren eren desijosos de la rapina e ab gran desitg esperaven de fer ço [de] què Gerbino los confortava ab paraules; per les quals a [la] ffi de son raonament feren tots ensemps molt gran remor e en senyal de vichtòria sonaren

⁴ ms. vos|saltrets
 ms.

poderosament les trompetes e, preses les armes, donaren de rems
19 fins que a la nau pervengueren. On com aquels qui sobre la nau
eren com de luyⁿ veren les galeres, e no podent-los escapar per
no haver vent, proveiren a la deffesa. E juntes les galeres a
la nau, Gerbino féu comendar que lo patró de la nau li
trametesen en galera: e si açò no feyen, que de la bataylla
20 s'aparellasen. E los sarains, certeficats qui eren ni què
demanaven, digueren que ells feyen contra la fe qui a ells era
atorgada per lo rey Guillem: e en senyal de açò los mostraren
lo quant del dit rey. La qual cosa ells negaren, dient-los
que entre ells no havia algun falconer qui afreturàs de quant,
e-ls digueren que no sabien res, affermant-los que, si no-s
volien retre per grat, que per batalla los covandrie retre; e
ells del tot acordaren e-lls digueren que la nau ne res del lur
21 no-ls retrien sinó per batalla. E Gerbino en açò, veent la
dona sobre la popa de la nau (la qual estimà de bellesa molt
més que ell no cuydava en son enteniment) e per l'offegat
desitg que en son cor avia concebut, dix que, si de present no
volien almenys donar la nau, que almenys la dona li donasen: e
22 si no, que decontinent se aparellasen de la bataylla. La qual
per ells decontinent fonch donada e, sens pus esperar,
comencaren a jugar les balestes e les sagetes e pedres en gran
nombre, e los uns envert los altres cruelment comencaren la
batalla e en gran dan dels huns e dels altres.

23 E a la derreria, veent Gerbino que poch proffit feya lo combat (atenent que aquells se deffenien meravellosament), pres hun leny lo qual havien amenat de Serdenya, e en aquell mes foch, lo acostaren a la nau. La qual cosa veent los sarains e conexent que, per necessitat destrets, los covania de retre ho de morir, acordaren de ffer venir la ffilla del rey sobre cuberta, la qual per dol sobiranament era destreta, / e 137r aquella pujaren sobre lo castel de proa de la nau e feren cridar Gerbino: e present los seus huylls, cridant ella mercè e ajuda e axí agrament plorant, fou lansada en mar dient: "Nosaltres te donam so que tu més ames, segons la tua fe merex".

24 E Gerbino, veent la dona anar en mar e aquella morir, veent la crueltat e mogut de gran dolor, com a un leó enrabiat, no curant de sagetes ne de pedres, a la nau se acostà e en aquella ab virtut de ses armes e a malgrat de sos enemichs muntà: e tallant ara aquest ara aquell, miserablament los aucís e mes foch a la nau ab lo dit leny, e al pus prest que poch ne féu traure de la roba allò que mils posqué per pagament dels marines; e après se·n hisqueren ab poqua vichtòria de sos 25 enemichs e ab menys alegria. E faent cercar lo cors de la sua dona, après l'ach tret de la mar, ab moltes làgremes playent e suspirant lo se·n portà la via de Tràpena, on en una hilleta onestament lo féu sobollir; e après se·n tornà a casa pus

dolorós que home qui may fos de tal ventura.

26 E après, sabuda la nova, lo rey de Tùnic, pus dolorós que de nenguna cosa que may poscuda agués saber, tramès enbaxadors al rey Guilem, dolent-se a ell de la fe que trencada⁷ li avia, comtant-li mot a mot tot co que Gerbino contra ells⁸ los havia fet. De què ell fortment torbat e no podent negar la justícia que li demanaven, féu pendre Gerbino e de son consell propri, no demanant-hi nengú dels seus barons, lo condampnà a mort: on après que foren venguts, contrastàren en la dita justícia e d'alò en nenguna manera no posqueren obtenir gràcia nenguna del dit rey, ans en presència sua li féu tallar la testa, dient que ell amava més romanir sens nét que ésser tengut per rey sens fe.

27 E veus com en pochs dies miserablament, sens haver algun fruyt de lurs amós, moriren los dos aymans.-

7 contra ells (afegit marginal)

8 ms. ells

1 Los freres de Isabel auciren lo seu amant, lo qual despuys li aparch en sobni mostrant-li hon l'avien soterat; e ella, desoterant-lo, mes lo cab dins un test d'alfàbegua qui après li fou furtat; perquè morí.

137v 2 Finida la novella de Lissa, la qual per lo rey fou molt loada, féu comendar a Filomena que raonàs: la qual, tota plena de compassió del miserable Gerbino e de la sua dona, après de un piadós suspir comencà:

3 - La mia novella, gracioses dones, no serà de gent de axí alta condició com foren aquests dels quals Lissa à recontats, mas per ventura no serà menys piadosa: e al recordar-me de aquella m'à tirada Macina, de què poch abans haviem parlat per l'achcident damunt dit.

4 En aquell temps foren en la ciutat de Mecina tres jóvens, los quals après mort de lur pare romangueren molt richs dels béns de fortuna; e havien los dits jóvens una jermana
5 apellada Hisabel, jove e bella, la qual encara no havien maridada. Havien aquests tres jóvens en lur alfóndech un jovenet pisà apellat Lorenc, lo qual tots lurs fets de la mercaderia guiava. Era lo dit Lorenc jove molt bell de sa persona: e havent-lo moltes veguades guardat la dita Isabel e

ab ell raonat, li comencà a plaure lo seu raonament e bellesa tant, que en son cor en àls no pensava. De què Lorenc se comencà a·visar e per semblant, après ne fou apersebut e una volta e altra, ab gran ardor se comencà a·namorar; e lexades totes altres amors, en aquella comencà a metre fermament son enteniment, en tant que discretament entre ells donaren complimnet a lus amors.

- 6 E no passà gran temps (après que·s foren assegurats en ço que més desijaven cascuns) que, en açò continuant, s'esdevench que (no sacretament sagons se pertanyie) una nit anant Isabel a la cambra de Lorenc, no guardant-se ella de res, lo major de sos frares se·n apercebé. E havent clara conaxença de la cosa, axí com aquell que savi era, posat que li fos molt anujós saber tal cosa, ab variables ¹ pensaments tota la nit callà, no volent-ne consultar nengú, ans si mateix portà
- 7 aquella pena fins al matí. E vengut lo jorn, a la cambra de sos frares se·n anà, comtant-los ço que de Isabel e de Lorenc havia vist aquella nit; e ab ells ensemps, après agueren desliberat lur consell, per ço que a ells ne a lur germana alguna infàmia no·n vengués, desfracadament e amagada (no mostrant que de açò may haguesen hagut sentiment nengú, fins tant que te/mps vengués en lo qual ells sense dan adobasen aquesta vergonya), ans que pus anant anàs, pensaren de levar la vista de la hu al altre e no faent res aparès d'açò qui estat era.

1 ms. veritab|bles
ms.

8 Stant en tal disposició, alegres, burlant e rient ab Lorenc axí com havien acostumat, se esdevench que ells feren semblant de anar-se deportar fora la ciutat ab gran delit: e ab gran pler tots tres germans se'n anaren ensemps ab Lorenc, fins tant que pervengueren en hun loch molt solitari e arema, on lo desestrat de Lorenc, qui de açò nenguna guarda no's donava, aucieren e'l soterraren en tal guisa que nenguna persona no
9 se'n apersebé. E après foren tornats en Mecina, donaren fama que aquell havien tramès per lurs affers; la qual cosa fou creguda leugerament, per ço com moltes voltes ho havien acostumat.

10 E estant en tal manera, no tornant Lorenc, moltes voltes Isabel demanava hon era ne hon l'avien tramès; e gran era la basqua e la congoxa que ella menava de saber-ne noves, en tant que hun jorn ella molt estretament demanava a hu de sos germans on era, lo qual li dix: "E què vol dir açò, Isabell, ne què as tu a ffer de Lorenc, que axí sovent ne vas demanant? En bona fe si tu'n demanes pus, nosaltres te farem aquella
11 resposta que a tu se pertany de fer". Perquè Isabel, tement-se e no sabent de què ne guosant-ne demanar, contínuament n'estava trista e esmarrida e moltes vegades en la nit lo suspirava e'l cridava en durment, pregant-lo que vingúes; e algunes veguades ab moltes làgremes se dolia de la sua estada e, sens alegrar-se null temps, esperava la sua venguda.

12 En tant que una nit, avent aquesta molt plant e plorat Lorenc e veent que no tornava, se esdevench a la fi que plorant ella s'adormí, e axí dormint Lorenc li aparech tot esquincat e

13 tot rebust e escabellat; li dix: "O Isabel, tu no-m fas sinó
cridar e de la mia longa estada estàs trista e ab les tues
làgremes fermament acuses a mi davant Déu; e sàpies que jo no
puch pus tornar, per co com lo darrer dia que tu-m vist tos
freres me aucieren". E ensenyant-li lo loch hon lo soterraren,
la pregà que pus avant no-l cridàs ne l'esperàs; e dit açò, li
desparech.

14 Per la qual cosa se despertà e, donant fe a la visió,
amarguosament plorà. E puys al matí après fonch levada, no
avent ardit de dir alguna cosa a sos freres, preposà de voler
15 anar al loch que li avia mostrat Lorenc en sa visió. E

138v obtenguda licència de sos freres de anar deffora la / ciutat
a una devota, en companyia de una dona ab qui diverses veguades
era anada secretament de tots sos fets, on pus tost posqué se-n
anà; hon, après que agueren molt anat, esdevengueren en hun
loch lo qual li fou semblant que fos aquell que li avia dit
l'esperit de Lorenc; on, après que agueren molt cavat, trobaren
lo cors del seu miserable amant, qui encara no era guastat ne
coromput: per la qual cosa manifestament conagueren que era
16 estada vera la sua visió. Perquè fou pus dolorosa que nenguna
altra fembra qui may fos; e conaxent que aquell no era loch
covingent per a plànyer, se refermà en si matexa de no fer
aquell dol que aguera volgut fer, e volenterosament tot lo cors
se-n aguera aportat per donar en aquell aquella sopoltura que a
ell era condacent; mas veent que axí no podia ésser, ab hun
coltell lo mils que pogué li levà lo cab del cors e aquel
enbolcat en una bella tovallola se-n portà, e lo restant del

2

cors al millor manera que posqué cobrí de terra perquè per nengú no posqués ésser conagut.

17 E junta en casa, se·n entrà en una cambra; e en aquella ben tanchada, sobre lo cap de Lorenc comencà a ffer molt gran dol, en tant que tota la testa ab les sues piadoses làgremes lavà, donant en aquell mil besàs en cascuna part. E après pres un alfabeguer e en aquell lo dit cap mes enbolcat en hun bel drap blanch, e al desús terra, en lo qual plantà una bella planta de alfàbega selernitana, la qual de nenguna altra aygua no regava sinó d'aygua-ros ho d'ayguanaffa e moltes vegades de
18 les sues pròpies làgremes. E per hysanca avia pres de seure totstems après del dit alfabeguer e aquell continuament mirava, axí com aquell en què era lo cap del seu Lorenc molt amat: e après que aquell havia molt mirat, prenent-lo, se·n anava en hun loch amagat e sobre la dita alfàbega tant plorave, fins que aquella tota havie mullada e regada de les sues pròpies làgremes.

19 En tant que la dita alfàbega per lonch espay de temps (per lo ben regar e per la graxesa de la terra qui procehïa de la testa de Lorenc) se féu la pus bella e la pus hodorant que may fos vista; e servant Isabel la manera del continuu regar,
20 per algú de sos vahins fou vist diverses vegades; e meravelant-se los freres de la sua bellesa com axí continuament se gastava (per lo molt plorar li paria que los huyls li isquesen del

139r cab), per los quals fonch dit / als germans: "nosaltres som
certs que vostra jermana té tots dies tal manera". La qual cosa
hoint los freres e no avisant-se què era, la reprengueren
moltes vegades: e no faent semblant de res, amagadament li
feren furtar lo test; lo qual no trobant-lo ella ab molt gran
affany moltes vegades requerí a sos freres que·l li tornasen: e
ells denegant-li lo dit test, ella, continuament faent son
plant e plor, enmalaltí, e en la sua malaltia nunca demanava
21 alre sinó lo seu test. De què los germans se meravellaren fort
del demanar de aquest test, e per co, volent veure què havia
dintre, buydaren la terra; e aquella buydada, trobaren lo drap
e en aquell enbolcat lo cap, qui encara no era axí consumat que
en los cabels ruls no conaguesen que aquell era aquell de
22 Lorenc. De què ells se meravellaren fort e, tement-se que
aquella cosa no·s sabès, sens alre a dir lo soterraren, e sens
pus a dir cautelosament se hisqueren de Mecina e se·n anaren en
Nàpols.

23 E la jove, no restant de demanar lo test, continuament
plorava, e plorant se morí, e axí la sua desaventurada amor hac
fi. E puys, après poch temps que acò fonch estat fet, se
manifestà e foren alguns qui per amor d'ella feren aquella qui
encara huy se cante en Sicília, qui diu:

24 Qualo fo quillo mal cristiano,
 ³
qui mi furau la testa

del meu basilico salernitano? etc.-

3 potser: resta (testa, però, fa sentit en català. La cita és plena de correccions al ms.)

1 Andreua amà a Gabriel: e comtant-li un sobni e ell a ella un
altre, encontinent moriren abdosos.

2 La novella que Ffilomena ach dita fou a les dones molt
cara, per co com moltes veguades avien aquella cançó oïda
cantar e may, per molt que aguesen demanat, havien poscut saber
qual era la ocasió per què era stada feta. Mas havent lo rey
de aquella hoïda la fi, comendà a Pàmfilo que digués après, e
Pàmfilo ladonchs dix:

139v 3 - Lo somni recomtat de la present istòria / me dóna
matèria de recomtar-ne una en la qual se fa menció de dos, los
quals són de cosa qui avia a venir, axí com aquell que era de
cosa intervenguda; e a penes foren finits de dir per aquells
4 qui fets los havien, que l'afecte¹ se seguí de abdosos. E per
co, amoroses dones, devets saber que jeneral passió és a qui viu
veure en sos sobnis variables coses, les quals posat que
dorment totes pareguen molt veres, sí són algunes monsonègues e
algunes molt verdaderes e d'altres fora de tota veritat, e no-
5 res-menys se troba que n són moltes esdevengudes. Per la qual

1 cal entendre: efecte

cosa molts presten a cascun somni tanta fe com prestarien en aquelles coses que vellant fesen, e per los lurs somnis mateys s'entristexen e s'alegren segons que per aquells se temen o s'esperen en contrari alegrar; e per semblant ne són molts qui nengu[n] no·n creuen fins a tant que·s veuen cayguts en lo demost[r]at perill; los quals ne l'u ne l'altre no lloou, per co
6 com no són totstemp vers ne són totstemp falsos. E que no sien totstemp vers moltes vegades ho pot cascú de nosaltres haver conagut: e que [no] sien totstemp falces, ja desobre en la novella de Ffilomena se demostrà e en la mia, segons avant
7 vos é dit, vos o entén a demostrar. Perquè judich que en lo virtuosament viure e hobrar nengun sobni en contrari no·s deu tembre ne per aquell leixar lo bon propòsit: per les coses perverses e malvades, posat que·n somnis aquellas pareguen favorables ne ab segona demostració que a ell[s] creguen ne conforten, gens per co nengú no·ls deu creure ne axí en contrari en tots dar plena fe. Mas leixant acò vengam a la novella.

8 En la ciutat de Bressa fonch un gentil hom apellat micer Negro de Ponte Carano, lo qual, entre·ls altres fills que havia, havia una filla apellada Andreua, asau jove e bella e sense marit, la qual per ventura d'un seu vahí apellat micer Gabriel se enamorà, lo qual era home de baxa condició: mas home era de loables e valerosos costums e de la sua persona bell e
9 plasent. E ab la hobra e ajuda de hun infant de casa obrà tant, que no tant solament sabé fer que Andreua amà Gabriel, ans encara los concordà que en hun jardí del pare d'ella una e

moltes vegades a delit d'una part e d'altra foren ensemps. E
140r per ço que nenguna cosa no posqués separar la hu del / altre
sinó la mort, secretament se juraren per marit e muller.

10 E axí esforcadament lur conjunció continuant, se
esdevench que Andreua una nit durmint li parech en somni ésser
en lo jardí ab Gabriel e que ella ab gran pler de cascú lo
tenia en lo brac; e mentre que axí estaven, li parech exir del
seu cors una cosa escura e terrible, la forma de l[la] qual ella
no podia conèxer, e parent-li que aquesta cosa prenia Gabriel e
a malgrat seu ab maravellosa forco lo y leva[va] dels bracos e
ab ell ensemps se-n entrava sota terra, e may pus no poch veure
11 ne l'u ne l'altre. De què ella asau dolor inextimable sentia:
e per ço, posat que-n fos alegra veent que no era axí mas que
u havia somiat, no-res-menys li entrà gran por en l'enteniment.
E la següent nit, volent Gabriel venir a ella, ella tant com
posqué se esforcà que a ella no vingués; mas veent lo seu gran
voler, per ço que ell no-s sospitàs de alre, la següent nit lo
rebé graciosament axí bé e millor que may no havia fet en lo
12 seu jardí, on collí moltes roses blanques e vermelles. E per la
gran calor qui era entre ells, al peu d'una molt bella font del
jardí se meteren star; e après agueren stat e aguda entre ells
festa e solac molt gran e bella, Gabriel demanà quina era la
ocasió per què lo dia davant ella no volia que ell vengués. E
Andreua mot a mot li comtà lo sobni que d'ell havia fet lo dia
davant e la suspita que havia presa de aquell.

13 E Gabriel, oint allò que ella deya, en somrient li dix
que gran peguesa era de donar fe en somnis, per ço com per

sobrefluÿtat de ventreyll o per mancamement de aquell venien e
 14 totsdies se deyen ésser tots vans. "E si yo" dix Gabriel
 "hagués volgut anar dret a somnis, jo no fóra vengut ací,
 aytant per lo teu com per hu que jo n'é fet aquesta nit
 passada. Lo qual fou que a mi paria ésser en una bella e molt
 delitable selva e que per aquella anava casant e que havia
 presa una bella cabirolla, tant bella com altra que jo n ves
 may; e parie-m pus blanqua que la neu e en breu temps parech a
 15 mi ésser tant demèsticha, que jamay de mi no-s partia; e
 paria-m que al coll portàs un collar d'or e que jo ab una
 16 cadena d'or la tenia ligada. E après d'açò me parech que,
 reposant-se una vegada aquesta cabirolla e tenint-li lo cap en
 la falda, e no-m sé com ni com no, ella tornà tota negra e
 espaventada e brava envert mi, e no-m parech que nenguna
 140v resistència li posqués / fer: ans me parech que-m donàs un tan
 gran colp en lo costat sinistre, que aquell me donava tant gran
 17 dolor, que-m paria que lo cor me trasquesen del cors. Per la
 qual cosa jo sentia tant gran mal, que-m despertí e sobtosament
 ab la mà me correguí al costat, cercant si en aquel era
 naffrat; e no trobant-m'i res me trasquí escarn de mi matex
 d'asò que sercat havia. Mas què vol dir axò? Que de semblants
 e de pus aspaventables n'é jo vists, que gens per ço ne pus ne
 menys no me n'à esdevengut; e donchs jaquiscam-ho anar e pensem
 de donar-nos bon temps".

18 E Andreua, hoint lo seu somni, fou pus espaventada que dabans no era; mas, per no éser ocasió d'algun discomfort de Gabriel, tant com posquè amagà la sua por. E estant ab ell abrasant, besant e solacant, suspitant-se e no sabent de què, lo mirava en la cara e continuament remirava per lo jardí si vera venir nenguna cosa negra de nenguna part.

19 E estant en tal manera, Gabriel gità hun gran suspir e dix: "O, ànima mia, ajuda-m, que jo-m muyr", e dit açò caygué en terra sobre les herbes del prat.

20 La qual cosa veent Andreua tota esvaïda casi plorant dix: "O, senyor meu, e què as tu?"

21 E Gabriel no respòs mot, mas roncant e suant fort en poch espay passà d'aquesta present vida.

22 E si açò fon enugós a Andreua e de gran dol, cascú s'o deu pensar. E estant axí e plorant agrament, moltes voltes lo cridà en va; mas après que hac per cert que del tot era mort (havent-lo guardat per cascuna part del cors e per tot lo trobà fret), no sabent què-s fes ne què digués, axí plorosa com era e plena d'enguoxa e de treball se'n anà cridar hun seu amich e parent, lo qual en aquesta sua amor era consent, e en aquell la sua dolor demostrà.

23 E après que sobre lo mort agueren plorat, dix Andreua al seu amich e parent: "Fus que Déu m'à tolt aquest que jo amava més que cosa que al món fos, jo no entén ne vull viure

més; mas abans que jo'm vulla alciure, volria jo que nosaltres prenguéssem modo compotent a conservar la mia honor e la sacreta amor qui és estada entre nosaltres, e que lo cors, del qual la gloriosa ànima s'és partida, fos sobolit honorablement".

141r 24 A la qual l'amich seu respòs: "Ma / sor, tals paraules de vós no isquen (ço és que vós vos vullau auciore), e acò per tant com, si tu l'as perdut ací en aquest món, aucient-te tu l'auries perdut en l'altro món per semblant, e acò per tant que tu n'iries en Infern: e jo son cert que la sua ànima no y és anada, car en sa vida ha ben viscut; perquè jo he per molt millor de confortar-se e de pensar que ab horacions e ab altres
25 almoynes fasam l'ànima sua entrar en Paradís. E per so'm par que nosaltres degam pendre manera de soterrar-lo en l'ort, en manera que nengú no u sàpia jamay, car nengú no sabia que ell degués venir ací; e si ací no vols que'l metam, metau-lo fora del jardí e, sens que nengú no u sabrà jamay qui posat lo y ha, jaquiscam-lo-y estar en bona hora: e al matí serà trobat, e portar-lo-se'n an e fer-li an sos amichs e parents honorablement aquella sopoltura que's pertany".

26 Mas Andreua, la qual era plena de amargosos sospirs, contínuament plorava e feya son dol, e ab tot que era atribulada, escoltava lo consell que li donava lo seu amich; e a la primera part no acordada, respòs a la sagona dient: "Ja Déus no vulla que axí car amich e axí carament amat de mi com era aquest sia soterrat a modo de hun ca ne lansat en la carrera ne en terra lexat. Ell ha agudes les exèquies de les mies làgremes e, tant com jo poré, aurà aquelles del seus

parents e amichs, e ja-m va per l'enteniment allò que en açò
avem a ffer".

27 E prestament pres una pesa de drap de seda la qual
tenia en hun seu coffre; e aquella aguda, encontinent sobre lo
cors de Gabriel la posà; e mes hun bell coxi al cap, li féu una
bella garlanda de roses e de violes e ab moltes làgremes li
tanchà los huyls e la bocha e mes-lo a punt en la manera que
28 dit vos é. Dix lo seu amich e parent: "D'ecí a casa sua ha poch
camí; perquè tu e jo l'aportarem en la manera que l'avem⁴
aparellat e posar l'em davant la sua porta. E posat que als
seus amichs no sia nenguna consolació, a mi serà gran plaer com
sabré que està en la manera que li pertany".

29 E dit açò, ab abundants làgremes lantsant-se sobre ell,
moch terrible dol e per lonch espay plorà la sua mort; la qual
lo seu amich e parent ab bones paraules amonestà al mils que
141v poch, e per ço com lo' jorn se acostave, lo dressà / dient que
fessen ço que fer havien; e ella pres aquel anell ab lo qual
ell la havia esposada del seu dit e mes-lo en lo dit de
30 Gabriel, ab gran plant dient: "Senyor meu molt car, si la tua
ànima veu les làgremes ni en lo teu cors ha romasa alguna
conaxença, reb aquest darer do de aquella la qual tu vivent has
tant amada"; e dit açò, esmorteïda li caygué desús.

31 E après, ab gran affany retornada, pres lo cors del seu
amat ab lo drap ab què estave enbolcat e aquell ab lo seu amich

trasqueren del jardí e envert la sua casa se'n anaren. E anant axí, per cars se esdevench que alguns familiars del potestat, qui a aquella hora anaven entorn la ciutat per fet de ventura, 32 foren trobats. E coneguda Andreua, qui era pus desijosa de mort que no de vida, franchament los dix: "Jo coneix vosaltres qui sou ne què voleu saber de mi, perquè us dich que lo meu fugir no muntaria a res, ans son presta de venir ab vosaltres davant la senyoria e contar-li la mia desaventurada ventura; però dich-vos que no sia dengú qui sia tan ardit de tochar-me, pus jo son obedient als vostres manaments, ne per semblant d'aquest cors nengunes coses no vullats moure, si de mi no volets ésser 5 acusats". E açò dit, en la manera que trobat los havien foren menats al palau.

33 La qual cosa sentida, lo potestat se levà e, informat de la manera com era estat trobat mas no com era estat mort, faent regonèixer si ab verí o ab altra manera lo bon hom fóra estat mort e gitat d'aquesta present vida, e après fonch bé regonagut, tots affermaren que no, mas digueren que alguna cosa 6 vehina al cor s'era rompuda, qui l'avía al·fegat. Lo qual, sentint e oint que en pocha cosa era colpatble, per gran alt que ach d'ella [dix quel fóre content de donar-li ço que vendre 34 no li posquere, si ella ab son pler hi volgués consentir. Mas ella oint aquelles paraules e en aquelles no volent consentir, 35 ab gran desdeny e ab vilanes paraules se lunyà d'ell.

36 E vengut lo jorn clar, aquestes coses foren reportades
a micer Negro: les quals après li foren recomptades, dolent-se
fins a la mort ab molts de sos amichs se'n anà al palau, e aquí
informat de totes coses per lo potestat, demanà que la ffilla
37 li fos retuda. E lo potestat, volent-se acusar primerament de
la força que fer-li volia abans que d'ella no fos acusat, loant
Andreua e les sues costumes, ab moltes bones paraules vench a
142r dir / que ell havia volguda provar aquella: e dix ço que fet
ne dit li havia e que, per ço com l'avía vista de tant ferma
amor, subiranament l'avía presa en grat e en amor; perquè là
hon fos en pler d'ell, qui son pare era, e per semblant d'ella,
no contrastant que ella agués agut marit de baxa condició,
volentera per muller sua la sposaria.

38 E en aquest endemitg que ells axí parlaven, Andreua
fonch menada davant lo pare e plorant se gità als seus peus e
dix: "Pare meu, jo no crech que sia necessari que us comte la
istòria del meu desitg ne de la mia amor, car certa son que
hoïda l'avets; e pus la sabeu, tant com més pusch ne sé,
humilment vos deman perdó, per ço com sense vostra sabuda havia
39 pres marit qui molt me havia plagut. E no us deman perdó
perquè'm perdoneu la vida, mas per ço com envert Déu ne son
tenguda e perquè muyra com a vostra filla e no com a vostra
enemiga"; e dient açò e plorant e lagremejant, li caygué als
peus.

40 E micer Negro, qui hom antich era e de benigna natura e
molt amable, oint aquestes paraules començà a plorar, e plorant
levà la filla e piadosament li dix: "Filla mia, jo haguera a

molt car que tu haguesses hagut tal marit com a tu segons lo
parè meu e segons los teus amichs se pertanyia; e si tu l'avies
tal com a tu havia plagut, pus a tu pleya, sí devia fer a mi;
mas haver-lo pres amagadament, la tua pocha fe me fa dolre, e
41 més encara com veig que l'as perdut. Mas, pus axí és que en sa
vida jo no li é feta la honor que aguera feta a hun meu genre,
ara en sa mort la li vull fer"; e lavors, girant-se a sos fills
e parents e amichs, los comandà que aquella sopultura se
aparellàs a Gabriel, honorable e bella, qui a ell se pertanyia.

42 E en aquest endemitg venguts los parents e parentes de
la jove, qui sabuda havien la nova, e tots los hòmens e dones
qui en la ciutat eren vengueren aquí; e enmitg de la cort fou
posat lo cors de Gabriel embolcat en lo drap de seda e en les
roses e violes que aquí havien duytes, e no tant solament
d'ella e de sos parents fou plant ans encara de totes les dones
de la ciutat e de molts hòmens; e no en guisa que a ell se
pertanyia mas en guisa de senyor e ab honor de la cort e de
43 tots los ciutadans fou portat a la sopultura. E après alguns
142v dies / lo pare li mes al davant co que'l potestat li havia
dit, e raonant micer Negro ab la filla de aquella matèria, may
no'l volgué de allò escoltar; ans en hun monastir qui lavors en
aquelles parts era molt famós e de gran santedat se mes a monga
e en aquell visqué en santa vida. E sí fassam nosaltres.-

1 Simona amà Pasquino; ab lo qual stant en un hort, mengant una
 fulla de sàlvia morí: e ell[al], mostrant com era estat, per
 semblant morí.

2 Pàmfilo era de la sua novella desliurat, com lo rey, no
 mostrant aver nenguna compassió de Andreua, regordant Emilia li
 féu semblant que li era de grat que ella, ab aquells qui havien
 dit, dient continuàs; la qual sense nenguna triga començà:

3 -Cara companyia, la novella dita per Pàmfilo me tira a
 dir-ne una qui en nenguna altra cosa a la sua no és semblant,
 sinó com Andreua en lo jardí perdé lo seu amant; e per semblant
 aquella de què dech dir, en semblant manera com Andreua fou,
 no ab força ne ab virtut mas ab mort inopinada, se desliurà de
 4 la cort. Axí com ja altra vegada entre nosaltres és estat dit,
 e posat que Amor age per sues les coses dels nobles hòmens e
 dels senyors, e gens per ço no refusa l'imperi dels pobres,
 ans, si en aquels alguna vegada les sues potències demostra,
 5 axí com a molt potent senyor dels pus richs se fa tembre. La
 qual cosa, posat que no en tot, en gran part apar en la mia

novella, ab la qual me plau en la nostra ciutat tornar, de la qual aquest dia parlant de diverses parts del món nos som lunyats.

6 Encara no à gran temps fou una infanta bella e jentil segons la sua condició, filla d'un pobre, apellada Simona, a la qual covania a guanyar ab sos propis braços lo pa que menjava filant llana o altres faenes honestes e bones, segons se pertany a una honesta dona; mas ab tot açò no fou axí pobre de cor que ella en son enteniment ab acctes e ab paraules plasents
143r no retengués en amor hun jove, lo nom del qual / era Pasquino, no de major condició que ella, lo qual anave donant
7 lana a ffilar per son mestre per la vila. E rebuda en si clara conaxença de la amor que li aportava, envert ella comencà a entendre e aquella axí fort solicitava del filar, que pus sovén hi tornava que lo torn no-s girava ne voltava lo fus filant; e ella per semblant en lo filar metia més sospirs que no feya
8 agullers, pensant en qui la li havia dada a fillar. E Pasquino molt sovent la solicitava que filàs bé la lana del seu mestre, axí com si aquella sola que Simona filava degués complir la sua
9 tela. Perquè, la hu sollicitant e l'altre desijant ésser sollicitat, se esdevench que la hu cremava d'una part, l'altre d'altra: e posant a hun depart la vergonya e la honestat, continuaven de estar ensemps e de lur plaer se concordaren; los
quals tant de la una part com de l'altra ensemps se acordaren²

la hu ab l'altre, en tant que no esperaven que la hu ne l'altre envidasen, ans cascu per voler-hi ésser primer feyen encontre.

10 E axí aquests continuant lur plaer un jorn e altre e totstemps encenent-se en lo continuar, se esdevench que Pasquino dix a Simona que del tot ell volia que ella trobàs modo de poder venir en hun jardí, on la volia menar, perquè allí abduy estiguessen, la qual cosa ab desitg esperaven cascu
11 d'ells. E Simona, sercant modo de poder-hi ésser, donà entenent al pare, hun diumenge depús dinar, que ella volia anar a la perdonanca a Sent Gallo ab una sua companyona apel·lada Laguina; de què ella se'n anà al jardí, hon ell ensemps ab hun seu companyó, apellat Pútcio e vulgarment anomenat Astramba, les esperaven. E com foren en lo jardí e agueren estat e solacat una gran peça, Astramba e Laguina lexaren a hun depart.

12 E en aquella part del jardí, on Simona e Pasquino anaren, havia una gran e molt bella mata de sàlvia: après de la qual se estigueren solacant gran peça ensemps; e après agueren reposat, Pasquino, qui estava recoldat après de la sàlvia, de aquella cullí una fulla, comencant-se ab aquella a fregar les dens e les ginives, dient que la sàlvia molt bé denejava tot
13 quant romania en les dents après que hom havia menjat. E aquelles fregades, tornà en lo raonament que dabans deya; e après poch espay, sens que no agueren gayre raonat, li començà tota la sua cara a tremudar, e après lo seu cambiament no
143v estech / gayre que ell perdé la vista e la paraula e après
14 poch encontinent morí. La qual cosa veent Simona, començà a plànyer e cridar Astramba e Laguina; los quals prestament li

acorregheren, veren Pasquino no tant solament mort mas tot inflat e ple de clapes negres en la cara e per lo cors, e sobtosament cridà Astramba: "Ay malvada fembra, tu l'as
 15 enverinat!" E faent gran remor, fou sentit de molts qui eran vains del jardí, los quals coragueren a la remor; e trobant aquest mort e inflat e vaent Astramba ³ doler-se axí fort e acusar Simona qui enguanat e enverinat l'avie, quasi esbaïda no sabent-se escusar, fou reputada de tots colpatble, cascuns creent que axí fos com Astramba deya.

16 Per la qual cosa, playent totstemp fort, al palau del potestat fou menada, e aquí ab ella ensemps Astramba. E pesseguint lo maldit de companyó de Pasquino qui ensemps ab hun jutge (qui, sense dar espay a la cosa, se mes a examinar-la del fet) e no podent comprendre aquest de aquesta cosa e havent
 aperta la malícia, volch ell matex veura lo cors mort e la manera per ella recomptada, per ço com per les paraules sues no
 17 u comprenia asau bé. Faent-la amanar sens nangun tabustol llà hon era encara lo cors mort de Pasquino inflat com una bóta e meravellat del mort, après demanà com era estat. E aquesta, acostant-se a la mata de la sàlvia com la precedent istòria hac recomptada, per dar-li a-ntendre pus plenament lo cors qui
 sobrevingut era, féu axí com Pasquino havia fet e, pres una de
 18 aquelles fulles de sàlvia, se-n fregà ⁴ les dents. La qual cosa mentre que per Astramba e per los altres amichs seus, parents e

companyons de Pasquino axí com a frèvol e a vana en presència del jutge era escarnida, e ab molta instància la sua ignocència no acusaven d'alre sinó que lo foch fos punidor de la sua malícia, e la mesquina de Simona (qui de la pèrdua del perdut
 5
 amant seu e de la por de la justícia e del malvat Astramba, qui contínuament la pesegua) levà de la sàlvia per fregar-se
 144r les dents e, frega/des aquelles, en aquell matex accident caygué que primerament era caygut Pasquino, no sense gran meravella de quants hi eren presents.

19 O faels ànimes, a les quals en hun matex dia és esdevenguda la fervent amor e la mortal vida los à fets finir! E pot ésser pus fael que ensemps morir en hun matex loch? Cert, si en l'altra vida nengú s'ama, vosaltres vos deveu amar axí
 20 com deçà haveu fet! Mas molt pus leal és l'ànima de Simona, qui hincocentment és venguda morir, segons la opinió d'aquells qui
 l'acusaven e lla pesiguien; la qual venia de Astramba e dells
 6
 seus amichs, qui per ventura eren lo cardador o l'escardasador o per ventura pus vils hòmens, qui ab honesta via volien pesseguir la mort del llur amat Pasquino.

21 Lo jutge, feta la justícia encollir lo procès de la mort de Pasquino en presència de tots quants hi eren, no sabent què dir, longuament estech meravellat e puy, tornat en son seny, dix: "Cert bé-s mostra que aquesta sàlvia sia verinosa; e per co vull que aquesta sàlvia sia tallada fins a la rayll,

per co que semblant cars no-s pusca esdevenir ne algun altre
no-n sia offès en semblant manera: e per co vull que, après sia
22 tallada, sia mesa al foch". La qual cosa aquell qui del jardí
era guàrdia en presència del jutge [féu]; après que hac abatuda
la sàlvia, perquè fos a memòria de la mort dell[s] dos
23 miserables aymants, féu una gran fossa. E feta aquella fossa
sota la sàlvia, un calàpet de meravellosa granesa trobà, del
qual exia inextimable pudor, lo qual estimaven que havia feta
verinosa la sàlvia. Lo qual calàpet negú no havia ardiment de
acostar-s'i e, feta entorn una gran foossa,⁷ aquí ensemps fou
cremat ab la sàlvia. E fet acò, fou finit lo procés del jutge
sobre la mort del mesquí de Pesquino.

24 Lo qual ab la sua Simona, axí inflats com eren, per consel
de Astramba e dels altres amichs e parents seus foren soterats
en la esgleya de Sent Pau, de la qual per ventura eren
parroquians.-

7 potser: focassa

1 Silvestra amà Gerònim: per la qual de dolor morí en los seus
brasos; e portant-lo a la sgleya, ella per semblant morí.

144v 2 Havia la novella de Emília ja fi, com per comendament
del rey Neifile començà axí:

3 - D'equí, valeroses dones, són aquelles les quals més
que nenguna altra jent cuyden saber; e per ço no solament a
consell d'elles ans encara contra la natura de les coses
presumexen sobrepujar lo lur saber; de la qual presumció ja
grans mals se són esdevenguts e nengun bé no se n'ha vist jamás.

4 E per ço entre les altres naturals coses aquella qui menys
consell reb o operació¹ en contrari és amor, la natura de la
qual pus tost se pot consumir per si mateixa que llavar per
algun avisament: e per ço m'és vengut en voluntat de contar-vos
una novella d'una dona la qual, mentre ella serchà d'éser pus
sàvia que a ella no's pertanyia ni no era (e encara que no
sostangués la cosa, si feyia voler mostrar lo seu seny), creent
traure amor del enamorat cor, la qual per ventura l'i havien
mesa les esteles, e la qual amor pervench a gitar en huna hora

[e] l'ànima del cors de son fill.

5 Fou encara no à gran temps en la nostra ciutat, segons
recomten los antichs, un rich mercader apellat Leonart Seguer,
lo qual hac de la sua dona un fill apellat Gerònim; e après
que·l dit Leonart hac viscut largament en aquest món, en sos
sos derrés dies caygué en malaltia, en la qual, après hac
ordonats sos fets, passà d'esta vida. E lo dit infant romàs en
poder de la mare e dels tudors, los quals lo regiren e li
guovernaren sos fets bé e diligentment. E l'infant, crexent, ab
6 los infants de la sua encontrada se amistançà, e entre·ls
altres ab una infanta del seu temps més que ab nengun altre se
acompanyà; e vivint e crexent alegrement, la lur amistat se
convertí en subirana amor, en tal manera que Gerònim no sentia
bé ni repòs sinó tant quant ab aquesta aturava o la veyà, e
145r ella qui no amava menys / a ell que ell a ella: per la qual
cosa continuament ensemps estaven.

7 La mare del infant, veent la pràtica que l'infant
tenia, moltes vegades lo·n reprès e·l barallà; e veent que per
ella no se·n volia estar, als tudors seus se·n clamà, axí com
aquella qui·s temia que l'infant no fos enganat en fer·la·li
penre per muller, e·ls dix: "Aquest nostre infant (encara no à
XIIII anys) s'és enamorat de una infanta filla d'un sartre vahí
nostre apellada Silvestra, e dich-vos que, si nosaltres no la
li levam davant, ell la pendrà amagadament hun jorn per muller:
e si açò fa, jo may pus no seré alegra, e si no u fa, és
aparellat que per tal amor se consum per ella si ela altre
9 marit ha; e per ço me semblaria que, per levar-lo de aquesta

ocasió, lo deguéssim tremetre en alguna part luny de aci en
 servey de la companyia nostra: e açò per tant com,
 nosaltres² lonyant-lo d'aci, ella li exirà del enteniment e
 puys, tornant, li darem alguna donzella ben nada e de bon
 linatge per muller".

10 E los tudors en açò loaren lo conssell de la dona,
 offerint-se de reprendre aquell de tal joventut e de lur poder
 lonyar aquell de tal voluntat; e fet demanar l'infant, aquell
 meteren en l'alfóndech, on li comencaren de dir: "Ffill meu, tu
 11 est devuymés gran e és raó que tu veges en tots tos affers;
 perquè nosaltres nos acontentariem molt que tu anasses a París,
 on veuràs gran part de la tua riquesa e veuràs com se fa, e
 sens açò t'avisaràs e n seràs molt millor e pus presat e amat,
 e veuràs lo rey e aquells barons e senyors e lurs costums; e
 après age[is] estat hun temps, te n poràs tornar".

12 L'infant, escoltant diligentment lo raonament que li
 feyen los seus tudors, breument respòs que de açò no faria res,
 e açò per tant com creya que ell podia axí ben estar en
 Fflorenca com negun altre. E los valents hòmens, oint açò,
 replicant ab moltes paraules li reprovaren que deya mal e havia
 mal consell; e no podent-ne traure resposta, o digueren a la³
 13 mare. La qual lo pres a hun depart, dient-li e pregant-lo que
 ell volgués estar a concell e a ordinació llur e que volgués
 anar a star un any a París; e tant féu, que l'infant lo y

² ms. nos|saltres
 ms.

³ ms. hon
 ms.

atorgà: e axí fench fet.

14 E anant adonch Gerònim a París finament enamorat e
stant alà, de huy en demà hi fou tangut dos anys; e après pus
145v enamorat que may / no fou se·n tornà e trobà la sua Silvestra
maridada ab hun jove flasader: e hoint açò, ultra mesura se·n
15 dolgué e·n fou torbat. E veent que alre no y podia fer, se
enginyà de saber hon estava, segons la husanca dels jóvens
enamorats; e sabut hon estava, ne comencà a passar, creent que
ella no agués a ell hoblidat sinó axí com ell havia a ella. Mas
l'obra estava en altra guisa que ell no·s pensava: car ella
no·s recordava d'ell sinó axí com si may no·l agués vist, e si
16 per ventura se·n recordava, sí mostrava lo contrari. De què en
poch de temps lo jove se·n apercebé e no sens gran dolor, mas
no-res-menys tot ço que podia feya per entrar-li en l'ànima; e
veent que no·n podia res fer, se dispongué en si matex que,
com sabés morir, ell parlaria ab ella.

17 E ab un seu vahí informat com la sua casa era feta⁴,
una nit que ella e lo seu marit eren anats a vellar⁵ ab alguns
lurs vahíns, amagadament se·n entrà dintre la sua casa, on
darrere los talers de las flasades qui estesos estaven se
amaguà; e tant esperà, que ells foren tornats e se·n anaren al
lit a dormir: e ell, sentint adormit lo marit, al lit llà on
s'era colgada Silvestra se·n anà e, posant-li la mà sobre los
pits, tot gint dix: "O ànima mia dolca, e dorms tu encara?"

4 ms. fota

5 cal entendre: vetllar

18 E Silvestra, qui encara no dormia, espaventada volch
cridar, mas lo jove prestament dix: "O, per amor de Déu, no
crits, car jo son lo teu Gerònim".

19 E oint ella açò, tota tremolant dix: "O Déu, Gerònim, e
ve-te·n, car pasat és aquel temps que en la nostra infantesa
nosaltres érem enamorats. E ara tu veus ⁶ que jo son maridada;
perquè no estaria bé a mi entendre en amar altre home sinó lo
20 meu marit. Perquè jo·t prech per amor de Déu que tu te·n
vages, car si mon marit te sentia, posat que no se·n seguis
alre, sí seria que may no·m calria viure en pau ne en concòrdia
ab ell: e son amada d'ell e en bé e en tranquil·litat visch ab
ell".

21 E lo jove, hoint aquestes paraules, sentint enujosa
dolor e recordant-li lo temps passat de la sua amor, ab molta
istància la pregà prometent-li grans dons: mas ab tot axò
22 nenguna cosa no obtangué d'ella. Per la qual rahó desijà morir
més que viure, e encara derrerament la pregà que, per mèrit de
tanta amor que ell li avia aguda, ella sofferís que al seu
146r costat / se posqués colgar tant fins que·s posqués ésser
escalfat, car esperant a ella s'era tot glasat, prometent-li
que no li diria ⁷ ne li faria negun acte desonest, ans tantost
23 que·s fos hun poch escalfat se·n hiria. E Silvestra, havent una
pocha de compassió d'ell, ab les condicions dites per ell ho
consenti. Colgat adonchs lo jove al seu costat sense tocar-la e

caygut en hun pensament de la longa amor que li havia aportada e recordant-li la present duresa d'ella e la esperanca perduda, desliberà de no viure pus; e restrets los esperits en si mateix, sense fer-ne negun mot ne semblanca, closos los puys al seu costat se morí.

24 E après poch-espai Silvestra meravellant-se de la sua continenca, havent por que'l marit no s'esvellàs, comencà a
25 dir: "O, Gerònim, e per què no te'n vas?" E no sentint-lo responre, pensant que's fos adormit, ultra açò esteses les mans envert ell perquè si dormís lo despertàs, lo comencà a temptar, e tochant-lo lo trobà fret com hun glaç; de què ella meravelant-se e tocant-lo pus fort e ab més forca e sentint que ell no's movia, sens pus tochar-lo conech que era mort: de què ella dolent-se ultra mesura estech gran pessa sens saber què's
26 degués fer. E pres consell en si mateixa de voler en altra persona posar lo cars per veure què li diria lo marit, li dix: "Marit, a una mia veïna s'és asdevengut un tal cars", narant-li lo seu; e puys li demanà, si a él esdevenia un tal cars, què'n
27 faria. A la qual lo marit respòs que a ell paria que lo mort se degués aportar a casa sua e aquí lexar sens nenguna remor.

28 E lavors Silvestra dix: "E axí cové fer a nosaltres"; e presa-li la mà, li féu tochar lo jove mort. De què ell tot esmarrit se levà depeus: e pres hun lum, sens entrar ab la muller en altres noves, l'om mort de les sues matexes robes vestí e sensa nenguna altra indústria, ajudant-li la sua ignocència, levant-lo sobre les sues espalles, a la porta de sua casa lo aportà e aquí posat lo jaquí estar.

29 E vengut lo jorn e vist aquest mort davant lo seu portal, fou feta gran remor; e cercant e reguardant-lo tot e no trobant-li plagua ne nenguna cosa, per los metges fench generalment cregut que ell era mort de dolor axí com de ffet
 146v era. E lavors fench lo dit jove aportat en una / església, hon vench la dolorosa mare e alguns altres parents e amigues sues, sobre lo qual comencaren a plànyer e a plorar dolorosament segons la nostra husanca.

30 E mentre lo gran dol se feya, lo bon hom, en casa del qual era mort, dix a Silvestra: "Ve, posa-t lo mantel al cap e ve en aquella església hon és aportat Gerànim e mit-te detràs les dones e escoltaràs ço que-s diu de aquest fet; e jo faré semblant detràs los hòmens, per ço que nosaltres sentiam si
 31 nenguna cosa se diu contra nosaltres". E Silvestra, qui tart era venguda piadosa, fou contenta de ço que lo marit li ach dit e axí com aquella qui desijava veure mort aquell que en vida no havia volgut complaure d'un sol besar.

32 O, e quant és meravellosa cosa de pensat quant són faels les forces d'amor!, qui en lo cor lo qual la alegra⁸ fortuna de Gerànim no havia poscut hobrir, la miserable lo obrí e (les antigues flames ressuscitades totes sobtosament) mudà en tanta pietat, com viu la cara del mesquí qui mort era, [quel sota lo mantell clos, metent-se entre dona e dona, no s'aturà fins que al cors mort fench pervenguda; on li vench

sobtosament gran fret e sobre lo jove mort se lançà, lo qual no banyà de moltes làgremes car, axí com a Gerònim la dolor havia
33 tolta la vida, axí sobtosament la tolch a Silvestra. Mas pur les dones la confortaven dient-li que·s levàs sus, no conaxent aquella encara: mas pus qu'ella non se levava, la·n volgueren levar, e trobant-la immobla e aquella regoneguda, conagueren que era Silvestra morta; de què totes les dones que aquí eren vengudes de doble pietat comencaren lo plant molt major que dabans no era.

34 E sobtosament se escampà la nova fama fora la sglésia e entre los hòmens: la qual pervenguda a les horelles del marit, qui detràs ells era, sens escoltar consolació e confort d'algu, per lonch espay plorà; e puy a molts de aquells qui y eren la istòria recomptà de ço que era estat la nit pasada d'ell e de lla muller sua: e per tots fou sabuda la ocasió de la mort de
35 cascú de aquests, la qual per tots fou planta. E presa donchs la morta Silvestra, axí hornadament com se costumen los morts, sobra aquell matex lit al costat del dit jove la posaren a
147r jaure e / aquí longament fou planta e en una matexa sopoltura foren sobollits ensemps: e ells, qui vius no·s eren poscuts conjuyir, la mort los conjunyí en inseparable companyia.-

1 Mosèn Guillem de Roselló donà a mengar lo cor de mosèn Guillem Gardesanch a sa muller; la qual, après que l'ach mengat, se lancà per una finestra e morí.

2 Finida la novella de Neifile, no sens haver mesa gran compassió en tota la sua companyia, lo rey, lo qual no entenia a guastar lo privilegi a Dioneo, no restant-hi altre a dir, començà:

3 - A mi plau, piadoses dones, dir-vos una novella la qual, pus que axí dels affortunats cassos de amor vos doleu, vos covendrà no menys compassió haver d'aquesta que de les passades, per ço com foren de major condició aquells als quals ço que jo diré esdevench e ab pus fer accident que aquells dels quals havem parlat.

4 Devets saber que, segons que recomten los proencals, una vegada foren dos nobles cavallers, cascú dels quals senyorejaven castels e vasayls sota si: la hu dels quals havia nom mosèn Guillem de Rosselló e l'altre mosèn Guillem Guardasanch. E per ço com la hu e l'altre eren prous hòmens en
1
fet d'armes, se amaven ensemps molt estretament e entr'ells havien en costuma de anar ensemps en juntes e en torneigs e en tots altres fets d'armes, e per semblant comunament anaven

- 6 vestits d'una mateixa guisa. E com cascú d'ells estaguesen en son castell, no contrastant que era la hu luyn del altre ben X milles, se anaven visitant la hu al altre cascun jorn. Havia mosèn Guillem de Roselló una bella e molt jentill dona per muller, de la qual mosèn Guilem Guardasanch, no guardant la amistat ne la companyia qui entre ells era, se enamorà, e tant
147v feren la hu e l'altre, que la do/na per semblant se·n apercebé;
7 e conaxent-lo per valerós cavaller li plagué tant, que començà de posar sa amor en ell, en tant que nenguna cosa més no desijava ne pensava sinó en ell: e no agueren molt estat que ells foren ensemps una veguada e altra.
8 E amant-se fort, ensemps usàran menys discretament que no fóra necessari, en tant que lo marit se·n apercebé e la amor que lo marit aportava a mosèn Guillem Guardasanch convertí en mortal oy; mas, axí com aquell qui persona discreta era, o sabé tenir amagat mils que los dos aymants no havien tengudes secretes lurs amors, e en si matex desliberà del tot alciure·l,
9 se pogués. Perquè, stant mosèn Guillem Roselló en aquest propòsit, sobrevench que un gran torneig se bastí en Franca; per lo qual mosèn Guillem de Roselló certeffichà mosèn Guardasanch que a ell vengués per desliberar ensemps si al dit torneig hirien o no. Al qual mosèn Guardasanch alegrement respòs que lo dia sagüent sensa falla hiria sopar ab ell.
10 E mosèn Roselló, oint açò, encontinent pensà que lo

temps era vengut e que ell segurament lo podia auciere; e armant-se bé, lo dia sagüent ab hun seu familiar muntà a cavall e forca una milla luyñ del seu castell en hun bosch secretament
11 se amagà, aguaytant quant mosèn Guardasanch passaria. E esperant aquell, lo viu venir desarmat ab dos escuders per semblant, axí com aquell qui de res no's guardava; e arribat mosèn Guardasanch en lo loch on ell lo volia, ladonchs ell, ple de mal talent, ab una lanca a sobre mà li bench al damunt cridant: "A mort, traydor, a mort!"; e dit açò li donà de la lanca pels pits.

12 Per la qual ocasió mosèn Guardasanch, sens fer nenguna deffesa ne dir paraula, passat del colp de la lanca sobtosament caygué en terra, lexant la present vida. E los seus, sens ² haver conagut qui açò havia fet, voltades les testes dels cavals, com més posqueren fugiren envert lo castell
13 de lur senyor. E mossèn Rosellò, devalant en terra, hobrint los pits a mossèn Guardasanch, ab les sues pròpies mans lo cor del cors li departí; e fet açò e aquell en un bell drap enbolcat, comandà al seu familiar que aquell portàs a cassa; e manant-li que no fos tan ardit que d'açò digués mot a persona del món e muntat a cavall, se'n tornà al seu castell, hon gran ora / de
148r nit pervengueren.

14 E la dona, qui entès havia que aquella nit mosèn Guardasanch devia venir, lo qual desijosament esperava, e no

vaent-lo vanir se merevellà, dient al marit: "E què és stat, mossèn Guardasanch no és vengut?"

15 A la qual lo marit respòs: "Muller ell m'ha enviat a dir que no pot venir fins demà", de la qual cosa la dona romàs hun poch torbada.

16 E mossèn Roselló, descavalcat, féu cridar lo coch dient-li: "Prin aquell cor de senglar e fes-hi una pocha de salsa la millor e la pus delitable que tu pusques per a sopar". E dit acò, lo coch ab tota aquella deligència que posqué entès en aparellar aquell diligentment, faent d'aquell un menjar molt fi.

17 E mossèn Guilem, com temps li parech, ab la sua dona se mes en taula per menjar. E ell, axí com aquell que havia comès [malefici] e stava en pensament, no poch menjar. E venguda la vianda que feta havie aparellar del damunt dit cor, aquella féu posar davant la dona, mostrant que aquella nit ell no havia nengun apetit de menjar. E la dona, que apetit havia, saborosament menjà d'aquell abundantment.

18 E lo marit, veent que ja la dona l'avia tot menjat, dix: "Dona, què-t par, és aquesta bona vianda?"

19 Al qual la dona respòs: "Mossèn, en bona fe fort m'ha plagut".

20 "Sí m'ajut Déu," dix lo cavaller "jo us en crech e no me'n maravell si us ha molt plagut, car com era viu vos pleya més que nenguna altra cosa".

21 La dona, hoint acò, estant hun poch pensosa, dix: "E com, e quina cosa és aquesta que vós me haveu feta menjar?"

22 "Cert" dix lo marit "la cosa que vós haveu menjada és lo cor de mossèn Guillem Guardasanch, lo qual vós com a desleyal fembra tant haveu amat; e sapiau certament que ell és stat seu e jo lo li é arencat, poch abans que jo vinguéis, del seu pits".

23 E la dona, hoint acò de aquell que tant amava, si·n fou dolenta no és de meravellar; e un poch après dix: "Vós haveu fet ço que desleyal e malvat cavaller deu fer: car, si yo forçant-lo·n l'avia de ³ la mia amor fet senyor, no·n devia ell portar la pena mas jo. Mas, pus axí és, no plàsia a Déu que sobre una tant nobla vianda, com és aquesta del cor de mossèn Guillem / Guardasanch, ne entre may altra!"

148v

24 E levada enpeus, sens altra desliberació, per una finestra qui davant les espatles li estava se lexà caure, per la qual raó no tant solament morí ans casi tota·s desféu a peces. Mossèn Guillem, veent acò, tot estremordit, li parech aver mal fet; e havent paor que dels hòmens de la terra e del comte de Proenca no fos pesaguit, ffaent ensellar los cavalls, se·n anà. E après los de la casa devalaren a pendre lo cors de la dona, per la qual fench fet molt teritble dol e plant.

25 E lo matí sagüent, sabent per tota la terra com lo cruel desastre era estat, per los vassalls de mossèn Guillem Guardasanch e encara per aquells del castell de la dona, ab gran dolor e plant, foren los dos corsos recullits e en

l'esgléysia del castell de la dona en una matexa sopultura foren posats, e sobre la tomba foren possats versos metrificats certifficans qui eren aquels qui dintre eren sobolits e la manera e la hocassió de lur mort.-

1

1 La muller de un metge, [per un dormitori] que per exoblit un seu amant avie begut, lo mès dins una archa pensant fos mort, e puy l'archa fonch furtada per dos usurés; e ell despertat, fou pres per ladre ichnorantment: e volent-lo pengar, se sabé la veritat e scapà.

2 Solament a Dioneo, havent ja lo rey feta fi al seu raonament, restava la fadiga; lo qual conaxent-ho, e ja del rey comendat, comenchà:

3 - Les misèries de les desleyals amors recomptades, no solament a vosaltres, dones, mas a mi han ja agreugats los hulls e los pits, e per ço subiranament he desijat que fóssem a la fi. Ara, loat ne sia Déu pus sòn finides, si donchs jo no volia fer de aquesta darrera una malvada: de la qual cosa Déu me quart de anar pus darrera ² tan dolorosa matèria, ans en pus alegre e en millor vull comencar.

4 Devets saber, gracioses dones, que poch temps ha passat que en Salern fonch hun gran metge en silor/gia apellat mestre Matheu de la Muntanya. Lo qual, ja en la sua última vallesa

149r

vengut, pres per muller una molt gentil dona de la sua ciutat, la qual de nobles vestedures e joyes e de tot ço que una dona pot plaure millor que nenguna altra de la ciutat la tenia fornida; però és ver que lo més temps estava refredada, axí com
5 aquella qui en lo lit estava mal cubierta per son marit. Lo qual, axí com micer Ritxardo de Quinxixa, del qual havem ja parlat, ensenyava les festes e los dajunis a sa muller, axí aquest en aquesta mostrava que lo jaure ab una dona una vegada se leguiava a recobrar un gran temps, e semblant esciència li mostrava; de què ella vivia copiosament contenta.

6 E axí com a sàvia e de gran ànima, per poder aquells de casa reptar com feyen ço que no devien, se dispongué de estar en l'antrada per voler veure lavorar la sua companya; e axí continuant molts jorns remirà ençà e allà, e a la fi li entrà en l'ànimo un jove, en lo qual ella posà tota la sua esperanca e tota la sua amor e tot lo seu bé. De la qual cosa lo jove se apersebé, e plaent-li fort, per semblant en ella tota la sua
7 amor posà. Era aquest apellat Roger de Garoli, de noble nació mas de cativa vida molt blasmat de ses condicions, en tant que parent ne amich no s'avia lexat qui bé li volgués; e per tot Salern de ladronisi e d'altres vils costums era blasmat, de què la dona poch se curà: ans plasent-li aquell més que nengun altre, ab hun seu infant tan cautelosament hordonà, que ensemps
8 pervengueren a ésser. E après agueren pres lur delit, la dona lo comencà a blasmar de la sua passada vida, pregant aquell que per amor d'ella se estigués de aquelles coses que acostumades havia de ffer; e per dar-li matèria de relevar-lo de tots

vicis, lo comencà a socórrer adés d'una cantitat de diners adés d'altra.

9 E en aquesta manera perseverant ensemps asau discretament, se esdevench que en poder del metge fonch mes en cura un malalt qui gastada havie la cama: e vista la malaltia per lo metge, dix a ell e a sos amichs que, si ell havia hun os trencat en la dita cama, que a ell la li covenia tallar tota ho
149v morir, e tallant-la-li ell poria guorir, però / que ell no l pendria ne se n empararia sinó per mort e avorrit. E oint açò, acordant-se los amichs, aquell li liuraren per mort, faent-li n
10 carta. E fet açò, lo metje se avisà que tal cura ell no podia fer sens que, en lo tallar de la cama, ell no donàs cert dormitori al passient, car en altra manera ell no podia sofferir lo tallament de la dita cama. E donada hora de fer la dita cura, ell féu certes aygües destillades per fer dormir lo passient tant com seria necessari per fer la hobra; e aquella aygua feta, la mes dins huna ampoleta sens dir a nengú quina aygua era ne a què fos bona.

11 E venguda la hora del vespre e volent anar per fer la dita obra, li vench hun misatge de certs amichs seus de la costa de Malfa pregant aquell que per cosa nenguna no estagués que decontinent a ells no anàs, per ço com entre ells havia aguda una gran brega, en la qual molta jent havia escalabrada.
12 E lo metge, perlongant la cura de la cama lo matí següent, muntà sobre una sagetia anant-se n vert la dita costa; la qual cosa sabuda per la dona, e sabent que la present nit no devia tornar a casa, amagadament se féu venir a casa Roger lo qual

mes en una cambra fins tant que totes les altres persones de la casa fosen anades a dormir.

13 E estant adonchs Roger en la cambra e esperant la dona li vench, per qualque ocasió que's fos, una gran set; e vista la ampoleta a la finestra plena d'aygua bella e clara la qual lo metge havia aparellada per fer dormir lo pacient, pensant que fos aygua de beure, aquella begué: e a poch estant fou pres d'una gran son, per la qual fou axí adormit, que mils parech cors mort que no viu. E la dona, on abans posqué vinent en la
14 cambra, trobà Roger qui dormia, e volent-lo despertar, ab veu baxa li comencà a dir que's levàs; mas tot quant feya no era res, car ell no responia ne's movia de res que li fos fet; perquè la dona torbaba ab major força lo sotspès dient: "Leva
15 sus, dormidor, car per dormir no ich devies venir". E Roger, qui sotspès estava, caent en terra d'una caxa sobre / la qual
150r s'era adormit, altre continent no féu que aguera fet hun cors mort; lo qual la dona, quasi espaventada, per voler-lo relevar, lo carmenà pus fort e prenent-lo per lo nas e tirant-li la barba: mas tot li era poch, car ell havia ligat lo seu ase a
16 bona clavilla. Perquè la dona se comencà a tembre que no fos mort, e volent-ne ésser pus certa, fortment li comencà a strènyer les carns e a cremar aquell ab una candela, mas tot acò no era res: perquè ella, qui metgesa no era posat que son marit o fos, creent sens falla ell ésser mort e amant-lo sobre totes altres coses, fou la pus dolorosa dona del món; e no gosant fer remor sobre ell, comencà a plànyer e a plorar, dolent-se de semblant desventura.

17 E après, tement la dona de no aconsaguir lo seu dan, pensà que sens lagui covenia trobar manera com se tragués lo cors mort de casa; e sacretament cridant la sua serventa e mostrant en aquella la sua desventura, li demanà consell. E la serventa, meravellant-se fort e mirant aquell, lo trobà sense sentiment³ e dix ço que la dona deya, ço és que certament era mort, e prestament consellà de traure-l de casa.

18 A la qual la dona dix: "E on lo porem nosaltres portar, que nengú no se'n sospit ne pensen que de aci sia exit?"

19 A la qual la serventa respòs: "Jo viu anit vespre a la botiga de aquest fuster nòstron vahí una gran caxassa vella, la qual, si estogada no la ha, vendrà, fort bé a nostros fets, car nosaltres lo porem metre dins e dar-li tres o quatre colps de coltell e lexar-lo estar. E quisvulla qui-l trôpia dintre, no-m sé per quina raó presumesque que sia exit d'eci més que de nengun altre loch; ans raonablament creuran que, per ço com és estada mala persona, que, anant a fer algun mal, algun seu enamich l'age mort e puyes mes en la caxa". E oït açò, plagué molt a la dona lo consell de la serventa, exceptat enperò que no consentia de donar-li nengun colp, dient-li que no lo y poria per cosa del món sofferir lo cor: e encontinent la tramès per veure si l'arqua fóra romasa là hon l'avía vista; on après fou tornada, dix que hoch. E com a virtuosa fembra, axí aquella, qui ben temprada era, ab ajuda / de la dona pres

Roger sobre les espatles, e anant la dona davant per guardar si vera venir neguna persona, vengueren a la caxa, dintre la qual meteren Roger, e aquella tanchada, lo lexaren estar.

21 E fet açò, se esdevench que, estant en Salern dos jóvens companjons los quals prestaven a hosura, voluntaris de guanyar e de poch despendre e havent mester en lur servey aquella caxa la qual lo dia davant havien vista romanir deffora la porta del fuster, ensemps proposaren que, si la nit hi
22 romania, que la se'n aportasen. E venguda la miganit, se exiren de casa e anaren per veure si l'archa era romasa e, aquella trobada, la se'n aportaren en casa lur: e no guardant si lo pes era soberch, la meteren alats d'una cambra en la qual dormien les fombres de casa; e sens curar-se de adobar-la massa, anaren a dormir.

23 E Roger, lo qual gran pesa havia dormit e ja digest lo abeuratge e la virtut de aquell era ja consumada, essent ja hora de matines se despertà: e posat que la son li fos pasada sens que no havia recobrada la sua virtut, romàs tot tabuxat, e no tant solament aquella nit ans encara alguns dies après lo tench estramordit; e ubert Roger los huyls e no veent res, se meravellà, e estesos los braços e les mans ançà e anlà e trobant-se dins la caxa, se començà a recordar dient en si
24 matex: "E què és açò? on jo són? dorm jo ho somiu? Per cert a mi recorda que anit jo venguí en casa de la mia dona, e ara-m par que sia en una caxa. Què vol dir açò? Seria tornat lo metge o hauria-ich sobrevingut algun altre cars, per lo qual la dona me agués, durment, ací amagat? Jo crec fermament que axí sia".

25 E per amor de açò comencà de estar quedament e escoltar si sentiria alguna cosa; e com axí ach estat en gran desayre en la caxa qui petita era per ell, dolent-li lo costat e volent-se girar de la altra part al pus quedament que poch, li esdevench que, per tal com la caxa no estava ben pitjada, pres un gran lats e après lo seu moviment caygué; e caent féu una gran remor, per la qual les fombres qui al costat d'allà on estava la caxa dormien se despertaren, havent gran por, e per aquella espaordides callaren.

26 E Roger, qui per lo caure de la archa duptà fort, e sentint lo brogit que fet havia, amà més exir que si l'aguessen trobat dintre. E après fou fora, axí com aquell qui no sabia on
151r s'era, comencà a anar per la / casa, una amunt altra avall brassejant per veure si alguna porta ho escala posquera trobar
27 per hon se'n ⁴ posqués anar. Lo qual après que per le[sl] fombres fou sentit passejar e anar per la casa, comencaren a dir: "Qui va là?" Mas Roger, no conaxent la veu, no respòs: perquè les fombres comencaren a cridar los dos jóvens, los quals, per ço com molt havien vellat, dormien fort, no sentint
28 nenguna de aquestes coses. Per la qual cosa les fombres pus paurugues que dabans no eren, obrint una finestra comencaren a cridar: "Al ladre, al ladre!" E sentida la remor per los vains, ateneren qui per terrats qui per teulades, los uns per una part los altres per altra, e corent entraren en la casa, e los

jóvens per semblant desperts en aquesta remor se levaren.

29 E Roger, qui aquí's veyà no sabent com, casi meravellant-se en si mateix deya: "D'on son exit ne què és açò?", e d'altra part pensant de qual part fogir poria e mirant amunt e avall, pertot se veyà pres; e veent-se la companya del justícia de la terra, qui a la remor eren atesos, ja prop, lo prengueren e pres lo menaren davant lo justícia; e per ço com [per] malvat hom era tangut, sense negun lagui lo meteren al turment, on encontinent confesà per força de turments que en la casa dels prestadors era entrat per furtar: e per ço e per molts altres mals que havia comesos en temps passat, lo justícia desliverà que aquell fos penjat per la gola lo matí següent.

30 E encontinent la nova anà per Salern públicament ⁵ que Roger era estat pres en la casa dels prestadors, hon era entrat per furtar; la qual cosa oïda per la dona e per la ⁶ serventa, de tanta meravella foren, que casi estaven en punt de creure elles mateixes que aquella nit allò no fos estat mas que u havien somiat: e ultra açò, del perill, lo qual era major, la dona sentia axí gran dolor, que casi en rabiava com a persona folla.

31 E après poch, ⁷ asats prop de mija tèrcia lo metge, tornant de Malfa, manà que la sua aygua li aportasen, la qual havia feta per fer dormir lo pacient; e trobant la

⁵ ms. publicame
ms. t t

⁶ potser: foren preses

⁷ ms. p|prop
ms.

ampoleta buyda, comencà a ffer una gran remor dient: "Estranya cosa és açò, que en aquesta casa no ich pot res durar'.

32 E la dona, qui en altra dolor era posada, hiradament respòs dient: "E què diríeu vós, mestre Matheu, d'una gran
151v cosa, / que d'una ampoleta d'aygua feu tant gran remor? E no se'n troba pus al món?"

33 A la qual lo metge respòs: "Dona, no axí tost, car vós pensau que aquella fos aygua clara e no és axí, ans és una aygua destillada per fer dormir"; e açò perquè l'avía feta fer li comtà.

34 E la dona oint açò se avisà que Roger havia aquella aygua beguda, per la qual havia paragut mort, e dix: "Mestre, açò nosaltres no sabíem; perquè feu-ne més". E lo mestre, veent que alre no s'i podia fer, encontinent provahí en fer-ne més.

35 E poch après que la serventa (qui per comandament de la dona era anada a saber què's deya de Roger) tornà, e dix: "Madona, de Roger se diu tot mal, e per molt que jo me'n sia entremesa, no é poscut saber que parent ne amich se'n entremeta ne's sia levat per ajudar-li; e tothom creu que demà lo
36 justícia lo farà penjar. E encara us diré altra nova que he après: que Roger és estat pres en casa dels prestadors. E dir-
vos é com hi és vengut: vós sabeu bé lo fuster del qual ere l'arqua on nosaltres lo metem, e trobareu que ell era vuy en gran qüestió ab l'ome qui la li avià comanada, car l'om li

demanava los diners que havia aguts de la archa e lo fuster
 37 deya que furtada la li havien; e aquell deya que no era ver,
 car ell l'avía vista en casa dels prestadors, los quals li
 havien dit que la havien comprada; e ell escusant-se los
 desmentia dient que ells la li havien emblada la nit passada. E
 38 axí raonant de fet se·n són anats als prestadors, e jo me·n son
 ací venguda; e axí com vós podeu veure, jo comprench que en tal
 manera Roger és stat trespostat e menat en casa dels
 prestadors: mas jo no·m sé com ne en quina manera se sia
 resussitat'.

39 La dona lavors, comprenent òltimament com lo fet era
 estat, dix a la serventa co que del metge havia hoït, pregant-
 la que a restauració de Roger degués donar ajuda, axí com
 aquella qui, si·s volia, en una hora poria campar e salvar la
 honor e la vida de Roger.

40 "Madona," dix la serventa "mostrau-me com, car
 volenterosament entendré en la sua salut".

41 La dona, axí com aquella a la qual estreyien los
 152r sperits per gran congoxa que passava, / ⁹ avisant-la de co que
 fer devia, ordonadament la informà.

42 La qual primerament se·n anà al metge e plorant li
 començà a dir: "Mossènyer, a mi cové demanar-vos perdó d'un
 gran deffaliment lo qual envert vós é comès".

43 A la qual dix lo metge: "E de què?"

44 E la serventa, no cesant les làgremes, respòs:
 "Mossènher, vós sabeu qui és aquell jove Roger de Garoli, lo
 qual, plaent-li jo e ell a mi, és estat mon amich; e sabent ell
 hir vespre que vós no hich éreu, me pregà tant, que jo no li
 posquí dir de no que no-l metés en la mia cambra a dormir ab
 mi; e estant dins, li vench gran set, e jo no avent què li
 donàs a beure ne aygua ne vi, perquè madona (qui era en la
 sala) no se'n apercebés, no guosí anar per aygua e per
 avinentesa vaig-li donar una ampoleta d'aygua que trobé en la
 vostra cambra, e com l'ach beguda, torné l'ampola allà hon
 45 l'avia levada. E jo trob que vós ne haveu feta gran remor, e
 per co jo conffers ¹⁰ haver fet mal; mas qui és nat per no
 errar? Jo son molt dolenta de la errada que he feta, per tant
 com en moltes guises se n'à seguit gran dan: tal e tant que
 Roger ne perdrà la persona, si vós no m'ajudau; perquè jo tant
 com pusch vos soplich me perdoneu e-m doneu licència que jo
 vaga ajudar a Roger en co que puscha".

46 E lo metge hoint açò, ab tot que havia gran hira,
 motajant respòs: "Tu as donada la perdonanca e per co tu te-n
 portaràs la pena, e en bona fe merexeries que-t costàs lo
 peliçó: car tu li as donat un dormitori perquè ell és vengut en
 hun gran perill; e per co ve e percaça la salut del teu amant e
 d'equi avant té guarda de no menar-lo pus avant en casa, car si
 u fas jo-t pagaré d'aquesta vegada e de l'altra".

47 E la serventa per la primera vegada li parech haver ben
provaït, e on abans posqué se·n anà a la presó on Roger estava
pres e tant pregà lo carceler que la lexàs parlar ab Roger, que
ell ho féu; la qual, après que l'ach informat de açò que devia
responre al justícia, se·n anà, e tant féu que davant lo
justícia vench.

48 Lo qual, ans que escoltar-la volgués, per ço com jove,
gentil e fresca era, volch fermar lo seu roci a la crestianeta
de Déu, de què ella, per ésser mils entesa, no·n fou jens
carestiosa; e levada de la feyna li dix: "Monsènyer, vós /
152v teniu pres davall en la pressó Roger de Garol per ladre, e no
49 és ladre, e no és ver que en axò sia culpable". E dit açò
comencà a contar tota la istòria de cap primer fins a la fi,
comtant-li com havia beguda la aygua del dormitori e com per
mort l'avia mes en l'archa; e après d'açò li comtà ço que del
fuster e del senyor de la archa havia hoït, e li mostrà com
Roger era vengut en casa dels prestadors.

50 Lo justícia, veent que laugera cosa era provar si axí
11 estat com deya la serventa, féu demanar lo fuster de qui
era l'archa e per semblant los prestadors, e après moltes raons
trobà que los prestadors la nit passada havien emblada l'archa
12
51 e la s'avien mesa en casa. E derrerament tremès per Roger, e
demanant-li hon havia albergat la nit pasada; al qual dix que
no sabia hon avia albergat mas li recordava que en casa de

mestre Matheu era anat albergar ab la sua serventa, en la cambra de la qual havia beguda aygua per gran set que havia, e despuys no-s sabia com se era estat, car no li recordava de res, sinó com se trobà en casa dels prestadors dins una archa.

52 Lo justícia, hoint aquestes coses, fou molt content, e hoint la serventa e a Roger e lo fuster e los prestadors, moltes vegades los ne féu riure.

53 E a la fi, conexent que Roger era ignocent, condempnà los prestadors qui havien emblada la archa en X unses e soltà Roger; la qual cosa si a ell fou cara, nengú no me-n deman, e per semblant a la sua dona fou car ultra mesura. La qual despuys ab ell e ab la sua serventa, qui donar-li volia ab lo coltell, ensemps se-n rieren moltes vegades e agueren festa e solac totstemps continuant de bé en millor: de la qual cosa volria que axí avengués a mi, mas que no fos mes en l'archa.-

¹
 1 De les primeres novelles tots los pits de les
 delicades dones havien suspirat diverses vegades, mas la
 darrera de Dioneo les féu tant riure, que tot lo piadós
 pensament los relevà, especialment com lo justícia dix que
 2 havia fermat lo seu rosí a la serventa. Mas veent que lo sol
 comencava a declinar e lo terme de la sua senyoria era vengut,
 ab asau plasents / paraules la bella dona se escusà de ço que
 153r fet avia: ço és de haver-les fetes raonar de axí fera ² matèria
 com és aquella de la faeltat dels amants; e feta la escusa, se
 levà enpeus e del cap se levà la garlanda, e esperant les dones
 a qui posar-la volria, plasentment sobre la molt bella de
 3 Fiameta la posà dient: - Jo pos en millor loch la senyoria que
 no fiu lo comendament de la aspra jornada que huy havem aguda
 de novellas, fiant que ella sobre ³ reconsolar ab aquella de
 demà los nostros esmayes.-

4 E Ffiameta, los cabells de la qual eren casi truyellats
 e lonchs en bona mesura, referint a fil d'or molt fi, escampats
 sobre sos delicats muscles, ab aquell front equalment posat per
 sa mesura e ab aquella color de blancha neu mesclada ab
 vermelles roses escampada per tota la sua cara, ab los huylls

1 ms. Me (restitució segons la lletra guia) 2 ms. ferma

3 potser: sabrà (sobre s'ha d'entendre: sobre a)

del cap semblant d'un falcó palegrí, ab una bocha petita, los labis de la qual parien dos robinets, somrient respòs:

5 - Ffilóstrato, volentera so contenta de reconsolar la vostra companyia; e per ço que tu completes ta voluntat de ço que fet as fins ací, vull e man que cascú se aparel de raonar demà de ço a què fa elment és pervengut algun amant après de alguns fets e desaventurats

6 accidents, perquè siam tornats en deguda amor e consolació.- La qual proposició plagué a tots: e ella, faent-se venir lo senescal, e de les coses necessàries ensemps ab ella tractaren, e levant-se de seure, fins a la hora del sopar alegrament los licencià.

7 Partint-se aquests ladonchs per lo jardí, la bellesa del qual no era per dever-se enujar, partida de aquells anaren pres del moli qui fora del jardí molia, e qui sa e qui là, prengueren diversos plaers cascú segons son desig requeria fins
8 a la hora del sopar. Los quals après foren venguts, axí com havien acostumat,⁴ après de la bella fontana, ab molt gran plaer e ben servits alegrament soparen. E levats del sopar, axí com havien acostumat, se adonaren al cantar e al sonar; e
9 manant Ffilomena la danca, dix la reyna: - Ffilóstrato, jo no m'entén a desviar dels meus pasats; mas, axí com éls han fet, axí entén jo a ffer: ço és que tu per lo meu comandament cants

4 ms. acasctumat

una cansó; per ço com jo son certa que tals són les tues
153v cansons com són les novelles e per ço que pus no / siam vuy
torbats de tots casos afortunats, vull que·n digues una, qual
més te plàcie.-

10 A la qual Ffilóstrato respòs que molt volentera, e sens
triga en tal guisa començà.

18 Les paraules de aquesta cansó clarament mostraven qual
era l'ànima e la voluntat de Ffilóstrato e la ocasió: e força
que u aguera més declarat, sinó que les tenebres de la
sobrevinent nit amagaren la rojor de la cara de alguna de les
dones qui eren en la danca. Mas après que ell hac dat en
aquella callament, ne foren moltes d'altres cantades fins tant
que la ora de anar dormir sobrevench: perquè comendant-ho la
reyna, cascú se·n anà recullir a sa cambra.

[CINQUENA JORNADA]

2 Era ja tot l'orient blanch e los surgents raigs tot lo
nostre imperi havien fet clar, quant Ffiameta ab los dolcos
cants dels aucells, los quals a la primera hora del jorn sus
per los arbres alegrement anaven cantant, cuytadament se levà e
totes les altres e los tres jóvens féu cridar; e ab suaus
passos pel camp amunt sobre les herbes rosades per la ampla
planícia, fins tant que-l sol fou alsat, cascú ab sa companyia
3 raonant qui d'una cosa qui d'altra se'n anaren. E sentint que
ja los calts raigs del sol los escalfaven, devès la lur
abitació giraren los passos: e alà pervenguts ab meravellosos
vins e ab molts / confits del lauger affany que havien
sostengut se confortaren, e après per lo delitable jardí fins a
la hora del menjar se deportaren. La qual venguda e cascuna
cosa discretament per lo senescal aparellada, après d'una
estampida e dues ho tres ballades foren cantades, alegrement e
4 segons que a la reyna plasqué, se meteren a menjar. E aquell
hordonadament e molt alegre fet, no oblidant lo desús dit horde
del dansar, ab los esturments e ab cançons prengueren lur solac
fins a la hora del dormir; e aquella venguda, la reyna licencià
cascú per anar dormir: dels quals los uns anaren a dormir e los
altres prengueren lur solac per lo jardí cascú, axí com mils li
5 fonch plasant. Mas tots un poch après que l'ora de nona fonch
passada, axí com a la reyna plagué, vaïns de la fontana segons
la acostumada manera se raonaren; e posant-se la reyna a seure,

reguardant devers Pàmfilo, li mostrà que principi donàs a la fael jornada. Lo qual en açò volenterosament se dispongué e axí dix:

1 Simon, esent foyll, amà Efigínia e per amor de la qual tornà savi; e après se'n seguiren moltes coses sagons la sua istòria resita.

2 -Moltes vegades, delitoses dones, he desijat de donar principi a exí alegre jornada com serà aquesta, perquè per mi posqués ésser recomptada, sens parer-me nengú davant, una istòria qui molt m'à totstemp plagut, per ço com per aquella poreu compenre no solament la leyal fi per la qual comencam a raonar, mas quant són poxants e quant poderosos e de quants béns plenes les forces d'Amor, les quals molts, sens saber què's diuen, damnen e vituperen a gran tort: la qual cosa, si yo la deya, per ço com crech que sieu ¹ enamorades, vos deuria molt pesar.

154v 3 Segons que en les antigues istòries dels xiprans se lig, que en la ylla de Xipre hac un noble hom appellat Aristipo, rich e benaventurat de totes les coses temporals més que negun altre de aq[ue]lll regne: e si de una cosa sola fortuna no-l agués fet dolent, més que nengun altre podia ésser

4 content d'ella. E açò era que ell, entre los altres fills que havia, n'avia hu lo qual de granesa e de bellesa de cors trespassava tots altres jóvens de la terra, mas quaix foll, e lo pare-n vivia sens tota esperança; lo vertader nom del qual era Galleso, mas, per ço com jamés ne per trebal de son mestre ne per batiments ne per falagaments del pare ne per enginy de nenguna altra persona li era poscuda entrar al cab letra ne nodriments alguns, ans ab veu grossa e difforma e ab maneres pus covinents a bèstia que ha ome, quax per escarn tothom lo apellave Simon, lo qual nom volia dir en lur lenguatge 5 'bèstia'. La perduda vida del qual lo pare ab molt greu enutg comportave; e essent-li tota esperanca fogida, per no haver totstemps davant si la hoccasió de la sua dolor, manà que se-n anàs en una sua alqueria ho casa que havia deffora e aquí estigués ab los seus lauradors e ab l'altra companya sua; la qual cosa Simon ach per fort cara, per ço com les costumes e husances dels hòmens grosés li eren molt pus agradables que les dels ciutadans.

6 Anant donchs Simon a la alqueria e aquí exarcitant-se en les coses a aquella pertanyents, se esdevench que un jorn vert hora de mitgdia, passant ell de una possessió en altra ab un seu bastó al coll, entrà en hun bosquet lo qual era en aquella encontrada molt bell e, per ço com érem en lo mes de 7 maig, era tot fullat. Per lo qual anant, Simon esdevench, axí com la sua fortuna lo guià, en hun bel prat environat de arbres molt bels, en la un cantó del qual havia una bella fontana d'aygua freda e molt clara, e al costat de aquella viu sobre lo

vert prat dormir una donzella jove e molt bella, vestida de una alcandora tant prima e tant delicada, que quax en res² no contrastava que hom no li posqués veure la carn que havia blanqua e molt bella, e era de la sintura aval cuberta de una vànova blanqua e delicada; e als peus d'ella semblantment dormien dues fombres e un home, servents de la dita donzella.

8 E com Simon la viu, axí com si jamés no aguéss vistes
155r fombres, / recoldat sobre lo bastó que portava, sens dir alguna cosa, ab molt gran admiració la comencà fortment mirar en los pits blanchs; en tant que aquest en lo qual per mil amostraments nenguns costums de ciutadanatge o de jentilesa no eren poscuts entrar, estant axí sentí en si mateix un pensament lo qual en la sua pensa axí rude e grossa li reonava aquesta ésser la pus bella que jamés per nengun home vivent fos estada
9 vista. E aquí ell comencà a contemplar destintament totes les partides del seu cors, loant-li primerament los cabels, los quals ell creya que fosen d'or, lo front, lo nas, la bocha, la gola, los bracos e los pits, los quals per gruxa fort poch se relevaven encara en alt:³ e finalment de laurador fou fet jutge sobtosament e estimador de bellesa, esperant ab gran desitg que li posqués veure los huys, los quals ella per gran son agreujada tenia tanchats, e per veure-los-li moltes vegades li
10 vench en voluntat de despertar-la. Mas parent-li ultra mesura pus bella que altra fembra que may aguéss vista, duptan-se no

fos alguna dehesa (e pur tant sentiment havia ell, que jutjava les coses divines éser dichnes de major reverència que les mundanals), e per co se abstenia que no la gosava despertar, esperant que per si mateixa se despertàs; e jatsia que l'esperar li paregués masa, pur, retengut per lo plaer que hi prenia mirant, no se'n sabia partir.

11 Esdevench-se adonchs que après lonch espay la jove, la qual havia nom Afigènia, ans que alguns dels seus ho sentisen, alçà lo cap e, huberts los huyls, veent Simon recoldat sobre son bastó estar-li davant, meravellà-s fort e dix: "Simon, què vas tu ara cercant a-questa hora per aquest bosch?"

12 Era Simon axí per la sua forma e bellesa com per noblesa e riquesa del pare conagut quaix per totes les jents de aquella terra. E ell a les paraules de Afigínia res no respòs; mas com li viu los huyls uberts, ficat lo seu esguart en aquells, estech en si mateix e comencà a reguardar e fo-li semblant que de aquells partis una dolcor que li donàs tant gran delit e plaer, que jamés no-n havia sentit semblant.

155v

13 La qual cosa veent Afigènia, comencà a duptar que lo guardar axí ferm de Simon no mugués la sua rustichesa a alguna cosa que a / ella posqués tornar a vergonya: perquè, cridades les sues fombres, se levà e dix: "Simon, roman-te en nom de Déu".

14 A la qual Simon respòs: "Jo me-n hiré ab tu e acompanyaré totstemps".

15 E tement-se Afigènia d'ell (que jamés lo posqué de si partir), moltes vegades lo requerí que se-n anàs; mas ell,

inluminat dels raigs d'Amor, jamés lo volch lexar fins a tant que la hac a sa casa acompanyada; e d'aquí partint, se'n anà a casa de son pare, affermant que d'aquí avant no volia pus tornar ne estar a la alqueria: la qual cosa, bé que fos greu al pare e a sos amichs, pur lo lexaren estar esperant que vesen quina ocasió era aquella qui axí l'avía fet mudar de propòsit.

- 16 Esent donchs a Simon entrada la sageta d'Amor en lo cor per la bellesa de Affigènia (en lo qual nenguna dochtrina may no era poscuda entrar) e en fort breu temps vinent de un pensament en altre, féu meravellar lo pare e tots sos amichs e
- 17 encara tothom qui-l conaxia. En tant que ell primerament requeri son pare que-l fes anar vestit e aresat axí com los altres frares seus anaven: la qual cosa lo pare molt
- 18 volenterosament ho féu d'equí avant. E husant ab jóvens valerosos e hoint quins costums se pertanyien als gentils hòmens e majorment als enamorats, primerament ab molt gran admiració de tothom, en fort breu espay de temps no solament après les primeres letres, ans encara fonch molt velerós e
- 19 scient entre los filosoffs. E après, essent de tot açò ocasió la amor que aportava a Afigènia, no solament la sua veu grossa e rustical reduhí e mudà en covinent e gentil, ans encara isqué mestre e molt espert e fort cavalcador e abte en les coses bellicoses e pertanyents a armes e a batalles, axí de mar com
- 20 de terra. E breument, per tant que pus avant particularment no-m càlega dir de totes les sues virtuts, no fonch complit lo quart any del dia del seu enamorament, que ell isqué lo pus

jentil e lo mils nodrit e acostumat e ab més particulars virtuts que algun altre home jove que agués en la ylla de Xipre.

21 Què direm donchs, jentils dones, de aquest Simon? Certes no altra cosa sinó que les altes ⁴ virtuts del cel
 156r infuses en la sua valerosa ànima eren estades de la enve/josa fortuna en qualque partida del seu cors ab ligams molt forts tanchats e enclosos ⁵, los quals ligams Amor romp tots, axí com
 22 fa molt sovent de molt pus forts e pus potents que ell; e axí com a-ccitador del enginy endormiscat, ab la sua forca levà e sotspès aquelles virtuts obscurades de cruel obumbració en clara lum, mostrant clarament de qual loch trague l'esperit a él sospès e en qual lo tire e-l met lo seu coratge.

23 Simon donchs, jatsia amant Afigènia en algunes coses faés accés e més avant de raó, axí com fort sovent fan los hòmens jóvens enamorats, no-res-menys, de Aristipo considerat que Amor lo havia fet tornar de moltó home, no solament li o sofferí ans encara en seguir-li tots sos ples lo confortava e-l
 24 varave. E com alguns lo volguesen enomenar per son vertader nom que era Galleso, ell no volgué que li fos dit altre nom sinó Simon, recordant-se que com Afigènia se despertà lo cridà Simon. E volent ell posar honesta fi a son desitg, moltes vegades féu asajar Oisco, pare de Afigènia, que la li degué

4 ms. altres

5 potser: tancades e encloses

(concordant amb virtuts)

donar per muller; mas Oisco totstemp respòs que ell la havia promesa a hun noble jove de Rodes apellat Passimunde, al qual no entenia venir a menys.

25 E vengut lo temps après de les noces de Afigènia e tremès lo marit per amènar-la-se-n, dix Simon entre si mateix: "O Afigènia, ara és temps de demostrar quant és tu amada de mi. Jo son estat fet per tu hom: e si jo-t puch tenir, no dupte que jo no sia pus gloriós que un déu: e per cert o jo t'auré o jo morré".

26 E dit açò, escalfadament requerí alguns nobles jóvens qui eren sos amichs, e fet secretament armar hun leny ab tota cosa covinent e necessària a batalla, se mes en la mar, esperant lo leny sobre lo qual Afigènia devia ésser aportada en Rodes a son marit. La qual, après molta honor rebuda del pare d'ella e remesa als amichs del marit, envert Rodes tengueren
27 lur via. Mas Simon, lo qual no dormia, lo dia sagüent ab lo leny junyí lo leny on era Afigènia donant-li desús de la proha; 156v e com li fou / desús, aquell qui era a la proha cridà fort: "Aturau e calau les veles, o us aparallau d'ésser vencuts e negats en la mar".

28 Los adversaris de Simon, tretes armes de sobre cuberta, se aparellaren de deffendre: perquè Simon après de algunes paraules pres un rampagoll de ferro e lançà-l sobre la popa dels rodians, qui fortment se-n anaven, e aquell a la proha del seu leny fortment acostà e conjunyí per forca; e axí fer e brau com hun leió sens esperrar que nengú lo saguís, saltà sobre lo leny dels rodians axí com si tots los agués quaix per no-res; e

punyint-lo amor, ab meravellosa forca entre los enemichs se mes
 ab la spasa en la mà, ara ferint aquest ara aquell, quaix axí
 29 com a bèstia. La qual cosa veent los rodians, gitades en terra
 lurs armes, tots a una veu se conffesaren per presoners.

30 Als quals Simon dix: "Jentils hòmens, ne cobejanca de
 presa ne oy que jo aga contra vosaltres no-m féu partir de
 31 Xipre per saltejar-vos enmitg de la mar, mà armada. Co que m'à
 mogut és a mi molt gran cosa de haver-la conquistada e a
 vosaltres és asau leugera de atorgar-la-m: co és Afigènia, de
 mi sobre totes coses amada, la qual no podent-la jo haver de
 son pare com a-mich e en pau, amar⁶ m'à constret de haver-la de
 32 vosaltres com a enemich e ab mà armada. E per co jo vull ésser
 a ella aquell que lo vostre Passimunde li devia ésser: perquè
 donats-la-m e anats-vos-ne ab la gràcia de Déu.

33 E los jóvens, los quals més per ventura libertat que
 altra cosa constreyia, playent-se Affigènia, a Simon la
 otorgaren; lo qual veent lo pler dix: "Noble dona, no us
 desconforteu; jo son lo vostre Simon, lo qual per la vostra
 amor vos é molt més merescuda de haver que Fasimunde per
 prometensa que li-n sia estada feta per Oisco, pare vostre".

34 E feta trespostar Afigènia en lo seu leny e sens pendre
 35 cosa alguna dels rodians, los lexà anar. Ladonchs Simon,
 content més que altre home de la conquesta de aytal presa, pus
 que algun poch hac entès en aconsolar la donzella, qui del cars

se despleya fort, deslliberà ab sos companyons no ésser lícit de
 tornar al present en Xipre: perquè de comuna ⁷ concòrdia e acort
 157r de tots, dresaren la proha envert Cret, on se creyen / ésser
 segurs (majorment Simon per antich parentat e per novell e
 encara gran amistat que y havia), manant-se'n ab ells ensemps
 Afigènia, axí com dit és.

36 Mas la fortuna no estable, la qual asats alegre e
 favorable era estada a Simon en conquistar la dona, mudà
 sobtosament la inextimable alegria del jove anamorat e'n trist
 37 e en enugós plant convertí. Car no foren encara quatre ores
 complides après que Simon hac lexats los rodians, que
 sobrevench la nit, la qual Simon esperava aver pus plasent e
 pus delitosa que may agués haguda, en la qual se levà hun temps
 molt teritble e tempestuós, lo qual cobrí lo cel de núvols e la
 mar de vents pastilenciosos; per la qual cosa nenguns no podien
 veure què farien ne hon anasen, ne-s podien encara sobre lo
 38 leny tenir ne fer algun servey. Quina ne qual era la dolor que
 Simon de açò havia, no ho cal demanar; car a ell era vijares
 que per co li aguesen atorgats los déus son desitg: que major
 dol e enuig hagués de la mar, de la qual, si no fos per co que
 havets hoït, ell se fóra poch curat de entrar-hi, dolent-se
 39 semblantment sos companyons. Mas sobretots se planyia e-s dolia
 Afigènia, e tament-se fort de cascuna perculida que sentia de
 les hones: e en cascun plant ella malahia asprament la amor de

Simon, blasmant fort la sua voluntat e ardor e afermant que per nenguna altra cosa aquella tempestuosa fortuna no era esdevenguda sinó perquè los déus no volien que aquell, qui contra lur pler volie⁸ aver esposa, se posqués de ço ab presuntuós desitg alegrar, mas que veent ella primerament morir, ell après morís.

40 Ab aquests aytals plants e plors e encara ab majors, no sabent los mariners què deguesen fer, e crexent cascuna hora lo vent pus fort, sens saber ne conèixer hon se'n anaven, foren venguts fort prop de la ylla de Rodes; e no conexent-la, ab tot lur enginy se esforcaren de,⁹ per estorcre les persones, que
41 ells prenguesen aquí terra. A la qual cosa fortuna los fou favorable e portà-ls en un petit recés de mar, en lo qual poch abans los rodians que Simon havia lexats eren aribats; e ans que ells no-s foren avisats que en la ylla de Rodes fosen, fo
157v alba: la qual retent / lo cel pus clar, ells se veeren a hun
42 tret de dart prop del leny que lo dia ans havien lexat. De la qual cosa Simon molt dolorós e tement-se que no li avengués ço que puy li avench, manà que tothom faés tot aquell esforç que posqués per exir de aquí, e puy que fortuna los portàs là hon li plagués, per ço com en nenguna part no-ls podia pijor
43 esdevenir que aquí. La força adonchs se mes gran per exir d'equí mas debades: car lo vent tant fort [l'era] en contrari,¹⁰ que temien que ells posquesen exir de aquell poch recés on

8 ms. volie

9 possible error expuntuable

eren, ans, volguesen o no, mal lur grat los empès en terra.

44 A la qual com foren pervenguts, encontinent [foren]
conaguts per alguns dels rodians qui del lur leny eren exits;
los quals encontinent corregheren a una vila qui prop d'equí
era, en la qual tots los nobles jóvens de Rodes eren venguts,
comtant-los com Simon e Afigènia eren venguts per forca de
45 temps, axí com éls mateys eren. Perquè aquests oint açò molt
alegres, ab molts dels jóvens de la vila prestament foren a les
armes, anant a la mar per dabnifficar aquells; on Simon, ab
tots los seus e ab Afigènia ja devallat en terra, havia pres
consell de fugir en alguna selva qui aquí·ls fos vàina, mas lur
remey no·ls valech res: car ells vengueren tants e tan
soberchs, que encontinent foren tots presos ensemps ab
Afigènia e menats a la vila e per consagüent a la ciutat. E
Licímaco, lo qual aquell any era sobiran mestre dels rodians,
ab gran multitut d'òmens d'armes los rebé e·ls menà a la presó,
segons que Passimunde ab lo consell de Rodes havia hordonat.

46 E en tal guisa lo miserable enamorat de Simon perdé la
sua Afigènia, la qual poch abans havia guanyada, sens haver
47 d'ella alguna [cosa] aguda sinó algun besar. E Affigènia fou
rebuda de moltes nobles dones de Rodes e confortada de la dolor
que havia aguda de la sua presó e del treball que havia
sostengut per la tempestuosa mar que havia pasada; e après ab

10 potser: temien que ells no posquesen, o: temiau que ells
posquesen

ellas ab gran sojorn estech fins lo dia asichnat de les
48 noces. E a Simon e a tots sos companys, per la libertat qui
era estada atorgada al jovent de Rodes (co és que ells los
158r aguesen a sentenciar), fou atorgada la vida ab tots / los seus,
la qual Passimunde [de] son poder havia solicitat de fer-los
tolre e a presó perpetual foren condemnats: en la qual, segons
devem creure, estaven dolorosos e molt trists sens esperanca de
algun pler. E Passimunde tant com podia solicitave la jornada
de les esdevenidores noces.

49 Mas la fortuna, quasi penidida de la subirana injúria
qui era estada feta a Simon, produí nova malícia per la sua
salut, e fou aquesta: havia Passimunde un jermà menor de dies
mas no de virtuts, lo qual havia nom Ormisde, ab lo qual era
estat tractat moltes vegades de donar-li per muller una nobla
donzella e molt bella de la ciutat apellada Cassandra, la qual
Licímaco subiranament amava; e ja moltes vegades lo matrimoni
era estat destorbat per molts accidents qui eren sobrevinguts.
50 E ara veent Passimunde que ell havia a celebrar grandíssima
festa per les sues noces, pensà que seria molt bé fet si en
aquesta matexa festa, per no tornar altra vegada a les despeses
e treballs de semblant festa, que, si fer-se podia, en aquella
matexa jornada Ormisde frare seu prengués muller: e per co ab
los parents de Cassandra comencà a tornar a tractar del
matrimoni; e de fet ensemps ell e lo frare ab ells deslberaren
que aquell matex dia que Passimunde menaria a noces Afigènia,
que Ormisde menàs per semblant Casandra.

51 La qual cosa sentida per Licímaco, li desplaqué molt,

per ço com veyà venir lo dia qui li feya perdre la speranza que havia: ço és que, si Ormisde no la prenia, creya que ell
52 aconseguiria ço que tant havia desijat. Mas, axí com a savi, lo seu enutg tenia amagat, contínuament pensant en quina manera poria trobar que'l dit matrimoni no vengués a fi, e nengun
53 remey no veyà possible sinó furtar-la. E açò li paria bé possitble per l'ofici que tenia, mas tant li paria pus desonest com tenia lo dit offici: mas en breu, après longa esmaginació, desliberà donar loch a amor e pres partit de haver Cassandra
54 per furt e quesque li'n degués avenir. E pensant en la companyia que devia haver en fer açò ne quina horde devia tenir, se recordà de Simon, lo qual ab tots sos companyons
158v tenia en presó; e esmaginà que nengun / altre companyó millor ne pus fiable no podia haver en aquesta cosa com Simon.

55 Perquè la següent nit amagadament en la sua cambra lo féu venir, comencant-li a parlar en semblant manera: "Simon, axí com los déus són donadós de lles coses virtuoses als hòmens, axí són absagadors de les lurs virtuts, e si aquells troben fermes e constants en tots los cassos, axí com ha
56 valerosos, de molt major mèrit los fan dichnes. E per ço an volgut de les tues virtuts pus certes experiències que aquelles que de tu se són mostrades dins la casa de ton pare, lo qual jo conech abundant de riqueses: e primerament t'an volgut esprovar ab la puyent sollicitut de amor, car de insensat animal que eras, segons jo he entès, t'an tornat ha ésser valerós home; e après ab dura fortuna e al present ab enutg, estant en presó, volen veure si lo teu ardit se muda de aquell que eras poch

57 temps ha per lo glay de la pèrdia que feta as. Los quals, si
 aquell matex est que solies, de nenguna cosa tan alegre no t
 porien fer com de aquella que al present se aparella[n] de
 donar-te: per la qual, per ço que sies loat, aparella-t e torna
 animós e gosat de emprendre ço que t'entén a mostrar.

58 Passimunde, alegre de la tua desventura e diligent procurador
 de la tua mort, tant com pot se esforça de celebrar les noces
 de la tua Afigènia, per ço que per aquell gotig¹¹ tu perdes
 aquella alegria que fortuna t'avía atorgada e sobtosament l'et
 tolgué. E quant te deu dolre!, si axí és com jo crech e conech
 per mi matex, qui, per semblant, injúria com la tua en hun
 mateix jorn me espera venir per Ormide, germà seu e
 flagellació contínua de ma vida per la presa de Cassandra, la

59 qual jo sobre totes altres coses del món am. E per fugir a
 tanta injúria e a tant enuig de la mia vida, nenguna via hi
 veig que per ella sia lexada sinó la virtut dels nostres ànimos
 e de les nostres mans dretes, en les quals nos cové haver les
 espases tretes per tornar a tu en lo segon furt e metre a mi en
 lo primer de lles nostres dones; perquè, si la tua no vols
 desliurar, la qual crech que desija venir en les tues mans,
 vulles-me seguir en la mia empresa que ls déus m'an
 atorgada".

159r 60 Aquestes paraules feren retornar / en vida la esmarida
 ànima de Simon, e sense gran acort se pres a la resposta e dix:

11 cal entendre: goig

"Licímaco, ne pus fael ne pus fort companyó de mi no pots haver en semblant cosa, si açò me·n deu seguir que tu raones; e per ço allò que [a] tu parrà que a mi se covenga fer, mana-m'ó e veuràs com ab maravellosa força jo·t serviré per la tua restauració e mia".

61 Al qual Licímaco dix: "Vuy és lo tercer dia que les novelles esposes entraran primerament en les cases de lurs marits, en les quals tu ab tos companys armats ab alguns meus, en los quals jo he ma fianc', a una hora de la nit entrarem en mitg dels covidants e ab virtut de les vostres armes les traurem de mitg de ells e en una nau, la qual vuy secretament jo faré aparellar, menar-les-nos n'em, aucient qualsevulla qui en açò presumesca contrastar".

62 E dit açò, plagué molt a Simon l'orde qui per Licímaco era donat e la provació que feta hi avia, e amagadament se·n tornà en la presó, on estech fins al temps per ells hordonat.

63 E vengut lo dia de les noces, la pompa fou gran e magníficha, e cascuna part de lles noces foren de alegre festa
64 plens. Licímaco, totes les coses necessàries aparellades, e Simon e sos companys e per semblant sos amichs, tots armats dejús les robes, estaven aparellats, havent-los primerament ab moltes paraules amonestats en ço que fer devien e partint-los en tres parts, de les quals amagadament tremès la una al port, per ço que nengú no posqués empatxar lo recullir de la nau quant mester fos; e ab les altres dues parts de la dita jent vench a la casa de Passimunde: e venguts, la una part ne lexà a la porta, per ço que dintre nengú no·ls posqués socórrer; e

lavors, lexada aquella, ab lo romanent ensemps ab Simon muntà
 65 per la scala. E pervenguts en la sala ¹² hon les novelles
 esposas eren ab moltes altres dones e ja a la taula per menjar
 asseguts, com aquests ardidament se feren avant e lancades les
 taules en terra, cascú pres la sua e, meses en los braços de
 sengles compayons, comandaren que a la nau les aportasen de
 present.

66 E ellas comencaren a plànyer e a plorar e cridar, e per
 159v semblant totes les altres / dones e servidors, e sobtosament
 67 fou tot ple de remor e de plant. Mas Simon e Licímaco e la lur
 companya, tirades les espases, sens nengun contrast donant a
 ells lur via, se-n anaren vert l'escala; e aquels devallant
 encontraren Passimunde, lo qual ab un gran bastó en la mà a la
 remor acórech, al qual Simon animosament ab la espasa li donà
 68 molt gran colp sobre'l cap, de què'l mes en terra com a mort. E
 Ormisde per semblant atès a la remor, e per Simon ab virtut de
 sos braços fou mort; e per semblant alguns altres de la
 companyia de Ormisde e de Passimunde foren morts e nafrats per
 la companyia ¹³ de Simon e de Licímaco, en tant que'ls covench
 69 deseparar la scala. E lexada la casa plena de sanch, de
 plants, de plors e de tristícia, sens negun enpadiment tots
 ensemps ab la lur rapina pervengueren a la nau, sobre la qual
 meteren les dones; e pujats ells e la lur companya, prestament
 fou la ribera de la mar plena de jent armada qui en socors de

les dones venien. Mas què·ls valch?, que ells donaren vela e alegrement se·n anaren per lur[is] fets fins que en Cret pervengueren, on de molts amichs e parents alegrement foren rebuts.

70 E esposades les dones e feta gran festa, alegrement de la lur presa se gaudiren. E en Xipre e en Rodes foren les remors molt grans longament per les obres de aquests. E darrerament, interposant-s'i en un loch e en altre los amichs e parents de aquests, trobaren manera que après de algun exill Simon ab Afigènia alegrement se·n tornaren a Xipre ab tots los seus, e Licímaco per semblant ab Cassandra se·n tornà en Rodes; e cascuns ab la sua longuament visqueren contents de lur amor en la lur terra.-

1 Costanca amà March: e pensant que fos mort, se mès en una barqua per morir sens vela e sens rems; arribant a Tùnic lo trobà viu.

160r 2 La reyna, sentint finida la novella de Pàmfilo, après que la agueren molt loada, comandà a Emília que dient-ne una seguis; la qual axí comencà:

3 -Cascú se deu degudament delitar de aquelles coses a les quals ell veu lo guardó seguir segons la aflicció: e per ço com amor merex millor delit que ¹aflicció a lonch anar, ab molt major pler meu parlant de la present matèria obeiré la reyna, que de la presedlent no-s [féu al reil].

4 Devets saber que assats prés de Sicília ha una ylla apellada Líper, en la qual no à encara gran temps fou una molt bella donzella apellada Costanca, asau de honorable linatge; de la qual un jove de la ylla apellat March Gomito, asau bell e ben acostumat de totes jentileses e en son art molt valerós,
5 se'n enamorà. E ella per semblant d'ell, en tal manera que may no sentia bé ne remey sinó tant com lo veyà; e desijant March

de haver-la per muller, la féu demanar al pare d'ella, lo qual
 respòs que, ²attenent sa pocca facultat de viure, no la li
 5 volia donar. E March endichnat, veent que per sa pobretat era
 refusat, ab alguns seus parents e amichs armà un leny e jurà de
 may en Líper no tornar fins a tant que fos rich e que per
 pobresa no posqués ésser refusat; e encontinent d'equí-s partí
 per anar a cosejar la Barberia, robant cascú qui menys que ell
 podia: en la qual cosa en breu tems asau li fou favorable la
 fortuna, si ell agués sabut posar manera a la sua prosperitat.
 7 E no content de ésser esdevengut rich ell ab sos companys en
 breu temps, encara anaven cercar la desventura que trobaren: e
 anant axí una amunt e altra avall, se esdevench que un jorn fou
 encontrat de cert[is] lenys de sarains, dels quals fou
 estretament combatut, e après longa deffesa, ab tots sos
 companys fou pres e robat; e esfondrat per ells lo leny de
 March, / lo se'n menaren pres en Túnic on fou mes en presó e
 160v tengut e guardat en longa misèria.

8 E après no per una mas per moltes e diverses persones
 en Líper pervench la nova que tots aquells qui ab lo leny eren
 9 anats de March eren estat negats. E oint açò Costanca, la qual
 de la partida de March era estada molt dolenta, ³oint que ell
 ab tots los altres eren morts, longament plorà la sua
 desventura; e disponent en si matexa de no voler pus viure,
 10 pensà ab alguna violència alciure-s: e exint-se sacretament una

nit de casa del pare, se'n anà al port, on per bella ventura trobà un laüt de pescar separat dels altres navilis, dell qual havia fort poch que'l senyor d'aquell n'era exit, lo qual havia
11 lexat fornit d'arbre e de veles e de remes. Sobre lo qual prestament muntada e ab los remes, se mes en mar e, axí com aquella qui dell art de la mar sabia segons totes les fombres
12 de aquella ylla acostumen de saber, féu vela; e lansats tots los remes en mar e per semblant lo timó, al vent e a la fortuna se comanà, pensant que de necessitat lo vent la devia aportar en loch on devia perir: attenent que sens guovern ne governador anava, ne devia anar a través en qualque escull on se rompés lo laüt e ella rebés aquella mort que desijava; e anant ella axí en manera que si campar volgués no posqués ans forcadament agué a negar e enbolcat lo cap en un mantell, en lo fons de la barqua playent e plorant se mes a jaure.

13 Mas en altra manera esdevench que ella no havia pensat: e açò per tant com la fortuna favorable a ella trachtà en tal manera que'l vent fou a la tremuntana asau suau; e la mar plana e queda, e la barcha ben regent, tant anaren que lo següent dia en la nit fou aribada bé cent milles sobre Tùnic e[ⁿ] una plage
14 vehina de una ciutat apellada Sussa. E Costanca, la qual la mort esperava, sens conaxença alguna que no havia de ésser més en mar que en terra, encara no havia lo cap levat ne l'entenia a levar fins alà fou pervenguda.

15 Era lavors per ventura venguda a la mar, com la barcha aribà, una prou fembra la qual levava del sòl los filats dels
16 seus pescadors. E veent la barcha, se'n meravellà com ab les

veles plenes s'era lexada anar en terra; e pensant que en
161r aquella los pes/cadors dormissen, se'n anà a la barcha, on
nenguna altra persona no viu sinó la joveneta, la qual cridà
moltes vegades pensant que dormís. E Costanca, la qual jamés
pensat no aguera degués venir en loch hon campar posqués,
levant lo cap ensús, prestament fou conaguda per cristiana e
parlant-li hitalià li demanà com era açò que ella aquí ab
17 aquella barcha soleta fos arribada. E la jove, hoint-la parlar
hitalià, duptà que per ventura altra veu lo vent no la agués a
Líper tornada; e sobtosament levant-se enpeus, reguardà entorn
e, no conaxent les encontrades e veent-se en terra, demanà a la
bona fembra on era.

18 A la qual la bona dona respòs: "Ma filla, tu est en
Barberia, asau prop d'una ciutat apellada Sussa".

19 La qual cosa hoint Costanca, dolent-se com Déu no li
avia la mort tremesa, duptant-se de vergonya, axí com aquella
que no-s sabia què-s fes, en la sua barqua se posà a seure e
20 començà a plorar e a ffer gran dol. La bona dona, hoint aquesta
plorar e avent pietat d'ella, tant la pregà que en una sua
cabanyeta la menà; e aquí estant, la amonestà que ella li
degués dir com era aquí arribada; e veent la bona dona que
encara era dejuna, del seu pa dur e ab alguns peys e aygua li
21 aparellà de menjar e tant la pregà, que ella menjà. E après
Costanca li demanà qui era ne com era aquí; a la qual la bona
dona dix: "Ma filla, a mi dien Carapressa e fuy nada en la
ciutat de Tràpena, e per ma desventura estich aci servint
alguns cristians pescadors".

22 La joveneta, hoint dir 'Carapressa', possat que fos molt trista e no sabent ella matexa quina occassió en tal loch l'avía duyta, en si matexa pres bom avuyr de haver hoït aquest nom e comencà a pensar desijant la mort: e sensa manifestar qui fos ne qui no, pregà Carapressa caramente que per amor de Déu agués misericòrdia de la sua joventut e que algun consell li donàs per lo qual ella posqués fugir que vilamia no li fos feta.

160v 23 Carapressa, oint açò, a guisa de / bona dona, lexant-la en la barracha, prestament recullits los seus filats a ella retornà, la qual diligentment amonestà e ab ella ensemps la 24 menà a Sussa; on com foren pervengudes, li dix: "Costanca jo-t metré en casa d'una bona dona seraina, a la qual jo fas molts serveys sovén de les coses que ella à mester, e ella és dona antiga e misericordiosa, a la qual jo recomtaré lo mils que jo poré ton ésser e son certa que ella t'aurà per recomanada e-t trachtarà com a filla pròpia; e tu estant ab ella e servint-la de ton poder, conquistaràs la sua gràcia e amor, e estaràs fins a tant que Déus te trameta altra ventura"; e axí com ho dix, axí ho féu encontinent.

25 E la dona, la qual vella era, après hac hoïda la nova, guardant-la en la cara comencà a lagramejar e, besant-la al front, la pres per la mà e menà-la en la casa, en la qual la dona estava ab algunes altres fombres sense nengun ome, cascuna de les quals lavorava de diverses coses de lurs mans, axí com 26 és de seda, de palma e de diverses coses. De les quals la jove dins pochs dies après e ab elles ensemps comencà a lavorare, e

aprés en tanta gràcia e amor vench de la bona dona e de totes les altres, que fonch meravellosa cosa; e en poch de temps a bastament après lo lur lenguatge.

27 E axí estant Costanca en Sussa, se féu en casa de son pare gran plant e dol, no sabent què era d'ella, havent-la per morta. E en aquest endemitg se esdevench que era rey de Tùnic hu lo nom del qual era Manabdalà, contra lo qual se levà un jove de gran parentat e de molta potència, al qual deyen que's pertanyia lo realme de Tùnic, e aplegada gran multitud de jent d'armes, sobre aquell vench per gitar-lo del regne.

28 La qual cosa vench en horelles de March, qui en presó ladonchs estava, e veent que lo rey de Tùnic feya gran esforç en sa deffesa, dix a hu lo qual era de aquels qui ell e sos companys guardaven: "Si yo posqués parlar ab lo rey, a mi diu
162v lo cor que jo li donaria un tal / consel per lo qual ell vencria sa batalla".

29 E oïdes aquestes paraules, encontinent per la guarda foren reportades al rey; per la qual cosa lo rey comandà que prestament March li fos menat davant, al qual demanà quin era
30 lo seu consell, al qual respòs: "Senyor, en altre temps jo en aquesta vostra encontrada é husat, en la qual é vista la manera de las vostres batalles, e par-me que més ab archs que ab altre armes fassats vostres fets; e per ço he pensat que, llà hon se trobàs manera que al vostre adversari mancassen les sagetes e los vostros ne fosen copiosos, que la vostra batalla se vencria".

31 Al qual lo rey dix: "Sens falla, si ço que tu dius se

podia fer, jo crech que jo seria vencedor".

32 Al qual March dix: "Senyor, là hon vós vullau, ab
laugera possibilitat se poria bé fer, e veus com: A vós, senyor,
cové que fasau fer les cordes dels archs dels vostres ⁴ arxés
pus primes que aquelles que-s fan comunament e après, senyor,
feu fer gran suma de sagetes, e aquelles agen las tens fort
estretes en manera que l'encassament pusque entrar escassament
en les cordes primes; e açò, senyor, cové que sia fet
secretament, en manera que lo vostre adversari no-n sia
asabentat, car ell trobaria manera a la ocasió per què jo dich
33 açò, e seguir s'ie après en contrari de ço. [Aprés] que los
arxés del vostre enemich haurien despeses les lurs sagetes,
34 lavors los vostres tirarien; e ells, volent collir les lurs, de
aquelles vostres no-n porien tirar per colpa de les cordes
groses, e los vostres reculliran les llurs, ab les quals
jugaran après que les lurs auran despeses òbtimament he bé: e
en aquesta manera los vostres seran copiosos de sagetes e los
altres no hauran de què fer armes".

35 Al rey, lo qual savi senyor era, plagué molt lo consell
que March hac donat e prestament l'exocutà: per lo qual trobà
haver vencuda la sua batalla; per la qual cosa March vench en
la sua gràcia granment e en gran e en rich estat sobrepugà.

162v 36 E escampada la fama per les damunt dites coses / per la
terra, pervench a les horelles de Costanca que March Gomito era

viu, lo qual longament havia cregut ésser mort; perquè la amor, qui adormida estava en lo cor de Costanca, ab sobtosa f[illa] se encès en major ardor que dabans no era. E la morta esperanca de Costanca ressucitada, a la bona dona ab la qual estava entegrament comtà tot son accident e la sua ventura, dient-li com ella desijava molt anar a Túniz per sadollar los huys de açò de què les horelles, per les veus que havia hoïdes, la havien feta desijosa. La qual cosa la dona li lohà molt; e axí com si fos sa mare, ab ella ensemps ab una barqua per anar a Túniz se meteren, on après foren aribats ab Costanca ensemps ab na Carapressa, en casa de una sua parenta foren rebudes honorablament. E après poch Carapressa anà per sentir què poria hoir de March ne si·l poria veure; lo qual encontinent hac trobat sa ⁵, alegre e en bon estat: e feta per ella relació a Costanca e a la bona dona, plagué a la gentil dona de casa que March vengués aquí parlar a ella.

40 E lavors se·n anà la gentil dona là hon March era e li dix: "March, en casa mia à arribat un teu servidor qui ve de Líper, lo qual ab tu volria secretament parlar; e per no fiar-me·n ab nengú, jo matexa son vengud'a manifestar-t'o". E entesa per March, a la bona dona regracià molt la sua enbaxada e après ab ella se·n anà a la sua casa.

41 En la qual, quant foren allà arribats, Costanca veent March per gran alegria per poch no morí, e no podent-se·n

abstenir ab los bracos huberts lo córech a-bracar al coll, e
per compassió de les fortunes per ells passades e per la
present alegria, sens poder dir alguna cosa, sobtosament
42 començà a plorar. March, veent Costanca, fortment se merevellà
e començà per semblant a plànyer e puys suspirant dix: "O
Costanca mia, e encara est tu viva? Cert gran temps ha que jo
havia entès a dir que tu eras perduda, ne en casa de ton pare
163r no-s sabia res de tu"; e dit açò, tendra/ment plorant la abrasà
43 e la besà. E Costanca li comtà tot son accident e la honor que
havia rebuda de la dona ab qui havia estat.

44 E après agueren molt raonat, se-n anà al rey son senyor
e tot son fet li comtà mot a mot, e per semblant d'ella, e
après li dix ab sa licència segons la sua ley aquella volia
45 esposar. De les quals coses lo rey se meravellà molt; e faent-
se venir Costanca e sabut que era axí com March li havia
46 recomtat, li dix: "Per cert tu as ben merescut haver-lo per
marit". E encontinent féu venir aquí moltes joyes, donant-ne a
cascú d'ells part, dient-los que entre ells fessen tot ço que
pus plasent los fos.

47 E après March honrà molt la gentil dona ab la qual
Costanca havia estat e regracià-li molt lo servey que fet li
avia e li donà de grans dons e comanada a Déu, no sense grans
làgremes d'ella e de Costanca, se-n partí; e après, ab
licència del rey, ab Carapressa se-n muntaren en hun leny he ab
bon vent se-n tornaren a Líper, on fonch feta per lurs amichs
48 axí gran festa, que may no-s poria dir ni comtar. E aquí March
la tornà esposar e feren gran festa per lurs nocess; e après

ensemps en pau e en repòs gaudiren lur amor.-

1 Pere Boquamassa se'n menà Angelina; e volent-lo pengar, escapà;
e vinent là hon ella era, li fonch donada per muller.

2 Negú de tots quants eren no restava que la novella de
Emília no loàs; la qual, conexent la reyna ésser finida,
girant-se a Lissa li comandà que continuàs; la qual, desijosa
de obeir, comencà a parlar e dix:

3 A mi, hivarsoses dones, ha apareguda davant una malvada
nit que dos jóvens poch discrets havien aguda; mas per ço com a
ells se seguiren molts alegres jorns après, axí com és
conformat pel / nostre propòsit, me plau de recomtar-la.

4 En la ciutat de Roma, la qual axí com vuy és coha és
estada cap del món, se esdevench una vegada, encara no ha gran
temps, que hun jove apellat Pere Boquamassa ere entre·ls romans
asau honorable, lo qual se enamorà de una molt bella donzella
appellada Angelina, filla d'un noble ciutadà apellat Loys
5 Saulo, lo qual era molt car als ciutadans romans. E amant-la,
tant sabé obrar, que la donzella comencà no menys amar a ell
que ell a ella.

6 E Pere, amant Angelina de fervent amar e no podent
soferir la aspra pena que li donava la amor de aquesta, la
demanà per muller; la qual cosa sabuda per los parents, tots

foren blasmant-lo fort de ço que ell volia fer; e d'altra part digueren al dit Loys que en negun partit en les paraules de Pere no antenés, car, si u feya, may per amich ne per parent no volien que·ls apellàs.

7 Pere, veent aquella via enpatxada per la qual creya
venir a fi del seu desitg, volch morir de dolor; e si Loys ho
agués volgut consentir, contra voluntat de quants parents havia
8 la aguera presa per muller. Mas pus veent que alre no y podia
fer, se mes al cor que per interposada persona enviàs a dir a
la donzella que lurs fets no podien haver compliment en aquella
manera, mas que li plagués anar-se·n ab ell e que en aquella
darien compliment a lur desitg; de què la donzella molt
9 contenta, donà horde de suplir a la voluntat de Pere. E un jorn
Pere levant-se gran matí, aparellades lurs cavalcadures, ab
ella ensemps muntaren a cavall prenent lo camí envert una vila
apellada Alanya, hon Pere havia molts amichs e parents dels
quals molt confiava: e axí cavalcant, no avent espay de fer
noces, ensemps raonant, alguna volta la hu al altre besava.

10 E anant en aquest deport s'esdevench que, no sabent
Pere gayre bé lo camí, après agueren anat entorn VIII milles
luyn de Roma, divent tenir lo camí a man dreta lo prengueren a
164r man sinestra; e no agueren / cavalcant gayre més de dues milles
com ells se veren veïns de un castel lo qual era estatblit de
companya de la part del linatge de la Colona, qui contra Orcins
en aquell temps forment gueregaven, del qual encontinent que
11 foren vists isqueren entorn XII hòmens a peu. E la donzella
veent-los, cridant dix: "Pere, fugiam, car nosaltres som

saltegats!", e axí com mils sabé, per una selva gran girà lo seu roçí. E tenint-li los esperons al costat e tenint-se al arcó, lo rosí sentint-se punyir, corrent per aquella selva la se-n portà.

12 E Pere, qui pensant e mirant lo camí anava e no mirant en altra part, sens que no-s fou apersebut, sobtosament saltejat e aquell pres, ells feren devallar demanant-li qui era; e havent-los-o¹ ell dit, aquests comencaren entre ells haver consell dient entre si: "Aquest és dels hòmens de nostres enemichs: què-n devem nosaltres fer sinó tolre-li les vestedures e lo rosí e penjar-lo en hu de aquests arbres?"

13 E ja tots acordats en aquest consell, comandaren a Pere que-s despullàs; e despulant-se e veent-se lo seu mal al damunt, veus hon isqué un aguayt de bé XXV hòmens a peu
14 cridant: "A mort, a mort!" Los quals, sobrepresos de açò, lexaren estar Pere, girant-se en lur deffesa; mas veent-se molt menys que aquells qui exien del aguayt, comencaren a fugir e los altres encalsar. La qual cosa vista, Pere sobtosament pres les sues robes e muntà en son cavall [e] comencà a fugir on més
15 posqué per aquell camí hon havia vista fogir Angelina. Mas no veent ne sentint ne conexent per la selva petjada de cavall ne altres senyals, pus a ell parech ésser sagur e fora de les mans de aquells qui pres l'avien e encara dels altres [de] qui aquells eren estats asaltegats, no trobant la sua donzella, pus

1 ms. haverloso

dolorós que altre ome començà a plorar e a demanar ansà e allà
16 per la selva cridant; mas debades, car nenguna persona no li
responia, e ell, no gosant tornar enrera, anant avant no
164v conaxia on se degués aribar; e d'altra part de la sal/vatgina
qui en la selva habitava, de cascuna de aquestes coses e per
semblant de Angelina, la qual li paria veure cascuna hora
espesegar a lops e a onsos segons son albir, estava atribulat.

17 Anava donchs aquest desaventurat de Pere totjorn per
aquesta selva cridant e ahücant, e tornant enrera creent-se
anar avant; e per lo plorar e per la paor e per lo lonch
18 dejunar, era axí vencut, que pus enant no podia. E veient la
nit sobrevenguda, no sabent quin consel altre se prengués,
trobà un gran roure, e devallat del caval en aquell lo ligà, e
aprés, per no ésser de la salvatgina devorat en la nit, alt
19 se-n muntà; e poch après levada la luna e lo temps clar, no
havia Pere ardiment de adormir-se per por de caure, posat que,
pur hagués agut espay, la dolor que de la ² sua donzella havia
no l'aguera lexat dormir; perquè ell, sospirant e planyent a
ella e maldient la sua desventura, vellava.

20 E la donzella fugint axí com davant havem dit, no
sabent a hon se anava, sinó axí com lo seu rosí la aduya, se
mes tant en la selva, que ella no sabia veure lo loch hon
l'entrada era: per la qual raó, no en altra manera sinó axí com
havia fet Pere tot lo dia, ara esperant ara anant e plorant e

cribant dolent-se de la sua desventura, per lo salvatge loch
21 se anava playent. E a la fi, veent que Pere no venia, se mes
per hun caminet estret, seguint aquell; e poch més de dues
milles hac anat, com ella viu una caseta, a la qual se'n anà on
pus tost posqué, on trobà un bon home molt vell ab una sua
muller per semblant molt vella.

22 Los quals, com la veren venir sola, foren molt
meravellats e dient-li: "Ma filla, e com vas axí sola per
aquesta encontrada?"

23 E la donzella plorant respòs com havia perduda la sua
companyia en la selva esmarrida e demanà quant havia de aquí a
Alanya; a la qual lo bon hom respòs: "Ma filla, aquesta no és
la via de anar a Alanya, car més de XII milles és luyñ
d'ecí".

24 E lavors dix la donzella: "E no ha ací abitacions per
165r albergar-/hic".

25 Lo bon hom respòs: "Habitacions no à ací en negun loch
prop hon tu posqueses anar de jorn".

26 Als quals dix la donzella: "E donchs plàcie-us que, pus
que en altre loch no puch anar, que ací per amor de Déu pusqua
albergar aquesta nit".

27 E lo bon hom respòs: "Ma filla, a mi és molt greu que
aquesta nit tu hages a romanir ací: e açò per tant com acèn van
de nit e de dia amichs e desenamichs e de males bargades, los
quals moltes vegades me fan de grans desplès e de grans dans; e
si per ventura anit n'ich venia nenguna e-t veyen axí bella com
tu est, éls te farien despler e vergonya e nosaltres no-t

28 poríem ajudar; e si açò t'esdevenia, tu no-t pories de nosaltres ajudar".

29 E la donzella, veent que la hora era tarda, posat que les paraules l'espaventassen, dix: "Si a Déu plaurà, ell guardarà a vosaltres e a mi de aquest enuig e vergonya; la qual si m'avenia, amaria més per los hòmens ésser rosegada que no si per lo bosch era per salvatgina menjada ne escorterada".

30 E dit açò, descavalcant del seu rosí, se-n entrà en casa del pobre home e aquí ab ells de ço que havien pobrament soparen, e après tota vestida en hun pobre lit ab ells ensemps se gità: e en tota aquella nit no cesà de sospirar e de plànyer la sua desventura e aquella de Pere, de la qual no sabia què degué esperar sinó tot mal.

31 E acostant-se l'alba, veïna del jorn, ella sentí una gran remor de gent: per la qual cosa ella se-n anà en una gran cort o corral qui ab la petita caseta se tenia, e veent en la una part de aquella molt fe, en aquell se amagà per ço que, si aquella jent aquí venia, que per ells no fos axí tost trobada.

32 E a penes fou acabada de amagar, com una gran bargada de malvats hòmens foren deffora a la porta de la petita casa; e faent-se obrir, en aquella entraren, hon trobaren lo rosí de la donzella encara enselat, al qual demanaren de qui era.

33 E lo bon home, veent que la donzella se era amagada, dix: "No hic ha nenguna persona sinó vosaltres: mas aquest rosí de / quisque sia fugí anit, e nosaltres, fiant que era de
165v algú, lo matem en casa per ço que los lops no-l menjassen".

34 "E ladonchs" dix lo major de la bargada "aquest rosí

serà bo per a nosaltres, pus no à altre senyor".

35 E puy partint-se per la casa, e partida se-n aleugaren en la cort: e posades lurs lances e lur[is] taulatxos, se avench que hu de ells, no sabent alre què fer, lansà la sua lanca en lo fe, de què fonch fort prés de alciure la mesquina de Angelina qui amagada estava; per la qual raó li covench ésser prop de manifestar-se, per lo colp de la lanca qui li vench al costat tant prés, que ab lo ferro li esquincà les vestedures, perquè ella fou prés de cridar, pensant ésser ferida; mas
36 recordant-se hon era, estech queda. E la bargada, que gran remor feya, algun sentiment d'ella no hagueren; e encontinent après agueren menjat e bagut, se-n anaren per lurs affers menant-se-n lo rosí de la donzella.

37 E après se foren perlongats, lo bon hom demanà a la muller què era de la donzella, car ell no la havia vista despuys que s'era levat.

38 E la bona dona respòs que no sabia e anant-la cridant.

39 E la donzella, sentint que ells eren partits, isqué del fe: de què lo bon hom fou content, com viu que Déu li havia feta tanta de gràcia que a les mans de tal jent no era pervenguda e, faent-se ja dia, dix a la donzella: "Ans que lo jorn no venga, si a tu plau, nosaltres te acompanyarem fins en hun castell qui és prés de ací sinch milles, e seràs en loch segur; mas covendrà-t anar a peu, car aquesta mala jent qui
40 se-n és anada ara de ací se-n menen lo teu rosí". E la donzella, donada pasiència en ço que deya del rocí, lo pregà per amor de Déu que al castell la menàs; e metent-se en camí,

allà pervengueren envert miga tèrcia.

41 Era lo castell de hu dels Orcins, lo nom del qual era
Liello de Campdeflor, qui en aquellas saons tenia dins una sua
dona qui santa e molt bona dona era; e veent la don[zell]la,
prestament conech qui era e, ab gran festa rebuda, ordonadament
166r / volch saber com era aquí arribada, e la donzella lo y comtà
42 mot a mot. E la dona, qui per semblant conexia Pere, axí com
aquell qui era amich del marit, fou fort dolenta del cars qui
avengut li era e dix a la donzella: "Pus axí és que tu no sabs
a hon és Pere, tu estaràs ab mi fins a tant que jo t puscha
tremetre segurament en Roma".

43 Ara tornem a Pere, qui, estant en lo roure tant dolorós
com en lo món podia, viu sus lo primer son venir ensús de XX
lops, los quals tots, quant veren lo roçí, li foren al entorn.
44 E lo roçí espaventat, tirant trenchà les reches volent fugir,
e estant environat de lops, ab coces e ab dents se deffenia lo
mils que podia: e a la fi de ells fou aterrat e espesegat, e
sens lexar-li res sinó la hosa, tots lo devoraren e se'n
45 anaren. De la qual cosa Pere, al qual paria haver del roçí una
gran companyia e gran sosteniment del seu treball, fou molt
esmayat e pensà de no exir may de la selva.

46 E era ja prés d'alba e morint-se ja de enuig e de por
sobre lo roure, axí com aquel qui continuament guardava entorn
per veure si alguna cosa vera ne sentira, sí vèu entorn de una
milla luyn un gran foch; d'on, com fou fet jorn, no sens gran
por del roure devallà e envert là dressà hon veyà lo foch; e
tant anà que alà pervench, hon trobà pastors qui menjaven e s

daven bon temps, dels quals fou rebut graciosament, donant-li a
 47 menjar e a beure. Als quals, com hac menjat, comtà la sua
 desventura ne com ne perquè aquí era aribat, demanant-los si
 48 en aquella part havia vila ne castell on ell posqués anar. E
 los pastors, veent-lo exerrat, diligentment [digueren] com aquí
 prés, a III milles, havia hun castell de Liello de Campdeflor,
 en lo qual era la sua dona; de què Pere molt content los pregà
 que algú d'ells fins allà lo acompanyassen, la qual cosa dos
 d'ells feren volenterosament.

49 On après que Pere allà fonch pervengut, ensercà de
 trobar manera que agués algun conaxent seu qui diligentment
 cercàs Angelina per la selva. E sabuda per la dona del castell
 166v la ven/guda de Pere, per ella encontinent fou demanat, a la
 qual prestament anà; e veent Pere que Angelina era ab ella, may
 50 senblant alegria no fou vista. E estant axí ensemps ab ella,
 contínuament se estremia tot per anar-la a-brasar, sinó que
 estava per vergonya de la dona; e si ell de açò fou alegre, la
 alegria de la donzella no fou menor.

3

51 E la gentil dona faent-li festa lo recullí, e havent
 oït d'ell ço que li era entrevengut, lo reprès molt de so que
 contra sos parents fer volia; mas veent pur que ell era disposat
 en ço que comencat havia e tant li agradava, e dix en si
 mateixa: "E en què treball jo? Aquests se amen e-s conexen, e
 paren-me cascuns amichs del meu marit, e lo lur desig és honest

e crech que placi'a Déu, pus la hu és campat de la forqua e
l'altre de la lanca e abdosos campats de les salvatgines: e per
52 co crech que-s degue fer". E girant-se a ells dix: "Si a
vosaltres diu lo cor de voler ésser marit e muller ensemps, e a
mi aytantbé". A la qual Pere e Angelina, qui pus desijosos eren
de açò que de cosa en lo món, regraciaren-li sa proferta
graciosament e bé, e aquí les noces honorablement se ordonaren
a despesa de Liello, dient-los que la pau entre ells e lurs
parents farie ella bé.

53 Pere molt alegre, e Angelina molt més, se esposaren; e
en la millor manera que en muntanya se pot fer, la jentill dona
los féu fer honorable festa, e aquí los primés fruyts de lur
amor dolcament sentiren.

54 E après la jentil dona aparellada, ab ells ensemps
muntaren a cavall e ben acompanyats se'n torna[ren] en Roma: on
trobaren los parents de Pere fort torbats de co que fet havie,
ab los quals los tornà en bona pau e bona concòrdia; e ells ab
molt repòs e plaer fins en lur vellesa visqueren. E nosaltres
sí fassam.-

1 Ritxardo Minútulo amà la filla de micer Lício: e trobat ab ella
ab lo rosiyol en la mà, la pres per muller e romangueren en
bona pau.

2 Callant Lissa e escoltant les laors donades per la sua
companyia a la sua novella, comandà la reyna a Ffilóstrato
que-n digués alguna; lo qual rient comencà:

3 - Jo son estat de tantes de vosaltres tantes vegades
mordut, que jo he matèria de fer-vos cruels raonaments, e
segons que-m par jo he volgut moltes vegades restaurar aquest
anutig e son tengut de dir alguna cosa per la qual algunas
vegades vos fera ¹ riure, e per ço com Amor no dóne altra
matèria sinó sospirs e una pocha de por mesclada ab vergonya e
puys pervé a alegrà fi, segons en una novella asau petita vos
entén a demostrar.

4 Molt valeroses dones, devets saber que encara no ha
gran temps que en Roma fou un cavaller, lo nom del qual fou
micer Loýs de Valbona, lo qual en la sua vellesa hac una filla
5 de madona Jacomina, muller sua. La qual, crexent per sos dies,

fonch la pus bella e la pus placent donzella de totes aquelles
encontrades: e per ço com lo pare e la mare pus infants no
havien, sobiranament la amaven e ab maravellosa deligència la
guardaven, esperant que en lur vida fesen de ella algun gran
6 matrimoni. E stant axí la dita donzella, se esdevench que en
casa de micer Loys ab ell ensemps entrevenia hun jove abte, bel
e gentil de la persona, apellat Ritxardo, del qual micer Loís
ne sa muller nenguna guarda no-s donaven sinó axí pròpriament
com feren d'un lur fill propri. Lo qual Ritxardo veent la
167v donzella e ab aquella praticant / cascun dia, veent-la bella
e gentil e dotada de notables costums, d'ella estretament se
7 enamorà, e ab gran deligència amagada tenia la sua amor. De la
qual cosa la donzella se apercebé e, sens fer-se-n esquiva,
vench acordada per semblant de amar Ritxardo: de què Ritxardo
molt content, ab gran por esperava loch e manera de poder-li
alguna cosa de lurs amors manifestar.

8 En tant que hun jorn tàcitament e amagada pres ardiment
en si matex, dient-li: "Caterina, jo-t prech que tu no-m fases
morir"; e freturós de pus raons, segons los fins enamorats
acostumen per temensa de no ésser represos e de no falir en lur
temerós parlar, callà.

9 E Caterina, qui ab gran desitg esperava que ell li
comencàs a parlar de semblant matèria, sobtosament li respòs:
"Plagués a Déu que tu no fesses més morir a mi, qui
contínuament estich en incessiable turment!"

10 Aquesta resposta plagué molt a Ritxardo e gran ardiment
li donà en son parlar, e dix: "Per mi no mancarà may cosa

nenguna .qui a tu plàcia ne a nostres fets venga bé, mas en tu està trobar modo a restauració de la tua vida e de la mia".

11 Caterina lavàs acordada de voluntat ab Ritxardo, no desijant tant res, dix: "Ritxardo, tu veus jo com son guardada, e per ço jo no sé veure manera com tu pusques venir a mi: mas si tu pots veure manera com sense ma vergonya jo pusqua éser ab tu, digues-la-m, que jo la faré de bon grat sens negun lagui".

12 Ritxardo sobtosament pensà e, ja que pensat hi avia, dix: "Caterina mia, jo no sé veure via nenguna ab què nosaltres puscam ésser ensemps, si donchs tu no exies a dormir en lo porxo qui bade sobre l'ort de ton pare; e si tu podies venir de nit allà, jo trobaria enginy e manera, posat que sia molt difícil a mi, que jo hi venria".

13 Al qual Caterina respòs: "Si a tu par que y pusques venir, a mi semble que jo trobaré manera de venir-hi dormir".

168r 14 E / dit açò, sobtosament se partiren besant-se una sola vegada, e a manera de una gent fugitiva se'n anaren.

15 E en aquest temps érem ja a la fi del mes de maig, e la següent nit la donzella comencà davant la mare a clamar-se que la nit passada per la sobrefluÿtat del gran calt no avia poscut dormir.

16 E la mare, havent gran enutg de les lamentacions de la filla, dix: "O filla mia, e quina calor és aquexa que tu as

2

sentida anit? Car a mi no ha aparegut que la age feta tant gran com tu dius".

17 A la qual Caterina dix: "Ay mare senyora, cert vós ho deurieu dir a mon pare, car vós deveu pensar que pus caleroses són les tendres fadrines, per la pueril estat en què són, que les dones, qui per lur estat han lur calor natural trempada".

18 Per les quals paraules la mare dix: "Ma filla, ver és; mas jo no pusch fer ne més calt ne més fret a voler meu, en la manera que tu volries, e per ço que avé que hom ha a soferir, axí com Déu dóna a hom, lo fret e lo calt; e per ventura anit farà major frescor e dormiràs millor".

19 "Acò vulla Déu," dix Caterina "mas no sol ésser usança que vinent l'estiu les nits vagen refrescant".

20 "E donchs" dix la mare "què vols tu que s'i fase?"

21 Dix lavors Caterina: "Mare senyora, si a vós e al meu pare pleya, jo faria fer un litet ací en lo porxo sobre la cambra de mon pare qui bada sobre lo jardí e aquí durmiria: e hoiria cantar lo rosinyol e ab ell dormiria molt pus fresch que no faç en la vostra cambra".

22 A la qual dix la mare: "Ma filla, conforta-t, quar jo u diré a ton pare, e fer-ho em axí com ell volrà"; e axí-s féu.

23 E dites les damunt dites raons per la mare a miçer Loís, ell, axí com aquell que un poch sospitós vivia sabent los fets de les dones ab quanta falsia s'acostumen de fer, dix: "Quin cant de rossirol és aquest ab què ella vol dormir? Si gayre-m fa, jo la faré dormir al cant de la sigala".

24 La qual cosa sabuda per Caterina, més per desdeny que

per callor la següent nit [no] tant solament ella no dormí, ans
168v 25 encara no lexà dormir la mare; la qual / cosa sentida, la
mare al matí se'n anà a micer Loís son marit e en aquell dix:
"Mosènyer, a mi par que vós ajau poch cara vostra filla, car
vós la voleu fer morir per la gran calor que fa: car certament
vos puch dir que ella no ha dormit anit poch ne molt, ans és
cuydada del tot morir. E què us fa a vós si ella dorm sobre
aquell porxo? car en veritat ella no troba loch de gran calor
que soffer; e ultra açò vós sou meravellat com diu que ha gran
pler de oir cantar lo rosiyol. E no sabeu vós que totes les
coses del món cerquen son semblant: e com ella sia jove e
infanta, desije de hoir cants d'aucells e coses delitoses
semblants a ella".

26 Micer Loís oint aquestes paraules e veent la voluntat
de la mare e avent pietat de la filla dix: "Feu-li hun lit al
porxo que tant solament hi càpie ella e entorn feu-hi metre una
cortina: e puy s'oge cantar lo rosinyol a son pler".

27 La dona, hoint açò, prestament li féu fer un lit a tot
son pler per fer-la-y durmir la següent nit; e la donzella,
veent açò, prestament entès en veure Ritxardo, e faent-li un
senyal qui entre ells era emprès, per lo qual ell entès so que
28 fer devia. E la nit vinent, après que ella fou anada dormir,
micer Loís, tancada la porta del terrat qui de la sua cambra
29 anava al porxo, per semblant anà dormir. E Ritxardo, qui ab
gran desitg esperava la ora que li paragués disposta per poder
entrar, estava escoltant: e venguda la hora queda, ab ajuda de
una escala se'n pugà sobre un mur, e après de aquell pasant en

un altre, ab gran affany e ab gran perill si caygut fos, vench
 en lo porxo, on quedament ab gran festa de la donzella fou
 rebut; e après de molts besàs donats de ³ la u al altre, la pus
 plasentment que posqueren se meteren al lit e casi tota la nit
 prenent plaer la hu del altre se estigueren, faent cantar
 30 moltes vegades lo rossinyol. E per co com en lo damunt dit temps
 les nits són curtes e lo delit gran, ells no agueren poscut
 gens reposar e, com vench en l'alba, ja vaïns del dia, co que
 ells no creyen, se adormiren: e per lo gran calt que feya e per
 169r lo trebal que havien mo/gut, sens nenguna cosa damunt ells sinó
 la cortina qui entorn los estava se adormiren, en tal manera
 que Caterina tenia lo braç dret sota lo coll de Ritxardo e ab
 la mà sinestra tenia a Ritxardo aquella cosa de què vosaltres,
 dones, haveu gran vergonya de nomenar entre los hòmens.

31 E en tal manera dormint, sens esvellar-se sobrevench lo
 jorn; e micer Loïs levant-se e recordant-li que la filla dormia
 en lo porxo, hobrì lo terrat e dix a sa muller: "Lexa-m veure
 32 lo rossinyol com ha feta dormir anit Caterina". E anant avant
 quedament, levà la cortina ab la qual lo lit estava encortinat,
 e viu Ritxardo e ella ensemps descuberts qui dormien abracats
 33 en la guisa damunt dita; e havent bé conagut Ritxardo,
 quedament se'n hisqué e anà a la cambra de la sua dona e
 cridant-la dix: "Sus, dona, tost, leva-t e vine veure com ta
 filla és estada tant desijosa de hoir lo rossinyol, que no tant

solament l'à hoït, ans encara l'à pres e-l té en la mà".

34 Al qual dix lavès la dona: "E com pot ésser axò?"

35 Dix micer Loïs: "Tu ho veuràs si véns tost".

36 La dona rient se espatxà de vestir e quedament seguí micer Loïs; e anant-se'n abdosos al lit e levada la cortina, prestament féu veure a madona Jacomina com Caterina havia pres lo rosinyol e-l tenia en la mà, lo qual ella tant desijava de hoir cantar.

37 Per la qual cosa la dona, veent que era Ritxardo, se tench fort per enganada e, dessebuda, volch cridar dient-li moltes vilanies: mas micer Loïs com a sàvia persona li dix: "Dona, guarda que per quant tu as car en lo món tu no digueses mot, car en veritat, pus que ella lo s'à pres, ell serà⁴ seu;

38 car Ritxardo és graciós jove e de bona natura e rich, e nosaltres d'ell no podem haver sinó honor: e si él se volrà d'ecí partir, a ell covendrà que ans la espós, e axí ell trobarà que ell haurà mès lo rosinyol en la sua gàbia e no en

39 altra". Per les quals paraules la dona aconsolada e vaent que lo marit no era torbat de a/quest fet e considerant que la filla havia aguda bona nit e s'era ben reposada e havia pres lo rosinyol, sí tanchà la cortina.

40 E après poch que aquestes paraules foren dites, Ritxardo se despertà; e veent que lo jorn era clar, se tench per mort e cridà Caterina dién: "Oymè, ànima mia, e què farem,

que lo jorn és vengut e ha-m aci enclòs?"

41 A les quals paraules micer Loís vench avant e, levada la cortina, dix: "Fareu tot bé".

42 E com Ritxardo lo viu, li parech que lo cor del cors li fos sortit; e levant, se asech sobre lo lit e dix: "Senyor meu, plàsie-us que-m perdoneu, car jo conech, axí com a desleal e malvat hom que son, que jo meresch la mort, e per so feu de mi
5 ço que millor vos plàcia: e plàcie-us, si fer-se pot, que vós ajau de la mia vida mercè e que no muyra".

43 Al qual micer Loís dix: "Ritxardo, açò no merexia la amor la qual jo-t aportava e la fe que jo havia en tu; mas pus axí és e la tua joventut t'à aportat en tan gran deffaliment, per ço que tu tolgues de tu la mort e de mi la vergonya, ans que tu-t mogues, esposa per muller Caterina, per ço que, axí com és estada anit tua, axí ho sia mentre ella vischa. E après la mia pau e la tua sie salva: e llà on tu no u vulles fer, recomana a Déu la tua ànima".

44 E mentre aquestes paraules se deyen, Caterina lexà lo rossinyol, e cobrint-se comencà fortment a plorar e a pregar lo pare que a Ritxardo perdonàs; e d'altra part pregava Ritxardo que fes so que micer Loís volia, per ço que ab seguretat lonch
45 temps ensemps posquessen haver de semblants nits. Mas en açò no foren molts prechs necesaris, per ço com de una part hi era la vergonya del deffaliment que havia comès e la voluntat del

esmenar e de l'altra part la por del morir e lo desitg del campar, e ultra açò la ardent amor e l'apetit de posair la cosa amada: e per totes aquestes coses liberalment e sens negun treball li féu dir que ell era aparellat de fer co que micer Loís volia.

46 Perquè micer Loís prestament féu aportar a madona Jacomina hu dels seus anels e aquí, sens mudar-se, en presència
47 lur Ritxardo esposà per muller Caterina. La qual cosa après fou
170r feta, micer Loís e la dona se-n pertiren dient-los: / "Reposau-
vos a la bona hora, que major mester ho aveu que no·l levar-
vos".

48 E après se-n foren partits, los jóvens se abracaren ensemps: e no havien pus de VI milles caminades aquella nit, e
ans que·s levassen ne caminaren dues e feren fi a la primera
49 jornada. E après foren levats, hagueren cert raonament micer Loís e Ritxardo, per lo qual après pochs dies, axí com se
covenia ffer, en presència dels amichs e dels parents de nou esposà la donzella e ab gran festa la se-n menà a casa sua e
féu honorables e belles noçes; e après ab ella longament en pau e en consolació feren cantar lo rosinyol de dia e de nit e
d'estiu e d'ivern e a la hora que·ls plagué, que no y guardaven primavera.-

1 Guido de Carmona lexà a Gacomino de Pavia una infanta que avia,
la qual amaren Johan de Saverino e Minget de Mingole: e après
de gran contesa, fon muller de Minget.

2 Havia cascuna de les dones la novella del rosinyol
escoltada e tant risa, que, encara que Filóstrato hagués acabat
de novellar, gens per ço ellas no-s podien abstenir de riure.
Mas pus après que asau agueren ris, la reyna dix: -Segurament,
si tu hir fuist afflegit per la tua novella, tu l'as dita huy
tant delitable, que nengú millor de tu no deu éser remunerat.-
E puy girant-se a Neifile, li comandà que parlàs; la qual
alegrament comencà a parlar:

3 -Pus que Filóstrato raonant és entrat en Romanya, a mi
per semblant hi covendrà de entar; perquè passejant-me ab lo
meu novellar dich:

4 En la ciutat de Ffano foren dos lombarts, dels quals la
hu havia nom Guido de Carmona e l'altre Jacomino de Pavia, los
quals ja eren hòmens havancats en dies e en la lur joventut
5 quasi totstemps foren ensemps infants d'armes e soldats. E per
lurs dies Guido pervench / a la mort: e no havent nengun fill
ne gayre amich ne parent de qui fiàs més que de Jacomino e
havent lo dit Guido en son poder una infanta forca de estat de X

anys, tot quant havia en aquella lexà e al dit Jacomino la comanà e la dita infanta e tot quant havia en sa vida li liurà e per semblant tots los seus fets li acomanà e après se morí.

6 E en aquell temps se era esdevengut que la ciutat de Fflorencia havia estat gran temps en guerra e en mala ventura e lavors, havent pau e concòrdia, volent tornar en sa prosperitat, liberalment consentí que tothom qui venir volgués per estar en la ciutat fos recullit e li fos remès tot delichte que comès agués; per la qual cosa Jacomino, qui ja en altre temps hi havia estat e la estada d'aquella ciutat li pleya molt més que de nenguna altra, tot quant havia se-n hi portà e ab si se-n menà la infanta que Guido li avia lexada, la qual amenava axí com si sa pròpria filla fos.

7 E crexent la dita infanta, se avench que-s féu axí bella fadrina com nenguna altra qui fos en la ciutat ne posqués ésser; axí com bella, axí ben acostumada e honesta era: per la qual cosa per diverses hòmens fou envejada, e sobre tots de dos jóvens asau jentils hòmens e de bé e ben acostumats los quals li aportaven grandísima amor, en tant que per jealousy entre ells començà gran oy e rancor fora de mesura: ere lo nom de la 8 hu d'ells Johan de Savarino e l'altre Minguet de Mingole. E no era nengú d'ells que, estant ella de estat de XV anys, no l'agués volentera presa per muller, si de lurs parents los fos estat consentit: e veent-la axí honesta, cascú d'ells cercava ocasió ab què la posquera millor haver en altra manera.

9 E en aquellas saons havia Jacomino en casa sua una fadrina gran e un fadrí apellat Crivello, persona burlera e

delitable e fort agradosa, ab lo qual Johan havia presa gran amistat: e com li parech temps e saó, tota la sua amor li descobrí, pregant aquell que per haver lo seu desitg li fos favorable, faent-li grans prometences si açò feya. Al qual
 10 Crivello dix: "Jo / en açò no-t poria nenguna cosa fer ne
 171r ajudar sinó en tant que, com Jacomino vage a sopar fora casa, jo-t metré llà on ella serà; e pus no-t poria fer, car, si yo li volia dir paraula nenguna per tu, no-m seria may escoltada ans ne seria malvolgut e d'equí avant de mi no fiarien. E si açò plau a tu, yo ho faré e t'o promet; e puyes fes tu ço que a tu parrà que fer degues".

11 E de açò Johan fou molt content, e en aquesta condició romangueren.

12 E Minguet per semblant de la altra part havia domesticada la fadrina e ab ella havia tant hobrat, que la fadrina moltes vegades havia aportades anbaxades a la donzelleta de Minguet e ja casi en la sua amor la avie encesa; e d'altra part li via promès de metre-l ab ella com cas se esdevengués que per qualque hoció Jacomino anàs de nits fora de casa.

13 E après poch temps se esdevench que, per trachte de
 1 Crivello, Jacomino anà sopar a casa de un seu amich, la qual cosa féu a saber a Johan, acordant entre ells que, quant ell li faria un secret senyal, que ell vingués e que trobaria la

14 porta huberta. E la fadrina d'altra part, no sabent res de açò
 que Crivello trachtava, féu a saber a Minguet que Jacomino no
 sopava en casa, dient-li que estigués prop de casa en guisa
 que, com ella li faria cert senyal, que ell vengués ² e entràs
 15 dintre. E venguda la nit e no sabent-ho los dos aymants la hu
 del altre, cascú [anà] ab certs companyons per entrar com lo
 senyal se faés: e Minguet ab los seus en casa de hun seu amich
 que era vahí de Jacomino se anà a metre, e Johan ab los seus
 estech al cantó de la casa un poch luyn.

16 E Crivello e la fadrina se estudiaven de metre la hu e
 l'altre, perquè cascú posqués fer ço que havien emprès. E
 Crivello deya a la fadrina: "E per què no vas tu a dormir? com
 te vas axí enbarbullant per casa?"

17 E la fadrina deya a Crivello: "Mas tu per què no vas
 per acompanyar lo senyor, pus tu as sopat?"

18 E en tal manera la hu no podia fer moure l'altre de son
 loch.

19 E Crivello, conexent que la hora que havia donada a
 171v Johan era venguda, dix en si mateix: / "E què cur jo de
 aquesta? car, si ella no està queda, ella haurà la sua part"; e
 20 decontinent féu lo senyal e après anà hobrir la porta. E Johan
 entrant dintre ab dos de sos companyons e trobada la donzella,
 comencà a cridar e la fadrina per senblant; la qual cosa
 sentida per Minguet, prestament vench ab sos companyons, e

veent la donzella ja fora del portal, tirada la spasa, cridaren tots: "A mort, a mort, que no hirà axí com vosaltres pensau!"; e dit açò los comencà a fferir.

21 E d'altra part tot lo veýnat exí defora a la remor e ab lum e ab armes, comencaren a judar a Minguet e aquesta cosa blasmaren molt; perquè, après longa contesa, Minguet tolgué la donzella a Johan, la qual, encontinent que per ell fou lexada,³ partint se-n anà amagar a casa sua. E encontinent los sarjans del capità de la terra atenent a la remor sobrevingueren entre ells, per los quals fou pres Minguet e Johan e Crivello, e en 22 presó foren mesos ab molts d'altres. E après la cosa se pacifficà e Jacomino tornà a casa tot malenconiós, demanant com era estat, e trobà que en nenguna cosa la donzella no havia colpa; perquè ans se féu pau entre ells, preposant en si mateix que on abans posqués, per co que pus semblant cars no s'esdevengués, li donà[ls] tantost marit.

23 E lo matí sagüent los amichs de la una part e d'altra, sabuda la veritat e veent lo mal que se-n podia seguir e volent Jacomino metre en hobra ço que raonablement haguera poscut fer, foran ab ell e ab dolces paraules lo pregaren que la injúria rebuda per lo poch seny dels jóvens no guardàs, ans li plagués⁴ lexar anar tote male voluntat e aquella convertir en amor e en benvolenca, offerint a ell si mateys e los jóvens qui havien

3 ms. parians
final suprimida)

4 ms. totes (male voluntat duen s

fet lo mal e tots lurs amichs e que tota aquella esmena qui a ell fos placent de pendre li farien.

24 Jacomino, lo qual en sos dies havie vistes asau coses, axí com aquell qui havia molt anat per lo món, e havia bon sentiment, respòs prestament: "Senyors, si jo fos en la mia
172r pàtria axí com son en la vostra e fos axí vostre amich / com ara son, de aquests afers ne d'altres jo no fera sinó ço que a
25 vosaltres plagués; e ultra açò m'i dech mils enclinar per ço com vosaltres haveu a vosaltres mateys offesos més que no a mi ne a la donzella, per ço com aquesta donzella, axí com molts estimen, no és de Carmona ne de Pavia, ans és florentina, posat
5 que jo ne aquell de qui jo la aguí no sapiam de qui és filla: e per ço de ço de què tant me pregau serà fet per mi tant com jo poré".

26 E los valents òmens, vaent que aquesta era florentina, meravellant-se reteren gràcies a Jacomino de la sua liberal resposta, pregant-lo que ell los degués dir com aquesta donzella li era venguda entre mans ne com sabia que era
27 florentina; als quals Jacomino dix: "Guido de Carmona fou companyó e amich meu molt singular; e com fou a la mort me dix que, com aquesta ciutat fou presa per Federich emperador [el fou mesa a sacomano, ell ab sos companyons entrà en una casa e aquella bé plena de roba trobà e abandonada de tots los habitants, sinó tant solament de aquesta infanta, la qual era

de estat de II anys o aquen entorn, e estant sobre la escala li
28 cridà 'pare'. De la qual cosa a ell pres molt gran compasió e
pres-la en tan gran amor, que ab totes les coses de la casa la
se-n aportà a Ffano: e après per sos dies ell morí e ab gran
deligència ab tot ço que havia la-m recomanà, donant-me càrech
que com fos temps jo la maridàs e li donàs en dot tot ço que
29 seu era estat, la qual cosa desitg molt de fer. Mas despuys que
és de estat, no m'és vengut davant partit qui agradable me sia
estat: mas si ho fa, jo ho faré molt volentera ans que altre
cars semblant de aquell de hir me-n seguescha".

30 E dient açò Jacomino, era entre ells un mestre en
medecina qui ab Guido era estat en aquest fet e sabia molt bé
la casa que Guido havia robada quala era; e veent entre-ls
altres aquell de qui era estada, a ell se acostà dient-li:
"Barnabó, hous tu ço que Jacomino diu?"

31 Al qual dix Barnabó que sí: "En açò pensava, més com
jo-m recort que en aquell borbull jo perdí una filla de aquella
etat que Jacomino diu".

172v 32 Al qual Jacomino / lo metge dix: "Per cert ella és
aquella, car jo-m son ja trobat en loch on jo hoí divisar a
Guido (lo qual jo conaguí bé) la cosa que ell havia robada
aquella jornada e conaguí que era estada la tua; e per ço
recort-te si en nengun senyal la pories conèixer e, faent-ho
sercar, tu trobaràs fermament que és ta filla".

33 E pensant Barnabó se recordà que ella devia haver una
plagua sanada feta a manera d'una creu sobre la horella
esquerra, qui li era romasa de una naxenca qui li era venguda

poch abans que la perdés, la qual li havia tallada: perquè, sens pus pendre acort, se acostà a Jacomino, qui encara era aquí e prenia comiat dels bons hòmens qui ab ell havien parlat, e pregà-l que-l menàs a casa sua e que li fes veure aquesta donzella. La qual cosa Jacomino féu molt volentés, e vengut en casa, denant ell la féu venir. La qual com Barnabó la viu, axí tost li parech veure la cara de la mare, qui encara era viva e fort bella dona era estada; e no contrastant açò, per major sertenitat dix a Jacomino que ell lo pregava e en gràcia li demanava que li posqués un poch levar los cabells de sobre la sinestra horella, de què Jacomino fou molt content. E Barnabó, acostant-se a ella qui molt vergonyosa estava, li levà los cabells, per los quals encontinent viu la creu; per la qual cosa prestament conech que aquella era sa filla e tendrament comencà a plànyer e a plorar abraçant-la, posat que ella li contrastàs.

36 E girant-se a Jacomino dix: "Frare meu, aquesta és ma filla, e la mia casa fou aquella qui per Guido fou robada, e aquesta ab la furor nos hoblidà dintre e fou robada ab lo restant de la casa, e fins ací havem cregut que aquesta se fos cremada en la casa qui en aquelles saons fou cremada".

37 La donzella oint açò e vaent l'ome axí esbaït, mogut de gran pietat, e vaent que Jacomino no li contrastava, donant fe a les sues paraules li sofari los seus abraçaments e ab ell 38 tendrament comencà a plorar. E Barnabó decontinent tramès per sa mare e per les altres sues parentes e per ses germanes e per sos frares, / a tots la amostrà e, après mil abraçaments, los

comtà lo fet com era vengut; e feta la festa gran, estant-ne Jacomino molt content, ab si la se·n menà a casa sua.

39 E sabut açò lo capità de la terra, qui home molt valerós era, e conaxent que [tenia pres] Johan, lo qual era fill de Barnabó e frare carnal de la donzella, se avisà que del deffaliment que havia comès pasàs benichnament: entremès-se de aquestes coses après ab Barnabó e ab Jacomino e ab Johan ensemps, donà per muller a Minguet⁶ la donzella ab gran pler de tots sos parents, lo nom de la qual era Agnès, e ab ells ensemps desliurà Crivello e tots los altres qui per aquesta ocasió eren presos.

40 E après Minguet molt alegrament féu les noces belles e grans, e menant-la-se·n en casa, ab ella en pau e en bona concòrdia visqueren ensemps. E sí fasam nosaltres ab les nostres.-

1 Johan de Pròxida amà Restituta de Iscla, ab la qual fo pres en poder del rey Federich de Cecília e condapnat a cremar: foren restaurats per Roger de Lúria, almirall del regne de Cecília.

2 Finida la novella de Neifile, la qual havia asau plagut a les dones, comendà la reyna a Pampinea que-s dispongués en dir-ne una; la qual prestament, levat son clar vis, comencà:

3 -Molt grans e molt plasents plaers, plasents dones, són aquels d'amor, e en grans fets e en trebucats e no pensats perills disp[ol]nen les ànimes dels amants, segons per moltes coses recomtades vuy e altres vegades podem compendre; mas no-res-menys encara l'ardiment d'un jove enamorat vos vull demostrar, axí com hoireu en la present novella.

173v 4 Iscle és una ylla asau veïna de Nàpols, en la qual fou una donzella bella e molt jentil, lo nom de la qual fou Restituta, filla d'un home de la ylla apellat Marí Bolgar; de la qual un jove de una ylla veïna de Iscle, apellada Pròxida, era subiranament enamorat, lo nom del qual era Johan de Pròxida: amava lo dit Johan la dita Restituta sobre la sua vida e ella a ell subiranament. Lo qual per veure cascun jorn la dita Restituta, de Pròxida a Iscla anava moltes vegades; per la qual cosa li era ja avengut que, no trobant pasatge de Pròxida

a Yscla, anava sovent nadant per poder veure, si alre fer no posqués, les parets de la casa de la sua dona.

6 E durant aquesta amor axí farvent se esdevench que, anant un jorn d'estiu la sua dona tota sola vora la mar d'escuyll en escuyll deportant ab un coltelet en la mà cercant per les roques pagelides e altres semblants coses, se esdevench en un escuyll en lo qual ha una fontana molt fresca e bella, en la qual sopaven alguns jóvens sicilians, qui de Nàpols hi
7 eren aribats ab una lur sagetia. Los quals, veent la donzella fresca e bella e sola, entre ells deslberaren de penre-la e aportar-la-se-n: e segons la deslberació se seguí l'afechte.

8 E aquella presa ab molts inextimables crits, per por de no ésser sentida, la meteren en barqua; per la qual encontinent en aquella hora pervengueren a raonament entre ells de qui aquella donzella devia ésser e breument cascú d'éls la volia; e perquè entre ells no-s trobava concòrdia, tement que entre ells no-s saguís major escàndol, vengueren a conclusió de donar-la a Frederich rey de Sicília, lo qual en aquelles saons era jove qui en semblants coses se delitava.

9 E pervenguts a Palerm, on trobaren lo dit rey, aquella li presentaren, la qual agué per molt cara; mas atanent que per lo mal de la mar era malalta, fins tant que fos bé retornada, acordà de fer-la anar en una bella casa d'un seu jardí, la qual se anomenava la Cuba, on manà que fos servida bé e deligentment.

10 E feta la dita presó, se seguí en la dita ylla de Iscla molt gran remor de la presa de Restituta, e açò qui més los

174r pesava si era que / ells no podien saber qui eren estats
11 aquells qui furtada la havien. Mas Johan, lo qual ne pretenia
haver major interès que nengun altre, no esperà que en Iscle
fos sabut, ans encontinent sabé envers quina part era anada la
barqua; e hivarsosament faent-ne armar un'altra, en aquella
muntà e, hon més posqué, discoregué tota la mar de la Minerva
fins a la Scala en Calàbria: e demanant pertot diligentment de
la donzella, li fou dit a la Scala que mariners sicilians la
12 se'n avien aportada a Palerm. Hon prestament Johan faent-se
menar en aquella part, après hac molt sercat, trobà que la
damunt dita donzella era estada donada al rey de Sicília e que
per ell era en la dita Cuba; e entès açò, quasi tota esperança
perduda no tant solament de haver-la ans encara de veure-la,
romàs desconsolat.

13 Mas pur Amor, qui totstamps té enlaçats lo cor dels
enamorats, contrastà a Johan de no lexar la empresa començada,
e pensà de tremetre'n la barqua e de romanir aquí, e
considerant que aquí de nengú no era conagut, se romàs; e
cascun jorn continuant de pasar per la Cuba, li avench que un
dia per ventura ella estava en una finestra, viu a ell e ell a
14 ella: de què cascú fou molt content. E vaent Johan que lo loch
era molt solitari, s'i acostà e, com mils posqué, li parlà, e
informat per ella de la manera que a tenir havie si pus prop li
volia parlar, se'n partí, havent enperò ben considerat la
15 disposició del loch: e esperant la nit e de aquella lexada
passar bona part, llà se'n tornà e arrapinyant-se en loch hon
no's foren affarats moscarts en lo jardí se'n entrà, en lo qual

trobà una antaneta ab la qual en la finestra de la donzella se·n pujà, e per aquella per semblant laugerament se·n podia 16 devallar. La donzella, dehuymés parent-li que la sua honor havia a perdre, per ço com la tenien en gran guàrdia, la qual ella no havia acostumada de tenir en lo passat, no havia en si la bravesa que havia acostumada de haver en sa honestat; e pensant que a nenguna persona pus dichnament que en aquest no podia ésser donada la sua amor, avisant-se si·l poguera induir que la se·n menàs, en si matexa havia preposat de complaure-li en tot son desitg: e per dar compliment a sa voluntat, lexà la 174v 17 fin/estra uberta, perquè pus prestament pusqués entrar. E Johan 18 vengut en aquella, quedament se·n entrà; e colgant-se al costat de la donzella qui no dormia, a la qual, ans que a·lre venguesen, tota la sua intenció descobrí, sobretot ella lo pregà que d'equí la se·n menàs; a la qual Johan respòs que denguna cosa tant no desijava com aquella e que sens ffalla, encontinent que se·n fos exit, en res tant no entendria com en traure-la d'equí on era e que no duptàs que, la primera vegada 19 que ell vengués aquí, ell la se·n menaria. E après aquest ab gran plaer de la hu e del altre abrasant-la, prengueren aquell delit ultra lo qual amor no·n pot prestar altre major: e après a·quell moltes vegades agueren retornat, sens avisar-se·n en los braços la hu [d]e l'altre se adormiren.

20 Lo rey, al qual aquesta per lo primer esguart que·n havia agut li havia molt plagut, recordant-se d'ella e sentint-se bé de la persona, posat que lo dia fos vahi, desliberà de 21 anar estar ab ella una estona; e ab alguns de sos servidors

quedament se-n anà a la Cuba, e faent hobrir la cambra en la qual sabia que la donzella dormia, en aquella ab una gran entorxa encesa se-n entrà: e guardant sobre lo lit, viu ella
 22 ensemps ab Johan abracats qui delitosament dormien. De la qual cosa ferament fou torbat e, sens dir alguna cosa, en tanta de hira muntà, que en poch se estech com ab un coltell lo qual
 23 tenia al costat ensemps no-¹ls aucirs sens dir nenguna cosa. E puys, pensant que era vil cosa a qualsevulla persona, quant més a hun rey, auciore dues persones durment en hun lit e retengut en si, pensà de alcire-¹ls públichament e fer-los morir ensemps al foch; e girant-se a hu dels servidors qui ab ell eren dix: "Què-t par de aquesta malvada fembra en qui jo tanta amor e esperança havia mesa?"; e dit açò li demanà si conexia lo jove qui tan gran gosar havia agut de venir en casa sua per fer-li tan gran ultratge e despler.

24 Al qual lo servidor respòs que no-s recordava que may l'agués vist.

25 Ladonchs lo rey molt torbat, partint-se de la cambra,
 175r comandà que los dos aymants, / axí nuus com eren, fossen presos e ligats e menats a Palerm e enmig la plasa fossen ligats en un
 pal girant la esquena la hu a l'²altre e en tal manera estiguesen fins a la hora de tèrcia, a fi que per tots los de la ciutat fossen vists e après cremats sagons havien merescut. E dit açò, se-n tornà en Palerm asau pensiu.

1 cal entendre: aucís

2 ms. al laltre

26 E partit lo rey, molts dels seus sobrevingueren sobre
los dos aymants e no tant solament los despertaren, ans
sobtosament los prengueren e ls ligaren sens neguna pietat; la
qual cosa veent los dos aymants axí ésser descuberts, foren
molt dolents de lur desventura, per la qual encontinent
27 temeren morir. E segons lo comandament del rey, foren menats a
Palerm e ligats en un pal enmig la plaça, on davant ells mateys
fou feta la stiba de la lenya per metre ls al foch la hora que
per lo rey fos comandat.

28 E sobtosament tots los palermitans, axí hòmens com
dones, correghueren per veure los dos aymants: e tots los òmens
anaven per reguardar la donzella, qui per tots fonch jutjada
per la pus bella dona que may aguesen vista, e les dones per
semblant anaren per reguardar Johan e totfets a una veu
29 sobiranament lo jutjaren per molt bell. E los desaventurats
aymans envergonyits estaven ab los caps bays, plorant la lur
30 desventura, esperant la cruel mort del foch. E mentre axí eren
tenguts esperant la ora determenada, cridant cascuns lo
deffaliment per ells comès, pervench la fama e les orelles de
Roger de Lúria, home de valor inextimable e de nació catalana e
en aquelles saons almirall del reyalme de Sicília, lo qual per
veure aquells se'n anà envert ells là on eren ligats. E
pervengut là hon eren, primerament reguardà molt la donzella e
aquella loà molt de bellesa inextimable, e après vench a Johan,
lo qual mirant sens laguiar-hi molt aquell regonech, e
acostant-se vert ell li demanà si ell era Johan de Pròxida.

31 E Johan, levats los huylls, aquell mirant conech que

ell era l'almirall e respòs: "Senyor, jo fuy aquell que vós demanau, mas ara no son aquell ne son per éser pus conagut".

32 E lavors l'almirall demanà quina cosa en allò l'avia aduyt, al qual Johan respòs: "Amor e la hira del rey".

33 E lavors l'almirall faent retenir la justícia, havent
175v entès tot ço que / estat era e volent-se-n partir, Johan lo cridà dient: "Senyor, per vostra mercè, si ésser pot, enpetraume una gràcia de aquell qui axí-m fa estar".

34 Al qual Roger demanà: "Quina?"

E Johan respòs: "Jo, senyor, veig que he tost a morir, e per ço vull de gràcia que, mentre jo son ab aquesta donzella que jo he més amada que la mia vida e ella a mi per semblant, ab la qual estich ab la squena girada e ella a mi, que vós me recapteu tal gràcia que jo li gir la cara e ella per semblant a mi, per ço que, morint jo e mirant la sua cara, me-n puscha anar aconsolat".

35 E Roger rient dix: "Molt volentera ho faré, en manera que tu l'auràs en cara tant, que te-n enugaràs".

36 E partint-se d'ells, comandà en aquell qui elegit era de menar a exocució aquesta cosa que sens altre manament del rey no menàs a fi la dita exlecució; e sens pus trigar, al rey se-n anà. E posat que-l vés molt torbat, no lexà de dir son parer dient: "Senyor, de què t'an offès los dos jóvens los quals has comandat cremar en aquella plaça?"

37 Al qual lo rey comptà mot a mot tot quant ³ era estat; e oïda Roger de Lúria la culpa a ells donada per lo rey, sí dix: "Ells ho merexen bé mas no de tu; e axí com los deffaliments

merexen punició, axí los benifficis merexen guardó. E tu, senyor, coneys qui són aquells los quals tu vols que sien cremats?"

38 E lo rey respòs que no; dix lavors Roger: "Jo vull que tu·ls conegues e que tu discretament te jaquesques trespostar
39 de la tua hira. Sàpies, senyor, que lo jove és fill de Landolfo de Pròxida, per les obres del qual tu est senyor de la ylla de Pròxida, e la donzella és filla de Marí Bolgar, la potència del
4 qual fa huy que la [tua] senyoria no sia foragitada de la ylla
40 de Iscle. E ultra açò aquests són jóvens e són-se amats longament ensemps, e constrets de amor, e no per voler fer desplaer a la tua senyor[ia], han comès aquest peccat, si peccat pot ésser dit, e allò que per amor fan los jóvens han fet aquests: e si en aquesta fi ho an fet, ¿donchs, senyor, per què·ls vols fer morir per ço que ab gran pler los degueres
41 honrar e acullir en ton rechne?" E lo rey oint açò e retent-se cert que Roger deya ver, e axí com pigor entenia a obrar e proceir envert ells, benichnament se abstengué de la sua hira e
176r de ço que fet havia se pe/nadí: e per ço encontinent tramès que los dos aymants fosen del pal levats e menats davant ell; e axí
42 fonch fet. E veent entregament son deffaliment, conaguda hac la llur colpa per nulla e pensà que ab honor e ab donatius la injúria que feta·ls havia los tornàs en honor; e decontinent los féu ho[no]rablement vestir e, sentint que la lur voluntat

era concorda, ab agradable pensa los féu esposar. E après faent-los magnífichs dons, contents los tramès a casa lur, on ab molt gran festa foren rebuts e longament ab pler e ab gran joya visqueren ensemps aconsolats la hu del altre.-

1 Teodoro amb Violant, filla de [...]

2 Les dones, les quals totes temeroses estaven de hoir
que dos enamorats deguesen éser cremats, e veent que eren
escapats, se'n alegraren e'n loaren Déu; e hoïda la fi, la
reyna donà lo càrech de la següent istòria a Laureta, la qual
alegrament se pres a dir:

3 -Gracioses dones, devets saber que, segons trobam en
les antigues istòries de Sicília, en lo temps que lo bon rey
Guilem regnava en lo regne de Sicília, havia en lo regne un
gentil ome apellat micer Aymerich Abat, habitador de la ciutat
de Tràpena, lo qual, entre les altres gràcies que Déus li havia
fetes, sí era que Nostre Senyor l'avia ben dotat de fills e de
4 filles, per los quals havia mester molts servidors. E en aquest
temps se havench que en Tràpena aribà una galera de cossaris
janovesos qui exia de Levant, la qual havia molt cossejat en
Armínia e cossejant havia presos molts infans arminis: e ell,
creent fosen turchs, molts de aquels comprà; e entre los altres
ne / havia comprat hu per fer de aquell pastor, lo qual era
molt gentil infant e de condicions fou mils dotat que nengun
5 altre, lo qual fou apellat Teodoro. Lo qual, crexent¹, posat
que fos tractat com a esclau, ab los fills de micer Aymerich

se criava, havent-li relevat per sos bons costums l'offici de pastor; e estant axí en lo servey de micer Aymerich, tant li plagué que dins poch temps, creent que era turch, lo féu batejar e fou apellat Pere e, havent aquest per molt car, de sos affers li donà tant gran càrech com si pròpiament fos son fill.

6 Havia micer Aymerich en aquelles saons una filla molt bella e graciosa e dotada de bons costums, apellada Violant, la qual estava per maridar; se esdevench que ella se enamorà del dit Pere e, amant-lo, feya de les sues hores e dels seus costums gran estima, mas no gosava enperò descobrir la sua
7 amor. Mas Amor, piadosa d'ella, li-n tolch lo seu affany, segons veurets per avant. Pere moltes voltes cautelosament havia mirada Violant e d'ella molt era enamorat, tant fort que
2 nengun repors no sentia sinó tant com ab ella era e la veyá; mas molt se guardava que nenguna persona de açò no s'apercabés, car bé li paria que indegudament fes de amar-la; de la qual amor la donzella se apercebé, e per dar-li-n major seguretat, moltes vegades lo compleya ab gran voler de la sua vista.

8 E estant en aquesta manera, no gosant-se atrevir de dir
9 la hu al altre alguna cosa, posat que cascú ho desijàs, e mentre que ensemps axí cremaven de la amorosa flama, la fortuna, axí com si ja hagués deslliberat e volgués que axí fos, trobà manera de fer gitar la temerosa por qui-ls empatxava a

10 cascú, e fou en semblant manera: Havia micer Aymerich, luny de
Tràpena forca una milla, un bell jardí, al qual la sua dona e
la ffilla, ab algunes altres dones segons havia acostumat, per
11 deportar era anada; e faent gran calor (ab si havia menat lo
dit Pere) e estant en lo dit jardí, se esdevench, segons
nosaltres havem acostumat de veure en lo temps d'estiu, que
sobtosament lo cel se cobrí de núvols molt escurs; perquè la
dona ab la sua companya, per ço que la tempestat³ del temps no
177r la enclo/gués, se mes en camí per tornar en Tràpena cuytadament
tant com podia.

12 E Pere, qui jove era, e per semblant la donzella se
avancaren de la dona e de la altra companyia, no menys per amor
de anar ensemps que per por del temps, e trobant cascú gran
consolació de anar la hu ab l'altre: e eren-se tant avancats de
la dona e dels altres, que a penes se veyen, e avench-se que
aprés de molts trons sobtosament un gran núvol gros e espès
comencà a venir e abundar en gran aygua, per la qual la dona ab
13 la sua companyia fogí en casa de hun laurador, on se amagà. E
Pere e la donzella, no havent pus prest reffugi, se'n entraren
en una esgleya antiga casi enderocada, en la qual nengú no
estava; e en aquella sota un poch de cubert que romàs hi havia
se suplujaren abdosos; e estant axí, los costrangué la
necesitat de la poca cuberta que ells se hagueren a tocar
ensemps, lo qual tochament fou ocasió de assegurar un poch les

ànimes de aquells qui tant se amaven, e per semblant fou causa de fer obrir la bocha a Pere per manifestar a la donzella lo seu amorós desig.

14 E primerament comencà Pere a dir: "Ja plagués a Déu que, estant jo ara axí com estich, aquesta pluga may no cessàs!"

15 A les quals paraules la donzella respòs: "Bé·n seria contenta, per ma fe!"

16 E de aquestes paraules vengueren a pendre·s per les mans e, estrenyent-les-se ab una placent calor, de ço vengueren a-bracar-se e besar, e açò faent totstemps a manera d'un gran recel e casi com a una cosa furtada, segons podets pensar mils que jo especulativament no us poria especifficar. E axí continuant, lo temps may no cesà fins que la primera delectació de amor ensemps hagueren conaguda e hagueren
17 hordonat de haver lur plaer per havant. E pasat lo temps, ells hisqueren de la dita esgleya; on trobaren al entrant de la ciutat la mare qui·ls esperave e ab ella ensemps a casa se·n tornaren. On moltes [voltes] delitosament, ab molt plaer secretament ordonat, s'i tornaren; e tant husaren lurs affers que la donzella se enprenyà, la qual cosa fou a la hu e al altre molt desplasent, e per ella moltes arts foren asajades per fer-la parir contracors de natura, mas res no li valgué,
177v car a Déu / no fou placent que en nenguna manera ella parís fins naturalment fos a sos dies pervenguda.

18 Per la qual cosa Pere, tement perdre la vida, desliberà de fugir, la qual cosa dix a Violant; e açò entès per Violant,

dix: "Pere, si tu t'ich parteys, jo m'alciuré".

19 A la qual Pere, qui molt l'amave, dix: "E com vols tu, ànima mia, que jo muyra ací? Car lo teu prenyat descobrirà lo nostro deffaliment: mas a tu serà perdonat leugerament, e jo miserable seré aquell qui del teu peccat e del meu me covendrà portar la pena".

20 Al qual la donzella dix: "Pere, lo meu peccat se sabrà, mas sies cert que lo teu, si tu no-l dius, no-s sabrà may".

21 Lavors dix Pere: "Violant, pus que tu m'o promets, jo restaré: mas pensa de servir-m'o".

22 La donzella, qui tant com havia poscut havia tengut lo seu prenyat amagat, e veent que per la gran gruxa del seu ventre no-s podia pus amagar, ab gran plant ho manifestà un dia
23 a la sua mare, pregant-la de la sua salut. La dona, dolent-se sense mesura, li dix de grans vilanies e d'ella volch saber de qui ne com era estat. La donzella, per co que a Pere no fos fet mal, componé una gran falsia: de què la dona la cregué
leugerament, e per celar⁴ lo deffaliment de la filla, en una sua possessió fora la villa la se-n menà.

24 E aquí pervengut lo temps del parir, cridant la donzella segons les dones fan en tal achte, no avisant-se la mare que aquí micer Aymerich degué venir, qui acostumat no havia, vinent a-aquella hora de cassa, no fou vist fins que fou als lats de la cambra hon la filla cridava, e meravellant-se

⁴ ms. saber

sobtosament entrà per la cambra, demanant què era la causa de
 25 tant grans crits. La dona, veent que lo marit era sobrevingut,
 lavant-se com a persona trista li comtà ço que a la filla era
 esdevengut; mas ell menyscreent e no donant fe en açò que la
 muller la havia donada, dix: "Açò no deu ésser anat axí, que
 ella no sàpia de qui és prenys"; e per ço del tot ho volch
 saber e dix: "Ella poria la sua pena doblar sens nenguna
 27 misericòrdia, si no diu la veritat". E ab la espasa nuha en la
 mà córrech sobre la filla, la qual, mentre la mare havia tengut
 178r a noves lo pare, havia parit / un fill; e estant-li al damunt
 ab la espasa en la mà, li dix: "O tu, malvada, digues de qui as
 engenrat aquest prenyat; si no, tu moràs sens neguna mercè".

28 La donzella, tement la mort, oblidà la promesa que
 havia feta al seu amant e dix tot lo fet com era estat; la qual
 cosa hoïnt lo pare, redoblà la sua hira, en tant que per poch
 se poch abstenir de alciure la filla; e ab aquella hira muntà a
 cavall, anant-se-n vert Tràpena e a un gentil home apellat
 micer Curado, qui lavors era capità de Tràpena, recità la
 injúria que li era estada feta per Pere, e sobtosament lo féu
 penre; e sens que ell no se-n temia, lo féu metre al martiri,
 per la força del qual sobtosament confesà so que estat era.

29 E après alguns dies per lo capità fou condabnat que fos
 rossegat per la terra e après penjat per la gola; e desliverat
 per lo cavaller que en una matexa [hora] morissen ensemps e per
 5 semblant lo fill que perit havia, Micer Aymerich, lo qual per
 haver a mort conduït Pere no havia mesa la sua hira en hoblit,
 mes verins en una ampoleta ab vi mesclat, aquell donà a un seu

familiar e ab l'altra mà un coltell, e ab aquestes dues coses
30 li dix: "Vés ab açò a Violant e da-lo-y de ma part e digues-li
que prestament prenga qualsevulla de aquestes dues morts, o del
verí o del ferre, e digues-li que asò faça sens nenguna triga:
si no, que jo la faré morir davant tots los ciutadans de
Tràpena e la faré cremar axí com ella ha merescut; e fet açò,
pendràs lo seu fill, qui pochs dies ha que és nat, e bat-ne les
31 parets e puys dona-l a menjar als cans". Donada per lo pare
aquesta cruel sentència contra la filla e lo nét, lo familiar,
qui més a mal que a bé era dispost, se'n anà.

32 E Pere condemnat, per los sarjants era menat a la
forqua; e rosegant axí com lo menaven, plagué a Déu que pasaren
davant un alberch on tres nobles hòmens d'Armínia posaven, los
quals per lo rey d'Armínia eren tramesos per ambaxadós en Roma
178v per trac/tar ab lo Papa de grans coses per un pasatje qui's
devia fer, e aquí eren exits per refrescar de vitualles e per
reposar alguns dies, on foren molt honrats de molts nobles
33 hòmens e especialment de micer Aymerich. E aquests, sentint
passar aquells qui menaven a la justícia Pere, vengueren a la
finestra per mirar.

34 Anava Pere de la sintura ensús tot nuu ab les mans
ligades darrera; e mirant-lo la hu dels ambaxadors, qui home
molt antich era e de gran actoritat, apellat Ffineo, li viu una
gran plagua vermella en los pits, no pas tinta ans naturalment

35 venguda a manera d'una rosa. La qual vista, sobtosament li
vench a memòria un seu fill qui per cossaris li era estat
furtat bé havia XV anys en la mar de Laiasso e may noves no-n
36 havia poscudes saber. E considerat la etat del mesquí d'ome que
rosegaven, pensà que, si lo seu fill fos viu, fóra de semblant
etat que aquell paria ésser; e comencà a sospirar per aquell
senyal, no pensant encara que aquell fos; e puys pensà que, si
aquell fos, a ell encara recordaria del seu nom e d'aquell del
seu pare e de la sua lengua alguna cosa.

37 E per ço, com li fou davent, cridà: "O Teodoro!"

38 La qual veu hoint Pere, sobtosament levà lo cab; al
qual Ffineo en armini dix: "D'on fust tu ne de qui fust
ffill?"

39 E los sargants qui-l menaven, per reverència del valent
home, tantost se aturaren, e Pere tantost o respòs: "Jo fuy
d'Arminia e fuy fill d'u qui havia nom Ffineo, e patit infant
fuy trespostat de no-m sé quina gent".

40 La qual cosa oint Ffineo, coneix certament ésser son
ffill lo qual perdut havia: e per ço plorant ab sos companys
encontinent devallà davall e enmitg de tots los sargants l'anà
a-bracar e besar; e lantsant-li damunt un manto de un rich drap
que aportava, pregà aquell qui-l feya rossegar que-l plagués de
esperar-se fins a tant que agués comandament de tornar-lo
andetràs: per reverència del qual respòs que cessaria
volentera.

41 Havia ja Ffineo sabuda la ocasió perquè aquest era
condampnat a morir, per la fama qui era anada per la terra;

perquè ab la sua companyia prestament anà a micer Curado e dix-
179r 42 li: "Micer, aquell que vós haveu / condemnat com a esclau és
franch e és mon fill, e és prest a penre per muller aquella la
qual se diu que ha privada de virginitat; perquè us plàcia de
retenir la exocució fins a tant que sapiam si lo pare de
aquella lo volrà per marit de sa filla".

43 Micer Curado, oïnt que aquell era fill de micer Ffineo
se meravellà molt e, enterrogat Pere, hac gran vergonya del
peccat e de la fortuna e confessà ésser ver ço que deya micer
Ffineo: e après que tot fou raonat, prestament lo féu retornar
a casa, e enviat per micer Aymerich, mot a mot li resità les
44 dites coses. E oïdes per micer Aymerich, qui ja creya que la
ffilla e lo nét fosen morts, fou lo pus dolent home del món de
ço que fet havia, havent conaxença que, si morta no era, que
totes les coses se podien esmenar: e no-res-menys sens triga
nenguna tramès llà hon la filla era, per ço que, si fet no era
45 lo seu comandament, que no's fes. E après fonch junt allà
aquell lo qual darrerament hi fou tremès, trobà lo familiar lo
qual micer Aymerich hi avia tremès qui li havia posat davant lo
varí e lo coltell, e per ço com ella axí tost no alegria la hu
o l'altre, li deya de grans vilanies, volent-la constrènyer de
fer-lo-y pendre; mas oït lo comandament del seu senyor, la lexà
46 estar, e tornant-se'n dix a micer Aymerich com era estat. De
què micer Aymerich content, se'n anà llà hon era Ffineo e casi
plorant, com mils posqué, se escusà de ço que esdevengut los
era, demanant-li perdó, affermant-li que, si Teodoro volia la
sua filla per muller, que era molt content de dar-la-li per

muller.

47 E Ffineo, rebudes les excuses, ab gran plaer respòs:
 "Jo entén que mon fill dege pendre vostra ffilla per muller; e
 llà hon ell no u vulle, vage enant la sentència qui li és
 estada dada".

48 E estant Ffineo ab micer Aymerich en concòrdia, Teodoro
 qui era encara molt pauruch axí com aquell qui no-s sabia què
 li havia esdevengut de la restauració de la mort e alegria del
 pare que havia trobat, lo demanaren de aquesta cosa quin era lo
 49 seu voler. E Teodoro oint que Violant, Déu valent, seria sa
 muller, tanta fou la sua alegria, que de plaer li parech que
 d'infern saltàs en paradís, e dix que açò seria a ell la pus
 179v 50 grandíssima gràcia que haver / poria. E decontinent
 trameteren a Violant per saber quin era lo seu voler: la qual,
 hoint açò qui a Teodoro era esdevengut e era per havenir, axí
 com pus dolorosa que altra fembra esperava la mort, après gran
 espay donant fe a les paraules, un poch se alegrà e respòs que,
 si lo seu desitg de ço se avia a complir, de nenguna cosa major
 alegria no li podia esdevenir que d'éser muller de Teodoro, e
 51 que totstemps ella era presta de ffer tot ço que lo pare li
 comandaria. E en tal manera feta la concòrdia, los esposaren e
 fonch feta entre ells molt gran festa ab subiran plaer de tots
 los ciutadans.

52 E Violant, confortant-se e faent nodrir lo seu infant
 patit, après poch temps tornà molt pus bella que dabans no era;
 e levada del part e esperant Ffin[celo] de la tornada de Roma, ab
 6
 aquella reverència lo rabé que a pare se pertanyia: e ell,

fort content de axí bella nora, ab gran festa los féu fer les
lurs noces e en loch de ffilla la rebé e totstamps en aquell
53 comthe la tench. E après alguns dies lo seu fill e ella ab lo
petit infant muntaren en galera e ab ell ⁷ lo se·n menà a
Laiasso, on ab repòs e en pau de dos aymans visqueren tant com
la lur vida durà.-

2 Així tost com Laureta callà, axí tost per comandament
de la reyna començà Ffilomena:

3 -Molt cares dones, axí com la pietat és a vosaltres
agradable, axí per nosaltres e per la divina justícia la
crueltat és fortment venjada: e per ço que jo us ho demostre,
vos vull dar matèria de lansar-la fora los vostres coratges, e
per co-m plau dir-vos una novella no menys plena de compassió
que delitosa de dir.

180r 4 En Itàlia ha una província que hom apella Romanya, en
la qual és una ciutat ¹ qui antigament ha florit en insignes
virtuts, apellada Ravenna, la qual fou ciutat molt nobla e
habitada de molts nobles ciutadans, entre-ls quals fou un jove
gentil de natura e de persona, apellat Nastàgio ² l'Onest, qui
per la mort del pare e de un seu oncle sens estima ere romàs
5 molt rich. E segons los hòmens jóvens han acostumat de fer,
estant sens muller se enamorà de una donzella filla de micer
Pau Traversari, la qual era subiranament bella e molt ben
acostumada e dotada de moltes virtuts, per la qual ell pensava
de fer tantes e tan virtuoses obres per les quals ella se

6 induís en sa amor. E com que més per son ben hobar ella
s'enfortís e s'encruelís envert ell, no se'n abonancà en ninguna
manera, ans ab desdeny prenia tot quant ell feya e res que ell
7 faés en nenguna manera no li pleya ne li paria ben fet. La qual
cosa era a Nastàgio tan crua e tant greu de comportar, que per
dolor que n'avía moltes vegades après de moltes dolors li vench
en voluntat de alciure-s; e après retenint-se de son foll
pensament, se metia al cor de lexar-la del tot e haver-la en
8 avoriment axí com ella havia a ell. E com molt havia pensat,
conexia que en va havia mes tot son foll pensament: car tant
com més la esperanca li mancava, tant més la amor li
muntiplicava.

9 E perseverant axí lo dit jove en la amor e en lo
despendre desmesuradament, aparech a alguns seus amichs e
parents que ell despenia e guastava tot quant havia; per la
qual cosa moltes vegades lo pregaren e li consellaren que ell
se degués partir de Revenna e anar en algun altre loch per
algun temps, e faent-ho axí, passaria la desordonada amor e
10 romanrien les foles despeses. E d'aquest consell se trasch
escarn moltes vegades Nastàgio; mas pur, sollicitat diverses
vegades per los amichs, li covench atorgar de fer-ho; e
encontinent, axí com si en Franca o en Espanya degués fer un
180v gran viatge, aparellats sos cavalls e / lureyes, muntant a
cavall e de molts de sos amichs e parents acompanyat se isqué
11 de Revenna; e anant-se'n en un loch apellat Siasi, forca tres
milles luny de la dita ciutat, on féu venir pavallons e tendes,
dient en aquels qui acompanyat l'avien que pus avant de aquí no

volia passar e regraciant-los lur bona companyia, pres lur comiat; de la qual cosa ells foren molt meravellats, e veent
12 que aquell era son propòsit, se'n tornaren a Revenna. E Nastàgio, atendat, comencà de fer la pus bella e la pus meravellosa vida del món, coidant adés aquest adés aquell a dinar e a sopar, segons era acostumat de ffer en la ciutat.

13 E estant axí, se esdevench que un divendres quasi al entrant del mes de maig, faent lo temps molt clar e molt plasant, trobant-se sol de coidants, entrant en pensament de la sua cruel dona, dix a tota la sua companya que'l leixasen sol per poder pensar mils a tot son pler; e passejant un pas davant
14 altre, pervench al cap de la plana hon ell estava atendat. E passada ja la major part del dia, no recordant-se del menjar ne d'altres coses sinó en son delitós pensament, sobtosament li parech oir un gran plant e plors de una donzella, per los quals leixà son pensament e alcà lo cap per veura què era; e no veent
res en la plana, se meravellà, e remirant guardà per un
15 bosquet. On viu venir per lo dit bosch, qui asau espès de pruyons e de romagueres era, una dona molt bella e jove, nua, escabellada e arrapada per la espesura del bosch e cridant:
16 "Mercè, mercè"; e ultra açò detràs los flanchs li viu venir dos grans e molt fers mostins, los quals durament llà on li aconsaguien la mordien adés a hun costat adés a altre; e derrera ells viu venir un cavaller vestit de negre, ab la cara molt fera, cavalcant en un cavall molt negre, ab un estoch en la mà menaçant-la de mort ab paraules espaventables e molt
17 vilanes. De la qual cosa molt se meravellà Nastàgio e gran

espaventament li mes en l'ànimo, e derrerament gran compassió
hac de la desaventurada donzella, la qual, si él posqués, hac
181r gran desitg de desliurar de axí gran turment e cruel / mort.

18 E trobant-se sens armes, pres un gran ramaç en loch de bastó,
faent-se avant contra los cans e-l cavaller.

19 Mas lo cavaller veent açò li cridà de luyn: "Nastàgio,
no t'empatys de ço, lexa fer als cans e a mi ço que per Déu és
hordenat e aquesta malvada fembra ha merescut".

20 E dit açò, aconseguida per los cans, la aterraren
davant ell, e lo cavaller sobrevingut, devalant del cavall e
vengut a raonament ab Nastàgio, li dix: "Cavaller, yo no-m sé
tu qui est qui axí m'as conagut, mas dich-te que gran vilania
és de un cavaller qui axí vilanament vol alciure una fembra
tota nua manant-li detràs tals cans com tu menes; e si ella fos
una bèstia salvatge, dic-te certament que jo la deffenera, e
sí-m faré a ella tant com poré ab virtut de mos bracos, si tu
no-m dius qui est ne perquè u fas".

21 Al qual respòs: "Jo fuy d'una matexa terra ab tu, e
eres tu en mon temps infant molt petit, e fuy anomenat Guido
degli Nastagi e era molt pus enamorat de aquesta que tu no est
ara d'aquexa de Traversari; e per la sua bravesa, crueltat e
gran desconexença fou tal la mia fortuna, que un dia ab aquest
estoch lo qual tu-m veus en la mà jo-m aucié com a desesperat,
22 e per aquell peccat son dabnat en les penes eternals. E no
passà après gayre temps que aquesta, la qual de la mia mort fou
alegra ultra mesura, se morí, e per lo peccat de la sua
crueltat e de la alegria que havie aguda dels meus turments, no

confessant ne penident-se axí com aquella qui no·n entenia
haver peccat, per semblant fou dabnada en les penes infernals.

- 23 En les quals com ella devallà, nos fou donada aquesta pena a
ella e a mi: a ella de fugir e a mi, qui tant l'avía amada, de
encalcar axí com a mortal enamigua e no com a dona amada;
24 tantes vegades com jo la aconseguesch, ab aquest estoch, ab lo
qual jo aucié mi matex, l'auciu e la obre per la squena, e
aquell malvat cor dur e fret, on may amor ne pietat no posqué
181v / entrar segons en los altres és acostumat, axí com tu veuràs,
encontinent lo li trasch del cors e·l don³ a menjar en aquests
25 cans. E no estarà molt après, segons la divinal justícia de Déu
vol, que ella resucitarà axí com si no fos estada morta e de
26 cap començarà la dolorosa fuyta. E jo e lo[s] cans encalcant-
la, s'esdevé que tots divenres en aquesta hora jo la
aconsaguesch en aquest loch e ací·n faç la justícia que veuràs:
e açò per tant com en aquest loch una vegada jo la encontré e
ella envert mi husà de sa crueltat e desconexenca, e per ço en
aquest loch e en tots los altres hon per ella fou husat envert
mi de crueltat jo·n faç la cruel exocució segons per Déu és
hordenat. E no·t penses que en los altres dies nosaltres⁴
reposem, ans la aconseguesch en los altres lochs en los quals
ella cruelment usà o pensà envert mi; e axí com tu veus, de
leyal amant son tornat enamich e cruel justicier, e en aquesta
guisa la·m cové seguir tans anys com ella fou cruel a mi

27 mesos. E donchs lexa-m menar a-xucució la divina justícia e
no-t empatxs de co en què no pories contrastar".

28 Nastàgio, hoint aquestes paraules tot estramordit e
casi no havent pèl adós qui arricat no li fos, se tirà arrere e
reguardant la miserable donzella qui paurugua esperava co que
29 lo cavaller faria; lo qual, finit lo seu raonament, a guisa
d'un ca rabiós ab l'estoch en la mà còrech adós a la donzella,
qui agenollada e tenguda fort per los mostins li cridava
"mercè, mercè", e en aquella ab tota sa forca donà per mig dels
30 pits passant-la de la altra part. E rebut lo colp, caygué
sobtosament abochada en terra totstamps playent e cridant: e lo
cavaller, mesa mà en un coltell, aquela obrí per la squena e
traent-li lo cor e tot quant entorn hi avia, donant-lo a menjar
als cans affamats, los quals encontinent guolosament s'o
31 mengaren. E no estech molt après que la donzella, axí com si
res no fos estat, sobtosament se levà enpeus e comencant a
ffugir envert la mar, e lo[ls] cans totstamps après d'ella
182r sempre pesseguint-la: e lo / cavaller, remuntat a cavall e
pres lo seu estoch, la comencà a seguir, e en poqua d'ora se
lunyà d'ell en manera que per Nastàgio no foren pus vists.

32 Lo qual, havent aquesta cosa vista, estech gran peça
molt piadós e molt temerós: per la qual visió li avench en
enteniment que aquesta cosa li poria molt valer e ajudar, pus
tots divenres se esdevenia aquell semblant cans en aquell loch;
perquè, senyant-se, se-n tornà a sos familiars, e après, com li
perech temps, tremès per alguns seus parents e amichs als quals
33 dix: "Vosaltres me aveu lonch temps amonestat que jo-m tolgués

de amar la filla de Traversari e que romangués aquest meu despendre desordonat, les quals coses jo son prest de ffer ab que vosaltres me enpatrets una gràcia: co és, que divenres qui ve vosaltres fassau que micer Pau Traversari e sa muller e sa filla e totes les dones parentes sues pus acostades e hòmens, aquells que a vosaltres e a ells plaurà, se venguen dinar ab mi".

35 E dit açò, petita cosa parech al parents la demanda de Nastàgio, la qual li atorgaren; e tornant-se'n a Ravenna, com los parech hora, los convidaren prometent que, si açò feyen, que ells los feyen segurs que may pus Nastàgio de la amor de la filla de Traversari no-s curaria; e ells, axí com aquells qui açò molt desijaven, prest o-torgaren. E com fos dura cosa de poder-hi amenar la donzella amada de Nastàgio, pur veent que les altres hi anaven, ab gran indústria la y menaren ensemps ab
36 les altres. Nastàgio, sabent llur venguda, fou molt content e féu magníficament aparellar de menjar, faent metre les taules sots los pins de la pineda entorn de aquell loch hon havia vist lo gran astrayll de la cruel donzella; e esperada la hora que la exocució se devia fer, los féu anar a taula e hordonà que la donzella fou posada a seure davant lo loch hon se devia fer la cruel exocució.

37 E après agueren manjat gran part del dinar e la darrera vianda venguda, la ramor se comencà a sentir de la cruel donzella. De què cascuns se meravellaren fort què era açò e, nenguns no sabent-ho dir, se levaren enpeus guardant què podie ésser e vaent vanir la / malaventurada donzella ab los cans e

38 cavaller qui la peseguien. E a poch estar fonch feta remor molt gran entre ells: e los cans e lo cavaller per fer la exocució, e molts dels altres per ajudar a la donzella se feren avant; mas lo cavaller, parlant ab ells axí com havia parlat ab Nastàgio, no solament los féu tornar atràs ans tots los
 39 espaventà, omplint-los de gran meravella; e faent ço que l'altra vegada havia fet, totes quantes dones eren (entre les quals ne havia asau qui parentes e amigues eren estades de la cruel donzella e del desesperat cavaller e-s recordaren de la amor d'éls abdosos) e totfells axí amargosament ploraven com si
 40 en elles matexes haguesen vista fer semblant exocució. La qual cosa complidament acabada, e anant-se-n⁵ la dona e lo cavaller, romangueren aquests en molt e en variables pensaments. E entre les altres aquella qui pus espaventada romàs, si fou la cruel enamorada de Nastàgio, la qual totes les coses destintament hac vistes e oïdes e conagut que aquestes coses a ella més que a
 ninguna altra persona qui aquí fos tocaven: recordant-se de la crueltat e desconexenca de què ella totstems havia⁶ husat envert Nastàgio, li parech que ja fugís davant ell tota nua, tenint los cans ja al costat qui la encalsasen.

41 E tant gran fou la por que de açò hac, que, per ço que semblant a ella no esdevengués, en la primera avinentesa en què-s viu, axí com aquella a qui lo gran oy que havia s'era trespostat en amor, tramès una sua fael cambrera a Nastàgio, la

5 ms. a | anantsen
ms.

6 ms. ella havia
ms.

qual de part de ella li dix que li plagués anar parlar ab ella,
42 car ella era presta de fer tot ço que a ell fos placent. A la
qual Nastàgio féu resposta que ell de açò sobiranament era
alegre, mas que, si a ella pleÿa, aquell seu desigat desig
volia ab honor e plaer d'ella e de sos amichs: perquè la
43 supllilcave que per marit lo volgués exceptar. E la donzella,
la qual sabia que per ella tant solament era romàs moltes
voltes que sa muller no era estada, li féu respondre que de ço
era molt contenta. Perquè ella matexa / fon al pare e a la
mare fael misatger, dient-los que era molt contenta de ésser
esposade de Nestàgio, de la qual cose foren molt contents.
7

183r 44 E lo diumenge següent Nestàgio de voluntat de sos
parents e amichs aquella esposà, e fetes les sues noces, gran
temps alegrement visqueren. E no fon aquesta por ten solament
ochasió de aquest bé, ans enquera de totes les dones de
Revetne, les quals per por d'equí avant foren e són pus
hobedients a complaure a le voluntat dels hòmens que debans no
heren estades. Perquè plàcia a cascuna de nosaltres aver a
memòria de foragitar crueltat e seguir le voluntat de aquells
qui ns amen.-

184ra 2 Havia ja acabat de parlar Filomena, com la reyna vehé que no y restava a dir pus algú sinó ella e Dioneo, qui per lo seu privilegi devia romanir derrer, ab alegra cara dix:

3 -A mi devuymés pertany de rahonar; e yo, molt cares dones, vehent que en part neguna semblant a la precedent istòria se ha dita, volent-ho vosaltres, diré volentera, no solament perquè vosaltres conegau com la vostra gentilesa reposa en cor gentil, mas perquè aprengau de ésser vosaltres mateixes, llà on se cové, donadores de vostres serveys sens leixar ésser a la fortuna guiadora vostra, la qual no discretament mas, axí com se avé, desmoderadament les demés voltes reguardona a cascuns.

4 Devets saber que Domènech de Burguesa fo en la vostra ciutat, e és encara per ventura, hom de gran e de reverent auctoritat e de honesta vida, e per costums e per virtuts molt més que per noblesa de sanch molt car e de eterna fama entre vosaltres; e stant ja vell e ple de molts anys, moltes voltes
 184rb de les coses passades ab / alguns vehins e altres amichs se adelitava de rahonar: la qual cosa ell ab major e ab millor
 5 orde e ornat parlar que negun altre hom ho sabia fer e dir. Lo qual havia acostumat entre les altres coses de recomptar que en Florença fo una volta un hom appellat Frederico de micer

Philipo Alberigui, lo qual en fets d'armes e de cortesies era
 6 pus presat que negun altre scuder de Toschana. Lo qual, axí com
 los més dels gentils hòmens acostumen, se enamorà d'una gentil
 dona appellada madona Johana, la qual en son temps floria en
 bellesa e en bondat més que alguna altra dona de Florença; e
 per conquistar la amor d'aquesta, contínuament junyia e
 tornejava e feya tot fet d'armes e tots altres solacos que a un
 gentil hom se pertanguen ne pusca fer, e donava lo que havia e
 sens algun reteniment despenia ço del seu; mas ella, qui no
 menys honesta que bella era, de neguna de aquestes coses qui
 per ella-s feyen se curava e ja menys de qui les feya.

7 E despenent donchs Frederico e alguna cosa no
 conquistant, axí com a necligent en sos béns, les sues riqueses
 mancaren e aquest romàs pobre sens altra cosa ésser-li romasa
 sinó una pocha casa ab possessions, de la qual stretament
 vivia, e ultra açò un seu falcó lo qual era dels millor[es]
 184va 8 que-s trobassen en lo món. Perquè, amant-la més que may / e
 no parent-li que jamés pusqués viure en stat segons ell
 desijava, en un seu camp se'n anava totsjorns star. E aquí
 stant, parava totsjorns a aucells e sens solàs de alguna
 persona prenia pacientment la sua pobretat e aquella comportava
 al mills que podia.

9 E stant axí Frederico en extrema pobresa, se sdevench
 que lo marit de madona Johana se enmalaltí, e vehent-se vehí de
 la mort féu testament; e axí com aquell qui molt rich era,
 leixà hereu e molt poxant un seu fill qui en aquella sahó era
 ja granet e après d'aquell, si sens hereu legítim ¹ moria,

lexava hereva madona Joana.

10 E ordenats tots sos fets en aquesta manera, romàs la
dita dona jova e vídua: e segons és usança de les dones de star
un any en casa, ab aquest seu fill se'n anà en una sua
possessió que havia en lo comtat de Florença, assats prop
11 d'aquella de Frederico. Perquè se sdevench que cassant aquest
infant ab Frederico se comensà de amistancar; e delitant-se
molt lo dit infant en aucells e en cans, vehent moltes voltes
volar lo falcó de Frederico e plaent-li molt, stretament
desijava de haver-lo, mas, vehent la extrema necessitat, no's
12 gosava atrevir de demanar-lo-y, vehent que tant lo amava. E
stant axí, se avench que l'infant se enmalaltí de greu
malaltia; / de què la mara dolorosa molt, axí com aquella qui
184rb més no'n havia e aquell amava tant com fer-se podia, e stant-li
pres cascun die no restava de confortar-lo e fort sovent li
demanava si era alguna cosa que ell desijàs haver, pregant-lo
que lo y digués, car, si possibla era en lo món de haver-la,
ella la li hauria.

13 E l'infant hoynt tots dies aquestes profertes, dix un
die: "O mara mia, si vós fèyeu que yo hagués lo bon falcó de
Frederico, yo crech que prestament yo gorria".

14 E la dona, hoynt açò, prestament comensà a pensar en ço
que a fer havia per haver lo dit falcó. E pensant que Frederico
la havia amada longament e que may de ella un sol sguard no

havia hagut, dix entre si: "E com trametré yo a demanar aquest falcó qui, segons que yo hoig dir, és lo millor qui may volàs en poder d'om? E ultra acò, ab ço que aquest falcó pren, ell manté sa vida. E com seré yo axí desconexent que a un gentil hom, al qual algun altre delit no ha romàs sinó aquest, e que
15 aquest li vulla tolre?" E stant empatxada en semblant pensament, posat que ella fos certa de haver-lo si-l demanava, axí com aquella qui no sabia què-s digués, no responia al fill alguna cosa.

16 Mas darrerament tant la vencé la amor del fill, que per
185ra contentar-lo se dispongué / en demanar-li, e dix: "Fill, conforte-t e pensa de gorir, que yo-t promet que la primera cosa que yo faré al matí si serà que yo iré per haver lo falcó
17 de Frederico". De la qual cosa lo fill molt alegre lo die mateix mostrà haver pres gran millorament.

18 E la dona al matí següent pres una altra dona, en companyia de la qual a manera d'un deport se-n anà a la petita
19 casa de Frederico. Al qual, per ço com no era temps, no era anat aquell die a caça ans era en un seu ort, on feya lavorament; lo qual oynt que madona Johana lo demanava a la porta, se meravellà molt e fort alegre córrech.

20 La qual vehent-lo venir, ab una honesta plasereria se levà enpeus anant contra ell, la qual Frederico reverentment saludà, e après de llurs salutacions sient-se li dix: "Frederico, yo so venguda ací per restaurar-te del dan lo qual tu has ja hagut per mi amant-me més que mester no-t fóra stat; e la restauració és aquesta: que yo ab aquesta mia companyona

ensemps so venguda domèsticament dinar-me ab tu".

21 A la qual Frederico humilment respòs: "Madona, negun
2 dan me recorda haver may hagut de vós sinó tant de bé que, si
 neguna cosa valech, per la vostra valor e per la amor que
22 portada vos he me ve. E per cert aquesta vostra venguda és a mi
 pus cara que no fóra si susara me fos donat més que yo no he
185rb despès jamés fins / ací, posat que siau venguda en pobre
23 hostal"; e dit açò, vergonyosament dins la sua casa la meté e
 en lo seu jardí, no havent a qui fer-li tenir companyia, li
 dix: "Madona, pus que altre no ych ha, aquesta bona dona muller
 d'aquest lavorador meu vos tindrà companyia mentre yo iré a fer
 metre la taula".

24 Ell, ab tot que la sua pobretat era extrema, no-s era
 encara tant abandonat que ell hagués gosar de dir que fora
 d'orde hagués despeses les sues riqueses tant que ell no hagués
 de què donar-los a menjar; mas aquell mati fo ventura que
 alguna cosa no trobava de què pusqués honrar la dona, per què
25 molts d'altres per amor havia honrats. E fahent-ho ensercar e
 no trobant res, com a persona plena d'angústia e de treball en
 si mateix malehint la sua fortuna, a manera de hom fora de seny
 discorrent ençà e enllà e no trobant-se ne diners ne penyora,
 essent ja la hora tarda e lo desig gran de poder-les honrar en
 la manera que ell volguera e no volent-hi demanar algun altre,
 sinó tant solament lo seu missatge qui li pensava del ort, li

córrech en lo enteniment e als ulls al seu bon falcó, lo qual viu en una perxa en la sua sala; perquè, no havent alre a qui recórrer, lo pres, e trobant-lo que era gras e lo millor que
26 may fos, pensà que aquesta era digna vianda per a tal dona. E per ço, sens pus pensar tirant-li lo coll, a una sua infanta lo
185va donà / e prestament lo féu plomar e aparellar e metre en un ast fahent-lo rostir diligentment; e mesa la taula ab tovalles molt blanques, de les quals havia encara algunes, ab alegra cara tornà a la dona en lo jardí e dix: "Madona Johana, lo dinar qui per aquesta jornada s'és pogut aparellar és ja
27 apparellat". E la dona levant-se ab la sua companyia anà a taula ensemps ab Frederico, sens saber què menjaven, la qual ab sobirana diligència fo servida.

28 E menjat lo bon falcó e levats de taula ab plasents rahonaments, parent a la dona que fos temps per dir ço per què venguda hi era, axí benignament com pusqué envert Frederico
29 comensà a parlar: "Frederico, si recorda a tu de la tua passada vida e de la mia honestat, la qual per ventura tu has reputada a duresa e a crueltat, yo no dubte punt que tu no-t degues meravellar de la mia presumpció com sentes allò per què principalment so venguda aci; mas si tu haguesses haguts fills, per los quals poguesses conèixer quanta és la amor que hom los
30 porta, yo so certa que en part tu-m hauries per scusada. E com tu no-n hages e yo-n haja hu, no puch fugir a la ley de les altres mares; la qual força seguint-la, me cové ultra la voluntat mia demanar a tu un do lo qual yo scé que sobiranament
31 t'és car: e és rahó per ço com no has algun altre delit ne

185vb algun altre / deport, e neguna consolació te ha lexada la tua
 extrema fortuna; e aquest do que yo-t deman és lo teu falcó,
 del qual lo meu fill és axí fort envejat, que, si yo no lo y
 aport, yo he pahor que ell no pijor tant fort en la sua
 32 malaltia que ha, que no li-n seguesca cas per què-l perde. E
 per co-t prech (e no per la amor que tu-m aportes, per la qual
 tu no-m est tengut de res, mas per la noblesa, en la qual en
 usar de cortesia est major que negun altre) me amostres que[·t]
 degue plaure de donar-lo-m, per co que yo per aquest do pusca
 dir que has tornat de mort a vida mon fill e que per açò te sia
 totstemps obligada".

33 Frederico, hoynt açò que la dona demanava e sentint que
 servir no la-n podia per co com lo y havia donat a menjar,
 comensà en presència sua a plorar abans que paraula neguna
 pogués respondre. La qual cosa la dona cregué que fes per dolor
 com havia a partir d'ací lo seu falcó, e pensant en açò, fo en
 punt de dir que no-l volia; mas pur tenint-se sperà après del
 34 plant la resposta de Frederico, lo qual dix axí: "Madona,
 despuys que a Déu plagué que yo metés la mia amor en vós, en
 assau coses se és mostrada la fortuna ésser contrària a mi, e
 per co-m so d'ella sobira[nalment] dolgut ara; mas totes me són
 186ra stades leugeres en sguard del / turment que[·m] dóna al
 present, per què no crech haver jamés pau ab ella com pens que
 vós, qui en la mia pobra casa sou venguda, qui com era richa
 jamés vos hi plagué venir, e que ara volguéssets de mi un petit
 35 do, e ella haja romput que yo donar no-l vos pusca. E per co
 com açò no pot ésser, vos diré breument que, com yo viu vostra

benignitat era tanta que us pleya dinar ab mi, havent yo sguard a la vostra excellència e a la vostra valor, pensí que era digna cosa que, pus la vostra persona me feya tanta de gràcia e de mercè que venia en casa mia, que ab la pus cara vianda que yo havia segons la mia possibilitat yo us degué honrar, car, si yo us donàs de les viandes qui comunament se donen, no us
36 donara ço qui a vós se pertanyia: e per ço, recordant-me del falcó que-m demanau e de la sua bondat, lo reputí digna vianda vostra, e en aquella manera vuy lo haveu hagut devant vós en vostro plat, lo qual yo pròpriament havia collocat en lo loch on merexia star; mas ara com veig que en altra manera lo desijau, me és axí gran dol com servir no us ne puch, que may crech que consolar no me-n poré".

37 E dit açò, les plomes e los peus e lo bech li féu
lencar al devant. La qual cosa vehent e oynt la dona,
186rb primerament lo / blasma com per donar a menjar a una dona
havia mort un tal falcó, e puys de la granesa del seu cor e de la sua libertat, la qual la pobretat no havia poscuda ne podia retenir, e en si mateixa se meravellà. E romasa fora de la speranza de haver lo falcó e per aquell de la salut del fill entrada en esmay, e regraciant a Federico la honor que feta li havia e lo seu bon voler, tota malancoliosa se-n partí e tornà-
38 se-n al fill. Lo qual, per malancolia com lo falcó haver no havia poscut e per la malaltia que havia, no passà molts dies

que ell ab gran dolor de la mara passà d'aquesta vida.

39 La qual, après que de amargor e de làgrimes fo stancada, e romasa encara jova e molt richa, moltes voltes fo destreta per sos frares que prenguéis marit, lo qual may no havia volgut pendre; e vehent-se molt prexevalada per sos amichs e recordant-se de la valor de Frederico e de la sua magnificència e derrerament de ço que havia fet de auciore un falcó, semblant com aquell era, per fer honor a ella, dix a sos
40 germans: "Yo volentera, si a vosaltres pleÿa, sens maridar-me romandria; mas pus axí voleu que yo prengue marit, per cert yo no'n pendré may, si yo no he Frederico degli Alberichi".

41 A la qual los frares, fahents-se befa de ella,
186va digueren: "Folla, què és açò que tu / dius? com vols tu a ell qui no ha cosa al món?"

42 Als quals ella respòs: "Freres meus, axò scé yo bé que és axí com vosaltres dieu, mas yo am més hom qui fretureig de riquesa que riquesa qui fretureig de hom".

43 Los frares, hoynt la voluntat de la germana e coneixent Frederico de molt temps passat, posat que fos pobre, ab tota la sua riquesa la li donaren. Lo qual com semblant dona e que tant havia amada se viu per muller, e ultra açò ab tant gran riquesa, ab gran alagria visqué après tot lo temps de sa vida.-

2 Ja havia fi lo rahonament de la reyna, com per totes fo
loat Déu com tant dignament havia reguardonat Frederico, e
Dioneo, qui may comandament no sperava, comensà:

3 - No-m scé si-m diga que sia accidental vici o per
186vb malvada costuma / sobrevenida entre ls mortals, que
naturalment abans se riu hom de les dolentes coses que de les
bones obres, specialment com aquelles tals no-s pertanguen a
4 nosaltres. E per ço que la fadiga, la qual altra volta he
empresa e ara vull pendre, no ha sguard sinó a relevar
malancolia e posar-nos en rialles e en alegria, posat que la
matèria de la mia següent novella dels enamorats jóvens sia en
part deshonestat, per ço que aquella pusca posar en delit la
5 diré. E vosaltres, scoltant, feu-ne ço que haveu acostumat de
fer com entrau en los jardins e steneu les delicades mans
cullint les roses e lexant star les spines: la qual cosa fareu
lexant los dolents hòmens star ab la mala ventura e ab
deshonestat, e riureu-vos dels amorosos engans de les llurs
dones, havent compassió dels mesquins.

6 Encara no ha molt temps que fo en Parusa un rich hom
appellat Pere de Vinsiolo, lo qual, més per enganar altre e per
revocar la general oppinió que d'ell havien tots los hòmens de
Parusa, los quals creyen que per vellesa e per inpotència havia

7 stat e stava de pendre muller, acordà de pendre-n; e fo la
fortuna axí favorable al seu apetit en aquest fet, que la
muller que ell pres era una donzella jova e bella, la qual
187ra haguera amat més pendre dos / marits que hu, segons son
apetit.

8 Perquè ella en poch de temps conexent e vehent-se bella
e fresca, gentil e poderosa per fer tot bé se comensà a
regonèixer: coneixent que en poder d'aquell hom era perduda, ab
lo marit comensà haver algunes baralles e quaix contínua mala
vida; e après vehent que aquesta sua batalla tornava abans en
mala vida que en adobament de la dolentia del marit, en si
9 mateixa dix: "Aquest dolent me ha del tot abandonada e vol que
per la sua dolentia yo·l faça anar a Cornualla: perquè, per
satisfer a sa dolentia e complaure a ma voluntat, yo·m estudiaré
10 de portar-ne altre en nau sobre cuberta. Car, com yo·l prenguí
per marit, yo li doní gran e bon dot pensant que era hom, e
crehent que era bastant en co que són e deuen ésser bastants
los hòmens lo prenguí; car, si yo no hagués cregut que ell fos
11 stat potent, yo no·l haguera may pres. Mas pus ell, lo malvat,
sabia que yo era fembre, per què·m prenie pus les fembres li
12 són axí contràries a son voler? Cert açò no és de sofferir,
car, si yo no hagués volguda ésser del món, yo no haguera may
pres marit, ans me fóra feta monja; mas volent haver pler e
delit, axí com yo desijava, lo prenguí: e si yo sper haver
187rb delit e pler d'aquest, per ventura yo envelliré / e speraré
en va; e quant yo seré vella, remirant-me entorn, me veuré la
mia joventut perduda; perquè en aconsellar-me he mester bon

mestre per mostrar-me de delitar en ço de què ell se delitava
13 com era pus jove: lo qual delit fóra a mi agradable e ara és a
ell de gran blasme".

14 E havent donchs la bona dona semblant pensament moltes
voltes, per donar acabament secretament al seu pensament se
amistança ab una bona dona vella qui paria sancta Sophia sense
virtuts, la qual anava totstemps ab los paternostres en la mà
sercant les perdonances e may no parlava sinó de la vida dels
Sancts Pares e de les plagues de sanct Francesch e quaix per
15 tots era tenguda per una sancta dona. E com temps li aparech,
li amostrà que havia tota la sua intenció complidament entesa;
a la qual la vella dix: "Ma filla, sab Déu, qui totes les coses
sab, que tu fas bé de haver tal intenció com has; e com no u
fesses per alguna altra cosa, sí u deuries fer tu e cascuna
dona jova per no perdre lo temps de la vostra joventut, per ço
com no ha tant gran dolor al món a qui sentiment ha com perdre
16 lo temps de la sua joventut. E a què diables som bones
nosaltres, pus que som velles, sinó a guardar la cendre entorn
lo fogó? E si algú ho sap, me pot fer testimoni que yo so una
187va d'aquelles / qui ara, com so vella, no puch viure sens fer
grans parenses de ànima, mostrant que en mi ha altres coses
que no paren defora, e conech lo temps que he leixat anar, si
17 bé no-l he perdut: car no volia aytampoch que tu creguesses que
yo so stada una sancta, mas pur yo no he tant fet com haguera
poscut, de què-m pinet ara com me-n record e-m veig axí com
tu-m veus, que no trobaria qui-m metés foch al encenser: Déu
18 sab quina dolor yo me-n sent al cor. Dels hòmens no és axí: car

ells són bons a moltes coses stant vells que no són stant jóvens; mas les fembres a quina altra cosa són bones sinó en
 19 axò e en haver infants, si-n saben fer? e per ço són preades. E si tu no te-n avises ara com est jove, ton temps hauràs perdut com seràs vella: e deus tu pensar que totstemps sies bona a açò a què los hòmens te hauran mester; e ultra açò deus pensar que una fembra basta a cançar molts hòmens, e molts hòmens no basten a cançar una fembra. E per ço com scé que per açò som nades e per açò som bones e per açò som preades e amades e no per alre, te dich que tu faràs molt bé que tu retes a ton marit pa de què faça les sopes, a fi que la tua ànima no haja en vellesa a reptar la carn de ço que leixà perdre en son jovent.

20 E specialment a les fembres, a les quals cové de emprar lo
 187vb temps com l'an, car tu pots veure que, com / envellim, ne marit ne altre volen hom veure, ans cascuns lancen hom a la cuyna a comptar romdalles ab los gats e a mirar les olles e les
 21 scudelles; e pijor encara, que a nosaltres meten en cançons e a les jóvens donen los bons bacons, e a les velles vénen les rancors e a les jóvens les honors, e encara molts mals mots nos
 22 lancen. Mas per ço que no-t tinga més en paraules, te dich a la fi que tu no podies a persona en lo món mills descobrir ton cor qui-t fos pus profitosa que yo, car no és algú axí ardit ne sabent a qui yo no gosar[ca] dir ço que mester fos, ne és axí dur ne axí socoltre que yo no-l induys a fer ço que yo volria.

23 Donchs fes tu pur que-m mostres qual te plaurà, e puys leixa
 1 fer a mi; mas una cosa te record, filla mia: ço és, que yo-t sia recomanada, car yo so persona pobra e vull que tu sies

participant en totes les mies perdonances e de tots quants paternostres yo diré e lums yo encendré e apagaré"; e en semblant forma féu fi a les sues paraules.

- 24 E en aquesta concòrdia romàs la jova ab la vella, que si vehés avinentesa de un jove lo qual per aquella encontrada passava molt sovent, del qual li dix totes les entresenyas, que y prengué aquella millor manera que a ella fos vist fahedor, segons que ella's sabia; / e après li donà un bon tros de 188ra
25 carn salada, trametent-la'n en nom de Déu. La vella, diligent e abta en los affers, no passà molt de temps que amagadament la mes ab aquell de qui ella la havia pregada en una cambra, e après poch temps ab un altre, e per consegüent ab tants com a la jova eren plasents; la qual, en totes guises que fer pusqués, no'n lexava may perdre tret, e tement-se emperà tostamps del marit.
- 26 Se sdevench que una nit lo marit devia anar a sopar ab un seu amich, lo qual havia nom Arcolano, e la jova, sabent-ho, avisà la vella que aquella nit li fes venir un jove qui era dels pus bells e dels pus plasents de Perusa; la qual ho féu 27 prestament. E posada la dona ab lo jove a taula per sopar, veus 28 on ne ve Pere, son marit, tocant a la porta que li obrissen. E la dona, sentint açò, se tench per morta, no sabent què's fes del jove: lo qual en una lotgeta vehina en una sua cambra on sopaven, sota una pollera que y havia lo féu amagar e, lensant-

li demunt un gran drap d'un gran saccàs que aquell die havia fet desfer, lo cobrí; e fet açò, prestament féu obrir al marit.

29 Al qual, après que fo entrat en casa, dix: "E tan tost lo us ne havets enujat aqueix sopar? par que-l vos hajau begut".

30 "Ne begut ne menjat: que no y havem encara comensat" dix Pere.

31 "E com és stat axò?" dix la bona dona "E no us ha donat
188rb 32 a sopar?" "Yo-t ho diré." / dix ell "Aprés que-ns fom posats a taula Arcolano e sa muller e yo, nosaltres sentim après de nosaltres avuyrar una persona, de què nós ne la primera volta ne la segona no-ns en curam; mas aquell qui havia starnudat starnudà encara la terça volta e la quarta e la quinta e moltes
33 d'altres, en tant que tots nos féu meravellar; de què Arculano, qui lavors per la muller stava molt torbat per ço com gran peça nos havia fets star a la porta sens obrir, quaix ab iniquitat
34 dix: 'Què vol dir açò? E qui és açò que axí starnuda?'; e levant-se de taula, anà envert una scala la qual los stava assau prop e sota la qual havia un armari de posts qui stava al
35 peu de la scala. E parent-li que d'aquí venia lo so del starnudar, obrí una portalleta que y havia; e com l'ach uberta, soptosament ne isqué la major pudor del món de cofre, bé que ja debans ne havien sentida gran pudor, e remellada havia dit la
36 dona que ella havia emblanchats los seus vels ab lo cofre e puy havie-ls [mes] dejús l'escala per ço que reebessen lo fum,
37 'e encara ne ix la pudor'. E après que Arcolano hach ubert lo

188va

armari, li avench tant gran pudor que per poch no cuydà
 offegar; e pur guardant dedintre, viu aquell lo qual starnudat
 havia e encara starnudava, per ço com la / pudor del cofre li
 strenyia los pits tant fort, que, si gayre hi hagués stat, ne
 38 starnudar ne alre may haguera fet. Arculano, vehent-lo, cridà:
 'O dona, ara veig yo què era allò per què nosaltres fom tant
 detenguts a la porta sens obrir-nos; mas no-m do Déu may cosa
 39 qui-m plàcia si yo no te-n pach!' La qual, vehent e oynt que lo
 seu peccat era palec, sens fer alguna scusa levant-se de taula,
 40 fugí e no-ns sabem on s'és anada. E Arcolano, no avisant-se que
 la muller fugís, dix moltes voltes en aquell qui starnudat
 havia que isqués defora; mas aquell, axí com aquell qui no-s
 podia moure, per molt que aquell li digués, no-s movia; fins
 que Arcolano lo pres per una cama e-l tirà fora e còrrech per
 41 un coltell. Mas yo, tement-me de la senyoria, no lo y leixí
 auciore ne li lexí fer algun dan, ans cridant e defenent-lo so
 stat ocasió que alguns vehins hi són venguts, los quals lo
 se-n han amenat e no-m scé on; per la qual cosa lo nostro sopar
 és stat torbat".

188vb

42 E vehent la dona aquestes coses que a la muller de
 Arcolano eren sdevengudes, volentera ab paraules la haguera
 deffesa; mas per ço com moltes voltes blasmant lo deffelliment
 de altri fa hom lo seu pus delliure de tot mal, e per ço
 43 comensà a dir: "O, e que bella cosa de aquesta malvada dona que
 hom tenia per tant sancta, que per ma fe, si yo-m hagués / a
 confessar ab alguna dona, yo-m fóra confessada ab ella, tant me
 aparia dona de Déu en tots sos fets! e pijor, que ja era vella

e totstamps donava molt bon exempli a les jóvens: e, segons
44 que veig, ella deya bé e obrava mal. Sí maldita sia la hora que
ella en aquest món nasqué e encara aquí la leixà viure, sinó
que hom ne fes pólvora en aquest món e lexà[ls] en l'altre per
donar-ne exempli a les altres axí com a malvada fembra que ella
deu ésser, car universal vergonya e vituperi és de totes les
dones d'aquesta terra. E ja plagués a Déu que per amor d'ella
yo pogués negar que en aquesta terra fos nada, car ella ha
lencada la honestat e la fe que havia promesa a son marit e la
honor d'aquest món, no havent vergonya de envergonyar semblant
45 hom e si mateixa ensemps ab ell. Sí Déu me ajud, de semblant
fembra no-n deuria hom haver misericòrdia, ans la deuria hom
auciure cruelment e tota viva metre en un gran foch e fer-ne
cendre!"

46 E après, recordant-se del seu amich, que dejús la
pollera tenia assau prés d'aquí, comensà a confortar Pere e a
dir-li que no se-n donàs despler e que anàs dormir, car temps
era duymés. E Pere, qui major voluntat havia de menjar que de
189ra dormir, demanava pur si y havia res de què sopà, e la / dona
47 responia: "E hoc, e ara hich haurà de què sopar! car nosaltres
havem acostumat que, com vós no ych sou, apparellem bé de
sopar! Crech que vos pensau que yo sia la muller de Arcolano!
Valria més que anàsseu a dormir, car bé us podeu fluixar una
nit sens sopar"; e semblants rahons havien ensemps.

48 E ere-s seguit que en casa de Arcolano havia vengut
aquella nit un ase de una sua casa de fora carregat de
vitualles, e aquell havien mes en un stable qui stava al costat

de la lotge on era lo dit jove, sens donar-li a beure: e en
aquella hora l'ase se treballava sercant què beure, en tant
49 que-s trasqué lo cabestre e per sercar ayga isqué defora; e
anant ençà e enllà sdevench a la pollera on era lo jove, qui
per la stretura en què stava li convenia a traure adés lo peu
adés la mà e en aquelles sahons tenia la mà defora, e tanta fo
la sua desventura, que-l ase li posà lo peu sobre la mà, per
la qual cosa ell sentint gran dolor, li convench a metre un gran
crit.

50 E oynt-lo Pere se meravellà molt e avisà que allò devia
ésser dintre la casa; perquè exint de la cambra e sentint
aquest qui encara congoixava, no havent-li encara l'ase levat
lo peu de sobre la mà ans totstemps fort lo premia, dix: "Qui
ha llà?" e corrent envert la pollera e alçada aquella, viu lo
jove, al qual, ultra la dolor que havia haguda de la /
189rb premuda de la mà del peu del ase, tot tremolava que Pere algun
51 mal no li fés. Lo qual après que de Pere fo regonegut, axí com
aquell a qui Pere per la sua dolentia era anat molt darrera, li
demanà: "Què fas tu aquí?", e ell res no li respòs ans lo pregà
que per amor de Déu no morís.

52 Al qual Pere dix: "Leva sus e no duptes que yo-t faça
algun mal: mas digues-me com est ací e per què".

53 Al qual ell comptà tot lo fet com era stat; perquè ell,
no menys alegre de haver-ho trobat que la dona trista de ésser
descuberta, lo pres per la mà e ab ell ensemps lo se-n menà a
la cambra en la qual la dona ab la major pahor del món lo
54 sperava, après de la qual Pere se posà a seure e dix: "Ara tu,

malvada, qui axí maldeyes la muller de Arcolano e deyes que cremar-la devien e que era gran vergonya de totes vosaltres: e per què no u deyes tu de tu mateixa? E si no u volies dir de tu, com podies sofferir de dir-ho d'ella, sentint tu que tu mateixa havies fet ço que ella havia fet? Cert alguna altra cosa no-t hi induhïa sinó que vosaltres totes sou tals qui ab les culpes dels altres voleu cobrir los vostros mals: si encara pusca venir foch del cel qui totes vos crem, malvada generació que vosaltres sou!"

55 La dona, vehent que la primera junta altre mal no li havia fet sinó de paraula, conexent-lo per un cugul, per ço com
 189va davant se / veyà un tant bell jove que ella molt amava, pres cor e dix: "Yo so molt certa que tu volries bé que foch vingués del cel qui totes nos cremàs, axí com aquell qui és axí golós
 56 de nosaltres com la ca de bastonades; mas de les coses de Déu no-t cures gens. E si tu-t vols, volentera te rahonaré un poch ab ell e ab tu per saber tu de què-t clames: car per ma fe yo estaria bé si tu a la muller de Arcolano me acompanyaves, la qual és una vella pollosa qui ha d'ell tot ço que vol, e la té cara axí la deu tenir muller de marit, la qual cosa a mi no sdevé.
 57 Que, posat que yo sia ben vestida e ben calçada, del avans tu
 58 saps com me-n va, car en lo lit tu saps com me tractes. E entén sanament, Pere, que yo so fembre axí com les altres e vull ço que les altres volen, e axí, si yo me-n percàs pus no-n he de tu, no me-n deus dir mal: e almenys fas-te tanta d'onor que no me-n vaig ab ragassos ne ab tinyosos".

59 E Pere, vehent que les paraules no eren de venir a

menys en tota la nit, axí com aquell qui curava poch d'ella, dix: "Ara no pus, dona, que d'açò yo-m content bé; perquè fes per cortesia que nosaltres hajam de què sopar, car a mi apar que aquest jove no deu haver sopat, axí com yo no-m he".

60 "Cert no," dix la dona "car quant tu en mala hora venguist, nosaltres nos posàvem a sopar".

61 "Ara ve donques," dix Pere "fes que nosaltres sopem, e après yo dispondré en aquesta cosa en manera que tu no-t hauràs que clamar".

62 La dona, levant-se enpeus e vehent son marit content, prestament féu metre la taula e féu venir lo sopar lo qual havia aparellat, e ensemps ab lo malstruch de marit e ab lo jove alegrement sopà.

63 E après sopar, allò que Pere divisà per dissimular ço qui era stat, açò féu; e après scé yo bé que al matí vinent Pere acompanyà lo jove fins a la plaça e aquí pres son comiat.

64 E per ço vos vull dir, dones mies molt cares, que qui tal vos farà, tal li feu; e si tot no podeu, teniu-hi sment fins que puscau, car qui tal reebrà, tal donarà, que algun peccat no-n haurà.-

1 Finida la novella per Dioneo, més per vergonya que per
 190ra poch delit de les dones no fon gayre / risa, e la reyna
 sentint que la fi del seu regiment era venguda, levant-se
 enpeus, trahent-se la corona de lor del cap, aquella
 plasentment mes al cap de Lisa dient: - En vós, madona, stà
 devuymés lo comandar.-

2 E Lisa, reebuda la honor, axí com ja enrreera era stat
 fet per les altres, e primerament donat orde per lo senescal en
 ço que necessari era per lo temps de la sua senyoria,
 3 dix: - Nosaltres havem ja moltes voltes hoyt dir que
 ab bel ls mots e ab promptes
 respostes e ab prests avisaments
 molts han sabut ab degut bocí
 musar les dents dels altres e
 lençar fora los sobrevinents
 perills ; e per ço com la matèria és bella e pot
 profitosa, vull que demà ab la ajuda de Déu de aquestes coses
 rahonem.-

4 E dit açò, fo molt loat per tots: per la qual cosa,
 levant-se la reyna enpeus, a tots fins a la hora del sopar
 5 licencià. E la honesta bergada, vehent la reyna ésser levada,

tots se dreçaren, donant-se cascuns, segons que havien acostumat, al major delit que pusqueren.

6 E lexant-se ja les cigales de cantar, fahent cridar
cascuns, anaren sopar; lo[ls] quals ab alegra festa a cantar e a
7 sonar se adonaren. E havent ja ab voler de la reyna presa una
dança Emília, fo comandat a Dioneo que cantàs una cançó. Lo
qual prestament comensà: **Si-m trobau al bosch soleta, sol sol**
190rb 8 **no me-n demanheu.** / De la qual totes les dones comensaren
fortment a riure, e majorment la reyna, la qual li comandà que
lexàs aquella cançó e que-n digués una altra.

9 A la qual dix Dioneo: - Senyora, si yo hagués lo meu
tamboret yo diguera **Dejús lo formatge fresch bona m'és l'amor,**
o si volguésseu que digués **E la tum tum vitarda** o diguera
Vitum vitayna, la calorete-m ve; o volríeu que digués **En**
Burell m'à vist lo cony, mesquina? Mas yo no he lo tamboret, e
axí vejau vós qual voleu que vos diga. D'aquestes, plau-vos-ne
alguna? Si no, feu-vos-ne tallar una al bosch.-

10 - Ve,- dix la reyna -dignes-ne una altra bona.-

11 - Donques- dix Dioneo - voleu que diga **Vayandano**
vayandó, vayandana mia.-

12 Lavors la reyna, rient, li dix: -Ve en mala hora!
dignes-ne una bona, car nosaltres no volem de aqueixes.-

13 Dix lavors Dioneo: -Madona, no us doneu despler d'açò,
car yo diré aquella que vós volreu, car yo-n scé més de mil;
perquè, si voleu que diga **Ay marit, com no m'ho feu, per pauch**
no-m feu Déu descreure. Per Déu, dona, no us cuyteu, yo la
diré.-

14 La reyna donchs fellona, posat que les altres se·n
riessen, dix: -Dioneo, lexa star lo motejar e digues-ne una qui
190va sia bella; si no, yo·t poria mostrar / yo com me scé
enfellonir.-

15 Dioneo, oynt açò, leixant star les burles, prestament
en tal guisa comensà a cantar:

16-19 No puch guarir de la nafra preyon
que·m fech amor quant me pres de son for,
que·n ten alt loch m'à fayt pausar lo cor
que·m fay amar la pus bella del món.

 [On], ellàs, on
 poray trobar garida
 ans que ma vida
 fenesca per greu mort?

 Tort
 me fa amor, gran e fort.

 Què faray eu, pus no trob confort
 en fin'amor, ans me leixa morir?
 A vos atén, dona que fay grasir,
 que·m detingats dins vostro segur port.

 Ladonchs stort
 seray de la marrida
 nafra poyrida,
 si vostro curial,

 tal

me féssets a caball.

Cors ben format, just tallat e equal,
fayta us ha Dieu a compàs e a livell,
que·ls membres tots de vós porten segell
de beutat gran, sí que·l món no·n ha tal.

Do[nchs si no·m val
amor qu'eu hay servida,
dona grasida,
fayts-me vós garisó.

Só
de vós, e d'altri no.

Pus rich seray que David hanch no fo
si d'un sol hoch me fasíau joyós,
e·s hauran fi mes nafres e dolors,
dona, qu'eu pas ab cruel passió.

E si lo do
que us deman no·m da vida,
serà finida
ma salut e morray.

Ay!
planyent-vos fin[ar]lay.

De jenollons mercè us deman, cors gay,
si hay fallit en ma cançó d'amor,
forçat me·n ha una punyent langor

qui·m part del cor e no·m laxa jamay.

Donchs què faray,

si de mercè complida

no trop la mida

en vós per ajudar?

Dar-

la·m podets / sens tardar.

Cert no·m desplay

la mort, si·m quer ni·m crida,

car en partida

morrà per vos amar.

Car

am vós, noble sens par.

[SISENA JORNADA]

- 2 Havia la luna, stant enmig del cel, perduts los seus raigs per la nova claror del die qui venia per totes les parts del nostre món, qui ja era clar, can¹ la reyna, après que fo levada, féu cridar tota la sua companya, e après ab passos suaus lunyant-se del bell palau, vinent de un rahonament en altre, parlaren de moltes e variables coses qui entre ells foren recitades, rient-se de aquelles qui per riure eren, fins a tant que, alçant-se lo sol, comensaren haver calor e a totes
- 3 aparech dever tornar envert llur casa. Perquè voltats los passos e aquí stant ja les taules meses e tot de belles roses e de flors enramat, ans que més la calor se enfortís, per comendament de la reyna se meteren a menjar. E après hagueren menjat, ans que alre fessen, cantà algunes cançonetes cascú, anà qui a dormir qui a jugar [a escacs] e qui a taules; e Dioneo ensemps ab Laureta comensà a cantar de Tràyol e de Briseyda.
- 4 E venguda la hora de dever entrar en consistori, cridades totes per la reyna, segons eren usades se posaren a seure entorn de la fontana; e volent ja la reyna comandar la primera novella, se sdevench cosa qui encara no-s era² esdevenguda, ço és que per la reyna e per tots fo sentida /

191ra gran ramor qui per los scuders e per les serventes era feta en
5 la cuyna. Per la qual rahó féu la reyna cridar lo senescal
demanant qui cridava e qui era ocasió de tant gran ramor, lo
qual respòs que la baralla era entre Lisisca e Tíndaro³ mas la
ocasió ell no sabia, axí com aquell qui tant solament arribava
entre ells per fer-los star segurs com per part de la reyna era
6 stat cridat. Al qual la reyna comandà que encontinent fes aquí
venir Lisisca e Tíndaro; los quals après foren venguts, demanà
la reyna quina era la ocasió de llur ramor.

7 A la qual volent Tíndaro respondre, Lisisca, qui pus
afilada lengo havia, no cançada per lo cridar que fet havia,
girant-se envert ell ab una mala cara dix: -Vejau lo bèstia
d'om qui-s atreveix, llà on yo só, de parlar abans de mi! Lexe
8 dir a mi-, e girant-se a la reyna dix: -Madona, aquest me vol
fer congoixar la muller de Siccofante: axí ne pus ne menys com
si yo no fos acostumada, me vol dar entendre que la primera nit
que Siccofante jagué ab ella, micer Maça entrà en son cau per
força e ab scampament de sanch; e yo dich que no és ver, que
9 ans hi entrà pacíficament e ab gran plaer. Vejau lo bèstia com
se creu que les fombres jóvens sien axí folles, que stiguen
perdent llur temps stant en poder del pare o dels frares, qui
191rb de les VII les VI / sobrestan III o IIII anys més que no
10 deurien a maridar. Cert bé staria si ells laguiaven tant a
pendre la fe de Jesucrist! E crech que yo u dech saber com axí

ho afferm, car yo no scé que haja vehina alguna qui sia anada poncella a marit, e encara de les maridades scé yo bé quines e quantes burles fan a llurs marits: e aquesta pèccora d'om me vol fer conèixer les fombres axí com si yo fos nada ir!-,

11 E mentre Lisisca parlava, feyen les dones axí grans rialles, que totes les dents los haguera hom poscudes traure, que no u hagueren sentit. E ja la reyna li haguere·nposat scilenci moltes voltes, mas res no li valia, car ella no callà may fins tant que hach dit co que li plagué.

12 Mas après que hach feta fi a les paraules, girant-se la reyna a Dioneo, dix: -Dioneo, aquesta qüestió fa per tu: perquè faràs per guisa que, com haurem finides les nostres novelles, tu dons sentència final sobre aquest fet.-

13 A la qual Dioneo prestament respòs: -Madona, sens alre oyr la sentència és donada, e sens alre veure dich que Lisisca ha gran rahó e crech que axí sia com ella diu, e Tíndaro és un bèstia.-

14 La qual cosa vehent Lisisca comensà a riure, e girant-se a Tíndaro dix axí: -Ja u deya yo, pech: ve-te·n en bona hora, e cuydes tu saber més que yo, qui encara no he tornats los ulls a mestre? Grans mercès que no he viscut yo en va en

15 aquest món, no!-, e si no fos que la reyna ab una mala cara li posà / scilenci comendant-li que més paraules ne ramor no fahés
3
si donchs no volia ésser scobada e a ella e a Tíndaro comandà

191va

16 que se·n anassen encontinent,... La qual après se·n foren
partits, la reyna⁵ inposà a Filomena que donàs principi al
novellar; la qual alegrement axí començà:

5 ms. repeteix: la reyna

2 -Senyores molt nobles, axí com del cel serè són les
steles ornament e de la primavera les flors del vert prat, de
les quals és revestit, axí de loables costums e de bells
ornaments són los bells e promptes mots ornament; los quals,
tant com són pus breus, tant stan millor a les dones que no als
3 hòmens lo molt parlar. És ver que, qualesia la ocasió, o la
malvestat del nostro enginy o inimicícia singular qui al nostro
segle sia aportada de cel en terra, vuy poques e neguna dona ha
romasa: la qual cosa és general vergonya de totes nosaltres.
4 Mas per ço com per Pampinea fo ja dit moltes voltes, no-n entén
pus a parlar; mas per fer-vos veure quanta bellesa havien en /
191vb si en lo temps passat, un cortès callament donat per una gentil
dona a un cavaller me plau comptar.

5 Segons que molts de vosaltres posau, tots sabeu les
coses per oйда[is] dir o per haver-ho vist, e per ço jo y vull
recomptar que no ha encara gayre que en la nostra ciutat fo una
gentil dona ben acostumada e molt benparlant, la valor de la
6 qual no mereix que lo seu nom sia amagat. Adonchs fo aquesta
appellada madona Oreta e fo muller de micer Auger Spina; la
qual per ventura fo convidada a anar ab algunes altres dones
amigues sues e ab alguns cavallers e gentils hòmens, qui lo die
devant ab ella se eren dinats, per via de deport en alguns

lochs, los quals eren caucom lunyet de llà on ells eren, e tots ensemps anaren a peu; e anant axí, dix un dels cavallers de la
7 bargada: "Madona Oreta, si vós vos voleu yo us aportaré, gran part del camí que havem a-nar, a cavall comptant una de les pus belles novelles del món".

8 Al qual la dona respàs: "Mossènyer, jo us prech molt que u fassau, car gran plaer hi trobaré".

9 E lo cavaller, al qual per ventura no li stava gayre millor la spasa al costat que·l comptar de la istòria en la lenga, après que hagueren cavalcant, comensà una sua novella, la qual de si matexa a la veritat era molt bella, mas ell adés tres adés quatre adés cinch voltes replicava una matexa
192ra paraula / e tornant adés avant adés atràs dient: "Yo no he ben dit, errat me só" e anomenant un per altre, stranyament la guastava: e molt pijorava la sua rahó on més anava e més.

10 En tant que madona Oreta, qui molt abta e molt entenent persona era, oynt la matèria de son rahonar, sovent venia en gran suor de anuig e en un gran deffalliment de cor, axí com si de una gran congoixa de malaltia fos detenguda; la qual cosa pus no poch soferir, coneixent que lo cavaller era entrat en lo corral e que no era per exir-ne, e per ço, on pus plamentment
11 poch, li dix: "Mossènyer, aquest vostro cavall ha fort mal trot, perquè us prech que us plàcia de posar-me a peu".

12 E lo cavaller, lo qual per ventura era millor entenedor que relador, entès lo mot e decontinent la mes en burles e en rialles e mudà ses noves, e la istòria que havia comensada e mal acabada lexà anar.-

2 Molt fo de les dones e del hòmens loat lo parlar de
 192rb madona Oreta, lo / qual comanà la reyna a Pampinea que seguís;
 perquè ella comensà axí:

3 -Belles senyores, yo no scé de mi mateixa conèixer qual
 1 peca¹ més, o la natura aperellant en una nobla ànima un vil
 cors, o la fortuna apparellant en un cors dotat de nobla ànima
 un vil offici, axí com en Cist, ciutedà nostro, e en molts
 d'altres havem poscut veure; lo qual Cist, fornit de molt gran
 4 ànima, la fortuna féu forner. E certes yo maldiguera la natura,
 specialment a la fortuna, si yo no conegués que la natura fos
 5 molt sàvia, e la fortuna, e hagués mil ulls envert ella. Los
 quals yo avís que, axí com avisats, fan ço que los mortals
 moltes voltes han fet: los quals, incerts dels cassos
 sdevenidors per la llur importunitat, les llurs pus cares coses
 2 han los pus vils lochs de les llurs cases, axí com a menys
 sospitosos, soterren, e aquí en major seguretat ho tenen,
 havent-les en vil loch pus segurament servades que no hagueren
 6 en la bella cambra. E axí los dos ministres molt sovint les
 llurs coses pus cares amaguen sots l'ombra³ del art reputat a

1 ms. peca

2 cal entendre: en

3 ms. lomera

pus vil, per ço que trahent-lo de la necessitat parega pus
 7 clara la llur resplendor. Lo qual com en pocha cosa Scist
 forner li declarà, remetent a micer Geri Spina, al qual la
 novella de madona Oreta que haveu comptada, muller sua, me ha
 tornada a memòria, perquè-m plau recitar-vos-ne una petita
 novella. E dich axí:

192va 8 Stant Bonifaci Papa, e micer Geri Spina, ciutedà de
 Florència, stant en gran stat, tramès certs ambaxadors en
 Florença per alguns seus affers; e un jorn, devallant los seus
 missatgers en casa de micer Geri e ell ab ells ensemps tractant
 dels affers del Papa, se sdevench que, per quinsque-s fossen
 los affers ne la ocasió, micer Geri ab aquests embaixadors del
 Papa, tots ensemps a peu, quax tots matins passaven devant
 Santa Maria, on havia un forner qui personalment lo seu offici⁴
 9 exercitava. Al qual la pròspera fortuna era stada axí favorable
 que ell en poch de temps era sdevengut un gran rich hom, e sens
 voler abandonar la sua art copiosament vivia e a son delit, e
 entre les altres coses habundantment havia los millors vins
 blanchs qui-s trobassen en Florença e en tot lo comtat.

10 E anant los dits missatgers en tal manera ab micer
 Geri, passant tots matins devant la sua porta en temps de gran
 calor, per lo gran calt que feya se avisà que gran cortesia
 seria si-ls⁵ donava a beure del seu bon vin blanch tots matins;
 mas havent sguard a la sua condició envert aquella de micer

4 ms. repeteix: offici

5 ms. quils

Geri, no li paria honest que ell degué presumir de enviar-li·n, mas pensà de tenir manera ab la qual ell induhís a micer
192vb 11 Geri que ell / mateix s'i convidàs. E havent lo dit forner un gonell blanch, ab lo qual paria millor monjo que forner, e sobre lo dit gonell se lançà un brocal del dit vin blanch, e tots matins a la hora que micer Geri ab los ambaxadors devia passar ell se metia devant la sua porta e aquí ell feya traure una cetra d'aygo fresca e per semblant un pitxer del seu bon vin blanch, e abdosos los pitxers staven axí blanchs que parien
12 de bell argent: e posant-se a seure a la porta, après que·s era un poch spolsat, comensava a beure axí saborosament aquell seu bon vi, que ell ne fera venir voluntat als morts.

13 La qual cosa vehent micer Geri dues o tres voltes, un matí dix: "Tot quant ha Cist, tot és bo".

14 E levant-se Cist enpeus, dix: "Micer sí, mas ho sabeu vós qui no u haveu assajat? Assajats-ho, e puyts porets-ho dir millor".

15 Micer Geri, al qual la qualitat del temps so aportava, posat que no u havia usat, per ventura lo asaborit beure que vey a Cist li havia engendrada set, e girant-se als ambaxadors e somprient dix: "Senyors, seria bo que nosaltres assajàssem del vi d'aquest valent hom, car per ventura ell és tal, que no·ns en penedirem"; e dit açò, ab ells ensemps encontinent se·n anà envert Cist.

16 Lo qual, decontinent feta venir una bella [sellal]
193ra defora del forn, los pregà que seguessen; e / a llurs familiars, qui ja per levar los pitxers se feyen avant, dix:

"Companyons, tirau-vos arrera e lexau fer aquest servey a mi,
17 car yo no scé gayre menys servir que enfornar". E dit açò, ell
matex lavà IIII gobellets bells e nous e féu venir un petit
flasconet del seu bon vi e diligentment donà a beure a micer
Geri e a sos companyons; als quals lo vi apparech molt millor
que de gran temps no havien begut; perquè·ls pregà molt que,
mentre los ambaixadors hi fossen, que quaix tots matins ab ells
vinguessen a beure.

18 E spatxats micer Geri los missatgers, féu un magnífich
convit, en lo qual convidà una gran part dels pus honorables
ciutedans de Florença, e entre·ls quals convidà Cist, lo qual
19 per alguna manera del món anar no y volch. Al qual micer Geri
tramès un dels seus familiars que anàs per un flascó del vi de
Cist e que d'aquell donàs mig gobellet per hom a la primera
vianda. E lo familiar, indignat contra Cist per ço com neguna
volta havia poscut beure del seu vi, hi aportà un gran flascó.

20 Al qual, com Cist lo viu, dix: "Mon fill, micer Geri
no·t tramet a mi".

21 E refermant lo familiar moltes voltes que sí feya,
altra resposta no poch haver d'ell, ans ab aquella se·n tornà a
micer Geri dient-li ço que Cist li havia dit; al qual micer
Geri dix: "Torne-y e digues-li que sí fas: e si en tal manera
pus te respon, demana-li a qui·t tramet donchs".

193rb 22 E lo familiar tornà / a Cist e dix: "Per cert, sènyer,
micer Geri me tramet pur a vós".

23 Al qual Cist dix: "Cert, mon fill, no fa".

24 "E donchs", dix lo familiar "a qui·m tramet?".

Respòs Cist: "A No-dar-te-n".

26 La qual cosa reportà lo familiar a micer Geri, lo qual sobtosament obrí los ulls de son enteniment e dix a son familiar: "Leixe-m veure quin flascó li has portat"; e après lo hach vist: "Cist diu ver"; e dient-li moltes vilanies, li féu pendre un flascó cominal.

27 Al qual Cist dix: "Ara scé yo que ell te tramet a mi", e alegrement se levà enpeus e li donà lo vi.

28 E puys, aquell mateix die, féu recomplir lo carratell de aquell mateix vi e suaument lo féu aportar a casa de micer Geri ensemps ab ell mateix, e trobat-lo en casa li dix: "Micer, yo no volria que vós creguésseu que'l flascó vuy matí m'agués spaventat; mas parie-m que us fos exit de sment com l'altre die vos mostré que lo vexell era petit e us diguí que açò no era vi de companya, e per ço vos ho he volgut recordar vuy.

29 Perquè yo no us ne vull ésser pus guardià e per ço lo us he fet venir tot: perquè feu-ne per avant tot ço que a vós plàcia".

30 Micer Geri hach loables gràcies a Cist e molt agradablament lo accullí, e totstamps per avant lo hach per molt car amich.-

193va 2 Aprés que Pampinea hach finida la sua novella, de totes
les dones e la resposta e la liberalitat de Cist fo molt loada,
e après plagué a la reyna que Laureta digués; la qual
alegrament comensà axí:

3 - Virtuosas senyores, primerament Filomena e ara
Pampinea han tocada assau la veritat de la nostra pocha virtut
e de la bellesa dels mots; a la qual per ço com tornar no us hi
cal sinó en aquells mots qui són stats dits, vos vull recordar
que la natura dels mots és tal, que, axí com la pèccora mort,
deu[en] ells mordre los hoýdors: e no axí com els cans, per ço
4 com si [com] lo ca mordia, al mot no seria mot mas vilania. La
qual cosa òbtimament fo feta a les paraules de madona Oreta e a
la resposta de Cist. És ver que, si per respostes va e lo
responedor mort com a ca, stant primerament mordut, no-m par
que sia de rependre sinó axí com si avengut no fos: e per ço se
deu guardar com ne quant ne ab qui e per semblant on se motege.
5 A la qual cosa poch guardà un nostro prelat, lo qual no rebé
gayre menor mors que donà: la qual cosa en una petita novella
vos vull demostrar.

6 Stant Bisbe de Florença micer Anthonio d'Arco, lo qual
era molt valerós e molt savi prelat, vench en Florença un
gentil hom cathalà, / appellat micer Jacme de la Rata, senescal

del rey Robert; lo qual era un hom molt bell e valerós de sa persona, e per semblant molt gran barbajador de dones. E avench-se que entre les altres dones florentines li plagué molt una la qual era molt bella dona e neboda d'un frare del dit 7 bisbe. E sentint que lo marit de la dita dona, posat que fos hom de bona natura, era de àvol vida e molt avariciós e, per la gran avarícia que havia, ab lo dit senescal se pactà que li donàs D florins e lexar-li [havia] ha jaure una nit ab sa muller. E fet lo pacte, li féu deurar una moneda appellada papolins, qui en aquell temps se corrien, e après que ab ella hach jagut, posat que u fes contra son plaer sinó per la avolesa del marit, li donà los dits D florins. La qual cosa sabuda per molta gent, romàs al malstruch d'om la vergonya e lo dan; la qual cosa [sabuda] per lo bisbe, com a savi, fenyé no saber res de aquestes coses.

8 E usant molt ensemps lo bisbe e lo senescal, se sdevench que al die de sanct Johan, cavalcant lo hu allats del altre mirant les dones per lo carrer on lo pali se corria, lo bisbe viu la dona la qual prestament cridà, dient-li: "Madona 9 Nonna, vine ensà". La qual Nonna en aquelles sahons era una bella e molt fresca dona e benparlant e de gran cor; e après fo venguda aquí, la mostrà al senescal e, posant la mà al musclo del dit / senescal, li dix: "Madona Nonna, e què-t par 194ra de aquest cathalà? creuries-lo tu enganar?".

10 E oydes madona Nonna les paraules, li apparech que aquelles mordessen la sua honestat e que aquelles deguessen entrar en les ànimes de aquells qui les oyen; perquè, per no

dar a entendre a algú que ella se empeguís de ço que lo bisbe li deya ni metre·ls en sospita, per porgar la sua sospita e retre colp per colp, prestament respòs: "Senyor, força que per ell no vencria a mi; mas volria bona moneda".

- 11 La qual cosa oÿda, lo senescal e lo bisbe, parant
esment en la continenca del dit senescal axí com a fahedor¹ de
la deshonestat feta a la neboda de son frare e l'altre axí com
a reebedor de la dita deshonestat per son propi frare, sens
guardar lo hu l'altre se envergonyiren e callant se·n anaren²
12 sens dir pus aquell. E axí adonchs la dona, qui era stada
morduda per lo motegar del bisbe, motejant mordé a cascú
d'ells.-

1 ms. fabedor

2 ms. repeteix: la dona

194rb 2 Ja callava Laureta com de tots / sobiranament era
stada loada madona Nonna, com la reyna comandà a Neyphile que
seguís; la qual dix:

3 -Posat, amoroses dones, que'l enginy humanal haja
provehüt en moltes e prestes e profitoses e belles paraules,
segons als accidents e parladores, ha la fortuna algunes voltes
ajudat de paraules vengudes sobre la llur lenga e soptosament
de aquelles posat que may en ànima reposada per lo ditor no
seria sabut trobar: la qual cosa yo per la mia novella vos
entén a mostrar.

4 Curado, ciutedà nostro, axí com molts de vosaltres
haveu poscut veure e entendre, ha viscut en vida honorosa,
tinent totstemps cans e ocells, delitant-se continuament en
5 llurs obres. Mas jequiscam star al present les altres coses, e
sapiats que un jorn ab un seu falcó ell hach presa una grua; e
aquella morta, vehent-la grassa e jova, la tramès a un seu coch
lo qual era appellat Sisíbio, hom venecià, trametent-li a dir
6 que per a sopar la aparellàs. E Sisíbio, axí com aquell qui
era novell en l'art e parech-ho bé, encunsà la grua e metent-la
7 al foch ab diligència la comensà a coure. La qual com fos ja
prop de cuyta e vinent-ne gran odor, se sdevench que una
joveneta de la encontrada la qual era appellada Bruneta, de la

194va qual Sisíbio era fort / enamorat, entrà en la cuyna e senti
la odor de la grua e, vehent-la, pregà caramente a Sisíbio que
li·n donàs una cuxa.

8 E Sisíbio respòs en cantant: "Vós no la haureu de mi,
dona Bruneta, vós no la haureu de mi".

9 De què la dona Bruneta un poch torbada, li dix: "En fe
de Déu, si tu no me·n dones, tu no hauràs de mi may cosa qui·t
plàcia", e a la fi entre ells foren moltes noves; aytant que
Sisíbio, per no barallar-se ab la sua dona, tolta una de les
cuxes a la grua, la li donà.

10 E vengut Curado a sopar ab alguns convidants, meteren
la grua devant ells sens cuxa, e Curado, merevellant-se·n féu
cridar Sisíbio e demanant-li què·s era feta l'altra cuxa de la
grua. Al qual lo venecià respòs: "Mossènyer, les grues no han
sinó una cuxa e una cama".

11 Al qual Curado dix: "Yo no viu may grua, sinó aquesta,
qui no hagués sinó una cuxa".

12 Sisíbio seguint sa oppinió dix: "Mossènyer, axí és com
vos dich; e si vós ho voleu veure, yo us ho mostraré de les
vives".

13 ¹
Curado per amor dels foresters qui ab ell sopaven, per
no fer ramor, no volch contradir a Sisíbio, sinó que li dix:
"Fus que tu dius que·m faràs veure de les vives, ço que yo may
no viu ni hoy dir que axí fos, yo u vull veure demà / dematí,

e si axí és, yo-n son content; mas yo-t jur sus lo cor[cs] de Jesucrist que, si lo contrari és, yo-t faré encunsar en tal manera, que tu ab ton dan te recordaràs totstems del meu nom".

14 E fahent fi aquèlla nit a les paraules, lo mati següent, com lo jorn fo vengut, Curado, a qui per lo dormir la ira no era passada ans encara tot desficiós, comandà que los cavalls li fossen amenats e fèu muntar Sisíbio sobre un rossi e ensemps ab ells se-n anà envert una flumayre, a la riba de la qual totstems solien star als matins moltes grues, e pensà que aquí almenys se veuria tost qui havia mentit.

15 E Sisíbio, vehent que encara durava la ira de Curado e que li convenia fer prova de la sua falcia, no sabent com ho pogués fer, cavalcava après de Curado ab la major pahor del món, e volentera, si hagués poscut, fóra fugit; mas no podent, guardava adés devant adés detràs, creyent que tot quant veye fossen grues qui stiguessen ab dos peus.

16 E après poch ells pervengueren a la riba de la flumayre, on ell abans que algun altre viu ben XII grues qui totes stigueren en un peu, segons acostumen de star com dormen; 195ra perquè ell prestament / les mostrà a Curado e dix: "Mossènyer, ara podets vós veure que yo anit vos diguí veritat que les grues no han sinó una cuxa e una cama; però guardau aquelles qui allà són com stan".

17 Curado vehent-les dix: "Spere-t, que yo-t mostraré que elles n'an dues", e acostant-se en aquelles pus prop cridà: "Ou, ou, ou", per los quals crits les grues posaren l'altre peu

en terra e après d'alguns passos comensar[en] a fugir; e lavors Curado se girà a Sisíbio e dix: "Que·t par, baccallar? par-te que·n hagen dues?".

18 Sisíbio quaix esmayat, no sabent ell mateix què fer, respòs: "Mossènyer hoc, mas vós no cridàs anit en aquella del tallador 'ou, ou, ou!'; car si u haguésseu, ella haguera tret l'altre peu e l'altra cuxa axí com han fet aquestes".

19 E hoynt açò Curado, li plagué tant aquella resposta, que tota la sua ira se convertí en festa e en alegria, e dix: "Sisíbio, tu has gran rahó, car axí ho devia fer".

20 E axí ab la sua prompta resposta Sisíbio cessà la sua mala ventura e passificà la ira de son senyor.-

195rb 2 Com Nehifile hach callat, havent / les dones pres
gran plaer de la resposta de Sisíbio, Pàmphilo ab voluntat de
la reyna dix:

3 -Molt cares dones, moltes voltes se sdevé que, axí com
la fortuna sota vil art ha alguna volta molt grans tresors de
virtut amagats, segons poch ha per Pampinea fo mostrat, axí
encara moltes voltes sota vil forma de hòmens se troben
4 merevellosos enginys de natura. La qual cosa se mostra assau en
dos nostres ciutedans, dels quals yo entén breument a parlar:
per ço com hu, lo qual fo appellat micer Forece de Rabata, hom
de persona molt petita e difforma e de tots sos membres, ab la
cara esclafada e sobiranament leja, en tant que fóra stat
sufficient a ésser capità del linatge de Barunxi, e aquest tal
fo de tant gran sentiment e tant abte en leys, que per molts
5 valents hòmens fo reputat per una archa de rahó civil; e
l'altre, lo nom del qual fo Guiotho, hach en si un enginy de
tanta excellència, que no era alguna cosa que natura (mara de
totes coses) haja obrada, que ell ab lo grafi o ab la ploma o
ab lo pinzell no pintàs semblant e moltes voltes millor e pus
bell que no li era mostrat, en tant que moltes voltes en les
sues obres se trobava que en lo seny dels hòmens queya error,
195va 6 crehent que era ver ço que ell / pintava. E per ço, fahent ell

luyr en lo món aquella art, tant que molts de aquells qui en
 aquella error creyen dilataven més los ulls en ço que ell feye
 que no en lo enginy de saviesa, en tant que per ells era dit
 que aquest era una de les lums de la glòria florentina; e tant
 com han ¹ més humilitat refusava éser digne de appellar-se
 mestre dels altres, tant més en lo temps de sa vida fo pus
 7 digne de ésser appellat mestre. Lo qual títol refusat per ell,
 tant més en ell resplendia, com en major desig de aquells qui ²
 sabien menys que ell e de sos dexebles era fortment usurpat.
 8 Mas posat que la sua art fos molt gran, no era ell per ço de
 persona ne de cara en res pus bell que micer Forece.

9 Mas, vinent a la novella, dich axí que una volta micer
 Forece e Johanoto eren anats cascú per si a veure les sues
 possessions, e era en aquelles sahons temps de stiu, en lo qual
 eren fèries en la cort; e anava lo dit Forece a cavall ab un
 petit rocí e fort sotil, e vinent per ventura encontrà lo dit
 Johanoto, lo qual per semblant era anat veure les sues, segons
 vos he dit, e tornant-se-n en Florença, era axí mal a cavall e
 en arnès com ell mateix: e axí com los hòmens vells han
 195vb 10 acostumat, se-n venien passejant / planament e suau. E
 acompanyant-se ensemps se sdevench que, axí com en lo stiu se
 acostuma de fer moltes voltes, soptosament vench un gran colp
 de pluja, per la qual, axí tost com pogueren, fugiren en casa
 11 d'un pagès amich e conexent de cascú d'ells. Mas après que

1 cal entendre: amb

2 cal entendre: amb

hagueren stat, vehent que la aygo no feya semblant de passar e
ells volent aquella nit anar en Florença, pregaren al pagès
que·ls prestàs dos mantos ab què·s abrigassen de aquella pluja:
los quals agradablement los prestà, e per semblant dos capells
de sol tots roigs per sobres de vellesa, los quals
volenterosament prengueren, pus de millors no·n havien.

12 E metent-se en camí se sdevench que, après hagueren
anat una stona e foren tots mullats e per los allenegays e
trepig[ls] que·ls rossins fan ab los peus, ells no curant-se de
res e anant ensemps callant e no dient res la hu a l'altre, se
13 trobaren tots salpicats e pintats de fanga. E comensant a
rahonar, dix micer Forece a micer Johanoto, lo qual era molt
bell parlar, comensant-lo a mirar e de costat e de cap e
vehent-lo de totes coses axí contrafet e axí dissimulat, sens
haver en si alguna consideració, comensà a riure e a dir:
14 "Johanoto, e si ara venia a la encontre de nosaltres un hom
196ra forester qui may no·ns hagués / vists, creus tu que ell
cregués que tu fosses lo millor pintor del món axí com tu
est?".

15 Al qual Johanoto prestament respòs: "Sènyer, yo crech
que ell ho creuria tantost com guardaria a vós e creuria que
vós sabeu de pintar".

16 La qual cosa micer Forece hoynt la sua error regonech,
e viu-se pagat de tal moneda com era stat pagador.-

2 Encara reyen les dones de la bella e presta resposta de
 Guioto, com la reyna imposà a Phiameta que seguís; la qual
 comensà axí a parlar:

3 - Gracioses dones, lo recomptar que ha fet Pàmphilo
 dels Barunxi, los quals per ventura vosaltres conexeu axí com
 fa ell, me ha tornat a memòria una novella en la qual se mostra
 quanta és la llur noblesa, sens que no·ns desviarem del nostre
 propòsit; e per co·m plau de recomptar-la.

4 Encara no ha gran temps passat que en la nostra ciutat
 196rb havia un / jove appellat Miquel Ascalsa, lo qual era lo pus
 placent e lo pus solasser hom del món e aquell qui havia per mà
 les millors noves del món; per la qual cosa los jóvens
 florentins lo havien molt car, e com en una bargada se trobaven
 5 e·l podien haver, ne eren molt content[s]. Perquè s'esdevench
 un jorn que, anant ell ab alguns companyons, entre ells se
 comensà una qüestió: co és, quals eren los pus bells hòmens de
 Florença e los pus antichs; dels quals alguns deyen que
 Ghoberti e los altres Lamberti, e qui·n deya una e qui una
 altra, segons que millor li aparia.

1
 6 La qual cosa hoynt-ho Ascalsa comensà a sompriure e a
 dir: "Anau, anau, pechs, que vosaltres sou tots modorros e no
 sabeu què us diets, car los pus gentils hòmens e los pus

antichs de Florença e del món són lo linatge de Baronxi, e en açò se són acordats tots los filosofes e tothom qui-ls conega axí com fas yo: e per ço que vosaltres no u entenau d'altres, yo u dich dels nostros vehïns de Santa Maria ² Major".

7 E com los jóvens, qui speraven que ell degués dir alre, e oyren açò, tots se feren befa d'ell: "Tu-ns cuydes ensenyar axí com si nosaltres no coneixiem hi Baronxi axí com fas tu".

8 Dix Ascalsa als companyons: "Yo us dich veritat: e si-n hich ha algun qui vulla metre un sopar ab tots sos ops a haver-
196va lo a donar / a qui guanyarà, ab sos companyons e ab aquells qui més li plauran, yo lo y metré volentera; e encara faré més, que faré jutge a qui vosaltres volreu".

9 Entre-ls quals dix un qui havia nom Neri: "Yo só aparellat de voler guanyar aquest sopar"; e dit açò, ensemps se acordaren de haver per jutge micer Pere de Fira[In]ltino, en casa del qual eren, e ensemps se-n anaren a ell ab tots los altres qui-ls seguien per veure perdre Ascalsa e per fer-li anuig si perdia la sua qüestió, la qual li comptaren mot a mot.

10 E micer Pere qui hom discret era, hoýda primerament la rahó de Neri, après se girà a Ascalsa e dix: "E tu com poràs mostrar açò que affermes?"

11 Dix Ascalsa: "Yo us ho mostraré per semblant forma, que no solament vós mas aquests mateixs, axí com ho neguen, diran

12 que yo dich ver. Vós sabeu que, tant com los gentils hòmens són
pus antichs, tant són pus gentils, e axí's diu entre nosaltres;
e com li Baronxi sien pus antichs, tant són pus gentils, e
axí's diu entre nosaltres: cové donchs que sien pus gentils. E
si voleu veure que sien pus antich[es], yo us ho mostraré sens
13 algun duple e hauré guanyada la qüestió. Vós deveu saber que li
Baronxi foren fets per Déu en lo temps que Ell comensà de
196vb empremtar e de pintar / los hòmens, e los altres hòmens [no].
14 E vosaltres veureu los altres ben composts e degudament
proporcionats, e veureu li Baronxi lo hu ab la cara molt longa
e streta, e l'altre haver-la ultra mesura pus longa, e l'altre
ab lo nas molt lonch, e tal qui·l ha tort, e tal qui·l ha ensús
ravaxinat, e tals qui paren cara d'ase; e ha-n'i de tals qui
han lo un ull pus gros que·l altre e encara pus avall, axí com
solen ésser les cares que fan depint denprimer los infants qui
15 aprenen de pintar. Perquè, axí com he ja dit, són pus antich[es]
que·ls altres e axí pus gentils".

16 De la qual cosa micer Pere de Firantino qui era jutge e
Neri qui havia meses les messions e quesquó dels altres
recordant-se e vehent lo placent argument que de Ascalsa havien
hoït, tots comensaren a riure e affermar que Ascalsa havia rahó
e que havia guanyat lo sopar e que per cert los Baronxi eren
los pus gentils hòmens e los pus antichs qui fossen, no tant
solament en Florença ans encara en lo món.

17 E per ço Pàmphilo, vehent la turbació de la cara de
micer Forece e volent-ho mostrar, dix que seria bo a un de
Baronxi.-

197ra 2 Ja callava Phiameta com quesquí encara reya del nou argument de Ascalça, qui volch ennoblir sobre tots altres gentils hòmens los Baronxi, com la reyna comès a Philóstrato¹ que novellars ; lo qual començà a dir:

3 -Valeroses dones, bella cosa és en tota part saber ben parlar, mas yo la reput a molt pus bella a qui u sap fer llà on la necessitat ho requer; la qual cosa sabé ben fer una gentil dona de la qual vos entén a recomptar, qui no solament mes en rialles e en festa los oydors, ans encara delliurà si mateixa de vituperosa mort.

4 En la terra de Peroto fo fet un statut no menys blasmat que aspre, lo qual, sens fer alguna distància, comendava que fos cremada axí bé aquella dona maridada qui seria trobada en
5 adulteri ab altre hom per amors, com seria per diners. E durant aquest statut se sdevench que una gentil dona molt bella se
197rb enamorà de un gentil hom: lo nom de la qual / fo madona Philipa, e fo trobada una nit per Arnau de Pugliesi, son marit, en los braços de Latzarino, lo qual era jove molt noble e molt bell e habitador de aquella terra, lo qual ella tant com si

1 cal entendre: novellàs

6 mateixa amava e per semblant era de ell amada. La qual cosa
 vehent Arnau, forment torbat, comensà a córrer demunt ells per
 audiure-ls: e, si no fos que duptava de si mateix per la
 7 senyoria, guardant la sua ira los haguera morts. E temprada
 aquella, però no en tant que no la volgués perseguir per lo
 statut de la terra, posat que a ell no fos lícit de perseguir
 la mort de la sua dona.

8 Però, ab tot quant havia vist, li covenia a provar ab
 covinents testimonis lo dit delict, e vengut lo die, sense
 altre consell pendre, acusà la sua dona, fahent-la requerir
 9 devant la potestat. E la dona, qui de gran cor era, axí com
 generalment acostumen les dones ésser enamorades e segons fo
 aconsellada per alguns parents e amichs seus, se dispongué de
 comperer e de confessar abans la veritat e ab fort cor morir,
 que no vilment fugir e per contumàcia viure en exili e negar
 que no era digne de un semblant amant com aquell en los braços
 10 del qual era stada trobada la nit passada. E assau bé /
 197va acompanyada de hòmens e de dones e de tots aconsellada de negar
 devant la potestat e venguda, demanà ab cara ferma e ab veu
 11 enfortida on era aquell qui allí ella demanava. E lo potestat,
 reguardant aquella e vehent-la bella e de manera molt loabla,
 segons que les sues paraules testifficaven de gran coratge,
 comensà de ella haver gran compassió, duptant que ella no
 confesàs² cosa per la qual a ell covengués, per fer servir la

sua honor, la fahés morir.

12 Mas pur no podent cessar de aconsellar-la d'açò qui'n
contra li era, dix: "Madona, com vós veureu que Arnau, vostre
marit, se dolrà de vós e us dirà que ab altre hom vos ha
trobada en adulteri, per la qual cosa demanarà que segons un
statut que ha en la terra vós muyrau, vós continuament negau,
car açò no puch fer si vós de vostra pròpia bocha no confessau
lo delicte qui per ell vos és posat: perquè guardau bé en ço
que vós respondreu, e digau si ver és açò de què vostre marit
vos acusa, en guisa que millor yo us pusca ajudar".

13 La dona oynt lo potestat sens smay algú, ab veu
enfortida e assau plasent respòs: "Mossènyer, ver és que Arnau
és mon marit e que ell aquesta nit passada me trobà en los
braços de Latzarino, en los qual[s] yo era per bona e per
perfeta amor que yo li aport, e moltes voltes hi só stada e
197vb açò no negaria may, / mas per ço com só certa que vós sabeu que
les leys deuen ésser comunes e deuen ésser fetes ab
14 consentiment de aquells a qui toquen. La qual cosa, posat que
axí sia, no·s stén³ sinó en aquelles qui semblant cosa fan per
diners e per vilania; e no-res-menys que no ych ha alguna dona
qui, quant statut fo fet, hi prestàs son consentiment en alguna
manera ne y haja fernet perquè en contra nosaltres deja haver
valor, però mostrau-me que alguna hi fos may demanada: per la
qual cosa rahonablement se pot dir per nostra part que és

3 cal entendre: no·s abstén

15 malvada. E si vós voleu, en perjudici del meu cors e de la vostra ànima, ésser executor de aquella, en vos stà; mas, abans que alguna cosa se proceesca, vos prech que una petita gràcia me fassau: ço és que vós demaneu al meu marit si yo tota volta e totstemps que a ell ha plagut, sense dir may de no, de mi mateixa li consentí entrega còpia o no a sa voluntat".

16 A la qual cosa Arnau, sens sperar que lo potestat lo y demanàs, prestament respòs que sens algun duple la dona a tota sa requesta lo havia copiosament bastat de tot son plaer totstemps que per ell era stada demanada.

17 Ladonchs seguí prestament la dona e dix: "E donchs, mossènyer lo potestat, si ell ha totstemps pres de mi ço que n
198ra ha hagut mester e li / ha plagut, yo què devia fer de ço que li sobrava? devie-u lençar als cans? e no val més que haja servit a un gentil hom qui-m ama més que a si mateix, que no lexar-ho perdre e guastar?"

18 E dit açò, foren aquí a la examinació de tant famosa dona tots los jutges de la terra, los quals, oynt axí plasent resposta, soptosament, après de moltes rialles, tots a una veu cridaren que la dona havia gran rahó e que deya molt bé: e abans que d'aquí-s partissen, consellant-ho la potestat, limitaren lo cruel statut e ordonaren que solament se entenés per aquelles dones les quals per diners fessen falla a llur
19 marit. Per la qual cosa Arnau romàs de axí folla empresa confús e partí-s del juý; e la dona, alegre e solta e quaix del foch resuscitada, se-n tornà a la sua casa gloriejant-se de son bon juý.-

2 Aprés que la novella de Filóstrato fo recomptada,
 198rb primerament ab un poch de / vergonya fo punyit lo cor de les
 dones qui scoltaven, e ab una honesta rojor en les llurs cares
 envides ne donaren senyal; e puys, guardant la una a l'altra, a
 penes se pogueren abstenir de riure e somprient aquella
 3 scoltaren. Mas après que ell fo vengut a la fi, la reyna,
 girant-se a Emília, li comandà que seguís; la qual, no en altra
 manera sinó axí com si de dormir se levàs, sospirant comensà:

4 -Graciosos dones, per ço com un gran pensament me ha
 tenguda gran peça luny d'ací, per obeyr a la nostra reyna,
 força ab molt menor novella que fet no haguera, si y hagués
 pensat, me passaré, recomptant-vos la folla error d'una
 donzella qui ab un plasent mot de un seu oncle, si ella lo
 hagués entès, fóra stada corregida.

5 En la nostra ciutat fo e és encara un gentil hom
 appellat Frescho de Salatino, lo qual havia per neboda una
 donzella appellada Parvesina: la qual, posat que fos bella e
 fresca en si mateixa, pres una tal ymaginació que li aparia
 ésser un angelet, en tant que en si se reputava ésser de tanta
 e de tant nobla manera, que per costuma ¹ havia pres de blasmar
 e hòmens e dones e a quescuna cosa que havia, sens que alguna
 conexença no havia de si mateixa; per la qual cosa era tornada

198va tant desplasent e anujosa, / que alguna cosa a sa guisa no-s
podia fer; e ultra açò, era tant argullosa, que, encara que fos
6 de la casa reyal de França, sí fóra sobré. E tant que com anava
per la vila li venia axí gran fastig de les gentes que veye, que
no feye sinó torcre lo morro, mostrant que li podia tot quant
veye e hoÿa.

7 E lexant-me de molts d'altres seus costums anujosos e
fastijosos, vos diré que-s sdevench que un jorn, stant ella en
casa de Frescho tota consirosa en si mateixa sient en una
cadira, no feya sinó sospirar; e vehent-ho Frescho, li demanà:
"Parvesina, e què vol dir açò que vuy, que és festa, est axí
tost tornada en casa?".

8 A la qual ella tota cascada respòs: "Oncle, la veritat
és que yo me-n só venguda axí tost, per ço com yo no crech que
may en aquesta terra fossen e hòmens e fombres tant²
desplasents e anujosos com són vuy, car per ma fe no pas per
alguna carrera, que no-m desplaçia tot quant veig axí com la
mala ventura; e yo no crech que sia en lo món fembre a qui sia
pus anujós a veure les coses desplasents e persones motejadores
com a mi: e per ço me-n só axí tost venguda, no podent-ho
sofferir".

9 A la qual Fresco, a qui despleÿen les costums
desficiosos de la neboda, dix: "Ma filla, si axí-t són
198vb desplasents les coses que tu veus com tu / dius, si vols viure

alegre no-t vestes ni-t arreus jamés, e no-t miraran ni-t motejaran".

- 10 Mas ella, qui més que una canya vana era, qui de seny volia parejar ab Salamó, no entès lo vertader mot de Fresco sinó axí com haguera un moltó, ans dix que ella se arreararia axí com las altres. E axí ab la sua grossitut se romàs e encara se stà.-

2 Sentint la reyna que Emília se era delliure de la sua novella e que a altri no restava dir sinó a ella e aquell qui ab privilegi havia de dir derrer, comensà axí:

3 - Fosat, graciosos dones, que per vosaltres me sien vuy stades toltes de dues ensús de les novelles les quals yo-m havia pensades de dir-ne una, no-res-menys me-n ha romasa una a recomptar, en la qual se conté un tal mot, que força vuy no se-n hich ha comptat algú de tant gran sentiment.

199ra 4 Adonchs devets saber que en lo / temps passat foren en la nostra ciutat molt belles e loables usances, de les quals vuy no-n hi ha alguna romasa sinó lo contrari de veritat, la
5 qual ab les riqueses és crescuda entre les gents. Entre les quals ne havia una tal: que en diversos lochs de Florença los gentils hòmens se rahonaven e practicaven ensemps e feyen una bergada de cert nombre de gentils hòmens, entre-ls quals guardaven de metre tals qui comportar no poguessen les despeses, e vuy lo hu e demà l'altre e axí per orde tots metien
6 la bergada girats en aquelles despeses, acostumaven de honrar los gentils hòmens strangers, com entre ells ne venien: e semblantment se vestien ensemps los dies pus notables e cavalcaven per la ciutat e entre ells se assolaçaven,

specialment en les festes principals o com alguna alegra novèlla de victòria o d'alcosa fos venguda en la ciutat.

7 Entre les quals bergades ne havia una de micer Beto Brunelesqui, en la qual micer Beto e sos companys se eren molt sforçats de tirar Guido de micer Cavalcante, e no sens
8 rahó: per ço com ell era hu dels millors lògichs qui fossen al món e per semblant gran filosof e natural (de les quals coses la bergada se curava fort poch), e si fo hom molt alegre e ben
199rb acostumat e benparlant, / e totes les coses que fer volia e a gentil hom se pertanyia sabia fer millor que altre hom; e ultra açò era molt rich segons sa condició, e de lenga sabia honrar aquells qui en la ànima li pleyen e li paria que u
9 meresquessen. E per sguard de totes micer Beto contínuament havia treballat de haver-lo en sa companyia, mas per tant no-l havia poscut haver: especulant se sparçava dels hòmens e anava solitari; e per ço com ell prenia algunes oppinions, entre les gents vulgarment lo anomenaven lo apartat e deyen que aquella sua especulació era solament en ensercar si's pusquera trobar que Déu no fos ne fos stat.

10 Ara se sdevench que un jorn, partint-se Guido del Ort de Sanct Miquel e vinent-se-n per lo Quós degli Adimari fins a Sanct Johan, lo qual sovent era son camí, e stant entre aquells
1 moniments de marbre, qui vuy són en Sancta Reparata, detràs les colones de pocha fe qui són en aquell moniment de la porta

de Sanct Johan, qui és tancada, veus micer Beto ab la sua bergada vinent a cavall sus per la plaça de Santa Reparata, e vehent Guido allà entre aquelles sepultures, digueren tots:

11 "Anem-li donar brega"; e donant dels sperons als cavalls, en guisa d'un assalt solassant li foren al damunt abans se'n fos apersabut, e comensaren-li / a dir: "Guido, tu refuses de ésser de nostra bergada per co com vas cercant que Déu no sia stat; perquè't pregam que'ns digues, com ho hauràs trobat, què hauràs fet".

12 Als quals Guido, vehent-se d'ells encalsat, prestament dix: "Senyors, vosaltres me podets dir a casa vostra co que a vosaltres plàcia"; e posada la mà sobre una de aquellas archas, qui eren molt grans, axí com aquell qui era molt leuger, pres un gran salt e fugí gitant-se de la altra part, e desembolument-se d'ells se'n anà.

13 E aquests romangueren tots guardants lo hu l'altre, e comensaren a dir que ell era un desmemoriat e que co que havia respost no volia res dir, com açò fos cosa comuna, e que aquí on eren no havien ells pus a fer que tots los altres ciutadans de Florença, e Guido ja menys que algú d'ells.

14 Als quals micer Beto girant-se, dix: "Pus desmemoriats sou vosaltres, car, si vosaltres lo haveu entès, ell vos ha dita honestament en poques paraules la major vilania del món: car, si vosaltres guardau bé, aquestes tombes són les cases dels morts, les quals ell diu que són nostres, a demostrar-vos² que nós e los altres hòmens ydiotes e no letrats no són a comparació d'ell ne dels altres / hòmens scients, ans són

pijors que hòmens morts; e per ço com nosaltres som tals, som a casa nostra".

15 E lavors cascú entès ço que Guido havia volgut dir, e may pus no li donaren brega ne tedi, e tingueren micer Beto d'aquí avant per molt pus entenent cavaller que debans no feyen.-

[SETENA JORNADA]

2 Totes les steles eren ja de la part de orient fugides,
205rb sinó aquella sola la qual / nosaltres appellam Lucifero la
qual encara luhia en la blanchor de la aurora, quant lo
senescal levant-se ab un gran colp de atzembles se'n anà en la
Vall de les Dones per dar compliment en totes coses segons lo
3 orde e al comandament que havia hagut de son senyor. Aprés del
qual no stech gayre a levar-se el rey, lo qual lo trepitx de
les bèsties havia despertat; e aprés fo levat, féu levar tota
4 la companya. E encara no trespuntaven ben bé los raigs del sol,
com tots entraren en camí; ne encara havien ells poscut hoyr
cantar los rossinyols ne los altres ocells tant solemnement com
feren aquell matí, ab lo cant dels quals anaren acompanyats
5 fins en la Vall de les Dones. On aprés foren juntes, tornejant
e mirant aquella , los parech pus bella que no havia fet lo die
6 passat. E tant més los era pus agradabla la stada, com més
staven provehíts de bons e de molt bells confits e de bons
vins, ab los quals romperen lo dejuni de la nit passada; e per
co que no fossen dels ocells avançats, comensaren a cantar e la
vall ensemps rasonant aquelles matexes cançons deya que ells
cantaven; als quals tots los ocells, mostrants que no volien
ésser vensuts, molt[is] cants e nous mots aplicaven en llur
205va 7 cantar. Mas pus la hora del menjar fo / venguda, meses les
taules sota los verts arbres vehíns al pèlech, com al rey
plagué, anaren a seure; e menjant veyen nadar los peixs per lo

lach a gran squerra, els quals, com los veyen, daven a ells
8 molta matèria de rahonar. E venguda la fi del dinar, e les
viandes e les taules foren levades; encara pus alegrement que
dabans no havia fet comensaren a cantar e après de açò a sonar.
9 Aquí trobats¹ en molts lochs de la petita vall lits fets e
ordenats per lo discret senescal closos de pavellons e de
alquelles, e en aquelles, ab licència del rey, qui's volia
podia anar a dormir; e qui dormir no volia podia pendre dels
10 altres delits acostumats a son plaer. E venguda la hora que
tots foren levats e ls apparech temps de metre's en lo orde del
novellar, en la manera que lo rey volch, no gayre luny de llà
on havien menjat, fahent stendre sus lo vert prat tepits e
catifes, vehins del lach se posaren a seure; e posats, comendà
lo rey a Emília que comensàs a novellar; la qual alegrement
comensà a dir:

1 ms. trobarets

205vb 2 - Senyor meu, a mi fóra stat molt car, si fos stat
 plasent a vós, que altra persona e no yo hagués a tant bella
 matèria, com és aquesta de què devem parlar, dat comensament;
 mas pus a vós plau que yo assegur totes les altres, yo u faré
 3 volentera. E pensaré, molt cares dones, de dir cosa qui a¹
 vosaltres pusca ésser profitosa en lo temps sdevenidor, per ço
 com, si axí u són les altres com yo, totes som pahorugues e
 majorment dels fantasmes (los quals sab Déu que yo no-m scé
 què-s són ne scé alguna qui u haja sabut, posat que totes ne
 hajam pahor equalment), al qual per squivar-lo com a vosaltres
 vingués, notau bé la mia novella e poreu apendre una sancta e
 bona oració e en açò molt apropiada.

4 Una volta fo en Florença en la encontrada de Sanct
 Brancassi un hom appellat Johan Lotaringi², hom molt pus
 aventurat en la sua art que savi en altra cosa, e per ço com,
 stant ell aquí, era molt sovent fet capità de les lahors de
 Santa³ Maria Novella e havia a tenir les llurs scoles e altres
 semblants offici[s], de què ell molt més se loava: per les
 quals coses molt sovent donava, axí com aquell qui era hom molt

4

5 opulent e aresat, moltes pietanses a freres. Los quals, per ço
 206ra com adés al hun calses e al altre capa / e al altre
 scapolari, li ensenyaven moltes e de bones oracions, mostrant-
 li lo paternòster en pla e la cançó de sanct Aleso e les
 lamentacions de sanct Bernat e semblants coses, les quals ell
 havia per molt cares, e tot açò li mostraven fer e dir per
 salut de la sua ànima, les quals ell servava molt diligentment.

6 E havia lo dit Johan una molt bella dona per muller, la qual
 havia nom madona Monna Tesa, qui fo filla de Manúcio de la
 Cucúlia, la qual era molt sàvia e molt avista dona en sos
 affers; e conexent la simplicitat del marit, se enamorà de
 Federico di Neri, lo qual a ella sobiranement amava, en tant
 que per mijà de una sua serventa ordenaren que Federico
 vingués parlar ab ella en un loch molt bell e delitable que lo

7 dit Johan havia, en què stava tot lo stiu per son delit; en lo
 qual lo dit Johan venia molt sovent de vespre a sopar e a

8 dormir e al matí següent se'n tornava a la botiga. E Federico,
 qui sens mesura desijava la venguda, presa jornada un die qui
 per ellas li fo assignada e no vinent aquella nit Johan, a gran
 ayre e ab gran plaer sopà e albergà ab la dona aquella nit; e
 ella stant-li als braços en la nit li amostrà de les oracions

206rb 9 de son marit. / E pensant ella que aquesta no seria axí la
 derrera vegada com era la primera e Federico per semblant, e
 per ço que quescuna volta la serventa no hagués a-nar per ell,

10 ordenaren ensemps en aquesta manera: que ell tots dies, anant e
vinent de un seu loch, tingués sment en una sua vinya la qual
era al costat de la sua casa e veuria en aquella una testa
d'ase sobre un pal de aquells: e com veuria que tindria lo
morro girat envert Florença, segurament la nit següent poria
venir a ella, e si trobava la porta tancada que planament e
suau picàs tres voltes e ella encontinent obrir-li hia; e com
veuria lo morro girat envert una vila qui ha nom Fiësole, que
11 no vingués per ço com seria senyal que Johan hi seria. E
fahent-ho en aquesta [manera] moltes voltes ensemps se
atrobaren.

12 E entre les altres voltes se sdevench una que, divent
sopar Frederico ab madona Monna, havent ella fet coure un capó,
se sdevench que Johan, qui venir no devia, vench molt tart: de
què la dona fo molt dolenta, e ell ensemps ab ella soparen d'un
13 poch de carn salada que havia feta posar a un depart. E a la
serventa féu aportar en una tovallola fresca un capó cuyt e
molts ous freschs e un flaschó de bon vi en un seu jardí, en lo
206va qual se podia anar sens / exir per la porta de la casa, en lo
qual loch ella havia acostumat de sopar ab Frederico algunes
voltes, e dient-li que u posàs al peu d'un preseguer qui era al
14 costat d'una perera. E dient-lo-y, fo tanta la cuyta que la
dona hach, que no li recordà de dir a la serventa que speràs
tant fins que Frederico fos vengut e que li digués que Johan
era tornat e que prengués les coses que eren en l'ort e que
15 se-n anàs, car ella e Johan eren ja anats dormir. E per
semblant la serventa, com hach fet ço que la dona li havia

comendat, se'n anà a dormir. E après no stech gayre que Frederico vench e tocà planament a la porta, la qual era axí pres de la cambra, que Johan encontinent ho sentí, e la dona axí mateix; mas, per ço que Johan no prengué alguna sospita de ella, féu semblant de dormir.

5

16 E un poch après Frederico picà la segona vegada: per la qual cosa Johan se meravellà e punxí un poch la dona dient: "Monna, hous tu ço que yo hoig? Par que a la nostra porta toquen".

17 E la dona qui molt millor que ell ho havia hoït, féu semblant de despertar-se e dix: "Què diets?"

18 "Dich" dix Johan "que'm par que a la porta hagen tocat".

206vb 19 "Tocat?" dix la dona "Oymè, marit meu, e no / saps tu açò què és? Ell és un fantasma, del qual yo he hagut anit la major pahor que may hagués e tal que, com yo'l sentí, yo metí lo cap sota los draps e may no he hagut ardiment de traure'l defora fins que és stat die clar, attenent que era sola".

20 Dix llavors Johan: "Calla, dona, no hages pahor que, si és açò que tu dius, yo he dites tantes bones oracions com yo'm so colgat e he tant bé senyat lo lit e la cambra en nom del Pare e del Fill e del Sanct Spirit, que no't cal haver pahor, car ella no't pot noure".

21 Ladonchs la dona, per ço que Frederico per ventura no

prengués altra sospita, delliberà del tot de levar-se del lit e de fer-li sentir que Johan hi era, e dix: "Marit, tu dius tes belles paraules; mas yo no-m tindré may per salve ne per segura si nosaltres no lo ych gitam, pus que tu hic est; lexa fer a mi car jo-l conjuraré".

22 "E com?" dix Johan "e com se conjura?"

23 "Bé-l scé yo conjurar," dix la dona "que l'altre jorn com yo aní a Fiésole a la perdonança, una de aquelles romies (qui és, marit, la pus sancta dona que tu veesses may), vehent-me axí pahoruga, [m'ensenyà] una sancta e bona oració e dix que la havia provada moltes voltes abans que fos romia e totstemps
207ra 24 li havia valgut. Mas / sab Déu que yo may no haguera hagut ardinent de anar sola a la porta per provar-la; mas ara, pus tu hich est, yo vull que nosaltres la anem a conjurar e provar".

25 E Johan dix que molt li pleÿa; e levant-se se-n vingueren abdós planament en la porta, en la qual era defora encara Frederico, qui ja se-n sospitava; e junts allà, dix la dona: "Ara, marit, com jo-t ho diré, e tu scopiràs".

26 Dix Johan: "Bé-m plau".

27 E la dona comensà la oració e dix: "Fantasma molt santa qui de nit vas ab la coha dreta, te-n iràs vers en lo ort après del presequer gros e trobaràs untat demunt e dejús e molts ous de la gallina rossa: e posa la bocha al flaschó e vés-te-n en bona hora, e no fasses mal a mi ne a Johan, mon marit, qui és ací"; e dit açò, dix al marit: "Scup, Johan" e Johan scupí.

28 E Frederico qui defora era e açò hoÿa, ab tot que moria de gelosia, ab tota la malancolia moria de riure; e com Johan

29 scupia, deya entre les dents tot gint: "Los ulls e les dents tot ensemps vos isca!" La dona, pus que en tota manera hach tres voltes conjurat, se·n tornà al lit ab lo marit.

207rb 30 E Frederico, qui sperava a sopar ab ella e no havia sopat, havent ben enteses les paraules de la / oració, se·n anà al ort e al peu del presequer gros trobà lo capó gros e los ous e lo vi, e se·n ho portà a casa e sopà a ⁶ gran ayre; e puy l'altra volta trobant-se ab la dona, molt se rieren d'aquesta sua conjuració.

31 Però dien molts que la dona havia girat lo morro del ase envert Fiésole, mas un laurador passant per la vinya li havia donat ab un bastó e havie·l fet girar entorn, e era romàs ⁷ girat envert Florença, e per ço Frederico se pensava ésser 32 demanat, axí com se era debans, e per tal era vengut; e dien que la dona havia fet lo conjur en aquesta manera: "Fantasma, fantasme, a la bona hora, que la testa del ase no la he girada yo, ans fo altre, sí dolent lo fassa Déu, car yo so aci ab Johan marit meu"; e que se·n era anat sens sopar e sen 33 albergar. Mas una mia vehina, la qual és dona molt vella, me dix que la una e la altra fo vera, segons que ella entès a dir stant petita infanta; mas que la derrera no era sdevenguda a Johan Lotaringi, mas a hun qui havia nom Johan de Nello, 'qui stava a la Porta de Sanct Pere, e no fo menor que aquella de 34 Johan Lotaringi. E per ço, dones mies molt cares, en elecció

207va vostra stà de pendre aquella conjuració / qui més vos plàcia
de abdues e mills fassa per vosaltres, o abdues, si abdues les
voleu: car abdues han molt gran virtut e[n] semblant cosa, per
ço com per experiència havets hoÿt: e aprenets-les, car encara
us porien ajudar; e encara que us mudets algunes paraules, pus
no y mudets substància, no·n val menys la virtuts de les dites
conjuracions.-

2 Ab molt grans treballs fo scoltada la novella de Emília
e lo conjur fo tengut per bo e per molt sant per totes; a la
qual après que fo venguda la sua fi¹, comandà lo rey a
Philóstrato que seguís; lo qual comensà:

3 - Molt cares dones² mies, tantes són les befas que los
hòmens jóvens vos fan, specialment los marits, que, com alguna
volta se sdevé que dona alguna ne fa al marit, vosaltres no
deuríeu solament ésser contentes que açò fos vengut a sabuda de
207vb algú, ans / vosaltres mateixes ho deuríeu anar dient pertot,
per ço que per los hòmens sia conegut que, si ells saben, e per
4 semblant les dones saben: la qual cosa no us pot ésser sinó
profitosa, per ço que, com algú sab que altre sàpia, ell no's
5 met tant leugerament voler-lo enganar. Donchs qui dupte gens
que ço que vuy direm d'aquesta matèria, après sia sabut per los
hòmens, no sia a ells molt gran ocasió de refrenar-se de
enganar-vos, conexent que vosaltres per semblant, volent-ne
6 usar, ho sabríeu fer? Perquè és ma intenció de dir-vos ço que
una joveneta, posat que fos de baxa condició, en un moment per
salvació de si mateixa féu a son marit.

7 Encara no ha gayre temps passat que's sdevench en la
ciutat de Nàpols que un pobre hom pres per muller una bella e
molt gentil fadrina appellada Peronella: e ell ab la sua art,
qui mestre de cases era, e ella filant, als mills que podien
8 guanyaven la llur vida assau simplement. E stant axí, se
sdevench que un jove vehent un jorn aquesta Peronella, se
enamora d'ella: e tant la tench a prop adés en una manera adés
9 en altra, que ab ella se amistança. E per poder ésser ensemps
prengueren orde entre ells e tal: que als matins levant-se lo
marit gran matí per anar a cercar de fer fahena, en / aquella
hora lo jove fos entrat on lo ves exir de casa; e perquè
aquella encontrada era molt solitària, après que'l marit ne fo
exit, lo jove entrà en casa sua amagat: e en aquesta manera
moltes voltes eren ensemps.

10 E entre'ls altres se sdevench un matí que, après que'l
bon hom se'n fo anat, ³ Johanello Sgriyare, qui axí havia nom,
se'n entrà en casa; e stant ab Peyronella, lo marit, qui may
tornar no solia, a casa tornà e, trobant la porta tancada, tocà
11 e après del picar comensà entre si mateix a dir: "O Déu, loat
sies tu qui, posat que'm hages fet pobre, almenys me has
aconsolat de bona e de honesta muller! Vejau com ha tancada la
porta dedintre, com yo hich so exit, per ço que alguna persona
no ych pogués entrar qui li pogués fer ne dir anuig algú".

12 E Peyronella, sentint lo picar, encontinent conech que

era lo marit e dix: "Oymè! Johanello, frare meu, yo so morta, que vet ací mon marit, sí Déu lo fassa trist, qui torna e no-m scé açò què vol dir, car ell no solia may tornar en casa a-questa hora: no-m scé si-t hauria vist com hic est entrat!

13 Perquè per amor de Déu, comsevulla que sia, entre en aquesta alfàbia e yo iré-li obrir e vejам què volrà dir lo tornar que fa aquest matí axí tost en casa".

208rb 14 E / Johanello, vista la rahó, prestament entrà en la alfàbia, e Peronella anà a la porta per obrir al marit e ab una mala cara li dix: "E quina novella és aquesta que vós torneu axí tost a casa vuy? Segons que-m par, vós no voleu fer feyna vuy com tornau ab los ferros en la mà: e si axí ho feu, de què pensau que degam viure nosaltres? e d'on haurem pa ne vi? Pensau que yo us soffiré que-m empenyoreu la gonella ne les altres coses mies cascun jorn? E yo no fas nit ne dia sinó filar, tant que la carn se parteix de les ungles, per haver aldemenys tant oli que-n pusca cremar la vostra làntia, e vós

15 quescun jorn vos voleu deportar! Marit, marit, no ych ha veïna alguna que no se-n meravell e que no-s fassa beffa de mi, de tant treball com yo pas: e vós me tornau a casa ab les mans

16 plegades, com vós deuríeu ésser a feina". E dit açò, comensà a plorar e a dir de cap: "Oymè lassa, oymè dolenta, e en ten mal punt nasquí hanch e en ten mal punt hich vinguí! car yo haguera pogut haver un jove de bé e, per haver un hom qui hagués seny, volguí a vós qui no pensau sinó com poreu star en casa ab les

17 mans plegades. E yo, mesquina, me trench la squena, e les

208va altres se donen bon temps ab llurs amants: / e no-n hi ha

alguna qui no'n haja qui un qui dos, e gaudeixen e mostren a llurs marits la luna e fan-los creure que és lo sol; e yo, mesquina, perquè so bona e perquè no entén en semblants coses, o mala ventura, e com me prosequexs! E per què yo no prenh de
18 aquests ayments axí com fan les altres? E entén-ho sanament, marit meu, car si yo volia fer mal, yo trobaria bé ab qui, car són-ne qui són bé jóvens e gentils e richs qui'm amen e'm volen bé e'm han tramès a dir, a proferir molts diners e robes e joyes, solament ne yo [n]le a mi may no'm ho soffert lo cor. E per ço no par que yo sia stada filla de dona, com no fas ço que les altres fan: e tu, marit, tornes a casa com deus anar a feyna!"

19 Lo marit ladonchs, torbat de ço que ella deya, dix: "O dona, no't dons malancolia! car per Déu tu deus creure que yo't conech e scé qui est, e vuy yo me'n so bé apersabut en part com he vist que tu havies tant bé tancat. E és ver que yo so anat per a fer fahena, mas bé apar que tu no u saps, axí com yo
20 mateix no'm feya: car vuy és la festa de sanct Galeone e no's hich fa feyna, e per ço me'n so tornat encontinent; però no-res-menys / jo he provehüt e he trobada manera que nosaltres haurem del pa per a més de un mes, car yo he venuda en aquest bon hom que tu veus ací ab mi la alfàbia, la qual tu saps que no'ns fa res, sinó que'ns té la casa empatxada; e dóna-me'n V gillats".

21 Dix lavors Peyronella: "Hoc, mas tu açò, marit, saps tu que és del meu dot e per ço'n fas tu tan bon mercat; e tu, qui est hom e vas per la vila, no deuries saber més de les coses

del món que yo? E has venuda una alfàbia per V gillats, de què yo, qui so fembra e no passe may a penes la porta, he haguts VII gillats, vehent la nosa que·ns feya, a un bon hom, lo qual, com tu tornist ací, entrà dintre per veure⁴ si era sencera".

22 E com lo marit hoý açò, fo lo pus content hom del món e dix en aquell bon hom a qui la havia venuda: "Sènyer, anau en nom de Déu, car ja podets hoyr com ma muller la ha venuda per VII gillats e vós no me·n dāveu sinó V".

23 E lo bon hom, oynt açò, dix que era molt content, e comanant-los a Déu se·n anà.

24 E Peronella dix: "Ve donchs tu, marit, pus que hich est, e veges en tos fets".

209ra 25 E Johanello, lo qual stava ab les orelles / alçades per hoyr si algunes coses hi hagués de què ell se hagués a tembre e a provehir, oydes les paraules de Peyronella, prestament isqué fora de la alfàbia e, axí com si res no hagués sentit de la tornada del marit, comensà a cridar: "On sou vós, madona?"

26 Al qual lo marit, qui ja venia, dix: "Vet-me ací, què demanes?"

27 Dix Johanello: "E qui est tu? car yo volria la dona ab la qual he fet lo mercat d'aquesta alfàbia".

28 Dix ladonchs lo bon hom: "Feu-lo, sènyer, segurament ab mi, car yo so son marit".

⁴ ms. repeteix: per veure

29 Dix lavors Johanello: "La alfàbia me apar ben sencera, mas par-me que vós hajats tenguda dintre merda, car tot és empastat no-m scé de què qui és tant sech que yo no-n ho puch levar ab la ungla, e per ço yo no la pendré si no la veig primerament neta".

30 Dix lavors Peyronella: "No romanga per axò, car mon marit la netejarà tota encontinent".

31 E lo marit molt content, posats los seus ferros e despullant-se, se féu devallar una lum e féu-se donar un ramàs
32 e entrà dintre encontinent e comensà a raure. E Peyronella, quaix axí com si volgués veure ço que feya, mes lo cap per la
209rb bocha de la alfàbia, / qui no era molt gran, e ultra axò lo un dels braços ab tota la spatla, e comensà a dir al marit: "Rau ací e allí e allà" e "Allà ne ha romàs un poch".

33 E mentre que axí stava e lo marit recordava ço que fer devia, Johanello, lo qual complit no havia aquell matí lo seu desig com lo marit vench, vehent que com volia no podia, pres matèria de complir-lo com podia: e acostant-se a ella qui tota la boca tenia tancada de la alfàbia, en aquella manera que'l pastor solta lo cavall desenfrenat a la euga, ell se tolgué lo
5 desig; lo qual en un matex punt hach perfecció e en un matex punt fo rasa la alfàbia e la muller trasch lo cap e lo marit isqué defora.

35 Perquè Peyronella dix a Johanello: "Teniu aquest lum,

en bon hom, e guardau si és neta a vostra guisa".

- 36 E Johanello, guardant dedintre, dix que bé stava lo fet e que ell era ben content; e donant-li los VII gillats, a casa la se'n féu portar. E per çò's diu en Aragó: **Sobre cuernos cincho soeldos.-**

- 209va 2 No sabé Philóstrato parlar tan scur de la pràctica del cavall, que les avistes dones no·l entenessen, fahent semblant de riure d'altra cosa. mas pus que lo rey conech que la sua novella era finida, a Lisa comandà que digués; la qual, disposta a obeyr, comensà:
- 3 - Molt cares dones, lo encantament del fantasma de Emilia m'à feta tornar a memòria una altra novelleta de una altra encantació, la qual, posat que no sia tan bella com fo aquella, per ço com altra de la nostra matèria no me'n ocorre al present, la recomptaré.
- 4 Vosaltres devets saber que en Sena fo un gentil hom lo nom del qual era Arnau; e amant sobiranament una sua vehina molt bella dona, muller d'un rich hom de la ciutat, diligentment entenia en ella, sperant si manera poria haver sens sospita alguna que pusqués haver d'ella tot ço que·ls amants acostumen de desijar, e no sabent-ne alguna manera, stant la dona prenys, pensà de voler ésser son compare: e amistansant-se ab lo marit, en aquella manera que pus honesta
- 5 li parech lo y dix, la qual cosa encontinent li fo atorgada. E stant adonchs Arnau de madona Agnès compare e havent algun arbitre acolorat de poder-li parlar e assegurar-se en ses rahons, la sua intenció ab paraules sàvies li féu conèixer, ço

que ella dabans ab los actes dels seus ulls havia ja conegut:
209vb mas poch li approfita la publicació de sa / intenció, car a la
dona desplaqué molt ço que fet li havia manifest.

6 E après poch temps se sdevench, quina que's fos la
ocasió, que Arnau se féu frare, e trobada la pastura, ell
perseverà en allò tant, fins que's sdevench que après algun
temps ell posà en un depart la amor que a la comara aportava e
7 algunes altres vanitats. E après en poch de temps, sens lezar
l'àbit, lo pres la ràbia tant, que's comensà de arrear e de
vestir de bons e de notables draps e de ésser en totes les sues
coses gentil e graciós e fahent-se honrar e prear, comensant a
fer cansonetes e donant-los so e fahent ballades e cantars e
d'altres coses semblants, pertanyents a hom enamorat més que a
religiós.

8 Mas què dich yo de frare Arnau nostro de qui parlam?
9 car no'n scé algú qui axí no u fassa en vituperi del món. Ells
no volen morir magres ni malalts, ans han vestiments e en totes
llurs coses, no axí com a coloms mas axí com a galls trossats,
10 ab la cresta alta totstamps los trobarets: les llurs celles
plenes de receptes e de letovaris e de unguents e moltes capses
plenes de variables confits e de ampolles e de almarratxes
plenes d'ayguos destillades e barrals e brocals de malvesia e
de grech e d'altres preciosos vins, en tant que no celles de
frares mas botigues de speciers semblen; e no han vergonya de
aquells quin, ne que algú [sàpia] que ells se fassen puagrosos
210ra fentament, e / crehen que altri no conegue que'ls molts
dejunis e les viandes grosses e lo viure ab penitència fassa

11 los hòmens magres e prims e·ls fassa viure pus san[sl]; e si
fembrés ho fan, almenys no dien que sien malalts per altra rahó
mas de puagre, per les quals solen pendre un poch de peix seget
e altres coses semblants qui·s pertanguen a vida de frare
12 honest e pertinent a bona vida. E crehen que altri no conegue
que, ultra la sotil vida que fan, fan los dejunis lonchs axí
com la cabra en lo ort, e que lo molt horar e disciplinà fá los
hòmens tornar magres e affligits; e gens per ço no crehen sanct
Domingo ne sanct Francesch que cascu no haja IIII capes, no pas
de drap sotil e prim ans de lana grossa e ben tinta e de
natural color, per gitar lo fret defora. A la qual cosa Déu
proveeix segons les ànimes de les persones simples qui·ls
nodreixen e·ls tenen a vida.

13 Adonchs tornant a frare Arnau, qui comensà en los
primers apetits a visitar la comara, e creixent-li la ràbia ab
major instància que demprimer no feya, comensà a sollicitar-la
14 de ço que ell primer desijava. E la bona dona, vehent-se molt
sollicitada, parent-li que frare Arnau fos pus bell que no era
dabans, stant un die d'ell molt anujada, ab tot aquell recors
que fan aquelles qui no·ls deuen consentir en açò que demanen,
dix: "E com, frare Arnau, e fan semblants coses los frares?

15 A la qual cosa fra Arnau respàs: "Madona, com yo hauré
aquesta capa / levada demunt mi, la qual me leu molt
leugerament, yo us semblaré un hom fet axí com los altres e

debans era, e no frare".

16 E la dona, fahent semblant de riure, dix: "Oymè, si vós sou mon compare, com se faria açò? Car açò seria maça gran vilania, car yo he moltes voltes hoÿt dir que és sobiran peccat: e si axò no fos, yo faria ço que vós voleu".

17 A la qual frare Arnau dix: "Vós sou una pèccora si per axò u lexau. Yo no dich que no sia peccat, mas de majors ne perdona Déu a qui-s pinet. Mas prech-vos que-m digau qui és pus acostat parent de mon fillol: o yo qui-l tingui a babtisme o vostre marit qui-l engendrà?"

18 La qual respòs: "Mon marit és pus acostat parent seu".

19 "Vós diets ver." dix lo frare "E vostre marit no-s jau ab vós?"

20 "Ma fe, sí" dix la dona.

21 "Adonchs" dix lo frare "yo, qui no atanch tant a vostre fill com fa vostre marit, també m'i puch yo jaure".

22 La dona lavors, qui lògica no sabia, de poch argument hach prou, attenent la sua bona voluntat, e fahent semblant de voler creure que lo frare deya ver e sens pus a dir, respòs: "Compare, e qui sabria respondre a les vostres sàvies paraules?"; e après, no contrestant lo compadresch, se abandonà a fer al seu plaer. E no comensà per una volta, mas sota la cuberta del compadresch, havent-ho mils a llur plaer, moltes voltes se trobaren ensemps.

23 Mas entre les altres se sdevench una volta que frare
210va Arnau fo vengut a la casa / de la dona; e vehent que aquí alguna persona no havia sinó una infanta de la dona assau bella

e plasent, tramès lo companyó seu ab ella al terrat per ensenyar-li lo paternòster de sanct Julià, e ell ab la dona, qui tenia lo seu infant al braç, mà per mà se'n entraren en la cambra e, tancants-se dintre, sobre un lit de repòs que y havia
 24 aquí comensaren a fer llur joch stret. E stant en aquesta guisa, se sdevench que lo compare tornant a casa, sens que no fo sentit de algú, fo al portal de la cambra e, tocant, cridà la dona dient: "Madona Agnès, on sou?"

25 E aquesta sentint-lo dix: "O mesquina! Compare, yo só morta, que vet ací lo meu marit, qui ara veurà qual és la ocasió de nostra amistat".

26 Era ladonchs frare Arnau despullat, ço és sens capa e sens scapolari; lo qual oynt açò, dolent dix: "Vós dieu ver: e si yo fos vestit, qualche manera s'i prengueré; mas si vós li obriu e ell me troba axí, neguna bona scusa se porà trobar."

27 E la bona dona, de ²soptat consell ajudada, dix: "Vestiu-vos; e après que siau vestit, pendreu vostre fillol al braç e scoltareu bé ço que yo li diré, a fi que les vostres paraules despuys se concorden ab les mies: e lexau fer a mi".

28 Lo bon hom no havia envides acabat de cridar, com la muller repòs: "Ja y vaig sus ara"; e levant-se ab bona cara sens algun spaventament, se'n anà a la porta de la cambra e, obrint-la, / dix: "Marit meu, yo-t dich que frare Arnau nostre compare hich és vengut, e Déu lo ych ha tramès: car per

cert si Déu no lo ych hagués tramès, nosaltres haguérem perdut vuy nostre fill."

29 E com lo bestiola de marit hoý açò, tot svayt dix: "E com, muller?"

30 "O marit meu, dix la dona "ell és vengut ara poch ha en tant gran congoixa, que yo·m creya que fos mort e no sabia què·m fes ne què·m digués, sinó que fra Arnau vostre compare és vengut en aquell punt e ha·l regonegut e dix-me tantost: 'Comara, açò són cuchs que ell té en lo cors, los quals li occupen lo cor e·l auciurien encontinent, si Déu e lo meu conjur no li ajuda; mas no hajau pahor, que yo·ls conjuraré e·ls mataré tots, e abans que partesca d'ací vós veureu
31 l'infant sa axí bé com may fo'. E per ço com vós hich éreu mester per dir certes oracions e no us poguí trobar, lo seu companyó les fa dir a la vostra infanta en lo pus alt loch de
32 la vostra casa, e ell e yo nos ne som entrats en la cambra. Per ço com en semblant cosa no pot ésser sinó la mara del infant e
perquè algú no·ns empatxàs³ nos érem tancats ací e encara·l té ell al braç e crech que no spera sinó que son companyó haja complit de dir les oracions per ço que·l infant sia bé acabat de tornar".

33 E dit açò, lo modorro de marit crehent aquestes coses, la gran affecció del fill lo strengué tant fort, que ell no
211ra pensà gens en lo engan fet per la / muller mas lencant un

gran sospir dix: "Jo-l vull veure".

34 Al qual la dona dix: "No y aneu, marit, car vós
gostaríeu tot ço que fem, fins que lo compare ho diga; e
mentre, adés yo veuré si vós hi porets entrar e yo cridar-vos
he".

35 E frare Arnau, qui tot ho hach hoÿt e, ja vestit a son
bell ayre, havia pres lo infant al braç, e com la cosa fo
disposta a sa guisa, ell cridà: "O comara, e no és axò lo
compare?"

36 Dix lo bon hom: "Mossènyer, hoc".

37 "E donchs" dix frare Arnau "veniu ací"; e lo modorrot
anà allà, al qual dix fra Arnau: "Teniu ací vostre fill, qui
per la gràcia de Déu és ben sa, ab tot que és stada hora vuy
que yo creya que vós no-l vésseu viu; e per ço fets fer una
ymage de cera del seu pes e fer l'ets aportar a mossènyer sant
Ambroç per los mèrtis del qual Déu vos ha feta gràcia que-l vos
ha guarit".

38 E lo infant, com veu lo pare, còrrech a ell fahent-li
festa segons los petits infants han acostumant; e ell corrent,
prenent-lo al braç quaix plorant, no en altra manera sinó axí
com de la foça lo tragués, lo comensà a abraçar e besar e a
retre gràcies al se compare qui gorit lo li havia.

39 E lo companyó de fra Arnau, qui no un paternòster mas
més de quatre havia ensenyats a la infanta e donada-li una
boçeta de randa blancha la qual a ell havia donada una monja
fahent-se molt devot, hoÿ lo bon hom plorar en la cambra de la
muller; e vehent que la cosa stava en bons tèrmens, axí com /

mirb aquell qui per la dona er stat avisat, dix; "Frare Arnau, yo he acabades les oracions que vós me havieü comanades".

40 Al qual frare Arnau dix: "Frare meu, tu has bona alenda; car yo, com mon compare vench, encara no'n havia sinó dues, e Nostre Senyor qui per lo teu affany qui per lo meu nos
41 ha feta la gràcia que'l infant és gorit". E lo cogul del marit féu venir de bon vi e de bons confits e féu gran honor al seu compare e al companyó, axí com aquells qui axò havien major mester que no alre, e puy ab ells ensemps isqueren de casa e-ls comanà a Déu; e sens algun lagui féu fer la ymage de cera e tramès-la a posar ab les altres devant lo altar de sanct Ambròs e ells despuys moltes voltes ensemps se tornaren en llur conjuració. E per ço diu hom que beneyta és la casa on entre corona rasa.-

1 [...] Tofano isqué de casa per anar-li ajudar, e ella se'n
entrà e tancà la porta e romàs defora.

2 Lo rey, com sentí que la novella de Lisa hach fi, sens
lagui girant-se envert Laureta li mostrà que li pleya que la
211va digués; perquè ella, sens tardar, comensà axí:

3 O Amor, quines e quals són les tues forses, quins són
los consells e quins són los avisaments! Qual filosof ne qual
juriste haguera may pogut ne poria may mostrar aquells
arguments e aquells avisaments e aquelles demostracions que tu
4 fas soptosament a qui[·t] segueix? Cert la doctrina de
qualsevulla altra tarda en sguard de la tua, segons que bé
podem compendre a les coses devant [mostrades]; a les quals,
amoroses dones, yo'n aplicaré una d'una simpla dona e molt
aperta, tal que yo no scé que altre sinó Amor hi ¹ hagués poscut
mostrar son avisament.

5 Fo adonchs una volta en una vila appellada Nareso un
rich hom, lo nom del qual fo Tofano. Al qual fo donada per
muller una molt bella dona, appellada madona Guita, e sens

saber perquè, prestament que fo ab ella tornà forment gelós, de la qual cosa la dona avisant-se'n pres gran desdeny e moltes [voltes] li havia demanat quina e qual era la ocasió de la sua gelosia: e ell, absegat de aquella malaltia segons tals malalts acostumen, alguna no li'n assignar² sinó algunes coses que li havia dites en general sens effecte algú; e vehent açò, la dona caygué en enteniment de fer-lo morir del mal del qual sens rahó alguna era sospitós. E avisant-se que un jove segons son parer li volia molt de bé, / discretament ab ell se comensà entendre; e ab tercera persona entre ells les coses foren tant avancades, que no mancava sinó lo effecte ab obra, e per ço la dona pensà de trobar manera discreta en sos affers. E havent ja les dolentes custumes de son marit conegudes, entre les quals era que's delitava molt en beure, no solament li comensà a complaure, ans encara lo'n sollicitava moltes voltes. E tant lo'n sollicità, fins que'l aportà en punt que no solament lo feya beure, ans encara quescuna volta que's volia lo feya embriagar, e com lo veyia ben embriach, lo feya anar a dormir; en tant que, com lo hach bé sprovat, una nit donant orde a sos affers, ab lo seu enamorat se trobà, e ab ell continuant pres tanta de fiança en aquesta sua embriaguesa, que no tant solament havia pres gosar de fer venir lo seu enamorat en casa, ans encara moltes voltes de la nit se'n anava ab ell a dormir a la sua casa, la qual no li era gayre luny,

211vb

2 cal entendre: assignà

9 E en aquesta manera la dona enamorada continuant, se sdevech que lo dolorós de marit, sospitant-se per què la dona lo convidava axí continuament a beure, no volia beure: ans may, despuys que la sospita hach presa, axí com debans no-l pusqué embriagar en manera que pusqués fer a son plaer ço que volia
212ra 10 mentre que / ell dormia. E un jorn ella crehent que ell segons son parlar e segons ses maneres hagués prou begut, no crehent que més ne hagués mester per ben dormir, après se fo adormit, fahent ço que moltes voltes havia acostumat de fer, se isqué de casa, anant-se-n a casa del seu amant e aquí fins a la mijanit stech.

11 E Tofano, qui ja cautelosament havia fet semblant de dormir, axí tost com no sentí la dona, se levà sus e se-n anà a la porta, la qual trobà uberta, e aquella tancà de part de dintre e posà-s a la finestra, per ço que vehent-la venir la fes manifesta que ell se fos acordat de la manera sua; e tant hi stech fins que la dona tornà a casa; e trobant-se la dona tancada defora, fo ultra mesura dolenta e comensà a temptar si
12 per força poguera obrir la porta. A la qual Tofano, com un poch ho hagué soffert, dix: "Dona, dona, tu treballes en va, car ací no pots entrar; perquè vés-te-n llà on fins ací has stat e hages per cert que tu may no ych tornaràs sinó en presència de tots tos parents e amichs e de tos vehins: e fet açò, te hauré feta aquella honor que tu mereys".

13 E la dona, vehent lo seu peccat manifest, lo comensà a pregar per amor de Déu que li plagués de obrir-li, car ella no venia de llà on ell se pensava ans venia de vetlar ab una sua

vehina, per ço com la nit era gran e ella, no podent-la /
212rb dormir tota ne podent vetlar sola, se'n era anada en casa sua.
Mas los prechs no li ajudaren a res, per ço com aquell bèstia
d'om era pus dispost a voler que tota la vila sabés la llur
vergonya, la qual no sabien, que si per ell fos secret e per
14 ell fos castigada. E la dona vehent que'l pregar no li valia,
recórrech al manacar e dix axí: "Marit, marit, si tu no'm
obres, yo't faré lo pus trist hom qui sia en lo món".

15 A la qual Tofano respòs: "E què'm faràs?"

16 E la dona, a la qual Amor havia ja mostrats los seus
consells, respòs: "Marit, sies cert que, abans que yo no volré
sofferir la vergonya que tu'm vols fer pendre a tort, yo'm
lencaré en aquest pou qui'ns és ací vehí: en lo qual com me
trobaran morta, attenent la tua embriaguesa, no serà alguna
persona qui [creega que] altri sinó tu m'i haja lencada; e en
aquesta manera te covendrà fugir e a perdre ço que has e ésser
bandejat, o't covendrà perdre la testa axí com aquell qui's
mostrarà que seràs stat homeyer de mi".

17 Mas per aquestes paraules no's moch gens Tofano de la
sua oppinió; per la qual cosa la dona dix: "Ara vet-ho, yo no
puch pus sofferir lo teu fastig: Déu t'o perdó, car tu est
causa de la mia mort e de la vergonya que jequesch en aquest
món de mi e de mos amichs e parents e specialment de tu, qui
212va eres la cosa que més yo amava. / en aquest món"; e dit açò,
18 se'n anà. E la nit era tan scura, que a penes podia hom veure
lo hun l'altre: e anant-se'n per la carrera vert lo pou e presa
una molt gran pedra qui après del pou era e cridant "O Déu,

perdone-m a la mia ànima" e lexant-la caure dintre al pou e la pedra donant en l'aygo, féu molt gran ramor.

19 La qual com Tofano la senti, creegué fermament que s'i fos lencada, e encontinent pres la corda ab lo poal e córrech
20 per ajudar-li la via del pou. E la dona, qui pres lo portal de la casa se-n era tornada, com lo veu córrer al pou, axí tost se-n intrà en casa e-s tancà dintre e, ben barrada la porta, se-n anà a la finestra e comensà a dir, que tothom ho poch bé hoyr: "E què, marit, ara-t vols negar, com no pots beure tota la nit, o vol[is] amaran lo vi fort que has begut?"

21 E Tofano hoynt aquesta en casa, se tench per lo pus cugús hom del món e tornà-se-n a la porta e, no podent-hi
22 entrar, comensà a dir que li obrís. E ella, lexant lo parlar baix axí com llavors havia fet, quaix cridant comensà a dir: "Per la creu de Déu, en bacallar embriach, vós no ych entrareu anit, car yo no puch sofferir aquestes vostres custumes: ans per cert cové que yo fassa veure e sentir a tot lo món aquestes
212vb tues bondat[is] e tu qui est e quina hora / de nit tu tornes a casa".

23 Tofano de la altra part corrussat li comensà a dir vilanies e a cridar; de què los vehïns sentint la ramor se levaren, e hòmens e dones fahents-se per les finestres demanaren què era açò.

24 E la dona tot plorant, axí com aquella qui bé u sabia fer, comensà a dir: "Ell és lo meu bon hom, lo qual me torna la nit embriach a casa e dorm-se per les tavernes e puys torna a-questa hora en casa; e yo havent-ho longament soffert e

havent-lo-y dit moltes voltes en bé e en mal, no se'n vol star; e no podent-ho pus sofferir, he-li volguda fer aquesta vergonya de tancar-lo fora casa per veure si se'n smenaria".

25 Tofano lo bèstia, stava ladonchs de la altra part e, dient lo fet com era stat, menaçava fort.

26 E la dona deya lavors a sos vehins: "E què diguéreu vosaltres, si yo fos en la carrera axí com ell és, e ell fos en casa axí com so yo? En fe de Déu, yo dubte que vosaltres no creeguésseu que ell diu ver: cert ara podeu conèixer lo seu bon
27 seny! Ell diu que yo he fet ço que yo crech que ell haja fet. E ell creu que'm cuydava spaventar ab lo lencar que ha fet de no'm scé què al pou, mas plagués a Déu que ell s'i fos lençat de deveres e fos offegat, en guisa que lo vi, lo qual ha begut soberch, se fos ben amarat".

28 E llavors tots los vehins, hòmens e dones, /
213ra comensaren tots a rependre Tofano e a donar la culpa a ell attenent sos mals vicis dient-li vilanies de ço que deya de la dona: e de fet tant anà la cosa de vehí en vehí, que pervench a
29 parhents de la dona. Los quals venguts allà e hoynt la cosa, e dels vehins e d'altres gents presa informació, prengueren Tofano, al qual donaren tantes de bastonades que tot lo romperen; e puys se'n anaren en casa sua e prengueren totes les coses de la dona e ab ella se'n tornaren en casa llur, menaçant
30 a Tofano de pijor que no havia hagut. Tofano, vehent-se mal adobat e que la sua gelosia lo havia mal conduhit, axí com aquell qui no amava res tant com la dona, hach alguns amichs seus per migensers; e tant percassà, que ell cobrà la dona ab

bona pau en casa sua, a la qual promès de no ésser may pus
gelós: e ultra açò li donà licència que fahés a tot son plaer,
31 mas que u fahés axí sàviament, que ell no se'n apersabés. E
axí, a manera de un vilà horat, après de molt dan fo encara ben
batut. E en tal manera viva amor, e muyren los gelosos e tota
llur bergada.-

1 Un jelós en forma de prevere confessà sa muller, la qual li donà antenent que amave un prevere; e lo marit aguaytant lo prevere tots vespres a la porta, ella feya venir per lo tarat hun aymant seu.

213rb 2 Ja havia posada fi Laureta al seu rahonament, e quescuna de les dones havia dit que la dona havia fet ço que al dolent de marit se pertanyia, e lo rey, per no perdre temps, girant-se envert Phiameta plasentment li imposà lo càrrech del novellar; per la qual cosa comensà axí: - Molt nobles dones, la precedent novella me tira a dir per semblant d'un gelós e manifestar ço qui·ls és fet per les sues dones, e majorment com sens rahó se·n engelseixeN. E si en totes coses haguessen los componedors de les leys guardat, judich yo que en aquesta ells no degueren les dones en altra pena haver condempnades, sinó en tal com aquell qui deffenent si mateix offèn lo offenedor: per ço com los gelosos són matadors de la vida de les dones 4 jóvens e diligents cercadors de la llur mort. Car elles stanti tota la sebmana rescluses entenent en les necessitats femenils,

desijant, axí com cascú fa, de haver lo die de la festa alguna consolació e algun repòs e pendre algun deport, segons que fan los laboradors de les terres e dels altres officis de la ciutat e los regidors de les corts, segons que Déu ha comandat que al setèn die cascú se repòs de les sues feynes temporals, axí com volen les leys sacres e les civils, les quals a honor de Déu e al ben comú de cascú reguardant² que lo die del treball és

213va 5 distinct de aquell / del repòs. A la qual cosa fer los gelosos no consenten, ans aquells de què tota l'altra gent són pus alegres, e aquells les fan star pus tancades e pus rescluses, tenint-les pus miserables e pus dolentes: la qual cosa és perdició de les mesquines, e saben-ho aquelles qui u

6 han provat. Perquè concloent dich que, de açò que una dona fa a un marit gelós, per cert no'n deuria ésser condemnada, ans ne deuria ésser loada.

7 Devets saber que una volta fo en Rimiro un mercader molt rich, lo qual de possessions e de diners era molt copiós e havia una molt bella dona per muller, de la qual ultra mesura se féu gelós, no havent-ne alguna altra rahó sinó que li paria molt bella; e ell qui molt la amava, per ço com ella contínuament se estudiava en fer-li tots sos plaers e perquè ell la amava, axí's pensava que tothom la degués amar e que a tothom degués parer axí bella com a ell e que ella se degués estudiar en fer axí los plaers de quescú com feya a ell (la qual

2 cal entendre: reguarden

213vb

cosa era argument de dolent hom e de poch sentiment), per les
quals rahons se engelosí axí fort de sa muller que per poch
8 no-n tornava horat. E per la dita gelosia la guardava tant e la
tenia axí streta, que per ventura ne són molts qui són
condempnats a capital pena, qui no són axí fort guardats per
9 llur carceller. E temiau-vos que la dona pusqués anar a noces
ne a festes ne a sglésia, que / no encara en alguna manera
traure lo peu de casa, ne axí poch se gosava fer en finestra
per alguna rahó guardar fora casa; per la qual cosa la vida sua
era molt [pijor] a ella, qui tant la prenia impacientment com
se sentia innocent de culpa.

10 E veyà que lo marit a gran tort li feya aquesta injúria
e la donava per culpable: que per ço se avisà que per
consolació de si mateixa trobàs manera, si alguna pogués
11 trobar, que aldemenys ab rahó li fos feta aquella custòdia. E
per ço com en finestra no-s podia fer ne havia manera de
mostrar-se, fóra contenta de la amor de algú qui plasent li
fos, solament lo pusqués veure; mas per ço com per aquell cap
no havia manera alguna de fer ço en què son voler era inclinat,
pensà que al costat de la sua casa stava un jove bell e molt
plasent persona; e pensant axí, ensercà si en la sua casa
haguera algun forat per lo qual ella-l pusqués veure tant, fins
12 que-l ves en acte de poder-li parlar; e que parlant, si en
disposició lo-n trobàs de donar-li la sua amor, si ell sol la

volgués pendre, e que si manera pusqués haver que ab ell se
pusqués alguna volta encontrar, que en aquesta manera donàs
alguna consolació a la sua malvada vida, fins tant que la ràbia
que tenia demunt lo marit li isqués del enteniment.

13 E mirant ara en una part ara en altra, com lo marit no
214ra y era, e cercant tots los forats / de la casa moltes voltes,
viu en una part assau secreta una fenella qui uberta stava; e
posat que bonament no pusqués hom decernir de la altra part ço
que hom volia, tant hi mirà que ella viu que de la altra part
havia una cambra e entre si mateixa pensà si aquesta fóra la
14 cambra de Philipo que ella tant amava. E pensà que secretament
per mijà d'una sua serventa, qui del seu mal sobiranament se
dolia, ho sabés: e fahent-ne demenar, atrobà que verament lo
jove dormia en aquella tot sol; e per ço, visitant la fenella
sovent, les hores que al jove hi sentia li feya caure tantes
pedrades per les quals ell paràs esment en la dita fenella: e
tant féu, que una volta lo jove, per veure acò què era, vench
15 aquí. Al qual ella suaument cridà, e ell, qui la sua veu
encontinent conech, respòs; e ella, vehent que axí per ell com
per ella havia spay de poder-li dir tot ço que volia,
16 prestament tot lo seu enteniment e voluntat li manifestà. De la
qual cosa lo jove fo molt content e sí feya en tal guisa sos
affers, que persona al món no se'n podia apercebre: e aquí
moltes voltes ensemps parlant se tocaven les mans, e pus avant
no podien fer per la solenna custòdia del marit.

17 Ara veus que, segons és acostumat en la festa de
Pascha, ella dix al marit que, si a ell playà, ella volia anar

214rb a confessar segons / fan les altres cristianes; a la qual lo gelós dix: "E quins peccats has tu fets, que axí vulles confessar?"

18 Dix la dona: "E com, marit? e creets vós que yo sia tan sancta, per ço com vós me tenits resclusa, que yo no faça peccats axí com fan les altres persones qui viuen? Cert sí fas: e yo pas no u diria a vós, car vós no sou prevere".

19 De les quals paraules lo gelós pres gran sospita e pensà de voler saber aquesta quins peccats havia fets e en quina manera ho poria fer; e respòs a la muller que era content de no voler-ho saber, mas no volia que ella anàs en alguna sgleya confessar sinó en la sua capella, e que aquí anàs gran matí e que confessàs ab lo llur capellà o ab aquell prevere que lo llur capellà li donaria, e que après decontinent se·n tornàs a casa. E a la dona parech haver bé entès ço que·l marit volia fer, e sens alre dir dix que era bé contenta de fer-ho axí com lo marit ho havia dit.

20 E vengut lo matí de Pascha, la dona se levà en l'alba e ab licència del marit se·n anà a la sglésia ben acompanyada. E lo gelós per semblant de la altra part se levà e anà-sse·n en aquella mateixa sglésia, on fo abans de la dona; e havent ja ab lo prevere emprès ço que fer volia, prestament se mes una de les robes del prevere, e lencant-se demunt lo cap la una ala
214va del sobrepeliç segons que / han acostumat los preveres, se
21 mes en una cadira allats del altar. E venguda la dona a la sglésia demanà lo llur prevere. Lo qual prestament fo aquí, e oynt que la dona volia confessar, dix que no la podia oyr mas

22 que ell li hauria un seu companyó, persona molt devota; e
 prestament se'n anà e li tramès en la sua capella lo gelós, qui
 en tota mal'ora e axí cautelosament se fo apparellat cobrint-se
 la cara (posat que no fos die), que en son entaniment continent
 algu no se'n apercebera: mas no u féu axí secretament que la
 dona, qui molt sabent e molt avista era, no se'n apercebés
 encontinent; la qual, vehent aço, en si mateixa dix: "Loat ne
 sia Déu com aquest gelós és vengut aci e yo me'n so apersabuda,
 23 car en ma fe yo li donaré de ço que va sercant". E fahent
 semblant que no'l havia conegut, se va aseure als seus peus. E
 mossènyer lo gelós, qui's havia meses en la bocha algunes
 pedretes per ço que li empatxassen lo parlar, perquè no fos
 conegut per la muller, crehent ja en totes les altres coses
 haver provehit en tal manera que en algun partit no fos
 24 conegut, ⁴ la interrogà. Ara venguts a la confessió, entre les
 altres coses que la dona li dix, havent-li dit primerament que
 ella havia marit, li dix après de poques noves com ella era
 214vb enamorada / d'un prevere lo qual ab ella tots vespres venia
 dormir.

25 E lo gelós oynt acò, li aparech que ab un coltell li
 donassen per mig del cor: e si no fos que havia voluntat de
 saber més avant, ell haguera abandonada la confessió e se'n
 fóra anat; mas per saber més li demanà: "E com, madona? e no
 jau ab vós vostre marit?"

28 Dix ella: "Mossènyer, hoc; mas yo no scé lo prevere ab quines arts s'o fa: car no ha porta en casa, per tancada que sia, que, com ell la toca, encontinent no·s obre; e diu-me que, com ell ve a la porta de la mia cambra, ell diu certes paraules per les quals lo meu marit encontinent se adorm, e com ell lo sent adormit, ell obre la porta e entre dedintre e ve-se·n a mi: e açò no manca ⁵ mai".

29 E dix lavors lo gelós: "Açò és mal fet e cové que del tot vós vos ne stigau".

30 Al qual la dona dix: "Mossènyer, açò no crech yo que·s pusqués fer, e açò per tant com yo·l am tant, que no poria may contradir a sa voluntat".

31 "Donques" dix lo gelós "de açò no us poré yo absoldre".

32 Al qual la dona dix: "De axò yo·n so molt dolenta, però yo no so venguda ací per dir-vos falcies; e certament, si yo me·n pusqués star, yo us ho diguere".

33 Dix lavors lo gelós: "En veritat, madona, molt me sab greu com vos veig en aquesta manera perdre la ànima; e yo per amor de vós ne vull haver affany en fer-ne specials oracions /
215ra a Déu en nom vostre, les quals per ventura vos ajudaran: e après si us trameté algunes vegades un meu fadri, al qual direts si per ventura vos hauran ajudat o no".

34 Al qual la dona dix: "Mossènyer, això no façau vós; car yo no vull que vós me trametau persona del món en casa ne

pocha ne gran, car, si mon marit lo y encontrava, ell és tant fort gelós, que tot lo món no li trauria del cap que y vingués sinó per mal, e de tot aquest any no hauria bé ab ell".

35 A la qual dix lo gelós: "No y dupteu de res, car certament yo tindré tal manera, que vós no-n oyreu may paraula".

36 Dix lavors la dona: "Mossènyer⁶, si axí u voleu fer e pus vós ho voleu, yo-n so contenta"; e après feta la confessió general e presa la penitència, levant-se dels seus peus, se-n anà hoyr la missa.

37 E lo gelós sospirant e congoxant de la sua mala ventura, se anà despullar les vestidures⁷ del prevere e se-n tornà a casa, desijant de trobar manera de trobar lo prevere e la muller ensemps per fer al un e al altre un mal joch. La dona, après fo venguda de la sglésia, conech bé en la cara del marit que ella li havia donada la mala Pascha; mas ell tant com podia se estudiava de amagar ço que fet e sabut havia.

38 E havent en si mateix delliberat de star aquella /
215rb nit a la porta de la casa per veure si lo capellà hi venguera, dix a la dona: "Dona, a mi cové anit anar defora per sopar ab un meu amich, e per ço tancau bé la porta de la carrera e per semblant aquella de la scala e aquella de la cambra, e com vos parrà hora, anau-vos-ne a colgar".

39 40 E la dona molt contenta encontinent sabut acò se-n anà

a la fenella, on féu lo senyal acostumat, lo qual com per Philipo fo sentit, de present vench en aquell; on la dona li dix co que fet havia lo matí e açò que ell li havia dit lo deprés menjar, e après li dix: "Jo so certa que ell no exirà de casa ans starà a guardar la porta, e per co tu troba manera que vingues per lo terrat esta nit, en manera que nosaltres siam ensemps".

41 E lo jove molt alegre e molt content d'aquest fet donà orde en co que havia a fer.

42 E venguda la nit, lo gelós ab les sues armes secretament se amagà en una sua cambra soterrània que havia devall. E la dona, segons ell li havia dit e ab major voluntat que ell no havia, féu tancar totes les portes e specialment aquella de la scala, per co que lo gelós no pogués en alguna manera venir demunt; e com temps li aparech, lo jove assau cautelosament se·n vench a ella: e anant-se·n al lit, prengueren lo un del altre aquell plaer e bon temps que nosaltres mateix pendriem; e vengut lo die, lo jove se·n tornà

215va / en casa sua.

43 E lo gelós, dolent e sens sopar, morint de fret, quaix tota la nit [stech] ab les armes demunt per sperar si lo prevere vingués; e acostant-se lo jorn, no podent pus vetlar,
44 en la cambra soterrània se mes a dormir en sòl de terra. E levant-se ja gran die e la porta de la casa uberta, fahent semblant de venir de altra part, se·n isqué en casa sua e se·n pujà demanant com havien stat. E après poch star, ell se·n anà defora e tramès un fadri a la dona de part del prevere qui

confessada la havia, demanant-li si aquell que ella-s sabia hi
45 era stat. E la dona, qui molt bé coneix lo fadrí de part de qui
venia, respòs que no y era vengut aquella nit mas que, si gayre
sí tornava, ella daria orde de haver-ne un altre, e que com ell
volria no poria.

46 E com molt vos hagués dit, lo gelós stech moltes nit[s]
aguaytant per aconseguir lo capellà al entrant de la casa,
havent moltes males nits e mals sopars, e la dona continuament
ab lo seu aymant se donava de bon temps. E a la perfí lo gelós,
qui pus sofferir no ho podia, ab cara molt torbada demanà a la
muller ella què havia dit al capellà lo matí de Pascha com
confessada se era. Al qual la dona respòs que tal cosa a ell no
215vb diria, car a ella no seria / honesta cosa ne cominal de
confessar-se a ell.

47 A la qual lo gelós dix: "O malvada fembra! que a despit
teu yo scé tu què li has dit, e cové que yo sàpia qui és lo
jove capellà de qui tu tant te est anamorada e qui ab tu ab sos
encantaments tots vespres jau; e jur-te, Déu, que si tu no-m ho
diu[s], yo-t segaré les venes del coll".

48 Al qual la dona dix que no era ver que ella [fos]
enamorada de algun prevere.

49 "Com?" dix lo gelós "no diguist tu axí e axí al prevere
qui-t confessà?"

50 E la dona dix: "No crech que ell vos ho haja retret, e
ja bastaria que vós mateix ho fóssets stat present, axí ho
sabeu per menut; e pus axí ho voleu, yo us dich que hoc, ver és
e yo li u diguí".

51 "E donchs" dix lo gelós "digues-me tost qui és aqueix prevere".

52 E tantost la dona comensà a sompriure e dix: "Per ma fe, sènyer, a mi és molt greu com un savi hom se leixa menar a una dona axí simplement com un moltó se mena per los cors a la carniceria: bé que tu no sies savi, ne fuist despuys que'l mal spirit de la gelosia te entrà en lo cors sens saber perquè: e tant com tu est pus bestial, tant més és la mia glòria

53 menor. E creus tu, marit meu, que yo sia orba dels ulls del cap, axí com tu est orb dels ulls dels enteniment? Certes no, car vehent-lo coneguí yo qui era lo prevere qui'm confessà, e
216ra scé que vós matex / fos aquell; e yo, vehent vostra malvestat, me metí al cap de donar ço que anau cercant, e per
54 ço us ho diguí. Mas si vós fósseu stat savi axí com cuydau ésser, no haguéreu en aquella manera temptat de saber los secrets de la vostra muller, e sens pendre'n sospita vós vos fóreu avisat de ço que ella us confessava e haguéreu conegut
55 que no era ver res de ço que us dix en què havia peccat. Yo us diguí que yo amava un prevere: e no éreu vós aquell qui en aquelles hores vos éreu fet prevere, al qual yo am a gran tort? E diguí-us que alguna porta de casa no li podia ésser tancada com volia jaure ab mi: e com la porta fo may tancada que vós
56 volguésseu jaure ab mi? Diguí-us que lo prevere veni'a jaure tots vespres ab mi: e quant fo que vós no jaguésseu tots

vespres ab mi, sinó ara com havets volguts haver aquests mals
vespres? E tantes voltes com vós me haveu tramès lo vostre
infant, tantes voltes vos he enviat a dir que no ych ha dormit.

57 E qual hom fóra axí torbat, sinó vós qui us lexau axí
senyorejar a la gelosia, qui no hagués haguda conexença de ço
que yo deya? E haveu en casa stat amagat tots dies sperant si
216rb lo capellà vinguera e haveu-me / volgut dar entenent que
58 anàveu a sopar en altra part! E donchs marit marrit, lexau anar
devuymés aqueixes coses e tornau ésser hom ab seny axí com
solíeu e no us fassau traure scarn de vós mateix en aquells qui
coneixen les vostres costumes axí com fas yo, e lexau anar
aquestes guardes tant stretes e aquest tenir a prop que-m feu;
car yo us jur en Déu que, si yo us volia fer anar a Cornualla e
vós haviu cent ulls axí com ne haveu dos, yo-m tinch per
bastant de fer a mon plaer en tal guisa que vós no us ne
avisaríeu".

59 E lo dolent de gelós, a qui paria que molt abtament
hagués sabut lo secret de la dona, hoynt açò se tench per
scornat; e sens respondre alre, hach la dona per molt sàvia e
per molt bona, e la hora que major mester hach la gelosia e
lavors l'es despullà, axí com quant no la havia mester la-s
havia vestida. Perquè la sàvia dona, quaix licenciada a tot son
plaer, sens fer venir lo seu amant per lo terrat axí com fan
los gats, lo féu venir per la porta e discretament lo féu venir
e obrà moltes voltes ab ella: e ab bon temps e ab alegra vida
visqueren d'aquí avant.-

1 Madona Isabel solasant-se ab Laoneto e amant-la micer
 Lambertúcio, vench en casa: lo qual ella acollí per forca; e
 216va venint lo marit, mes un coltel en la mà de micer Lambertúcio e
 davant son marit lo trach de casa sens suspita del marit, e
 per senbant Laoneto.

2 Merevellosament havia plagut a totes la novella de
 Phiamenta, affermant quescuns que la dona havia òptimament fet
 ço qui covenia al bestial hom. Mas après que fo finida, lo rey
 imposà a Pampinea que seguís; la qual comensà a dir:

3 - Molts són los quals, simplement parlant ab altri,
 dient que Amor trau altri de seny. E quaix semble-m oppinió
 assau leugera, segons les coses que-ns han mostrades e yo us
 1
 entén a mostrar.

4 En la nostra ciutat, copiosa de tots béns, fo una
 gentil dona, la qual fo muller de un cavaller, hom de bé e de
 5 honor. E axí com sovent se sdevé que no pot hom menjar
 totstemps de una vianda ans sovent ne desija hom mudar, e per
 semblant aquesta dona desijant mudar a.lgun hom qui li plagués,

se enamorà de un jove lo qual apellaven Leoneto, lo qual era hom placent, e posat que no fos hom de gran linatge, ell per semblant se enamorà de ella: e segons vosaltres sabeu, Amor requer moltes voltes haver lo compliment desijat per cascuna de les parts, e per ço no laguià gayre temps que llur fet hach
6 bona conclusió. E per ço se sdevench que, stant aquesta molt bella dona e molt avinent, se enamorà de ella un cavaller appellat micer Lambartúsio, lo qual ella, per ço com li paria
216vb hom molt desplasent e anujós, no's podia / dispondre en amar-lo; mas aquest sollicitant-la molt ab ambaxades, la tenia fort aprop, e com en alguna manera la dona no's volgués adonar en fer a ses voluntats, ell, axí com aquell qui hom molt poxant era, la tramès a menaçar dient que ell la faria avilar si ella no feya a sa voluntat; per la qual cosa ella, tement-lo e conexent ell qui era, se dispongué a fer a sa voluntat.

7 E anant-se'n la dona, la qual madona Ysabel havia nom, a star en una sua casa defora, segons nosaltres acostumam, se sdevench que lo marit cavalcà un jorn per anar-se'n en alguna part on devia star per alguns jorns, per la qual rahó ella tramès per Leoneto que se'n vingués star ab ella; e Leoneto,
8 qui res tant no desijava, encontinent hi anà. E micer Lambartúsio per semblant, sentint que lo marit era anat en altra part, encontinent muntà a cavall e a ella se'n anà, e
9 tocant a la porta manifestà la sua venguda. E la serventa, vehent-lo, encontinent a la dona, qui en la cambra era ab Leoneto, se'n anà e cridant-la li dix: "Madona, micer Lambartúsio és devall tot sol".

10 E la dona, hoynt açò, fo la pus dolenta fembra del món;
 mas axí com aquella qui fort lo temia, pregà Leoneto que no li
 fos greu e que's amagàs detràs la cortina del lit fins a tant
 216ra 11 que micer / Lambartúsio se'n fos anat. E Leoneto, qui no
 havia gayre menor pahor que ella, prestament se amagà; e la
 dona comandà a la serventa que anàs obrir a micer Lambartúsio;
 la qual après que li hach ubert e ell fou devallat de un seu
 12 palafre e aquell hach aregnat, se'n muntà dalt. E la dona
 fahent-li semblant de benvolença, vinent fins al cap de una
 scala, ab paraules agradables (on mils pogué dissimulant les
 paraules) li demanà: "Mossènyer, e què anau assent² fahent?"
 13 E lo cavaller abrassant e besant-la li dix: "Anima mia, yo he
 entès a dir que lo marit no ych era e so vengut star-me ab
 vós". E après de les paraules se'n entraren en la cambra e en
 aquella se tancaren, e aquí micer Lambartúsio comensà a fer son
 delitós joch.

14 E axí com ells staven en aquest punt, veus lo marit de
 la dona qui torna: e vehent-lo la serventa, soptosament còrrech
 a la cambra de la dona e dix: "Madona, veus ací lo senyor qui
 torna, e crech que sia devall".

15 E la dona hoynt açò e sentint-se dos hòmens en la casa
 (e veyà que lo cavaller no's podia amagar per lo seu palafre
 qui era en la entrada), se tench per morta; mas no-res-menys,
 sortida del lit en terra, soptosament per partit e dix a micer

217rb Lambartúsio: "Mossènyer, / si vós me volets gens de bé e-m
16 volets campar de mort, vós fareu axí com yo us diré. Vós
pendreu lo vostre coltell ab la mà tot nuu e ab la mala cara,
mostrant-vos tot torbat, vós vos ne ireu avall per la scala e
ireu-vos-ne dient: 'Per lo cor d'aytal, si yo-l trop altra
volta, yo-l auciaré'; e si mon marit vos volia retenir o us
demanava res, no digau alre sinó co que dit vos he, e muntau a
cavall e per alguna ocasió no resteu ab ell".

17 E micer Lambartúsio, oynt lo prest consell, dix que
volentera; e tret lo coltell, ab la cara inflamada axí per lo
treball que havia fet com per la ira de la venguda del marit,
segons que la dona li havia consellat ho féu. E lo marit, qui
ja en casa era entrat, merevellant-se del palafre e volent
pujar demunt, viu devallar micer Lambertúsio; e merevellant-se
de les paraules que deya e de la cara que feya, li dix: "E què
és açò, mossènyer?"

18 E micer Lambartúsio, mes lo peu en l'estrep, muntant a
cavall no dix alre sinó: "Ara que, pel cor d'aytal, yo-l
encontraré altra volta", e tal se-n anà.

19 E lo gentil hom muntant-se-n demunt trobà la sua dona
al cap de la scala tota meravellada e plena de gran pahor; a la
qual ell dix: "E què és açò que micer Lambartúsio va axí
217va cercant e / menassant?"

20 E la dona, tirant-lo envert la cambra per co [que]
Leoneto la hoys, respòs: "Mossènyer, yo no haguí may semblant
pahor com aquesta. Trobareu que ací dedintre se ha recullit un
jove al qual micer Lambartúsio encalsava ab lo coltell en la mà

e trobà per ventura aquesta cambra uberta e tot tremolant dix:
 'Madona, per amor de Déu ajudau-me, que yo no sia mort en los
 21 vostres braços'. E yo levant-me dreta enpeus e volent-li
 demanar què havia e què volia, veus yo qui viu muntar micer
 Lambartúsio, qui dix: 'On est tu, traïdor?' E yo lavors,
 vehent-lo venir, vaig-me parar devant lo portal de la cambra: e
 volent ell entrar dintre, lo retenguí, e ell fo tant cortès,
 que, com viu que a mi no pleïa que ell entràs dintre, après
 hach dites moltes paraules vilanes al jove, se'n devallà devall
 segons vós haveu vist".

22 E lo marit oynt açò dix: "Per ma fe, dona, vós haveu
 ben fet, car maça vos fóra stat gran blasme si ell ne altra
 persona hagués reebut dan en nostra casa; e micer Lambartúsio
 feya gran vilania de encalçar persona alguna qui aci's fos
 recullida". E après demanà on era lo jove.

217vb 23 Ladonchs la dona respòs: "Mossènyer, no'm scé / on
 s'és amagat".

24 E lo cavaller lavors dix: "On est tu, amich? Ix deffora
 segurament, no hages pahor".

25 E Leoneto, qui totes les coses hach oïdes, tot
 pahoruch, axí com aquell qui pahor havia haguda, isqué fora del
 loch on havia stat amagat e hach ben entès tot quant la dona
 hach dit.

26 E dix lavors lo cavaller: "E què has tu a fer ab micer
 Lambartúsio?"

27 Dix lo jove: "Mossènyer, no cosa que sia en lo món; e
 per co yo crech fermament que ell no sia en son bon seny, si

donchs ell no-m ha pres en scambi d'altri: car nosaltres érem ací pres d'aquesta vostra casa en la carrera, e axí tost com me viu, mes mans en lo coltell e dix: 'Atura, traïdor, que tu est mort! E tant fort me cuytà, que yo no li pusquí demanar per quina ocasió, e tant com pusquí comensí a fugir e vinent-me-n ací, on, a la mercè de Déu e d'aquesta gentil dona, so scapat".

28 Dix lavors lo cavaller: "Ara via, no hages pahor alguna, car yo-t menaré a casa tua sa e saul, e puyts tu après sàpies cercar què és açò que ab ell has a fer".

29 E com hagueren sopat, faent-lo muntar a cavall lo menà
218ra a casa sua; e après aquella / nit la dona amagadament parlà
ab micer Lambartúsio e ordenà que lo marit iria parlar ab ell e
que a prechs seus mostràs que ell perdonaria al jove; e axí-s
féu: e per ço lo cavaller no-s apercebé de la beffa que la
muller li havia feta. E veus Amor com dóna prests remeys en
aquells qui la serveixen: car, posat que la dona seguís la
voluntat del cavaller, més ho feya per força que per amor, e de
dreta amor amava Leoneto, e per ço lo déu de amor la hac per
recomanada en ses necessitats e li donà dels seus prests
remeys.-

1 Madona Beatriu, tenint Luís per la mà en lo lit hon dormia ab
 son marit, dix al marit com Luís l'avia requesta d'amós: e
 trame[te]nt-lo en l'ort en forma de ella per aguaytar Luís,
 ella romàs ab Loys donant-se bon temps; e puyz levant-se, anà
 a bastonegar lo marit en l'ort.

2 Aquest avisament de madona Ysabel que havia recomptat
 Pampinea fo tengut per merevellós; mas Filomena, a la qual lo
 3 rey havia comendat que seguís, dix axí: - Amoroses dones, si yo
 no-m so enganada, yo us en crech comptar prestament un no menys
 bell que aquest.

218rb 4 Vosaltres devets saber que una volta fo en París un
 gentil hom florentí, lo qual per gran pobresa en què era vengut
 li convench a donar-se en la art de la mercaderia e aquella
 perseguir per necessitat de sa vida, de la qual li après axí
 bé, que en poch de temps la pràspera fortuna féu-lo ¹ un gran
 rich hom; e havia lo dit mercader de la sua muller un fill sens
 5 pus, lo qual havia nom Luys. E per ço que lo dit Luys retragués
 a la gentilesa del pare e no a la mercaderia, lo pare no-l

havia volgut metre en botiga alguna de mercaderia ans en companyia de alguns gentils hòmens lo havia mes en servey del rey de França, on ell après suau ² de bells e de bons costums.

6 E stant en lo dit servey, se sdevench que certs cavallers los quals eren tornats del Sanct Sepulcre sobrevingueren en cert rahonament ab algun jovent, en lo qual era lo dit Luýs; e oynt-los enfre ells rahonar de les belles dones de França e de Anglaterra e d'altres parts del món, comensà lo un d'ells a dir que certament, de tot quant ell havia sercat en lo món e de totes quantes dones ell havia may vistes, no'n havia vista semblant com una en Bolunya, muller de Ganno de Galusi, la qual havia nom madona Beatriu: en les quals rahons tots los seus companyons, qui ensemps ab ell la
 218va 7 havien vista en Bolunya, se acordaren. Les quals / paraules sentint lo dit Luýs, qui encara enamorat may no era stat, se encès en tant scalfament de la sua amor, que lo seu pensament no tenia may en altra casa sinó en veure la dita dona; e stant en tal congoixa, del tot se dispongué en anar fins en Bolunya per veure la dita dona, e après la hagués vista, si tant li plagués com feya per ymaginació, que aquí stigués tant fins sa amor hagués conquistada. E pensant en si en quina e en qual manera ne devia usar, acordà de donar entenent al pare que volia anar al Sanct Sepulcre: la qual cosa ab gran affany obtench del pare.

8 E partint-se de París, anant per ses jornades pervench
a Bolunya; e axí com la fortuna volch, lo die següent après fo
arribat en Bolunya viu la dita dona en una festa qui en la dita
ciutat se feya. E lo dit Luys per desfressament de sa persona
se mudà lo nom, fahent-se dir Anaquí³; e vista la dita dona,
assau pus bella li aparech que pensat no havia: perquè,
enamorant-se ardentment d'ella, preposà no partir-se may de
9 Bolunya si donchs la sua amor no conquistava. E pensant quina e
qual manera en açò fahent devia, lexant star tot altre
pensament, se dispongué que, si en alguna manera del món fer-se
podia que ell fos servidor o familiar del marit, lo qual /
218vb molts ne acostumava de tenir, e en tal manera per ventura sí
10 poria venir son fet a bon preposat. E acordat, decontinent vené
tots sos cavalls; e mesa tota la sua companya en loch ben
secret, fahent-los comendament que totstamps fessen semblant de
no conèixer-lo, e après donat orde de parlar ab lo seu hoste,
li dix que ell estaria molt volenterosament [servidor] de algun
bon hom si algü ne poria atrobar; al qual lo hoste dix que ell
de bon grat hi treballaria, car ell li paria que ell fos
dretament per ésser car a un gentil hom de aquesta o de
qualsevulla altra ciutat: "E si tu volies star ab un de aquesta
vila al qual dien Ganno de Gallusi, qui molta companya acostuma
de tenir en sa casa e tots los serca hòmens parencosos axí com
tu est, yo li-n parlaré".

3 ms. Anagui (la g però no és l'habitual)

11 E dit lo fet, axí ho féu; e abans que partissen de
 Ganno ell l'ach acordat ab Anaquí⁴; lo qual hach axí per car
 12 tantost com lo viu, que pus no-s hi poch fer. E havent Anaquí
 gran voluntat de veure la sua dona e de star en amor de
 aquella, en la dita casa se mes encontinent a servir tant
 diligentment a Ganno, que en pochs de dies li aportà tanta de
 amor e de voluntat, que sens ell neguna cosa sabia fer; e no /
 219ra tant solament en servey de sa persona, mas encara totes les
 sues [coses] li havia meses en son govern.

13 E stant axí en son servey e amor, se sdevench que un
 jorn Ganno era anat a cassa e Anaquí, lo qual lo govern de la
 casa tenia, era romàs en casa en servey de madona Beatriu, la
 qual encara de la amor de Anaquí no-s era apersabuda (e stant
 ab ell moltes voltes, de sos costums e serveys se era molt
 agradada), e per ço com per semblant lo havia per molt car, ab
 ell se era pres' a jugar a scachs; e Anaquí, qui continuament
 desijava de complaure-li, fahent-ho assau cautelosament, se
 lexava perdre los jochs (posat que molt més que ella'n sabés),
 e d'açò la dona feya meravellosa festa, mostrant ne ésser molt
 14 alegre. E partint-se d'ela e d'ell totes les dones qui en son
 servey staven e lexant-los abdosos ab solàs, Anaquí lençà un
 gran sospir.

15 E la dona guardant-lo dix: "Anaquí, e què has tu?
 Dols-te com yo-t guany los jochs?"

4 ms. Anagui (la g però no és l'habitual)

16 Dix Anaquí: "Madona, maça major cosa que aqueixa és
ocasió de mon sospir".

17 Dix lavors la dona: "E digues-m'o per lo bé que tu·m
vols".

18 E com Anaquí se senti conjurar per lo bé que ell li
volia, axí com aquell qui ella sobre totes les coses del món
219rb amava, ne / lençà un altre molt major que·l primer; perquè la
dona encara de cap primer lo repregà dient-li qual era la
ocasió de sos sospirs; a la qual Anaquí dix: "Madona, yo he
gran pahor que, si us ho dich, que no us torn en anuig; e dupte
fort que vós d'açò no·m fésseu manifest a altra persona".

19 Al qual la dona dix: "Per ma fe, Anaquí, a mi no serà
greu: e sies cert que res que tu·m digues, si donchs a tu no
plau, yo no u revelaré may a alguna altra persona qui visca".

20 E hoynt açò dix Anaquí: "Cor del meu cors, pus vós m'o
prometeu, yo us ho diré"; e llavors quaix mogut de pietat de
si, ab les làgrimes als ulls li dix com ell era aquell qui de
ella havia hoyt dir que era la pus bella dona del món, e com e
en quina manera de ella en sa absència se era enamorat, e com
per ço era aquí vengut, e que, per ço que continuament fos
devant sa presència, se era mes ab ella o ab son marit per
servidor: e après humilment la suplicà que degués haver pietat
del seu Anaquí e de la sua secreta amor e que li plagués
complaure a la sua voluntat; e llà on açò fer no volgués, que
li plagués lexar-lo star en la forma en la qual stava, e que
fos contenta sens algun anuig que ell fos humil servidor de la
sua amor.

21 O singular amor de la sanch bolunyesa! e quant est tu
 219va stada totstamps piadosa de semblants cassos! May / a làgrimes
 ne a sospirs fuist cruel, e continuament a prechs plorosos e a
 amorosos sospirs fuist agradabla: cert, si a mi fos deguda cosa
 de publicar-te, no se'n veuria sadolla may la mia ploma.

22 E parlant Anaquí, la gentil dona lo guardava; e donant
 plena fe a les sues paraules, en tal manera reebé per los seus
 prechs la sua amor en lo seu enteniment, que ella per semblant
 23 comensà a sospirar, e après de alguns sospirs respòs: "A!
 Anaquí, Anaquí, stà ab bon cor, car ne dons ne prometenses ne
 festes de gentils hòmens ne de senyors ne de alguns altres, de
 qui so stada e so encara festejada, jamás han pogut moure la
 mia ànima ne la mia voluntat ne amor tant que yo algun ne haja
 amat: e tu-m has feta, axí en poch spay com les tues paraules
 24 han durat, molt més tua que mia. E per ço jo jutge que tu
 complidament deus haver guanyada la mia amor, la qual te do e't
 promet que yo te-n faré alegre abans que aquesta nit qui ve sia
 25 passada. E per bon compliment, abans que aquesta nit pas,
 faràs axí: yo leixaré la porta de la mia cambra uberta, e pus tu
 saps de qual part del lit yo dorm, tu vindràs llà e, si yo
 dorm, tu-m tocaràs tant fins que yo-m esvelle, e yo promet de
 aconsolar-te del desig que longament has desijat. E per ço que
 219vb açò / tu pus leugerament creegues, yo-t vull donar un dolç
 besar per major seguretat tua"; e lencant-li lo braç per lo
 coll, amorosament lo besà, e Anaquí a ella per semblant.

26 E dites e empreses aquestes coses, Anaquí se partí de
 la dona; e leixada là, se'n anà a fer alguns affers seus,

27 sperant ab la major alegria del món que la nit sobrevingués. E
 venguda la nit, Ganno tornà de caça; e après hach sopat, axí
 com aquell qui hujat era, se·n anà a dormir, e la dona après,
 28 e, axí com havia promès, leixà la porta de la cambra uberta. A
 la qual Anaquí vench la hora que dit li era stat e secretament
 entrà en la cambra e de la part on la dona jeye se·n anà e,
 29 posant-li la mà sobre los pits, la trobà que no dormia. La
 qual, com senti que Anaquí era vengut, pres la sua mà ab abdues
 les sues, e tinent-lo fort, girant-se al lit tant féu, que
 30 Ganno qui dormia despertà; al qual ella dix: "Ganno, yo anit
 no·t volguí dir res, per ço com me semblava que fosses hujat;
 mas are·t prech que, sí Déu te guard de mal, que·m digues qual
 has tu per lo millor servidor e lo pus leyal e aquell a qui més
 de bé vols en casa?"

31 A la qual respòs Ganno: "E què és açò, muller, que tu·m
 220ra demanes? E no saps tu / que yo no he ne haguí may algun
 servidor de qui yo tant fiàs ni fiu ne am tant com Anaquí? Mas
 prech-te que·m digues per què·m ho demanes".

32 E Anaquí, sentint açò e oynt Ganno rahonar de si matex,
 moltes voltes tirà la mà envert si per voler-se·n anar, tement-
 se que la dona no·l volgués enganar; mas ella·l havia tengut
 e·l tenia axí fort, que ell no se·n era poscut ne podia may
 33 partir. E la dona responent al marit dix: "Yo·t ho diré. Yo·m
 creya certament que fos ço que tu dius e que ell te portàs més
 amor que algun altre, mas som-ne stats engants: e açò per tant
 com vuy, com tu anist a caça, ell romàs aci ab mi e, com li
 apparech temps, no hach pas vergonya de requerir-me d'amors e

pregar-me que yo consentís a sos plaers; perquè en açò no-m
càleguen mostrar gayre proves e per fer-lo-t tocar e veure,
responguí que yo era molt contenta e que anit, passada mijanit,
35 yo iria en lo nostre jardí e que al peu del pi yo-l speraria. E
per ço com yo no y entén a-nar, si tu hi vols anar, coneixeràs
la voluntat del teu bon servidor, al qual poràs fer leugerament
aquella vergonya que-s mereix en aquesta manera: tu pendràs una
220rb de les mies robes, e pose-t el cap del vel / e vés-te-n
lajús al ort e spera si vendrà, car yo so certa que ell hi
vendrà".

36 E Ganno oynt açò dix: "Per cert a mi cové que yo-l
vege"; e leva[n]t-se del lit, se vestí una de les robes de la
dona e al cap un vel, e anant-se-n en lo jardí, al peu d'un pi
sperà Anaquí.

37 E la dona, com sentí que ell se fo levat e exit de la
38 cambra, axí tost se levà e tanchà la porta de la cambra. E
Anaquí lo qual havia la major pahor que ell may hagués haguda e
tant com havia poscut se era sforçat de exir de la cambra e de
scapar de la dona e cent milia voltes ella e la sua amor e ell
mateix, qui fiat s'i era, havia malahit, sentint ço que ella
deya, e a la fi lo féu lo pus content hom qui may fos; e
tornant la dona al lit, axí com ella volch ab ella se despullà,
e ensemps prengueren llur deport e stigueren un bon spay de
39 temps. E com parech a la dona que Anaquí no degués pus star, lo
féu levar e vestir e sí li dix: "Joya mia dolça, tu pendràs un
bon bastó e iràs-te-n al jardí e faràs semblant que-m hages
5
requesta d'amors e fet-t'é venir al jardí per temptar-me, e

axí com si yo fos, tu diràs moltes vilanies a Ganno e ab lo bastó li grata llà on li prou; e après d'acò nos seguirà despuys merevellós delit e plaer".

220va 40 E levant-se, Anaquí ab un gran tros de bastó / se·n anà al jardí, on après del pi trobà Ganno; lo qual, com lo viu venir, mostrant que li volia fer una gran festa se féu al encontra a ell; al qual Anaquí dix: "Ay malvada fembra, donchs tu est venguda e has creegut que yo volgués fer envert mon senyor e mon mestre aquest deffalliment? Tu sies la malvenguda per cent milia voltes!", e alçant lo bastó⁶ li comensà spolcar l'esquena.

41 E Ganno oynt acò e vehent lo bastó, sens dir paraula comensà a fugir, e Anaquí a encalçar e a dir: "Vés-te·n, malvada fembre, si Déu te mete en mal any, car jur-te a Déu que yo·t faré car comprar la tua malvestat e desleyaltat que tu volies fer a ton marit e senyor, e promet-te en ma fe que yo u diré al matí a Ganno"; e en semblant manera moltes vilanies dix Anaquí a Ganno.

42 E Ganno, havent reebudes algun parell de bastonades, com pus tost pogué se·n tornà a la cambra; al qual la dona
43 demanà si Anaquí era vengut al jardí, e Ganno dix: "Ja no u fo[ls] ell, car, creent ell que yo fos tu, me ha ab un bastó romput e·m ha dites les majors vilanies qui may se diguessen a alguna mala fembra: e per cert yo·m merevellava fort de ell que

ell, ab cor de fer cosa qui-m fos vergonya, te hagués dites
tals paraules; mas per ço com te veu axí alegra e festejant,
220vb / ell te volia provar".

44 E llavors dix la dona: "Loat ne sia Déu com ell ha
provada mi ab paraules e vós ab fets, e que pusca dir que yo
comport ab major paciència les paraules que vós los fets. Mas
verament, pus tanta leyltat te aporta, rahó és que hom lo
tinga en car e que hom li faça honor".

45 E Ganno dix: "Certament tu dius ver".

46 E lo marit, fiant de ço que havia vist, pres argument
de haver la pus leyal dona e lo pus leyal servidor que may
hagués algun gentil hom; per la qual cosa moltes voltes ab
Anaquí e ab la dona se rieren de aquest fet; e Anaquí e la dona
hagueren moltes voltes avinentesa de ço que hagut no hagueren
per fer llur plaer e llur delit, mentre que a Anaquí plagué de
star ab Ganno en Bolunya.-

1 Una dona, tenint un fil lligat al dit del [peu] pengant per la finestra, feya senyal al seu amant; e lo marit, aguaytant-lo, encalcà l'amant; e puys, tornant, cuydà batre la muller e baté la serventa; e puys anà als cuyats dient-los que l'avía batuda: e trobant-lo en falsia, cuydaren batre a ell.

2 Stranyament paria a totes ésser stada maliciosa madona
221ra / Beatriu en enganar son marit, e cascuns affermaven que la pahor de Anaquí era stada molt gran com, tenint-lo per la mà, li hoý dir que ell la havia requesta d'amors. Mas pus lo rey viu callar Filomena, girant-se envert Nehifile dix: - Diets vós -; la qual, somprient-se abans un poch, comensà:

3 - Belles dones, a mi resta molt a fer si ab una novella yo us he a-contentar, attenent que devant se'n ha dites de tals que, no contrestant que molts engans se haja fets, és meravella que en oýda mia ne haja pervengut algú qui a aquests faça a comparar; però ab la ajuda de Déu yo me'n entén a descarregar ab un no menor que algú altre de aquells que dits haveu.

4 Devets saber que un temps fo que en la nostra ciutat un mercader molt rich appellat Berenguer Arrigúsio, qui per pujar en stat e en honor, segons vuy en die acostumen los mercaders e altres gents de poch stat, pres per muller una donzella molt

bella, la qual era gentil dona de linatge e de bona natura, la
 qual era ab ell molt desagradosa, axí com aquella qui en neguna
 manera se tenia arreada d'ell ne de son maridatge: lo nom de
 221rb 5 la qual fo madona Simona. / E per ço com ell anava per lo món
 axí com fan los mercaders, se enamorà d'un jove appellat
 6 Robert, lo qual longament la havia cobejada. E havent presa sa
 amistat e d'aquella per ventura usant pus indiscretament que no
 li fóra mester, per ço com sobiranament s'i delitava, se
 sdevench que Arigúsio hach sentiment de llurs affers, en tant
 que ell ne fo lo pus gelós hom del món: e lexant anar lo
 viatjar, quaix tota la sua sollicitut havia mesa en guardar bé
 [aquella], e entre les altres coses may, com era al lit, no-s
 adormia si donchs primerament ella no-s fos mesa al lit; per la
 qual cosa la dona sostenia en son cor grandíssima dolor, per ço
 com en neguna guisa podia ésser ab lo seu Robert.

7 E pensant infinides voltes per trobar alguna manera ab
 què pusquessen ésser ensemps e per semblant com per ell moltes
 voltes ne era sollicitada, li avench a memòria que tingués
 aquesta manera: per ço com la sua cambra stava prés de la
 carrera, que, per ço com Arigúsio après que era adormit se
 laguiava molt a despertar, se avisà que fes venir Rubert envert
 la mijanit al portal de la casa e que li anàs obrir e que aquí
 8 stigués ab ell una stona mentre que lo marit dormiria fort. E
 1
 per ço que ella¹ sentís après fos vengut, en manera que algú

no'n pusqués res sentir sinó ella, pensà de haver un fil e
aquell se ligàs al dit o polze del peu e après aquell lencàs
221va fora / la finestra de la cambra, e que tant fos larch que
9 tocàs en terra; e acordat de fer-ho en tal manera, ho tramès a
dir a Rubert, dient-li que com vingués que tiràs lo dit fil e,
si lo marit dormia en manera que ella li pusqués anar obrir,
ella li leixaria anar lo fil e li iria obrir; e si ell no
dormia, ella-l tiraria ferm envert si, e açò per tant que ell
10 no-s speràs. La qual cosa plagué molt a Rubert: e anant-hi,
moltes voltes li venia a punt de poder-hi entrar e algunes de
no.

11 E darrerament continuant aquest artifici axí fet, se
sdevench una nit que, dormint la dona e Arigúsio estenent los
peus per lo lit, trobà lo dit fil; e posada la mà e cercant què
era, trobà que stava ligat en lo dit del peu de la dona, e dix
12 en si mateix: "Per cert açò deu ésser qualche engan gran". E
cercant trobà que-l fil exia fora de la finestra; e vist açò,
ho hach per ferm: e per co tot gint lo tallà del peu de la dona
13 e-l ligà al seu mateix, sperant a què vindria lo fet. E no
stech gayre que Rubert vench, e tirant lo fil segons havia
acustumant, Arigúsio ho sentí; e no havent-lo-s sabut ben
ligar e Rubert qui fort havia tirat, lo fil lo seguí: e ell
entenent que ella li devia venir obrir e que-s speràs, axí u
féu.

14 E Arigúsio prestament se levà e, preses les sues armes,
221vb còrrech a la / porta per veure qui era aquest e per
acoltellejar-lo bé, si podia. Era però Arigúsio, posat que fos

mercader, hom molt fer e brau e molt fort; e junt a la porta e no obrint-la suaument axí com havia acostumat la dona, Rubert, qui sperava, prestament se avisà que ella no era aquell qui la porta obria, ans era lo marit: e per ço prestament comensà a
 15 fugir e Arigúsio a encalçar. E darrerament havent Rubert fugit una gran peça e aquell no restava de seguir-lo, e stant per semblant Rubert ben armat, tirà l'espasa e, girant-se, comensaren la un a offendre e l'altre a deffendre, e entre ells fo gran bregua.

16 E la dona, qui obrint Arigúsio la cambra se era despertada, trobant-se tallat lo fil del dit, encontinent pensà que lo seu engan era descubert e que Arigúsio era anat encontrà Rubert: e avisant-se, prestament provehí en ço qui-s podia sdevenir e tantost cridà una sua serventa, de la qual ella molt fiava, qui tot lo fet sabia, e tant la pregà, que ella en persona se mes en lo loch de la dona, pregant-la que sens fer-se conèixer se leixàs reebre alguns colps ² si son marit los li donava, e que si ho feya que ella li-n retria tal guardó, que
 222ra 17 ella no hauria ocasió / de dolre-s d'ella. E tantost amagà lo lum qui en la cambra cremava e decontinent se-n isqué e, amagant-se en una part de la casa, comensà a sperar ço que li-n degués sdevenir.

18 E durant la brega entre Arigúsio e Rubert fo sentit per los vehins de la encontrada, per los quals encontinent

Arigúsio per pahor de ésser conegut, sens haver sabut qui era lo jove, irat e ple de mal talent, lexant-lo star, se·n tornà envert la sua casa; e pervengut en la cambra iradament comensà
19 a dir: "On est tu, malvada fembre, que yo no·t trop?" E anant-se·n al lit e cuydant-se pendre la muller, pres la serventa, e tant com ell pusqué menar les mans e los peus, tantes punyades e tants colps li donà, en tant que tota la cara li macà; e darerament li tallà los cabells, dient-li totstemps les majors vilanies del món qui may fossen dites a mala fembra.

20 E la serventa plorava totstemps fort, axí com aquella qui havia bé de què; e encara que ella moltes voltes digués "Oymè! per mercè e per amor de Déu, no pus!", la veu era axí trencada del plant que, Arigúsio era tant empatxat de la sua furor, que no podia discernir si era sua o de una altra fembra.

21 E havent-la batuda de mà de bon mestre e havent-li tallat los
22rb cabells, axí com / dit vos he, li dix: "Malvada fembre, yo no·t entén a tocar pus en altra manera, mas iré-me·n a tots germans e dir-los he les tues bones obres, e que vinguen a tu e que·n fassen ço que creeguen que sia llur honor e que te·n menen, car en aquesta casa tu no staràs may pus". E dit açò, isqué·s de la cambra, e tancant-li demunt, se·n anà tot sol.

22 E com madona Simona, qui tot ho havia hoÿt, senti lo marit fora de casa, obrí en la cambra e encès la lum e trobà la sua serventa tota plorosa e no sens rahó; la qual axí com mills poch la aconsolà e en la sua cambra la tornà, on despuys la féu
23 ben servir e governar. E axí tost com la·n hach treta, féu lo seu lit e aquell apparellà en manera que no fóra alguna persona

qui jutjàs que aquella nit algú en aquell hagués jagut; e encesa la làntia, se vestí e s encunçà axí com si aquella nit no s fos encara colgada; e encesa una lum e presos sos draps, al cap de la scala se posà a seure e comensà a cusir e sperar ço a què lo fet devia venir.

- 24 Arigúsio, exit de casa, axí tost com pusqué se n anà a⁴ casa dels germans de la muller, e aquí stant picà fins que fo sentit e encontinent li fo ubert. E los germans de la dona, qui eren tres, e llur mara, sentint que Arigúsio era a la porta, encontinent se levaren e, hagut lum, a ell vingueren, demanant
 222va quina e qual / era la ocasió que ell tot sol venia a quella
 25 hora e què anava cercant. Als quals Arigúsio començà a comptar del fil que trobà ligat al peu de madona Simona, fins al darrer mot de ço que trobat e fet havia; e per mostrar-los que ço que dit los havia era ver, los mostrà los cabells que cuydava haver tallats a la muller, pregant-los que vinguessen e que en açò fessen ço que de llur honor se pertangués, car ell no la
 26 entenia may tenir en casa. E los germans de la dona, malament corrussats, tenint per cert que era ver ço que ell los havia dit, anima[tl]s contra la dona, feren devallar entorxes e, ab intenció de fer un mal joch a madona Simona, se meteren en
 27 camí per anar en casa sua. La qual cosa vehent la mara d'ells, comensà a plorar pregant adés lo un adés l'altre que per amor de Déu no deguessen aquesta cosa axí leugerament creure sens

veure·n altres coses pus certes (car poria ésser que lo marit per altra ocasió fos animat contra la dona e poria-li haver fet mal e ara per excusació sua aportava aquestes noves), e dient que ella se meravellaval molt que açò li pogués ésser sdevengut, car ella conexia bé la sua filla, axí com aquella qui totstemps la havia nodrida, e sabia bé que ella no era de tals condicions; e per semblant los dix moltes altres paraules semblants de aquestes.

28 E axí anant parlant, pervingueren a casa de Arigúsio, e entrats dintre, comensaren a muntar demunt; e com madona Simona los començà a sentir dix: "Qui és allà?"

222vb 29 A la qual / un seu frare respòs: "Bé u sabràs, malvada fembra, qui és".

30 Dix lavors madona Simona: "Val-me Déu, e què volrà dir açò?" e levant-se enpeus dix: "Mos frares, vosaltres siats los benvenguts".

"E vós la maltrobada, muller" dix Arigúsio.

"Ay mesquina", dix la dona "e què és açò que vosaltres anats sercant a·questa hora tots tres?"

31 E aquests, [veent]-la seure e cusir e sens colp algú en la cara en què mostràs de ésser stada abatuda, axí com Arigúsio havia dit que tota la havia colpejada, de la primera vista se meravellaren e refrenaren lo moviment de llur ira e demanaren-li que·ls digués com era stat allò de què Arigúsio se clamava d'ella, menassant-la fort si no·ls deya veritat.

32 E la dona los dix: "Yo no·m scé què·s és açò que yo us degue dir, ne de què Arigúsio se degue clamar de mi". Arigúsio,

vehent-la, se tench per lo pus merevellat hom del món, car bé li recordava que ell li havia donades força més de mil punyades pel cap e per la cara, e ara la veyá axí com si açò no fos res
33 stat. E llavors los germans li digueren tot ço que Arigúsio los havia comptat del fil e del batiment e de tot, axí com se era
34 seguit. E lavors la dona, girant-se envert Arigúsio, dix: "Oymè
marit, e què és açò que yo oig? E per què-m fas tu tenir per
223ra mala fembra / ab tant gran vergonya tua, pus que yo no so a
tu malvada ne de fet ne de paraula? O home malvat e cruel, de
ço que Déu no sab me inculpes! Frech-te que-m digues com est
stat tu anit en aquesta casa e quina hora, car despuys que
fuist dinat yo no-t he vist, e com e on me has tu batuda, car a
mi no recorda".

35 A la qual Arigúsio comensà a dir: "Com, malvada fembra,
no anam nosaltres anit a dormir ensemps? e no torní yo après
haguí corregut darrera lo teu enamorat? e no-t doní yo tantes
punyades e tants buffets, que-n degueres ésser contenta? e no-t
tallí yo los cabells?"

36 E la dona respòs: "En aquesta casa no-t colquest tu
anit: mas jequiscam anar axò, car no us en puch donar altre
testimoni sinó les vertaderes paraules mies; mas vejá què és
37 açò que tu dius que-m has batuda e-m has tallats los cabells.
Vet-me ací: prech-vos que tots quants sou ací me mireu e vós
aytambé, e vejá on par senyal en la mia persona que vós me
hajau batuda: que yo no us consellaria que vós fósseu tan ardit
que vós me metésseu mà irada demunt, que, per la creu de Déu,
38 si u féyeu, hanch tan negra batuda no fes. E diets que-m havets

223rb tallats los / cabells: axò podeu haver en manera que yo no u
haja sentit, mas on haveu que yo u haja vist ne sentit? mas
lexau-me veure si·ls he tallats o no". E levant-se los vels del
cap, mostrà que no·ls h[al]via tallats ans los havia entegres.

39 Les quals coses vehent e oynt los frares e la mara,
comensaren a dir envert Arigüsió què era açò, car llur germana
bé havia provat lo contari de tot co que ell los havia dit:
"perquè vejам tu com provaràs co que·ns has dit".

40 Arigüsió stava axí com si u hagués somniat e pur
volguera dir, mas havia vergonya com allò que ell crehia
mostrar no era axí, e no·s gosava atrevir en dir res.

41 E la dona girant-se envert sos frares dix: "Mos frares,
yo veig que ell va sercant que yo faça co que yo may no volria
fer: co és que yo us compte les misèries e les dolenties sues;
e pus axí ho vol, jo u faré. Jo crech fermament que co que ell

42 vos ha dit li sia sdevengut e ha-u fet: veus com. Aquest bon
hom, al qual vosaltres en mala hora me donàs per marit, qui·s
anomena mercader e volria ésser creegut e deuria ésser pus
amoderat que un religiós e pus honest que una donzella, són
pochs vespres que ell no·s vaja embriagant per les tavernes e
adés ab aquesta mala fembra adés ab aquella se va ⁵deportant, e

223va fa star a mi sperant-lo tots vespres fins a mijanit e / fins
43 a matines en la manera que·m havets trobada. E so certa que,
com ell fo ben embriach, ell se mes a dormir ab alguna sua

trista e, stant ab ella, ha trobat lo fil al seu peu e puys féu
 totes aquelles giburries que compta, e puys crech yo que ell
 tornà ab ella e baté-la e tallà-li los cabells; e per ço com no
 és tornat encara bé en son seny, so certa que-s pensa que sia
 stada yo: e si vosaltres lo guardau bé en la cara, encara és
 44 mig embriach. Mas, quesvulla que haja dit de mi, yo no vull que
 vosaltres ho prengau sinó axí com d'un embriach; e pus que yo
 li perdó, yo vull que vosaltres per semblant li perdoneu".

45 E veus la mara de la dona qui, hoynt aquestes coses,
 comensà de fer gran ramor dient; "Per la creu de Déu, ma filla,
 açò no és de sofferir, ans li devem dar entenent al baccallar
 fastijós e vil que ell no era digne de haver una semblant
 fembra com est tu. E ja bastara prou que ell te hagués levada
 46 del fanch! Si en mal any pusca ell ésser mes, e ja devuymés no
 deu hom creure en les paraules de un mercader de merda d'ase,
 qui és vengut no sab hom d'on vestit de romagueres, ab la pell
 al cul e ab les calses als garrons: e encara no han valent de
 III sous, ja volen filles de gentils hòmens e de bones dones
 per mullers, e fan armes e dien 'Yo so d'aytal e d'aytal' e
 47 cuyden de casa mia fer axí com d'aytals que n'ich ha. Mas si
 mos fills me volien seguir mon consell, ells lo-n pagarien axí
 223vb com / ell mereix e-l farien viure axí com ell requer, qui no
 mereixia sinó que rossegàs continuament un tros de pa d'ordi
 mal assaumat. E volgués Déu donar a tu (qui eres la pus bella
 e la millor e pus honesta dona jova de tota Florença) a ell, e
 lo malvat no ha vergonya de dir a mijanit que tu est una
 putana, axí com si no-t conexíem! Mas per la fe de Déu, si

yo·n era creeguda, yo·n faria fer un tal castich, que podiria
 48 per tota Florença". E girant-se a sos fills los dix: "Mos
 fills, ja us deya yo que açò no podia ésser ver. Havets
 vosaltres [oït] com lo vostre bon cunyat tracta la vostra cara
 germana, lo mercaderol de quatre diners que ell és? Que, si yo
 fos axí com vosaltres, havent hoït ço que ell ha dit d'ella e
 fahent ço que ell ne fa, yo no fóra may contenta ne pagada si
 yo no·l levàs de terra; e si yo fos hom axí com so fembra, yo
 no volguera que altre sinó yo se·[n] empatxàs". E girant los
 ulls al cel dix: "O Senyor, e fe·l-ne trist lo embriach dolorós
 qui no ha vergonya de ço que fa a la mia cara filla!"

49 E los jóvens, vehent e oynt aquestes coses, se giraren
 envert Arigúsio e li digueren les majors vilanies qui may
 fossen dites a un dolent hom; e derrerament li digueren:
 "Nosaltres te perdonam aquesta axí com a un embriach, mas
 224ra guarda que per la / tua vida d'aquí avant nosaltres no
 sentiam semblants noves com aquestes són, car, si pus ne vénen
 a oйда nostra, nosaltres te pagarem de aquesta e de aquella"; e
 dit açò se·n anaren.

50 E Arigúsio romàs axí com a un desmemoriat, en si mateix
 no sabent si so que havia fet era ver o si u havia somiat, e
 sens parlar-ne pus lexà star la muller en pau; la qual, ab lo
 seu absegament que li féu, no fugí al peril sobredit ans encara
 après la via per poder fer en lo temps sdevenidor a tot son
 plaer, sens haver pus avant pahor del marit.-

1 Lida, muler de Nicóstrato, per fer creure a Pere que ella l'amave, matà l'esparver de son marit e li pelà la barba e li arencà hun quexal, e puy^s li féu veure com Pere se geye ab ella, e puy^s li féu creure que no era axí.

2 Tant havia plagut a tots la novella de Nahifile, que no és de dir ni de rahonar, en tant que lo rey posat que moltes vegades los hagués posat scilenci e comendant a Pàmphilo que seguís, gens per ço abstenir no se'n podien: mas pur com hagueren callat, Pàmphilo¹ comensà:

224ra 3 - Yo no crech, reverents / dones, que alguna cosa sia, posat que sia greu e duptosa, que qui ardentment ama, no's atrevesca de fer; la qual [cosa], posat que per assau novelles nos sia stat demostrat, no-res-menys yo us ho entén a mostrar molt millor ab una que us ne entén a dir, en què hoyreu d'una dona, en la qual en les sues obres fo pus favorable la fortuna 4 que rahonable. E per ço no consellaria yo a alguna que seguís les petjades de aquella de què devem parlar, per ço com totstemps no's dispon la fortuna en una manera ne són los

hòmens egualment axí ignorants.

5 En Grècia ha una ciutat molt antiga, la qual per virtut
dels seus reys és stada molt pus famosa que gran, en la qual fo
un noble hom appellat Nicóstrato, al qual ja vehí de la vellesa
la fortuna consentí per muller una gran dona no menys ardida
6 que bella, appellada Lida. Tenia aquest Nicóstrato, axí com a
noble hom e molt rich que era, molta companya e cans e aucells,
axí com aquell qui gran delit prenia [de la caça]; e entre-ls
altres seus familiars ne tenia hu molt abte, gentil e jove e de
bella persona, appellat Pere, lo qual Nicóstrato més que algú
7 dels altres amava e fiava. E d'aquest Lida se enamorà tant, que
ne die ne nit en altra part sens ell no podia haver son viure
ne son passament: de la qual amor, o que Pere no se'n avisàs o
que no u volgués, no mostrava que se'n curàs; de què la dona
224va portava intollerable pena en / son pensament.

8 E disponent-se del tot de fer-li'n haver sentiment,
apellada a ssi una sua cambrera appellada Luscha, de la qual
ella confiava molt, e sí li dix: "Lusca, los beneficis que has
reebuts de mi te deuen fer a mi obedient e feel: e per co
guarda que açò que yo-t diré al present alguna cosa no senta
9 jamay persona alguna sinó aquella que yo-t diré. Lusca, axí com
tu veus, yo so jova e fresca, plena e copiosa de totes aquelles
coses que alguna fembra pot desijar, e breument sinó de una
no-m puch clamar: e aquesta és que los anys del meu marit són
maça si ab los meus se mesuren, per la qual cosa de allò en què
les dones jóvens prenen més delit yo visch poch contenta. E pur
desijant-ho axí com les altres, a bona pensa yo en mi mateixa

he delliberat que, si la fortuna me és stada poch amiga de
11 donar-me axí vell marit, que sia yo amiga de mi mateixa. E no
sabent trobar manera en mos delits a la mia salut, per haver
axí bé compliment en aquest cap com en les altres coses, he
pres partit de voler que, axí com aquell qui d'açò és pus digne
que algun altre, que'l nostre Pere ab sos abrassament[is] hi
suplesca, e he en ell tanta amor posada, que no sent may bé
sinó com lo veig e d'ell pens: e si yo sens triga no'm trop ab
ell, certament yo crech que me'm morré.

12 E per ço, si la mia vida t'és cara, ab aquella millor
224vb manera que't parrà, li notifica la mia / sobirana voluntat e
sí'l prega de la mia part que li plàcia venir a mi la hora que
tu iràs ab ell".

13 E la cambrera, vehent la gran voluntat e la gran pena
de la dona, dix que era prest'a ésser obedient a sos manaments;
e encontinent que temps li parech, tirà Pere a un depart e on
mils pusqué ne sabé la embaixada de la sua dona féu. La qual
cosa oynt Pere se meravellà fort, axí com aquell qui may de
alguna cosa no's era apersebut; e duptant que la dona no fes
14 açò per temptar-lo, soptosament respòs: "Lusca, yo no puch
creure que aquestes paraules vinguen de la mia dona, e per ço
guarda tu ço que parles; e si d'ella vénen, no crech que de cor
les fassa dir; e si de cor ho diu, lo meu senyor me fa tanta de
honor, que yo no fari'a ell semblant ultrança per la mia vida;
e per ço guarda que d'aquí avant de semblant fet tu no'm parles
pus".

15 Lusca no esmayada per son parlar li dix: "Pere, e d'açò

e de totes les altres coses que la mia dona me coman te
parlaré, o-t plàcia o-t vinga en anuig: mas, segons que veig,
tu est una bèstia!"

- 16 E torbada de les paraules de Pere se'n tornà a la dona,
la qual oynt-li recitar la resposta (la qual oyda ²), desijà més
225ra morir que viure; e après alguns dies reparlà ab / la cambrera
17 dient: "Luscha, tu saps que per lo primer colp de la destal lo
gros arbre no cau en terra; perquè a mi par que tu de cap
primer retorns en aquell qui en mon prejudici novament vol
ésser leyal a son senyor, e prenent temps e spay covinent li
mostra la ardor de la mia amor, e en totes guises fes ton
enginy que la cosa haja bon efecte, per co que, si en tal
manera la cosa roman, yo mor, e ell pensant que fos stat
temptat; e axí com serquam amor, nos en seguiria oy e rancor".
18 E la cambrera, vehent la voluntat de la dona, la
confortà, e sercat Pere, lo trobà alegre e ben dispost e sí li
dix: "Pere, yo-t mostrí pochs dies ha en quant foch la tua dona
stà per la amor que-t porta, e ara de cap te dich que, llà on ³
tu en la duresa que l'altre jorn mostrist perseveres, sies cert
que ella viurà poch. Perquè yo-t prech de aconsolar-la del seu
desig; e llà on tu stigues pus en ta pertinàcia dur, axí com
yo-t tenia per un savi, yo-t hauré per un foll e per un pech,
19 no conexent quina glòria te és que una dona axí bella e axí
20 gentil e axí richa am a tu sobre totes altres coses. E après

pensa de quant est obligat a la fortuna, pensant que ella te
 haja pregat de semblant cosa, qui és delit de la tua joventut e
 21 reffugi de les tues necessitats! E pensa qual coneixs tu qui
 per via de delit stiga millor que tu, si savi est! qual altre
 225rb / trobaràs tu qui en armes e en cavalls e en arnès e en robes
 e en diners pusca star axí com faràs tu, volent consentir la
 22 tua amor en aquesta? Obri donchs la tua ànima e lo teu
 enteniment a les mies paraules e torna-te·n de ço que diguist,
 e recorde·t que una volta sens pus la fortuna se fa a carrera
 ab la cara alegre e ab la bocha uberta; la qual si lavors no és
 reebuda, despuys se troba pobra e mendicant de si mateix e no·s
 23 deu clamar pus d'ella; car ultra açò ella no vol que la
 leyltat qui·s té entre parents e amichs se tinga entre
 servidor e senyor, ans los servidors los ⁴ deuen axí tractar com
 24 los senyors tracten a ells. E penses tu que, si tu havies bella
 muller o mara o filla o germana qui a Nicóstrato plagués, que
 ell te servàs la leyltat que tu vols servir a ell de la sua
 25 dona? Tu est una bèstia si tu ho creus: hages per cert que, si
 ginyes ni prechs no y bastaven, que, quesvulla que te·n degués
 26 parer, ell hi metria la força. Tractem donchs ells e les sues
 coses axí com fan ells a nosaltres e a les nostres. E una del
 benefici de la fortuna e no la lances fora: fes-te al seu
 encontra e vinent reeb-la; e per cert, si tu no u fas, sens la
 mort qui a la tua dona ne seguirà, tu te·n penediràs tantes

4 ms. se (però és interlinial i esmena un los ratllat)

voltes, que tu'n vindràs a la mort"; e dit açò Lusca callà.

27 E Pere, lo qual moltes voltes sobre les paraules que
225va Luscha li havia dites havia pensat e pres partit que, / si a
5
28 ell tornava, que no fos pus squivada, e per ço respòs: "Veus
tu, Luscha, totes les coses que'm dius yo les conech per veres:
mas yo conech d'altra part lo meu senyor, qui és molt savi e
molt avist e met tots sos fets en mon poder, e tem-me fort que
29 ella de consell e de voluntat sua no u faça per temptar-me; e
per ço, si ella fa tres coses que yo li demanaré per major
seguretat mia, après ninguna cosa me demanarà que yo prestament
30 no la faça. Les quals coses són aquestes: primerament que en
presència de Nicóstrato ella li aucia lo seu bon sperver, e
après que'm trameta un poch de la barba de Nicóstrato e una de
les millors dents de Nicóstrato".

31 E dit açò, aquestes coses paregueren greus a la
cambrera e molt pus greus a la dona: mas Amor, qui és bona
confortadora e gran meestressa de consells, la féu delliberar
fer-ho, e per ço per la sua serventa li tramès a dir que ço que
ell havia demanat ella era presta de complir; e ultra açò, per
ço com ell reputava per tant savi Nicóstrato, li promès que en
presència sua ab Pere se aconsolaria e que a Nicóstrato faria
creure que no era ver.

32 Pere ladonchs comensà a sperar ço que devia fer la
gentil dona: la qual en aquells dies dix que volia dar

compliment a les coses que Pere li havia comendades, en les
 225vb quals diligentment entès. En tant que's sdevench / que en
 aquells dies Nicóstrato convidà alguns gentils hòmens parents e
 amichs seus a dinar, axí com moltes voltes havia acostumat de
 fer; e havent ja levades les taules e ella vestida de una bella
 roba verda e aparellada molt richament, vench en aquella sala
 on eren los convidants e lo marit; e vehent-ho Pere e tots los
 altres, se'n anà a la barra on stava lo sperver que Nicóstrato
 tenia tant car, e desfermant-lo axí com si en la mà lo volgués
 pendre, prenent-lo per los pits ne donà un gran colp a la paret
 e aucient-lo.

33 Nicóstrato, corrent envert ella, cridà: "Oymè dona, e
 què has tu fet?" E ella, no curant de respondre al marit, se
 girà als gentils hòmens qui ab ells havien menjat e dix:
 "Senyors, mal pendria venjança d'un rey qui-m⁶ fahés despit,
 34 si no havia ardiment de pendre-la de un sperver. Vosaltres
 devets saber que aquest sperver me ha tolt lo temps qui a mi és
 donat de haver plaer de mon marit; e açò per tant com tots
 matins, axí com la alba se declara, mon marit se levava del meu
 costat e prenia lo sperver e muntava a cavall, anant-se'n al
 pla per veure-l volar; e yo, axí com me veets, romanch al lit
 35 sola e malcontenta; per la qual cosa yo he haguda moltes voltes
 226ra voluntat de fer ço / que ara he fet, e per alguna altra rahó
 no he stat sinó que sperava de fer-ho devant hòmens qui fossen

Justs jutges de la mia clamor, axí com yo crech que vosaltres sereu".

36 E los gentils hòmens, oynt-la e crehent que per aquella rahó que les paraules sonaven e no per altra ho hagués fet, se rieren tots, e girants-se envert Nicóstrato, qui torbat stava, li comensaren a dir: "Nicóstrato, per ma fe, la dona ha ben fet de venjar la injúria que l'esperver li havia feta moltes voltes!", e ab diverses paraules sobre la matèria, stant ja la dona en la cambra, tornaren lo fet del cugul de Nicóstrato en joch e en rialles.

37 E Pere, qui tot açò hach vist, dix en si mateix que altre principi havia dat la dona a les sues amors que ell no pensava.

38 Mort donchs per Lida lo sperver, no passaren molts jorns que, stant ella en la sua cambra ab Nicóstrato, al qual mostrava més amor que may no havia fet, carendejant-lo ab ell comensà a burlar, e ell per solàs tirant-li los cabells li donà ocasió de portar a conclusió la segona cosa qui a ella era demanada per Pere: e prestament ella girant-se, pres uns pochs del pèls de la sua barba e somprient tirà-ls-hi tant fort, que

39 tots los li arrencà. De la qual cosa enfellonint-se Nicóstrato,
226rb ella dix: "A Sancta Maria, marit / senyor, e tantost vos enfelloniu! de què feu tan mala cara? per V o VI pèls que he tirats de la barba sou tan felló? Beneýt sia Déu! Bé par que vós no sentíeu com me tiràveu los cabells de cap, de què
40 encara-m dol, sens que yo no-n he res dit!" E axí d'una paraula en altra tornaren continuar llurs jochs, e la dona

cautelosament guardà los cabells de la barba que tirats li havia e lo die mateix los donà al seu car amant.

41 E de la terça cosa entrà la dona en pensament: e axí com aquella qui era de gran enginy e amor, qui la feya pus abte e pus sabent, en un punt se hach pensat quina manera daria per
42 donar-li compliment, e encontinent pres un tal partit. Havia Nicóstrato en casa dos jóvens fadrins gentils hòmens de natura, qui per llur pare li eren stats comanats perquè en casa sua aprenguessen alguns bons costums, lo un dels quals com Nicóstrato menjava li tallava devant e l'altre li donava a beure; als quals la dona fahent-los appellar abdosos cautelosament, los donà entenent que la boca los podia fortment e que Nicóstrato d'acò havia sentiment: perquè·ls pregava que, servint-lo ne en altra manera, a ell no·s acostassen en manera que·ls pusqués sentir, ans tirassen lo cap enderrer lo més que pusquessen, en tal manera que Nicóstrato no·ls sentís, e que·s
43 guardassen que a persona del món no u diguessen. E los jóvens,
226va crehent-ho axí, li / comensaren a tenir aquella manera que la dona los havia mostrada; per la qual rahó Lida demanà una volta a Nicóstrato: "Nicóstrato, sou-vos vós apersabut d'acò que aquests jóvens fan com vos serveixen?"

44 Dix Nicóstrato: "Per ma fe hoc, e yo volia demanar per què ho fan".

45 Al qual la dona dix: "No fassau, car yo us ho diré: yo per no fer-vos-ne anuig m'o he callat molt ha, mas ara com veig
46 que altri ho sent, no és pus de celar. Sapiau que acò no ve per alre sinó perquè la bocha vos put fort ferament: no·m scé quina

se és la ocasió, car acò no solia ésser; e sapiats que acò és una bruta cosa a vós, qui haveu usar ab gentils hòmens, e per ço deuriem trobar manera de saber què és e de què ve".

47 Lavors Nicóstrato dix a la muller ja què podia ésser, e si ell hauria en la bocha alguna dent qui fos podrida.

48 Al qual dix Lida: "Per ventura hoc"; e menant-lo-se'n en una finestra, li féu obrir la bocha, e pus hach guardat d'una part e d'altra dix: "O Nicóstrato, marit meu, e com haveu tant puscut sofferir acò? Car vós ne haveu una de aquesta part la qual, segons que-m par, no solament és menjada ans és tota podrida, e certament, si vós la teniu gayre en la bocha, ella guastarà aquelles qui li stan als costats: perquè yo us consellaria que la us trasquésseu ans que la cosa fos més sentida".

226vb 50 Dix lavors Nicóstrato: "Muller, / pus que a tu par que-s dege fer e a mi plau, sens pus a dir tramet per un barber lo qual la-m traga encontinent".

51 Al qual la dona dix: "No plàcia a Déu que per aquesta rahó hic vinga mestre, car a mi apar que ella stiga en manera
52 que sens mestre yo mateix la us trauré bé. E d'altra part que aquests mestres són axí cruels en fer aquestes coses, que-l cor en alguna manera no-m poria sofferir que yo us ves fer mal a altri; e per ço del tot yo mateixa ho vull fer, e almenys, si us fas gayre mal, lexar-vos he encontinent, e lo mestre no u faria".

53 Nicóstrato volent complaure a la voluntat de la muller, dix que era content; e decontinent tramès al[ls] ferros qui en

tal acte son necessaris, e gitant tothom de la cambra sinó tant
solament Lusca (la qual retench per ço com era consenta en los
affers) e tancant-se dedins, féu stendre Nicóstrato sobre un
tepit, e metent-li les tenalles en la boca e presa una de les
dents, posat que ell cridàs fort per la gran dolor que passava,
tinent ella ferm e tirant de la una e de la altra, tant tirà
54 que la una dent li-n menà; la qual abtament encontinent hach
227ra amagada, e mostrant-ne / una altra que-n tenia en la mà a
ell, qui dolorós e quaix mig mort era, e li féu creure que era
55 aquella e que la li havien tret de la bocha. E ell crehent-ho,
posat que sostingués molt greu pena, pus que veyà que-n era
fora, molt se-n aconsolà e li parech ésser guarit: e confortat
56 e adés ab una cosa adés ab altra, se isqué de la cambra. E la
dona, presa la dent, la tramès al seu amant: lo qual, ja cert
de la sua amor, ⁷ se era a tot son plaer aparellat.

57 E la dona, desigosa de fer-lo pus segur, parent-li que
una hora fossen mil fins que ab ell fos, volent-li allò que
profert li havia attendre, fahent semblant que era malalta e
venint-l'a visitar un jorn après menjar Nicóstrato, no vehent
ab ell altre sinó Pere, lo pregà per lo gran anuig que passava
58 del seu mal li degué ajudar a menar-la fins al jardí. Perquè
Nicóstrato de la una part e Pere de la altra la amenaren fins
al jardí e en un prat al peu d'un bell perer la posaren; e com
hagueren stat una peça, la dona, qui ja havia fet informar Pere

de ço que havia a fer, dix: "O Pere, yo he gran desig de haver
 de aquelles peres, perquè⁸ t prech que y munts e que me'n
 hages un parell.

227rb 59 E Pere / prestament muntà sus e començà a llençar de
 les peres: e mentre les llençava comensà a dir, segons que ja
 entre ells era emprès: "O mossènyer, e què és açò que vós feu?
 e vós, madona, com no haveu vergonya de sofferir-ho en
 presència mia? e pensau-vos que yo sia orb e que no'm veja? Ara
 éreu tant malalta e tantost sou stada gorida per fer tals
 coses? les quals, si fer-les volíeu, podíeu fer en una de
 tantes belles cambres que haveu: e per què no us ne anau en
 qualqua una? e seria pus honest a vosaltres que fer-ho devant
 mi!"

60 La dona girant-se al marit dix: "Què diu en Pere? Yo
 crech que frenètich sia tornat".

61 Dix lavors Pere: "Madona, madona, no só frenètich: mas
 creets vós que yo no'm vege?

62 E Nicóstrato hoynt aquestes coses se meravellà fort e
 dix: "Pere, verament yo crech que tu somies".

63 Al qual Pere respòs: "Mossènyer, yo no somiu, ne vós
 aytantpoch no somiau, ans vos quermenau bé, que si axí's
 quermenava aquest perer, no ych romandria alguna pera".

64 Dix lavors la dona: "Ay marit, e què pot ésser açò?
 poria ésser que per quelques arts li paregués ésser ver ço que

diu? Si Déu me ajudi, si yo fos sana axí com so ja stada, yo muntara dalt per veure quines meravelles són aquestes que aquest diu que veu".

65 E Pere stant en lo perer pur deya e continuava aquestes
227va paraules que comensades havia; / al qual Nicóstrato dix:
"Devalla devall Pere" e, ell devallat, dix com fo devall: "E
què és açò que dius que veus?"

66 Al qual Pere dix: "Yo crech que vós me hajau per
desmemoriat o us pensàveu que yo dormís e no veyia yo a vós
demunt madona, pus voleu que us ho diga; e puyis devallant, vos
ne viu levar e posar-vos a seure en aquest loch on vós sou
ara".

67 "Ara crech fermament" dix Nicóstrato "que vós
desmemoriajau, car nosaltres no·ns som moguts d'ací on ara
som".

68 Al qual Pere dix: "E què·ns en cal fer quèstió? Yo pur
vos viu; e si us viu, viu-vos sobre ço del vostre".

69 E Nicóstrato pur se meravellava e la muller, qui als no
desijava, dix: "Marit, per ma fe gran plaer hauria que vós
vésseu què és açò qu'en Pere diu que ha vist".

E lo marit, qui per semblant desijava de saber què era,
muntà sus al perer; al qual com hi fo, la dona ensemps ab Pere
se comensaren a solacar; la qual cosa vehent Nicóstrato comensà
a cridar: "O mala fembra, què és axò que tu fas? E tu, Pere, de
qui yo més me fiava, com pots cometre tal trahició? e dient-ho
axí comensà a devallar del perer.

70 E la dona e Pere digueren: "E què és axò, sènher? car

nosaltres aci sihem"; e ells vehent-lo devallar se tornaren a seure en lo loch e en aquella guisa que leixats los havia. E
227vb com Nicóstrato / fo devallat e viu aquests llà on leixats los havia, los comensà a dir vilanies.

71 Al qual Pere dix: "Mossènyer, ara verament vos atorch yo que axí és com vós me dèyeu debans, que yo·m veyà falsament com era al perer, car semblantment veig que vós ho havets vist.

72 Mas pur yo deya veritat que m'o semblava, e neguna cosa vull que·m fassa testimoni sinó los vostres ulls: e pensau que en aquesta hora la vostra dona, la qual és molt honesta e pus sàvia que altra, si ultratge vos volia fer, se guardaria de fer-ho devant vostres ulls. De mi no us ne vull alre dir sinó
9 que abans me leixaria squarterar que yo u pensàs, quant més que en aquest loch ho vingués fer ne en vostra presència.

73 Perquè de cert la malícia deu partir d'aquest vostre perer; per ço com a mi per semblant tot lo món no·m haguera fet descreure que vós no us fósseu jagut carnalment ab la vostra dona, si yo no hagués hoyt dir a vós que us hagués paregut que yo fes ço que yo scé certament que may no he pensat, quant més que u hagués fet".

74 La dona après, qui quaix tota torbada se era levada enpeus, comensà a dir: "E en mala ventura sia, que yo [no] so
228ra tornada tant horada / e ab tant poch sentiment que, si yo volia fer tals tristicies com vós diets que haveu vistes, que

75 yo les vingué fer devant vostres ulls. Siau cert que, si voluntat me-n venia, yo no vindria ací, ans me sabria amagar en una de les nostres cambres en guisa e en manera que hauri'a ésser gran meravella que vós ho sabésseu jamay".

76 Nicóstrato, al qual paria bé ver ço que deya lo un e l'altra, que ell[s] aquí devant ell may en tal acte no-s deguessen ésser acordats, e leixades star les reprehensions e les paraules de tal matèria, comensaren a parlar de la novitat del perer e del miracle de la vista qui axí-s cambiava com hom muntava sobre lo dit perer.

77 Mas la dona, qui de la opinió de Nicóstrato mostrava haver haüda gran ira e-s mostrava molt torbada, dix: "Verament aquest perer no farà may pus a mi ne a altre dona
78 semblant vergonya, si yo puch". E per ço Pere encontinent anà a portar una destral, e en aquella hora mateixa prengueren venjança del perer tallant-lo, posat que fos stat millor al cap de Nicóstrato, lo qual sens consideració alguna se leixà tantost abaxar los ulls de la pensa e del enteniment: "posat que tu has entès paregués ço que tu dius, per alguna cosa no
228rb devies del judici / del teu enteniment consentir que fos axí".

79 Pere prestament anà a la destral e tallà lo perer: al qual com la dona lo viu caygut, dix girant-se envert Nicóstrato: "Pus yo veig abatut lo enemich de la honestat, lo meu despler se-n és anat"; e a Nichóstrato, qui benignament la-n pregava, perdonà ab tal condició: que pus avant no li avengués jamay de presumir, de aquella qui més que si mateixa

lo amava, una semblant cosa.

80 E axí lo miserable de marit scarnit ab ella ensemps e
ab lo seu enamorat se'n tornaren en casa, on moltes voltes
despuys Pere pres de Lida e Lida de ell, ab major ayre, plaer
e delit la hu del altre. Sí Déu ne do a nosaltres,-

1 Dos senesos amaven una dona, e la hu era son compare, qui morí
e tornà al companyó segons la promesa feta entre ells e comtà-
li so que·s feye en l'altre món ne quin pecat era fer-ho a sa
comare.

2 Restava solament el rey a novellar; lo qual après que
viu les dones acada¹des, qui del perer tallat qui culpa no
havia se dolien, comensà:

3 - Manifesta cosa és que tot just rey primerament deu
ésser servador de la ley feta per ell, e si alre·n fa, deu
ésser digne de punició e no deu ésser tengut / per rey: en lo
228va qual peccat e reprehensió a mi, qui vostre rey so, quaix so
4 constret de caure. És ver que yo ayr doní ley a nostre
rahonament fahent-ho ja ab intenció de no voler en aquest die
usar del meu privilegi, ans rahonar ensemps ab vosaltres
5 d'aquell rahonament que vosaltres totes haveu rahonat. Mas
vosaltres no tant solament haveu rahonat co que yo havia
ymaginat de recomptar, ans sobre aquelles altres coses e molt
pus belles que yo no havia pensat haveu dit, e posat que yo

1 cal entendre: aquedades

enserch en la mia memòria, no-m puch recordar que yo en
semblant matèria pusca dir cosa qui a les demunt dites se
6 pagàs. E per ço, divent peccar en les leys per mi mateix fetes,
axí com a digne de punició me profir, apparellant a tota esmena
7 a què sia tengut de fer. E tornant al meu privilegi usitat,
dich que la novella dita per Lisa del compare e de la comara e
aprés de la bestialitat dels senesos an ² tanta força, que,
leixant star les beffas fetes als modorros de marits per llurs
sàvies mullers, me tira a comptar-vos una novelleta d'ells: la
qual, encara que-n hi haja assau coses de aquelles qui creure
no-s deuen, no-res-menys serà en part plasent de scoltar.

8 Foren una volta en Sena dos jóvens menestrals, dels
228vb quals lo un havia nom Tingótsio e l'altre Menúsio / de Tura,
e habitaven en un loch de la ciutat appellat la Porta Celaya; e
aquests dos per gran amistat contínuament usaven e-s acostaven
9 lo un ab altre, e segons apparia se amaven molt. E anant, axí
com los hòmens van, a les seglésies e als preychs, moltes
voltes havien hoÿt preÿcar de les penes e de la glòria que les
ànimes d'aquells qui moren han, segons los mèrits que havien
guanyats; de la qual cosa desijant de saber novelles e no
trobant manera, ensemps se prometeren que qualque morís primer
d'ells, en aquell qui seria romàs tornaria e dir-li hia
novelles de ço que ell desijaria: e açò afermaren ab jurament.

10 Havents-se donchs aquesta prometensa feta e usants

ensemps com dit vos he continuament, se sdevench que Tingósio fo fet compare de un Ambrosino Encelmeu qui stava en Sena, el qual de una sua dona appellada madona Nuta havia hagut un fill.

11 Al qual Tingósio visitant alguna volta aquesta sua comara, la
 3 qual era una bella e molt graciosa dona, no contrestant lo compadresch se enamorà de ella; e Menúsio per semblant, plaent-
 12 li molt e oynt-la molt loar a Tingósio, la amà. E d'aquesta amor se guardaven lo un del altre, mas no per una mateixa
 229ra ocasió: / car Tingósio se guardava de descobrir-ho a Menúsio, per ço com li paria fer gran dolentia de amar la comara e haguera gran vergonya que algú ho hagués sabut; e Menúsio no se'n guardava per axò mas per ço com ja's era avisat
 13 que ella pleye molt a Tingósio, e entre si mateix deya: "Si yo descobre açò a Tingósio, ell pendrà gelosia de mi, e podent parlar ab ella en ço que porà me metrà en oy, e en aquesta manera may cosa qui a mi plàcia d'ella no poré haver".

14 Ara, amant aquests dos jóvens axí com dit vos he, se sdevench que Tingósio, lo qual era molt pus dextre de poder complir a la dona tots sos desigs, tant sabé fer e ab actes e ab paraules, que ell hach de ella tots sos plaers; de què Menúsio se apersabé bé, e posat que molt li desplaqués, pur sperava que una volta pervengués a la fi del seu desig, per ço que Tingósio no hagués matèria de guastar ne empatxar-li sos fets, e feya semblant de no apersebre-se'n.

15 E axí amants-se los dos companyons, lo hun pus
leialment que·l altre, se sdevench que, trobant Tingósio les
possessions de la cambra tant dolses, tant s'i enfangà e /
229rb tant les lavorà, que una gran malaltia li·n vench; de la qual
aprés alguns dies agreujant-se tant fort que, no podent-la
16 sostenir, transpassà d'aquesta vida. E tres dies après que fo
passat d'aquesta vida, que abans creu que no havia poscut, se·n
vench, segons que la prometensa que havia feta, en una cambra
de Menúsio e aquell, lo qual dormia fort, cridà.

17 E Menúsio despertant-se dix: "E qui est tu?"

18 Al qual respòs: "Yo so Tingósio, qui, segons la
prometensa que·t fiu, so vengut a tu per dir-te noves del altre
món".

19 Del qual Menúsio se spaventà com lo viu, mas puys
reasegurant-se dix: "Frare meu, tu sies lo benvengut!", e après
li demanà si ell era perdut.

20 Al qual Tingósio respòs: "Perdudes són les coses: e
22 donchs com seria yo assi, si yo fos perdut? Constret so bé, per
los peccats que he comesos, en greus penes e angoixes".

23 E llavors demanà particularment Menúsio quines penes se
donen per les persecussions dels peccats qui deçà se cometen, e
Tingósio les hi dix totes. E après li demanà Menúsio si deçà
volia que fes algunes coses per ell. Al qual Tingósio respòs
que hoc, ço és que fes dir per ell misses e oracions e fes
almoynes, e açò per tant com aquestes coses ajuden molt a
229va aquells qui dellà són; al qual Menúsio / dix que u faria
volentera.

24 E partint-se Tingósio de Menúsio, se recordà de la
comara, e levant lo cap dix: "Vet què·m recorda, Tingósio: de⁴
la comara ab la qual tu·t jeyes com eres decà, quina pena te·n
és donada d'ella?"

25 Al qual Tingósio respòs: "Frare meu, com yo fui dellà,
hi arribà un qui paria que sabés tots los meus peccats de cor,
lo qual me comendà que yo anàs en aquell loch en lo qual yo
port ab gran pena les mies culpes, on yo trobí molts
companyons en aquelles mateixes penes condemnats; e yo stant
entre ells e recordant-me de açò que fet havia ab la comara e
sperant molt major pena que aquella qui·m era donada, stant yo
26 en un gran foch e molt ardent, tot de pahor tremolava. La qual
cosa sentint hun qui·m era al costat dix: 'Què has tu més que
los altres qui aquí són, que axí tremoles en lo foch?'⁵ 'O',
diguí yo 'amich meu, yo he gran pahor del j·y que yo sper d'un
27 gran peccat que yo fiu'. E aquell lavors me demanà quin peccat
era aquell. Al qual yo diguí: 'Lo peccat fo tal, que jo·m jaguí
ab una mia comara, e tant ho usí, que yo me·n desnaturí e·n
229vb 28 morí. E / ell lavors, faent-se beffa de mi, me dix: 'Ve,
bèstia, no dubtes, que decà no·s té compte algú de comares!';
29 la qual cosa oynt yo tot me·n assegurí". E dit açò e clarejant
ja lo jorn, dix:⁶ "Menúsio, stà con Déu, que yo no puch star
pus ab tu"; e soptosament se·n anà.

4 ms. Tingusio (la u és romanalla de la correcció de Menusio
per Tingosio 5 ms. loch (superposat a fo) 6 ms. me dix

30 Mendósio, havent hoÿt que dellà algun compte no-s tenia de les comares, comensà-s a fer beffa de la sua peguesa, per ço com ja-n havia dites moltes; perquè leixada anar la sua ignorància, per avant tornà savi. Les quals coses si frare Arnau hagués sabudes, no li calguera haver tant treballat en induhir la sua comara.-

1 Céfiro era levat per lo sol qui al ponent se acostava,
quant lo rey, finida la sua novella, no restant a dir altre,
230ra levant-se / la corona del cap, la posà sobre lo cap de
Laureta dient: - Madona, yo us coronaré de vós mateixa reyna de
la vostra bergada -(per ço dix 'de vós mateixa': com ella havia
nom qui significava laor, e com la garlanda de la senyora fos
de llor; per ço diu 'madona yo us coronaré de vós mateixa')- e
axí com a dona comandareu devuymés ço que cregau que sia plaer
de tots e ordinació vostra.-

2 E Laureta, après fo feta reyna, fahent cridar lo
senescal, li comendà que ordenàs que en la plasent vall
prestament fossen meses les taules, perço que puys a llur ayre
se'n pusquessen tornar al palau; après ço que a fer havia,
3 mentre lo seu regiment duràs, li divisà. E puys, girant-se a la
companya, dix: - Dioneo volch hir que huy se rahonàs de la[s]
beffes que les dones fan als marits; e si no fos que yo no
vull mostrar de ésser vendicativa, yo diguera que demà degué
hom rahonar de les beffes que ls marits fan a les mullers, de
4 les quals no haguérem fretura de trobar. Mas jequiscam star
açò, e dich que quescú pens de dir d' a q u e l l s
s c a r n s que tots j o r n s o d o n a
a h o m o h o m a d o n a o u n h o m
a a l t r e h o m s e f a n ; e crech que en
aquesta forma farem no menys ne menors menys plasents

rahonaments que vuy se són fets-; e dit axí, fins a la hora del sopar licencià cascuns de la bergada.

5 Levaren-se donchs les dones e los hòmens, e molts
d'aquells anaven descalsos per la clara aygo, e molts /
230rb 6 altres sota les arboredes e sobre los verts prats deportant. E
Dioneo e Phiameta gran peça cantaren ensemps de Arcita e de
Palamone: e axí de variables e diversos delits en aquell temps
prengueren fins a la hora del sopar. La qual après que fo
venguda, allats del pèlech a taula se posaren, e aquí ensús més
de mil aucells cantaven a la freschor d'aquell oreig suau qui
entorn d'aquelles muntanyes nexia, e sens alguna moscha
7 reposadament e ab gran alegria soparen. E levades les taules,
après que la placent vall hagueren encircuïda, stant encara lo
sol alt, segons a la llur reyna plagué, envert la llur usada
instància ab lentos passos prengueren lo camí; e motejant e
xinxiant de bé mil coses, axí bé d'aquelles qui en aquell die
eren stades rahonades com de qualsevulla altres, al bell palau
8 assau veýns de la nit pervengueren. On ab freschs vins e ab
confits lo treball del petit camí ne gitaren, e entorn de la
bella fontana de present foren sus lo densar ab lo so de la
9 cornamusa de Tíndaro e après d'altres solennes insturments. E a
la fi la reyna comandà a Philomena que digués una cançó; la
qual comensà axí:

15 Aquesta cançó féu extimar a tota la bergada que nova e
placent amor strenyia Philomena, per co com per les paraules
d'aquella mostrava que més avant de la vista n'avia sentit,
1

tenint-lo-y a gran enveja. Mas pus que la sua cançó fo finida,
230va recordant-se la / reyna que lo die següent era divendres,
16 plasentment dix a totes: - Vosaltres, nobles dones, e
vosaltres, gentils hòmens, sabeu que demà és aquell die qui a
la passió del nostre Salvador és atorgat, al qual, si bé us
recorda, nosaltres devotament celebrem stant reyna Nehiphile e
als rahonaments delitables donam loch; e semblantment fahem al
17 dissapte subsegüent. Perquè,² volent seguir lo bon eximpli
qui ns fo fonat per Nehiphile, extim que és honesta cosa que
demà e l'altre, segons en los dies passats fem, nos stigam del
nostre novellar, e açò a memòria de la salut de les nostres
ànimes.-

18 E dit açò, plagué a totes lo devot parlar de la llur
reyna; de la qual licenciats, com fos ja bona peça de nit
passada, totes anaren a reposar.

[VUITENA JORNADA]

2 Ja en la sumitat dels pus alts munts aparien, lo
diumenge matí, los raigs de la següent lum e, totes les ombres
partides, manifestament les coses se conexien, com la reyna
levant-se ab tota la companya, anant primerament per les
rosades erbes, e puyes ensús la mija tèrcia en una sgleyeta llur
vehina visitant, en aquella lo divinal offici scoltaren. E
tornant-se'n a casa, après que ab gran alegria e ab festa
hagueren menjat, cantaren e densaren un poch; e après,
3 licenciats de la reyna, qui volch anar a reposar s'i anà. Mas
havent lo sol ja passat lo cercle del migdie, com plagué a la
230vb reyna de novellar, / totes après dellà de la bella fontana se
posaren a seure, e per comendament de la reyna Nehiphile
comensà axí:

1 Gulfardo manlevà de [Gas]paruolo certa quantitat de dinés, la donà a sa muler perquè's pogés gaure ab ella, e dix-li que eren aquels dinés que son marit li avie prestats.

2 -Pus axí plau a Déu e a la reyna que yo ab la mia novella degue donar a la present jornada comensament al novellar, a mi plau. E per ço, amoroses dones, com açò sia cosa de què moltes voltes se ha rahonat (de les beffes que les dones han fetes als hòmens), a mi plau de rahonar-vos-ne una feta de un hom a una dona: no que per ço entena en aquella blasmar ço que'l hom féu ne dir que la dona fos ben revestida, ans per loar l'om e blasmar la dona e mostrar que encara los hòmens saben enganar a qui'ls creu, axí com aquells qui a elles crehen
3 són enganats. És ver que, qui volgués pus primerament parlar, ço que yo dech dir no seria dit enganar ans seria dit mèrit: e per ço, com açò sia cosa que quescuna dona deu ésser molt
231ra honesta e la sua castedat deu guardar axí com / la sua vida e per alguna ocasió no's deu conduhir a contaminar-la (e com açò no pusca totavia, axí com se pertany, servir per la nostra fragilitat), afferm aquella ésser digne del foch la qual en açò
4 per preu se condueix; mas a qui per amor, coneixent les sues
forces flaques, pervé, per jutge li mereix ésser perdonat, axí

com, pochs dies ha passats, nos mostrà Philóstrato que·s era seguit e observat en madona Filipa.

5 Fo una volta en la ciutat de Milà un alamaný hom d'armes, lo qual stava aquí al sou del senyor de Milà, lo nom del qual fo Gulfardo, hom molt valent de la sua persona e molt leyal en aquells a qui servia; e per semblant era molt leyal en aquells qui de diners contribuýen ab ell e liberal tornador en aquells qui li·n prestaven. E per sa bondat e libertat trobava molts mercaders qui ab molt menys guany que a algun altre li
6 prestaven de grans quantitats de moneda. E stant aquest en semblant manera en Milà, se enamorà de una dona assau bella appellada madona Ambrosina, muller d'un rich mercader appellat Gaspar Cagafràtsio, lo qual era assau coneixent seu e amich: e amant-la assau discretament, sens que lo marit ne altra persona no se·n apersebé, li tramès un jorn a dir e a suplicar que li
231rb de la sua, e que era / prest de fer tot ço e quant ella li
7 comandàs. E après de moltes paraules vingué en aquesta conclusió, que ella era presta de fer tot ço qui a ell fos placent ab que dues coses ell fahés: la una, que d'agò algú no sabés res; l'altra sí és que, com ella hagués gran mester per algunes sues necessitats CC florins d'or, que ella volia que ell, qui gran rich hom era, que·ls li donàs, e après ella totstemps seria al seu servey.

- 8 E Gulfardo oynt la glotonia d'aquesta, desdenyós per la viltat de la dona la qual ell crehia que fos una valent dona, quaix tota la sua amor se transpostà en oy e pensà encontinent en enganar-la: e tramès-li a dir que era molt content de fer tot ço que ella volria e ell poria; e per ço li tramès a dir que quant ella volgués que ell anàs a ella, que ell li aportaria bon recapte, e que d'aquesta cosa algú no sentiria res, sinó un seu companyó de qui ell fiava e totstemps anava en
- 9 sa companyia en tot quant feya. E la dona, axí com a desestruga, fo contenta e tramès-li a dir que Gaspar son marit devia anar d'aquí a pochs dies per alguns affers seus fins en Gènova e que lavors ella trametria per ell.
- 10 Gulfardo oynt açò pensà una nova malícia, e anà-se·n a Gaspar e sí li dix: "Gaspar, yo stich per a fer un fet meu per lo qual he mester CC florins d'or, los quals yo vull que tu·m prests ab aquell guany que tu·m acostumes de prestar les altres / voltes". E Gaspar dix que volentera e decontinent li comptà los diners.
- 11 E après pochs dies Gaspar partí per anar en Gènova, axí com la dona havia dit; e encontinent que se·n fo anat, la dona tramès per Gulfardo que vingués a ella e que li aportàs los CC
- 12 florins. E Gulfardo pres lo seu companyó e encontinent se·n anà a casa de la dona; e trobant-la que·l sperava, la primera cosa que féu, li mes en mans los CC florins, present lo companyó, e sí li dix: "Madona, ja·veu aquests diners: donau-los a vostre
- 13 E la dona pres los diners e no·s avisà perquè Gulfardo

ho havia dit axí, ans pensà que u havia dit per ço que son companyó no's avisàs que per aquella rahó los ⁷li donàs, e per ^{7e} ço li dix: "Yo ho faré volentera, mas yo vull veure abans quants són"; e buydant-los demunt una caixa, los comptà e trobà
 14 que eren CC. E après ella molt contenta tornà a Gulfardo e pres-lo per la mà e menà·l·se·n a la cambra, e no solament aquella volta mas moltes d'altres, abans que lo marit tornàs de Gènova, de la sua persona lo féu content.

15 E tornant Gaspar de Gènova, de present Gulfardo ensercà la hora que Gaspar fo ab la muller, e anà-se·n a ell e en presència de la muller dix: "Gaspar, los diners, ço és los CC florins d'or, que vós me prestàs, no havent loch ço per què·ls
 231vb / havia manlevats, decontinent los torni assí a madona vostra e·ls li doni: perquè·t prech que·m dampnes lo meu compte".

16 E Gaspar, girant-se a la muller, li demanà si·ls havia haguts; e ella, qui aquí veyà lo testimoni, no ho sabé negar e dix: "Ver és, mas no·m era encara recordat de donar-los-vos".

17 E dix llavors Gaspar: "Gulfardo, yo so content; anau en bona hora que yo dampnaré lo vostre compte".

18 E encontinent Gulfardo se·n anà, e la dona romàs
 2
 scarnida e donà al marit lo deshonest preu de la sua dolentia: e axí lo amant sens cost algú gaudí la amor de la sua dona tant amada.-

1 Lo prevere de Vallonga se gagué ab madona na Belcolor e lexà-li T-
 penyora lo seu manto, e après li féu manlevar un morter: e puy
 tornant-li lo morter cobrà lo manto, lo quall dix que li avia
 lexat penyora.

2 Granment loaven tots egualment los hòmens e les dones
 ço que Gulfardo havia fet a la malvada milanese, com la reyna
 girant-se a Pàmphilo somprient li comandà que seguís; per la
 qual cosa comensà:

3 - Belles senyores, a mi ocorre de dir-vos una novella
 232ra / contra aquells los quals continuament nos offenen sens poder
 de nosaltres ésser offesos: e açò contra los preveres, los
 quals sobre nostres mullers par que beneesquen la creu quescun
 jorn, e par-los que, no en altra manera sinó axí com si devien
 guanyar perdó a pena e a culpa o si de Alexandria havien amenat
 lo soldà en Avinyó, stan alegres com se'n poden metre una
 4 degota. De la qual cosa los mesquins de seglars no podem fer a
 5 ells semblant. E per ço yo us entén a comptar una amorosa
 novella, no menys de riure per la conclusió que longa de
 paraules, per la qual encara poreu cullir per fruyt que los
 preveres no·ls deu hom totstamps creure de tot.

6 Perquè us dich que Varlungo és una villa assau vehina J*

d'ací, axí com quesquí de vosaltres sabeu e podeu haver hoyt dir; e en aquell temps havia en la dita vila un rector jove e fort gentil de la persona per fer lo servey de les dones, lo qual, posat que no sabés gayre letra, ab moltes bones e santes paraules los diumenges, après de un olm que havia en lo cimintiri, reebia tots los seus parroquians e aquells 7 amonestava de bé a fer; e per semblant llurs dones, com llurs marits anaven en alguna part, les anava en cases llurs a visitar, portant-los un poch de la festa passada e de la aygo beneyta, la qual los donava sens alguna caristia, e per semblant la sua benedicció.

232rb 8 / E sdevench-se un jorn que, entre les altres sues parroquianes qui dabans li havien plagut, li'n plagué una sobre totes, la qual havia nom madona Bellcolor, muller d'un laurador 9 lo nom del qual era Bentiveye del Mago; la qual a la veritat era una plasent e fresca e ben tallada e abte per a ben saber desfer un lit millor que alguna altra; e ultra açò era aquella qui millor sabia sonar lo temboret e cantar e menar la dança e 10 amenar les anques com mester era. Per la qual cosa mossè'l rector se'n enamorà axí fort, que per ella manava totes les festes e tot lo die anava consirós per poder-la veure; e com lo diumenge matí la sentia en la sglésia, se sforgava axí fort a cantar un Quiris e un Sanctus, que paria fos un gran mestre de cant, e tant plasentment ho deya, que pocha diferència fere hom d'ell a un bell ase qui bramàs, e com no la veyà, assau leugerament se'n passava; mas pur tant cautelosament ho sabia 11 fer, que Bentiveya del Mago may apercebut no se'n era. Perquè T#

ell, per poder haver millor la amistat de madona Bellicolor, sovent li trametia alguns presents: e tal volta li trametia una menada d'allis tendres que havia en un seu ort que ell mateix lavorava de ses mans, los quals eren los pus bells de la terra, e tal volta una / manada de scalunyes e tal volta una manada de cebes tendres; e com ne veyia temps, la guardava e la motejava la ¹ pus plasentment que podia, e ella mostrant-se un poch salvatgeta, fahent semblant de no veure¹, anava pur ultra; per^tquè mossè'l rector, vehent-la axí usar, no podia^t venir a cap de sos affers.

13 En tant que s sdevench un die que, anant lo rector passajant amunt e avall e pensant, encontrà Bentiveya del Maço ab hun ase carregat, e saludant-lo li demanà on anava.

14 Al qual Bentiveya respòs: "Mossènyer, en bona veritat yo vaig fins a la ciutat per alguns meus affers, on aport aquestes mies coses a micer Bonacori de Ginestreto, qui m ha mester a no m scé què e ha m fet requerir que comparegue ab lo meu procurador devant lo jutge del desfici".

15 E lo rector li dix: "Bé fas, mon fill; ve ab la mia benedicció; e si veus algun pou ubert o alguna gran riba garde-t de ella".

16 Al qual Bentiveya dix que u faria de bon grat; e anant-se'n ell envert Florença, si pensà lo rector que ara era temps de anar a na Bellicolor e de provar si sa pròspera fortuna li

1 potser: al

atorgaria son desig; e tant anà fins que fo pervengut a la casa de na Bellcolor; e entrant dintre, sí dix: "Déu hic trameta la sua benedicció" e demanà encontinent Madona Bellcolor.

232vb 17

Qui oynt-~~lo~~ encontinent dix: / "O mossènyer, vós siau / h
lo benvengut; e com anau vós ara assent?

18 A la qual respòs: "Sí Déu me do bé, yo me·n vinch star ab vós una stona, per ço com yo he trobat lo vostre bon marit qui anava a la ciutat".

19 E la Bellcolor, vinent après d'ell, se posà a seure e comensà a denejar sement de colet que son marit havia batut poch havia; e stant axí lo rector li comensà a dir: "Digues, Bellcolor, deus-me tu fer morir axí totstems en aquesta manera?"

20 E na Bellcolor comensà a riure e a dir: "E què us fas yo, mossènyer?"

21 Dix lo rector: "Tu no·m fas res, mas no·m leixes fer a tu ço que yo volria e ço que Déu ha comendat".

22 Dix lavors na Bellcolor: "E anau, anau, mossènyer: e fan los preveres semblants coses?"

23 E lo rector respòs: "Hoc, millor que los altres hòmens: mas perquè no u fariem? car nosaltres stam reposats e menjam millor: e conèixer-ho has, en bona fe, si tu·t vols e si tu stàs segura e·m leixes fer bona a tos obs".

24 Dix lavors na Bellcolor: "Hoc, en ma fe! bona a mos obs ho faria! car vosaltres sou tant scassos tots que és una fístola".

25 Dix lavors lo rector "Yo no·m scé tu què·t demanes ne

per què·m ho dius, car si tu vols un parell de sabates o una bella sentura de stam o de cuyro o ço que tu vulles, yo·t ho donaré".

233ra 26 Dix lavors na Bellcolor: "O frare, / vós me donau de ço que yo he ja assau; mas si vós me voleu tant de bé com dieu, per què no·m feu vós un servey que yo he gran mester e yo faré tot ço que vós volreu?"

27 E lavors dix lo rector: "Digues ço que tu vols, e yo fer-ho he de bon grat".

28 Al qual dix na Bellcolor: "A mi cové anar dissabte a Florença ,per tornar lana que he filada e per fer adobar lo meu torn: e si vós me volíeu prestar V lliures, les quals yo scé que vós haveu bé, yo quitaré del usurer les mies robes nupcials de presset vermell e lo mantell de les festes que yo aportí a mon marit, car ja veets que no puch anar a la sglésia ne en algun bon loch per ço com no les he; e yo totstemps faré despuys ço que vós volreu".

29 A la qual respòs lo rector: "Sí Déu me do bon any, yo no les he ací, mas creu-me que yo faré que, abans que no serà dissabte, tu les hauràs volentera".

30 Dix lavors na Bellcolor: "Vosaltres sou tots grans prometedors, e puys no atteneu res: e creets vós fer a mi axí com fés a na Balussa qui se·n anà ab lo floviol² sonant? No fareu, en fe de Déu, car ella ne és stada enganada: perquè si

3

vós no les haveu , anau per elles e portau-les".

31 "O!" dix lo rector "e no-m fasses anar ara fins a casa,
 pus veus que axí és venguda dreta la ventura que no ych ha
 233rb persona / alguna, e per ventura com tornaria hauria vengut
 algú qui ns empatxaria e no ns vendria d'ara ⁴ tant bé com fa
 ara".

32 E ella dix: "Bé stà, jequiscam anar axò: si vós hi
 voleu anar, sí y anau; e si no, sí us ne stau".

33 Lo rector, vehent que ella no era apparellada de fer
 cosa que li plagués si no a salvum me fac, e ell volia fer sos
 affers, dix: "Vet-ho, pus tu no creus a mi de res, yo t leixaré
 penyora aquest meu manto blau".

34 E na Bellcolor levà alt los ulls e dix: "E què val
 aqueix teu manto?"

35 Dix lavors lo rector: "Com, què vall? Yo vull que tu
 sàpies que ell és de duaix e encara no ha XV jorns que m costà
 de Loto lo regater VII lliures ⁵ e fo gran mercat, e axí bé deu
 ésser pres per V lliures".

36 "Sí Déu m'ajut," dix na Bellcolor "yo no u haguera may
 creegut: mas pus axí és, donau-lo-m penyora".

37 E mossè·l rector, qui ja havia carregada la ballesta,
 levant-se lo manto de demunt [lo li donà]; e après que·l hach
 stojat, li dix: "Mossènyer anem-nos-ne ací en un loch a qui
 dien la Campaneta, on no ve may alguna persona"; e axí ho

3 ms repeteix: haveu

4 potser és un error per anticipació

feren.

38 E aquí lo rector, donant-li los pus dolsos besars del món e fahent-la parenta de Nostre Senyor, ab ella una gran peça se assolassà: e après partint-se·n lo rector ab gonell, que paria que vingués a nosses, se·n tornà a la rectoria.

233va 39 E après, / pensant que totes quantes coses cullia l'any en les offertes no valien la meytat de V lliures, li parech haver mal fet e penedir de haver leixat lo manto, e comensà de pensar en quina manera poria aquell cobrar sens cost
40 algú. E encontinent en ço que devia fer per cobrar lo dit manto delliberà: e prestament tramès un fadri d'un seu vehí a casa de madona Bellcolor, pregant-la que li prestàs un morter de pedra, car ab ell se dinaven alguns parents seus, perquè li covenia fer de la salça. E na Bellcolor lo y tramès.

41 E venguda la hora del dinar, lo rector, vehent que Bentiveya e na Bellcolor eren a taula per menjar, cridà lo seu vicari e sí li dix: "Freniu aquest morter e portau-lo a na Bellcolor e digau-li: 'Diu mossè'l rector que grans mercès del morter, e pregue-us que li retau lo manto que·l fadri leixà per
42 recenes'". E lo vicari vengut a casa de na Bellcolor ab lo morter en la mà, la trobà ensemps ab lo marit que·s dinava; e posant aquí lo morter/ féu la ambaxada que·l rector li havia/, comanada.

5 ms. 11. (potser lires com a B)

Tots els exemples d'aquest mot es troben abreujats.

1. 10th (S)

43 E na Bellicolor oynt-se demanar lo manto volch
 respondre; mas Bentiveya ab una mala cara li dix: "E donchs tu
 prens penyora de mossènyer? Fas vot a Déu que per poch no stich
 com no·t do un gran rest de assots, mas stich-me·n per
 233vb vergonya: mas ve tost e ret-lo-li, / que mal any te don Déu!
 e guarda que de cosa que ell vulla may, encara que volgués
 l'ase nostre, no li sia dit de no de res".

44 E na Bellicolor levant-se de taula murmurant, se·n anà
 en lo armari e trach-ne lo manto e donà·l al vicari e dix-li:
 "Digues ~~a~~xi al rector de ma part: 'Diu na Bellicolor que ella
 fa vot a Déu que vós may no picareu en son morter, car vós no
 li haveu feta tanta d'onor aquesta volta que ella s'i dege
 tornar altra volta'".

E lo vicari pres lo manto e dix: "Centuplum accipiat
 et vitam eternam possideatis".

45 E après féu la ambaxada al rector, lo qual dix al
 vicari: "Digues-li, com la veuràs, que si ella no·m presta lo
 morter, ni·m faré yo a ella lo boix: e axí que vaja lo un per
 l'autre".

46 E Bentiveya, qui agò hoÿ, se cregué que la muller
 digués aquelles paraules per ço com ell la havia menaçada, e no
 curà de pus; mas na Bellicolor romàs scarnida e vingueren a gran
 baralla ab lo rector e vedà-li la paraula fins en les venemes.
 E puy menaçant-li lo rector de paraula, dient-li que u faria a
 saber a Lucifer lo major, per bella pahor entrà en pau
 migensant lo most e les castanyes, e moltes voltes ensemps
 234ra 47 feren despuys la digo-dayna. E en esmena / de les V lliures

li féu despuys lo rector rescatar lo temboret seu e y féu metre un bell cascavell domesquí, e ella fo contenta axí com si d'ell hagués hagut tot lo món.-

1 Calendrino, Bruno e Bufalmaco anaren cecant per lo munt de [r]
 Mulione la pedra invisitble; e Calendrino, crehent-la aver
 trobada, to[r]nà en casa carregat de pedres e, per sertes raons
 que la muller li dix, la baté tant fort que la cuydà matar.

2 Finida la novella de Pàmphilo, de la qual les dones
 hagueren tant ris que encar en rien, la reyna comès a Lisa que
 seguís; la qual encara rient comensà:

3 - Yo, plasents dones, no scé si us poré fer tant riure
 ab una novelleta no menys vera que plasent com hach fet
 Pàmphilo ab la sua: mas yo-m hi estudiaré, si fer-ho podré. ↙

4 En la nostra ciutat, la qual totstemps de variables
 maneres e de gent nova és stada habundosa, fo, no ha encara
 gran temps, un pintor appellat Calandrino, home de simpla
 manera e de noves costumes. Lo qual la més part del temps ab
 dos altres pintors acostumava de star; los quals eren appellats
 1
 lo un Bruno e l'autre Bufalmaco, / hòmens molt solassers e
 envejats per altres, qui ab Calandrino usaven per ço com de ses
 maneres e costums e de la sua simplicitat prenien sovent gran

5 solag. E per semblant era lavors en Florença un jove de
meravellosa plasenteria e en tot ço que fer volia molt pus
plasent que algun altre, appellat Maso del Sàgio; lo qual,
hoyn²t moltes voltes de la simplicitat de Colandrino, preposà
de voler pendre delit alguna volta en los fets e en los dits
de Colandrino o de fer-li alguna beffa o de fer-li creure
alguna nova cosa.

6 E un die trobant-lo per ventura en la sglésia de Sanct
Johan e vehent-lo star enradrat a guardar les pintures e los
entretallaments del tabernacle lo qual és sobre l'altar de la
dita sglésia, que no havia molt de temps que y era, e donant
7 loch e temps a la sua intenció e informat un seu companyó de ço
que fer volia, ensemps se acostaren llà on Colandrino tot sol
se seye, e fahent semblant de no veure-l ensemps comensaren a
rahonar de les virtuts de diverses pedres, de les quals Maso
axí effectuosament parlava com si fos un solenne e gran
8 lapidari. En lo qual rahonament Calandrino posà la orella, e
aprés se foren levats depeus, sentint que no eren paraules de
secret, se acostà ab ells, la qual cosa plagué molt a Maso: e
234va seguint les sues rahons, fo demanat per / Colandrino on se
9 trobaven aquestes pedres precioses. E Maso respòs que les demés
se trobaven en Barlingone, qui és en terra de ~~pasco~~^{7B}~~ts~~, en una ⁴²
encontrada qui's anomena terra de Bongaudir, en la qual se
liguen les vinyes ab longanisses al entriar, e han-hi una ocha

per un diner e un pa per grans mercès; e ha-y una muntanya tota plena de formatges de Mallorques rasos, sobre la qual stan algunes gents sobre una alta casa e aquí no fan sinó macarrons e robiols e cohen-los ab brou de capons e après los lansen per la muntanya avall, e qui més ne pot pendre e més ne ha; e après de aquí corra un riu de vernatxa de la millor qui may se begués, sens que dins no ha gota d'aygo.

10 "O!" dix Calandrino "aqueixa és bona terra; mas digues-me, què fan dels capons que cohen ab lo brou?"

11 Respòs Maso: "Tots los se mengen los bascos".

12 Dix lavors Colandrino: "E fuist-hi tu may?"

13 "Sí y son stat" dix Maso "axí bé mil voltes com una com mil".

14 Dix Colandrino: "E quantes milles hi ha?"

15 Dix Maso: "Ha-n"i més de milanta, qui tota la nit canta".

16 Dix Colandrino: "Doncs llà deu ésser pres de Cabrusi".

17 "Sí bé," dix Maso "on te vulles".

18 Colandrino, oynt dir aquestes paraules a Maso ab una
234vb cara ferma e sens riure, tanta fe [/ donava com dar] se pot, e [h
axí com si fos veritat manifesta ho havia per ver; e dix: "Maça
seria luny per mi: mas si fos pus prop, bé-t dich que yo hi
anara una volta ab tu per veure fer los maccarrons e per dur-
me-n la falda plena. Mas digues-me, sí Déu te faça alegre, en
aquestes encontrades no se-n troba alguna d'aquestes pedres axí
virtuoses?"

19 Al qual Maso respòs: "Sí, de dues maneres de pedres

s'ic troben de molt gran virtut. La una sí és lo masigni de Sentiniano e de Montisi, per virtut de les quals, com ne són fetes les moles, se'n fa la farina, e per ço dien ells en aquell país de dellà que de Déu vénen les gràcies e de Montisi les moltures; mas ells de aquestes moltures han axí gran quantitat, que entre nosaltres són poch preades axí com són entre ells les maragdes, de les quals hi ha majors muntanyes que no és Monte Morello, e relluen a mija nit; e sàpies que qui feya les moles belles e fetes en un anell e les portava al soldà, ne hauria tot ço que volgués. E l'altra sí és una pedra la qual nosaltres lapidaris [apellam] elitropia, qui és pedra de maça gran virtut, per ço com qualsevulla qui la port desobre si, mentre la port, no és de alguna altra persona vista llà on no és".

21 Lavors Colandrino dix: "Grans virtuts són aquestes; mas
235ra aquesta / segona on se troba?"

22 Al qual Maso respòs que en lo puig del Molione se'n solia trobar.

23 Dix Colandrino: "E de quina gruxa és aquesta pedra? e quina color és la sua?"

24 Respòs Masso: "D'ellas hi ha de moltes guises, car les unes són majors que les altres, mas totes són de color quaix negres".

25 E Colandrino, havent entre si quaix totes aquestes

coses notades, fahent semblant de haver a fer alre, se partí de
Maso e en si mateix preposà de sercar aquesta pedra; mas
delliberà de no fer-ho sens sabuda de Bruno e de Bufalmaco, los
26 quals specialment amava. Per^Tquè encontinent anà a sercar^T
aquests, per ço que sens lagui, abans que algun altre anassen a
sercar la dita pedra, e tot lo remanent de la matinada meté en
27 sercar-los. E darrerament, venguda ja la hora de migdie passat,
recordant-se que ells obraven en lo monastir de les dones de
Faensa, posat que lo calt fos molt gran, leixades totes altres
28 feynes, quaix corrent anà e tot gint los dix: "Companyons meus,
si vosaltres me voleu creure, nosaltres som los pus
beneventurats hòmens de Florença: e açò per tant com yo entès a
dir a un hom digne de fe que en lo puig del Molí se troba una
pedra, la qual ha tal virtut que qui la porta sobre si no és
29 vist de alguna altra persona; per^Tquè a mi sembla que, si^T
235rb nosaltres / sens algun lagui abans que algun altre la anàvem
a sercar, que nosaltres la trobaríem certament, car yo la
coneix; e trobada que la hajam, no havem alre a fer sinó metre-
la en la scarcella e anar a les taules dels cambiadors, les
quals sabeu que stan totstemps carregades de grossos e de
florins, e que n prengam tants com ne vullam, sens que algú no
u veurà; e en aquesta manera nos porem⁴ enriquir soptosament,
sens que no ns calrà tots^J dies lepar les parets axí com fa lo^J
caragol".

30 Bruno e Bufalmaco, oynt aquest, enfre ells matexs comensaren a riure, e guardant lo un al altre feren semblant de meravellar-se fort e loaren lo consell de Colandrino; e demanà Bufalmaco com havia nom aquesta pedra.

31 ⁵ A Calandrino, qui hom de grossa pasta era, ja lo nom li era exit de esment, per^tquè li respòs: "Què havem nosaltres a ^t fer del nom, pus que sabem la virtut? sinó que la anem a cercar sens star pus ací".

32 ⁶ "Ara bé," dix Bruno "com és ella feta?"

33 Calandrino dix: "D'elles hi ha de moltes guises, mas totes són quaix negres; per^tquè a mi par que nosaltres dejam ^t recullir totes aquelles que trobarem negres, entro que nosaltres sdevengam en aquella; e perquè no perdam temps, /
235va anem prestament".

34 Al qual Bruno dix: "Ara spere-t"; e girant-se a Bufalmaco dix: "A mi par que Caland[ri]no diga bé, mas no-m par que aquesta sia la hora, e açò per tant com lo sol és alt e dóna pel puig de Mulione e ha amagades totes les pedres en tal manera que tals aparen ara blanques que al matí, abans que lo
35 sol les haja tocases, paren negres; e ultra açò [ha] moltes gents qui per diverses occasions vuy van per la terra per ço com és die de laborar per les muntanyes, les quals vehent⁷-nos ^t porien devinar ço que nosaltres hiriem secant e per ventura farien ço que nosaltres fariem; e per ventura poria venir en

les llurs mans com en les nostres, e nosaltres hauriem perdut
 36 lo trot per la ambladura. Per^què us dich que a mi apar, si apar^T
 a vós, que aquesta sia obra qui·s deu fer de matí, e serà hora
 que·s coneixeran millor les negres de les blanques, e per
 semblant en die de festa, e no y haurà persona alguna qui·ns
 veja".

37 E Bufalmaco encontinent loà lo consell de Bruno, e
 Calandrino per semblant s'i acordà: e ordenaren que lo diumenge
 matí primervinent tots tres fossen ensemps per cercar aquesta
 pedra; e sobre totes coses los pregà Colandrino que ells no
 235vb deguessen aquestes coses a persona del món rahonar, per ço /
 38 com a ell era stat dit en gran secret. E dit açò, los dix ço
 que havia hoyt de la terra de Bengodí, sanament affermant que
 era axí.

39 E partit Colandrino de ells e entre ells ordenat tot ço
 que a fer havien, ell ab ^{un} gran desig sperant lo diumenge nd
 matí, se levà a la punta del die e anà a despertar los
 companyons: e ab aquells ensemps se·n isqueren per la Porta del
 Gall, anant envert lo puig del Mulione, on comensaren a cercar
 la demunt dita pedra. E Colandrino axí com a voluntari anava
 devant e prestament adés sà adés llà sercant alguna pedra
 negra: e com la veyà, encontinent saltava là e, aquella
 40 cullida, l'es metia en lo si. E los companyons, anant ab ell,
 adés una adés altra ne cullien; mas Colandrino no hach gayre

anat, que se'n hach omplit lo si, per¹què, alçant-se lo saccò ⁸ que's havia fet del gonell, de cascuna part ab la correja lo's havia ben stret, e no anà gayre que'l hach omplert en tal manera que a penes portar-les podia, e per semblant après de
 41 poch spay, fahent del manto saccó, aquell omplí de pedres. E vehents Bufalmaco e Bruno que Calandrino era carregat e la hora del dinar se acostava, segons lo orde posat entre ells, dix Bruno a Bufalmaco: "O Bufalmaco, on és Colandrino?"

236ra 42 E / Bufalmaco, qui aquí prop lo's veye, girant-se entorn e mirant adés sà adés llà, respòs: "No'm scé, mas no ha gayre que era ací prop de nosaltres".

43 "Què vol dir" dix Bruno "que poch ha hic fos e que ara no ych sia? Yo crech que ell és ara devuymés prop de casa, que és anat a dinar e ha leixat a nosaltres ací enfrenats anant [↑]secant la pedra negra per lo Mulione". 1 [r]

44 "Vejau com ha ben fet!" dix llavors Bufalmaco "Ell ha ben fet que'ns haja leixats ací, pus que nosaltres som stats tant pechs que'l havem creegut. E qui fóra stat tan horat, qui hagués creegut que en Mulione se degués trobar una pedra ab tal virtut, sinó nosaltres?"

45 E Calandrino oynt aquestes paraules, ymaginant que aquella pedra li era venguda en les mans e que per virtut de la pedra, encara que ell hi fos, no'l veyen, e alegre de tal ventura ultra mesura, sens dir alguna cosa pensà de tornar-se'n

a casa; e girant-se quedament en manera que pus no era vist no fos sentit, se'n tornà a casa.

46 E vehent açò, Bufalmaco dix a Bruno: "E nosaltres què farem? ~~per~~ ^{per} què no·ns en anam?" 7p

47 Al qual Bruno respòs: "Anem donchs; mas yo jur a Déu que may Calandrino no me·n farà pus; e si yo li fos tant prop com li so ja stat tota aquesta matinada, yo li donaria tal
236rb d'aquest bastó, que li recordaria un mes / ⁹ d'aquest joch que·ns ha fet"; e dir les paraules e donar per les comes de Calandrino tot fon un. E Colandrino, sentint la dolor, levà lo peu en alt e comensà a rancallar, mas ab tot això callà e passà avant.

48 E Bufalmaco, portant en la mà hu dels códols que havia cullits, dix a Bruno: "Ja·s vet ací un bell códol"; e tirant ← tot dret a Colandrino, dix: "Ara·n donàs yo al cap de Colandrino!", e tirant li donà una gran pedrada; e en aquesta manera, adés ab una paraula adés ab altra e mal fahent-li, lo menaren allapidant e lèngant les pedres que havien cullides
49 fins a la Porta de Sanct Gallo. E aquí ab les guardes se aturaren; les quals, d'ells informats, lexaren passar Colandrino fahent semblant de no veure·l e ab les millors
50 rialles del món. Sens aturar-se se'n vench a casa sua, la qual era vehina de la carniceria; e plagué a la fortuna tant placent la beffa de Colandrino, que, anant per lo flum e puys per la

ciutat, alguna persona no li dix res, posat que poques ne hagués trobades, e açò per ço com tothom era anat a dinar.

51 E entrant-se·n en tal manera carregat Calandrino en casa sua, veus la muller de Colandrino, la qual havia nom madona Taresa, qui en aquell temps era molt bella e molt valent
236va / dona, qui fo en lo cap de la scala: e torbada de la sua gran stada, vehent-lo venir comensà proverbiant a dir: "Per ma fe, frare, lo diable vos serca! que tothom serà vuy dinat com vós tornareu a casa".

52 Per la qual cosa vehent Colandrino que era vist, ple de dolor e de desfici comensà a cridar: "Oymè, malvada fembra, que tu·m has desert; mas en fe de Déu yo te·n pagaré!"; e anant a una sala, aquí descarregà les moltes pedres que aportava e iniquitosament ~~correch~~ envert la muller e aquella pres per los 70 cabells e, lensant-la als peus, tant com pusqué menar les mans e los peus, li·n donà per tota la persona ab punys e ab cosses, sens leixar ¹⁰ -li capell ni res al cap, no valent-li res lo ¹¹ cridar "mercè, mercè!" ab les mans creuades. ¹¹

53 E Bufalmaco e Bruno, après que hagueren un poch ris ab les guardes de la porta de Sanct Gallo, suaument comensaren un poch de luny a seguir Calandrino; e junts al peu de la porta sua e sentint lo gran batiment que feya a la muller, e fahent semblant que llavors arribaven lo cridaren. E Colandrino tot suat e roig e tot afenat se féu a la finestra, pregant-los que

54 demunt deguessen pujar. E ells, mostrants-se tots torbats,
 236vb muntaren / demunt, on veren la sala plena de pedres e en lo
 un cantó la dona tota scabellada e squingada e dolorosament
 [plorant]; e de la altra part Colandrino, tot dessint ¹¹ e tot
 cangat, qui's era aquí assegut.

55 Al qual, com lo hagueren guardat, digueren: "E què [és]
 açò, Colandrino? e vols tu obrar, que tantes pedres has ací
 ajustades? E madona Taresa, que par que hages batuda: e quines
 56 novelles són aquestes?" E Colandrino, hujat de les pedres e de
 la ràbia ab la qual havia batuda la dona e de la dolor que
 havia de la ventura que li paria haver perduda, no podia
 envides cobrar alè ne formar les paraules al respondre; per^{què} ↓
 57 Bufalmaco comensà a dir: "Colandrino, si tu havies altra ira,
 tu no'ns devies per açò scarnir axí com has; e si devies cercar
 la pedra virtuosa, sens dir-nos adéu ne adiables e en guisa de
 dues bèsties nos lexist en lo puig e te'n venguist, la qual
 cosa nosaltres havem haguda per fort mala; mas per cert aquesta
 serà la primera e la derrera que tu'ns en faràs may".

58 En aquestes paraules Colandrino sforçant-se respòs:
 "Companyons, no us torbeu ne hajau anuig, car la obra stà en
 altra manera que vosaltres no us cuydau. Yo, desaventurat!,
 237ra havia trobada aquella pedra; e voleu oyr / si yo dich ver?
 Quant vosaltres primerament demanàs de mi lo un al altre, yo
 era prop a menys de X brasses, e vehent que vosaltres vos en

meravellàveu e no·m vèyeu, me comensí de fer avant e
 59 continuament devant vosaltres me·n so vengut". E comensant al
 60 un cap fins a la fi los comptà ço que ells havien dit e fet; e
 dient-los com ell [era] entrat a la porta ab totes aquelles
 pedres en lo si e que alguna cosa no li era stada dita per les
 guardes, qui sabeu com solien ésser anujoses e desplaents e
 volien veure tot ço que hom portava: "E ultra agò he trobat per
 lo camí molts de mos compares e amichs, los quals totstemps me
 solen saludar e convidar-me a beure, e no·n hi ha·gut algú qui
 61 paraula ne mija me haja dita, axí com aquells qui no·m veyen. E
 a la fi, axí com so junt a casa, aquesta diabla de fembra
 maleyta se posà devant mi e ha·m vist, car, axí com vosaltres
 sabeu, les fombres fan perdre les virtuts de totes les coses:
 per^qquè yo, qui·m podia dir lo pus beneventurat hom de Florença, ^T
 62 so romàs lo pus desaventurat; e per ço la he tant batuda com
 força me ha bastat per menar les mans, e per ço no·m scé
 per^qquè·m stich com yo no li tall les venes, sí maleyta sia la ^L
 hora que yo primer la viu e com ella may vench en aquesta
 237rb casa!" E axí irós com stava, se volia levar / per tornar-l'a
 batre de cap primer.

63 Bufalmaco e Bruno, oynt aquestes coses, feyen semblant
 de ésser fort meravellats e atorgaren tot ço que Colandrino
 deya e havien tant gran voluntat de riure, que cuydaven
 sclatar; mas vehent-lo levar furiosament per batre altra volta
 la muller, levant-se al encontre lo retingueren, dient que de
 aquestes coses la dona no havia alguna culpa mas ell: pus sabia
 que les fombres feyen perdre les virtuts a les coses, per què

no li havia dit que's guardàs de aparèixer-li devant aquell jorn? Lo qual avisament li havia Déu tolt aquell jorn per ço com la ventura no devia ésser sua e perquè ell havia enteniment de enganar sos companyons, als quals, com veyà que la havia trobada, la devia publicar. E après moltes paraules, la dolenta de dona amistangaren ab ell, prometent ab ella haver bona concòrdia; e leixant-los malancoliosos e ab la casa plena de pedres, se'n partiren.-

1 Lo prebost de Fi[é]lcole amà una dona vídua qui a ell no amave:
e crehent-se jaure ab ella, jach ab la sirventa, e los germans
de la dona, faent-hi vanir lo bisbe, lo prengueren al lit ab la
sirventa.

237va 2 Venguda era a la fi Lisa de la / sua novella no sens
gran plaer de tota la companyia, quant la reyna girant-se a
Emília li mostrà que volia que ella après de Lisa recomptàs la
sua; la qual prestament comensà axí:

3 -Vosaltres dones: com los preveres e los freres e molts
clergues són sollicitadors de les nostres pensses en moltes
novelles ja dites me recorda ésser mostrat; mas per ço com no
se·n poria tant dir, que encara no·n fos més, ultra aquelles yo
us ne entén a dir una d'un prebost lo qual, malgrat de tot lo
món, volia que una gentil dona vídua lo amàs, volgués ella o
no: la qual, axí com [a] molt sàvia lo tractà axí com ell
merexia e era digne.

4 Axí com cascú de vosaltres sab, en lo puig de Fiésole¹,
lo qual nosaltres d'ací podem bé veure, hach una ciutat molt

2

antiga e molt gran, e posat² que vuy sia tota desfeta, encara
 5 hi ha huy bisbe. En la qual ciutat havia una gentil dona vídua,
 appellada madona Picarda, qui aquí stava ab sa casa no gayre
 gran; e per ço com era la pus envejada dona del món, la major
 part del any stava aquí apartada, e ab ella dos seus frares
 6 jóvens e hòmens de bé. E sdevench-se que, usant aquesta dona en
 la sglésia, lo rector de la dita sglésia se'n enamorà axí fort,
 237vb que pus ençà ne / pus enllà no's veyà; e après açò hach durat
 algun temps, fo de tant ardiment que ell mateix dix en aquesta
 dona ço que ell tant havia desijat, suplicant-la que li degués
 complaure de ésser contenta de la sua amor e que ella amàs a
 ell axí com ell amava a ella.

7 Era aquest rector hom ja vell, mas de seny era molt
 jove e baut e alegre, e de si mateix presumia molt e de ses
 maneres e costums, no havent coneixença de sos deffalliments,
 qui a tothom eren tant desplasents e tant anujoses ses
 condicions e maneres, que no era algú qui li volgués bé; e si
 algú li'n volia, aquesta dona lo li volia, la qual no li'n
 volia gens mas per sa bondat li covenia mostrar-ho: mas en son
 cor lo havia en tanta avorrició com lo³ seu mal de cap; perquè³ ↓
 8 ella, axí com a sàvia, li respòs: "Mossènyer, si vós me amau, a
 mi deu ésser molt car, e yo dech amar a vós e us amaré
 volentera; mas entre la vostra amor e la mia no deu caure
 alguna cosa deshonestà, sinó que vós siau mon pare spiritual,

qui sou prevere qui ja us acostau a la vellesa: les quals coses
vos deuen fer a ^ldeveu ésser honest e cast; e d'altra part yo ^{le}
238ra qui no so infanta que aquests enamoraments me stiguessen /
devuymés bé e per semblant que so vídua, e sabeu quanta
honestat se requer a les vídues, e per co us prech que·m hajau
per scusada, car en la manera que vós me demanau vós no·m
hauríeu jamay ne aytampoch no vull ésser amada de vós".

9 E lo rector, aquella volta no podent traure alguna
altra cosa de la dona, romàs desemparat e vensut del primer
colp, mas usant de la primera empresa la sollicità moltes
voltes e ab letres e ab embaxadors e encara ell matex totstems
que en la sglésia e en avinentesa la·n veyà; per^Tquè, parent en ^T_H
aquesta la dita proxivalació greu e molt anujosa, se pensà de
volar-lo·s levar demunt en aquella manera la qual ell merexia,
pus que en altra manera no podia; mas alguna cosa no li podia
10 dir, fins que ab sos frares ne hagués parlat. E dit a ells tot
aço que lo rector li deya e les respostes que fetes li havia e
ço que entenia a fer, e havent d'ells plena licència, après
pochs dies anà a la sglésia axí com havia acostumat; e vista
per lo rector, encontinent se·n vench vert ella, axí com fer
volia, e a manera d'un parent ab ella entrà en paraules.

11 E la dona, vehent-lo venir envert ella, reguordant-lo
li féu fort alegre cara; e tirant-se a la una part lo rector li
dix moltes paraules de les acostumades e tocant al fet, e la
12 dona scoltant après d'un gran sospir dix: "Mossènyer, yo he
238rb hoyt dir moltes / voltes que no és algun castell axí fort,
que, stant assetiat tots dies, a la darrerria no sia pres; la

qual cosa yo veig que és venguda en mi, qui ab vostres⁴
paraules, adés ab una plasenteria adés ab altra me sou anat
entorn tant, que·m haveu fet rompre lo meu propòsit: e so
disposta, pus a vós plau, de ésser vostra".

13 E lo rector tot alegre li regracià la⁵ proferta, dient-
li que a la veritat ell se era molt meravellat de ella com tant
se era tenguda, car jamés de alguna cosa no li sdevench: "car
moltes vegades he hoyt dir que si les fembres fossen d'argent,
elles no valgueren un diner, per ço com alguna no tinguera a
martell. Mas jequiscam anar açò: vejам," dix ell "quant e com
porem nosaltres ésser ensemps?"

14 Al qual la dona respòs: "Mossènyer molt car, la hora
que yo poré, car yo no he marit a qui·m covenga retre rahó de
les nits; mas yo no scé ne puch pensar a on".

15 Dix lo rector: "E no en casa vostra?"

16 Respòs la dona: "Mossènyer, vós sabeu que yo he dos
germans jóvens, los quals de die e de nit vénen en casa ab llur
bergada, e la casa mia no és maça gran: e per ço no y poríeu
ésser saul en alguna manera, si donchs no volíeu star com un
mut sens dir res, a la fosca a manera d'uns orbs: e fahent-ho
en aquesta manera, se poria ben fer, car ells no·s parteixen de
la mia cambra mas la llur és / al costat de la mia e tant
prop que alguna paraula no·s pot dir axí gint que no·s
senta".

238va

17 Dix lavors lo rector: "Madona, per això no romanga ne
per una nit ne per dues, fins tant que yo pens on nosaltres
puscam ésser ensemps en altra part ab major ayre".

18 Dix la dona: "Mossènyer, açò stà en vós, mas ⁷una cosa ^{Nde}
vos prech: que açò sia secret en tal manera que may paraula no
se·n senta".

19 Dix lo rector: "Madona, no dupteu, mas si ésser pot en
alguna manera, feu que anit siam ensemps".

20 Dix la dona: "Plau-me", e donant-li l'orde com e quant
venir degué, se·n partí e tornà-se·n a casa.

21 Havia aquesta dona una sua serventa, la qual no era
massa jova, mas havia la pus bruta cara e la pus contrafeta que
may fos vista: car ella havia lo nas fort esclafat e la bocha
torta e los lambrots grossos e les dents mal compostes e molt
grans, e podia-li fort l'alè e may stava sens mal d'ulls, ab la
color verda e groga que no paria sinó qualca mala cosa, e ultra
tot açò era ranquelloso e de tota la part dreta era mig tolt;

22 e lo seu nom era Siute, e per ço com era tal, per tothom era
apellada Ciutassa; e posat que fos axí contrafeta de la
238vb 23 persona, ella era pur / assau maliciosa. E apellada per la
dona, li dix: "Ciutassa, si tu·m vols fer un servey anit, yo·t
faré una camisa nova".

24 E la Ciutassa oynt anomenà una camisa, li dix: "Madona,
si vós me donau una camisa, yo·m lengaré en un foch, si vós ho
voleu, temiau-vos que us faça altre servey".

25 "Ara bé," dix la dona "yo vull que tu jagues anit ab un
hom dins en lo meu lit e que tu li fasses tots sos plaers, e

guarda bé que no li digues mot, en guisa que no fosses sentida de mos frares, qui saps que-t dormen al costat; e puyt yo-t promet que yo-t donaré la camisa".

26 E dix Ciutassa: "Sí faré encara ab VI, si mester és, temiau-vos ab un".

27 E venguda la nit, mossè'l rector vench axí com era stat ordenat, e los dos jóvens, segons era stat ordit, eren en la llur cambra e feyen-se ben sentir per ço que lo rector amagadament e queda stigués en la cambra de la dona: e axí com fo entrat, se-n anà, axí com ella li havia dit, al lit, on de la altra part la Ciutaça, bé informada de la dona de ço que a
28 fer havia, stava queda. E mossè'l rector, pensant-se haver la sua dona al costat, sí pres al bras la Ciutassa; e comensant-la
239ra a besar / sens dir mot a la Ciutassa e solassant-se ab ella, pres la possessió de ço que tant havia desijat.

29 E com la dona hach compost tot açò, se-n anà a sos frares dient-los que fessen lo romanent d'açò que ordenat havien; los quals, exits de la cambra, se-n anaren envert la plaça, e la fortuna los fo molt favorable en ço que a fer havien, més que ells no demanaven: e açò per tant com, stant lo temps molt calorós, lo bisbe havia demanats aquests dos jóvens
30 que se-n anassen a deportar fins a casa e beure ab ell. E com los viu venir, hach complit lo seu desig e ab ells se mes en camí; e anant-se-n a casa llur ab ells ensemps, en una llur cambra fresca apparellats molts lums e confits, ab gran plaer [begué] d'un llur bon vi.

31 E havent ⁶ begut digueren los jóvens: "Senyor, pus tanta
Senyor

de gràcia nos haveu feta, que us ha plagut visitar aquesta nostra petita casa, axí com nosaltres vos anàvem a visitar,
⁷
 plàcie-us de voler veure una coseta que nosaltres vos volem mostrar".

32 E lo bisbe respòs que molt volentera: e lo un dels dos
 239rb jóvens, presa una antorxeta e aquella encesa, se mes / davant
 e, seguint-lo lo bisbe e tots los altres, se'n anà envert la
 cambra on mossènyer lo rector se geya ab la Ciutassa; lo qual,
⁸
 per aconseguir tost, se era affanyat a cavalcar e havia ja,
 abans que aquests vinguessen, cavalcant de les milles més de
 tres, e stant quet, e no contrastant la gran calor que feya,
 33 tenia la Ciutassa en son bras, e axí stant se era adormit. E
 entrant lo jove ab la lum en la mà en la cambra, e après lo
 bisbe e tots los altres, los mostrà lo rector ab la Ciutassa en
 34 lo bras. E en açò despertant-se mossènyer lo rector e veient la
 lum e la gent entorn, havent gran vergonya e major pahor, mes
 lo cap dejús los draps; al qual lo bisbe dix una gran vilania,
 fahent-li treure lo cap defora per fer-li veure ab qui havia
 35 jagut. E lo rector, conegut lo engan que de la dona havia
 reebut, soptosament fo lo pus dolent hom qui may fos; e per
 comandament del bisbe se aparellà de aportar gran penitència
 del peccat que havia comès e ab bones guardes fo tramès a la
 presó del bisbe. E après lo bisbe volch saber açò com era stat
 36 de venir aquí a dormir ab la Ciutassa. E los jóvens, après se'n

fo anat, ordenadament li comptaren tot ço qui era stat; la qual
cosa oynt lo bisbe, ho grahi molt a la dona e als jóvens per
239va semblant, qui, sens voler-se de la sanch / del prevere
ensutzar llurs mans, lo havien tractat axí com ell mereixia. 15

37 E aquest peccat li féu lo bisbe plorar XL dies, mas
amor e vergonya lo li feren plorar més de XLIX; e açò perquè
may, après un gran temps, no podia anar per la vila que no fos
dels infants mostrat del un al altre ab lo dit dient: "Vet
aquell qui's geya ab la Siutassa"; la qual cosa li era axí de
gran anuig, que per poch no'n cuydà tornar horat. E en semblant
manera la bona dona se levà demunt lo anuig del malstruch de
rector, e la Siutassa guanyà la camisa nova.-

1 Tres jóvens descalcaren les bragues a un jutge¹ en Florenca, sient en la cadira e tinent lo juý.

2 Ja havia Emilia feta fi al seu rahonament, del qual la dona vídua era stada molt loada de tots, quant la reyna guardant a Philóstrato dix: -A tu ve ara el dever dir.- Per la qual cosa ell prestament respòs que era prest e apparellat, e encontinent comensà:

3 - Delitoses dones, lo jove que poch ha Lisa anomenà, ço és Maso del Sàgio, me fa lexar una novella la qual yo entenia a
239vb dir, e per dir-ne una d'ell e dels seus companyons: la / qual, encara que no sia deshonestà per ço com alguns vocables se anomenen en ella dels quals vosaltres vos vergonyau, e no-res-menys és tant de riure que pur yo la diré.

4 Segons que vosaltres podeu veure, en la nostra ciutat vénen molt sovent rethori marchigiani, los quals generalment són hòmens de pobre cor e de tant extrema e miserabla vida, [que] no par sinó una gran pidoquiaria: e ab aquesta miserabla avarícia menen ab si jutge e notari tals que paren hòmens pus

tost levats de la calsolaria o exàvega, que no de les scoles ne
5 de estudiar leys. E sdevench-se que, vinent-ne un entre-ls
altres per potestat, aquí vingueren molts jutges de les
6 qüestions criminals. E axí com sovent se sdevé que, posat
que-ls ciutedans no han cosa del món al palau, que y van moltes
voltes, e un jorn Maso del Sàgio cercant un seu amich anà al
palau; e vengut allà on aquest micer Nicola seya e parent-li
que aquest fos una pèccora campi tot entorn lo anà ralant^F e
7 mirant. E vehent que tenia tota la cara fumada, axí com si
studiàs als vespres ab foch de teya, e un sinyell per correja e
lo gonell pus larch que la gramalla e moltes d'altres coses
totes stranyes e desordenades de un acostumat hom; e entre les
altres ne viu una / pus notable que alguna de les altres al
seu parer, e açò foren unes bragues, les quals, ell sient e les
240ra robes per stretura stant ubertes devant, viu que els fons de
les dites bragues tocaven fins a mija cama.

8 Perquè, sens guardar-lo molt, leixà aquell que anava
sercant e comensà a fer serca nova a alguns seus companys,
dels quals la un havia nom Ribí e l'altre Matheu, dels quals
cascú d'ells era hom burler no menys que Maso; e trobant-los
sí-ls dix: "Freres, si Déu vos ajud, veniu ab mi fins al palau
e mostrar-vos he la pus nova frexura d'om que vosaltres vésseu
may".

9 E ells anant-se'n ab ells al palau, los mostrà lo jutge

~~2 potser: rotllant~~

HJ

ab tot son stat e, sobre totes les altres coses, les bragues. Los quals de luny comensaren a riure d'aquest fet: e acostant-se al banch sobre lo qual mossènyer lo jutge seya e mirant axí, veren que dejús lo banch se podia anar leugerament, e ultra açò veren que lo banch era foradat devant llà on mossènyer lo jutge seya, tant que ells hi podien a llur ayre metre la mà e lo bras.

10 E lavors vehent açò, Maso dix a sos companys: "Per cert yo vull que nosaltres li tragam les bragues llà on seu, car bé·m sembla que·s pot fer leugerament".

11 E mirant, cascú de sos companys vehé que·s podia ben
240rb fer; per^fquè vehent-ho, entre ells / ordenaren què devien dir ^{T#} e fer, e lo matí següent se·n tornaren al palau: e stant la cort plena de hòmens, Mateu, sens que algú no se·n apersebé, entrà sota lo banch e anant-se·n sota lo loch on lo jutge tenia los peus.

12 E Maso a la una part acostant-se al jutge, quaix descobrint lo un pany de la gramalla, e Ribí acostant-se a l'altra^f fahent semblant de clamar-se, començà Maso a dir: ^{7e} "Mossènyer, yo us prech que abans que aquest ladró se partisca del vostre costat ne vaja en altra part, que vós me fassau retre un parell de civelles de sabates que·m ha furtades e diu ¹⁰⁰ que no^f ha; e encara no ha un mes que yo les viu que ell les feya solar".

~~f potser: non~~

hfb

13 E Ribí per semblant de la altra part cridava fort:
 "Mossènher, no·l cregau, car ell és un gran punxó e per ço com
 ell sap que yo·m so vengut clamar d'ell d'un parell de tiretes
 les quals ell me ha furtades, e veus ací testimonis qui dien ^{7 72}
 que Déu ho sab si yo les havia en casa fins l'altre jorn no ha
 gayre; e si de açò vós no·m creets, yo us puch dar per
 testimoni la danga que yo menava diumenge e la Grassa
 Ventamola, ço és una vella qui no·s veyà ne·s hoyà qui li stava
 al costat e un qui va recullint les scombradies de Santa Maria
 la Verge mas no·m scé on se stà, lo qual viu com ell se·n
 tornava de vila".

240va 14 E Maso de la altra part no lexava dir / a Ribí, ans
 cridava, e Ribí cridava encara pus fort. E lo jutge, oynt-los
 cridar, per entendre·ls millor se levà enpeus; e ells tirant-li
 los panys de la gramalla a cascuna de les parts, e Matheu,
 vehent temps e sahó, mesa la mà per lo forat del banch e pres
 lo fons de les bragues del jutge, tirà ⁷ fort avall en tant que ⁷³
 les bragues ne vingueren fins als telons: e açò per tant com lo
 15 jutge era magre e havia-les malnuades. E sentint açò e no
 sabent què·s era, volent-se tirar les faldes devant per cobrir-
 se e asseure·s, trobà que Maso de la una part e Ribí de la
 16 altra tenien e cridaven fort: "Mossènher, vós nos feu gran
 vilania de no fer-nos justícia e de no voler-nos hoyr e voler-
 vos-ne anar e remetre a altre una tant petita cosa com és

4 ms. repeteix: qui dien

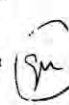
5 ms. tirant

12 / 3

aquesta, car en aquesta terra no·s dóna libell en semblants coses", e tant lo tingueren en los panys de la gramalla, que tots quants eren en la cort se aperseberen com les bragues li eren stades calades. E Matheu, pus hach donat recapte, les leixà e isqué-sse·n defora e anà, sens que algú no se·n apersebé.

17 E Ribí, parent-li que assau havia fet, lo leixà, pus tothom veyà lo joch, e dix: "Yo vot a Déu que yo me·n iré clamar al sindicat!"

18 E Maso de l'altra part, leixant-li la gramalla, li dix:
240vb "Ara pur yo ych vindré tantes / voltes, que yo·n trobaré un qui no serà axí afahenat com vós sou stat vuy"; e dit açò, lo un degà l'altre dellà, on pus tost pogueren, se·n anaren.

19 E mossényer lo jutge, tirant-se ensús les bragues en presència de tothom, axí com si levàs de dormir, e avisant-se del fet, demanà què·s eren fets e on eren anats aquells qui de les civelles e de les tiretes havien qüestió; e no trobant-los, comensà a jurar que per son Déu que covenia que ell los conegués e sabés si·s usava en Florença que descalçassen les
20 bragues als jutges com seyen al banch de la justícia. E lo potestat, sentint per semblant la burla que feta havien a son assessor, fo molt irat: e puys mostrant-li per alguns de sos amichs que açò no era stat fet sinó per mostrar-li que los florentins conexien que, axí com ell cuydava haver menat jutge, havia menada una bèstia per haver-ne millor mercat, e d'aquí avant se·n callaren e d'aquí avant d'allò no·s parlà.-

1 Bruno e Bufaelmaco enblaren un porch a Calandrino e feren-li creure que ab una llur speriència lo trobarien: e ab rels de gingebre vert e ab vernatxa que li feren comprar, li donaren antenent que ell l'avia furtat e n'agueren dos parels de capons per so que no u diguesen a sa muller.

241ra 2 Encara la novella de / Philóstrato no havia fi, de la qual molt havien ris, que la reyna comandà a Philomena que digués; la qual comensà axí:

3 -Gracioses dones, axí com Philóstrato fo induhít de dir una novella del nom de Maso, la qual d'ell havets hoýda, axí ne més ne menys yo so induýda de dir-ne una de Colandrino e de sos companyons, la qual crech que us plaurà.

4 A mi no és necessari de mostrar-vos qui és Colandrino ne Bruno ne Bufalmaco, car assau los havem nomenats demunt: e per ço, fahent-me pus avant, vos dich que Calandrino havia una sua casa ab algunes rendes no gayre luny de Florença, la qual havia haguda en dot de la sua dona; e de aquella, entre les altres coses que la muller (no stant ben sana) havia, sí havia cascun any un porch, e totstemps era usança sua que en lo mes de deembre ell e la muller se'n anaven en la dita casa per auciore lo dit porch e aquí fer-lo salar.

repetit, l'uph
25 (1)

5 E sdevench-se una volta entre les altres que, la muller
 no stant ben sana, ¹ se·n anà en aquella vila appellada Glisolo
 per auciore lo dit porch; la qual cosa sentint Bruno e
 Bufalmaco e sabent que la muller de Colandrino no y anava, se·n
 anaren al rector de la dita vila, qui gran amich e vehí de
 241rb Colandrino era, / per star-se ab ell alguns dies e per veure
 6 si lo porch de Colandrino pogueren furtar. E aquell die que y
 arribaren, Colandrino havia mort lo dit porch; e vehent-los ab
 lo rector, los cridà e·ls dix: "Frares, vosaltres siau los
 benvenguts: e pus ací sou arribats, yo vull que vosaltres vejau
 yo quin conreador so"; e menant-los en casa, entre les altres
 coses los mostrà lo dit porch.

7 E aquests vehents lo porch qui era molt bell e oynt dir
 a Colandrino que·l havia mort perquè servis a la companya de
 casa sua, li digueren: "O, Colandrino, e com est grosser! E no
 val més que·l venes e que·ns arrigolem d'açò que·n hauràs? e
 puy diràs a ta muller que·t és stat furtat".

8 Dix Colandrino: "No, que ella no u creuria e gitar m'ia
 de casa: per¹què·t dich que no u faria may".

E en açò les paraules foren assau mas no muntaren a
 res, sinó en tant que Colandrino los convidà a sopar de la
 vitualla del porch, mas aquests no y volgueren sopar.

9 E partint-se de aquest dix Bruno a Bufalmaco: ("Vós) que
 nosaltres li emblem anit aquest porch?"

1 ms. ^{sana} que la muller ~~se·n anà~~

†† 7

↓
 (Vós)

10 Dix Bufalmaco: "E com ho porem nosaltres fer?"

11 Dix Bruno: "Yo he ben vist com, si ell no·l muda, dellà
on lo té".

12 "E donchs" dix Bufalmaco "fassam-ho, e puys galdir-nos
n'em ací ab lo dòmine".

13 E lo prevere dix que d'agò era molt content; adonchs
241va dix / Bruno: "Avisem-nos, car ací se vol un poch jugar de art
en aquesta manera: tu, Bufalmaco, saps com Colandrino és molt
avariciós e que ell beu molt volentera com altri ho paga; e per
ço anem nosaltres e menem-lo a la taverna, e aquí lo dòmine se
convidarà de pagar-ho tot e no leixarem pagar a ell res: e ell
vehent que no li·n tocharà res a sa part beurà tant fort, que
sens falla ell se embriagarà, e agò vendrà a nosaltres a punt,
car ell és tot sol en casa".

14 E axí com Bruno hach dit, axí u feren. E com foren a la
taverna e Colandrino viu que no li lexaven pagar res, sí·s
adonà al beure e, posat que no u hagués mester, sí carregà bé:
e stant ja gran hora de nit com se partiren de la taverna, sens
voler sopar altrament, se·n tornà en casa, e crehent haver
15 tancada la porta | leixà uberta e anà-se·n al lit. E Bufalmaco e [b]
Bruno se·n anaren a sopar ab lo rector; e com hagueren sopat,
presa manera entre ells de entrar en casa de Colandrino, per
allà on Bruno havia divisat volgueren entrar; e trobant la
porta uberta, entraren dintre e despenjat lo porch lo se·n
portaren a casa del prevere e, posat-lo aquí, se·n anaren a
dormir.

16 E Colandrino, après li fo exit lo vi del cap, se levà

241vb de matí; e com fo devallat devall, guardà / e no viu lo porch
e viu la porta uberta e fo molt merevellat, e demanà adés a un
adés a altre; e algú no sabent-li dir noves de son porch,
comensà a fer gran ramor, dient com lo porch li era stat
17 emblat. E Bruno e Bufalmaco al matí se'n anaren envert
Colandrino per oyr ço que deya del porch; lo qual, com los viu,
quaix planyent e plorant los dix: "Oymè, companyons, que lo
porch m'an emblat!"

18 E Bruno acostant-se a ell tot gint li dix: "Bé-m
meravell com est stat savi una volta entre totstemps!",
mostrant que ell creya que ell ho digués per donar-ho entendre
a la muller.

19 "Oymè" dix Colandrino "que a deveres ho dich!"

20 "Axí," deya Bruno "crida fort, en guisa que aparega
mils ver".

21 E Colandrino cridava lavors pus fort e deya: "Per lo
cor de Déu, yo u dich a deveres que ell me és stat emblat!"

22 E Bruno deya: "Bé dius, bé: que axí u deu hom dir; e
crida pus fort e fe-t sentir, en guisa que aparega ben ver".

23 "Oymè," dix Colandrino "tu-m faries dar l'ànima a
diabls: yo-t dich que axí és, si no que sia penjat per la
gola!"

24 Dix lavors Bruno: "E com pot ésser ver, si yo-l viu hir
ací? E tu vols-me fer creure que sia volat?"

25 Dix lavors Colandrino: "Axí és com yo-t dich".

26 Respòs Bruno: "Bé-s pot ser?"

27 "Per cert" dix Colandrino "axí és, de què yo so desert
\

242ra e no·m scé com / yo pusca tornar a casa, car ma muller no me·n creurà, e si no me·n creu, no me·n cal tornar enguany en casa ne viure en pau ab ella".

28 Dix lavors Bufalmaco: "Sí Déu m'ajut, açò és stat mal fet, si és ver; mas tu sabs, Colandrino, que yo·t ensenyí hir de dir-ho axí e no volria que en una hora te traguesses scarn de ta muller e de nosaltres".

29 E Colandrino comensà lavors a cridar e a dir: "O! e per què·m feu axí desesperar e flastomar Déu e tots sos sancts d'açò qui és ver? Yo us dich que anit lo·m han furtat".

30 Dix lavors Bufalmaco: "Si axí és, vejам si nosaltres poriem trobar manera de trobar-lo".

31 "E quina via" dix Colandrino "hi porem nosaltres trobar?"

32 Dix Bufalmaco: "Per cert no ych són venguts d'Índia per [√] portar-lo-se·n, ans algú d'aquests teus vehíns ho deuen haver fet; e per ço, si tu ho vols, yo, qui scé fer la experiència del pa e del formatge, la faré e encontinent veurem qui u ha fet".

33 "Bé és ver" dix Bruno "que tu ho saps fer e bé scé yo que ab pa e ab formatge se fa; mas si aquests teus vehíns saben en lo fet e vehen que nosaltres vullam fer aquesta experiència, no y volran venir".

34 "E com ho devem fer donchs?" dix Bufalmaco.

35 Dix Bruno: "Nosaltres ho podem fer ab belles rahíls de
242rb gíngebre e ab de bona vernatxa, / e convidar-los em a beure: e ells no·s ho pensaran e vindran-hi, e axí bé·s pot fer ab les

rahils del gíngebre com ab lo pa e ab lo formatge".

36 Dix Bufalmaco: "Per cert tu dius ver; e tu, Colandrino, què dius? vols-ho fer?"

37 Dix Colandrino: "Ans vos ne prech yo per amor de Déu, car si yo sabia qui u ha fet, yo seria mig aconsolat".

38 "Ara via," dix Bruno "per amor de tu yo so content de anar fins a Florença per aquestes coses que havem mester, si tu m dónes diners".

39 Havia lavors Colandrino ben XL sous de aquella moneda, los quals li donà. E Bruno se'n anà a Florença a un seu amich special e comprà una lliura de belles rayls de gíngebre e féu-ne fer dues de [sèlver semblants en aquelles de gíngebre e fer-les ² cobrir de sucre; e per no cambiar-les, fer-los fer cert senyal per lo qual ell les conexia molt bé; e comprat un flascó

40 de bona vernatxa, se'n tornà a Colandrino e si li dix: "Tu *Uri* faràs per guisa que tu convits al matí tots aquells de qui tu has sospita: e demà és festa e cascú vendrà volentera, e yo anit ensemps ab Bufalmaco faré los encantaments sobre les rahils e portar-les t'è de matí a casa per amor de tu, e yo mateix les los donaré e faré e diré tot ço qui mester hi serà".

242va 41 E Colandrino ho féu axí. E rahonant / açò a una bergada de jóvens florentins qui en la vila eren e alguns hòmens brassers que y havia, al matí següent vengueren devant

2 cal entendre: fé/féu (també el cas següent)

la sgleya entorn del olm, e Bruno e Bufalmaco vengueren ab una capça de les rahils e ab un flascó de la vernatxa: e fahent
 42 star aquests tots entorn, dix Bruno: "Senyors, a mi cové a dir la ocasió per¹què vosaltres sou ací, per ço que, si alre se¹ sdevenia qui no us plagués, que vosaltres no us haguésseu a
 43 clamar de mi. Sapiau que a Colandrino, qui ací és, fo furtat despuys-hir un bell porch, e no sab qui u ha fet; e per ço com algú de nosaltres qui ací som ho poria haver fet, ell, per trobar qui fet ho ha, vos convida a menjar de aquest gingebrè d'u en hu e a beure un poch de aquesta vernatxa; e sapiau que qui furtat ho haurà no se'n porà enviar aquest gingebrè, ans li parrà pus amargant que algun verí e encontinent lo scopirà; e per ço, abans que aquesta vergonya vos sia feta en presència de tanta gent, seria millor que aquell qui fet ho ha ho diga en fet de confessió al prevere, e yo no faré aquesta experiència que vull fer".

44 E encontinent cascuns digueren que molt volentera ne menjarien: per¹què Bruno, ordenant-los, los mes Colandrino al¹ mig / de tots e, comensant al un cap, ordenadament donà a
 242vb cascú la sua; e com fo prop de Colandrino, ell pres una de les
 45 rahils del sèver que havia fetes fer e mes-la-li en la mà. E Colandrino prestament l'es mes en la boca e comensà a mastagar, e tantost com la lenga de Colandrino sentí lo sèver, no podent
 46 sostenir la amargor, lo scopí defora. E vehent açò, lo un guardava en la cara al altre per veure qui scopiria; e encara Bruno no havia acabat de donar-ne a tots e no fahent semblant de parar-hi esment, com ell sentí dir derrera: "Eya, eya

Colandrino, e què vol dir açò, escolta?"; per¹què oynt-ho Bruno, / #
prestament se girà e, vehent que Colandrino havia scopida la
sua, li dix: "Spere-t, que per ventura alguna altra cosa la-t
ha feta scupir, per¹què prin-ne una altra"; e presa la segona, / #
la li mes en la bocha e acabà de donar als altres a qui donar-
ne devia. E Colandrino, si la primera li havia paregut
amargant, aquesta li parech molt pus amargant: mas pur havent
vergonya de scupir-la, mastegant la tench una stona en la
bocha, e tenint-la comensà a gitar les làgrimes tant grosses,
que parien uns ciurons; e / derrerament, no podent-ho pus
soferir, la lençà defora axí com a l'altra. E Bufalmaco feya
donar a beure a la bergada e Bruno, qui ab los altres ensemps
ho veyà: tots digueren que per cert Colandrino lo havia emblat;
e hach-n'i molts d'aquells qui asprament lo reprengueren.

Mas pur, après se'n foren partits, romangueren Bruno e Bufalmaco ab Colandrino, e Bufalmaco començà a dir: "Colandrino, yo bé havia per cert que tu mateix lo havies furtat, e pur tu volies dar entenent a nosaltres que t'era stat emblat per ço que no'ns haguesses a convidar de ço que tu has tu hagut".

E Colandrino, lo qual encara no havia scopida la
amargor, comensà a jurar que ell no ³ sabia.

"Ara bé," dix Bufalmaco "diques-me què'n has hagut".

E Colandrino, oynt agò, se comensà a desesperar; al

3 petser: (havia
my. sabia)

4 ms. Ora

qual Bruno dix: "Colandrino, entén açò sanament, car en nostra companyia ne ha haguts de tals, qui ab nosaltres han menjat e begut, qui·m han dit qui tu tenies no scé on una joveneta la qual tu tenies a ta posta e donaves-li ço que tu podies, e que ell havia per cert que tu li havies tramès aquest porch. E

54 segons que tu saps, tu has acostumat de ésser bé falç! Per^Tquè ^T

243rb hom ho deu creure, / car tu·ns has amenats una volta al puig de Mulione cullint pedres negres: e com tu·ns haguist mesos en galera sens bescuyt, tu te·n vinguist e puyt volguist-nos fer creure que tu la havies trobada! e ara per semblant ab tos juraments nos vols fer creure que lo porch, que tu has donat o

55 venut, te sia stat emblat. E nosaltres som acostumats de les tues burles; e conexent-les, tu no·ns en faries creure pus! E per ço, a dir-te lo ver, nosaltres havem treballat en fer la art, e per ço entenem que tu·ns degues donar un parell de capons, e si no nosaltres direm a madona Taresa ta muller la veritat de tot lo fet".

56 E Colandrino, vehent que no era creegut e parent-li que ja havia prou dolor e no volent-ne haver pus per la muller, los donà dos parells de capons; e ells, havent ben salat lo porch, se·n portaren los capons en Florença e leixaren lo porch en aquelles sahons al rector, qui bé·l guardà, e leixaren Colandrino ab lo dan e ab la beffa que feta li hagueren.-

1 Un studiant amave una dona vídua, la qual lo féu estar una nit en hun coral ple de neu; e puyt ell féu star a ella tot hun jorn de juliol al sol tota nua, faent-la fitblar a mosques e a vespes.

243va 2 Molt havien les dones ris del mesquí de Calandrino, e ^{fo} encara ne hagueren molt més ris, sinó que ls parech que fos stat mal fet de haver-li tolts encara los capons, pus li hagueren furtat lo porch. Mas après que hagué finat, la reyna comandà a Pampinea que digués la sua; e ella prestament axí comensà:

3 -Molt cares dones, moltes voltes se sdevé que la art és de la art scarnida, e per ço és poch seny de delitar-se de scarnir algú. Nosaltres havem ris molt per moltes istòries que havem dites de molts scars qui són stats fets, dels quals no's recompta alguna venjança qui sia stada feta: mas yo entén de fer-vos haver alguna compassió de una justa retribució qui fo retuda a una nostra ciutadana, qui de joch de mort havia burlat e burla de mort li tornà demunt lo cap. E oynt aquesta no serà sens gran utilitat, per ço com millor vos guardareu de burlar de algú: e si u feu, fareu gran seny.

4 Encara no ha molts anys passats que fo una dona jova e

bella e molt alta de cor e gentil de natura e dels béns de fortuna copiosament habundant, apellada Elena. La qual romàs vídua del seu marit e may despuys no's volgué maridar, /
243vb posat que per molts fos requerida e demanada, e açò per tant com de un jove gentil e bell a son asalt se era enamorada; e de totes altres feynes lunyada e ab la obra de una sua serventa de qui ella molt fiava, moltes voltes ab ell ab meravellós delit
5 se donava bon temps. E sdevench-se en aquest temps que un jove appellat Rayner, hom noble de la nostra ciutat, havent estudiat longament a París no per vendre la sua sciència a menut, axí com molts fan, no volch saber les coses menudes de la terra, ans òbtimament en stat de gentil hom tornà de París en Florença; e aquí honorablament fo reebut axí per la sua noblesa com per la sua sciència, e aquí honorosament vivia.

6 E axí com sovent se sdevé en aquells los quals són pus avists en les coses profundes, axí pus tost són de amor encabestrats, e axí's sdevench en aquest Rayner. Lo qual anant un jorn per via de deport en una festa, encontrà Elena vestida de negre, segons les nostres vídues acostumen de anar, e plena de tanta bellesa segons lo seu juý e de tanta plasenteria com may fos alguna altra que ell hagués vista; e en si mateix extimà que aquell se podia tenir per beneventurat qui la
244ra 7 pusqués amar e en sos braços nua la pusqués tenir. / E guardant-la una volta e altra cautelosament, e conexent que les grans coses e molt cares no's poden conquistar sens affany, delliberà del tot de posar tota pena e tota sollicitut en plaer de aquesta, per ço que per complaure-li conquistàs la sua amor

e que pusqués haver alguna gràcia d'ella.

8 E la gentil dona, la qual no tenia los ulls en infern,
ans axí com a artificiosa guardava ençà e enllà e encontinent
conexia qui ab delit la guardava, e avisant-se de Rayner, rient
dix en si mateixa: "Yo no ych seré vuy venguda en va, car, si
9 alre què no, yo hauré pres un muçol pel nas". E satisfent-li,
li començà ab la coha del ull alguna volta a reguardar-lo, e
tant com podia se estudiava de mostrar-li que de ell li calia, e
pensant en si que com més ne scava e n prenia ab son plaer,
tant més era preada la sua bellesa, e majorment en aquell al
qual ella ensemps ab la sua amor se era donada.

10 E lo noble studiant, leixat lo pensament philosophal de
la una part, tot ¹ son enteniment girà en aquesta; e crehent que
li volia plaure, volch apendre la sua casa, e après aquen
comensà a passejar acolorant ab variables rahons les sues
11 passades a aquells ab qui anava. Al qual la dona per les rahons
244rb / demunt dites de açò se captingué complaent-li, e vanament
gloriajant-se mostrava de voler-lo veure molt volentera: per la
qual cosa lo studiant, trobant manera, se encontrà ab la
serventa de la dona e fiablament la sua amor li descobrí,
pregant-la que ab la sua dona obràs en tal manera que la sua
gràcia degués haver.

12 E la serventa lo y promès largament e a la sua dona ho
recomptà tot; la qual ab les majors rialles del món la scoltà e

li dix: "Has vist aquest bon hom on és vengut a perdre lo seny, ara com és vengut de studi? E pus axí ho vol, donem-li de açò que va sercant: e digues-li, la primera volta que parle ab tu, que yo am molt més a ell que ell no ama a mi, mas que a mi cové de guardar la mia honestat], a fi que yo pusca anar ab les altres dones ab la cara descuberta: de què, si ell és savi axí
13 com se diu, me deu haver per molt pus cara". Ay de la mesquina, de la mesquina!, dones mies molt cares, que ella no sabia encara quina cosa són estudiants. E la serventa, encontrant-lo,
14 li féu la resposta que la dona li havia comendada. Lo student molt alegre procehint ab prechs molt pus affectats, scrivint letres e trametent dons e fent tot ço e quant fer podia, mas ab
244va tot axò may ne havia resposta alguna entegrament / sinó general e contenent totstems dos caps: e en aquesta lo tench gran temps en pastura.

15 E darrerament, havent ella descubert al seu amant totes les coses (e ja algunes voltes se'n fossen quasi barallats) e lo amant havent-ne presa alguna gelosia, per mostrar-li que a tort se sospitava d'ella e per la gran sollicitut del student, la dona li tramès la sua serventa, la qual de la sua part li dix que ella no havia hagut may temps de poder haver fet a sa voluntat de ço que ell desijava despuys que de la sua amor la havia feta certa, ne hauria fins a la festa de Nadal qui venia, qui fort prest era, e que lavors ella se sperava ésser ab ell:
16 e per ço la nit següent après de la festa, si li plaur[ila venir a la sua casa, on ella per amor d'ell se'n iria, e ella
17 li dara loch per ésser ab ella. E lo student, pus alegre que

algun altre hom, a la jornada assignada anà a la casa de la dona, e aquí la serventa lo mes en una cort e tancà·l dintre, e aquí comensà a sperar la dona.

18 E la dona aquella nit se havia fet venir lo seu amant; e ab ell alegrement havent sopat, ço que aquella nit entenia a fer li recomptà dient: "Ara poràs veure quanta e qual és la amor que yo aport en aquell del qual tu follament has presa
244vb 19 gelosia". / E aquestes paraules scoltà lo amant ab molt gran plaer e desijant de veure per obra ço que la dona ab paraules li donava entenent. E per ventura lo die devant havia nevat molt fort, e tota la terra era cuberta de neu; per la qual cosa lo studiant no hach gayre aturat en la cort, que ell comensà a sentir més fret que no haguera volgut; mas sperant de retornar-lo en plaer, pacientment lo sofferia.

20 E la dona e lo seu amant après poch digueren: "Anem-nos-ne en la cambra e per una finestreta veurem ço que aquest, de qui tu est gelós, fa e ço que ell respondrà a la serventa, la qual yo li trametré a parlar".

21 E anant-se·n aquests en la demunt dita finestra e vehent sens ésser vists e oynt la serventa parlar ab lo studiant e dir-li: "Rayner, madona és la pus dolenta fembra que yo may ves, car anit ha vengut un de sos frares e ha parlat molt ab ella (perquè crech que li ha parlat [de] marit) e ara vol sopar, e no·l pot aviar axí com volria, mas crech que tost se·n irà; e per ço ella no és poscuda venir encara a tu, mas tost vendrà devuymés, e pregue·t que no·t anuigs de sperar-la".

22 E ell crehent açò ésser ver, respòs: "Digues a madona

245ra que de mi no haja alguna ància / fins a tant que ella pusca
venir a mi a tot son plaer, mas que la prech que agò ella faça
al pus tost que ella porà".

23 E la serventa tornant dedintre se·n anà a dormir; e la
dona lavors dix al seu amant: "E donchs què diràs tu ara? creus
que, si yo li volgués aquell bé que tu·t pensaves, que yo
sofferís que jaqués là jus a risch de morir?" E dit agò, ab lo
seu amant, qui ja en part era content, se·n anà al lit, e gran
pega stigueren en festa e en plaer, rient e trahent-se scarn
del miserable de studiant.

24 E lo studiant anant per lo corral se exercitava per
scalftar-se, e no havia loch on se posàs a seure ne per on
pusqués fugir a la serena, e malahia la longa aturada del germà
de la dona, pensant que adés adés sentís obrir la porta de la
dona qui a ell degué venir, mas en va sperava.

25 E ella fins a la mijanit solagant-se ab lo seu amant,
li dix: "Què·t par, ànima mia, del nostre studiant? qual te par
major o lo seu seny o la amor que yo li aport? E fer²t'a exir/
lo fret que yo li fas sofferir/go qui de mi te era entrat en lo
enteniment?"

26 Respòs lo amant: "Cor del meu cors, tu est lo meu bé e
lo meu repòs e lo meu delit e tota la mia sperança, e per
245rb semblant / so yo la tua".

27 "E donchs" dix la dona "bese·m unes mil voltes, per

veure si tu dius ver". Per la qual cosa lo amant abressant-la, no mil mas més de cent milia la besà.

28 E pus foren stats en tal rahonament, dix la dona: "E levem-nos un poch e anem veure si lo foch és apagat en lo qual aquest meu amant scrivia tots dies que cremava".

29 E levant-se, se'n anaren a la finestra on havien acostumat de anar; e guardant en la cort, veren lo student anar per la neu fahent una baixa danga e un gran so de dents per lo gran fret que havia, qui may tal no fo vist. E lavors dix la dona: "E què diràs, speranza mia dolça? par-te que yo sàpia fer densar los hòmens, fer so de trompes e de cornamusa?".

30 A la qual lo amant respòs: "Delit meu, hoc certament".

31 Dix lavors la dona: "Yo vull que nosaltres anem fins devall a la porta, e tu staràs quet e yo li parlaré, e oyrem ço que ell dirà: e per ventura no serà menor la festa ne lo solag de oyr-lo que de veure-l". E uberta la cambra, quedament se'n vingueren a la porta: e aquí, sens obrir, la dona ab veu soniosa d'un forat que y havia lo cridà.

32 E lo student, oynt-se cridar, loà Déu crehent-se /
245va entrar dintre, e acostant-se a la porta dix: "Veus-me ací, madona: | a|xí obriu-me per amor de Déu, car yo-m muyr de fret". |e J

33 "E hoch," dix la dona "que tu est ara axí deffectiu que per un poch de fret te morràs axí tantost? E no scé yo que, posat que ací haja un poch de neu, molta més ne ha a París on tu has stat; per|què-t prech que-t spers un poch, car yo no-t |
puch encara obrir per ço com aquest meu frare, sí maleyt sia

ell, qui vench anit a sopar ab mi, no se·n va encara: mas ell se·n irà tost, e encontinent yo vindré a obrir-te. E ara ab gran affany yo·m so partida d'ell per venir-te a confortar, per ço que lo sperar no·t fos anujós".

34 Dix lavors lo mesquí de Rayner, axí com aquell qui més no u podia sofferir: "E! madona, yo us prech per amor de Déu que vós me obriau, per ço que yo pusca star aquí dintre a cubert, e açò per tant com de poch engà se ha mesa tant fort neu, que no és algú qui pusca viure defora, e encara totstamps neva; e puy vós devallareu la hora que us serà plasent".

35 Dix la dona: "Oymè, vida mia dolça, e sí yo no puch, car aquesta porta fa tant gran ramor com hom la obra, que
245vb leugerament seria oyda per mon frare, si yo·t obria: / mas yo li vull anar dir que se·n vaja, per ço que yo pusca tornar a tu per obrir-te".

36 Dix Rayner: "E donchs anau tost; e prech-vos que fassau un bon foch, per ço que, com yo entraré dintre, me pusca scalfar, car yo so tornat tant fret, que envides me sent la persona".

37 Dix lavors la dona: "Açò no pot ésser, si ço que tu moltes voltes me has scrit és ver: ço és que·m deyes que tu cremaves tot per la mia amor; e ara conech que, si ho fesses, no fores tantost refredat de tant ardent calor. Però yo me·n vaig e tu spere·t e hages bon cor".

38 E lo amant, qui tot ho hoyà e havia sobiranament plaer d'açò que veyà, ab ella se·n tornà al lit e poch dormiren aquella nit, ans en llur delit e en fer befa del mesquí de

studiant meteren la major part de la nit.

39 E lo pobre de studiant quaix ³ tornant segonya axí fort
batia les dents, que no sabia on se era, tement-se totstemps
que no fos enganat; e moltes voltes temptà la porta si obrir-la
pogués, guardant si per altra part ne pogués exir; e passejant
com a leó com ha quartana, malahia la qualitat del temps e la
malícia [de la dona] e la longuesa de la nit e la sua
simplicitat, qui axí leugerament havia creegut, indignant-se
246ra 40 fort envert ella: e la longa e fervent amor / que li havia
transpostà soptosament en cruel desdeny devert ella, pensant
soptosament en trobar manera en sa venjança, la qual lavors
molt més desijava que debans no feya de ésser ab la dona.

41 E la nit, après de molta e longa stada, se acostà al
die e comensà l'alba a declarar; per la qual cosa la serventa
de la dona avisada devallà devall e obrí la cort, e mostrant-li
de haver compassió d'ell li dix: "Mala ventura pusca ell haver
com vench anit! Ell nos ha tota la nit tenguts en bastent e a
tu ha fet glassar aci: mas, pus axí és, prin-ho pacientment,
car ço qui anit no és poscut ésser serà una altra volta; e yo
scé que no és cosa en lo món, qui's pusqués ésser sdevenguda,
qui tant fos stada desplaent a madona com aquesta".

42 E lo studiant indignat, axí com a savi lo qual se pensà
tot ço qui stat era, de res no li menagà, ans les armes de les
menasses tancà dintre los seus pits, per ço com la destemprada

voluntat se sforçava de trametre-les defora; e ab veu suau,
 43 sens mostrar-se gens corrugat, dix: "La veritat és que yo he
 haguda anit la pijor nit que yo hagués may, mas bé he conegut
 246rb que d'açò madona no ha haguda alguna / culpa, car ella
 mateixa, axí com a piadosa de mi, fins ací devall és venguda
 scusar-se e a confortar-me; e axí com tu dius, go qui anit no
 és stat serà una altra volta: per^tquè t prech que m hi recomans ^T
 e stà en nom de Déu".

44 E anant-se n a casa quaix tot arronçat, on millor
 pusqué se n tornà; e stant ujat e mort de son, se lançà sobre
 lo lit per dormir e scalfar; e axí com aquell qui quaix perdut
 era del[s] braços e de les cames, tramès per un metge, dient-li
 lo fret que hagut havia, pregant-lo que li provehís per la sua
 45 salut. E lo metge prestament ensercà de provehir, e ab presta
 ajuda en poch de temps lo reté guarit; e si no fos perquè ell
 era jove e ajudava-li la calor natural, ell haguera hagut prou
 quefer de tornar en son stament primer. E tornant sa e fresch,
 tenint amagada la sua mala voluntat, se reté pus enamorat que
 may no fo de la sua vídua.

46 E sdevench-se après de poch spay que la fortuna aportà
 cas de poder satisfer al desig⁴ de la venjança del student:
 per go com lo jove qui de la vídua sobiranament era enamorat,
 no havent algun sguard en la amor que ella li aportava, se
 enamora⁵ d'una altra dona, e no volent ne poch ne molt dir ne

(5)
 Nde

4 ms. repeteix: al desig

5 ms. repeteix: se enamora

246va fer / cosa qui tornàs en plaer a ella, en tant que ella per
47 la dita rahó se consumava en làgrimes e en amargors. Mas la sua
serventa, la qual gran compassió e dolor ne aportava, no
trobant manera de relevar la sua dona de la dolor en què era
posa[da] per lo seu perdut amant, vehent passar lo studiant en
la manera acostumada per la encontrada, li entrà en lo
enteniment un stret pensament: ço és que ella ensercàs que·l
primer amant de la dona sua se pogués convertir en la sua amor
primera, axí com fer solia, per via de alguna art de
nigromància, e parech-li que d'açò lo studiant degués ésser
48 gran mestre; e pensat, ho dix a la sua dona. E la dona axí com
a poch sàvia, sens pensar que si lo studiant hagués sabuda
nigromància, attenant la amor que li havia aportada, ne haguera
obrat envert ella, posà lo enteniment en les paraules de la sua
serventa, e soptosament li dix que ab ell parlàs e sabés si
fer-ho volia e segurament li prometés que, per mèrit de açò,
ella faria ço que ell volria e li plagués.

49 E encontinent la serventa féu la ambaixada bé e
diligentment; la qual oynt lo studiant, tot alegre en si mateix
dix: "O Déu, loat sies tu, que ara és vengut lo temps que yo ab
246vb / la tua ajuda faré aportar pena a la malvada fembra de la
50 injúria que·m ha feta de la gran amor que yo li aportava"; e
encontinent dix a la serventa: "Vés-te·n e digues a la tua e
mia dona que d'açò no stiga en pensament, car, si lo seu amant
fos en Índia, yo·l li faria prestament venir e demanar-li mercè 7f
de tot ço que contra lo seu plaer haja fet, mas és mester que
ella diga com e on més li plaurà que yo parle ab ella: e açò li

digues de ma part e conforta-la on millor pusques". E oyt açò, la serventa féu la resposta, e ordenaren que en Santa Lúcia de Marato fossen ensemps.

51 E aquí venguts la dona e l'estudiant tots sols, ensemps parlaren, e no recordant-se ella que a ell hagués aduyt quaix a la mort, li dix apertament tot son fet, axí com aquella qui desijava haver remey, pregant-lo de la sua salut; a la qual ló
52 studiant dix: "Madona, veritat és que entre les altres sciències que yo he apreses a París sí fo nigromància, de la qual per cert yo scé ço qui n és; mas per ço com és cosa desplasent a Déu, yo havia jurat que may ne per mi ne per altri
53 yo no n obraria. Mas veritat és que la amor que yo us aport és
247ra de tanta força, que yo / no m scé com yo us pogués negar cosa que vós vullau que yo faça; e per ço, si yo per açò tant
solament havia a⁵nar a la casa del diable, sí so yo prest de
54 fer-ho pus a vós plau. Mas dich-vos que és cosa de major treball que vós per ventura no us pensau, e majorment com una dona vol revocar la intenció de un hom e convertir-la a amar si mateixa, o lo hom a la dona, e açò per tant com açò no s pot fer sinó per la pròp⁷a persona a qui se sguarda la amor; e per 7nⁱ ço cové que qui u fa sia de fort ànimo e de bon gosar, e açò per tant com se ha a fer de nits e en loch solitari e sens companyia: de la qual cosa yo no scé vós com vos sou disposta a fer-ho".

55 Al qual la dona, qui pus enamorada que sàvia era,
 respòs: "Amor me puny per semblant manera, que no és alguna
 cosa la qual, per ⁶ revendre aquell qui a tort me ha abandonada,
 yo no fassa; per^Tquè·t prech que tu·m mostres en quina manera yo ^{T*}
 poré ésser segura".

56 E lo studiant, qui de mal pèl havia tacada la coha,
 dix: "Madona, a mi covendrà fer una ymage de stany en nom de
 aquell lo qual vós desijau de conquistar: la qual com yo la us
 hauré tramesa, covendrà que vós, stant la luna molt vella en
 247rb los / extrems dies seus, vós tota nua en un riu, en lo primer
 57 son, tota sola vos mulleu VII voltes; e après que tota nua vos
 ne pujeu sobre qualche arbre qui sia molt alt o sobre qualqua
 casa qui sia deshabitada, e girant-vos a la tremuntana ab la
 ymage en la mà digau VII voltes certes paraules que yo us diré,
 per virtut de les quals, com les haureu dites, vindran a vós
 dues donzelles les pus belles que vós véssets may e si us
 saludaran e plamentment vos demanaran ço que vós volreu que
 58 fassen. E en aquestes vós direts ço que vós volrets que elles
 fassen e vós desijau (e guardàsseu-vos que vós no anomenàsseu
 un per altre), e com los ho haureu dit, elles se·n iran e vós
 vos ne devallareu llà on haureu leixada la vostra roba e
 59 vestir-vos eu e tornar-vos n'eu a casa vostra. E certament no
 serà passada la següent nit, que lo vostre amant planyent e
 plorant vos vindrà a demanar mercè e misericòrdia: e siau certa

6 ms. per la qual (en lloc de] la qual per)

);

que may d'aquesta hora avant ell per alguna altra no us leixarà may".

60 E la dona, oynt aquestes coses ab entegra fe, parent-li
que lo seu amant tingués ja en los braços, mig alegre dix: "No
dubtets, que aquestes coses faré yo bé; e he·n la major
247va avinentesa / del món, car après de la mia casa és lo riu de
61 Voldarlo, on delitosament yo·m poré banyar; e après no gayre
luny del flum à una torra deshabitada, sinó que per algunes
scales levadisses que y ha, per on hi pujen algunes voltes los
paftors qui aquèn guarden lo bestiar; yo·m pujaré sobre la ⁷ la 75
qual: serà lo millor loch del món per fer semblant cosa".

62 E lo studiant, qui òbtimament sabia lo loch de la dona
e la torreta, content de ésser certifficat de la sua intenció
dix: "Madona, yo no fui may en aquesta encontrada e per ço yo
no scé lo riu ne la torreta; mas si axí stà com vós dieu, no
pot ésser al món millor. E per ço, com temps serà, yo us
trametré la ymage e la oració; mas prech-vos que, com lo vostre
desig haureu complit e coneixereu que yo us hauré ben servida,
que us record de mi e que·m attengau la promesa".

63 Al qual la dona promès de fer-ho sens alguna falla; e
pres son comiat, se·n tornà a casa.

64 E lo studiant alegre, parent-li que son fet devia venir
jugat, fer ⁸ una ymage ab los caractes scrits e una sua faula
per oració; e, com temps li aparech, la tramès a la dona e

247vb tramès-li a dir que / la nit següent, sens pus laquiar, degués fer ço que dit li havia; e après secretament ab un seu infant se·n anà en casa de un seu amich, qui assau vehí era de la torra on la dona devia pujar, per donar acabament a la obra.

65 E la dona de altra part ab la sua serventa se mes en camí e anà-se·n a la sua casa de fora; e la nit següent, fahent semblant de anar-se·n a dormir, a hora de prim son ella se·n isqué de casa e a la riba del riu se·n anà; e stant aquí e no sentint algú, se despullà, e stojades les sues robes, VII voltes ab la ymage se mullà, e après envert la torreta se·n
66 anà. E lo studiant, lo qual en la nit ab lo seu scuder entre molts arbres prés de la torreta se era amagat e havia vist tot ço que la dona havia fet, passa[n]t-li quaix ella al costat tota nua, mirant aquella blanquesa del seu cors qui vencia les tenebres de la nit e regardant-li los pits e les altres parts del seu cors e vehent les belleses e sabent com en poch temps devien venir en lo juý qui li stava aparellat, hach *d'ella de*

248ra 67 alguna compassió; e d'altra part lo / scalfament de la carn natural se levà soptosament en tal manera, que·l aportà en punt que ivargosament isqués envert ella e que aquella prengué per
68 fer a tot son plaer: e fort prés fo de ésser vensut. Mas torna[n]t-li a memòria qui ella era e quina era stada la injúria que havia reebuda e per què e de qui, en lo desdeny se assegurà: e la compassió e lo carnal apetit lengats defora,
69 stech ferm en son prepòsit e leixà-la anar. E la dona muntada en la torra, girant-se a la tremuntana, començà a dir les

paraules que lo studiant li havia donades per scrit; lo qual poch après en la torra entrà quedament e a poch a poch levà aquella scala qui muntava en lo sostre on la dona era, e après sperà ço que li devia dir e fer.

70 E dites les sues oracions, la dona comensà a sperar les dues donzelles qui venir devien, e fo axí longa la speranda que, sens que fret no feya, ella tremolà de bella pahor; e vehent venir l'alba qui comensà a clarejar e vehent que vengut no li era ço que'l studiant li havia dit, dix en si mateixa:
248rb "Yo·m tem que aquest no·m haja volguda dar una / nit axí com yo fiu a ell; mas si per ço aquest ho ha fet, no·s és sabut venjar, car aquesta no és stada longa lo terç axí com fo la
71 sua, e lo fret qui fo un poch en major quantitat". E per ço que lo jorn no la y aconseguís, començà a voler devallar de la
72 torra, e com fo allà trobà que l'escala no y fo. E lavors, quaix axí com si lo món li fos vengut a menys dejús los peus, li fugiren los spirits e axí com a desesperada caygué sobre lo terrat de la dita torra. E après que fo revenguda, miserablament comensà a plorar e a dolre·s, conexent que aquesta devia ésser stada obra del studiant; e sí començà a congoixar en si mateixa pensant que'l havia offès e que après havia massa fiat d'ell, lo qual ella devia haver hagut per enemich; e en açò stech per lonch spay.

73 E despuys, reguardant si vera algun loch per on devallar pusqués e no vehent-ho, comensà lo plant e entrà en un amargós pensament en si mateixa dient: "O desaventurada, e què·t diran tos frares e parents e vehins, e generalment tots

los florentins de la terra, quant sabran que tu sies stada
74 trobada ací tota nua? La tua honestat serà trobada falça; e si
248va en aquestes coses tu / volies trobar alguna scusa qui trobar
se poria, lo studiant, qui tots tos fets sab, no·t leixarà
mentir. E tu, miserable, en una hora has perdut lo teu malvat
amant e la tua honor!" E dit açò, vench en tanta de dolor, que
per poch no stech de lancar-se de la torra en terra.

75 Mas lo sol qui era ja exit e muntat alt, com ella hach
fet son plant, se levà: e en una part de la torra mirant si
vera algun infant qui guardant lo bestiar fos vengut aquen
prop, per lo qual ella pusqués trametre a la sua serventa, se
sdevench que lo studiant, qui·s era adormit al peu d'un arbre,
despertant-se la viu e ella a ell; a la qual lo studiant dix:
"Madona, Déu vos do bon jorn: e són encara vengudes les
donzelles?"

76 E la dona, vehent e ohint-lo, comensà a plànyer e
plorar fort e pregà·l que a la torra vingués, per ço que ella
li pusqués parlar, de què Rayner fo assau content.

77 E la dona, posant-se aboquons sobre la portalleta de la
torra, trahent lo cap en aquella, plorant dix: "Rayner,
segurament que, si yo·t doní mala nit, tu te·n est bé venjat,
car, posat que haja molt temps que açò sia stat, a mi ha anit
248vb / recordat sobre aquesta torra: en tal manera que yo he tant
plorat lo que yo·t fiu e la mia oradura, que tu deus creure que
78 meravella és com los ulls no·m són exits del cap. E per ço yo·t
prech que no per amor de mi, qui no·t ho meresch, mas per amor
de tu mateix, qui est gentil hom, que·t bast açò que fet has

fins ací per venjança de la injúria la qual yo·t fiu, e
 plàcie·t que·m fasses aportar les vestidures mies e que yo
 pusca d'ací devallar. E no·m vulles tolre ço que tu puy,
 volent-m'o tornar, no pories: ço és la mia honor; e si yo
 tolguí a tu aquella nit, totstems que a tu sia en plaer, yo
 79 te·n puch retre moltes per aquella. Baste·t donchs açò que has
 fet: axí com a valent hom, sies-te assau venjat e hages-m'o fet
 assau conèixer; e no vulles les tues forces contra una fembra
 exercitar, car no és alguna glòria a una àguila haver vensuda
 una coloma; donques, per amor de Déu e per honor de tu mateix,
 hages pietat de mi".

80 Lo studiant, no remetent piadosament la injúria de la
 dona, girant-se a ella e vehent-la plorar e pregar, ensemps en
 249ra / una hora havia plaer e anuig en si mateix: plaer de la
 venjança la qual ell més que altra volta desijava, e anuig
 sentia gran movent-lo la humanitat sua per compassió de la
 miserable; mas pur no podent la humanitat vendre la feresa del
 81 apetit, respòs: "Madona Elena, si los meus prechs, los quals yo
 a la veritat no sabí banyar ab làgrimes e fer envert vós ço que
 vós feu ara envert mi, me haguessen impetrat (la nit axí com yo
 en la vostra cort plena de neu me moria de fret) que yo pusqués
 ésser intrat almenys sota cubert, leugera cosa fóra a mi al
 82 present oyr les vostres pregàries; mas si tant ara, més que per
 lo passat, vos sentiú de la vostra honor e us torna en anuig

9 ms. mia

eliza amb l'honor de la vostra exterior

85 my. el complement "le tua honor" he estat retolat
 (vt: "l'esser un meco")

lo star alt tota nua, pregau aquell en los braços del qual no us anujàveu de star aquella nit (que a vós mateixa reguarda que·m sentíeu anar per lo vostre corral batent les dents e cahent la neu) que us vinga ajudar e que us port les vostres robes, e feu-vos ajudar a ell e fets aportar la scala per la qual devallàveu a ell, axí com moltes voltes per ell haveu mesa
 249rb 83 vostra honor / e no us sou duptada de metre en perill. Per què no·l cridats vós ara que us vinga ajudar? e a qui pertany mills que a ell, pus sou sua? e qual cosa ajudarà a vós, si ell no us ajuda? Cridau-lo, na folla, e provau si la amor la qual vós li portau e lo vostre seny ab lo seu si us poran delliurar de la mia follia; la qual, solassant ab ell, li demanàs ¹⁰ qual li parria major o la mia follia o la amor que vós li aportàveu.

84 E ara d'açò us dich que yo no desig, ne negar-me podeu, si yo ho desijàs saber, que·l vostre amant aquella nit no stigués ab vós: e si·s sdevé que vós d'ací partiscau viva, ¹¹ teniu-les d'ací avant ab qui us plàcia, car yo prou ne he d'una e baste·m

85 d'una volta ésser stat scarnit. E encara ab la vostra stússia e ab lo vostre parlar vos pensau tirar-me a la vostra benvolenga, e cridats-me gentil e valent hom e amagadament vos studiau de tolre·m que yo·m retraga de fer-vos purgar les vostres malvestats: dich-vos que no·m desmembraran ara, ne·ls ulls del meu entaniment se perdran, axí com feren les vostres desleyals prometenses, ne de mi mateix se mostrà tant mentre yo stiguí /

249va a París, com vós en una sola nit me fés conèixer de la vostra
 86 malícia. Mas presupòs que si yo pur per una dona de gran ànimo
 e de gran fet hagués reebut açò, no me'n donara tant; mas vós
 no sou d'aquelles en què la magnitut se deu mostrar de la
 penitència d'una salvatge fera fembra semblant de vós, car
 semblant venjança vol ésser la mort, per^Tquè als hòmens deu ^T
 87 bastar ço que vós dieu. Car, posat que yo sia àguila, vós no
 sou coloma mas una serp verinosa, desconexent: com a antiga
 enemiga e ab tota ma forga vos entén a perseguir, ab tot que
 12
 90 que yo us fas no pusca assau pròpriament ésser dita
 venjança, ans deu ésser dit castich, car la venjança deu
 88 traspagar la offensa e açò a mi no bastara: car si yo venjar-me
 volia, guardant en quin partit vos posàs la vida mia, no'm
 bastaria que la tolgués a vós ne a cent altres semblants de
 89 vós, car yo auc⁷ria una vil e cativa e dolenta fembreta. E ^{fin}
 donchs a què diables bastara a mi tolre-us una poqueta de cara,
 13
 la qual dintre pochs anys serà guastada? E per què'm tindria
 per venge de vós?, qui més que alguna altra haveu fet de tot
 249vb vostre poder / de fer morir un valent hom, segons que vós
 mateixa poch ha me havets anomenat, la qual vida porà encara
 més en un die ésser profitosa al món que cent milia semblants
 90 de vós no porien mentre lo món durarà. E donchs què és aquest
 anuig que vós sosteniu en sguard de scarnir los hòmens qui han
 algun sentiment? ^E quina cosa és scarnir los estudiants? Yo us ^E

daré matèria de no caure jamay pus en tal follia, si d'aquesta
91 campau. Mas si vós haveu axí gran voluntat de devallar, per què
no us lengau devall? E si axí ho feu, ab la ajuda de Déu
trencar-vos ets lo coll e dins una hora exirets de la pena en
què us par que stigats, e si fareu a mi lo pus alegre hom del
món. E d'açò no dich pus, sinó que so content com he sabut tant
fer que us he feta pujar là sus; per^Tquè sapiats-ne vós
devallar, axí com me voliets enganar".

92 E totstemps com lo studiant açò deya, e la miserable
dona plorava contínuament e lo temps se'n anava e lo sol
totstemps pujava e la sua calor multiplicava; e après que ella
93 lo sentí callar, si dix: "O! cruel hom, si axí·t parech greu la
mala nit e lo meu defalliment tant gran, que no·t pusques moure
250ra / a pietat alguna per la mia joventut ne per la mia bellesa,
moguen-te almenys les amargoses làgrimes e los humils prechs; e
si açò no·t mou, mogue·t la tua saviesa e pensa com yo he
leixat aquest meu amant e·m so en tu novament fiada, havent-te
tots los meus secrets descuberts, ab los quals he donada manera
al teu desig en poder-me fer del meu peccat conexent: com açò
sia cosa que, sens fiar-me yo de tu, alguna manera no era
bastant a tu de fer-te venjar de mi, la qual cosa tu mostres
94 haver desijada ab tant gran ardor. E donchs leixa la tua ira e
perdone·m devuymés, car yo so presta, si tu·m vols perdonar e
fer-me devallar d'ací, de abandonar lo meu enamorat e pendre a
tu solament per amador e per senyor, posat que tu hages
blasmada la mia bellesa e hages mostrat haver-la per poch cara;
e ella sent que ella ensemps pot ésser mesclada ab les altres,

e si per altra rahó no·t devia ésser cara, sí és per ço com és
solaç e deport e delit de la joventut dels hòmens: e tu no est
95 vell. E posat que yo sia per tu cruelment tractada, no puch
encara creure que tu volguesses veure que yo fes axí deshonest
250rb / mort com seria lançar-me com a desesperada per la torra
96 avall devant los teus ulls. Cert tu no solies ésser tal com ara
est tornat: e donchs plàcie·t que hages pietat de mi, car lo
sol se comensa a scalfar fort, e axí com la frescor me ha
offesa anit, axí la gran calor me comensa a fer molt gran
anuig".

97 A la qual lo student, qui per deport la tenia a
rahonament, respòs: "Elena, la tua amor no·s és mesa ara en les
mies mans per amor que tu·m hages aportada mas per recobrar ço
que havies perdut, e per ço no·n mereys alguna cosa sinó major
mal: e foll creus, si tu creus que aquesta sola via fos per
98 pendre venjança a mi de tu. Car jo·n havia mil d'altres: e mil
laços, per mostrar-te que·t amava, els te havia stesos entorn
dels peus, e no passara gayre que de necessitat, si açò no·t
fos sdevengut, te covenia encapar en altre qui major pena e
vergonya que aquesta no és te haguera conduïda: e no he presa
aquesta per alleugar-te de pena, mas per ésser pus prestament
99 alegre. E llà on totes me fossen mancades, no·m fugir[ri] la
pena, ab la qual tantes e tant cruels coses de tu haguera
scrites, que, vehent-les tu o sabudes que les haguesses,
250va hagueres desijat mil voltes lo die que may no fosses nada. / E
aquelles penes són molt majors que aquells qui provat no u han
100 no extimen. E jur-te a Déu que, si Ell d'aquesta venjança que

yo prenh de tu no·m feya alegre a la fi axí com en lo
 comensament, que yo scriuria coses de tu e no d'altra persona
 que tu, per no veure-les, te trauries los ulls ans que no les
 volries veure: e donchs no blasmes lo mal com axí·t és vengut,
 101 ne digues que·t sia crescut. Com tu dius que vols ésser mia, no
 me·n he alguna cura, axí com ja·t he dit: sies pur ~~de~~ aquell de *de*
 qui est stada totahora; al qual yo axí com lo malvolia e·l
 havia en oy, ara·l am guardant go que envert tu ha obrat.
 102 Vosaltres vos anau enamorant e desijau la amor dels jóvens, per
 go que, com ab les carns pus jóvens e ab les barbes pus negres
 los veureu, e sobre ells poreu anar rallant e motejant: la qual
 cosa totes aquelles qui pus temprades són e saben que aquells
 han pus mals vicis, aquells tals extimen per millors cavallers
 e que aquells deuen caminar més milles lo jorn que no fan los
 103 hòmens madurs e pus assegurats en llurs fets. Cert yo confès
 que ells ab major forga spolsen lo pelligó, mas los hòmens
 250vb temprats, axí com experts, saben millor los / lochs on stan
 les pusses e donen pus leugerament, e val més lo poch saborós
 que·l molt malagradós; e lo trotar fort romp los flanchs a
 quesquí, posat que sia jove, e lo anar suau, encara que pus tart
 104 vinga a casa, ell lo mena pus reposadament. E vosaltres,
 animals sens enteniment, no us avisau quant de mal stà amagat
 sota aquella pocha de parença. E los jóvens no són contents de
 una, mas tantes com ne vehen ne desijen e de tantes los par
 ésser dignes, e per go no pot ésser stable llur amor: e tu ara
 105 ne pots per experiència ésser verdadera testimoni. E encara·ls
 par que per les llurs dones ne degen ésser requests, e no han

altra glòria sinó ventar-se de ço que'n han hagut: lo qual
 deffalliment tu't penses mal, car tu dius que les tues amors no
 sap alguna altra persona sinó yo ab la serventa tua, e par que
 u sàpies mal e has mala creença si axí u creus: car tota la sua
 encontrada quaix de alguna altra cosa no rahona sinó dels teus
 fets e dels seus; mas moltes voltes lo darrer a qui pervenen¹⁴
 tals coses és aquell a qui toquen. E si per ventura vos roben /
 251ra106 on que sien, vosaltres vos scusau. E donchs tu, qui mal / has
 elegit, sies d'aquell a qui't est donada, e a mi, a qui has
 scarnit, lexa star per altra de qui so, car yo he troba[da]
 dona molt millor que tu no est, qui'm ha conegut millor que tu
 107 no fist. E per ço que tu del desig dels meus ulls pusques
 millor certanitat portar en l'altre món que no has mostrat en
 aquest, aprín de les mies paraules e l'enge't devall tantost, e
 la ànima tua, axí com yo crech, serà reebuda dels bragos del
 diable e porà veure si los meus ulls vehent-te morir
 108 enderrocada seran torbats o no. Mas per ço com yo crech que tu
 no'm volràs fer tant alegre, te dich, si encara lo sol te
 comença de scalar, e record-te del fret que'm fist passar, e
 si ab aquesta calor lo mescles, sens falla que tu hauràs lo
 temps temprat".

109 E la desconsolada dona, vehent que pur a cruel fi li
 exien les paraules del student, comensà a plànyer e a plorar e
 dix: "Vet-ho Rayner, pus que neguna cosa de mi a pietat te mou,

moque·t la amor la qual tu aportes en aquella dona que dius que has trobada pus sàvia de mi e de qui tu dius que est amat: e per amor de ella perdone·m e torne·m les mies robes en guisa que yo·m pusca vestir".

251rb110 E lo studiant / lavors comensà a riure e, vehent que ja tèrcia era passada, respòs: "Vet-ho, yo encara no·t scé dir de no, per ço com me has conjurat de part de tal dona com és aquella que yo am: per^Tquè ensenya-les-me e yo iré-les a dur e^T fer t'è devallar d'aquí".

111 La dona, crehent açò, se confortà un poch e mostrà-li lo loch on havia posades les robes. E lo studiant¹⁵, exit de la torra, comandà al seu infant que d'aquí no·s partís, ans li stigués de prop e de son poder guardàs que, fins tant que ell fos tornat, algú no·s hi acostàs: e dit açò, se·n anà a la casa del seu amich e aquí ab gran ayre ell se dinà e après, com hora li parech, se·n anà dormir.

112 E la dona qui sobre la torra era romasa, posat que de poca speranza fos confortada, encara era dolenta ultra mesura e dregà·s sobre la barana de la torra, on havia una poca de ombra, e comensà acompanyada de amargosos pensaments a sperar: e adés planyent, adés sperant e adés desesperada de la tornada del studiant ab les robes, saltant d'un pensament en altre, axí com aquella qui de dolor era vensuda e gens en la nit passada

251va113 no havia dormit, se adormí. E lo sol, qui / era ferventment

calt essent ja pujat al migjorn, feria a descubert sobre lo tendre e delicat cors de la dona e sobre lo seu cap, qui de neguna cosa era cubert, ab tanta força, que no tant solament li coqué les sues carns tantes com ne vehé, e encara aquelles que no vehé e totes les li crivellà menut menut; e fo la coçgura tal, que ella, qui ferm dormia, costrengué de despertar-se, sentint-se coure.

- 114 E movent-se, li aparech en lo moure que tota la pell, qui cuyta era, se obrís e sclatàs, axí com si era un pergami cuyt que altre tiràs: e ultra açò, li dolia tant fort lo cap,
- 115 que li paria que lo y obrissen, e no sens meravella. E era lo terrat de la torra axí fortment calt, que ella ne ab peus ne ab alre hi podia trobar loch: per^Tquè, sens star ferma, adés ga^T adés llà, sens trobar loch, se transmudava planyent e plorant.
- 116 E ultra açò no feya al món alè de vent, e de mosques, vespes e abelles en gran quantitat era abastada, les quals, posants-se sobre les sues carns, prestament la fiblaven en tal manera, que quescuna li paria una punta de alena: per^Tquè ella no cessava de ¹menar les mans entorn, e la sua vida e lo seu amant e lo seu
- 117 student totstemps malahint. E axí essent del calt inextimable e del sol e de les mosques, vespes e abelles e encara de fam e de set ben constreta e de molts pensaments angoixada e
- 251vb estimulada, / dregant-se enpeus comensà a guardar si algun seu vehí vehés o sentís o alguna persona, disposta del tot que, quesque avenir se'n degués, lo cridàs e li demanàs.

- 118-119 Mas encara aquests li havia la sua fortuna tolts: car los faeners eran tots partits dels camps per la gran calor que

feya, e sdevench-se que aquell die algú no era anat a fer feyna
 en alguna part, axí com aquells qui en cases llurs los llurs
 blats batien: per^Tquè alguna altra cosa no sentia sinó sigales, ^T₄
 e mirava la ayga del riu, la qual mirant, li crexia la set
 inextimable; e per semblant en molts lochs mirava boschs e
 120 ombres, les quals per semblant li eren angoixes desijant-les. E
 què direm pus de la desaventurada vídua? qui el sol desobre e
 la cremor del terrat desota e los pichs de les mosques, vespes
 e abelles qui ¹⁶ en tal manera la havien encunsada que, axí com
 ella en la nit passada ab la sua blanchor vencia les tenebres,
 e lavors com a rabiosa tota rajant de sanch paria vista la
 121 hagués la mort. E sperant, ja lo migdie passat e lo student
 levant-se de dormir e recordant-se de la sua dona, per veure
 què era d'ella se'n tornà a la torra e lo seu infant, qui
 encara [era] dejú, ne tramès a dinar; lo qual com fo de la sua
 252ra dona sentit, ab angoixós anuig / ella vench sobre la
 portalleta de la torra e, posant-se a seure, començà plorant a
 122 dir: "Rayner, bé-t est ultra mesura venjat, car, si yo-t fiu en
 la mia cort de nit glagar, tu has a mi de jorn sobre aquesta
 torra feta rostir e cremar, e ultra açò morir de set e de fam:
 per^Tquè yo-t prech per la sola amor de Déu que tu puigs ací e, ^T_{*}
 pus que a mi no baste lo cor de dar-me la mort, dóna-la-m tu,
 car yo la desig més que alguna altra cosa, tant e tal és lo
 123 turment que yo sent. E si tu aquesta gràcia no-m vols fer, fe-m

aldemenys venir un pitxer d'aygo ab què yo-m pusca banyar la bocha, a la qual no basten les mies làgrimes, tanta és la cremor que yo he en lo meu cor".

124 Bé coneix lo student en la veu la sua flaqueza e en part lo seu cors tot cremat del sol, per la qual cosa e per los humils prechs seus li vench un poch de compassió d'ella; mas no
125 contrastant açò respòs: "Malvada dona, de les mies mans no morràs tu, ans morràs pur de les tues, si voluntat te'n vindrà; e tanta aygo hauràs tu de mi en refrescament de la tua calor,
126 com yo haguí foch en scalfament del meu fret. E de tant me dolch pus fort com la malaltia del meu fret se cové a guarir ab
252rb la calor del teu terrat, e aquella de la tua / calor ab la frescor de la odorant aygo rosada; e axí com yo cuydí perdre les ungles e los nirvis, axí tu de aquesta calor romandràs ^{ja} scorxada, e no en altra manera romandràs bella sinó axí com la serpent qui leixa la vella despulla".

127 "O miserable de mi!" dix la dona "e en semblant guisa són aïrades de Déu les mies belleses e de les persones qui mal me volen! E tu, pus cruel que altra bèstia salvatge, e com has poscut sofferir de consumir-me en aquesta manera, axí com si yo
128 o tu o tot ton parentat ab cruels turments hagués morts? E com se haguera poscut usar en un traïdor, qui tota una ciutat hagués mesa en derruició, pijor sentència que aquella a la qual tu-m has posada?: go és a fer-me rostir al sol e fer-me menjar a les mosques, e ultra açò no voler-me donar un pitxer d'aygo, car veig que a molts qui van a la justícia de la mort donen
129 moltes voltes del vi, pus ne demanen. Mas pus que yo veig star

axí ferm en la tua crueltat e no podent-te la mia compassió en
alguna manera moure, ab paciència me disponch en reebre la
mort, per ço que Déu haja misericòrdia de la ànima mia, al qual
130 yo prech que ab justa cara aquesta tua obra reguart". E dites
252va aquestes paraules, ab anujosa pena se tirà / envert lo mig
del terrat sens sperança que de semblant calor degués campar, e
no una volta mas mil ultra les altres sues dolors crehent
spalmar, plorant totstemps fort e planyent la sua
desventura.

131 E passant ja hora de vespres e parent al studiant haver
fet assau, pres les vestidures de la dona e, embolicant-les en
un manto del seu macip, se'n anà envert la casa de la miserable
dona, on trobà desconsolada e trista e sens algun consell la
sua serventa, qui seya a la porta; a la qual dix axí: "Bona
dona, e què és de la tua dona?"

132 Al qual la serventa respòs: "Mossènyer, no'm scé, car
yo'm creya vuy per lo matí trobar-la en lo lit, axí com anit me
semblava que la y hagués vista anar, e no la he trobada ne aquí
ne en altre loch: de què yo visch ab gran dolor. Mas vós,
mossènyer, sabríeu-me'n dir res?"

133 A la qual lo studiant respòs: "Plagués a Déu que axí
hagués haguda yo a tu com he haguda a ella, per ço que yo't
hagués de la tua culpa punida axí com yo he a ella de la sua!
Mas segurament que tu no'm scaparàs de les mans que yo no't
pach axí de les tues obres com he a ella de les sues, e may tu
no faràs beffa a algun bon hom que no't record". E dit açò, dix
252vb al seu macip: "Dóna-li aqueixa roba e digues-li que vaja /

per ella, si·s vol".

134 E lo macip féu lo seu comandament; per^fquè la serventa, /₆
presa e regoneguda la roba e hoynt ço que dit li era stat,
tement-se que no la haguessen morta, a penes se poch tenir de
cridar; e soptosament plorant, anants-se·n ja lo studiant e lo
macip, se·n anà envert la torra.

135 E s⁷edevench-se que per ventura un laurador de aquesta /₅
dona havia perduts aquell die dos porchs: e anant-los sercant,
poch après de la partida del studiant vench prés de la torreta,
e anant guardant pertot si aquells seus porchs en alguna part
vera, senti lo miserable plant que la dona feya: per^fquè pujant T₄
là sus, tant com podia cridà: "Qui plora là sus?"

136 E la dona regonech la veu del seu laurador e, conexent-
la, li dix cridant-lo per son nom: "E ve·m per la mia serventa
e digues-li que ella vinga ací a mi".

137 E lo laurador conexent-la li dix: "Oymè! madona, e qui
us ha pujada ací tan alt? La vostra serventa vos va vuy tot lo
die sercant e no us troba: mas qui haguera may pensat que vós
fósseu ací?"

138 E dregada la scala, la comensà a guardar com stava; e
en açò la serventa sobrevench, la qual no podia entrar en la
torra e abstenir-se de cridar, /¹⁷ [e] batent les palmes
comensà a cridar: "Oymè! dona mia dolça, e on sou vós?"

139 E la dona oynt-la, com pus tost pusqué dix: "Oymè!

18

Siròquia mia, que yo so ací alt: no plors, mas aporte-m les mies vestidures".

140 E com la serventa la hoÿ parlar, quaix tota confortada començà a pujar per la scala ensús; e com fo prés del laurador, ajudant-li ell, pujà sobre'l terrat; e vehent la dona, no cors humà mas una serp scorxada li aparech, vehent-la jaure en terra tota nua: axí com si's hagués mesa la ungla en los ulls, començà a plorar tendrament sobre ella no en altra manera sinó
141 axí com si fos morta. Mas la dona la pregà que per amor de Déu donàs callament a ses làgrimes e que la ajudàs a vestir; e havent sabut per ella que alguna persona no havia sabut on havia stat, sinó aquells qui les vestidures li havien aduytes e lo laurador qui al present hi era sobrevingut, d'açò un poch aconsolada, la pregà que per amor de Déu d'açò may neguna
142 persona sabés res. E lo laurador, après de moltes noves, prenent la dona al coll, qui anar no podia, fins fora de la torra la aportà. E la serventa mesquina, qui dintre era romasa, devallant per la scala e no vehent-hi bé, allenegant-li lo peu, caygué de la scala en terra e rompé's la cuixa, e per gran /
253rb dolor que sentia comensà a udolar axí com si fos un leó.

143 E lo laurador, posada la dona sobre un prat, anà a veure què havia la serventa e, trobant-la ab la cuixa trencada, per semblant la tragué en lo prat e al costat de la dona la posà; la qual vehent que açò li era vengut après dels altres

mals seus e que aquella de qui sperava ésser ajudada més que de alguna altra [se havia trencada la cuixa], dolorosament comensà a fer son plant tant miserablement, que temiau-vos que lo
144 laurador la pusqués aconsolar ans ell comensà a plorar. E stant ja lo sol baix, per ço que aquí no li covengués la nit romandre, se'n anà a casa: e aquí cridats dos seus frares e la muller, ab una taula aquí adobaren la serventa e portaren-la-se'n a casa; e confortada la dona ab una poca d'aygo fresca e ab bones paraules, lo laurador l'es levà al coll e portà-la-
145 se'n en la sua cambra. E la muller del laurador en aquella donà a menjar e après, despullada, la mes al lit; e entre ells ordenaren que la dona e la serventa en la nit aportassen en Florença, e axí u feren.

146 E aquí la dona, qui grans enginys havia, formà una istòria prestant, donant a creure a sos frares e a tota altra
253va147 persona que per illusió de dimonis açò los era sdevengut. / E los metges foren prests, e no sens gran angoixa e affany de la dona, qui tota la sua pell moltes voltes als langols [leixà] ab una gran febra, e dels altres accidents goriren, e per semblant
148 la serventa de la cuixa. Per la qual cosa la dona, desmembrant lo seu amant, d'aquí avant de enganar e de amar se guardà sàviament; e lo student, sentint que la serventa se havia trencada la cuixa, assau entegra venjança li aparech haver haguda, e sens pus dir se'n callà.

149 E axí sdevench a la vídua dels seus engans, crehent-se burlar dels estudiants axí com d'un altre, no sabent que ells, no dich pas tots mas la major part, saben on té la coha lo

diable. E per ço guardau-vos, dones, de enganar los hòmens, especialment los estudiants.-

1 Dos jóvens se geyen la hu ab la muller del altro: e avisant-se·n la hu, lo féu metre en una caxa, sobre la qual se jach ab la muller del altre.

253vb 2 Greus e anujosos eren stats de scoltar los cassos de Elena a les dones, mas per ço com en part extimaven / que li eren sdevenguts justament e que ab amoderada compassió los havia passats: per¹què fort e constant e fer e cruel reputaren l # lo studiant. E venguda Pampinea a la fi, la reyna comandà a Phiameta que seguís l'orde; la qual, desijosa de obeyr, dix:

3 - Plasents dones, per ço com me apar que la offensa del sabent studiant sia stada inextimable e incovinent, ab alguna cosa pus delitosa e pus punyitiva als spirits vos entén a dir una novella de un jove, lo qual ab pus assegurada ànima reebé la injúria e aquella ab pus amoderada compassió venjà; per la qual poreu compendre que assau deu bastar a quescú que tal com reeb tal do, ¹sens voler sobrehabundantment pendre la venjança de la injúria que haurà reebuda.

4 Devets saber que en la ciutat de Sena, segons yo he

1 ms. repeteix: sens

entès a dir, foren dos jóvens menestrals hòmens assau de bona fama, dels quals lo un havia nom Aspinelósio Tavena e l'altre hach nom Sepa di Mino, e abdosos eren hòmens vehìns de cases lo 5 un del altre. E aquests dos jóvens sempre usaven ensemps e, segons ço que mostraven, axí se amaven com si fossen stats freres; / e cascuns d'ells havien mullers dones assau belles.

6 E sdevench-se que Aspino[ló]lsio, usant molt en casa de Sepa aytant si ell hi fos com si no y fos, ab sa muller se amistangà en tal forma, que ell comensà de jaure's ab ella; e açò continuaren una bona pega abans que persona en lo món se'n 7 apersebés. Mas a la larga se sdevench que, stant Sepa en casa e no sabent-ho la dona, dix que ell no era en casa: de què Aspinolósio hach gran plaer e prestament se'n muntà sus, e trobada la dona en la sala e vehent que altri no y havia, 8 abrassant-la la comensà a besar e ella a ell. E Sepa, qui açò viu, no dix mot ans amagant-se stech mirant ço en què lo joch devia exir; e breument ell viu sa muller e Aspino[ló]lsio qui axí abrassats se'n anaren en la cambra e aquella tancaren: de 9 què ell se torbà fort. Mas conexent que fahent ramor la sua injúria no romania menor, ans li'n crexia la vergonya, encontinent començà a pensar que d'aquesta li covenia fer 2 venjança tal que, sens que algú no u sabés, sinó la sua ànima ne romangués contenta; e après de lonch pensament, parent-li

254rb haver trobada la manera, stech amagat / tant com Aspinolósio
 stech ab la dona.

10 E com se·n fo anat, ell se·n entrà en la cambra, on
 trobà la dona qui encara no's era acabada de adobar-se los vels
 del cap, los quals fahent llur joch Aspinolósio li havia fets
 caure, e vehent-la li dix: "E què fas tu?"

11 Al qual la dona respòs: "E no u veus tu?"

12 "Sí fas bé," dix Sepa "e encara he vist alre que no
 volguera!" e parlant axí de les coses qui stades eren, entraren
 en paraules; e ella ab gran pahor après de moltes paraules
 havent-li confessada la domestiquesa que ab Aspinolósio havia,
 la qual negar no li podia, plorant li comensà a demanar
 perdó.

13 A la qual Sepa dix: "Veges, dona, tu has fet mal e si
14 vols que yo·t perdó, pensa de fer ço que yo·t diré: yo vull que
 tu digues a Aspinolósio que per lo matí a hora de tèrcia ell
 tròpia qualche ocasió de partir-se de mi e que se·n vinga a
 tu; e com ell hi serà, yo tornaré, e com tu·m ³ sentiràs, tu·l
 fes entrar en aquesta caxa e tanque·l dedintre: e puy com açò
 hauràs fet, yo·t diré lo romanent de ço que hauràs a fer; e de
 fer açò no hages dupte algú, car yo·t promet que yo no li faré
 algun mal". E la dona, per son descàrrech e perquè li perdonàs,
 promès de fer-ho e axí u féu.

15 E vinent lo següent die, stant Sepa e Aspinolósio

ensemps la hora de tèrcia, Aspinolósio, qui promès havia a la

254va

/ dona aquella hora, dix a Sepa : "Yo·m he a·nar a dinar ab un
meu amich, al qual yo no volria fer sperar; per^Tquè vés-te·n tu
en bona hora".

16 Pus axí u dius," dix Sepa "vés en nom de Déu; mas
encara no serà hora de dinar d'aquesta pega".

17 Al qual dix Aspinolósio: "No y fa res, que yo he a
parlar ab ell d'alguns altres affers meus, per^Tquè·m cové a·nar-
hi ab temps".

18 E partint-se Aspinolósio de Sepa e donada una volta, fo
en casa ab la muller de Sepa e entraren-se·n en la cambra, e no
stech gayre que Sepa tornà; e com la dona lo senti, mostrant-se
molt pahoruga, Aspinolósio féu amagar en aquella caixa que lo
marit li havia dit e, tancant-lo dintre, se isqué de la
cambra.

19 E après que Sepa fo junt, se·n muntà dalt e dix a la
muller: "Dona, és hora de dinar encara?"

20 Dix la dona: "Hoc, devuymés".

21 Dix lavors Sepa: "A^{/sp}pinolósio se·n és anat dinar ab un
seu amich e ha leixada la sua dona sola: per^Tquè fes-te a la
finestra e crida-la e digues-li que·s vinga dinar ab
nosaltres".

22 E la dona pahoruga fo molt obedient en fer ço que lo
marit li dix. E la muller de Aspinolósio, pregada molt per la

254vb muller de Sepa, vench, oynt que lo marit no's hi devia /
 venir dinar aquell jorn; e com fo a casa, Sepa li féu molt gran
 festa e domesticament la pres per la mà, e comandà a la muller
 que entràs en la cuyna e apparellàs de menjar, e ab ella
 ensemps se'n entrà en la cambra, en la qual com foren, se girà
 23 e tancà la porta de part de dintre. E com la dona viu tancar la
 cambra dix: "Oymè, Sepa, e què vol dir açò? / Has-me feta venir /H
 per açò? / É és aquesta la amor que tu aportes a Spinolósio e la /E
 leyal companyia que tu li fas?"

24 E Sepa, acostant-se prés la caixa on lo marit d'ella
 stava tancat, e dix: "Madona, abans que vós vos squiveu,
 scoltau ço que yo us vull dir: Yo am e he amat Aspinolósio axí
 com si ell fos un meu frare; e hir, posat que ell no u sàpia,
 yo trobí que la fiança la qual yo havia d'ell és venguda en
 açò, que ell se jau ab ma muller axí pròpiament com ab vós. E
 per ço com yo'l am, no entén a pendre altra venjança d'ell,
 sinó que la offensa que ell ha presa de la mia dona yo entén a
 25 pendre de vós, encara que vós no u vullau. E per cert cové que
 5
 255ra vós ho comporteu, per ço com yo / no entén a leixar aquesta
 injúria impunida". 7i

26 La dona, oynt açò, après de moltes conformacions fetes
 per Sepa crehent-lo, dix: "Sepa meu, pus que sobre mi deu caure
 aquesta venjança, yo so contenta ab que tu, per ço que
 nosaltres farem, romangues amich ab la tua dona, axí com yo, no

contrastant ço que ella me ha fet, entén a romanir ab ella".

27 A la qual Sepa repòs: "Yo-t promet que yo ho faré axí com tu dius; e ultra açò te donaré un axí rich joyel com tu hages"; e dit açò, la comensà a besar e abressar e lançà-la sobre la caixa on lo marit stava e aquí, tant com li plagué e pusqué, ell se assolaçà ab ella e ella ab ell.

28 E Aspinolósio, qui dins stava, havia oydes totes les paraules que Sepa havia dites a la sua dona e la resposta que ella havia feta, e puyt havia sentida la dança treballada la qual havien feta demunt ell una gran pega; e sentint açò, senti una tant gran dolor que li paria que morís: e si no fos que ell havia pahor de Sepa, ell haguera dit a la muller de grans
255rb 29 vilanies. E axí tancat com era, pur pensava que / de ell era comensada la vilania e Sepa havia rahó de fer ço que feya envert ell e que s'era portat envert ell a guisa de companyó, e dix en si mateix que ara més que may volia ésser amich de Sepa, si a ell pleya.

30 E Sepa, stant ab la dona, com li parech temps obrí la cambra e cridà la muller, la qual vench e dix: "Madona, vós me haveu retut lo pa per força", e açò dix rient.

31 A la qual lo marit dix: "Obri aquesta caixa", e ella ho féu, e Sepa mostrà a la dona lo seu Aspinolósio.

32 E haguera hom prou fet de destriar qual d'ells hagué major vergonya: Aspinolósio oynt Sepa e sabent que ell sabia ço que ell havia fet, o la dona vehent lo seu marit e conexent que ell havia hoyt e sentit ço que ella sobre lo seu cap havia fet.

33 A la qual Sepa dix: "A! vet ací lo joyell lo qual yo·t do".

34 E Aspinolósio, exit de la caixa, sens fer moltes noves dix: "Sepa, nosaltres som equals, e per ço serà bo que nosaltres siam amichs axí com nos soliem, car nostre fet no és sentit sinó per nostres mullers: per^què divisa, si vols, que ^{le} les mullers sien entre nosaltres comunes".

255va 35 E d'açò Sepa fo content, e en la millor pau / e en la millor concòrdia del món tots quatre se dinaren ensemps; e d'aquí avant cascuna de les dones hagué dos marits e cascú d'ells hach dues mullers sens alguna qüestió. E en aquesta manera que comptat vos he los sdevench: sí prech Déu que tal vos prenga.-

1 Mestre Simon, metge, volch éser d'una bargada de Bruno e de Buffalmacho qui anaven de nits en cors, e fonch per Bufalmaco lancat dins una basa de sotzura.

2 Pus que les dones hagueren callament del murmurament de les mullers dels dos senesos, la reyna, la qual restava a dir, per no fer injúria a Dioneo, comensà axí:

3 -Amoroses dones, assau bé me appar que deguéis senti·s Aspinolósio la beffa que li féu Sepa, per la qual no·m par que dege ésser reprès; e axí com Pampinea volgué poch abans mostrar que qui fa beffa alguna a qui la va sercant o qui l'es guanya no·fi deu ésser reprès, e per ço me apar que Aspinolósio l'es
 255vb haja guanyada; e per^{qu}è yo us entén a dir de un / qui l'es anà sercant, extimant que aquells qui la li faran no·n deuen ésser blasmats ans deuen ésser soltats e remesos. E fo aquell a qui fo feta un metge qui de Bolunya tornà a Florença, e era una pèccora [e] tornà cubert de vays.

4 Segons nosaltres vehem, los nostres ciutedans de Bolunya se tornen tots dies lo un juriste, l'autre metge, l'autre notari, ab les robes longues e amples de scarlata e de vays e de altres coses, apparents grans mestres a qui no·ls
 5 coneix. Entre los quals n'i hach un, a qui deyen ¹ mestre Simon

de Varla, pus rich de béns paternals que de sciència; e no ha gran temps que, vestit de scarlata ab un gran barret, parent un gran doctor en medicina, se'n tornà en la dita ciutat e en la casa sua, la qual havia en lo carrer que vuy appellam del 6 Cogombre, stava ab gran pompa. E stant aquest mestre Simon novellament vengut, segons vos havem dit, entre les altres sues notables costumes havia en usança de demanar de quescú que veya 256ra qui era e com havia nom, axí com si / dels hòmens e de llurs costumes degué ordenar les medicines que havia a donar als pacients.

7 E entre ls altres en qui ell més posà sos ulls a mirar e en demanar ab major affecció, sí foren dos pintós dels quals és vuy ací dues voltes rahonat, ço és Bruno e Bufalmaco, la 8 companyia dels quals era contínua, e eren sos vehíns. E parent-li que aquests menys qui alguns altres curassen de res a fer e que pus alegres vivien que alguns altres, axí com se feyen, e demanà a moltes persones d'ells e de llur condició; e oynt per tothom que aquests eren pobres hòmens pintors, li entrà en lo enteniment que no's podia fer que ells poguessen axí alegrement 9 viure de llur pobretat sens algun altre refugi; e per ço com havia hoyt dir que aquests hòmens de alguna altra part no sabuda per algú devien traure algun gran profit, li vench gran desig de voler, si fer-se poguéss, ab aquests o almenys ab lo un pendre gran amistat; e de fet li vench fet que en poch de temps

10 ell pres gran companyia ab Bruno. E Bruno, conexent en poques
 256rb voltes que ab ell fo stat que aquest metge era / un animal,
 comensà ab ell de haver lo pus bell temps del món ab les sues
 belles noves; e per semblant lo metge comensà a pendre ab ell
 11 lo major plaer del món. E havent-lo algunes voltes ab ell
 convidat a menjar e cuydant-se que domèsticament ab ell pusqués
 rahonar, li dix la meravella que havia d'ell e de Bufalmaco (ço
 és que, axí pobres com eren, vivien alegrement), pregant-lo que
 li ensenyassen com ho feyen.

12 E Bruno, oynt lo metge e parent-li la demanda ésser
 grossera e modorra, comensà a riure e respondre-li segons a la
 sua rahó se convenia, e dix: "Mestre, yo no diria a moltes
 persones en quina manera nosaltres ho fem, mas dir-ho he a vós
 13 per ço com scé que sou singular amich. La veritat és que mon
 companyó e yo vivim axí alegrement e axí bé com a vós par e
 molt més, e de nostra art, no d'altres fruyts que nosaltres
 hajam de possessions algunes, car no havem de possessions tant
 que·n puscam pagar l'aygo que despenem. E no vull que vos
 creegau que nosaltres anem res emblar a algú, mas nosaltres
 anam en cors, e de tot ço que a nosaltres ve en plaer e havem
 256va mester, sens dan de algú, tot ho trobam: e de açò / ve lo
 viure alegre que nosaltres [fem] e vós vets".

14 E lo metge, oynt açò, sens que no sabia què·s era
 creent-ho, se·n meravellà molt e soptosament entrà en gran
 desig de saber què era lo anar en cors, prometent-li que may a
 persona del món no u diria.

15 "Oymè!" dix Bruno "mestre, e què és açò que vós me

demanau? / car açò és maça gran secret de saber ço que vós voleu /, saber, e és cosa de desfer-me e de lançar-me del món e de fer-me metre en la bocha de infern, si algú ho sabia: mas la amor que yo us aport és tant gran e la fiança que he en vós, que yo no us puch negar cosa alguna que vós vullau; e per ço yo us ho diré ab aquest pacte: que vós per la creu amunt me jureu que may no u direu a persona del món".

16 E lo mestre, qui ab gran desig sperava de saber, no li
17 paria que may fos a temps de jurar, e encontinent ho féu. E
fet, li dix Bruno: "Devets saber, mestre meu dolç, que encara
no ha gayre que en aquesta ciutat fo un gran mestre en
nigromància lo qual havia nom mestre Miquel Scot, per ço com
era de Scòssia, e per molts gentils hòmens qui encara vuy són
vius li fo feta gran honor; e volent-se partir d'ací, a
instància e a prechs llurs hich leixà dos sufficients dexeables
seus, als quals manà / que tots aquells plaers que pusquessen
256vb fer en aquests gentils hòmens, qui honrat lo havien, totstamps
18 fossen prests a llur manament. E aquests servien los demunt
dits gentils hòmens de certes coses de enamoraments e de certes
altres coses liberalment; e après, plaent-los la ciutat e los
costums de la gent de la terra, se dispongueren a voler star en
la dita ciutat, e stant prengueren de molt grans e stretes
amistats ab alguns, sens guardar qui eren, axí gentils hòmens
com ciutedans e axí richs com pobres, solament fossen hòmens de
19 llur qualitat e plasents a ells. E après per complaure a ells
ordenaren una bergada de bé XXV hòmens, los quals almenys dues
voltes lo mes se deguessen trobar en algun loch per ells

ordenat: e stant aquí e desijant quescú lo seu desig, los dix
que ell prestament aquella nit los forniria. Ab los quals dos
havent Bufalmaco e yo singular amistat e domestiquesa, nos mes
20 en aquesta bergada on som encara. E dich-vos axí que moltes
voltes nos sdevé que nosaltres som ensemps e és una gran
257ra meravella de veure les belles coses qui són entorn / de la
sala on menjam e la quantitat dels nobles e dels servidors, axí
fembres com hòmens; e és gran plaer de quescuns qui de tal²
companyia són a veure los bacins e los flascós e les copes e
tota l'altra vexella d'or e d'argent, en la qual nosaltres
menjam e bevem, e ultra açò les moltes e variables viandes,
segons que cascú desija, qui encontinent li són portades devant
21 e cascuna en son temps. E no us poria may divisar quins e
quants són los dolços sons de infinits insturments e los cants
plens de melodia qui y són, ne us poria dir quanta és la cera
qui·s crema en aquelles nits ni quants són los confits qui·s hi
22 consumen ne com són preciosos los vins qui·s hi beuen. E no
volria may que vós creeguésseu que nosaltres stiguéssem allà ab
aquest àbit ne vestits ab aquests draps que vós vets, car no y
ve algú axí dolent que, com és vestit de aquelles robes, que no
us paragués un emperador, tant són de cars vestiments e de
23 belles coses ornats. Mas sobre tots los altres plaers qui y /
257rb són, sí és aquell de les belles dones, les quals soptosament,
pus hom ho vulla, de totes les parts del món hi són aportades.

E vós veurets aquí la dona de Barbaniqui e la reyna de Basqui e
 24 la muller del soldà e la emperadriu d'Esbesch. E què·m cal pus
 dir? que aquí trobareu totes les reynes del món, axí de
 cristians com de moros: dich emperò fins a les encontrades de
 Pestre Johan e no pus avant. E après veureu que, après ³ que han
 feta collació dels confits e begut a llur plaer, feta una danga
 o dues, ⁴ cascuna ab aquell a instància de qui és venguda se·n
 25 van en llur cambra. E siau cert que aquelles cambres paren un
 paradís, tant són belles, e són no menys odorants que si totes
 les spècies e tots los perfums del món hi eren: e allà se·n van
 26 a reposar. E pensau quin quermenar e quin solagar s'i deu fer
 27 pus hom ⁶ (s'i) ^{W/S'} és! E entre·ls altres qui millor stan, ⁵ segons mon
 poder, si són Bufalmaco e yo, per ço com Bufalmaco les demés
 voltes hi fa venir per si la reyna de França e yo per mi la
 reyna d'Anglaterra, ⁷ les quals són dues les pus belles dones
 del món; e si havem sabut tant fer, que elles no han altres
 257va 28 ulls / en lo cap sinó mirar a nosaltres. Perquè vós mateix
 deveu e podeu pensar si nosaltres devem viure e anar los pus
 alegres hòmens del món, pensant que nosaltres hajam la amor de
 dues semblants reynes: e no-res-menys que com volem mil o dos
 29 milia florins, tantost los havem prestament. E agò appellam
 nosaltres vulgarment anar en cors, per ço com, axí com los
 corsaris tolen la roba de tothom, axí u fem nosaltres: sinó que

3 ms. repeteix: que après

4 ms. aquella

5 ms. star

6 potser: parer

7 ms. anglanterra

A: parer

y ha una differència d'ells a nosaltres, que ell[s] may no la
30 reten e nosaltres la retem pus nos en som emprats. Ara haveu,
mestre meu, entès ço a què nosaltres diem anar en cors: e si
aço deu ésser secret, vós mateix ho podets veure e conèixer, e
per ço no us en dich ne us en prech més avant".

31 E lo mestre, qui més sciència no entenia que muntàs a
més de guarir los infants de tinya, donà tanta fe a les
paraules de Bruno, com haguera fet a la major veritat del món;
e en tant desig se encès de voler ésser en aquesta bergada
reebut, com en qualsevulla altra cosa poguera ésser desijós.
257vb 32 Per la qual cosa respòs a Bruno que no era / meravella si
anaven alegres; e après gran peça se retench de requerir-lo
que·l fes ésser de sa companyia fins a tant que major honor e
servey li hagués fet, per què ab major fiança pusqués obeyr los
33 seus prechs. E havent donchs axí acordat, comensà més a
continuar ab ell e haver-lo e de matí e de vespre e mostrar-li
desmesurada amor; e era axí gran e axí contínua aquesta llur
usança, que no paria que sens Bruno lo mestre pusqués ni sabés
viure.

34 E Bruno, parent-li que stava bé, per ço que no paregués
que·s anujàs d'aquesta honor qui feta li era per lo metge, li
havia pintada en la sua sala la Coresma e un agnus-dei en lo
entrant de la cambra e sobre lo portal de la carrera un orinal,
per ço que aquells qui haurien mester son consell lo sabessen
conèixer dels altres; e en una sua lotgeta li havia pintada la
batalla de Topi e de la gata, la qual paria una molt bella cosa
35 al metge; e ultra açò deya moltes voltes al metge, com ab ell

no havia sopat: "Anit so stat yo a la bergada: e per ço com me
 258ra anujava de la reyna de Anglaterra, me he feta venir / la
 gumadara del gran ca dels turchs".

36 Dix lo metge: "E què vol dir gumedara? car yo no entén
 aquests vocables".

37 "O mestre", dix Bruno "no me'n meravell, car yo he
 moltes voltes hoyt dir que Porchgràs com Vaasena no diu res". //

38 Dix lo mestre: "Creu que tu vols dir Ypocràs o
 Avicenna".

39 Dix Bruno: "Per ma fe! yo no'm scé, car yo'm entén axí
 poch de vostres noms com vós dels meus; mas gumedara en aquella
 lenga del gran ca vol aytant dir com emperadriu en la nostra. E
 parie'ns la pus bella fembra del món. Bé us scé dir que ella us
 faria oblidar les medicines e los arguments e los empastres".

40 E axí u deya algunes voltes per encendre'l més en
 aquella voluntat; e sdevench-se que lo mestre se mes a vetlar
 ab Bruno (tenint-li la lum mentre que ell pintava la batalla de
 Topi e de la gata) e parech-li que ell li hagués fets tants de
 41 serveys, que ell li podia bé publicar la sua voluntat; e stant
 axí sols li dix: "Bruno, axí com Déu sab e és veritat, vuy no
 viu en lo món alguna persona per qui yo fes tant com faria per
 258rb tu, e si tu'm / deyes que yo anàs al cap del món, yo hi iria;
 e per ço no vull que tu't meravelis com yo domesticament e ab
 42 fianga te requir d'açò. Axí com tu saps, no ha encara gayre que
 tu'm rahonist la manera de la tua alegre companyia, de què'm ha
 vengut axí gran desig de ésser-ne, que may no desigí tant
 43 alguna altra cosa. E açò no és sens rahó, axí com tu veuràs si

may se sdevé que yo·n sia: car yo vull que tu sàpies (e si no és axí, que digues que yo so lo pus modorro hom del món) si yo no·t hi fas venir la pus bella dona que tu may vesses: e ja passa ha que yo la viu a Quavinsili e aquí yo li volguí tot lo bé del món; e per lo corpo de Cristo yo li volguí donar X bolunyins e que ella·m consentís a ma voluntat, e no ho volgué 44 fer. E per ço on més puch te prech que yo faça tot ço que yo y haja a fer per poder·hi entrar, e que tu fasses e obres que yo y sia; e promet·vos que vosaltres haureu de mi bo e leyal 45 companyó. E tu veus abans de totes coses com yo so bell hom e com me stan bé les cames en la persona, e he una cara qui par sia una rosa; e ultra açò so doctor en medecina, e no crech que 258va vosaltres n'i hajau / algú, e scé de molt belles coses e de belles cançons: e per ço que mills los ho pusques dir, yo te·n diré una"; e encontinent comensà a cantar.

46 E Bruno havia axí gran voluntat de riure, que no cabia en si mateix, mas pur se abstenia; e finida la cançó dix lo mestre: "Què·t en par?"

47 Dix Bruno: "Per cert ab vós no·s porien perdre les VII arts liberals, car vós cantau axí ortogrofialment, que yo no scé què·m hi diga".

48 Dix lo mestre: "Yo dich que tu no u hagueres may creegut si tu no·m haguesses oyt".

49 "Per cert vós diets ver" dix Bruno.

50 "O!" dix lo mestre "que encara scé yo d'altres coses que tu no saps, mas jequiscam ara star açò. Sàpies certament que yo so gentil hom: si bé mon pare se stava defora, ma mare

era d'aquelles de Vilascho: e axí com tu pots veure, yo he dels
 pus bells libres e les pus belles robes que metge de Florenga;
 51 car en fe de Déu yo he roba qui, comptades totes messions,
 costa de les liures passades cent de bagatins e ha dels anys
 més de X. Per^Tquè com més puch te prech que tu fasses que yo sia ^T
 de vostra companyia: e en fe de Déu, si tu ho fas, sies pur
 258vb prou malalt e no hages / pahor que yo may te prenga un diner
 de mon offici".

52 E Bruno, oynt aquest e parent-li, axí com d'altres
 voltes li havia paregut, que aquest era una pèccora ^(campi), dix-
 li: "Mestre, feu-me la lum un poch pus ençà, e no us anuig fins
 que yo haja feta la coha en aquest Topi: e puy respondré-
 us".

53 E finida la coha, e Bruno mostrant que la demanda li
 era fort cara, li dix: "Mestre meu, grans coses són aquelles
 que vós faríeu per mi, e yo ho coneix bé: mas aquella que vós
 me demanau, posat que a la grandesa del vostre enteniment sia
 pocha, pur a mi és molt gran, e no scé alguna persona del món
 per qui yo u fes, si per vós no u feya: per^Tquè vejам com se [↓]
 cové a fer, car sí per les paraules vostres, les quals són [↓]
 dotades de tant de seny, que traurien les aranyes dels forats,
 quant més a mi de mon propòsit; e com més ús ab vós, e més me ^{7e}
 54 pareu savi. E dich-vos encara axí que, si altra cosa no'm feya
 voler bé a vós, si us volria bé perquè veig que sou enamorat de

259ra 55 axí bella cosa com dieu. / Mas ara us vull dir yo que yo no puch en aquesta cosa ço que vós vos pensau, e per ço yo no poria fer per vós ço que seria mester; mas vós me prometeu sobre la vostra gran e molt esclarida fe de tenir-me secret, e yo dir-vos he la manera que haveu a tenir, e par-me ésser cert que, havent vós axí bells libres e altres coses segons vós me haveu dit, que tot ho aconseguireu".

56 Al qual lo mestre dix: "Segurament que tu no·m coneixs e no saps encara yo com sé tenir secret, car poques coses eren que Micer Gaspar de Siliceto fahés, com era jutge de la potestat de Surli⁹ en les Índies, que ell no·m ho trametés a dir, per ço com me trobava axí bon secretari. E tu veuràs que yo dich ver, car jo fui lo primer hom a qui ell digué que ell volia sposar la Bergamina. Veges donchs tu què dius!"

57 "Ara bé conech:" dix Bruno "si ell se·n fiava, bé me·n puch yo fiar; per⁹què la manera que vós haveu a tenir sí és aquesta: Nosaltres havem en aquesta nostra bergada totstemps un capità ab dos consellers, los quals de VI en VI mesos se muden, e / sens falla aquesta elecció qui ara vindrà serà capità Bufalmaco e yo conseller: e axí és secret que qui és capità pot molt fer en fer-hi metre aquell qui·s vol; per⁹què a mi aparria que vós deguéssou pendre la amistat de Bufalmaco¹⁰ e fer-li honor. E ell és hom qui, vehent-vos axí savi, se enamorarà de vós encontinent; e com vós lo haureu, ab vostre bon seny e ab

259rb

les virtuts que haveu amistansant-lo, vós lo poreu requerir, e ell no us porà dir de no. Yo li he ja rahonat de vós, e ell ha lo major desig del món de haver vostra amistat, per^què tost [↓] sereu amichs; e pus vós hajau fet ço que yo us dich, leixau fer a mi ab ell".

59 Lavors dix lo mestre: "Molt me plau ço que tu rahones; e si ell és hom qui's delit de savis hòmens e parla ab mi un poch, yo faré bé que ell me irà totstems sercant, car yo he tant de seny, que yo'n poria fornir una ciutat e encara romandria molt savi".

60 E après açò, Bruno dix totes aquestes coses a Bufalmaco per orde: per^què a Bufalmaco parien mil anys de poder ésser a [↓] #
61 fer ço que mestre sípia anava sercant. E lo metge, qui ultra
259va mesura desijava de / anar en cors, no cessà may fins que fo amich de Bufalmaco, la qual cosa leugerament hach aconseguida; e comensà-li a donar los pus bells dinars e los pus bells sopars del món, e a Bruno per semblant; e ells qui's hi fregaven e arapinyaven, axí com si fossen gats, e sentint-li de bons vins e de grossos capons e d'altres bones coses, assau lo tenien fort a prop, e sens gayre convidar, dient que ab un altre no farien ço que ab ell feyen, se romanien.

62 E com parech temps al mestre, axí com havia fet de Bruno, requeri a Bufalmaco; de què Bufalmaco se mostrà molt torbat e comengà's a barallar ab Bruno dient: "O traydor a mi e al nostre Déu de Pasiniano! Per poch no'm stich com no't do tal sus lo cap, que'l nas te faça caure als talons, traydor, que altre que tu no ha aquestes coses manifestades al mestre".

63 E lo mestre lo excusava fort dient e jurant que ell ho havia sabut d'altra part; e après de moltes de les sues sàvies paraules lo pacificà.

64 E Bufalmaco girant-se al mestre dix: "Mestre meu, a mi par bé que vós siau stat a Bolunya e que vós en aquesta terra hajau tenguda la bocha tancada; e encara vos dich més, que vós
259vb no haveu après / en la terra de Cucanya, axí com molts altres fan, ans haveu après en notables studis; e si yo no-m engan, 65 vós fos batejat en diumenge. E posat que Bruno me haja dit que vós haveu estudiat en medicina, a mi apar que vós hajau estudiat en pendre hòmens: la qual cosa vos veig fer, millor que hom que yo ves may, ab vostre bon seny e ab vostres bones paraules".

66 E lo metge, stroncant-li la rahó en la bocha, se girà a Bruno e dix: "E quina cosa és parlar e usar ab persones sàvies e qui tantost compreenguen tota la particularitat del sentiment, com ha fet aquest valent hom de mi? Tu no-t en avisist axí tost de go que yo-t volia dir, com ha fet ell; mas digues almenys go que yo-t diguí com tu-m diguist que Bufalmaco se delitava ab practicar ab savis hòmens: no-t par que yo li haja mostrat tost mon sentiment quin és?"

67 Dix Bruno: "Hoc, millor encara que no diguist".

68 Lavors lo mestre dix a Bufalmaco: "Alre hagueres dit si-m haguesses vist a Bolunya, on no havia algú gran ne poch,
260ra ne doctor ne scolà, qui no-m / volgués lo més del món, e tots los sabia contentar ab lo meu bell rahonament e ab lo meu 69 bon seny. E dich-vos més, que yo no deya may paraula que no fes riure tothom, tant era lo plaer que y trobaven; e com yo me-n

partí, feyen tots lo major plant del món e volien pur tots que yo y romangués, en tant que volien que yo legis de medicina a tots quants scolans hi havia; mas yo no u volguí, car yo era pus dispost de venir ací a la mia heretat e a la casa mia".

70 Dix lavors Bruno a Bufalmaco: "Què·t en par frare? No me·n creyes tu, com yo·t ho deya que no ha en aquesta terra metge qui·s entena de orina d'ase en sguard d'aquest, e fermament tu no·n trobaries un altre semblant d'aquí a les portes de París. Vés, ten devuymés, si pots, que no fasses ço que ell vol!"

71 Dix lo metge: "Bruno diu ver, mas yo no so conegut, car vosaltres sou més gent grossa que no altres: mas yo volria que vosaltres me vésseu entre doctor[is], axí com sull star".

72 E lavors dix Bufalmaco: "Verament, mestre, vós sabeu molt més que yo no haguera may pensat: per¹què yo, parlant ab
260rb vós axí com se deu fer ab sàvies persones / axí com vós sou, vos dich que percassaré sens falla [que] de nostra bergada [sereu]".

73 E les honors que lo metge feya en aquests multiplicaren, llà on aquests li feyen cavalcar la cabra ab les majors alegries del món, e prometeren-li de donar per dona la comtessa de Sivilari, la qual era la pus bella cosa qui·s trobàs en la població de la humana generació.

74 E lo metge demanà qui era aquesta comtessa; al qual
11 Bufalmaco respòs: "Senyor meu dolç, da ci mateixa és maça gran dona, e poques coses ha per lo món en les quals ella no haja alguna jurisdicció, e entre·ls altres, los frares menors

L li fan

260va 77

T #

12 cal entendre: de si

~~to potter & send~~

7

70

13 ms. Canansilli (restitució segons 43)

hajau vestides, per ço que vós per la primera volta comparegau
 honorablament devant la bergada: e encara que no u fassau per
 ço que dit vos he, si u fareu per ço com vós sou gentil hom e
 la comtessa vol¹ vos fer cavaller banyat a la sua despesa; e
 260vb aquí vós vos sperareu tant, fins que aquell que / nosaltres
 82 vos trametrem vinga a vós. E per ço que vós siau de tot ço
 qui's farà pus informat, vos trametrem una bèstia negra e
 cornuda no molt gran, e ¹⁴ ~~ira~~ fahent per la plaga entorn un ^{mini}
 gran udolament e de grans salts per spaventar-vos; mas puys,
 com veurà que vós no us spaventareu, ¹⁵ ell se acostarà a vós
 planament. E com s'i serà acostat, vós lavors devallau del
 cadafal e sens recordar Déu ne los sancts li muntau demunt, e
 com li siau demunt, a manera [?] qui stà cortesament vos portau les ^[de]
 83 mans als pits, sens tocar pus la bèstia. E ella lavors suaument
 se mourà e portar-vos ha a nosaltres: mas guardau que alguna
 hora no us recordeu de Déu ne dels sancts, ne hajau pahor, car
 certament vos dich que si'n haveu, ella us portaria o us
 gitaria en part que us faria gran dan. E per ço, si no us diu
 lo cor de ésser ben segur, no y vingau, car vós farieiu gran dan
 a nós sens que no farieiu gran profit a vós".

84 E lavors lo metge dix: "No'm conexeu encara vosaltres:
 261ra guardau que, si bé'm aport los guants en les mans / e les
 robes longues, si vosaltres sabieiu açò que yo he ja fet a
 Bolunya, com yo anava moltes voltes ab mos companys de nit a

85 les fombres, vosaltres vos meravellariéu, en fe de Déu. Car a
 mi recorda que una volta de nit una fembra no volia venir ab
 nosaltres (e era una dolenteta qui no havia d'alt una colzada),
 e yo doní-li primerament de grans punyades e après la prenguí
 en sopols e la aportí prés d'un tret de ballesta, e pur tant
 86 fiu que ella vingué ab nosaltres. E una altra volta me recorda
 que yo, sens que no havia ab mi sinó un meu infant, poch après
 la hora de la avemaria, yo passí après lo sementiri de frares
 menors, e havien-hi lo die mateix soterrada una fembra, e no
 haguí pahor alguna: e per ço d'açò no hajau pahor, que segur so
 87 yo massa de no haver pahor. E dich-vos que yo, per venir bé
 honorablament, me metré una mia roba de scarlata folrada de
 vays ab què pugé en cadira: e puys veureu tota la bergada com
 se alegrarà com me veuran, e sens falta que decontinent ells me
 261rb 88 faran capità. E veureu pur com irà lo fet com / yo y sia
 stat, que ara que aquella comtessa no-m ha encara vist, ja-s és
 enamorada de mi e-m vol fer cavaller mullat: e força que la
 cavalleria me starà axí mal, e yo qui la sabré axí mal
 mantenir! Lexau pur fer a mi!"

89 Dix Bufalmaco: "Vós diets molt bé, mas guardau que vós
 no us tragats scarn de nosaltres e que no y vullau venir e que
 no us fassau torbat com trametrem per vós; e açò dich per ço
 com ara fa fret e vosaltres, senyors (de) metges, guardau-vos-ne ←
 molt".

90 "No plàcia a Déu!" dix lo metge "car yo no so de
 aquests axí delicats: yo no-m cur de fret, car poques voltes
 són may que yo-m leu de nits axí per necessari del cors, segons

hom fa moltes voltes, que yo'm meta alre sinó lo meu peliçó sobre lo farset; e per ço no cureu que yo y seré fermament".

91 Partints-se'n donques aquests, com fo nit se'n anà a la casa, tractà ab la muller, trobant ses scuses de traure la sua bella roba; e com li parech temps, l'es vestí e anà-sse'n sobre un dels dits cadafals, on havia una bella losa de marbre: e aquí se comensà a refredar e ab gran fret comensà a sperar la
 261va 92 bèstia quant / vindria. E Bufalmaco, lo qual era gran e ben temprat de la persona, ordenà de haver un bastiment, lo qual solien fer en los jochs, semblant quaix a cavall cotoner; e mesa demunt una sobrevesta negra de pell a revers, que paria un ors, sinó en tant que lo dit vestiment havia cara de diable ab
 93 banyes, e apparellaren⁽¹⁶⁾ -la en la demunt dita forma. Vinent-li Bruno après per veure la obra com anava, se'n anà a la plaça nova de Santa Maria la Novella; e com ell viu que mossènher lo metge hi era, axí comensà a fer un salt e a ballar e a fer un gran capteniment per la plaça e udolar¹⁷ e siular en guisa que'l spaventàs.

94 Lo qual com lo metge sentí e'l viu, tots los cabells li dreçaren e tot començà a tremolar, axí com aquell qui més que alguna fembra era pahoruch; e fo hora que ell amara més ésser a casa sua que aquí. Mas, pus anat hi era, ell se sforçà de assegurar-se, tant lo vencia lo desig de anar a veure les
 95 meravelles qui li eren comptades per aquells. E après que

261vb Bufalmaco hach una pega anat, axí com dit vos he, fahent
semblant de pacificar-se ab ell, se acostà / al dit cadafal,
sobre lo qual era lo dit mestre, qui stech ferm. E lo mestre,
axí com aquell qui tot tremolava de pahor, e no sabia què·s fes
96 n[si li muntàs dessús o si se·n staria. E derrerament, tement
que no li fes mal si no cavalcava, la segona pahor li trasch la
primera, e devallà del cadafal planament dient "Déu me ajud" e
muntà sus e adobà·s molt bé; e totstemps tremolant, se adobà ab
les mans altes per star cortès, axí com li era stat dit.

97 E lavors Bufalmaco planament comensà a·nar envers Santa
Maria de la Scala, e anant de graponons fins a la dona (di)
98 Ripone lo conduhí. E havia lavors en aquella encontrada un
alleujament, en lo qual los lauradors feyen aportar llurs
99 abandonades coses per engreixar llurs camps. En lo qual com
Bufalmaco fo vehí, acostant-se a la vora, metent la una mà
desota e pres lo un dels peus del metge, lo trebuchà dins,
fahent-li sercar là jus la comtessa que promesa li havia. E fet
aço, comensà a lançar de grans salts e de grans siules, anant-
se·n envert Santa / Maria de la Scala, on trobà Bruno qui per
262ra no poder tenir les rialles se·n era anat: e ensemps se·n
tornaren de luny a la bassa on havia lançat lo metge per veure
100 ço que ell feya. E com fo bé empastat mossènher lo metge, après
que fo en aquell loch axí abhominable, se sforçà de levar e de
ajudar-se per exir-ne, e adés ça e adés llà cahent e levant,
del cap fins als peus tot fo hu, sens que abans que·n isqués ne
hach menjades més de VII dragmes de la pus clara; e après ne fo
exit, hi leixà lo caputxó: desempastant-se ab les mans al

millor que podia e no sabent quin altre consell se deguéss pendre, se'n tornà a casa sua e tant picà a la porta fins que li obriren.

101 E après fo entrat dedintre axí pudent, féu tancar la porta; e axí tost com hagueren tancat, foren a la porta Bruno e Bufalmaco per hoir lo mestre com seria reebut per la sua dona. Los quals scoltant, sentiren que la dona li deya de les majors vilanies qui may fossen dites a un trist hom, e dient-li: "E com vos stà bé de anar sercant fembres e publicar-vos per
262rb aquell que sou! Car vós no podeu negar que ara / vós no fósseu anat en casa de qualqua dolenta e volíeu comparar honorablament ab la roba doctoral. E no us bastava yo? Certes yo seria sufficient a donar recapte a un poble, quant més a vós. Ara plagués a Déu que us fósseu ofegat, com vos lançaren llà on éreu digne de star! Sí maldit sia qui us ne ha tret! E vejau quin metge tan honrat, qui ha tal muller com vós haveu e
103 va de nit sercant les altres fembres!" E ab aquestes e ab moltes altres semblants paraules e pijors no cessà fins a la mijanit, e fahent-se tot lavar, may la dona no cessà de turmentar-lo.

104 E après lo matí següent Bruno e Bufalmaco, content[ss] de ço que fet havien la nit passada, se'n anaren a casa del metge e aquell trobaren levat; e entrants dintre ell segons havien acostumat, sentiren pudir tot quant hi havia, qui encara
105 no-s era poscut netejar tant, que no pudís encara. E sentint lo metge venir aquests, encontinent se féu a camí a ells dient-los que Déu los donàs lo bon jorn; al qual Bruno e Bufalmaco, axí

106 com havien preposat, respongueren ab cara molt torbada: "Axò no
 diem nosaltres a vós, ans pregam a Déu que us do tants de mals
 anys com dóna a hom malvat e desleyal, axí com 1 vós sou: si 1
 262va) encara puscau vós morir de glay e de mala mort!, axí com en vós
 no ha romàs de fer morir a nosaltres, qui·ns estudiàvem de fer-
 vos honor e, fahent-vos vostres plaers, som cuydats morir axí
 107 com uns cans. E per la vostra desleyaltat havem haguts anit
 tants de buffets e de colps, que ab menys iria un ase d'ací en
 Roma: e no-res-menys som stats gitats de la companyia en la
 18
 108 qual nosaltres havíem ordenat de fer-vos entrar. E si vós
 no·ns en creets, parats esment les nostres carns com stan"; e
 dit agò, a manera d'un hom qui u fa amagadament, se levaren los
 draps devant los pits e mostraren llurs plagues, que fetes se
 havien depint, sens que lo metge no se·n apersebé de res.

109 E lo metge se volia excusar e volia dir de ses
 pegueses, e comptà com era stat lançat e on; al qual Bufalmaco
 responia: "Yo volguera que us haguessen lencat del pont en lo
 riu Derno, en guisa que haguésseu rahó de recordar-vos de Déu e
 de sos sancts! E no us havia yo dit que no us recordàsseu de
 Déu ne de sos sancts?"

110 Dix lavors lo metge: "En fe de Déu no·m recordava
 gens".

262vb111 "Com?" dix Bufalmaco "e no us ne / recordau vós? E si
 ell dix al mestre nostre que vós tremolàveu axí com fulla en

arbre e no sabíeu on vos éreu. Ara bé vós la·ns haveu feta, mas
may pus persona no la·ns farà, e a vós ne farem encara tals
gràcies com se pertanyen".

112 E lo metge los comensà a demanar perdó e a pregar-los
que per amor de Déu no·l deguessen vituperar, e ab les millors
paraules que pusqué los comensà a pacificar, per pahor que
havia que ells no publicassen la sua vergonya. E si d'aquí
enrrera lo[s] havia honrats, molt més los honrà d'aquí avant
e·ls convidà e·ls donà de go del seu a tot llur plaer. E axí
com haveu oyt, li mostraren més seny que no havia après en lo
studi de Bolunya.-

1 Una falsa siciliana maestrivolment tolch a un mercader so que en Palerm avia aportat; lo qual après féu aparès de tornar ab molta més mercaderia, ab la qual cobrà so que perdut avia e sinch-cens florins més avant.

263ra 2 Si la istòria de la reyna / en diversos lochs féu riure les dones, no és de demanar, car no'n hi hach alguna qui per sobres de rialles no li'n vinguessen moltes voltes les làgrimes als ulls. E après que hach finit, Dioneo, qui sabia que l'orde tocava a ell, dix:

3 -Gracioses dones, assau manifesta cosa és que tant és major lo plaer de oyr lo engan, com pus subtilment e pus artificiosa ha enganat lo enganador. E per ço, posat que molt belles coses hajau recomptades, yo us ne entén a comptar una qui us agradarà tant com alguna altra que hajau dita: e deu-
1 vos agradar, per ço com aquella qui fo enganada era major mestressa de enganar que algun altre enganador de aquells que haveu comptats.

4 Solia ésser, e encara crech que sia vuy, en usança en

totes les terres marítimes qui han port, on los mercaders arriben e descarreguen totes llurs mercaderies en un alfóndech, lo qual en molts lochs és appellat duana, on se paga lo dret 5 per lo comú o per lo senyor de qui és; e aquí donen per scrit tota la mercaderia e lo preu de aquella, e [és] donat per aquells als mercaders un magatzem en lo qual ells meten llurs / mercaderies e aquí tanquen ab clau; e après lo duaner scriu en lo libre de la duana llur compte e a cascú dels mercaders fa 6 pagar lo dret de tot ço que y han portat. E d'aquest libre moltes voltes se informen los hòmens de la terra e de la qualitat e de la quantitat de les mercaderies qui y són, e encara qui són los mercaders, de qui són; ab los quals après, segons mills poden, compren o baraten a7 aquell millor 7b aventatge que poden.

7 La qual usança, axí com en molts altres lochs és, era en la ciutat de Palerm en la ylla de Sicília, e encara hi és; en la qual ciutat ha moltes fombres belles de cors e enemigues de honestat, les quals, qui no les conexia, serien tengudes per grans e per honestes dones, e a qui les coneix no són per a 8 raure mas per scorxar los hòmens de tot en tot: e com un mercader stranger hi ve, axí tost se informen ab lo libre de la duana què ha aduyt e quant pot despendre, e après ab llurs plasenteries e amorosos actes e ab paraules dolces aquests semblants mercaders assagen de ginyar e de tirar ab llur amor; e ja.s és sdevengut a molts que han despeses gran part de llurs mercaderies, / e a molts totes; e ja.n hi ha haguts a qui han menjades les mercaderies e lo javili e la polpa e los ossos, e Jn

263rb

263va

també los han sabut fer la barba, que no y ha romàs pèl a raure.

9 E encara no ha gran temps que y fo tramès un jove florentí appellat Nicolò de Sigmano, en altra manera appellat^l Salabeato, ab tant gran rahó e ab tants draps de lana, que la² fira de Salern ne fóra plena, e podien valer ensús de V cents florins de Florença; e passat per la duana, los mes en un magatzem, e sens mostrar gran frega de si mateix ne de sa mercaderia, si començà de anar solagar alguna volta per la
10 terra. E sdevench-se que aquest, qui blanch e bell e fresch era, anant axí, una de aquestes fembres qui barbera era e s feya anomenar madona Blanchaflor, havent sentiment de sos affers, li posà l'ull adorg, de què ell se avisà: e extimant que ella fos una gran dona, se avisà que la sua li degués plaure e pensà de voler menar aquesta sua amor molt cautelosament; e sens dir-ne res a persona del món, comensà a
11 fer spesses passades devant la casa d'aquesta. La qual, après
263vb / pochs dies que l hach ab sos ulls tirat devert si, mostrant que ella per la sua amor se consumava, secretament li tramès una sua fembra la qual abtament sabia l'art de rofianajar. La qual, quaix ab les làgrimes als ulls, après de moltes paraules li dix que ell ab la sua bellesa e ab les sues plasenteries havia presa axí la sua dona, que ella no trobava loch ne die ne nit; e per ço, per donar remey a ses dolors, ella desijava de

ésser secretament com a ell plagués en un bany; e après dit agò, se mes mans a la boça e trach-ne un anell e aquell de 12 part de la sua dona li donà. E lo bon hom Salabeato fo lo pus alegre hom qui may fos e pres lo anell e fregà-se'n los ulls e puy, besant-lo, lo-s mes en lo dit e puy respòs a la bona dona que, si madona Blanchaflor amava a ell, no-s ho perdia car ell amava a ella més que la sua pròpria vida, e que ell era disposat de anar llà on ella fos de bon grat e totahora que ella li comendàs.

13 Tornada donchs la missatgera a la sua dona ab aquesta
264ra resposta de Sala/beato, fo molt contenta, e encontinent li tramès a dir en qual bany lo die següent passades vespres la degués sperar; lo qual, sens dir-ne alguna cosa a persona del món, prestament la hora empresa hi anà e trobar ³ que'l bany era 14 emprès per la dona. E no stech gayre que dues esclaves venien carregades: la una aduhia un matalaff de cotó bell e gran, e l'altra un gran paner ple de moltes coses: e estès lo dit matalaf en una cambra del bany e mes dessús un lançol bell e prim e listat de seda e puy una vànova de cotonina xiprina blancha ab alguns obratges; e après aquests se despullaren e 15 entraren en lo bany, e aquí ell se lavà. E no stech gayre que la dona ab dues altres esclaves se'n vench al bany; e tantost com ne hach avinentesa, féu gran festa a Salabeato e ab los majors sospirs del món lo besà e abressà, e après que'l hach

3 cal entendre: trobà

molt besat e abrassat, li dix: "Salabeato, yo no·m scé qui·m hagués poguda induhir, sinó tu, en açò que he fet; tu·m has mes foch en lo meu cors e turmentada la mia ànima".

264rb 16 E après d'açò entre ells hach / molts rahonaments e, com a ell plagué, tots nuus abdós se·n entraren al bany e ab ells dues slaves. E aquí, sens que no u leixà fer a alguna altra, ella mateixa ab sabó almescat e ab aygonafa meravellosament lavà Salabeato, e après féu lavar si mateixa a 17 les sues slaves. E fet açò, aportaren les slaves dos lançols prims e grans e blanchs, los quals eren axí odorants, que paria que totes les roses del món hi fossen: e la una abrigà Salabeato e l'altra la dona e prenants-los al braç los aportaren al lit. E après que de la suhor foren exits, per les slaves foren dels lançols trets e romangueren ensemps tots 18 nuus. E après traqueren del paner almarratges d'argent plenes la una d'aygo-ros e l'altra de aygonafa e altres de flor de gissimí e d'altres precioses aygos; e d'aquelles ensalgats a tot llur plaer, traqueren après capses de confits e preciosos 19 vins ab què·s confortaren. En tant que a Salabeato paria ésser en Paradís, e mil voltes havia mirada aquella, la qual era molt 264va bella, e cent anys li paria laguiar / que aquestes slaves se·n anassen e que ell romangués en los braços de madona 20 Blanchaflor. Les quals per comandament de la dona se·n anaren, lexant una antorxa encesa en la cambra; e anades, aquesta abrassà a Salabeato e ell a ella, e ab gran plaer de Salabeato, al qual aparia que aquesta per la sua amor tota se extemís, romangueren una longa hora.

21 E après, com temps parech a la dona de levar-se, fahent venir les esclaves, se vestiren: e tornat menjar copiosament e bevent, de aquelles aygos odorants se lavàran les mans e la cara; e volents-se'n partir, dix la dona a Salabeato: "Si a tu era placent, a mi seria singular gràcia que anit tu vinguesses a sopar e dormir ab mi".

22 E Salabeato, qui ja de la bellesa e de la artificiosa plaseria d'aquesta era pres, crehent fermament que d'ella fos e ella d'ell axí com lo cor del cors, respòs: "Madona, a tot vostre plaer e voluntat me sotsmet, e per ço e anit e totstemps entén a fer a tot vostre servey e comendament".

23 E tornada-se'n la dona a casa, féu ben ordenar e
264vb apparellar la casa / de les sues robes; e fahent aparellar habundantment de sopar, sperà Salabeato; lo qual, com fo nit scura, se'n anà a la dita casa, on fo alegrement reebut ab gran
24 festa e ben servit e ab la dona sopà. E puys, entrant-se'n en la cambra, sentí meravellosa odor de lignum àloe e de aucellets xiprans e viu lo lit molt ricament ornat e per la cambra viu moltes riques robes, les quals li feren extimar aquesta ésser una molt gran e molt rica dona. E posat que lo contrari hagués [oït] dir d'ella e de sos costums, per cosa del món no u volia creure, e si hoÿa dir que aquesta hagués ja enganat algun altre, no creguera may que agò degués sdevenir a ell. E ell dormí ab son gran plaer aquella nit ab ella, encenent-se totstemps més en la sua amor.

25 E vengut lo matí, ella li senyí una molt bella e molt gentil correge guarnida d'argent ab una molt bella boça, e si

li dix: "Salabeato, joya mia bella, axí com la mia persona és a
 265ra ton plaer, axí ço que yo he e pusca és a ton comendament". /
 E Salabeato alegre, abrassant-la e besant-la, se isqué de casa
 e vench-se'n llà on usaven los altres mercaders.

26 E usant una volta e altra ab altra sens costar-li cosa
 del món e totstamps més scalfant-se en la sua amor, se sdevench
 27 que ell vené los ^{sus} draps al comptant e guanyà grossament. La ^{Veu}
 qual cosa la bona dona no per ell mas per altre sabé
 encontinent; e una nit, stant Salabeato ab ella, ella comensà a
 burlar e a xufar ab ell e abraçar e besar-lo, mostrant-se axí
 fort [inflamada] d'ell e de la sua amor, que paria que li
 volgués morir en los braços; e féu semblant de voler-li donar
 II molts bells anaps d'argent que ella havia. Los quals
 Salabeato no volia pendre, axí com qui de ella entre una volta
 [e altra] havia haguts bé XXX florins d'or, sens haver poscut
 28 may fer que ella d'ell prengués tant que valgués un gros. E a
 la fi, havent-lo aquesta ben encès en dar-li entenent que
 envert ell era ben liberal, una de les sues esclaves, axí com
 ella havia ordenat, la cridà: per^tquè ella, exint-se de la ^{T*}
 cambra e stant un poch, tornà dintre plorant e, lançant-se
 abocons sobre lo lit, comensà a fer lo major ^{de} del que may dona ^{lo}
 fahés.

265rb 29 E Salabeato, tot ^{tr}ybat, la pres al / brag e comensà ^{Vor}
 a plorar ab ella ensemps e a dir: "O, cor del meu cors, e què ^{de}

hauu vós hagut axí soptosament? e què és la occasió de aquesta dolor? Digau-m'o, ànima mia, e no vullats que yo muyre axí sens que no sàpia per què!"

30 E après que la dona se fo feta prou pregar e somonir, ella dix: "Oymè, senyor meu dolç, yo no-m scé què-m faga ne què-m diga! Yo he reebudes letres de Mecina de mon frare que, si yo sabia empenyorar e vendre tot quant he, que d'aquí a VIII jorns yo li haja tramesos M florins d'or, si no que li serà
31 tallada la testa; e yo no-m scé què-m faga ne com los me pusca haver axí prestament: car, si yo hagués spay almenys XV dies, yo trobara manera de haver-ne d'algun loch d'on yo'n dech haver, o vendre algunes de les nostres possessions; e no podent-ho fer, yo amaria més ésser morta que si tal mala nova me venia"; e dit açò e mostrant-se molt atribulada, no mancava may de plorar.

32 E Salabeato, al qual la amorosa flama havia gran part del coneiximent ⁵ tolt, crehent que aquelles fossen vertaderes làgrimes e les paraules encara pus veres, dix: "Madona, yo no us poria servir de M, mas de V cents ⁶ florins d'or: si bé vós vos crehets tornar-los-me d'aquí a XV dies, / axò remet yo a vós; e açò és stada vostra ventura, car hir yo vení los meus draps, car, si no-ls ⁷ hagués, yo no us pusquera prestar hun gros".

33 "Oymè!" dix la dona "donchs has tu passat destret de

diners? e per què no me'n requeris? Car, si bé yo no he M florins, yo'n he bé C o CC per donar al hoste. Dich-te certament que en aquest cas tu'm has tolta la voluntat de pendre de tu lo servey que tu'm promets".

34 "Via," dix Salabeato "madona, pur jequiscam star aquestes paraules, car per açò yo no vull que vós jequiscau de pendre aquest servey, car, si a mi fos axí necessari com és a vós, yo us ne haguera ben requesta".

35 "Oymè! Salabeato meu, bé coneix que la tua és verdadera e perfeta amor envert mi, com, sens spierlar de ésser request, de axí gran quantitat de moneda en semblant necessitat me serveys. E sies cert que yo era tota tua sens açò, e ab açò ho seré molt més, e no serà may que yo no graesca a tu la vida de

36 mon frare. Mas sab Déu que yo prenh malvolentera⁸, considerant que tu est mercader e que los mercaders fan llurs fets ab los diners: mas per ço com la necessitat ho requer, me'n plevesch havent ferma speranza de tornar-los-te prestament; e del avanç,

265vb si més ne he mester, / empenyoraré totes aquestes mies coses"; e dit açò, lagremejant sobre la cara de Salabeato se

37 leixà anar. E Salabeato la comensà a confortar; e stant la nit ab ell[la], per mostrar-se pus liberal servidor seu, sens sperar alguna requesta d'ella, li portà V cents⁹ florins d'or, los quals ella rient ab lo cor e plorant ab los ulls pres, no havent sguard a la sua simpla prometensa.

38 E com la dona hach los diners, axí tost li comensà a
mudar la intenció; e axí com de primer era la anada liberal a
la dona totstemps que a Salabeato era placent, axí comensaren
despuys a sobrevenir les occasions per les quals no li havia de
VII vegades una avinent de entrar, ne aquella cara ne aquelles
plasteries ne aquella festa li era pus feta que era
39 demprimer. E passat un mes e dos, e lo termini que haver devia
los diners fo passat; e demanant-los, li foren donades paraules
40 per pagament. E avisant-se Salabeato de la art de la malvada
fembra e coneixent que a ella alguna cosa pus que li plagués
d'aquest no li podien dir, axí com aquell qui d'agò no havia ne
266ra scrit ne testimonis, e havent vergonya / de comunicar ab
alguns (per ço com ne era ja stat avisat debans e si per lo
scarn lo qual merexia e sperava de la sua bestialitat), dolent
41 e ultra mesura en si mateix la sua peguesa planyia. E havent
hagudes de son mestre moltes letres que ell donàs aquells
diners a cambi e que-ls hi trametés, e per ço que ell no fes
perquè) lo seu deffalliment fos descubert, desliverà de partir-
se'n: e muntà en un leny e, no anant en Pisa axí com devia,
se'n anà en Nàpols.

42 E era en aquell temps tresorer de madona la emperadriu
de Contestinoble nostre compare Pere Canigiani, hom de gran
saviesa e de subtil enginy e gran amich de Salabeato e dels
seus: al qual, axí com a savi hom, après alguns jorns Salabeato
dolent-se recomptà ço que fet havia e lo seu miserable cas qui
vengut li era, e demanà-li ajuda e consell en manera que ell
pusqués sustentar la sua vida, affermant-li que ell pus no

entenia a tornar ~~a tornar~~ en Florença. el 8

43 E Canigiani ¹⁰, dolent de aquesta cosa, dix: "Mal has fet e mal te est portat e mal has obeyt ton mestre, e maga diners has despesos en un tret ab poca dolçor: mas pus fet és, cové'ns de trobar manera en esmenar-ho"; e axí com / hom avist, prestament hach pensat què havia a fer e a Salabeato ho dix; lo qual, plaent-li lo consell, se mes en aventura de voler-ho seguir.

44 E havent alguns diners, féu moltes bales ben ligades e ben aparensades e comprà bé XX bôtes d'oli e, aquelles omplides e carregades, en Palerm se'n tornà. E junt allà, ab lo duaner féu compte e manifestà lo cost de les dites robes e après aquelles mes en magatzems, dient-li que [fins quel] l'altra mercaderia que ell sperava fos venguda, ell no volia tocar en
45 aquella. E na Blanchaflor, havent hoÿt açò, sabent que valia
11 ben II milia florins o més allò que al present havia aportat, sens allò que sperava qui valia més de III milia florins, parent-li que'l havia ferit de poch, pensà de restituir-li los
12 V cents florins per ço que pusqués haver la major part dels altres V milia; e per ço encontinent envià per Salabeato, qui axí com a maliciós hi anà.

46 Al qual ella, fahent semblant de no saber res de ço que ell havia aporta[t], li féu meravellosa festa e dix: "Vet-ho,

10 ms. Caligiani

11 ms. II ^m (abreviatura desenvolupada

també en els casos següents) 12 ms. V ^m (error repetit)

Salabeato, ab gran pahor yo he tramès per tu, pensant que tu no
 sies felló per ço com yo no·t he tornats los V cents ¹³ florins
 a la jornada que·t havia promès".

47 E Salabeato comensà a riure e dix: "Madona, a la
 266va veritat a mi sabé greu, axí com / aquell qui·m traguera lo
 cor del cors per donar-lo-us, si yo us ne entenés a fer servey;
 mas ab tot axò yo vull que vós entenau com yo so corrussat
 48 contra vós. Ella és tanta e tal la amor que yo us aport, que yo
 he feta vendre la major part de les mies possessions e he
 comprada tanta mercaderia que val ultra de II milia florins e
 encara ne sper tanta que val ultra de III milia florins: e
 entén en aquesta terra fer un alfóndech e star-me ací per ço
 que us sia totstemp de prop, parent-me que yo stiga axí bé
 prop de la vostra amor com qualsevulla altre enamorat prop de
 la sua".

14
 49 Al qual la dona dix: "Per ma fe, Salabeato, tot ton
 endressament plau a mi axí com aquell que yo am més que la vida
 mia, e he gran plaer que tu ab intenció de star ací sies
 tornat, per ço com sper de haver algun bon temps ab tu; e si bé
 te est tant lauiat a tornar, yo mateixa te·n vull excusar, car
 yo so certa que moltes voltes tu hic est volgut venir e no has
 poscut, e algunes voltes hich est vengut que no est stat
 accullit axí com solies ésser; e ultra agò, d'agò que yo no·t
 he retuts los diners que yo·t havia a donar al termini que yo·t

266vb 50 havia promès no és ma culpa / stada. Car tu deus saber que en
 aquelles hores yo era en molt gran dolor posada: per¹⁵què no és
 meravella si en semblant cas hom no pot fer axí bona cara ne
 51 axí bon acculliment com hom volria; e per semblant deus pensar
 que era cosa molt malavinent a una dona de trobar M florins axí
 leugerament, e són-nos dites moltes falcies e no·ns és attès ço
 que·ns és promès moltes voltes e per ço cové que nosaltres
 mentiam als altres: e no és stat per altra rahó lo deffalliment
 52 per què yo no·t he retuts los diners. E fo ma mala ventura e
 tua, que, après que tu t'ich fuist partit, yo haguí tantost los
 diners: e si yo hagués sabut on yo·ls te pusqués trametre,
 hages per cert que yo·ls te haguera tramesos; mas per ço com no
 53 u he sabut, yo·ls he stojats". E encontinent fahent venir una
 bossa en què eren aquells mateys que ell havia aportats, los li
 mes en les mans e li dix: "Ara compte si són V cents ¹⁶".
 54 E Salabeato respòs: "Madona yo conech bé que vós dieu
 ver, que vós haveu feta assau leyaltat: e dich que, per axò e
 per la amor que yo us aport, vós no volreu null temps de mi
 alguna quantitat per alguna vostra necessitat en què yo pusca
 267ra suplir, que yo / no us en servesca totstems que per vós ne
 55 sia demanat ne request, ne vós ho haureu mester". E en aquesta
 guisa satisfet, entre ells comensà a metre la amor en paraules
 e usar ab ella leugerament, e ella per semblant a fer-li la
 major honor e mostrar-li la major amor del món.

56 E Salabeato, volent ab lo seu engan prevenir al engan
 de ella, havent-li ella lo die abans tramès a dir hi vingués
 sopar e dormir ab ella, hi anà tant malancolió e tant trist
 que paria que ell degués morir. E Blanchaflor, abessant e
 besant-lo, li començà a demanar per què ell havia aquesta
 57 malancolia. E ell, après que una bona pega se fo fet a pregar,
 dix: "Yo so cert que lo leny en què la mia mercaderia venia és
 stat pres de corsaris de Monech e rescatat X milia florins
 d'or, dels quals tocha la mia part M florins, e yo no he un
 17
 diner, per ço com los V cents florins que tu·m tornist
 encontinent yo·ls trametí en Nàpols per smerçar en teles e fer-
 18
 58 les venir ací. E si yo volia vendre la mia mercaderia la qual
 yo he ací, per ço com no és lo temps, no·n poria haver un
 diner; e yo no so encara axí conegut que trobàs ací qui·m
 267rb servís, e per ço yo no·m scé què·m / faça ne què·m diga; e si
 yo no tramet tost los diners, la mia mercaderia se·n aportaran
 a Monech e no·n hauré may res".

59 E la dona, consirosa d'açò, axí com aquella a la qual
 ho paria tot perdre, avisant-se en quina manera ella devia
 tenir en açò e que a Monech no anassen, [dix]: "Bé sab Déu que
 yo he gran anuig d'açò per amor de tu: mas què val torbar-se·n
 tant? car si yo hagués aquests diners, bé sab Déu que yo los te
 60 prestara encontinent, mas yo no·ls he. Bé és ver que ací ha una
 persona la qual l'altre jorn me serví de D qui·m mancaren, mas

a grossa usura, car ell no'n vol menys de XXX per centenar; e si d'aquesta persona tal tu los vols, cové que hom lo fassa segur de bones penyores, e yo per la mia part so contenta de empenyorar totes les mies robes e la mia persona per tant com ell hi volrà prestar, e açò faré per poder-te'n servir: mas com asseguraràs tu lo romanent?"

61 E dit açò, veent Salabeato la ocasió qui aquesta movia de fer-li aquest servey, apersebé's que d'ella devien ésser los diners qui's devien prestar: e primerament li regracià la oferta que li feya e après dix que ja per preu no u lexaria, 62 strenyent-lo la necessitat, e que ell ho asseguraria sobre la 267va mercaderia la qual havia en la / duana e que la faria scriure en aquell qui los diners li prestaria; mas que ell la volia guardar que no entràs en magatzems per ço que alguna cosa no li 63 pusqués ésser cambiada ne robada. E la dona dix que açò era ben fet e que era assau bona seguretat; e après, com fo clar, ella tramès per un seu factor de qui ella confiava molt e, après hagueren rahonat ensemps, ella li donà mil florins d'or: los quals lo factor prestà a Salabeato e ell en son nom féu scriure totes les mercaderies que Salabeato havia en la duana; e fetes entre ells cartes e contracartes e romasos en bona concòrdia, entené en altres fets.

64 E Salabeato, com pus tost pusqué, muntà sobre un leny ab MD florins d'or e a Pere de Canigiano se'n tornà en Nàpols, e d'aquí bona e entegre rahó tramès en Florença a son mestre qui ab los draps l'avíam tramès. E pagat son mestre e Pere e tothom a qui degué, se donà de bon temps del engan que fet

havia a la siciliana; e puys, no volent fer pus mercaderia, se'n vench a Ferrara.

65 E na Blanchaflor, no trobant Salabeato en Palerm, se comensà a meravellar e comprès sospita en si; e après que l'hach sperat ben dos mesos, vehent que no venia, féu per lo
267vb 66 factor seu / desclavar lo magatzem. E primerament tastant les bótes que creyen que fossen plenes d'oli, trobaren que foren plenes d'aygo de mar e havent en cascuna forga un barril d'oli; e après, guardant les bales, trobà que en cascuna havia dos draps e l'alre era borra; e en breu que molt vos hagués dit, 67 entre tot ço qui y era, no valia ultra CC florins. De què Blanchaflor tenint-se per scarnida, longament plangué los V¹⁹ cents que tornats li havia e més los M que prestats li havia, dient spesses voltes: "Qui²⁰ ha a fer con²¹ toscho, non vol esser loscho". E axí romàs ab lo dan e ab lo engan, e trobà que tant sabé altre com ella havia sabut.-

1 Com Dioneo hach finida la sua novella e la reyna
268ra Laureta conegué que lo termini ultra lo qual / no devia pus
regnar era vengut, loà molt lo consell de Pere Canigiano e la
sua introducció e per semblant la seguida de Salabeato qui no
fo menor a menar-lo a exequció. E levant-se la corona Laureta,
la posà al cap de Emília dient-li: "Madona, yo no-m scé
nosaltres com hau[r]lem plasent reyna de vós, mas pur
sobiranament la haurem bella: per/què feu que les vostres
belleses e les obres sien correspondents-; e dit agò se comensà
a seure. ↓ 4

2 E Emília, no tant de ésser feta reyna com de oyr-se
loar axí en públich, se envergonyí (de la qual cosa les dones
se solien gloriajar) e tal tornà en la sua cara com les roses
són en l'alba del matí; mas pur, com hach stat un poch ab los
ulls baxos e hach donat loch a la sua supèrflua color, parlant
e ordenant ab lo seu senescal del[s] fets pertanyents a la sua
3 bergada, comensà a parlar e dix axí: - Delitables dones, assau
manifestament vehem que, après que-ls bous alguna part del jorn
se són trebellats sota lo jou e après són cançats, e del
treball són rellevats e soltats liberalment llà on més los
plau, e per lo bosch són més licenciats de anar a la pastura: e
puy vehem que après no són menys ans són pus fornits e pus
268rb 4 crexents; e los jardins qui de variables / plantes són
fornits, més que los boschs los quals vehem solament créixer,

són pus habundosos de plantes e de flors; per la qual cosa yo extim, havent reguart quants jorns sota certes leys havem stretament rahonat, per^fquè és necessari de vagar un poch, e 5 vagant apendrem de entrar sota lo jou. E no solament serà profitós mas necessari, per ço com demà, seguint lo nostre delitable rahonament, no us entén a constrènyer sota alguna especialitat, ans vull que quescuns segons que us plaurà rahon, fermament tenint esment que la ^{a ie} ⁽¹⁾ veritat de les coses sien no menys gracioses que vertaderes; e fahent-ho axí, aquell qui après de mi vindrà en lo reyalme, axí com pus fort e ab major 6 seguretat, porà restrènyer ⁷ en les acostumades leys.- E dit açò fins en la hora del sopar licencià quescuns.

7 Licenciàt quescú de les coses demunt dites, la reyna se dressà enpeus e cascuns se'n anaren qui en un delit qui en altre: e les dones se adonaren en fer garlandes, e los jóvens jugant ab algunes d'elles e cantant e solaçant fins a la hora del sopar passaren. Los quals venguts entorn de la bella fontana, ab festa e ab plaer soparen; e après hagueren sopat, a la manera acostumada ballant e cantant una gran peça se 268va 8 deportaren. E a la fi la reyna, / per seguir l'orde e lo stil de sos predecessors, no contrastant ço que voluntàriament los havia dit, comandà a Phàmphilo que degué cantar una cançó lo qual liberalment començà:

2
1 ms. poran restrenyeran

2 ms. la reyna de les coses demunt dites

3

1 my. veritat

9-12

Pus que vuyt jorns stich, senyora,
que no us mir.

Ara és hora que me·n tolga
lo desir.

E quant eu pas per la posada,
eu dich: Amor, qui us ha lunyada,
que no us mir?

Ara és hora que me·n tolga
lo desir.

Yo dich: Amor, qui us ha lunyada?

- Lo falç marit qui·m ha reptada
que no us mir.

Ara és hora que me·n tolga
lo desir.

E quant eu pas per la partida,
eu dich: Amor, qui us ha trahida,
que no us mir?

Ara és hora que me·n tolga
lo desir.

Yo dich: Amor, qui us ha trahida?

- Lo falç gelós qui·m ha ferida,
que no us mir.

Ara és hora que me·n tolga

lo desir.

- 13 Com la cançó de Pàmphilo hach fi, la qual per tots fo complidament resposta, no y hach algú qui, ab més sollicitut que a ell no·s pertanyia, no notàs les paraules de aquella, volent devinar per què ell ho havia dit, attenent que ell ho havia tant tengut amagat; e com moltes e variables coses anassen ymaginant, gens per ço algú no pervench a la veritat del fet. Mas la reyna, après que viu la cançó de Pàmphilo
268vb finida e viu que los hòmens e les dones se·n / anaren volenter·a reposar, comendà que quescú se·n anàs a dormir.

[NOVENA JORNADA]

2 La lum, per la qual la resplendor de la nit fuig, havia
ja mudada la color¹ del cel en atzur e comensaren-se a relevar
les floretes per lo prat, com Emília, levant-se ab la sua
companyia, féu levar los jóvens; los quals après que foren
venguts, ab passos suaus acompanyant la reyna, fins a un
bosquet no gayre luny del palau se'n anaren; e entrant per
aquell, veren los animals, axí com cabirols e servos e altres
salvatgines, qui per la supèrflua pestilència los speraven axí
3 com si fossen tornats domèstichs. E encalsant adés lo un adés
l'altre, axí com si aconseguir-los deguessen, los feren córrer
e saltar, e per algun spay axí se asolaçaren; ^{Te}après hagueren un
poch stat, alsant-se lo sol, parech a tots temps de tornar-
se'n.

4 E sí's foren tots de violes e de flors engarlandats, ab
les mans plenes de herbes e de violes preciosament odorants; e
qui'ls hagués encontrats haguera poscut dir: "Cert aquests no
5 seran de la mort vensuts, e si u són, seran-ho alegrament. E
axí, un peu devant altre vinent-se'n, cantant e solassant e
motejant, pervengueren al llur palau, / on ordenadament totes
les coses foren dispostes e los llurs familiars trobaren
6 alegres e festajants. E après hagueren un poch reposat e

cantades VI cançonetes pus belles la una que l'altra, a taula se'n anaren; e après egualment donant aygo a mans, segons ordinació de la reyna, lo senescal los féu anar a taula: e vengudes les viandes, alegrement menjaren tots; e levant d'aquí, al sonar e al garrulejar se donaren per un poch de spay, e puy, comendant-los-ho la reyna, qui's volgué se'n anà a dormir. E puy venguda la hora usitada, quesqué en lo loch acostumat se'n anà a rahonar, on la reyna, guardant a Philomena, dix que donàs principi a les novelles del present jorn; la qual somprient comensà en aquesta manera:

1 Madona Ffrancesqua, amada de dos jóvens, per luyar-los-se, féu
fer lo mort a la hu e al altre lo féu traure de la sopoltura: e
no podent negú de ells venir a la fi, los se lunyà.

269rb 2 -Madona, assau me agrada, pus a vós plau, que en aquest
camp ubert e / solt e delliure, en lo qual la vostra
magnificència nos ha mesos per novellar, que yo sia la primera
corredora en lo primer rench: en lo qual, si bé faré, no dupte
que aquells qui vendran après no u fassen axí bé e millor.

3 Moltes voltes, yversoses, se és mostrat en lo nostre rahonament
quantes e quals són les forses de amor; però no crech que
plenament se'n haja parlat ne hauria encara, si d'ací a un any
4 no parlàvem d'alre sinó de açò: e per ço que ella no tant
solament de variables dubtes e perills de morir los conduga,
ans encara aquells fa entrar en les cases dels morts e per
morts traure-ls, e per ço, ultra aquells que dits havem, vos ne
entén a recomptar una novella per la qual no tant solament
comprendeu la potència de amor, ans encara lo seny de una
valerosa dona qui sàviament usà de levar-se demunt dos jóvens
qui ultra son voler la amaven.

5 E dich adonchs que en la nostra ciutat de Pistoya fo
una volta una molt bella dona vídua, de la qual dos nostres

269va

florentins, qui eren bandejats de Florença e staven a Pistoya, lo un appellat Rinúcio Palermini e l'altre Alexandre Claromontesi, sens saber-ho lo un del altre, la / amaven e obraven cautelosament cascú en tot ço que podien per poder conquistar la amor de aquesta, lo nom de la qual era madona 6 Francesca de Làzari. E aquesta sovent sollicitada per ambaixadors e de prechs de cascú de aquests, e havent ella en si mateixa portats sos ulls tant sàviament com havia poscut per no encendre-ls en major amor e no podent-los trastornar de ço que feyen per alguna art ne enginy, li avench¹ un pensament en 7 si mateixa, per ço que lo llur treball se levàs demunt: de requerir-los ab dós d'un servey lo qual ella pensava que algú d'ells no li pogués fer, posat que-ls fos possible, attenent la inportable cosa que-ls volia demanar; e per ço com no u farien, ella hauria millor rahó e pus acolorada de no voler les llurs ambaixades hoyr ne scoltar; e lo pensament fo aquest.

269vb

8 En aquell jorn que madona Francesca hac aquest pensament, en Pistoya era mort un hom qui, posat que los seus fossen stats gentils hòmens, ell era reputat per lo pus dolent hom qui fos, no tant solament en Pistoya mas encara en tot lo 9 món; e ultra açò, en sa vida era stat lo pus contrafet e lo pus leig hom del món: e qui-l atrobàs, no tant solament en mort / ans en vida, haguera [pahor], e feya pahor a qui-l veyia qui conegut no-l havia. E après fo mort, fo soterrat en un carner

1 ms. repeteix: li avench

fora la sglésia dels frares menors; la qual cosa ella pensà que seria gran endregament del preposat que ella havia pensat.

- 10 Per la qual cosa ella dix a una sua serventa: "Amiga mia, tu saps lo anuig e la angoxa que yo pas tots dies de les ambaixades de aquests dos florentins, go és Rinúsio e Alexandre. E és axí que yo no he voluntat de complaure a ells en alguna manera de la mia amor: e per levar-los-me de demunt he preposat en mon cor ^(que)², per les grans offertes que·m fan, de provar-los en cosa que yo so certa que no faran, e ab aquesta ocasió yo·ls tolré de mi e·ls lunyaré de la gran
- 11 prexuvulació que·m fan tots dies. E axí com tu saps, vuy per lo matí és stat soterrat als frares menors aquell fastijós hom," (lo qual demunt havem dit) "lo qual, no tant solament mort mas viu, los pus segurs hòmens de aquesta vila, vehent-lo, ne
- 12 havien pahor; e per go tu te·n iràs secretament tot primer a
- 270ra Alexandre Claromontesi / e sí li diràs semblants paraules: "Madona Francesca te tramet a dir que ara és vengut lo temps que tu pots haver la sua amor e lo teu desig complit, lo qual tu has tant desijat, e pots ésser ab ella llà on tu vulles en
- 13 aquella ³forma. A ella deu ésser aportat, per alguna ocasió la qual tu despuys sabràs, lo cors de Aschannàdio lo qual vuy ⁴matí fo soterrat: e ella, axí com aquella qui, axí mort com és,
- 14 ne hauria gran pahor, no·l volria veure. Per¹què ella·t prega

2 potser és error de còpia que cal ometre

3 potser: aquesta

4 ms. Achanandio

que, en loch de un gran servey, a tu plàcia de anar anit en lo
 prim son en aquella sepultura on fo mes lo cors de
 5 Aschannàdio, e metre-t les sues robes demunt e star axí com si
 eres ell propri fins a tant que a tu vinga algú per portar-
 te-n, e sens alguna cosa dir ne fer, te leixa traure e portar
 en casa sua, on ella te pendrà e ab ella staràs, e après a ta
 guisa serà de partir-te-n la hora que-t serà plament, e tot lo
 15 romanent leixa star a ella'. E si ell diu que no u vol fer, sí
 li digues de ma part que d'aquí avant pus no sia en loch on yo
 sia e que, axí com ha la vida cara, se guard que pus ne
 16 missatge ne missatgeria d'om ne de fembra no-m trameta. E après
 270rb d'açò, tu te-n iràs a Rinúsio / Palermini e sí li diràs:
 "Madona Francesca me tramet a vós e diu que és presta de voler
 fer a tot ton plaer, ab que tu fasses a ella un gran servey: ço
 és que tu anit après la mijanit te-n ⁷veges en lo carner on han ⁶
 soterrat vuy matí Aschannàdio, e aquell, sens dir paraula mala
 ne bona per cosa que tu veges ne hoges, trauràs-lo del dit
 17 carner e suaument portar-l'as a casa sua. E ço per què-l vol tu
 ho veuràs après, e puy de ella hauràs tot ço que tu volràs; e
 si açò no-t plau, ara per lavors e lavors per ara ella-t mana
 que tu may pus no li trametes ne missatge ne ambaixada'".

18 E la serventa ordenadament anà a abdós e a quescú,
 segons que li era manat, explicà sa ambaixada: a la qual fo
 respost per quescú que no en una sepultura mas en Infern irien,

si a ella pleya. E la serventa féu la resposta a la dona, la qual sperà a veure si ells serien axí horats e folls que u fessen.

- 19 E venguda la nit e venint la hora del primer son, Alexandre Claromontesi, despullant-se en juppó, se isqué de casa per anar star en lo carner en loch de Aschannàdio⁸; e anant axí li avench / un pensament molt pahoruch en si mateix,⁹ e comensà a dir en son enteniment: "O, bèstia que yo so! E on vaig yo ara? E què·m scé yo si los parents de aquesta per ventura se són avisats que yo la am e, crehent ells ço qui no és, li fan fer agò per auciore·m en lo carner? E si axí era, yo merexeria bé lo mal que·n hauria, e may pus de mi no·s sabria cosa del món qui a ells nogués. E què·m scé yo si per ventura algun meu enamich me hauria percassada aquesta bugada, 21 al qual per ventura ella vol complaure?" E puys deya: "Ara posem que no sia res d'agò, mas que sos parents aporten a casa sua lo cors de Aschannàdio¹⁰ per tenir-lo·s entre·ls braços o per metre·l entre los braços d'ella: pus creedor és que ells ne vullen fer qualche strall, axí com aquell qui per ventura 22 d'alguna cosa los ha desservits. E encara me ha enviat a dir que yo no diga res per cosa del món que yo sente ne hoja: e si·m treyen los ulls o si·m arrencaven les dents o si·m tolíen los punys o·m feyen altre joch semblant, e què·m faria yo? e

8 ms. Aschanandio

9 ms. molt pahoruch e

10 ms. Aschanandio

23 com poria yo star segur? E si yo parle e·m coneixen, per
270vb ventura me faran algun mal; e encara que no u / fassen, yo no
hauré fet res, car ells no·m lexaran ab la dona; e la dona dirà
despuys que yo no he servat lo seu comendament, e puys no·m cal
fer compte que fassa may pus cosa que·m plàcia".

24 E axí pensant, fo temptat que se·n tornàs a casa: mas
pur la gran amor lo sospès avant ab arguments contraris, e
25 aquests foren de tanta força, que al sepulcre lo conduhiren; al
qual ell fo tant fort que·l obrí e entrà dintre e despullà
Aschannàdio e de les sues robes si mateix revestí e, tancat lo
sepulcre, en lo seu loch se posà, e posat comensà tornar
ymaginar quin hom era stat Scannàdio e en les coses que ja
havia hoydes dir que de nit eren sdevengudes no tant solament
en les sepultures dels morts mas encara en molts d'altres
lochs. Tots los pèls li comensaren a dregar demunt, e paria-li
de tret en tret que Aschannàdio se devia levar tot dret e aquí
26 scanyar-lo. Mas ell ajudat de fervent amor, aquests e tots los
altres pensaments pahoruchs vencé e stech axí com si fos mort e
comensà sperar què·s devia sdevenir d'ell.

27 E Rinúsio, sperant la mijanit, isqué de casa sua per
271ra fer go que per la sua dona li / era stat tramès a dir; e
anant ab molts variables pensaments, entre·ls altres pensà en
les coses possibles qui li podien sdevenir, axí com és que
portant lo cors sobre les spatlles podia venir en mans de la
senyoria e ésser condemnat al foch, o que, si res se·n sabia,
vindria en oy de tots sos parents e amichs, e molts altres
semblants pensaments qui sdevenir se podien, per los quals fo

28 retengut. E puys girant-se dix: "Oymè, e diré yo de no de la primera cosa que aquesta gentil dona, la qual yo he tant amada e am, me ha demanada, specialment que yo·n dege conquistar la sua amor? Cert, si yo·n sabia morir, yo me·n metré en tot ço que metre me·n pusca per fer ço que promès li he de fer"; e anant avant, junyí a la sepultura e en aquella leugerament obrí.

29 E Alexandre sentint lo obrir, posat que gran pahor hagués, stech pur segur. E Rinúsio, entrat dins e creent pendre lo cors de Aschannàdio, pres Alexandre pels peus e aquell tirà defora e, levant-lo·s ¹¹ a les spatlles, envert la casa de la gentil dona comensà a·nar; e anant axí e no reguardant-lo, moltes voltes lo percutia, e adés ab un cantó adés ab un altre d'algunes encontres lo convidava; e la nit / era axí scura
271rb
30 que ell no podia discernir bé on anava. E essent ja Rinúsio al peu de la porta de la gentil dona, la qual a la finestra ab la sua serventa stava per sentir si Rinúsio aportava Alexandre, ja armada en si mateixa en manera que abdós los ne trametés sens res haver guanyat, se sdevench que la companya de la senyoria se eren reposats en aquella encontrada e, stant quedament sperant de pendre un bandejat, sentiren los gemechs que Rinúsio feya, qui eren en gran quantitat, e soptosament trahent una lum defora per veure què feya e on anava e movent los pavesos e
31 les lances cridaren: "Qui ha llà?" La qual cosa Rinúsio

conexent, no havent temps de massa longa delliberació, leixant caure Alexandre, tant com les comes lo pogueren portar fugí. E Alexandre levant-se prestament, ab tot que aportava los draps del mort, los quals eren molt lochs, si se'n anà per semblant.

32 E la dona, ab la lum que la companya de la cort òbtimament havien treta, havia vists fugir Rinúsio ab Alexandre a les spatles e per semblant havia discernit que Alexandre anava vestit de drap de scarlata; e meravellà-s molt del gran ardiment de cascú d'ells, mas ab tota la meravella ris assau /
271va de haver vist lançar devall Alexandre e puy de veure-l fugir.

33 E stant de tal inconvenient molt alegre e loant a Déu qui de tal empatxament la havia relevada, se'n tornà dintre e anà-se'n en la cambra, affermant ab la serventa que sens algun dupte cascú de aquells la amaven molt, pus que allò havien fet axí com ella-ls havia comandat.

34 E Rinúsio, dolent-se e flastomant la sua ventura per tot açò, no se'n tornà a casa mas, partint-se la companya del senyor de aquella encontrada, se'n tornà llà on havia lançat Alexandre e comensà a graponons a cercar si trobara Alexandre per donar compliment al comandament que li era stat fet; e no trobant-lo, pensà que la companya del senyor lo se'n hagués aportat e dolent-se'n tornà a casa. E Alexandre no sabent alre (que) fer, sens haver conegut qui portat lo havia, dolent-se de tal desventura per semblant a casa sua se'n tornà.

35 E al matí, trobant la sepultura de Aschannàdio uberta e dintre vehent-lo girat, per ço com Alexandre lo havia girat,

tota Pistoya fo plena de variables pensaments e rahonaments,
36 extimant en sos ulls que diables lo se'n havien aportat. E no-
271vb res-menys / cascú dels dos amants certifficà a la dona ço que
fet havien e·ls era sdevengut, e ab agò se excusaven perquè lo
seu comandament no havien complit e li demanaven la sua gràcia
e la sua amor. E ella mostrant que res de agò no volia creure,
ab stroncada resposta los negà de fer tot ço que promès los
havia, pus ells no havien volgut fer ço que promès li havien; e
ab agò los se levà demunt, no scoltant-los pus llurs ambaxades
ne llurs rahonaments ab justa excusa.-

(l)
↓
wzh

1 Una abadesa, dormint ab un capelà, se levà per pendre una munga que dormia ab lo seu amant; e manant la dita munga en capítol, se trobà les bragues al cap: per[↓]què donà licència a cascuna de les altres monges de fer co que volguess[↓]en.

2 Callant Philomena, lo seny de la dona qui's havia sabuts levar los dos aymants demunt era stat per totes sobiranament loat; e per semblant en contrari no a amor mas a horadura era stat tengut per totes lo ardiment dels dos aymants; per^Tquè / la reyna comendà yvergosament a Lisa que seguí, la qual encontinent comensà:

3 -Molt cares dones, segons havem hoyt, sàviament se sabé madona Francesca delliurar del anuig e de la gran prexuvolació dels seus aymants; mas una monja, ajudant-li la fortuna, d'un gran perill qui li era sdevengut parlant leugerament fo

4 delliurada. E axí com vosaltres sabeu, són molts horats qui's fan mestres e castigadors dels altres (segons poreu compendre per la mia novella), e la fortuna moltes voltes segons merexen los vitupera: e açò sdevench a la abadessa sota obediència de

la qual era la monja de què dech parlar.

5 Devets saber que en Lombardia ha un molt famós monastir de sanctedat e de religió de monjes de sanct Benet, en lo qual, entre les altres notables dones monjes qui y eran, si·n hi 7 havia una jova, bella e de noble linatge, la qual havia nom madona Ysabel; e essent un jorn exida a parlar ab un seu parent, ab lo qual havia vengut un bell jove del qual Amor ab los seus darts soptosament la féu enamorar e / ell d'ella per semblant, e vehent-la molt bella, ja al[s] seus desigs ab los ulls consentí e de ella se encès: e no sens gran pena de cascú 6 aquesta amor un gran temps sens fruyt sostengueren. E derrerament, essent-ne cascú d'ells sollicitat, parech al jove haver trobada via de poder anar a la sua monja amagadament, de la qual cosa ella fo molt contenta; e contentant-se·n, no una volta mas moltes ab gran plaer de cascuna de les parts se visitaven.

7 E continuant açò, se sdevench que lo dit jove fo vist per una dona de layns, sens que ell no se·n apersebé ne de Ysabel se partí per anar-se·n. De la qual cosa aquesta ab algunes altres comensà de rahonar-se; e primerament hach consell de acusar-la a la abadessa, la qual havia nom madona Husimbalda, dona molt bona e molt sancta segons la oppinió de les monges e de tots aquells qui la conexien; e puys pensaren que, per ço que alguna negació no·s hi pogués fer, la fessen pendre a la abadessa ab lo dit jove; e deliberat de fer-ho en aquesta manera, amagadament partiren les guaytes per encloure·ls.

8 E no gordant-se Ysabel de res d'açò ne sabent-ne alguna
 cosa, se sdevench que una nit ella·l féu venir, la qual /
 272va cosa encontinent fo sabuda per aquelles qui açò aguaytaven; les
 quals, com temps los parech e ja bona peça de la nit passada,
 se divisiren en dues parts, e la una se meteren a guaytar a la
 porta de la sella de Ysabel e l'altra se·n anaren corrent a la
 cambra de la abadessa; e picant a la porta, digueren a ella qui
 ja responia: "Sus, madona, levats-vos tost, car nosaltres havem
 trobat que Ysabel ha un jove en la sella".

9 E aquella nit era la abadessa acompanyada de un
 capellà, lo qual ella molt sovent en una cambra se feya venir.
 La qual oynt açò e tement que les monjes acordadament per ella
 no fessen ço que feyen o que, per la cuyta que menaven,
 empenyent les portes no les obrissen, cuytadament se levà e al
 millor que sabé ne pusqué se vestí a la fosca; e cuydant pendre
 certs vels plegats que ella acostumava de portar al cap e
 volent pendre lo vel negre en la mà, pres les bragues del
 10 capellà; e en loch del vel negre les se lançà sobre lo cap e
 isqué defora e prestament tancà la porta de la cambra e dient:
 11 "On és aquesta maleyta de Déu?" E ab les altres, qui axí
 2
 ensoniades eren vengudes, se·n anà per trobar lo deffalliment
 / de Ysabel, si deffalliment pot ésser dit: e tant entenien en
 272vb allò, que vengudes no·s aperseberen de ço que la abadessa
 portava al cap; e no avisant-se·n, arribaren a la porta de la

sella de aquesta e, aquella empenyent, en terra la langaren e entraren dintre e trobaren los dos aymants abrassats, los quals axí soptosament sobreprengueren. E ells tots stremordits, no
12 sabents què fer-se deguessen, stigueren fermes. E la monja fo encontinent de les altres monges presa e per comendament de la abadessa fo menada en capítol. E lo jove era romàs; e vestint-se sperava de veure la cosa quina fi hauria, ab intenció de fer un mal joch a totes quantes ajunyir-ne pusqués, si a la sua dona alguna novitat fos feta, e que après la se'n menàs.

13 E la abadessa, posant-se en capítol en presència de totes les altres monges, les quals tant solament a la culpa novella de la monja guardaven, comensà a dir les majors vilanies que may a fembre fossen dites (allegant la sanctedat e la honestat³ e la bona fama del monestir), les quals
273ra vituperoses / obres, si's sabessen defora, havien ensutzades llurs fames e bones obres.

14 E dient-li moltes vilanies e menasses, la joveneta vergonyosa e temorosa, qui culpabla se veyia, no sabia què's hi digués, mas callant de si mateixa metia compassió a les altres: e multiplicant pur la abadessa ses paraules, fo voluntat de Déu que la joveneta alçà los ulls e viu go que la abadessa portava sobre lo cap e los cuixals de les bragues qui deçà e dellà li
15 penjaven: de la qual cosa ella, avisant-se de agò què era e assegurat-se, dix: "Madona, sí Déu vos ajut, leixau-vos aqueixa

cofa e puys diets-me ço que us plàcia".

16 E la abadega, qui no la entenia, dix: "Quina cofa, malvada fembra? ⁷ e encara has tu cara de motejar ne de parlar? e part-te que hages feta cosa que ton motejar haja loch?"

17 E lavors la joveneta una altra volta dix: "Madona, yo us prech que vós doneu la vostra cofa a qui us plàcia e puys diets-me ço que us plàcia"; e lavors moltes de les monges levaren los ulls al cap de la abadessa e veren ço què era, /
273rb e ella per semblant, posant-s'i la mà, se avisà d'agò ^{perquè} Ysabel ho deya.

18 Per la qual cosa la abadessa, avisant-se de son mateix deffalliment e vehent que per totes era vista sa errada e que no havia reparació son fet, mudà son se[r]mó en contrari de ço que dit havia, e concloent vench a dir que era impossible de deffendre-s del peccat de la carn ne de les paraules dels hòmens: "⁷perquè us dich, mes filles, que Déu nos perdó a totes ^T e prech-vos que, axí secretament com fins ací haveu usat, axí secretament ho fassau d'aquí avant, e donem-nos bon temps tant com puscam: e agò vos man en virtut de sancta obediència"; e licenciada la joveneta, ab lo seu prevere se'n tornà a dormir,
19 e Ysabel per semblant ab lo seu amant. Lo qual despuys moltes voltes, en despit de aquelles qui li havien enveja, la monja hi féu venir; e les altres qui sens amants staven, al mills que pusqueren e pus secretament, percassaren llur ventura, exceptat les velles qui no'n pogueren trobar.-

1 Mestre Simon a istància de Bruno e de Buffalmaco féu creure a Calandrino que era prenys: e ab madecines de capons e ab dinés que·ls donà, lo feren affolar del prenyat.

273va 2 Pus que Lisa hach la novella finida e totes les dones hagueren retudes gràcies a Déu com la joveneta monja, qui envejosament era stada tractada per morir, era ab alagria scapada de la envejosa companyia, per¹què après la reyna comandà a Philóstrato que seguís; lo qual sens altre comendament sperar comensà:

3 -Senyores molt belles, lo jutge merquigiano, del qual pochs dies ha havem parlat, me trasch del enteniment una novella de Colandrino la qual yo us volia dir; per ço com ço qui d'ell se rahona no pot sinó multiplicar la festa, posat que d'ell e de sos companyons se haja ja molt parlat, encara us en vull dir ço que havia en enteniment de dir-vos l'altre jorn.

273vb 4 Moltes voltes vos he mostrat / assau clarament qui era Colandrino e per semblant los altres de qui en aquesta novella entén a rahonar; e per ço, sens pus dir, dich que una volta se morí una tia de Colandrino, la qual li lexà CC
1 lliures de comptants en pitxols: per la qual cosa Colandrino comensà a dir que ell volia comprar una heretat defora, e

encontinent ab tots quants corredors havia en la vila tenia consell, axí com si hagués smerçar X milia ² florins d'or: e stant axí massicajant cascun jorn, ell gastava les CC lliures.

5 E Bruno e Bufalmaco, qui açò saberen, li havien moltes voltes dit que ells farien millor que aquestes CC lliures se gaudissen tots ensemps, que no anant comprant terres; mas tant no havien fet que en açò l'aguessen pogut induhir tant, que una vegada solament los donàs a menjar.

6 Perquè un die dolent-se'n, e sobrevinent-hi un llur companyó qui havia nom Nello lo pintor, tots tres delliberaren de trobar manera de girar al grifó en les despeses de Colandrino. E sens molta inducció, ordenaren entre ells ço que a fer havien lo següent / die per lo matí com Colandrino exiria de casa; e acordat, axí u feren. E lo següent die après, com Colandrino fo fora de casa, no hach gayre anat, com Nello li vench al encontre e li dix: "Colandrino, Déu te do bon jorn".

7 E Colandrino li respòs que Déu li donàs lo bon jorn e bon any. E après de açò Nello, abstinent-se un poch, lo comensà a guardar en la cara: al qual Colandrino dix: "E què guardes tu?"

8 E Nello li dix: "Has hagut tu anit mal algú ne has-te res sentit?"

1 ms. ll. (potser lires; tots els casos posteriors abreujats)

2 ms. X^m

9 E Colandrino encontinent comengà a duptar e dix: "Oymè! e per què u dius? Par-te a tu que yo haja res?"

10 Dix Nello: "Yo no u dich per axò, mas tu·m sembles molt cambiat; però no·t hi dons pus, lexe-u anar".

11 Lavors Colandrino tot sospitós, ab tot que no·s sentia cosa en lo món, anà avant; e Bufalmaco, qui gayre luny no li era, vehent-lo partir de Nello, li isqué al encontra e saludà·l e demanà-li si·s sentia res; e Colandrino respòs: "Yo no·m scé, car semblant me ha dit Nello que yo li paria tot cambiat; 274rb porie·s fer que yo hagués qualca cosa e / que no·m ho sentís?"

12 Dix Bufalmaco: "Bé·s poria fer que haguesses calcom amagadament, car tu par que sies mort".

13 E a Colandrino parech haver ja la febra; e en açò veus aquí sobrevenir Bruno, e abans que alre digués dix: "Colandrino, e quina cara és aqueixa? E ja par que tu sies mort! Sents-te res?"

14 E Colandrino oynt dir axí a quescú de aquests, en si mateix hac molt cert que era malalt, e tot comoriós demanà què podia ésser e què faria.

15 Dix Bruno: "A mi apar que tu te·n degues tornar a casa, e ajau-te al lit e fe·t ben cobrir e tramet la tua ayga a mestre Simon, qui és axí gran amich nostre com tu sabs. E ell dir-te ha encontinent tot ço que tu hauràs a fer, e nosaltres hi serem ab tu ensemps e, si hauràs mester alguna cosa, nosaltres ho farem".

16 E stant axí, Nello se vench a·plicar ab ells, e ab ell

ensemps se·n tornaren a casa sua; e ell entrant-se·n en casa pujà-se·n a la cambra e dix a la muller: "Vine a cobri·m bé, car yo·m sent un gran mal".

17 E ajagut-se e presa l'aygo per una sua infanta, la
274va tramès a mestre Simon, lo qual en / aquella hora stava en la botiga en casa sua en lo Mercat Vell; e Bruno, mostrant haver gran ància del mal de Colandrino, dix: "Companyons, vosaltres stareu ací ab Colandrino, e yo iré al metge per saber la ocasió del mal de Colandrino e, si mester serà, amenar l'è ací".

18 Colandrino lavors tot cuytós dix: "O companyó, vé-y, ³ per amor de Déu, per saber què és, car millor m'o sabràs tu recitar que altri e veuràs lo fet com stà, car yo·m sent no scé què dintre".

19 E Bruno anant-se·n a mestre Simon, hi fo primer que la ⁴
⁵ infanta qui lo original aportava, e hach informat lo metge del fet; e après, venguda la infanta e lo mestre vista la aygo, dix a la infanta: "Vés-te·n e digues a Colandrino que·s tinga ben calt, e yo iré a ell encontinent a dir-li he ço que ell ha e ço que haurà a fer".

20 E la infanta féu tal relació, e no stech gayre que lo metge e Bruno vingueren; e posant-se lo metge a seure al un costat, li comensà a tocar lo polg e après, present sa muller, ⁶ li dix: "Veges, Calandrino, a parlar t'è axí com a·mich: tu

no has altre mal sinó que tu est prenys".

21 E com Colandrino hoÿ agò, dolorosament comensà a cridar
e a dir: "Oymè! Taresa, ja u deya yo agò: que tu ho has fet, /
274vb qui no vols may fer alre sinó star-me desobre!"

22 E la dona, qui assau honesta persona era, oynt dir agò
al marit, de vergonya cuydà morir; e abaixats los ulls, sens
23 respondre paraula se isqué de la cambra. E Colandrino,
continuant la sua angoixa e lo seu bascar, deya: "Oymè! e com
pariré yo aquest fill? e per on exirà? Bé veig que yo so mort e
no puch scapar per la ràbia d'aquesta mia muller, si tant la
24 fassa Déu trista com ella vol ésser alegre; mas yo li promet
que, si yo fos sa, yo-m levava suzara e li donara tantes de
bastonades, que yo la rompera tota en la pell, si bé veig que
yo ho meresch bé, car yo no la devia may lezar pujar desobre.
Mas de cert, si d'aquesta scamp, ella no-m farà may tal solàs
per molts jochs que ella fassa, ans se-n porà bé morir de
desig".

25 E Bruno e Bufalmaco e Nello havien axí gran desig de
riure que cuydaven morir, com hoyen les paraules de Colandrino,
mas pur se-n abstenien; mas mestre Simon reya axí fort, que
totes les dents li haguéreu poscudes arrancar / que no u /
275ra 26 haguera sentit. Mas pur a la larga recomanant-se Colandrino al
metge e pregant-lo que en agò li degués donar consell e ajuda,
lo mestre li dix: "Colandrino, yo no vull que tu t smays, car,

loat ¹me sia Déu, nosaltres nos som axí tost apersabuts del fet, que ab poca fadiga e en pochs dies yo·t delliuraré; mas cové que y despenes un poch".

27 Dix Colandrino: "Oymè! mestre, per amor de Déu, no stiga per axò, car yo he CC lliures de què yo volia comprar un heretatge defora: preneu-les e, si totes hi han mester, totes les despeneu perquè yo no haja a parir, car yo no·m scé com m'o faça, car yo oig fer a les fombres tant gran ramor com pereixen, ab tot que elles han la mala cosa tant gran per on pot exir: e ab tot això ne cuyden morir, quant més yo, car, si yo havia aquelles dolors, crech que yo morria abans que no pusqués parir".

28 Dix lavors lo metge: "No hages pahor, que yo·t faré fer una bevenda destillada molt bona e placent de beure, qui en tres matins resolrà totes coses, e romandràs pus sa que peça ha
275rb no fuist; mas guarda que despuys sies savi e no encepegs /
29 pus en semblants pegueses. E primerament és mester que tu hages IIII parells de bons capons e grassos, e per les altres coses qui són necessàries daràs a un d'aquests teus companyons V lliures de pitxols e fer-me han venir tot ço que yo haja mester a la botiga; e yo en nom de Déu trametré·t demà dematí d'aquell abeuratge destillat e comensaràs-ne a beure un gobellet gran cascuna volta".

30 E Colandrino, oynt açò, dix: "Mestre, yo so molt content de fer ço que vós me comendareu"; e donades les V lliures a Bruno e diners per IIII parells de capons, lo pregà que en son servey en aquestes coses treballàs.

31 E lo metge après se·n fo partit, li féu una pocha de
clareya e tramès-le-y. E Bruno, comprats los capons e les
altres coses per gaudir, ab lo metge e ab sos companyons
32 ensemps los menjaren. E Colandrino bech quatre matins de la
clareya; e lo metge vench despuys a ell e tocà-li lo polg,
dient-li: "Colandrino tu est guarit sens falla; e per ço
segurament ve a fer tos affers, e per ço no stigues pus en
casa".

33 E Colandrino alegrament se levà e se·n anà per fer sos
275va /affers, ~~X~~ loant molt ab qualsevulla persona ab qui parlàs la
bella cura que mestre Simon havia feta d'ell, com en III dies
sens alguna dolor lo havia fet desemprenyar; e Bruno e
Bufalmaco e Nello romangueren contents com ab aquell enginy
havien sabuda scarnir la avarícia de Colandrino: de la qual
cosa, après que madona Taresa ne fo apersebuda, féu molta ramor
ab lo marit, qui era content com tant bé era guarit.-

1 Lo ffill de micer Ffortarigo¹ jugà los dinés e la roba del fill de micer Engoleri, e puy li anà darere e·ll féu penre e descavalcar a certs vilans: e donaren-li lo palafre e la roba, e l'altre romàs despulat.

2 Ab grans rialles de tota la bergada eren stades scoltades les paraules e los fets de Colandrino e de la sua muller; e callant Philóstrato, Nehiphile, axí com la reyna volqué, comensà:

3 -Valeroses dones, si no fos pus necessari als hòmens de mostrar als altres lo seny e les virtuts llurs, que la oradura e los vicis, en va / treballarien molts en les llurs paraules: e açò vos ha assau mostrat la oradura de Colandrino, lo qual neguna necessitat havia de guarir del mal que la sua simplicitat li feya creure que ell havia: e los delitosos
 4 secrets de la sua dona havia en públich mostrats. Per la qual cosa me ha venguda voluntat de manifestar-vos com la malícia del un sobrepuja lo seny d'un altre, e per ço me plau de recomptar-vos-ho.

5 Encara no ha molts anys passats que foren en Sena dos jóvens los quals appellaven cascú vulgarment lo Dripsiu, e lo un era fill de micer Angeleri e l'altre de micer Fortarigo. Los quals, entre les altres males venturades que havien, se ⁷convenien ²⁰d'una : ço és que a abdós llurs pares los aïraven e ells havien en oy, e tant se'n convenien, que abdós se eren amistançats e
6 sovent usaven ensemps. E stant axí, parech a Angeleri que stava mal en Sena, guardant la mala provisió que lo pare li dava: e
276ra sentint que en la Marcha d'Ancona era vengut per legat / del Papa un cardinal lo qual ell havia per senyor, e sabut açò, ell se dispongué de voler anar a ell, creent-ne millorar la sua
condició. E donant sentiment al pare de açò, ab ell tractà e ordenà de haver en una volta ço que en VI mesos li devia donar, perquè mils se'n pusqués vestir e encavalcar per anar a sa honor.

7 E sercant algú lo qual pogués menar ab si per son servey, vench a sentiment de Fortarigo: lo qual decontinent vench a Angeleri e, on millor pusqué, lo comensà a pregar que'l se'n volgués menar ab si, e que ell volia ésser scuder e rapàs
8 e tot ço que ell volgués sens algun salari sinó lo despens. Al qual Angeleri respòs que ell no'l menaria per res, no perquè ell no'l veés sufficient a tot servey, mas perquè era jugador e ultra açò que's embriagava alguna volta; al qual Fortarigo respòs que sens falla del un e del altre ell se guardaria e açò li affermà ab molts sacraments, aplicant-hi prechs sobre prechs, en tant que l'Angeleri, axí com a vensut, dix que era content.

9 E entrant un mati en camí, se'n anaren a dinar a
276rb Bonconvento; e dinat / Angeleri, per lo gran calt que feya
féu apparellar un lit e, despullant-se e Fortarigo ajudant-li,
10 se'n anà a dormir dient-li que com nona sonàs lo despertàs. E
dormint Angeleri, Fortarigo se'n anà a la taverna e aquí, com
hac begut, comensà ab alguns a jugar: al qual en poch spay
hagueren guanyats alguns pochs de diners que havia e per
semblant totes quantes robes portava demunt; lo qual, posat que
fos desijós de amagar-se, no podent alre fer, se'n anà llà on
era Angeleri e, vehent-lo dormir fort, li trasch la bossa e
tots quants diners hi havia se'n portà e aquells jugà axí com
los altres.

11 E Angeleri despertant-se, se levà e's vestí e demanà de
Fortarigo: lo qual no trobant, pensà que dormís en algun loch
embriach, axí com havia acostumat de fer altres voltes; per^{que} J.
delliberà de leixar-lo star, fahent metre la sella e la brida a
un seu palafrè; e ja apparellat per muntar a cavall e volent
12 pagar lo hoste, no's trobà diner ne malla: de què féu gran
ramor, en tant que tota la casa mes en revolta, dient Angeleri
que aquí era stat robat, menassant-los que tots presos los
276va 13 faria anar a Sena. / E stant en la dita ramor, veus venir
Fortarigo en camisa, lo qual venia per vendre la roba de
Angeleri, axí com havia los diners: e vehent Angeleri
apparellat per a cavalcar, dix: "E què és açò, Angeleri? irem-
nos-en encara? Prech-vos que us spereu un poch, car aquí deu
venir tantost un qui té lo meu juppó penyora per XXXVIII sous,
e so cert que ell lo-m leixarà per XXXV pagant-lo yo

tantost".

14 E durant encara les paraules, sobrevench un lo qual féu
cert Angeleri que Fortarigo era stat aquell lo qual li havia
furtats e toltos los seus diners, mostrant-li la quantitat que
ell havia perduda. Per la qual cosa Angeleri molt torbat dix a
Fortarigo de grans vilanies, e si major pahor no hagués d'alre
que de Déu, les li haguera fetes porgar: menessant-li de fer-lo
penjar per la gola o fer-lo bandejar de Sena, muntà a cavall.

15 E Fortarigo, no axí com si Angeleri ho deya a ell, mas
axí com si u digués a algun altre, deya: "E, Angeleri,
jequiscam star aqueixes paraules en bona hora, que no munten a
res, mas entenam en / agò: nosaltres haurem aquest juppó per
XXXV sous, e, si-l leixam star per d'ací a demà, no-l haurem
per menys de XXXVIII sous axí com és; per què-t prech que me'n
fasses plaer, pus me fa tanta cortesia. E millorem-nos
nosaltres d'aquests III sous!"

16 E Angeleri, oynt-lo axí parlar, se desesperava e
majorment com veyia riure aquells qui y eren entorn, los quals
paria que no creguessen que Fortarigo hagués jugats los diners
de Angeleri, mes que Angeleri degué haver encara los seus; e
dix-li: "E què he yo a fer de ton farset, que penjat sies tu
per la gola? que no tant solament me has robat e jugat los meus
diners, ans encara me has empatxat mon viatge, e encare-t traus
scarn de mi".

17 E Fortarigo stava pur ferm en sa rahó, axí com si no u
digués a ell, e deya: "E per què no-m vols tu fer millorar de
aquests III sous? e no creus tu que yo-ls te pusca fer servir? E

fe-u per amor de mi! e no hages aquesta cuyta, que nosaltres
 18 arribarem anit a bona hora a Torsinieri. Vés-te'n e troba la
 277ra boça e puys irem-nos-en". E / puys deya girant-se als altres:
 "Sapiau que yo no poria trobar en tota Sena un tal juppó com
 aquest: e donchs com pensau que yo'l pusqués leixar per XXXVIII
 sous? Que encara ne val més de XXXX, e donchs yo pijoraria en
 dues maneres".

19 E Angeleri, de gran dolor destret vehent-se robat de
 aquest, se retench de respondre pus avant, e girant lo cap del
 20 cavall pres lo camí de Torsinieri. Ab lo qual Fortarigo ple de
 malícia, axí com se stava en camisa comensà a trotar darrera: e
 havent-li anat ben dues milles darrera pregant-lo totstemp del
 juppó e Angeleri cavalcant totstemp per levar-se aquest bum-
 bum de les orelles e anant axí, Fortarigo viu alguns lavoradors
 en un camp prés del camí devant Angeleri; als quals Fortarigo
 21 comencà a cridar: "Preneu-lo, preneu-lo!" Per les quals
 paraules ells isqueren a camí devant Angeleri, crehent que ell
 hagués robat aquell qui cridant li anava darrera, el
 retingueren al camí e'l prengueren: al qual, per dir-los ell
 qui era ne lo fet com era stat, no li ajudava en res.

277rb 22 E Fortarigo junt / allà ab una mala cara dix: "Yo no
 scé per què'm stich, per què no't auciu, ladre desleyal qui
 fuigs ab go del meu!"; e girant-se als vilans dix: "Vejats,
 senyors: lo malvat ha jugat tot quant portava e ha'm lexat al
 hostal en lo lit e fuig ab la mia roba! Bé poré dir que per Déu
 e per vosaltres he recobrat tot go del meu, per[↓]què yo us seré[↓]
 totstemp tengut".

23 E Angeleri deya d'ell semblant, mas les sues paraules
no eren scoltades. E Fortarigo ab la ajuda dels vilans lo meté
en terra del palafrè e, despullant-lo, se vestí les sues robes
e muntà a cavall e leixà aquí Angeleri en camisa e descalç e
se'n tornà a Sena, dient pertot llà on anava que ell havia
24 guanyat lo palafrè e les robes a Angeleri. E Angeleri qui rich
se pensava anar al cardinal, en la Marcha, pobre e en camisa
se'n tornà a Bonconvento, e per vergonya no gosava tornar a
Sena; mas aquí li foren prestades robes, e ab lo rocí en què
277va cavalcava Fortarigo se'n tornà a sos parents / de Corciniano,
ab los quals se stech tant fins que de son pare fo soccorregut²
25 de nou. E en aquesta manera la malícia de Fortarigo torbà lo
bon avisament de Angeleri, posat que per ell en son cas e loch
no fo romasa impunida la injúria que feta li havia.-

1 Calandrino se enamorà de una joveneta, per la qual Bruno li féu¹
un breu ab què la tocàs per co que ella fes a sa voluntat ; ab
la qual la muller lo trobà, de què agueren gran batalla. Cr

2 Finida la novella de Nehiphile, sens parlar-ne gayre la
bergada, girant-se la reyna envert Phiameta, li comandà que
seguís; la qual tota alegre li respòs que volentera e comensà
axí:

3 -Senyores molt cares, axí com yo crech que vosaltres
sapiau, coses hi ha que, per molt que se'n parle, totstamps més
són plasents a hoyr, pus que al temps e en loch que aquelles
coses requeren se sàpien rahonar per aquell qui parlar-ne vol

277vb 4 degudament e leugera. E per ço com yo regard / ço per¹què ↓ #
nosaltres som ací, ço és per haver festa e bon temps e no per
alre, yo vull que tot ço qui a festa e a bon temps pusque
tornar a nosaltres, havent lo loch e temps deguts, posat que
mil voltes ne hajam rahonat, totstamps nos hi devem delitar.

5 Per¹què, posat que moltes voltes dels fets de Colandrino se haja ↓ #
rahonat entre nosaltres, axí com poch abans ha dit Philóstrato,

tots sos fets són stats plasents als hoýdors; e no-res-menys, entre les altres coses que·n havem dites, se·n sdevench una novella, del fet de la qual yo·m so volguda informar e, volent-ho, ho he ben sabut e no·m puch star de recitar-la; mas per ço com lo recitar moltes voltes les coses passades és gran disminució de delit als hoýdors, per les rahons demunt dites encara no staré de dir-la segons se seguí.

6 Un nostre ciutedà appellat Nichola Cornaquini, hom molt rich de possessions e d'altres riqueses temporals, entre les quals ne havia una en la qual féu fer un honorable e molt bell casament e, après fo acabat, ab Bruno e ab Bufalmaco / se
278ra avinentà que li pintassen tot ²; los quals, per ço com la obra era molta, hi aplicaren Nello e Colandrino e aquí comensaren a
7 lavorar. E en la dita casa los donaren una cambra ben fornida de lit e de totes coses necessàries; e entre les altres coses hi havia una serventa vella que y stava axí com a guardiana de la dita casa, per ço com alguna altra companya no y havia. E havia lo dit Nichola Cornaquini un fill appellat Philipo: e axí com hom sens muller e jove, havia acostumat algunes voltes de menar en la dita casa alguna dona jova e aquí tenir-la per son plaer un jorn o dos.

8 E entre les altres voltes se sdevench que ell n'i amenà ³ una qui havia nom Nicholaueta, la qual un trist hom, qui era nomenat al Mangione, tenia a sua posta en una casa e aquí stava

9 a la ventura. Era aquesta bella dona de la persona e ben
 arreada e ben parlant e ben acostumada; e sdevench-se que un
 die a hora de migjorn ella isqué de la cambra ab un bell brial
 blanch e ab los cabells entrelassats en lo cap e se·n anà en un
 pou qui era en lo pati de la casa e aquí se lavava les mans e
 278rb la / cara; e stant axí, vench envert lo pou Colandrino, qui
 10 venia a aygo, e vehent-la domèsticament la saludà. E ella
 retent-li les saluts, e ell la comencà a reguardar, parent-li
 bella, e comensà a trobar ses occasions per aturar ab ella, no
 curant de tornar-se·n a sos companyons: e no coneixent-la,
 11 nos·s ardia de dir-li alguna cosa. E ella, avisant-se dels seus
 4 asguarts, per emboquir-lo, alguna volta guardava a ell gitant
 algun sospiret, quaix volent-lo·s amagar; per la qual cosa
 Colandrino soptosament de ella se enamorà tant fort, que no
 sabia on se era vengut, e may del pati del pou se partí, fins
 que ella fo cridada per Philipo e en la cambra fo tornada.

12 E Colandrino, tornant-se·n a obrar, may altra cosa feya
 sinó sospirar molt tendrament; de la qual cosa Bruno se
 apersebé, per ço com sovent li tenia esment a les mans, axí com
 aquell qui prenia fort gran delit en sos fets, e avisat de açò
 li dix: "E què diables has tu, Colandrino, que no fas sinó
 sospirar?"

13 Al qual Colandrino dix: "Frare, si yo ⁵ havia qui·m
 ajudàs, yo staria".

14 "E com?" dix Bruno "Digues-m'o".

278va 15 "O!" dix Colandrino "açò és / cosa qui no·s deu dir a
persona en lo món, mas a tu no u tindrè secret: ací ha una
joveneta, la pus bella cosa que yo ves may, la qual és axí fort
enamorada de mi, que, si tu ho veyes, a tu parria un gran fet:
e yo may no me·n so avisat fins ara que so anat a la aygo".

16 "Oymè" dix Bruno "guarda que no sia la muller de
Philipo⁶ .

17 Dix Colandrino: "Yo crech que sí sia, car ell la cridà
e ella se·n anà a ell en la cambra; mas què per axò? car per
semblant cosa yo·n trahiria Jesucrist, quant més a Philipo, car
la veritat és aquesta: que ella me plau tant que yo no·t ho
poria dir".

18 Dix lavors Bruno: "Spere·t que, pus tant ne est torbat,
yo sabré qui és; e si és la muller de Philipo, yo adobaré tos
fets en dues paraules, car ella és gran ma amiga. Mas com ho
farem nosaltres que Bufalmaco no u sàpia? car yo no li puch may
19 parlar que ell no sia ab mi encontinent". Dix Colandrino: "De

278vb Bufalmaco no·m cur yo, mas garde·t de Nello, / car ell és
parent de ma muller Taresa e destorbaria tots los affers".

20 Dix Bruno: "Bé dius".

21 E de totes aquestes coses sabia bé Bruno la veritat qui

6 ms. Philipo yo adobare tos fets en dues paraules car ella es
gran ma amiga mas com ho farem nosaltres que Bufalmaco nou
sapia

era la dona, axí com aquell qui la y havia vista venir, e Philipo qui li u havia dit; e partint-se Colandrino d'ells per anar-la a veure, Bruno dix tot lo fet a Bufalmaco e a Nello, e ensemps amagadament ordenaren tot ço que fer-se devia d'aquest seu enamorament.

22 E com Colandrino fo tornat, dix Bruno amagadament dels altres: "Has-la vista?"

23 "Oymè," dix Colandrino "sí, que·m ha mort!"

24 Dix Bruno: "Per cert yo vull anar a veure si és aquella que yo crech; e si axí és, lexa fer a mi".

25 E dit açò, se·n devallà devall, on trobà Philipo: al qual ordenadament dix qui era Colandrino e ço que dit li havia de son enamorament, e ab ell ordenà ço que quescú devia fer e
26 dir per haver festa e plaer del enamorament de Colandrino; e tornant-se·n a Colandrino, li dix: "Yo la he vista e ella és aquella que yo·m pensava: / e per ço cové que aquesta cosa se
279ra fassa sàviament, car, si Philipo se·n apersebia, tota l'aygo del Royno no bastaria a lavar-nos. Mas què vols tu que yo li diga de ta part, si yo li puch parlar?"

27 Respòs Colandrino: "A la mia fe! / tu li pots dir primer e abans de totes coses que yo li vull mil almuts de aquell bon bé, e puy li diràs que yo so son servidor e que, si ella vol res, que yo u faré: has-me entès?" dix Colandrino.

28 "Sí, leixa fer a mi" dix Bruno.

29 E venguda la hora del sopar, aquests, leixant la obra, devall se·n devalla[ren] llà on eren Philipo e Nicholaueta e aquí per dar plaer a Colandrino se posaren a seure; e aquí

Colandrino comensà a fer e a tenir les pus noves maneres del món e tals e tantes, que se'n fóra apersebut un orb qui secret
 30 ho volgués tenir. E ella, de la altra part, feya tot quant podia perquè⁷ l pogués encendre més en sa amor e en la modorria, segons la informació que havia haguda de Bruno, prenent lo major plaer del món en les maneres de Colandrino. E
 279rb Philipo e Bruno e Bufalmaco ab los / altres feyen semblant de rahonar-se e de no sentir res de aquest fet.

31 Mas pur après de una peça, ab gran anuig de Colandrino, se'n partiren e se'n vingueren envert Florença; e anant ensemps, dix Bruno: "Cert yo he tant conegut, que tu la fas tota fondre / axí com lo sol fa lo glaç: e per lo corpo de], Cristo, si tu aportes la tua rabeua e tu la sones e cantes unes quantes de aquelles tues cançons enamorades, tu la faràs lançar a terra de la finestra per venir".

32 "E donchs," dix Colandrino "frare, par-te que yo la-m haja tirada en poch temps?"

33 "Cert hoch" dix Bruno.

34 "E tu no me'n creyes vuy, com yo-t ho deya: e per ço vull que sàpies, mon frare, que yo scé millor fer tot ço que
 35 yo-m vull que altre hom en lo món. E qui haguera sabuda fer enamorar una semblant dona com és aquesta axí tost, sinó yo? A bona hora la hagueren aquests jóvens, qui tots dies van de sú en jús, aportada en tal punt com yo he, e en mil anys no

36 sabrien adobar uns tals affers! Mas yo volria que tu·m vesses
 279va un poch ab la rebeua: e veuràs bell joch! E / entén sanament
 que no so tant vell com te parech: e ella se·n és ben avisada;
 mas en altra manera la·n faré yo avisar, car yo·t jur, per lo
 corpo de Cristo, que yo la·m faré anar derrera axí com fa la
 horada a son fill".

37 "O!" dix Bruno "e com t'i afferraràs axí fort que no
 serà res qui la·t puixa tolre. E ja·m par que·t vege mordre ab
 aqueixes tues dents sdentegades aquella sua bocha vermelleta e
 aquelles sues galtetes qui paren dues roses vermelles: e tu
 volràs-la mossegar tota, que no te·n veuràs may sadoll".

38 E Calandrino oynt aquestes paraules li paria ésser en
 Paradís, e anava cantant e asolassant tant alegre, que no cabia
 39 en la pell. E l'altre die, portada la rabeua, cantà ab tanta
 de alagria que tota la bergada feya star alegre; e breument que
 en alguna guisa no podia star de anar-la a veure adés adés, en
 tant que tota la fey[n]la anava en un depart e gens no·n feya, e
 mil voltes lo die adés a la finestra adés a la porta corria per
 veure-la; la qual cosa feya per instigació de Bruno, qui
 encara·l volguera pus horat que no era.

40 E stant en aquest solàs, covench que Philipo la·n hac a
 trametre, car ella no acostumava de aturar sinó II o III dies:
 279vb e après / Bruno havia a fer semblant que era anada a casa de
 son pare e ab letres li havia a dar entenent lo treball que

ella per la sua amor sofferia, per les quals ell donava gran
 41 speranga a sos desigs, pus no la podia veure. E en aquesta
 manera Bruno e Bufalmaco, qui passaven llur temps ab aquest
 solàs, se deportaven en los fets de Colandrino, fahent-se donar
 moltes voltes a Colandrino moltes coses, mostrant que la sua
 dona les demanava: adés una pinta de vori, adés una bella boça
 e gavinets guarnits d'argent e semblants cosetes; e ultra açò
 ells ne havien moltes coses e molts convits, ab què prenien ab
 ell solaç.

42 E sdevench-se que, havent tengut aquests aquest solàs
 ben dos mesos sens haver fet pus anantament en ses amors, se
 avisà [Calandrino] que la llur feyna se anava acabant e que,
 [si] mentre eren aquí no daven compliment a ses amors abans que
 haguessen acabat, may pus no li'n calia fer compte: e per ço
 43 començà a strènyer e sollicitar Bruno; per la qual cosa fo
 tractat entre Bruno e Philipo e Bufalmaco que fessen venir la
 280ra dona; e / tantost com fo venguda, dix Bruno: "Frare, aquesta
 dona m'à promès més de mil voltes de fer ço que tu volràs e
 puy no'n fa res, per què ella't mena pel cabestre; e per ço,
 pus que ella no't fa ço que't promet, nosaltres lo y farem fer,
 o vulla ella o no, si tu ho vols".

44 Respòs Colandrino: "E donchs, per amor de Déu, fasse's
 tost!"

45 Dix Bruno: "Diu-te lo cor que la pusques tocar ab un
 breu que yo't donaré?"

46 Respòs Colandrino: "Sí bé".

47 "E donchs" dix Bruno "fes que tu'm aports un poch de

pregamí verge e una granota e III grans de encens e una candela beneyta, e puyt leixa fer a mi".

48 E Colandrino stech tota la nit vinent ab sos artificis per pendre una granota, e a la fi la pres e ab les altres coses la aportà a Bruno; lo qual se'n entrà en una cambra e scrivi sobre lo pregamí algunes sues frasques ab alguns caràcters e
49 portà-ls-li e dix: "Colandrino, sàpies que, si tu la tocaràs ab aquests scrits, encontinent ella't vindrà darrera e farà tot ço que tu volràs. E per ço té esment que, si Philipo va vuy en algun loch, tu't hi acosta en qualca manera e toca-la e puyt vés-te'n en la casa de la palla, qui és lo millor [loch] qui y
280rb sia car no y entra may algú: / e tantost tu veuràs que ella hi vendrà, e puyt tu saps què't has a fer".

50 E hoyt agò, Colandrino fo lo pus alegre hom del món e pres lo scrit dix: "Frare, lexa fer a mi".

51 E Nello, del qual ell se guardava, havia d'agò lo major plaer del món e ab los altres ensemps se'n burlava e ajudava a enganar-lo: e per ço, axí com Bruno havia ordenat, se'n anà a
52 Florença a la muller de Colandrino e dix-li: "Taresa, tu saps los bufets e les bastonades que ton marit sen rahó te donà lo jorn que vench ab les pedres de Mulione, e per ço yo crech que tu te'n deus venjar: e si tu no u fas, no'm hages may per parent ne per amich. Sàpies que ell se és enamorat de una dolenta, e ella és tant dolenta que ella se va amagant sovent ab ell, e no ha molt que y foren; e per ço yo vull que tu y vingues e que'l castichs bé".

53 E com la dona hoyt agò, no li parech joch: e levant-se

enpeus començà a dir: "Oymè, ladre, punxó, e tu-m fas açò? Per la creu de Déu no irà axí que yo no te-n pach!"

54 E pres lo seu mantell e una fembra en sa companyia e a més de pas ensemps ab Nello là ssus se-n anaren; la qual com
280va Bruno viu / venir de luny, dix a Philipo: "Veus ací lo nostre amich".

55 La qual cosa entesa, Philipo se-n anà llà on lavorava Colandrino ab los altres e dix-los: "Mestre[sl], a mi cové anar tantost a Florença: e axí affanyau-vos bé"; e partint-se d'aquí, se-n anà a-magar en loch d'on ell pusqués veure ço que faria Colandrino.

56 E Colandrino, com crech que Philipo se fos perlongat, se-n devallà en la cort on trobà Nicholaueta tota sola; e metent-se en paraules ab ella, ella, qui sabia bé ço que a fer havia, pus domèsticament que usat no havia se acostà a ell, e Colandrino, on pus secretament poch, se acostà a ella e la
57 tocà. E axí tost com la hach tocada, sens dir res se girà e se-n anà devers la casa de la palla, on Nicholaueta li anà derrerera; e com fo dintre, tancada la porta abrassà Colandrino e sobre la palla qui era en terra lo lançà e pujà-li demunt, e tinent-li les mans sobre los musclos, sens leixar-lo acostar a la cara, quaix si axí ab un gran delit lo-s miràs, deya:
58 "Colandrino meu dolç, cor del meu cors, ànima mia, bé e repòs
9
meu, quant de temps he yo desijat de haver-te e de tenir-te a

280vb mon plaer! Tu ab les tues plasenteries me has / tret lo fil de la camisa; tu·m has turmentat lo meu cor ab la tua rebeua. Dymè, mesquina, e pot ésser ver que yo·t tinga?"

59 E Colandrino, no podent-se envides moure, deya: "O ànima mia dolça, e leixe·m almenys besar-te".

60 E Nicholaueta deya: "O Colandrino meu, e com has gran cuyta! Leixe·m primerament veure·t e deixa sadollar los meus ulls de la tua vista dolça!"

61 E Bruno e Bufalmaco eren anats llà on era Philipo, e tots tres veyen e scoltaven ço que ells deyen e feyen; e essent ja vengut Colandrino en punt que volia la sua dona besar, veus on arribaren Nello e madona Taresa; lo qual com arribà dix: "Yo 62 fas vot a Déu que ja són ensemps". E vengut[is] a la porta de la casa, la dona, qui en rabiava, li donà de les mans pels pits fahent-lo enllà e entrà dintre e viu Nicholaueta sobre Colandrino; la qual, tantost com viu la dona, soptosament se levà e fugí e anà llà on era Philipo.

63 E madona Taresa córrech ab ungles (arrapar en la cara a Calandrino, qui encara no·s era levat, e tot lo arrapà; e prenent-lo per los cabells, tirant-lo ençà e enllà, comensà a dir: "En ca sutze, vituperat, donchs vós me feu aquest joch? 281ra Vell e horat, / si maleyt sia lo bé que yo·t he volgut: e donchs no·t par que hages prou què fer en casa tua, que 64 encare·t vages enamorant d'altres? E que bell enamorament! Ara no·t ho coneixs tu, trist? no·t ho coneixs, dolent? que prement-te tot no·n exiria tant de such qui bastàs per una salga. Per la fe de Déu, bé era trista aquella qui·t

emprenyava, e segurament ella deu ésser ben cativa cosa de haver asalt de una axí bella cosa com tu est!"

65 E Colandrino, vehent venir la muller, no romàs mort ne viu, ne hach ardiment de fer contra ella alguna deffensió: mas pur tot arrapat e pelat e arrufat pres lo seu caputxó, e levant-se comensà humilment pregar ¹⁰ a la muller que no cridàs si no volia que ell fos tot tallat a pesses, per ço com aquella, qui ab ell era, era muller del senyor de la casa.

E la dona: "Sie-u pur, e Déu li do lo mal any!"

66 E Bruno e Bufalmaco, qui ab Philipo e ab Nicholaueta havien d'aquesta cosa assau ris, mostrant que havien sentida la ramor, allà entraren; e après de moltes noves, abonansant la dona, donaren de consell a Colandrino que se'n anàs a Florença e que no y tornàs pus, per ço com, si Philipo sentís res / de 281rb
67 açò, li faria algun mal joch. E en tal manera Colandrino trist e dolent, tot pelat e tot arrapat se'n tornà a Florença, no havent gosar de anar pus là ssus; e ab morros e bronchs e mermolaments de la muller, donà fi al seu enamorament e hagué donat molt a riure als seus companyons e a Philipo e a Nicholaueta.-

1 Un jove en casa de un ostaler se jach ab sa filla; e la muller, volent-se metre al lit de son marit, se mès al lit de son conpayó; e puy^s lo jove, cuydant tornar en lo lit del conpayó, se mès ab lo marit de la dona e, cuydant parlar ab lo conpayó, li comtà tot lo fet axí com era stat: per¹ què-s cuydaren penre a les mans. ↓ #

2 Colandrino, qui d'altres voltes havia feta riure la bergada, per semblant aquesta volta les dones hagueren gran plaer de la burla que rebuda hach: de la qual après que les dones se foren acadades¹ la reyna signà a Pàmphilo que digués; lo qual dix en[↓] axí: ↓

3 - Loables dones, lo nom de Nicholaueta² amada de Colandrino me ha reduhít a memòria una novella de una altra Nicholaua, la qual me plau recomptar-vos, per ço com en aquella / veureu un soptós avisament de una dona qui tolgué un gran scàndol a si mateixa e a sa filla.

4 En lo pla de Mulione³ havia, no ha encara molt, un⁴

1 cal entendre: aquedades

2 ms. Nicholaneta

3 ms. la

4 ms. Minione

5

bon hom lo qual acostumava donar per llurs diners als viandants a menjar e a beure; e posat que fos persona pobra e ab la casa petita, moltes voltes per gran nececitat no una 5 persona mas moltes albergava. E havent aquest una sua muller assau bella fembra, de la qual havia dos infants: la u dels quals era donzelleta de edat de XV o XVI anys, e l'altre era un infant petit qui encara no havia un any, lo qual sa mara mateixa alletava.

6 E la donzelleta, stant sens marit, se enamorà de un jovenet gentil e placent hom de la nostra ciutat, lo qual usava molt per aquella encontrada e sobiranament la amava; e ella, qui d'un semblant jove se tenia per amada, sobiranament se'n gloriajava e, per retenir-lo, ab plasents actes en la sua amor se sforçava e per semblant sobiranament lo amava: e moltes voltes ab grat de quescuna de les parts llur amor haguera hagut compliment, si lo jove, lo qual havia nom Pinúsio, no hagués 7 squivat lo blasme de la donzella e per semblant lo seu. Mas pur de jorn en jorn / multiplicant la ardor, vench desig a Pinúsio de trobar-se ab aquesta; e caygut en pensament de trobar manera de poder albergar en casa sua, axí com aquell qui la disposició del pare de la donzella sabia, pensà que, si açò podia fer, ell poria ésser ab la donzella sens que alguna persona no'n sentiria res; e axí com s'o mes en lo enteniment, axí u menà a exegució.

281vb

8 E ell un jorn ensemps ab un seu feel companyó appellat
Adriano, lo qual aquestes sues amors sabia bé, prengueren dos
rossins e en aquells posaren dues canastes qui força foren
plenes de palla e de Florença se isqueren e prengueren una gran
9 volta, fins que pervengueren sobre lo pla de Munione. E axí com
si de Romanya vinguessen, se'n anaren envert la casa, e en la
porta del bon hom tocaren; lo qual, axí com aquell qui molt era
domèstich de cascú d'aquells, obrí la porta prestament; al qual
Pinúsio dix: "A nosaltres covendrà albergar anit ací, car
nosaltres cuydàvem entrar en Florença e tant no havem cuytat
que no siam ací arribats a questa hora".

10 Al qual lo hoste respòs: "Pinúsio, tu sabs bé com so
arreat per accullir semblants hòmens com vosaltres sou; mas
282ra pur, pus aquesta hora vos ha ací / ajuntats e no haurieu
temps de poder anar en altra part, yo us albergaré volentera al
millor que yo poré: e pus axí és, descavalcau".

11 E après hagueren descavalcat, se'n entraren en llur
casa e fermaren llurs rossins e en aquells donaren recapte
aquell que's pertanyia e après, havent ells portat de què
sopar, ensemps ab llur hoste soparen. E lo dit hoste en la dita
casa no havia sinó una cambra, en la qual havia tres lits
petits, e axí com millor havia sabut los havia ordenats: e tant
no havia poscut fer que-ls hagués donat tant spay, que
stesament hom pusqués [anar] entre lo un e l'altre sinó fort
12 stretament. E lo un d'aquests tres lits, lo qui més valia, lo
hoste havia fet apparellar per los dos companyons e en aquell
los féu colgar; e après d'algun poch spay, no dormint algú

d'ells posat que·n fessen semblant, féu lo hoste en lo un dels dos lits qui romasos eren colgar la sua filla, e en l'altre se colgaren ell e sa muller, lo qual al costat del lit on ell dormia féu posar lo braçol on tenien lo seu petit fillet.

13 E havent totes aquestes coses ordenades, Pinúsio, qui no dormia, havent vistes totes aquestes coses, après d'un poch
282rb spay, parent-li / que tothom fos adormit, planament se levà e anà-se·n al lit on dormia la donzella que ell amava, e mes-se al seu costat: de la qual, posat que ella ho fes temorosament, fo d'ella alegrement reebut, e prenent d'ell aquell plaer que
14 ella més desijava ab ell se stech. E stant-se axí Pinúsio ab la donzella, se sdevench que una gata féu caure certes coses, les quals la dona despertada sentí; per_↓què levant-se, tement que no fos alre, axí nua com stava se·n anà en lo loch on sentida
15 havia la ramor. E Adriano, qui per semblant cosa no havia lo ardiment ni lo gosar, per ventura per alguna oportunitat se levà, e levat trobà lo braçol, e no podent passar sens levar lo dit brassol, prenent-lo lo levà del loch on era e posà·l al costat del seu lit; e acabat ço per què y era, se·n tornà al lit sens curar-se del braçol.

16 E la dona, levada e trobant ço qui caygut era no era tal cosa per què li calgués encendre lum, no curà de pus: menassant a la gata, se·n tornà a la cambra; e tornant-se·n en lo lit on lo marit dormia, no trobà lo braçol, e no trobant-lo dix en si mateixa: "O mesquina, yo me·n cuyt anar en lo lit on
282va mon marit dorm e vaig-me·n en lo lit dels / nostres hostes!";
17 e fahent-se un poch pus avant, trobà lo brassol al costat del

lit e aquí ensemps ab Adriano se colgà, crehent-se colgar ab lo marit. E Adriano, sentint agò, qui encara no·s era tornat a dormir, la reebé bé e alegrement sens dir mot e ensús de una volta li spolsà la camisa ab gran plaer de la dona.

18 E stant, axí, tement-se Pinúsio que la son no·l reprehengués, havent pres de la donzella lo plaer que tant havia desijat, se levà per tornar-se·n a dormir en lo seu lit: trobà lo braçol e, crehent que aquell fos lo lit del hoste, se féu un poch pus avant; e trobant lo lit del hoste, ensemps ab lo hoste se colgà, lo qual per la venguda de Pinúsio se
19 despertà. E Pinúsio, crehent-se ésser al lit de Adriano, li dix: "Cert frare, bé·t dich que may no fo tant dolça cosa com na Nicholaueta! E dich-te que, per lo corpo de Cristo, yo he hagut ab ella lo major plaer que may hom hagués ab fembre, e dich-te que yo he caminades ensús de VI leugues despuys que yo·m partí d'ací".

20 E lo hoste, hoynt aquestes novelles e no plaent-li
282vb fort, primerament dix en si mateix: / "E què diables fa aquest ací?" e pus torbat que aconsellat dix: "Pinúsio la tua vilania és stada molt gran, mas per lo corpo de Cristo yo te·n pagaré".

21 E Pinúsio, qui no era lo pus savi hom del món, (no) apersebut de la sua error, no correch a esmenar al millor que haguera poscut, mas dix: "E de què·m pagaràs tu? / e què·m poràs

tu fer?"

22 E la dona del hoste, qui ab lo marit se creye ésser, dix a Adriano: "Dymè! hoges los nostres hostes que han ensemps no scé quines noves me oig".

23 E Adriano rient dix: "Lexe-ls fer, que Déu los metrà en mal any: que ells begueren maça anit".

24 E la dona, parent-li haver hoÿt al marit e oynt Adriano, encontinent conech llà on stat havia e ab qui: per[↓]què, axí com a sàvia, sens dir alguna paraula sobtosament se levà, e prenent lo braçol del seu fill e posat que en la cambra no hagués lum, punt a punt lo aportà al lit de sa filla e ab ella
25 se colgà; e axí com si despertada se fos per la ramor del marit, lo cridà e demanà-li quines paraules havia ab Pinúsio; e lo marit respòs: "E no ous tu go que ell diu que ha fet anit ab Nicholaueta?"

283ra 26 "E què pot dir?" dix la dona "que ell ment per la gola: que ab Nicholaueta no ha ell pas jagut, car yo-m colgué ací en tal punt que no he may poscut dormir; e tu est una bèstia qui-l creus. Mas vosaltres beveu tant en la nit, que despuys somiau tota la nit e anau ençà e enllà sens sentir-ho e puy par-vos fer meravelles: mas yo no planch sinó com no us trencau lo coll! Mas què fa aquí Pinúsio? com no stà en son lit, en mala hora que Déu li do?"

27 E de la altra part Adriano, vehent que la dona sàviament cobria la sua vergonya e aquella de la filla, dix: "Pinúsio yo-t he ja dit cent voltes que aquest teu vici de levar-te de nit en durment e dir aquestes coses que somies,

volent-les fer veres, te daran qualca volta la mala ventura: torna ací, que Déu te do la mala nit!"

28 E lo hoste, oynt açò que la dona deya e ço que deya Adriano, comensà a creure que Pinúsio somiava: per¹què, prenent-lo per les spatles, lo comensà a quermenar e a cridar, dient: "Pinúsio, desperte·t e torna-te·n al teu lit".

29 E Pinúsio, havent oydes les paraules qui·s eren dites, 7c
283rb a guisa de hom qui dormia e comensava de entrar / en altra fantasia, de la qual lo hoste feya les majors rialles del món, e a la fi sentint-se quermenar, féu semblant de despertar-se e cridant Adriano dix: "és encara jorn, o per què·m crides?"

30 E Adriano dix: "Hoc, vine ací".

31 E aquest, fenyent e mostrant-se ben sonillós, se levà del costat del hoste e tornà-se·n al seu lit ab Adriano; e vengut lo jorn e levant-se lo hoste, comensaren a riure e a
32 fer-se beffa d'ell e de sos sompnis. E axí d'uns mots en altres, aparellaren llurs rossins e, meses llurs canastes, begueren ab lo hoste e muntaren a cavall e la via de Florença se·n vingueren, no menys alegres e contents de la manera en què
33 la cosa era venguda, que del fet que fet havien. E après, trobant altra manera, Pinúsio se trobà moltes voltes ab Nicholaueta, la qual a la mara affermava que ell fermament havia somiat; per la qual cosa la dona, recordant-se del abraçar de Adriano, en si mateixa stava meravellada.-

1 Talano de Molesse somià que un lob scarcava la gola e la cara de sa muller, per^tquè li dix que se'n guardàs; e no volent-ho }
 ella fer, li avench.

283va 2 Finida la novella de Pàmphilo e loat per totes lo avisament de la dona, la reyna dix a Pampinea que digués la sua; la qual lavors comensà:

3 -Altra volta, plasents dones, vos he demostrada la veritat dels sompnis, la qual segons se rahona scarneixen; però, com ¹ que's sia, no staré yo de comptar-vos una novelleta assau breu qui a una mia vehina se sdevench no ha encara gayre, per no creure un sompni que son marit havia fet.

4 Yo no scé vosaltres si conexeu micer Talan d'Imolese, hom assau honorable. E havia per muller una joveneta appellada Margarida, la qual era bella sobre totes les altres: e axí com de bellesa sobrepujava les altres, axí de anuig e de ésser desplasent e malagradosa passava totes les altres, en tant que ab plaer de alguna persona no volia fer alguna cosa, e per semblant algú no podia fer res qui a ella fos plasent. La qual

cosa era a Talan tan anujosa de comportar, que·n moria; mas no podent-hi alre fer, li covenia sofferir.

5 E sdevench-se que una nit, stant Talan ab aquesta sua Margarida defora la ciutat en una sua casa e durment ab ella de nit, li parech en sompni que vehés la sua dona anar per un
283vb Bosch molt / bell, lo qual ell no gayre luny de la sua casa
6 havia; e mentre ell la vehé anar axí, li parech que de la una part del Bosch ell ves venir un gran e molt fer lop, lo qual prestament ab la boca uberta se lexava anar en aquesta e la lançava en terra, e ella cridant "Ajuda, ajuda!" se sforgava scapar-li.

7 E après que fo levat, ho dix a la muller dient-li: "Muller, posat que la tua revessia no haja may soffert que yo haja may poscut haver un bon die ab tu, encara seria molt dolent que·t veés haver mal; e per ço, si tu vols creure lo meu consell, tu no exiràs vuy de casa"; e interrogat per la dona per què, ordenadament li comptà lo seu sompni.

8 E la dona menejant lo cap li dix: "Marit, marit, qui mal te vol, mal te somia: vós vos feu de mi tant piadós, e somiau de mi ço que volríeu veure; e per ço yo me·n guardaré, e vuy e totstemps, de no fer-vos alegre de algun meu mal".

9 A la qual dix Talan: "Yo sabia bé que tu diries axí, mas aytal grat a qui en durment te besa; mas yo, crehent que·t plagués, t'o deya per bé e encara t'o consell e te·n prech per amor de mi que tu stigues vuy en casa o aldemenys té guarda de anar al nostre Bosch".

284ra 10

E hoyt per la dona, li atorgà de fer-ho e puys dix

entre si mateixa: "Has vist aquest meu marit com me ha malcorada, pensant haver-me feta gran pahor de anar vuy al nostre bosch? / on ell per cert deu haver donada hora a qualca dolenta e no vol que yo lo y trôpia. Mas yo seria ben bèstia si yo no u volia saber certament e·l volia creure de ço que diu! Mas no serà axí com ell pensa: mas cové que yo vege quina mercaderia és aquesta que ell vol, si yo hi sabia star tot lo die".

- 11 E com hach dit açò, exint lo marit de la una part de la casa e ella exint de la altra com pus amagadament poch, sens alguna pahor se·n anà al bosch e en aquell, en la pus spessa
- 12 part que y trobà, se amagà. E stant sperant, adés ça adés llà, si vera venir alguna persona (e stava en aquesta guisa sens alguna sospita del lop), veus on vehé exir de una cova, qui prop de ella stava amagada, un lop molt gran e terrible; la qual, après que·l hach vist, a penes poch dir "Senyor ajude·m!", que lo lop se fo lexat anar a ella e la hach afferrada a la gola; e après la hach presa, la se·n comensà a
- 13 portar axí com si fos un petit anyellet. E ella, no podent
 284rb cridar, tant fort tenia la / gola streta, e no·s podia ajudar en alguna manera; per^tquè, portant-la-se·n lo lop, sens falla la haguera scanyada, si no haguessen encontrats certs pastors, los quals cridants, lo lop fo constret de lexar-la. Per^tquè fo _↓ coneguda per los pastors e après a casa la se·n portaren, on après de moltes cures ab gran affany gorí, mas no tant bé que tota la gola e la una part de la cara no hagués en tal manera guastada, que, axí com de primer era bella, après no fos una

14 fera cosa de veure. E moltes voltes havia vergonya de venir en loch on fos vista, perquè moltes voltes miserablament plorà la sua revessia e com no havia volguda donar fe al vertader sompni del marit.-

1 Biondello féu una trufa a Siacho, de la qual Siacho se vengà cautelosament.

2 Hoyda la istòria, universalment quescú de la alegra companyia dix que allò que Talan havia vist en durment no era stat sompni mas visió, com axí a punt, sens mancar-ne res, se era / seguit. E callant quescú comandà la reyna a Laureta que seguís lo orde; la qual encontinent dix:

3 -Molt sàvia companyia, axí com aquests qui vuy abans de mi han parlat e quescú quaix de alguna cosa ja dita se sia guardat de venir en rahonament, e a mi ha mogut la fort venjança que hir recomptà Pampinea que féu lo student: e per ço^m vull dir una qui fo assau greu en aquell qui la sostench, (u posat que no fos tant fort.

4 E per ço dich que una volta havia en Florença un hom qui per tothom era apellat Siacho (del qual Dant fa menció en lo seu libre de Infern), lo qual era lo pus glot hom del món, e no podent la sua possibilitat sostenir les despeses que la sua glotonia requeria, per ço com era hom molt placent e ple de bells mots e agradable a tots aquells qui-l conexien, se adonà a ésser hom de cort e a usar ab hòmens qui richs fossen e acostumassen de menjar de riques viandes; e ab aquests Jop

acostumava de menjar moltes voltes, posat que no y fos
 5 convidat. E en aquell temps mateix per semblant havia en
 Florença un lo qual era appellat Biondello, hom molt petit de
 284vb la persona e molt / leuger e gentil e pulit, e entre les
 altres coses que havia, sí era que havia los pus bells cabells
 del món, sens que no havia un cabell tort, lo qual usava
 aquella mateixa vida que Siacho usava.

6 E sdevench-se que un jorn de matí en la Quaresma ell fo
 anat llà on lo peix se ven en Florença e comprà molt belles
 lampreses per micer Nieri de Sequi, e comprant-les fo vist de
 Siacho; lo qual acostant-se a Biondello li dix: "E què vol dir
 açò que tu compres lampreses?"

7 Al qual Biondello respòs: "Hir a vespre ne foren
 trameses tres molt pus belles que aquestes no són e un storió a
 micer Corgo Donati e no basten per a donar a menjar
 habundantment a certs gentils hòmens que vol convidar, e per ço
 me ha fetes comprar aquestes dues, perquè lo convit sia pus
 copiós: e no y vindràs tu?"

8 Respòs Siacho: "Ben say que y vindré".

9 E com temps li parech, a casa de micer Corgo se'n anà e
 trobà·l ab alguns seus vehins que encara no·s era ¹anat dinar;
 lo qual li demanà què anava fahent e ell respòs: "Mossènyer
 yo'm vinch a dinar ab vós e ab la vostra bergada".

285ra 10 Al qual micer Corgo dix: "Tu sies lo benvengut: e pus

que és temps, anem".

11 E tantost com foren a taula, ells hagueren uns pochs de
brotons e badench de tonyina salada e après hagueren un poch
del peix d'Arno, sens pus. E Siacho, veent lo fret dinar, se
apersebé del engan que Biondello li havia fet e en si mateix ab
gran iniquitat preposà de pagar-lo·n; e no passaren molts dies
que ell se encontrà ab ell, lo qual havia ja fets riure molts
12 de aquesta beffa. E Biondello, vehent-lo, lo saludà e rient li
demanà quantes eren stades les lampreses de micer Corço; al
qual Siacho respòs e dix: "Abans que no vindran VIII jorns yo·t
ho sabré dir".

13 E sens metre lagui en lo fet, [partí·s] de Biondello e
'encontrà un jove bergant, ab lo qual se convengué; e donat-li
un flascó de vidre lo menà assau prés de la casa de micer
Philipo Argenti, lo qual era hom molt gran e bé format e molt
14 desdenyós e irós e barallós més que algun altre: "Tu te·n iràs
a casa de micer Philipo ² ab aquest flascó en la mà e dir-li has
axí: 'Mossènyer, a vós me tramet Biondello, e pregue-us que us
plàcia omplir-/li aquest flascó del vostre bon vi vermell, car
285rb ell se vol anar un poch deportar ab alguns seus companys';
mas stà bé apersebut que no·t metés la mà demunt, car, si u
feya, ell te donaria lo mal jorn, e hauriets guastats tots mos
fets".

15 Dix lo bergant: "He yo alre a dir?"

16 Dix Siacho: "No, ve en bona hora; e com hages fet torna pur a mi ab lo flascó e yo pagar t'è".

17 E dit açò, lo bergant se'n anà e féu la ambaixada a micer Philipo. E micer Philipo, oynt aquest, axí com aquell qui poques lavadures [havia], avisant-se que Biondello, lo qual ell conexia, se treya scarn d'ell, tot roig ab la cara inflamada, axí com aquell qui era molt irós, li dix: "E quines tacanyeries són aquestes? sí mal any vos do Déu a vós e a ell!" *Ja* e sí's levà *Ja* enpeus e stès los braços per pendre lo bergant. E ell, axí com aquell qui avisat stava, fo prest e fugí e per altra part tornà a Siacho, lo qual tot ho havia vist, e dix-li tot ço que micer Philipo havia dit.

19 E Siacho content pagà lo bergant, e no cessà may fins *Ja* hach trobat Biondello, al qual dix: "Ha molt que no est stat en la loge de Cavanxulli?"

285va 20 Respòs Biondello: "No; / per què'm ho demanes tu?"

21 Dix Siacho: "Per ço com micer Philipo te fa cercar e no'm scé què's vol".

22 Dix lavors Biondello: "Yo iré allà e veuré ³ què'm dirà".

23 E partint-se Biondello se'n anà, e Siacho après d'ell per veure lo fet com iria. E micer Philipo, no havent pogut aconseguir lo bergant, era romàs ferament torbat en si mateix e tot iniquitós de les paraules dites per lo bergant, crehent

fermament que Biondello, a instància de qui's volgués, se treya
scarn d'ell; e en aquest enemig que ell axí se despitava, e
Biondello vench. Lo qual com lo viu, se féu al encontre a ell e
li donà una gran punyada.

24 "Oymè!" dix Biondello "mossènyer, què és açò?"

25 E micer Philipo, prenent e scarpint-li los cabells e
lansant-li lo barret per terra e donant-li totstemp fort, li
deya: "Traydor, tu veuràs bé açò què és: e quines tacanyeries
ne quines xanxes-marranxes són aquestes que tu'm tramets a dir?
e par-te que yo sia infant, que axí leugerament me dege hom
pendre?"

26 E dient-ho axí ab los punys, qui parien de ferro, tota
285vb la cara li rompé, en tant / que no li leixà cabell al cap qui
bé li volgués; e rossegant-lo per lo fanch, totes les robes li
squinsà demunt; e en açò tant fort se sforgava, que pur del
primer colp fins al derrer no hach spay de dir-li un mot ne
27 demanar-li per què feya açò. Però bé havia entès com ell se
28 deya aquestes xanxes-marranxes, mas no sabia què's volia dir. E
a la fi, havent-lo ben batut e stant-li molts entorn, ab lo
major affany del món lo li traqueren de mans; e axí arrapat e
scabellat e malencung, dix en aquells qui ab micer Philipo
eren: "E per què ha fet açò mossènyer?"; los quals li
respongueren que per ço com ell li havia tramès a dir, dient-
li que ell devia devuymés conèixer micer Philipo e que ell no

29 era hom qui degués motejar ab ell. E Biondello planyent-se e ¹⁷⁷ e ¹⁷⁸ plorant se excusava que ell may a micer Philipo no havia enviat per vi ne per res; e après que fo un poch revengut, trist e dolent se'n tornà a casa, avisant-se que aquesta devia ésser stada obra de Siacho.

30 E après de molts dies, guarint de la cara, comensà a exir de casa, e sdevench-se que Siacho lo trobà e rient li /
286ra demanà: "Biondello, quin fo lo vi de micer Philipo?"

31 Respòs Biondello: "Tals fosses stades a tu les lempreses de micer Corgo!"

32 E lavors li dix Siacho: "A tu stà devuymés que tu'm vulles axí bé dar a menjar com fist, e yo daré a tu axí bé a beure com has hagut".

33 E Biondello, qui conexia que contra Siacho ell podia haver pus mala voluntat que obrar, e per ço pregà Déu de la sua pau e d'aquí avant se guardà de burlar-lo.-

1 Dos jóvens anaren demanar de consell a Salamó: la hu en quall manera puria éser amat, e l'altre en quina manera puria castigar sa muller qui era molt ravesa.

2 Negun altre que la reyna e Dioneo restava a novellar; la qual, volent servir lo privilegi, après que les dones hagueren assau ris del desaventurat Biondello, alegrament comensà axí a parlar:

286rb 3 -Amables dones, si bonament / ¹serà reguardat lo orde de les coses, assau leugerament se coneixerà per¹què tota la universal mul[t]itut de les fembres e de la natura e dels costums e de les leys, qui són als hòmens sotsmeses, e segons la discreció de aquells se regeixen e's governen: e per ço cascuna qui ab quítia consolació e repòs voll ésser ab aquells lo[s] quals desija, deu ésser humil, pacient e obedient ultra l'ésser honesta, la qual cosa és sobiran tresor e special de ⁴quescuna sàvia dona. E com açò elegesquen per guarda del ben comú en totes les coses necessàries a la usança e als costums que volen tenir, les quals són grans e reverents, e la natura

2

assau apertament ho mostra: les quals se fan en los còssors
delicats e en les ànimes temoroses e pahorugues, e han-los
donat corporal força e leugera e plasent veu e los moviments
dels membres savis: e axí totes testifficant haveu mester
5 govern d'altre. E qui ha necessari de ésser ajudat e governat,
tota rahó vol que sia obedient e súbdit e reverent al ajudador
e a son governador: e qui havem nosaltres per ajudador ne per
governador sinó los hòmens? E donchs los hòmens devem nosaltres
sobiranament / honrar, subjugant-se a aquells; e qui de
aquells se parteix, yo extim que és digne no tant solament de
6 greu reprehensió mas encara de aspre castich. E posat que
semblant consideració ja altra volta haja haguda, pur ara poch
ha me ha recordat ço que Pampine^a à comptat de la muller de
Talano, a la qual Déu tramès aquell castich que'l marit no li
havia sabut donar; e per ço en lo meu juý me apar que sia stat
just, segons ja us he dit, lo fort e aspre castich que reebé.
7 Perquè, per ésser pus plasent e benvolent e amigable, segons la
natura e la usança e les leys volen e's pertany, vos vull
recomptar un consell donat per Salamó, axí com a profitosa
medicina per guarir aquelles qui de tal mal són ferides: de les
quals, si y ha alguna qui de tal medicina no sia stada metjada,
deu reputar que açò sia stat dit per ella, per ço com los
hòmens usen de tal proverbi: ço és que "bon cavall e mal cavall
8 vol sperons". Les quals paraules qui leugerament les volia
interpretar consideraria que de totes ho volgués dir; mas
9 volent-ho moralment entendre, dich que's deu entendre. Car
posat que naturalment totes les fembres sien / parleres e

286va

286vb

iniquitoses, no-n usen totes: e per ço a corregir la iniquitat de aquelles qui són passades massa fora de terme cové que-l bastó les fassa tembre, e fassa sostenir la virtut a les altres, per ço que no-s abandonen e que lo spaventament de aquelles les sostinga. Ara leixant lo prehicar e vinent a dir ço que he en lo enteniment, dich que:

10 Ja quaix la gran fama del miraculós seny de Salamó, lo qual és discorregut per lo universal món, del qual ell era liberal mostrador a qui per experiència ne volia certanitat, e per ço molts de diverses parts del món per llur streta e gran necessitat a ell recorrien per demanar consell; e entre-ls altres qui en açò anaren, fo un jove lo qual se partí de la sua casa per anar a ell, lo nom del qual era Maliso, hom noble e
11 rich e jove qui de la ciutat de Leyaso era. E per anar a Salamó, cavalcà envert Jerusalem; e avench-se que exint de Antiochia se encontrà ab un jove appellat Jocef, lo qual aquell mateix camí tenia; e ab ell cavalcant, axí com és en /
12 costuma de caminants, comensà de entrar en rahonament. E havent ja Meliso sabut de Jocef e de sa condició e d'on era e on anava, li demanà per què anava; lo qual Jocef li dix que a Salamó anava per haver consell d'ell ja quina pràctica devia tenir ab una sua muller qui pus reversa que alguna altra fembra era, la qual ell ne ab prechs ne ab moxonies ne en alguna altra manera de la sua reversia podia trastornar; e après ell per semblant a ell demanà d'on era e per què anava.

13 Al qual Maliso respòs: "Jo so di Layaso, e axí com tu
has una desgràcia, axí-n he yo una altra: car yo so hom molt

rich e despench lo meu en fer convits e en honrar ciutedans e gentils hòmens e qualsevol altra natura de gents, e per tot açò yo no puch trobar hom qui'm am ne bé'm vulla; e per ço yo vaig per semblant llà on tu vas, per haver consell com se porà fer que yo sia amat e benvolgut".

14 Adonchs caminants los dos jóvens, per llurs jornades
287rb pervengueren / ensemps en Jerusalem, e per introducció de hu
dels barons de Salamó, foren mesos devant ell; al qual breument
Meliso dix la sua necessitat; al qual Salamó respòs: "Ama".

15 E dit açò prestament Meliso fo tret defora, e Jocef dix
ço per què hi era; al qual Salamó neguna altra cosa respòs
sinó: "Vés al Pont de Lucha"; la qual cosa dita, per semblant
Jocef fo sens triga de la presència del rey partit, e
encontinent trobà Meliso lo qual lo sperava, e dient-li ço que
16 per resposta havia hagut. En les quals paraules pensant e no
podent-les compendre ne entendre, fruyt algú per la llur
necessitat no'n pusqueren traure, e axí com a scornats se'n
tornaren enderrera per llur camí. E après que algunes jornades
hagueren caminat, pervengueren en un flum sobre lo qual havia
un gran pont, per on passava gran caravana de bèstias³
carregades, axí com són muls e cavalls; e per la gran multitud
17 de bèsties, los covench sperar fins que foren passades. E com
287va / foren passades quasi totes, veus un mul a la una part del
pont se mes, axí com sovent los vehem fer, e per alguna guisa

del món no volia passar avant: per la qual cosa lo muleter, presa una staca prima, assau tempradament lo comensà a batre
18 perquè passàs. Mas lo mul, ara de aquesta part ara de aquella entreversant-se e moltes voltes tornant arrera, per algun partit no volia passar: per la qual cosa lo traginer ultra mesura li comensà ab aquesta staca a donar los majors colps del món, adés pel cap, adés pels flanchs, adés per tots los altres lochs del cors; mas tot quant feya era nulla.

19 Per la qual cosa Meliso e Joceff, los quals miraven totes aquestes coses, deyen al traginer: "E dolent hom, e què faràs? vols-lo tu auciore, ton mul? per què no assages tu de menar-lo pla e ginyant-lo? Car més val giny que força, e per ventura passarà abans que ab les bastonades que tu li dones".

20 Als quals lo traginer respòs: "Vosaltres coneixeu los
287vb vostres cavalls e yo conech lo / meu mul; e axí leixau fer a mi ab ell"; e dit açò comensà a bastonejar lo mul, e tantes li'n donà e d'una part e d'altra, que lo mul passà avant e lo muleter vencé la prova.

21 E stant ja los dos jóvens per partir, demanà Jocef a un lo qual seya al cap del pont com havia nom aquell pont; al qual dix: "Sènyer aquest se apella lo Pont de la Lucha".

22 E com Jocef hach hoyt, axí se recordà de les paraules de Salamó e dix envert Meliso: "Ara-t dich, companyó, que lo consell que Salamó me ha dat poria ésser bo e vertader, car yo conech assau manifestament que yo no he sabuda may assau batre ma muller: mas aquest traginer me ha mostrat ço que yo dech fer a ella".

23 E après alguns dies arribaren en Anthiochia, e aquí Jocef retench Meliso alguns dies; lo qual per la dona fo cortesament reebut, e après lo marit dix a la muller que
288ra apparellàs de sopar axí com Meliso divisàs; lo qual, pus / viu que a Jocef pleya, après de poques paraules ho delliberà e li u dix. E la dona, segons en lo passat havia usat, no axí com Meliso havia divisat, mas quaix tot lo contrari féu.

24 La qual cosa oynt Jocef, fo molt torbat e dix: "Dona, e no-t fo dit en quina manera tu faries apparellar aquest sopar?"

25 E la dona, axí com a-rgullosa, dix: "E ara què vol dir agò? (perquè tu no sopes, si sopar vols? E si-m fo dit en altra manera, a mi parech millor en aquesta; e si-t plau, si-t plàcia; e si no, si te-n stà".

26 E oynt agò, meravellà-s fort Meliso de la resposta de la dona. E Jocef, oynt agò, dix: "Dona, encara est tu aquella que tu solies, mas creu-me que yo-t faré mudar de manera"; e girant-se a Meliso dix: "Amich, tost veurem quin serà stat lo consell de Salamó; mas prech-te que no-t sia greu, mas mira e hages per joch go que yo faré, per go que tu no-m empatxs. E record-te go que-t dix lo traginer quant batia lo seu mul al pont de la Lucha".

27 Al qual Meliso dix: "Yo so en casa tua, e del teu plaer yo no-m entén a mudar".

28 E Jocef, trobant un bastó tort de olzina verda molt fexuch, lo pres e anà-sse-n en la cambra, on la dona, partint / de taula murmurant, se-n era anada; e prenent-la per la
288rb

tressa dels cabells, l'es lançà als peus e comensà-la ferament
29 a batre ab lo dit bastó. E la dona comensà primerament a cridar
e a menassar; mas veient que per tot açò Jocef no stava de
spolsar-li lo pelissó, ja quaix rota començà a demanar: "Mercè,
per amor de Déu, marit, no-m auciu!", e ultra açò prometent-li
30 que may de son plaer e manament no-s partiria. E Jocef per tot
açò no cessava, ans pus fort li dava adés de la una part, adés
de la altra, adés per lo costat, adés per les spatles, ara per
les anques, e batent-la fort li anava sercant les custures, e
may no cessà fins que fo ujat: e breument negun os en alguna
31 part de la bona dona restà, qui maurat no fos stat. E fet açò,
vench a Meliso e dix-li: "Demà veurem quina prova haurà feta lo
consell del Pont de la Lucha"; e com hagueren un poch reposat,
se lavaren les mans, ab Meliso sopà, e com fo temps se'n anaren
a dormir.

32 E la mesquina de dona ab gran affany se levà de terra e
sobre lo lit se lançà; e al matí, axí com mils pusqué levant-se
per temps, féu demanar a Jocef ço que li volia comandar que
33 menjàs a dinar. E ell d'açò rient-se, ensemps ab Meliso ho
divisaren; e après, com fo hora, se'n tornaren e òbtimament
288va totes coses segons lo orde que li havien donat / trobaren
app[ar]ellades: per la qual cosa lo consell, qui per ells
primerament fo mal entès, sobiranament loaren.

34 E après alguns dies Meliso se partí de Jocef, e tornant
a casa sua, a algú qui savi hom era dix ço que de Salamó havia
hagut; lo qual li dix que negun pus vertader consell ne millor
se podia donar, "car tu saps que no ames persona alguna, e la

honor e los serveys [que] tu fas, no fas per amor que tu aports
a algú sinó per pompa. Mas fes ço que Salamó te ha dit e seràs
amat".

35 E axí fo castigada la malvada dona, e lo jove amant fo
amat.-

1 Mosèn Johan, prevere, a instància de compare Petro féu un
 encantament per fer tornar sa muller egua; e com li volch ficar
 la coha, dix que no volia coha, no.

2 Aprés que la novella de la reyna fo dita, donà una
 pocha de admiració a les dones e féu riure los jóvens; e aprés
 se foren assegurats, Dioneo comensà a parlar:

3 -Gracioses senyores, entre moltes colomes blanques se
 mostre pus bell un negre corp que no faria un bell signe; e axí
 288vb entre molts savis alguna volta un menys savi no / tant
 solament creix la resplendor e bellesa de llur saviesa, ans
 4 encara mou delit e solaç. [Per]què, stant vosaltres totes
 sàvies e amoderades, yo, qui pus minve so de tots, fahent ab lo
 meu deffalliment al vostre seny pus luent, tant més vos dech
 ésser pus ¹ car que si ab mes valors demostràs les vostres pus
 scures; e per consegüent pus larch arbitre dech haver en
 mostrar-me tal com so, e pus pacientment dech per vosaltres
 ésser sostengut, que no deuria si era pus savi, dient ço que yo
 5 diré. E per ço vos vull dir una novella no gayre longa, en la

qual ²comprende[re]u com diligent se cové observar les coses de aquells qui alguna cosa fan per força de encantament e com per poch deffalliment qui en aquella és comès se guasta tot ço qui en lo encantament és fet. E per ço dich axí:

6 Encara no ha molt temps que fo en la vila de Barleta un prevere, appellat mossèn Johan de Barlo, lo qual, per ço com la sua sgleya era pobra de rendes, havia a fer per sustentar la sua vida, ab una egua que havia, alguna mercaderia, e ençà e 7 enllà anant per les fires de Pulla comprant e venent. E anant axí lo dit capellà pres streta amistat ab Pere, e no's anomenaven (a la guisa de Pulla) sinó compare Pere e / compare Johan; e tantes voltes com a Barleta arribava, ell lo amenava a la sua sglésia e aquí'l tenia totstamps e on millor podia lo honrava.

8 E compare Pere, qui d'altra part per semblant era molt pobre, havent una petita caseta qui a penes bastava a ell e a una]jovaneta la qual havia presa per muller e a un ase, tantes]sua voltes com mossèn Johan arribava a Tressancti, tantes voltes lo se'n menava a casa, e tant com podia li reguardonava lo servey 9 que ell li feya a Barleta. Mas pur en lo fet del alberch tant bé servir no'l podia, car ell en la sua casa no havia sinó un petit lit en lo qual ell ab la sua bella muller dormia, e honrar no'l podia axí com volguera: e covenia que en una petita caseta que havia al costat de la porta de la sua cambra ell

havia a metre la egua del mossèn Johan, e aquí al seu costat
10 ell ab un poch de palla se geya. E la dona, sabent la honor que
ell feya al marit a Barleta, moltes voltes se·n era volguda
anar, com lo compare Johan venia, jaure ab una sua vehina a la
qual deyen madona Carapresa de Judicello, per ço que lo prevere
dormís ab lo marit en lo llur lit, e havie-u dit moltes voltes
al prevere, mas lo prevere no u volia.

289rb 11 E entre les altres voltes li dix un die parlant / de
aquella matèria: "Comara Jaumeta, no hajau desplaer de mi, car
yo stich molt bé: e açò per tant com, la hora que yo vull, yo
fas tornar aquesta mia egua una bella donzella e stich-me ab
ella, e puys, com me vull, la fas tornar egua; e per ço yo no
me·n vull partir".

12 De la qual cosa la dona se meravellà e, creent-ho, al
marit ho dix, dient-li: "Marit, si lo compare és axí gran amich
teu com tu dius, per què no·t fas tu mostrar aquest
encantament, en guisa que tu fasses tornar egua a mi? E faràs
mils tos fets ab lo ase e ab mi, quant seré egua, e guanyarem
dos tants més que no fem ara; e com serem tornats a casa, fer-
me has tornar fembra axí com me so".

13 E compare Pere, qui era axí grosseret hom e de bona fe,
creegé lo fet ésser ver e ab lo consell de la dona se acordà de
fer-ho e, al millor que sabé, comensà a sollicitar lo compare
Johan que açò li degués ensenyar; e lo compare Johan, vehent-li
tenir aquella horadura, la li comensà a traure del enteniment
dient que no era res: e ell pur tenint llur perfidia, com dit
vos he, e no podent-los traure de aquella opinió, los dix:

289va

"Veus-ho, compare, e vós, comara, açò és cosa que yo no entenia a fer a persona / en lo món, mas a vosaltres yo no puch dir de no de res, attenent que és cosa de què sperau haver gran profit: e per ço amor me força de fer a vostra voluntat de tot ço que'm demanau, ab que la cosa sia secreta, car, ultra lo affany que yo'n he, a mi en corra gran perill; per¹què, pus axí ⁴voleu, demà nosaltres nos levarem gran matí, axí com solem, abans del die e yo mostrar-vos he com se fa e, present vós mateix, vos mostraré de metre la coha, qui és cosa de molt gran affany".

14 E compare Pere e comara Jaumeta aquella nit a penes pogueren dormir, tant gran era lo desig ab què speraven lo fet de la egua; e com vench gran matí, se levaren e cridaren al compare Johan, lo qual prestament se levà en camisa e vench-se'n a la cambra de compare Pere e dix: "Yo no scé al món persones qui'm haguessen induhít en fer açò sinó vosaltres, e per ço, pus a vosaltres plau, yo ho faré; però cové fassau⁽³⁾ ço que yo us diré, si voleu que la cosa haja bon compliment".

15 E aquests encontinent digueren que eren contents de fer ço que ell los digués: per¹què lo compare Johan, presa la lum, ^Tla mes en mà del compare Pere dient-li: "Compare, guarda bé que tu scolts ço que yo diré; e garde-t, per quant és en lo món, que tu no guards tot ço que / nosaltres volem fer, e garde-t que persona en lo món no't hoge may parlar de aquesta

289vb

3 potser: que fassau

matèria: e en aquest punt no't mogues ne parles en alguna manera, e prega Déu que la coha se pusca ben ficar".

16 E compare Pere pres la lum e dix que axí u faria.

17 E après lo compare Johan féu despullar la comara Jaumeta e féu-la star en terra ab les mans e ab los peus en terra de quatre, en manera de una egua, amonestant-la per semblant que de res qui li avingués ne's sentís no's mogué's ne digués res; e ab les mans comensant-li a tocar lo cap e la cara comensà a dir: "Aquest sia bell cap e bella cara de egua"; e

18 tocant-li los cabells dix: "Aquests sien bells clins"; e puys tocant-li los pits e aquells trobant-li bells e petits e ses mamelletes redonetes, despertant sa natura en altra manera que debans no era, encontinent fo en perxa e dix: "Aquests sien bells pits de egua"; e semblantment féu de la squena e del ventre e de les anques e de les cames; e derrerament, no restant-li a fer alguna cosa sinó la coha, levant-se la camisa, e pres ab la mà lo pinzell ab lo qual ell pintava los hòmens e prestament lo mes en lo solch qui per axò és fet, / dient: "Aquesta sia bella coha de egua".

19 E compare Pere, qui fins en aquella hora havia guardat tot quant ell havia fet e res no havia dit, e guardant aquesta darrera e no parent-li bé feta dix cridant: "O compare Johan, que yo no y vull coha, no!"

20 E ja la humiditat radical per la qual tots nos cream fo

venguda, abans que·l compare Johan se tiràs arrera; e lavors tirant-se atràs dix: "Oymè compare Pere, e no·t diguí yo que tu no diguesses mot de res que tu veesses? La egua era ja feta, e tu parlant has guastat tot quant haviem fet, e no y podem tornar devuymés".

21 "O" dix compare Pere "que yo no y volia coha, no! Per què no dèyeu vós a mi que yo la fahés? car bé la haguera sabuda yo fer, car vós la ficàreu massa avall".

22 "Per ço" dix lo compare Johan "com vós la primera vegada no la haguéreu sabuda fer axí com yo".

23 E la comara Jaumeta, oynt aquestes paraules e levant-se enpeus, dix al marit: "Ay en bèstia, e per què haveu vós guastats los fets vostres e meus? car ja comensava yo de ramugar e los peus qui·m arredonien. E qual egua haveu vós vista may sens coha? Si·m ajud Déu, vós sou pobre, mas encara seria rahó que fósseu molt pus pobre".

290rb 24 E no vehent pus manera / de poder tornar d'aquí avant egua, per les paraules que havia dites compare Johan, la dolenta e malancoliosa se vestí; e compare Pere ab son ase, axí com havia acostumat, entené en fer sos fets, e ab lo compare Johan se·n anà a la fira de Bitonto e may pus de semblant cosa li parlà ne·l requeri.-

1 Posat que aquesta novella fos mils entesa per les dones
 que Dioneo no haguera volgut, de aquella se rieren molt,
 2 mostrant no haver-la tant bé entesa com havien. E finida la
 novella e lo sol comensant-se ja a-ramar e anar a la posta, e
 la reyna conexent la fi de la sua senyoria ésser venguda,
 levant-se enpeus e tirant-se la corona del cap, la mes a
 Pàmphilo, lo qual restava sol de semblant honor haver, e
 somprient li dix: -Senyor meu, gran càrrech te resta (per lo /
 deffalliment meu e dels altres qui lo teu loch han tengut e
 restant tu lo derrer) per smenar nostre deffalliment: del qual
 prech Déu te fassa gràcia, axí com ha a mi de fer-te rey.-

3 E Pàmphilo, reebuda la honor de la corona alegrement,
 respòs: -La vostra virtut e dels altres súbdits meus me farà
 tanta de gràcia, que yo axí com los altres seré digne de lahor
 segons la costuma de mos predecessors-; e dit açò, ab lo seu
 senescal de les coses necessàries ordenà, e ordenat, girant-se
 4 a les dones qui sperat lo havien dix: -Senyores molt nobles, la
 gran discreció de Emília, qui vuy és stada nostra reyna, per
 donar repòs a les vostres forces vos donà arbitre de rahonar de
 ço qui us fos pus plasant; per^qquè, ja reposats, dich que devem
 retornar a la ley acostumada, e per ço vull que demà cascuna de
 vosaltres pens de r a h o n a r p u s
 l i b e r a l m e n t e m a g n í f i c a q u i
 o b r e e n l o s f e t [s] d e a m o r s o

d'altres coses pus profitoses.

5 E aquestes coses dient e hoynt, sens algun duple negú sinó valerosament porà dir que hajau obrat en vostra vida, qui no pot ésser sinó breu: e per vostres virtuoses obres, mort lo cors, de perpetual e loabla fama sobreviureu, la qual cosa cascú treball a conquistar en aquest món.-

290vb 6 La proposició del rey plagué molt a la / alegra
companyia, la qual ab licència del rey, ensemps se levaren e cascú se'n anà als acostumats delits segons ço que mils li
7 plagué; e açò feren fins a la hora del sopar. Al qual vingueren ab festa e ab solaç, e en aquell foren servits diligentment e ab bon ordre, e a la fi de aquell se levaren e al ball acostumat se meteren e forçà mil cançons pus placent de paraule que de so digueren, e a la fi, havent tots cantat, comandà lo rey a Nehiphile que'n digués una; la qual ab veu placent e clara e sens algun anuig comensà una cançó.

13 La qual cançó per lo rey e per les dones fo notablament loada; e per ço com ja gran part de la nit se'n era anada, feta collació, comandà lo rey que quescú fins al jorn se'n anàs a reposar.-

[DESENA JORNADA]

2 Encara eren vermells certs nuvolets en occident e ja
aquells de orient eren tornats molt luents per los resplendents
raigs del sol qui molt los eren vehins e ls ferien, com
3 Pàmphilo, qui levat era, féu cridar los hòmens e les dones. E
venguts a ell, tots ensemps delliberaren on irien per llur
delit; e delliberat, ab passos suaus se mes avant acompanyat de
Philomena e de Phiameta e seguint-lo los altres: parlant de
291ra moltes coses / passades e de llur vida e de llurs affers,
interrogant e responent, per lonch spay se anàran deportant; e
donada una volta assau longa, comensant lo sol a scalfar se'n
4 tornaren al palau. E aquí entorn de la clara fontana, fahent
refrescar llurs vitualles, qui volgué beure begué, e puy¹
entre les plasents ombres dels jardins fins a hora de menjar
se'n anaren solassant. E après hagueren menjat e dormit, axí
com fer solien, llà on al rey plagué se rahonaren, e aquí lo
primer rahonament lo rey comanà a Nehiphile; la qual alegrement
comensà axí:

1 Un cavaler servia lo rey N^o Anfors, lo qual li parech per ell ésser estat mal reguardonat: e ab certa experiència li amostrà no éser sua la culpa mas de la malvada fortuna.

2 - Molt honorables dones, a singular gràcia dech reputar com lo nostre rey me ha elegida en recomptar primera de tal cosa com és la magnificència: la qual, axí com lo sol és de tot lo cel bellesa e ornament e claredat e lum de qualsevulla altra virtut, / axí és un rey del qual vull parlar sobre la terra de tots vosaltres; e per ço n vull dir una novella assau profitosa, la qual recordant-la, a mon parer, no porà ésser sens gran utilitat a qui la volrà entendre.

3 Devets saber que entre los altres valerosos cavallers qui de gran temps ençà són stats en la nostra ciutat, fo un lo qual fo appellat micer Roger de Figovani, lo qual era hom molt rich e de gran coratge; e considerant la qualitat del viure de Toschana e vehent que ell stant en aquella no podia poch ni molt mostrar la sua valor, emper amor d'açò pres partit de voler anar servir aquell magnífich rey N^o Alfonso, rey d'Aragó, la fama e la valor del qual trespassa vuy en armes e en gentileses e en totes altres virtuosas obres tots los altres virtuosos senyors del món; e per complir lo dit viatge, mes-se

en stat assau honorable en cavalls e en armes, e en honorabla companyia se'n anà en la ciutat de Barcelona, on honorablament per lo dit senyor fo reebut.

5 E stant aquí e en altres parts on lo dit senyor hach a viatgar, e vivint honorosament e fahent en fets d'armes e en
l'va tot quant entrevenia meravelloses coses, per / les quals en
6 poch de temps féu conèixer la sua valor, e stant axí en lo dit servey, axí com aquell qui abta persona era, en los fets del dit senyor parà esment e parech-li que lo dit senyor donàs indiscretament adés a uns, / adés a altres, castells e viles e baronies, per ço com aquells a qui u donava no li paria que li u meresquessen ne li'n haguessen servit; e per ço li parech que per aquesta rahó la sua fama se disminuís molt e'n fos molt entacada: perquè delliberà de partir-se'n e, demanada licència
7 e aquella obtenguda, pres son comiat. En la partida del qual lo dit senyor li donà una de les millors e una de les pus belles mules qui may se cavalcassen, la qual per lo gran camí que
8 havia a fer fo molt cara a micer Roger. E après d'agò comès lo rey a un seu familiar que, ab aquella millor manera que a ell paregués, se metés en companyia del dit micer Roger la primera jornada que faria, en guisa que no paragués que de part del dit senyor hi fos tramès, e que tot ço que d'ell li diria recullís bé en son enteniment, a fi que tot lo y sabés / recitar; e en
29lvb l'altre matí après li comendàs que ell tornàs enderrera al dit
9 senyor. La qual cosa lo dit familiar hach bé per entesa: e com micer Roger isqué de la ciutat, ell assau ordenadament ab ell se 'acompanyà, donant-li entenent que ell anava envert Ytàlia.

10 E cavalcant axí micer Roger en la mula que'l rey li havia donada e parlant adés d'una cosa, adés d'altra e ja venguts assau [prop] de hora de tèrcia, foren a una vila apel·lada Montmoló, en la qual dix micer Roger: "Yo crech que seria ben fet que nosaltres aturàssem ací".

11 E entrant en lo hostal, totes les stables trobaren plenes de bèsties; per^qquè·ls covench passar avant. E parant esment totstemps lo familiar a les paraules del cavaller, pervengueren en una riera e, aquí abeurant les llurs bèsties, la mula se aturà en la riera no volent passar; la qual cosa vehent lo dit micer Roger dix: "E dolenta sies tu, e tant bé sembles ton senyor!"

12 E lo familiar reccullint aquestes paraules en si mateix (posat que moltes ne hagués ja reccullides, totes emperò eren en sobirana lahor del dit senyor) e no podent-ne hoir més avant, lo / matí següent micer Roger cavalcà volent anar son camí envert Gerona, e lo familiar del dit senyor li féu manament de part del dit senyor que a ell retornàs, per lo qual 292ra micer Roger encontinent tornà arrera. E havent ja lo rey sabut 13 90 que ell havia dit de la mula, fahent-lo cridar que a ell vingués, lo reebé ab alegre cara e alegrement li demanà per què ell havia dites semblants paraules e per què havia acompanyada la mula a ell.

14 A les quals paraules lo dit micer Roger ab alegre cara li dix: "Senyor, per 90 la he acompanyada a vós com vós donau llà on no·s pertany e llà on se pertany e vós deurieu no donau, e axí ella llà on devia no·s aturà e llà on no devia se

aturà".

15 A les quals paraules dix lo senyor rey: "Micer Roger, si no he donat a vós axí com he a molts los quals en sguard vostre no són res, no ha¹ stat perquè no haja voluntat de donar-vos ne perquè no us haja conegut per hom qui mereixeu grans dons e grans serveys: mas la vostra fortuna no u ha consentit. E si voleu veure que yo us diga ver, yo us ho mostraré manifestament".

16 Al qual micer Roger respòs: "Senyor, no plàcia a Déu
292rb que yo diga ço que dich perquè / desig haver donatius de vostra senyoria ne perquè cobeeig haver més que he ne per ésser pus rich, mas per haver de vós alguna cosa qui reta testimoni [a ma virtut] e a mon bon servey; e no-res-menys yo he la vostra scusa per bona e so prest de veure·n ço que a vostra senyoria serà plasent, posat que yo crega sens testimoni".

17 E dit açò, lo rey lo pres per la mà e menant-lo en una gran sala, on ell ja debans havia ordenat que y havia fets metre dos grans cofrets ben tancats semblants lo un del altre, e en presència de molts cavallers e gentils hòmens li dix: "Micer Roger, en lo un de aquests cofrets és la mia corona e la verga reyal e molts bells fermalls e moltes altres joyes mies, e l'altre és ple de terra: per¹què preneu lo un, e aquell que pendreu sia vostre, e poreu veure qui és stat desconexent de vostra valor, o yo o la vostra fortuna".

18 E micer Roger, vehent que axí pleya al rey, pres lo un,
lo qual lo rey comandà encontinent que fos ubert, e trobaren
que fo aquell qui era ple de terra; la qual cosa vista pel rey,
dix: "Micer Roger, bé podeu veure que és ver ço que yo he dit
de la vostra fortuna; mas certes la vostra valor mereix que
292va 19 yo-m sforg / en rompre la força sua. E per ço com yo scé que
vós no sou vengut ací per ésser cathalà, per ço yo no us vull
donar ací ne castells ne viles, mas vull que aquest cofret que
fortuna vos ha tolt, aquell en despit seu sia vostra, per ço
que en les vostres encontrades lo us ne puscau portar e que de
les vostres virtuts ab testimoni dels meus donatius vos puscau
gloriajar".

20 Lo qual micer Roger pres e ab aquelles innumerables
gràcies qui's pertanyien a rey en semblant donatiu lo reebé e
ab aquell alegrament se'n tornà en Toschana.-

1 Guino¹ di Tancho pres² l'abat de Quinni³ e guarí·l del mall del
ventrey·l que avia, e après lo lexà anar; lo quall per lo Papa
fou fet frare del Spital de Rodes.

2 Granment era stada loada per tots la magnificència del
rey N'Alfonso, de què havia usat ab lo cavaller florentí, com
lo rey, al qual era molt plaguda la novella, comandà a Lisa que
sequís; la qual prestament comensà:

292vb 3 - Delicades dones, si un magnífich rey ha / mostrada
la sua magnificència envert aquell qui·l ha servit, no·s deu
dir que no sia de lohar e que no sia stada gran cosa: mas què
direu vosaltres si yo us compte d'un clergue qui hach
meravellosa magnificència envert un qui amich se era fet e si·l
4 hagués tractat com enamich, no·n fóra stat blasmat? Cert tal
cosa no és pus a dir sinó que aquella del rey sia subjugada
per virtut e aquella del clergue per miracle, per ço com tots
ells naturalment són avariciosos molt més que algun altre; e si
les fembres són de totes les injúries ab spaça trenta enamigues,
quant més un hom qui naturalment demana venjança de les

injúries que ha reebudes: e los clergues, segons que hom veu, posat que preÿquen paciència, sobiranament la remissió de les offenses a ells fetes deneguen més que alguns dels altres hòmens e aquelles persegueixen. La qual cosa no contrastant, poreu veure ço que un magnífich clergue féu en la mia novella e poreu-ho conèixer apertament.

5 Guino di Tanco fo hom qui per la sua mala vida e per la sua robaria fo en Ytaliá hom de gran fama e fo gitat de la
93ra ciutat de Sena, e en lo comtat de / Sanctaflor, lo qual era rebelle a la Sgleya de Roma, se·n anà: e stant aquí, tots quants passaven per les circumstàncies de aquell feya robar a
6 aquells qui a son comandament staven. E sdevench-se que, stant Papa Bonifaci vuytè en Roma, lo abat di Quinní (lo qual creu hom que sia hu dels pus richs prelats del món) stant aquí e ja per ventura que·n havia, li avench mal de ventrell, per rahó del qual hach de consell dels metges qui allà eren que anàs als banys de Sena, on sens falla ell gorria; la qual cosa lo Papa li consentí e encontinent lo licencià: e no contrastant la fama de Guino, ab gran pompa de arnesos e de cavalls e de adzembles carregades de notables arreaments e de vexela d'aur e d'argent entrà en camí.

7 Per rahó de la qual pompa Guino di Tanco sentí la sua venguda e, sabuda aquella, soltà los ligams a la sua bergada, per los quals lo abat e tota la sua companyia foren enclosos en tal manera que un sol mosso no podia scapar d'ells ne de ses robes; e fet açò, encontinent féu un missatger, hom a ell molt acostat, lo qual tramès al abat, e de part sua assau

honorablement li dix que li plagués anàs descavalcar al castell
 8rb 8 devant Guino. A la qual cosa oynt lo abat, / furiosament
 respòs que ell no'n volia fer res, axí com aquell qui ab Guino
 no havia res a fer, ans iria avant e veuria qui lo y vedaria.

9 Al qual lo ambaixador humilment parlant dix:
 "Mossènher, vós sou vengut en part on de Déu en avall no ha res
 qui's tinga sinó per nosaltres, e los excomunicats e entredit^{erocats}s
 són ací tots absolts; e per ço plàcie-us de complaure a la
 voluntat de Guino".

10 E ja en aquestes sahons, mentre aquestes paraules se
 deyen, tot lo loch on ells eren era encircuit: per]què lo abat, [#
 vehent-se pres ab tots los seus, desdenyosament ab lo ambaxador
 pres la via del castell, e ab tota la sua bergada e ab totes
 ses adzembles tench la via del castell, on descavalcà; e après
 hagueren descavalcat, axí com Guino volgué e ordenà, lo abat
 tot sol fo mes en una cambra del palau assau scura e
 malaguiada, e quesqu dels altres segons son stat e condició
 foren collocats assau honorablement per lo castell, e tots los
 cavalls e llurs arnesos foren mesos a salvament sens que res
 no'ls fo tocat.

11 E fet açò, se'n anà Guino al abat: "Mossènher, Guino,
 de qui vós sou hoste, m'ich tramet e pregue-us que vós li
 envieu a dir on vós anàveu e per quina rahó".

12 E lo abat, axí com a savi qui ja havia posada la sua
 293va supèrbia / e lo seu ultratge, lo certificà on ell anava e
 per]què. E Guino, oyt açò, se'n partí e pensà de voler-lo guarir [#
 sens bany: e en la dita cambra on lo abat stava féu encendre un

gran foch e aquell féu totstems cremar, e a ell no tornà fins al matí següent, e lavors ab una tovallola bella e molt blanca li aportà dues lesques de pa torrat e un gran got de vernatxa de aquella mateixa del abat, e sí li dix: "Mossényer, quant Guino era pus jove, ell estudià en medicina, e diu que ell no trobà medicina a mal de ventrell millor que aquesta que ell vos vol fer, de la qual açò que yo us aport és lo comensament; e per ço preniu-la e confortau-vos".

14 E lo abat qui major fam havia que voluntat de motejar, encara que ab desdeny ho fes, sí menjà lo pa e begué la vernatxa e après sí dix moltes coses procehint de gran supèrbia, posat que no les gosava declarar, e moltes coses dix e de moltes demanà, e [n] special demanà si poria veure Guino.

15 E Guino, oynt-les, part ne leixà anar axí com a vanes e en algunes altres respòs assau cortesament, affermant-li que, com abans poria, Guino lo / visitaria; e dit açò d'ell se partí, e may pus no y tornà fins al següent die, que y tornà ab altre tant pa torrat e ab altre tanta vernatxa; e axí lo retench 5 molts dies, fins que ell se apersebé que lo abat menjara no solament pa e viandes ans encara faves seques, de les quals ell amagadament hi havia portades e aquí les havia leixades e trobà que les havia menjades.

16 Per la qual cosa ell li demanà de part de Guino com li anava del mal de ventrell; al qual respòs: "A mi apar que yo

stigués bé, si yo era fora de les sues mans; e après d'açò no he algun altre desig sinó menjar, si bé les sues medicines me han tant bé guarit".

17 E Guino, qui ja li havia feta apparellar una bella cambra e aquella ben arreada, fet apparellar un gran convit (en lo qual ab molts del castell fo tota la companyia del abat) e tot apparellat, a ell se'n anà lo matí següent e dix-li: "Mossènyer, pus que vós stau bé, hora és de exir de la infirmaria"; e prenent-lo per la mà, en la cambra, qui ben apparellada, [↓] era / lo menà, e en aquella ab los seus mateixs lo [↓] leixà e entès en fer que lo convit fos magníficament apparellat.

18 E lo abat ab los seus se recreà / comptant-los quina e qual ~~fo~~ era stada la sua vida, e ells en contrari tots ⁴² digueren com ells eren stats merevellosament tractats de Guino; e venguda la hora del menjar, lo abat e tots los altres ordenadament foren servits de bones viandes e de bons vins, 19 sens que Guino encara no's lexà conèixer al abat. Mas après que'l abat alguns dies hach stat en aquesta manera, Guino féu venir en una bella sala tots los arnesos e en un stable qui sota aquella sala era tots los seus cavalls fins al pus miserable rossi de tota la sua companyia, e après se'n anà al abat e demanà-li com stava e si era fort per cavalcar; al qual lo abat respòs que fort li paria que fos e ben gorit del mal del ventrell e que staria bé si era fora de les mans de Guino.

20 E lavors pres Guino lo abat per la mà e mes-lo en la sala on eren los seus arnesos e tota la sua companya: e fahent-lo fer

en una sua finestra d'on ell podia mirar tots los seus cavalls,
 21 li dix: "Mossènyer lo abat, vós devets saber que lo ésser
 gentil hom e gitat de casa sua e pobre e ~~l~~ ^lhaver molts e ^l
 24rb poxants enamichs ha forgat a mi, Guino / di Tanco, per poder
 la mia vida e la mia noblesa deffendre, de ésser robador de
 camins e enamich de la sglésia de Roma, e no malvestat de cor
 22 alguna. Mas per ço com vós me pareu valent hom, yo us he guarit
 al mils que he poscut; e si fósseu un altre, de les vostres
 coses fera aquelles parts qui a mi paraguieren fahedores, pus en
 les mies mans éreu vengut: mas per ço com sou persona notable e
 valent e vets la mia necessitat, vull que considereu ço que a
 23 vós ^lplacent de donar a mi e a la mia bergada. Veus ací ^{serà}
 entegrament devant vós tots los vostres cavalls, los quals vós
 podeu de aquesta finestra veure en aquest stable, e vets ací
 tota la vostra roba: e per ço o part o tot o ço que a vós
 placent sia preniu, e d'aquesta hora avant lo anar e lo romanir
 sia a tot vostre plaer".

24 Fortment se meravellà lo abat que axí liberals paraules
 procehissen de un ladre e trencador de camins: e per ço,
 plahent-li molt, soptosament la sua ira e la sua indignació li
 passà e, transpostada en benivolència, lo ^lcorrech a abraçar e a ^l
 25 besar dient: "Yo jur a Déu que, per guanyar la amistat d'un
 semblant hom com segons mon juýtu est, yo sofferria a reebre ^l
 294va molt major injúria que / aquella que fins ací me ha aparegut
 que tu·m hages feta. Sí maleyta sia la fortuna, qui en axí
 26 dampnosa necessitat te à mes!" E prenint part de la roba e per
 semblant dels cavalls e leixant lo restant, se·n tornà en Roma.

27 E sabuda per lo Papa la presó del abat, axí tost com lo veyé li demanà com se era ben trobat ab los banys; al qual lo abat somprient respòs: "Pare sanct, yo he trobat pus prop que banys un valent metge lo qual me ha guarit notablament e bé"; e comptà-li la manera, de què lo Papa se ris molt alegrament; e lo abat, seguint son rahonament e mostrant sa gran voluntat, li demanà una special gràcia.

28 E lo Papa, crehent que ell li degüés demanar altra cosa, liberalment li offerí de fer ço que ell demanàs; e lavors lo abat dix: "Pare Sanct, ço que yo us entén a demanar si és que vostra sanctadat rete la vostra pau a Guino di Tanco mon metge, per ço com, entre los altres hòmens notables que yo he vists en lo món, és ell per cert hu dels pus valerosos, e lo
29 mal que ell fa yo·l reput molt major peccat de la fortuna. Al qual si vós alguna cosa donàveu ab què ell pusqués sostenir lo seu stat e viure entre nosaltres, yo no dubte punt que en poch
294vb 30 de temps / no·n parega a vós ço que·n par a mi". E lo Papa oynt açò, axí com aquell qui de gran coratge era e desijós de valents hòmens, dix que u faria volentera, pus tal era com ell
31 deya. E encontinent trameteren per Guino, lo qual ab guiatge, axí com al abat plagué, vench en Roma; e no passà gayre temps, après que fo en la cort, que·l Papa lo reputà per molt valeros hom, e reconciliant-lo li donà una gran comanda del Hospital, fahent-lo fer cavaller; e après gran amich e servidor de Sancta Mara Sglésia e del abbat de Quinní fo mentre visqué.-

1 Mitridanes l'envejós anà per alciure Natan lo liberal; e Natan, sabent-ho, fon content que per Mitridanes fos mort en un bosch.

2 Hoynt semblant cosa, gran miracle paragué a tots que un clergue tant magníficament hagués obrat en un tal cas; e reposant-se ja lo rasonament de les dones, comandà lo rey a Philóstrato que procehís; lo qual prestament començà:

295ra 3 - Molt nobles / dones, gran fo la magnificència del rey d'Aragó e per semblant fort cosa me parech aquella del abat de Quinní; mas per ventura no menys meravellosa vos parrà de
1
oyr de un qui, per usar de liberalitat, volia donar la sua sanch e lo seu spirit a un qui-l volia auciure: e amagadament desijava dar-la-li, e de fet ho haguera fet, si aquell ho hagués volgut, segons que yo en una mia novella vos entén a mostrar.

4 Certament se deu donar fe a algunes persones qui són stades en aquelles parts, axí com jenovesos (i) venecians e catalans e hòmens d'altres nacions qui serquen lo món, los quals compten com en les parts de Catayo fo una volta un hom de

noble linatge e molt rich sens comparació, lo nom del qual fo
5 Natan. Lo qual havia un castell enmig d'un camí per lo qual
quaix de necessitat passava cascú qui de Ponent a Lavant volia
anar ne venir, e, axí com aquell qui havia gran cor e voluntat
de despendre, desijà de fer-se conèixer per fama e per obra: e
per ço en poch spay de temps, havent totes les coses
necessàries, féu fer un dels pus bells e dels pus richs palaus
qui may fossen vists, e en aquell de totes aquelles coses qui
195rb necessàries eren per reebre / tot gentil hom e qualsevol
altra natura de gents lo féu fornir e arrear: e fahent, aquell
6 tenia fornit de molta e notabla companya. Lo qual ab gran plaer
e ab gran festa quescuns de aquells qui anaven e venien feya
reebre e acullir honradament; e tant perseverà aquesta notabla
costuma, que no tant solament en Levant e en Ponent ans encara
per tot lo món per sola fama era conegut.

7 E posat que ell fos ja ple de anys e gens per açò no's
cançàs del cortesejar, se sdevench que la sua fama pervench a
les orelles de un jove appellat Mitridanes, qui era de un pahís
no gayre luny del seu; lo qual, sentint-se no menys rich que
Natan, hach gran enveja de la sua fama e de les sues virtuts e
en si matex preposà que ab major liberalitat aquella anullàs o
8 ofegàs. E encontinent féu fer un palau semblant en aquell de
Natan e comensà a fer les pus desmesurades cortesies qui may
fossen fetes a tots los viandants qui anaven e venien; per la
qual cosa en fort breu temps fo molt famós.

9 E sdevench-se que, stant un jorn lo jove tot sol en lo
seu pala[u], una fembra / per una de les portes entrà dins,

la qual li demanà almoyna e encontinent la hagué; e tornant
 entrar per la segona porta, per semblant encontinent la hagué e
 axí successivament fins a la dotzena; e a la tretzena volta²
 tornant, dix Mitrídanés:³ "Bona dona, tu est assau
 sollicitadora a demanar", e açò no contrastant li féu almoyna.

10 E la bona dona, aquestes paraules oydes, li dix: "O
 liberalitat de Natan, quant est tu meravellosa! que per XXXII
 portes que ha en lo seu palau,⁴ axí com en aquest, so yo ja
 entrada e li he demanada almoyna, e may no mostrà que'm
 conegués, ans totes la haguí: e ací encara no so venguda sinó
 en XIII e ja so stada coneguda e motejada"; e dit açò, sens pus
 tornar-hi se'n anà.

11 E Mitrídanés, oydes les paraules de la vella, axí com
 aquell qui com de la fama de Natan oya parlar extimava [que] la
 sua diminuhia, e per ço encès en rabiosa ira, comensà a dir: "O
 las, mesquí! E quant aconseguiré yo a les liberalitats e a les
 grans coses de Natan e com lo passaré, si en les petites no
 puch aconseguir? Verament yo treball en va, si yo no'l leu de
 la vida d'aquest món: pus que la vellesa no'l se'n porta, cové
 que / yo ho fassa ab les mies mans".

12 E levant-se ab aquest prepòsit, sens comunicar-ne ab
 algú, ab pocha companyia muntà a cavall e après tres dies

2 ms. XII e a la XIII volta² (abreviatures desenvolupades)

3 ms. Mitridates; esmenat en tots els casos: també les formes
 Metridates (12,20,24) i Medritates (19)

4ms. teu

pervench llà on Natan stava, manant a la companya qui ab ell era que no fessen semblant que fossen ab ell ne'l coneguessen, ans prenguessen stància per llur part fins tant que d'ell haguessen altre comandament. E com foren arribats en lo bell palau de Natan, ja gran hora de nit, trobaren Natan tot sol, lo qual sens algun hàbit pompós anava deportant-se; lo qual Mitrídanès, no conexent-lo li demanà si li poria ensenyar on estava Natan.

13 E Natan alegrament respòs: "Mon fill, en aquesta encontrada no ha algú qui millor de mi t'o puga mostrar: e per ço, tota vegada que-t plàcia, yo-t hi menaré".

14 Al qual lo jove dix que axò li pleya, mas, si a ell pleya e fer-se podia, ell no volria que Natan lo veés ni'l conegués: al qual Natan dix: "Axò faré yo volentera, pus que a tu plàcia".

15 Descavalcat donchs Mitrídanès ab Natan, ab molts
296ra plasents rahonaments / lo mes al seu palau, on féu pendre a un dels seus familiars lo cavall del jove; e acostant-se a la orella del familiar, li comandà que digués a tots los altres de casa que no fos algú qui digués que ell fos Natan: e axí fo fet
16 encontinent. E après foren en lo palau, ell mes Mitrídanès en una molt bella cambra on algú no'l veyà, sinó aquells qui al seu servey eren deputats; e fahent-lo sobiranament honrar, ell matex li tingué totstamps companyia.

17 Ab lo qual stant Mitrídanès, posat que'l hagués en reverència de pare, si li demanà ell qui era: al qual Natan dix: "Jo so un petit servidor de Natan, ab lo qual de la mia

fadrinesa engà me so envellit; e a tu diré ara cosa que may a persona en lo món no he dita: go és que, posat que molts de Natan se lohen, yo me'n puch poch loar".

18 E dit agò, aquestes paraules posaren a Mitridanes alguna speranza de poder donar compliment ab millor consell e ab millor salvament al seu malvat enteniment: al qual Natan
296rb assau cortesament demanà qui / ell era e quins affers lo havien aquí aportat, offerint-li lo seu consell e la sua ajuda
19 en agò qui per ell fos possible. E Mitridanes oynt la ampla oferta de Natan, pensà en si mateix de fiar d'ell e ab una streta demanda lo requerí de sa fe, la qual liberalment li fo atorgada, e après de la ajuda e del consell lo requerí; e après qui ell era e per què y era vengut li descobrí.

20 E Natan oynt lo rahonament e lo malvat prepòsit de Mitridanes, en si mateix tot se cambià, e ab poch star ab bon gosar e ab ferma cara li respòs: "Mitridanes, lo teu pare fo noble hom, del qual tu no't vols desengenerar, car tu has feta notable empresa: go és de ésser liberal a tothom; e molt te lou la enveja que has a les virtuts de Natan, per go com, si de semblants ne fossen moltes, lo món, qui és miserable, tornaria
21 bo. E lo prepòsit que'm has en secret comanat sens falla te serà amagat, en lo qual yo't puch donar pus profitós consell
22 que ajudas, lo qual tu poràs prestament veure: Prés d'ací forga mija milla ha un bosquet, en lo qual tots matins quaix Natan va tot sol prenent son deport per lonch spay: e aquí serà a tu
23 leugera cosa de trobar-lo e de fer-ne a tot ton plaer. E si tu'l aucius, per go que tu pusques sens empatxament tornar a

6va casa tua, guarde't que no vages per aquella via per la qual tu est / vengut mas per aquella que tu veuràs exint del bosch a mà sinestra, e per aquella te'n iràs, car, posat que sia un poch pus salvatge, ella és pus près de casa tua e per tu pus segura".

24 E Mitridanes, reebuda la informació, partint-se Natan d'ell, cautelosament ne donà sentiment a la sua companya, qui per semblant eren dintre, mostrant-los on lo devien sperar lo die següent. Mas après que'l novell die fo vengut, Natan, no volent haver donat a Mitridanes falç consell ne aquell en alguna manera volia mudar, tot sol se'n anà al bosquet on devia morir.

25 E Mitridanes, levant-se per lo matí pres lo seu arch e la sua spasa, attenent que altres armes no havia, e muntat a cavall se'n anà al bosquet, on de luny viu Natan tot sol anar passejant per aquell; e delliberat que abans que isqués lo degués veure e hojr parlar, correch envert ell e, prenent-lo per la benda la qual tenia al cap, dix: "Vellart, tu est mort!" Jo

26 Al qual neguna altra cosa Natan respòs sinó: "Plau-me, pus ho he merescut".

27 E Mitridanes, oyda la veu, guardant-lo en la cara soptosament regonech que ell era aquell qui benignament lo havia reebut e feelment acompanyat e aconsellat; per la qual cosa prestament li caygué la furor e la ira / li convertí en vergonya: per₁què de present lengà la spasa, la qual ja havia treta, e descavalcant del cavall, plorant se langà als peus
28 de Natan dient: "Pare, la vostra liberalitat me ha mostrat que

yo us dege manifestar ab quanta cautela só vengut malvadament
 per pendre lo vostre spirit, del qual yo alguna rahó no havia,
 perquè u desig mostrar a vós mateix; mas graesch a Déu com, en
 aquell punt que major mester ho he hagut, me ha uberts los ulls
 del meu enteniment, los quals miserable enveja me havia
 29 tancats. E per ço com vós sou stat pus prompte a complaure-m',
 tant més me tinch per culpable a la penitència de la mia error:
 perquè preniu de mi aquella venjança que covinent sia al meu
 peccat".

30 Natan, fahent levar Mitridanes enpeus, tendrament
 plorant lo abrassà e'l besà dient-li: "Mon fill, la tua
 empresa, posat que tu la vulles appellar malvada, no ha mester
 demanar ne donar perdó, per ço com tu agò no feyes per oy que m'
 31 aguesses mas per fer-te tenir per millor de mi; perquè viu
 donchs de mi segur, e hages per cert que no viu altre hom en lo
 món al qual yo am més que a tu, havent sguard a la tua gran
 voluntat, la qual, no per ajustar diners mas per despendre los
 297ra 32 ajustats, se és / donada en fer agò. No hages vergonya donchs
 de haver-me volgut auciure per haver fama, ne cregues que yo
 me'n meravell: car los sobirans enparadós e los grans reys no
 han quaix altra art sinó auciure, no un hom axí com tu volies
 fer, mas infinits, e cremar e dirruir ciutats e viles e llurs
 regnes, tot per multiplicació de llur fama; perquè, si tu per
 fer-te pus famós volies auciure a mi sol, no és meravella ne
 feyes res de nou mas cosa molt usada".

33 Mitridanes no excusant lo seu malvat desig mas loant la
 honesta excusa que Natan havia trobada e rahonant ab ell,

5

pervengué a merevellar-se ultra mesura com en açò Natan se era
34 poscut dispondre en dar-li consell e ajuda; al qual Natan dix:
"Mitrídanés, yo no vull que tu del meu consell ne de la mia
disposició te meravells, per ço com yo, despuys que en lo meu
arbitre fui dispost de fer allò mateix que tu havies emprès de
fer, no fo algú qui may en casa mia albergàs que yo no-l
contentàs a mon parer de ço qui per ell era demanat: e donchs
vingueres-te-n tu a menys de la mia vida, vehent-la-t yo
35 demanar? E per ço que tu no fosses aquell sol qui sens la sua
demanda d'aquí-s sia partit, prestament delliberí de donar-
la-t, e per ço que tu la haguesses te doní aquell consell que
yo creye que / haguesses mester per haver la mia e no perdre
la tua; e per ço encara-t prech e-t dich que, si ella-t plau,
que la prengues tu mateix, car yo no scé com mils la pogués
36 despendre. Yo la he emprada ja LXXX anys en mos plaers e en mes
consolacions: e scé que, seguint lo cors de la natura, segons
que los altres hòmens fan generalment, ella-m pot devuymés poch
durar: per¹què yo crech que fos molt millor que ell te hagués
donada, axí com he totstemp los meus tresors donats e
despesos, e he pahor que, volent-la maga guardar, no-m sia
37 tolta contra ma voluntat. E de la natura me apar petit do donar
cent anys, quant menys donchs donar-ne VI o VIII que yo ych he
star. Pren-la donchs, si ella te agrada, yo te-n prech, per ço
com may, mentre he viscut, no he encara trobat qui la haja

197rb

14

desijada ne scé quant me·n trobaré, si tu ara no la prens qui
38 per tal rahó la deman[is]. E si aldemenys yo·n devia trobar
algun altre qui la volgués, ben iria; mas yo conech que, com
més yo la guardaré, tant serà de menor preu: e per ço, ans que
sdevinga pus vil, prin-la e servesca a tu e no a mi".

39 Mitrídanés, havent fortment vergonya d'açò que fet
havia, dix: "No plàcia a Déu que axí cara cosa com és la vostra
vida yo departís ne prenga de vós, ans la desijava axí com yo
7va poch abans feya la / mia; e no pens que yo diminuhís los teus
anys, ans encara hi aplicaria volentera dels meus, si podia".

40 Al qual Natan prestament dix: "E si tu podies, volries
tu axí aplicar e fer a mi envert tu ço que yo may envert altre
no he fet: ço és que prenguéis de les tues coses, qui may
d'altre no·n he preses?"

41 "Hoc" dix Mitrídanés.

42 "Ara donchs" dix Natan "fes tu axí com yo·t diré. Tu
romandràs, axí jove com te est, ací en la mia casa e hauràs nom
Natan, e yo iré-me·n e fer-me he [apellar] totstamps
Mitrídanés".

43 E lavors Mitrídanés respòs: "Si yo sabés axí bé obrar
com vós sabeu e haveu sabut, yo u pendria sens alguna
delliberació ço que vós me offeriu; mas per ço com me apar molt
cert que les mies obres serien diminució de la fama de Natan,
yo no entén a guastar a altri ço que no scé adobar a mi
mateix".

44 Aquests e molts d'altres plasents rahonaments foren
entre Natan e Mitrídanés. E com a Natan plagué, ensemps se·n

tornaren al seu palau, on Natan molts jorns après sobiranament honrà Mitrídanès, e ab son enginy e saber lo confortà en lo seu alt e gran prepòsit. E volent-se'n Mitrídanès tornar a casa sua ab la sua companya, havent-li Natan assau bé fet conèixer que may de liberalitat no-l poria avançar, lo licencià en la sua casa, on visqué ben obrant segons la forma de Natan.-

1 Micer Gentille¹ de Carcedei vench de Mòdena e trach de la
sopoltura una dona que amava, la qual avian sotarada en un
carner] e après parí un ffill; ensemps la tornà a son marit sens; /
fer-li alguna descortesia.

297vb 2 Merevellosa cosa aparech a totes que algú de la pròpria
sanch fos liberal: e verament affermaren que Natan havia
aquella del rey de Spanya e del abat de Quinní trespassada. Mas
après que una cosa e altra ne fo dita, guardant lo rey envert
Laureta, li mostrà que ell desijava que ella digués; per la
qual cosa Laureta prestament comensà:

3 - Gracioses dones, magnifiques e belles coses són
stades recomptades, e no-m par que alguna part haja restada a
nosaltres a dir, per la qual novellant puscam vagar, que (ja
totes [plenes] de la altesa de la magnificència que havem
recomptada) no sia dita, si donchs en los fets de amor no metem
mà, los quals en tota matèria presten habundantment còpia de
4 rahonar. E per ço axí per un com per altre la nostra edat nos
deu principalment induhir en mostrar-nos una magnificència qui

per un enàmorat fo feta, la qual, totes coses considerades, no us parrà per ventura menor que alguna de les demunt dites.

78ra 5 Fo ladonchs en Lombardia, en la nobla ciutat de Bolunya, un cavaller qui per virtut e per noblesa de sanch era molt honrat e presat, lo qual fo appellat micer Gentil Carcedei, lo qual stant jove, d'una gentil dona appellada Caterina, muller de un a qui deyen micer Nichola Càtcia, se enamorà; e perquè en mal punt de ses amors ab la dona era quaix desperat, per potestat se'n anà a Mòdena.

6 E no estant en aquell temps Nicolau a Bolunya, la dona se'n anà en una sua possessió força III milles luny de Bolunya; e stant ella prenyada, li sdevench que soptosament un fer accident la sobreprès, lo qual fon tal e de tanta força, que en ella empès tot seny de vida e per ço al juý de tots los metges 7 fo jutjada per morta; e per ço com los seus conjuncts parents deyen que d'ella havien sabut que encara de tant temps no era prenys, que la creatura pusqués ésser en punt de poder viure, e sens dar-li altre empatxament, après de gran plant en un sepulcre de una sglésia de la qual era vehí la meteren.

8 De la qual cosa prestament per un seu singular amich fo certificat micer Gentil, lo qual d'açò, posat que d'ella fos malcontent, sobiranament se dolgué e darrerament en si mateix dix: "Vet-ho, madona Catarina, tu est morta e yo may, mentre tu has viscut, de tu no he / poscut haver un sol sguard: per^Tquè, ^T ara com deffendre no't poràs, cové per cert que, axí morta com tu est, te do un sol besar".

9 E dit açò e stant ja nit, donada orde com la sua anada

fos amagada, muntat a cavall ab un sol familiar, sens aturar-se pervench allà on era stada sabollida la dona; e uberta la sepultura en aquella diligentment entrà, en posant-se a jaure al costat de la sua dona cara per cara s'i acostà, e, per una que'n volia, moltes voltes ab moltes làgrimes plorant la besà.

10 Mas segons que nosaltres [veem] l'apetit qui en algun termini no pot star content ans sempre més avant desija haver, specialment aquell dels'amants, e havent aquest en si mateix delliiberat de no star-hi pus, dix: "E per què no toch yo un poch aquests pits que tant he desijats veure e tocar, pus may veure ne tocar no·ls dech?"

11 Vensut d'aquest indegut appetit, li mes la mà al si: e tenint-la-y per algun spay, li parech alguna cosa sentir batre
12 al cor de aquesta. Lo qual, après que tota pahor hac lensada de si, sercant ab major sentiment, trobà aquesta certament no ésser morta, posat que per poch extimàs la sua vida: suaument com més pusqué, ajudant-li lo seu familiar, la trasch del moniment e, metent-la a cavall, secretament en casa sua la
298va aportà en Bolunya, en la qual era la sua / mara, qui valerosa e molt sàvia dona era.

13 La qual, après que del fill distinctament hach totes les coses sabudes, moguda de pietat quedament ab molt gran foch e ab alguns banys li recobrà la smarrida vida; la qual axí com revench, mes un gran sospir dient: "Oymè, ara sabés yo on so!"

14 A la qual la valent dona dix: "Conforte·t, ma filla que tu est en bon loch".

15 Aquesta, tornant bé en si mateixa e guardant entorn e

no coneixent on ella era e vehent-se devant micer Gentil, plena de meravella pregà la mara d'ell que li digués en quina manera allà era venguda: a la qual micer Gentil ordenadament comptà
 16 tot ço qui stat era. De què ella dolent-se, après aquelles gràcies li reté que mills pusqué, pregant-lo per aquella amor la qual ell li aportava, que en casa sua ella no reebés cosa qui fos menys que honor a ella e al seu marit e, com lo die fos vengut, a la sua pròpria casa la leixàs tornar.

17 A la qual micer Gentil respòs: "Madona, posat que'l meu desig sia stat en temps passat gran, no entén al present ne may pus d'aquí avant (pus Déu me ha aquesta gràcia atorgada, que de mort a vida vos he retornada, de què és stada ocasió [l'amor] que ça enrrera / vos he aportada) de tractar-vos ne ací ne en
 18 altra part sinó axí com a cara sor. Mas aquest meu beneffici qui en vós ha obrat anit mereix algun guardó; e per ço yo vull
 19 que vós no'm negueu una gràcia la qual yo us demanaré". Al qual la dona benignament respòs que era aparellada de fer ço que a ell plagués, sol que pusqués e honesta fos per ella; dix lavors micer Gentil: "Madona, vostre marit e quescuns de vostres parents e tots los bolunyesos han per cert que vós siau morta, per¹què alguna persona no és qui sper vostra resurrecció; e per
 20 ço yo vull de vós aquesta gràcia: que us plàcia sperar-vos tàcitament e amagada ab ma mara² fins a tant que yo de Mòdena sia tornat, qui serà tost. E la rahó per¹què yo agò vos deman és

2 ms. mana (en lloc de ma mara)

manera

per ço com yo entén de vós, en presència dels millors ciutedans d'aquesta terra, fer un car e molt solenne do al vostre marit".

21 E la dona, sentint ésser obligada al cavaller, vehent que aquella demanda era honesta, posat que molt desijàs de alegrar sos parents de la sua vista, se dispongué en fer ço que
22 micer Gentil li demanava; e axí sobre la sua fe lo y promès. E

9ra envides foren les paraules de la resposta / finides, ella se sentí ésser venguda al temps del parir: perquè tendrament ajudada de la mara de micer Gentil, no molt stant parí un fill mascle, la qual cosa en moltes dobles multiplicà la alegria de micer Gentil e de la dona. Per la qual cosa micer Gentil ordenà que les coses ³ qui a ella eren necessàries totes li fossen aparellades e que axí pròpriament com si fos sa muller fos servida; e encontinent a Mòdena ⁴ se'n tornà.

23 On après que hach finit lo temps del seu offici e divent-se'n tornar a Bolunya, ordenà que lo matí següent, que devia entrar en Bolunya, fes un gran e molt magnífich convit a molts cavallers e gentils homes de Bolunya, entre·ls quals fos Nicola Càtciat³enamich, marit de la dona; e arribat e descavalcat a casa e trobant la dona ab son fill pus bella e pus sana que may no era stada, ab incomparable alagria los seus convidants mes a taula, als quals féu de diverses viandes servir.

24 E stant ja a la fi del menjar, havent ell primer dit a
la dona ço que a fer entenia e ab ella ordenada la manera que
tenir devia, axí comensà a parlar: "Senyors, a mi recorda que
99rb alguna volta he entès a dir que / en Perusa ha una usança,
segons lo meu juý la pus bella que yo haja vista, la qual és
que, com algú vol sobira[na]lment honrar algun seu amich, ell lo
convida a casa sua e aquí li mostra aquella cosa o muller o
amiga o fillis o qualsevulla coses que més ama e ha pus cares,
affermant que, si ell podia, axí li mostraria lo seu cor; la
25 qual usança yo entén e vull observar en Bolunya. On, axí com
vosaltres ab vostre mercè haveu honrat lo meu convit, e yo
entén honrar a vosaltres mostrant-vos la pus cara cosa que yo
haja en lo món ne dege haver may. Mas abans que yo fassa agò,
vos prech me digau agò què us parrà d'un dubte lo qual yo us
26 entén a moure e és aquest: Una persona és la qual ha en casa,
un seu bo e molt leyal servidor, lo qual se enmalaltí greument;
e aquest tal, sens veure la fi del servidor malalt, lo fa
aportar enmig de la carrera, no curant-se més d'ell; on
sobrevench un, mogut de compassió del malalt, qui-l se'n porta
en casa e ab gran sollicitut a ses pròpies despeses lo torna
27 en sa pròpia sanitat. E volria yo ara saber si, tenint-lo e
usant de son servey, si al ⁵ primer senyor de bona equitat se
deu dolre ne clamar del segon, e si ell demanant-lo li deu
ésser tornat".

9va 28 E los gentils hòmens, / haguts entre ells variables
 rahonaments, tots en una sentència concorrent digueren a Nicola
 Càtcianamicho, per ço com bell e ornat parlador era, comensàs
 29 la resposta. Lo qual lohà molt primerament la usança dels
 parusienchs e dix, segons los altres, ensemps ésser en aquesta
 oppinó: que'l primer senyor neguna rahó havia ab lo servidor,
 pus que en semblant cas no solament abandonat mas gitat lo
 havia, e, pus que per benefici del segon era tornat a guarir,
 justament paria que'l servidor devia ésser seu, perquè, tenint-
 lo, algun anuig, alguna força ne alguna injúria no feya al
 primer; e los altres tots qui a la taula eren, on havia de
 valents hòmens, tots digueren ésser de la oppinió de què
 Nichola era stat.

30 E lo cavaller, content de tal resposta, en special que
 Nichola la hagués feta, affermà ell per semblant ésser
 d'aquella oppinió, e après dix: "Tems és devuymés que yo,
 segons la prometensa que feta vos he, vos honre"; e appellats
 dos de sos familiars, los tramès a la dona, la qual ell
 egrègiament havia feta arrear e vestir, trametent-li a dir que
 li plagués venir a fer alegres los gentils hòmens de la sua
 presència.

99vb 31 La / qual pres lo fill al braç, lo qual era molt bell
 infant, e acompanyada de dos notables scuders vench en la sala,
 e axí com plagué al cavaller après de un valent hom se'n anà a
 seure, dient-los: "Senyors, aquesta és aquella cosa que yo
 entén haver pus cara que alguna altra: per_{que} us plàcia guardar)
 32 si yo he rahó". E los gentils hòmens, honrant-la, la loaren

molt; e lo cavaller affermant que cara la devia haver, la començà a guardar e los altres per semblant, entre·ls quals ne havia molts qui hagueren dit qui era aquella, si per morta no la haguessen haguda. Mas sobre tots la reguardava Nicola, lo qual, partint-se·n un poch lo cavaller, axí com aquell qui cremava de saber qui ella era, no podent-se·n abstenir, demanà
33 si la dona era forestera o bolunyesa. E la dona, sentint-se demanar al marit, ab gran affany se retench de respondre; mas pur, per servir lo orde qui posat li era, callà. E per semblant un altre li demanà aquell infant si era son fill, e alguns altres per semblant si era muller de micer Gentil o si era parenta sua; als quals neguna resposta féu.

34 Mas sobrevingut micer Gentil, li digueren alguns de sos convidants: "Mossènyer, sobiranament nos par bella cosa /
00ra aquesta vostra dona, mas d'altra par ⁶ nos par ésser muda".

35 "Senyors" dix micer Gentil "si ella fins ací no ha parlat no és poch argument de la sua virtut".

36 "Donchs, diets-nos vós qui ella és".

37 Dix lo cavaller: "Açò faré yo volentera, sol que vosaltres me prometau que, per cosa que yo diga, algú no·s dege moure del seu loch fins a tant que yo haja la mia novella finida".

38 Al qual havent-lo-y promès cascú e essent ja les taules levades, e micer Gentil sient al costat de la dona, dix:

"Senyors, aquesta dona és aquell leyal e feel servidor del qual
yo poch abans vos fiu la demanda; la qual dels seus és stada
tenguda per poch cara e axí com a vil e no com a útil en lo mig
del camí és stada gitada, e per mi recullida e ab la mia
sollicitut e obra de les mans de la mort la traguí: e a Déu e a
la mia affecció pot graham com de cors spaventable la he
39 restituïda en cors plasent e sobiranament agradable. Mas per ço
que vosaltres pus agradablament e apertament entenau com açò me
40 és vengut, breument vos ne informaré". E comensant del seu
enamorament e de açò qui avengut li era fins en aquella /
300rb hora, distinctament recità ab gran meravella dels scoltants.
"Per les quals coses," dix "senyors, si mudada no haveu
sentència de poch ençà, e specialment Nicola, aquesta dona
degudament deu ésser mia, e algú ab degut títol no la-m pot
demanar".

41 A les quals paraules neguns de aquests respongueren,
ans tots scoltaven ço que més avant devia dir. Mas Nicola e los
altres qui y eren, e specialment la dona, de compassió
lagremejaven; e micer Gentil, levant-se enpeus, pres en sos
42 braços lo petit infant e dix: "Leva sus, compare, car yo no-t
vull donar ta muller, la qual tu e los teus e seus parents
haveu lengada, mas yo-t vull donar aquesta dona comara mia ab
aquest seu fill, lo qual yo so cert que és stat engendrat de
tu, lo qual yo he tengut al babtisme e-l he fet anomenar
43 Gentil. E prech-te que, gens perquè ella ha stat en casa mia
tres mesos, ella no-t sia menys cara; car yo-t jur per aquell
Déu qui de ella me féu enamorar per ço que la mia amor fos, axí

7

com és stada, occasió de la sua salut, ella és ma comara e ab
tu pus honestament no haguera poscut star, que ha ab la mia
44 mara en la mia casa". E dit açò se girà a la dona e dix:

Ova "Madona, devuymés de tota promesa / que m'hajau feta vos
absolch, e solta e quítia vos lex a Nicola"; e remesa la dona,
l'infant mes en los braços de Nichola, se'n tornà a seure.

45 Nichola desijosament reebé la sua dona e lo fill, tant
més alegre quant més era l'un de sperança, e com millor sabé e
pusqué regracià lo cavaller; e los altres, qui tots de
46 compassió lagremejaven, e d'açò molt lo loaren quescú d'ells. E
la dona ab meravellosa festa fo reebuda en casa sua e quaix
resuscitada ab gran meravella fo totstemp guardada per los
bolunyesos; e micer Gentil totstemp visqué amich de micer
Nicola e de tots los seus.

47 E què donchs, valeroses dones, extimareu millor: o
l'aver donat un rey lo ceptre e la corona, o l'abat sens cost
algú haver fet reconciliar un malfaytor al Papa, o un vell
haver posada la sua vida al coltell del enamich? són alguns de
48 aquests de agualar al fet de micer Gentil? Lo qual jove e
ardent era e ab just títol li paria haver ço que los altres
havien lansat e ell per la sua bona fortuna havia recullit, e
no solament temprà lo seu foch, ans liberalment allò que ell
solia ab tot lo seu pensament desijar de sercat de robar e
havent-ho restituït liberalment. / Per cert alguna de les

00vb

7 potser: que ella

8 cal entendre: restituit
hy. restituit

altres ja dites no'm par semblant ne de tant gran virtut.-

1 Madona Dianora demanà a micer Amsaldo que fes en lo mes de jener un gardí bel e florit, semblant que són en lo mes de maig, e ell féu-ho ab ajuda de un nigromàntich: e lo marit, vehent asò, consentí que ab sa muller se jagués, e micer Amsaldo, vehent la liberalitat del marit, li soltà la promesa, e lo nigromàntich, vehent la liberalitat de cascuns, soltà la sua.

2 Per cascuna de la alegra bergada era estat muntat micer Gentil ab sobirana lahor fins al cel, quant lo rey comandà a Emília que seguís; la qual baudosament¹ quaix desijosa de dir comensà:

3 - Valeroses dones, algú ab rahó no pot dir que micer Gentil no haja magníficament obrat, mas la valor, qui may no posa en voler més recomptar, no serà pererosa en mostrar ço que yo en una mia novella entén a manifestar.

4 Frigoli és un pahís qui, posat que sia molt muntanyós e molt fret, és molt delitós de molts flums e de clares fontanes, en lo qual ha una villa appellada Húdina, en la qual fo / una

301ra

1 ms. bandosament

bella e nobla dona appellada madona Dionora, muller d'un gran e
 molt rich hom appellat Gilberto, hom molt plasent e de bon
 ayre. E meresqué aquesta dona per la sua valor ésser amada
 sobiranament de un gran e molt noble baró d'aquell pahís, lo
 qual havia nom micer Amsaldo ² Grandese, hom de gran afer e per
 5 armes e per cortesia conegut per tota aquella terra. Lo qual,
 ferventment amant e totes coses fahent per ella qui per una
 dona fer se acostumen, e per ésser amat de ella, continuament
 ab ses ambaixades la feya sollicitar. E attenent que a la dona
 era molt greu la sollicitut del cavaller, e vehent que per
 negar ella totes les coses qui per ell li eren demanades, gens
 per açò de amar ne de sollicitar-la no romania, la qual ab una
 nova demanda e al seu judici impossible, per tolre-l-se demunt,
 a una fembra qui de part d'ell moltes voltes venia dix un die
 6 axí: "Bona dona, tu-m has moltes voltes affermat que micer
 Amsaldo ama a mi sobre totes les coses del món e de sa part me
 has molts e innumerables e molt meravellosos ³ dons proferts
 diverses voltes; los quals vull que romanguen a ell, per ço com
 301rb en amar-lo ne en complaure-l may no-m acordaria, / si per una
 sola rahó no [és]: ço és, que yo pusca esse certa que ell tant
 com tu dius me amàs; e si u feya, sens falla yo-m acordaria de
 amar a ell e a fer ço que ell volgués; e si d'açò ell me volia
 fer segura en la manera que yo diria, yo seria totstemps presta

2 ms. Cunsaldo (error esmenat en tots els casos)

3 cal entendre: ésser

a tot son comandament".

7 A les quals paraules dix la dona: "Madona, e què és ço que vós voleu demanar e desijau que fassa?"

8 Dix la dona: "Ço que yo desig és que yo volria que en lo mes de janer primervinent hagués en aquesta terra un jardí fornit de herbes e de flors e de verdejants arbres fornits de fruyts e de flors, no en altra manera sinó axí com seria en lo mes de maig; la qual cosa si ell no fa, ne tu ne altra persona pus me trameta: car, si u fa, axí com fins ací e a mon marit e a tots los altres amichs meus ho he tengut amagat, axí dolent-me d'ell me estudiaré de levar-lo-m demunt".

9 E dit açò e la missatgera recitant-ho al cavaller e lo cavaller hoyda la demanda e la proferta de la sua dona, posat que greu cosa e impossible li paragués e coneixent que per alguna altra cosa açò no era stat dit sinó per tolre-l de la sua sperança, pur en si mateix pensà de voler-ho temptar, posat
301va que fer no-s pusqués, e en moltes parts / del món tramès sercant si en açò algú pusqués trobar qui ajuda e consell li donàs: en tant que li-n avench hu entre mans lo qual li offerí que, si ben salariat era, ab art de nigromància li offeria de
10 fer-ho. Ab lo qual micer Amsaldo per molt gran quantitat de moneda convengut ab ell, alegrament sperà lo temps qui per la dona li era stat posat; lo qual vengut, fahent molt grans frets e tota la terra plena de neus e de glaç, lo valent hom en un prat assau vehí de la ciutat ab ses arts féu, en la nit la qual lo die de les kalendes de janer seguia, que al matí següent aparech, segons que aquells qui u veren testimoniajaven, un

dels pus bells jardins qui may per algú fos stat vist, ab erbes
 11 e ab flors e ab fruyts de totes maneres. Lo qual com micer
 Amsaldo hach vist, molt alegre, fahent-li cullir dels pus bells
 fruyts e de les pus belles flors qui y fossen⁴, amagadament⁵
 les fer⁵ presentar a la sua dona e ella convidà⁶ a veure lo
 jardí qui per ella era stat demanat, per ço que per aquell lo
 pusqués amar e recordar-se de la promesa qui per ella li era
 stada feta e sanament fermada: com a leyal cavaller havia
 procurat de servir-ho.

12 E la dona, vistes les flors e los fruyts (e ja que per
 301vb molts d'altres del meravellós jardí havia / hoyt parlar), se
 comensà a penedir de la sua promesa, mas ab tot lo seu
 penediment, axí com a desijosa de veure coses noves, ab moltes
 altres dones de la ciutat anà al jardí per veure aquell; e no
 sens meravella loant-lo molt ensemps ab les altres, molt pus
 dolenta que alguna altra fembra se'n tornà a casa pensant en ço
 13 en què per aquell fo obligada. E fo tal la dolor que, no
 podent-la amagar dintre, covench que, defora havent-ne
 conexença, lo marit sabés la ocasió: la qual per vergonya
 tench molt amagada, e darrerament, constreta, ordenadament li
 manifestà tot ço qui era stat.

14 Gilbert primerament oynt açò se torbà fort, e despuys,
 considerada la pura intenció de la dona, ab millor consell li

4 ms. fessen

5 cal entendre: fé o féu

6 ms. convidada

dix: "Dianora, açò no és acte de sàvia ne de honesta dona de
scoltar alguna ambaixada de semblants coses ne de pactar ab
algunes condicions la sua castedat, car les paraules ab les
orelles del cor han major força que molts no extimen, e quaix
15 totes coses són possibles als amants. Mal fist donchs de
scoltar; mas per ço que yo conegue la puritat de la tua ànima,
per sobre-t los ligams de la promesa, te consintré tal cosa que
força alguna altra persona no faria, induhint-me en açò la
02ra pahor / del nigromàntich, al qual força micer Amsaldo, si
16 tu'l burlaves, te faria fer dolenta. E per ço vull que vages a
ell e, si per alguna manera pots fer, que, salvada la tua
honestat, tu sies d'aquesta promesa soltada; e llà on en altra
manera no u pusquesses fer, per aquesta volta lo cors mas no la
ànima li consentes".

17 E la dona, oynt lo marit, plorant negava que tal gràcia
no volia d'ell. E Gilbert, oynt-ho negar a la dona, molt li
pleye: perquè, vinent lo matí següent, abans de l'alba, sens
molt arrear-se, ab dos seus familiars devant e ab una cambrera
apréns anà la dona a casa de micer Amsaldo.

18 Lo qual, oynt que la sua dona fo venguda a ell,
fortment fo meravellat; e levant-se féu cridar lo seu
nigromàntich dient-li: "Yo vull que tu veges quant de bé me ha
fet la tua art conquistar"; e anant-li al encontra, sens seguir
algun desordenat apetit, ab gran reverència honestament la
reebé, e ensemps en una cambra pres d'un gran foch se'n anaren
19 tots; e fahent-la posar a seure, dix: "Madona, yo us prech que,
si la longa amor la qual yo us he aportada mereix algun guardó,

02rb que no us sia anuig de dir-me la ocasió que semblant hora vos ha / feta venir ací e ab aytal companyia".

20 Al qual la dona vergonyosa e quaix ab les làgrimes als ulls respòs: "Mossènyer, ne amor que yo us aport ne promesa feta me mena ací mas lo comandament de mon marit, lo qual, havent sguard a la vostra desordenada amor més que per la sua ne mia honor, me ha feta venir; e per comendament seu so disposta per aquesta volta a tot vostre plaer".

21 Micer Amsaldo, si primerament fo meravellat, oynt la dona molt més se meravellà de la liberalitat de Gilberto, e mogut de compassió comensà a cambiar la sua desordenada
22 voluntat e dix: "Madona, nunca plàcia a Déu que yo sia guastador de la honor de aquell qui ha compassió de la mia amor; per¹què lo star d'ací serà tant com a vós plaurà e no en altra manera sinó axí com si éreu una mia sor, e com a vós serà plasent soltament podeu partir d'ací, car verament vós ne l vostre marit, de tanta cortesia com és stada la sua, no sereu perjudicats per mi, ans aquelles gràcies li reteu de ma part qui covinents sies a tal servey com és stat lo seu, offerint-me a ell per lo temps sdevenidor per frare e per servidor".

23 E la dona, oynt aquestes paraules pus alegre que may no fo, dix: "Alguna cosa no-m poch may fer creure, havent sguard a les vostres custumes, que alre me / degué seguir de la mia venguda sinó ço que yo veig que vós ne feu; de què vos seré tots[temps] obligada". E ab molt bones paraules pres son comiat
302va e honorablament se'n tornà a Gilberto, al qual recomptà tot ço qui avengut li era: e entre ells en molt streta e leyal amistat / te

conjunyí.

24 Lo nigromàntich, al qual micer Amsaldo havia promès premiar, vista la libertat de Gilberto envert micer Amsaldo e aquella de micer Amsaldo envert la dona, dix: "Ja Déu no vulla que, pus yo he vist Gilberto liberal de la sua honor e a vós de la vostra amor, que yo per semblant no sia liberal de la mia remuneració: e per ço, coneixent açò star bé a vós, entén e vull ésser vostre".

25 E lo cavaller, envergonyint-se, se sforçà de fer-li pendre en tot o en part ço que promès li havia; mas après que en va se fo fadigat, lo nigromàntich après del terç diè levat lo seu jardí, lo comanà a Déu.

26 E què direm ací, amoroses dones? /acomparem la dona /A
quaix morta e la repetida amor e la passada speranza de micer Gentil en aquesta liberalitat de micer Amsaldo, qui pus ferventment e quaix encès de major speranza que may no era stat la amava encara, e tenint en les sues mans la cosa que tant havia seguida? Cert bé-m par folla cosa que aquella liberalitat se pusca acompanyar en aquesta.-

1 Lo rey Carles, en estat molt veylla s'enamorà de una donze¹lla; e
 puys, avent vergoya de son foll pensament, maridà ella e una
 sua germana.

302vb 2 Qui poria plenament comptar los variables rahonaments
 qui eren entre les dones, dient entre ellas qual de major
 liberalitat havia usat, o Gilbert o micer Amsaldo¹ o lo
 pigromàntich, dels fets de madona Dionora? Massa seria larch.
 Mas après que lo rey un poch de disputa hach consentida,
 guardant envert Phiameta, li comandà que novellant les tragués
 de qüestió; la qual sens algun anuig comensà:

3 - Resplendents senyores, yo fui totstemps de opinió
 que en una bergada semblant de la nostra no's degué¹s [stretament] axí
 rahonar, que la inprimia de la intenció de les coses dites
 entre nosaltres [fos] matèria de disputar: la qual cosa mils se
 4 convé entre ls estudiants que entre nosaltres. E per go yo, qui
 en enteniment havia alguna cosa duptosa, vehent-me per les
 demunt dites a la mescla e en contrast, aquelles lexaré star
 dient-ne una, no micha de hom de poch afer mas de un valerós

Gra rey, qui honorosament obrà no mancant en res / en la sua honor.

5 Quescú de vosaltres pot haver hoyt dir moltes voltes com lo rey Karlo, stant molt vell, féu moltes magnifiques empreses, e puys per la gloriosa victòria haguda del rey Manfrè foren gitats de Florença los gibillins e y foren tornats los güellibfos. Per la qual cosa un cavaller, appellat micer Neri de Hoberti, ab tota la sua companya e ab molts diners no-s
6 volch metre sinó sota los braços del rey Karlo. E per ésser en loch solitari e aquí finir la sua vida, se'n anà a Castellamar di Stúbia; on quax un tret de ballesta luny féu la sua habitació entre olivers e noguers e castanyers, dels quals aquella encontrada és habundosa: e aquí comprà una habitació, sobre la qual féu un bell casament e al costat de aquell un delitable jardí, en lo mig del qual, a la nostra usança, no havent d'aygo alguna còpia, féu un bell viver molt clar e aquell de molt peix recomplí leugerament, e en alguna altra cosa tant no entenia com en fer cascun die pus bell lo jardí.

7 E sdevench-se que lo rey Karlo, en lo temps del stiu fahent gran calt, per reposar-se alguns dies se'n anà a Castellamar, on hoy la fama del jardí de micer Neri, lo qual d/sijà veure. E sabent de qui era, pensà que, per ço com lo
303rb cavaller era de part contrària d'ell, que pus famili/arment se hagués ab ell: e tramès-li a dir que ell ab alguns seus familiars quedament la següent nit ab ell volia anar sopar al
8 seu jardí. La qual cosa a micer Neri fo molt cara, e magníficament havent-ho apparellat e ab la sua companya ordenat

go que fer devia, e com pus alegrement poch e sabé lo rey reebé
9 en lo seu jardí. Lo qual, après que tot lo jardí e la casa de
micer Neri hach vista e aquella molt loada, stant les taules
meses entorn del viver, en una d'aquelles se mes a seure, e al
comte Guido de Montfort, qui lo un dels seus companys era,
comandà que en la una part d'ell sigués e micer Neri de
l'altra, e los altres tres qui ab ell eren comandà que
10 servissen. E segons lo orde posat per micer Neri, les viandes
hi foren delicades, e los vins òbtims e molt precioses^{2 /}, e lo
orde bell e molt loat per lo rey, e sens algun brogit ne anuig,
la qual cosa lo rey loà molt.

11 E menjant ells axí alegrement e del loch solitari
rahonant, entraren en lo jardí dues donzelles de edat força de
XIIII anys, la una e l'altra rosses com un fil d'or, ab sos
cabells tots analats, sobre·ls quals portaven una garlandeta
leugera de prohenga, la cara de les quals paria millor d'un
angelet que de alguna altra creatura; llurs vestiments foren de
li molt prim e blanch com una neu ensús llurs carns, los quals
303va de la sentura ensús / eren molt strets e d'aquí avall amples
12 e molt largues a guisa d'un papelló o d'un gamphanó. E a peu
aquella qui devant venia portava sus les spatles un parell de
còps de filats, los quals ab la sinestra mà tenia, e ab la
dreta tenia un bastó lonch; e l'altra qui venia après portava
sobre la spatla sinestra una payella e sota aquell bras un

fexet de lenya e en la mà uns fogons, e en l'altra mà un cetril d'oli e una falla encesa.

13 E les donzella[s], vinent devant lo rey honestament e molt vergonyosa, feren reverència al rey, e après se·n anaren llà on era lo viver e en aquell se·n entraren; on aquella qui la payella havia portada, posant-la baix e per semblant 17 18
altres coses, pres lo bastó que l'altra portava e ensemps en lo viver de l'ayga se meteren, la qual a elles bastava fins als
14 pits. E un dels familiars de micer Neri encès lo foch e, posada la payella sobre los fogons, hi mes del oli e comensà sperar
15 que les donzelles hi metessen del peix. De les quals la una furgant en aquella part on sabia que·ls peixs se amagaven e l'altra parants los cóps, ab molt gran plaer del rey qui açò attentament guardava, en poch spay prengueren peix assats; e lançant-ne al familià, qui quaix algú en la payella no·n metia/
segons / era stat administrat, e prenent del pus bell e
lengant-lo sus la taula devant lo rey e lo comte Guido e lo
16 pare, e aquèn en la manera demunt dita saltaven per la taula: de què lo rey havia merevellós plaer, e per semblant dels pescadors del peix e les donzelles qui cortesament los lengaven. E en semblant manera per algun spay burlaren, tant que lo familiar hach cuyt aquell que dat li hagueren; lo qual après per un fo tramès devant lo rey segons micer Neri havia ordenat.

17 Les donzelles, vehent lo peix cuyt e havent assats pescat e stant afferrats los blanchs e prims vestiments sobre llurs precioses carns, se isqueren del viver; e cascuna d'elles

prenent les coses qui per ella eren stades portades e aquelles represes, passant devant lo rey, vergonyosament se'n tornaren.

18 Lo rey e lo comte e los altres qui ab lo rey eren venguts, qui lavors servien, havent molt aquestes donzelles mirades e molt en si mateixs loades, les havien per sobiranament belles e ben fetes, e ultra açò per plasents e ben acostumades; mas sobre tots havien inextimablament plagut al rey, lo qual axí altament havia ⁷considerades totes les parts de llur cors, exint elles de ^{7on}

19 l'aygo, que qui ladonchs l'agués punyit no·u haguera sentit. E
304ra puy en / elles repensant, sens saber qui fossen, se senti al cor un ferventissimo desig d'elles, per lo qual assau bé conech que ell tornava enamorat si no se'n gardava, sens que no sabia ell mateix quala d'elles era aquella qui més li pleya, axí eren semblants de totes coses la una e l'altra.

20 Mas après que sobre aquest pensament hach stat, girant-se a micer Neri, li demanà qui eren les dues donzelles; al qual micer Neri respòs: "Senyor, aquestes són mes filles, nades ensemps d'un mateix part, de les quals la una ha nom Ginebre la bella e l'altra Ysolda la bronda". Al qual lo rey les loà molt, confortant-lo que Déu seria en llur ajuda al maridar.

21 E en açò, alguna cosa pus no restava al sopar sinó la fruyta, per la qual a donar vingueren les dues donzelles, ensemps vestides de dues aljubes de sendat vert molt bell, ab dos plats d'argent molt bells en les mans plens de variables fruytes, segons que·l temps requeria, e aquella devant lo rey
22 posaren sobre la taula. E fet açò, tirants-se un poch atrás comensaren a cantar un so les paraules del qual foren:

Atressi·m pren com l'orifany,
 qui quant xay no·s pot levar
 tro li altruy, ab lur / cridar,³
 de llur vots lo leven sus.⁴

E après longament ab tanta dolçor hagueren cantat,
 plagué al rey tant, que li paria que tota la melodia de tots
 los animals del món fos en llur gorga venguda a cantar; e
 aquella dita, agenollan⁷-se, reverentment demanaren comiat al
 rey, lo qual, encara que de llur partida se anujàs, pur en
 23 vista alegrement lo los donà. Fornida adonchs la sena, lo rey
 ab sos companyons muntat a cavall, lexant micer Neri, rahonant
 de una cosa e d'altra se·n tornaren al palau reyal.

24 On, tenint lo rey la sua affecció amagada, per grans
 affers que li sobrevinguessen no podia exublidar la bellesa e
 la plasenteria de Ginebre la bella, per amor de la qual la
 germana per semblant encara amava tant e tant fort que en alre
 may no pensava: e demostrant altra ocasió, a micer Neri tenia
 una streta amistat, per la qual assau sovent visitava lo seu
 25 plasent jardí per veure la sua bella Ginebre. E ja pus avant
 sofferir no podia la amor, no sabent altra manera veure en lo
 pensament en què era caygut sinó voler veure abdues les
 donzelles e tolre al pare tota la sua amor: e tota la sua
 intenció manifestà al comte Guido.

26 Lo qual, per go com valent hom era, li dix: "Senyor, /

3 ms. luy|triar
 ms.

4 (ms. se
 ms.)

04va yo he gran meravella de ço que vós me diets, e tant la·n he
 major que un altre no hauria, com me apar que de la vostra
 infantesa ençà he coneguts vostres costums millor que algun
 27 altre. E no·m par que jamay en la vostra joventut, en la qual
 Amor pus leugerament devia ficar los seus turments, haja^u
 coneguda tal passió: e [que] ara sentint-vos ja vengut a la
 vellesa, hajau un nou e⁵ axí strany | que vós ameu per amors
 28 una tal donzella, quaix una miracle me apar. E si a mi se
 pertangués, yo scé bé ço que us en deuria dir, havent reguard
 que vós sou encara ab les armes adós del regne novament
 conquistat, entre nació no coneguda, plena de engan e de
 trahició, e tot⁶ occupat de molt gran sollicitut e de alt
 afer: e sens que encara no us sou posat a seure, entre tantes
 29 coses hajau fet loch a lahusangera amor! Açò no és acte de rey
 de gran gosar ans d'un hom d'un magnífich ardiment e jove. E
 ultra açò, una cosa qui és molt pijor dita, si és que haveu
 delliberat de voler tolre les dues filles al pobre cavaller lo
 qual en casa sua més avant de son poder vos ha honrat, e per
 mes honrar-vos aquelles quaix nues vos ha mostrades,
 304vb certificant-vos | és la fe / que ell ha en vós, mostrant-vos | quant
 que ell fermament creya que vós fósseu un rey e no un lop
 30 rabat. Ara aquí seria axí tost cayguda la memòria [d]le la
 violència qui fo feta a les dones de Manfredi, qui havien
 uberta la entrada en aquest regne? qual trahiment fo pus digne |

7

d'eterno suplicio, com seria aquest que vós, en aquell qui us honra en ço del seu, e en la sua speranga e en lo seu bé e en la sua consolació haveu voler de fer? Què's diria de vós si vós
 31. ho fèyeu? Vós força extimau que sufficient excusa sia de dir que u haveu fet perquè era gibilli e vós güelfo. E és aquesta la justícia dels reys, que aquells qui en llurs braços
 32. retornen, quisqui sien, que en tal guisa sien tractats? Jo vull que us record, en rey, que molt gran glòria és haver vensut Manfredi e desconfit Corradino, mas major és vendre si mateix; ⁴perquè vós, qui haveu a corregir los altres, venceu a vós ⁷mateix e refrenau-vos, e no vullau que, axí com ab semblant enginy haveu gloriosament conquistat, ab semblant vullau guastar".

33. E dit agò, aquestes paraules punyiren la ànima del rey e tant més lo affligiren quant / més les conexia per veres; ^{305ra}perquè, après d'un gran sospir, dix: "Comte, per cert tot altre ⁷enamich, qualsevulla que sia, és mester que sia ben dextre e ⁸sper ^Bguerrer per vendre lo seu mateix apetit; mas posat que la fama sia gran e la força necessària, si m han les vostres paraules tant speronejat, que cové que, abans que molts jorns passen, yo us fassa per obra veure que, axí com yo scé vendre altre, axí per semblant scé mi mateix".

34. E pochs dies après de aquestes paraules lo rey se'n tornà en Nàpols per tolre a ssi mateix matèria de obrar

9

vilment alguna cosa: e axí per premiar lo cavaller de la honor
 que d'ell havia reebuda, posat que dura cosa li fos fer altre
 posseïdor de ço que ell sobiranament desijava per si, no-res-
 menys se dispongué de voler maridar les dues donzelles, e no
 35 com a filles de micer Neri mas com a sues. E ab plaer de micer
 Neri, sens alguna triga magníficament dotà Ginebre la bella e
 la donà a micer Manfrè de Palsi e Ysolda la bronda a micer
 Guillem de la Magna, quescú d'ells cavallers e grans barons e
 en aquella terra sobiranament amats; e quescú d'ells collocat
 305rb ab inextimables dons / en Pulla se'n / anà. E ab contínua
 fadiga tant més en si trencà lo seu fer apetit, que, trencades
 e rotes les sues cadenes, per tant com havia a viure romàs
 delliure de tal passió.

36 E seran-ne força alguns de aquells qui diran que pocha
 cosa és a un rey haver maridades dues donzelles, la qual cosa
 los atorgaré; mas grandíssima cosa és de dir que un rey
 enamorat haja fet açò e que, sens pendre o haver pres de la sua
 amor fruyt o flor o fulla, la haja abandonada. E axí donchs lo
 magnífich rey obrant, les amades dues donzelles ab grans lahors
 honrà e si mateix vencé de la dampnada opinió que havia
 empresa.-

1 Lo rey En Pere d'Aragó, sentint la fervent amor de Lica, qui
per amor de ell era enmalaltida, la confortà e, après fou
guarida, la maridà ab un bel jove: e ell besant-la, totstemps
après se apellà son cavalier.

2 Venguda era Phiameta a la fi de la sua novella, per la
qual era stada molt loada la magnificència del rey Karlo (posat
que algunes, qui aquí eren / gibillines, no·l volguessen /
305va loar), com Pampinea hach per lo rey lo comandament e comensà:

3 - Neguna sàvia persona, redubtables dones, seria qui no
digués ço que vosaltres diets del bon rey Karlo, sinó aquestes
qui li volen mal per altre; mas per ço qui a mi va per lo
enteniment, una cosa no menys de loar que aquesta fo feta per
un seu adversari en una nostra giovaneta florentina, la qual me
plau de recomptar.

4 En lo temps que·ls francesos foren gitats de Sicília,
era en Palerm un nostre florentí specier appellat Bernat
Pusini, molt rich hom, lo qual d'una sua dona sens pus havia
5 una filla molt bella e ja de edat de maridar. E stant lo rey
En Pere d'Aragó senyor de la ylla de Sicília, se feya en Palerm
meravellosa festa ab los barons del rey e de la ylla; en la
qual festa, fahent lo rey alguns fets d'armes a la cathalana,

se sdevench que la filla de Bernat, lo nom de la qual era Lisa, d'una finestra on stava ab altres dones, vehent-li córrer un cavall, li plagué tant, que una volta e altra reguardant-lo meravellosament d'ell se enamorà.

6 E cessada la festa e stant en casa del pare, en neguna cosa podia pensar sinó en aquesta sua excellent e alta amor; e
105vb go qui més la offenia era lo coneximent de la sua magnífica condició, la qual / alguna speranza no li lexava pendre de
alegra fi: mas gens per go de amar lo rey no's volia retraure, e per pahor de major anuig no havia ardiment de manifestar la
7 celada amor. De la qual cosa jamés lo rey no's apersebé ne's curava: de què ella ultra go que se'n podia extimar portava
8 intollerabla dolor. Per la qual cosa se sdevench que, crexent en ella contínua amor e una malancolia sobre altra ajustant, la bella donzella, pus no podent-ho sofferir, se enmalaltí, e evidentment d'un jorn en altre axí's fonia com lo sol fa a la
9 neu. E lo pare e la mara, dolorosos d'aquest accident, ab continuus comforts e ab metges e ab medicines en go que podien li ajudaven; mas gens per go ella com a desesperada havia elegit de no voler pus viure.

10 E sdevench-se que, offerint la mara tots sos plaers, li vench en enteniment que, abans que morir degué, fes sentir al rey la sua amor e lo seu prepòsit; e per go pregà lo pare que un jorn qui a ell fos placent li degué fer venir Minúsio
11 d'Areso. Era en aquell temps Minúsio d'Areso un fi e molt abte cantador e sonador e aquell qui per lo rey en Pere era molt
306ra volentera vist e hoyt, lo qual avisà que la filla / lo

volgués per hojr-lo un poch sonar e cantar: per|què fahent-lo-y |
 dir, ell, qui molt placent hom era, encontinent vench a ella, e
 après que algun poch ab una sua viola dolçament sonà alguna
 stampida, e puys cantà algunes cançons, les quals a la amor de
 la donzella eren foch e flama e, llà on ell la creya aconsolar,
 la turmentava.

12 On après la donzella li dix que a ell sol ab licència
 del pare volia dir algunes quantes paraules; per|què quescú |
 partint-se-n, ella li dix: "Minússio, yo he elegits tres per
 molt feels guardadors d'un meu secret, crehent fermament que tu
 go que yo-t diré a alguna persona, sinó a aquella que yo-t
 diré, no manifestaràs jamay, e après que-t prech e-t deman en
 gràcia que de go qui per tu serà possible de fer me degues
 13 ajudar. Sàpies certament, Minúcio meu, que lo jorn que nòstron
 senyor lo rey féu la gran festa, yo-l viu en tant fort punt,
 que de la sua amor me so axí fortment encesa de un foch ardent
 qui tant fort en la ànima me és intrat, que-m ha aportada en lo
 punt que tu-m veus; e conexent yo quin mal és la amor qui per
 un rey se cové sofferir e no podent-lo-n traure, me diminuesch
 e per menor dolor he elegit de voler morir; e / axí u faré.

14 és la veritat ^{306rb} que yo ferament me-n anara desconsolada, si
 primerament ell no u sabés: e no sabent per qui tan bé aquesta
 mia disposició li pusqués fer sentir com per tu, a tu la vull
 cometre e prech-te que no refús de fer-ho; e com fet ho hauràs,
 prech-te m'o fasses a saber, per go que pus aconsolada me-n
 fasses e-m desembolums d'aquesta pena"; e dit agò plorant se
 callà.

15 E hoyt agò, Minúcio molt fo meravellat del gran gosar e
amor de aquesta e del seu fer preposít; desijant dar ¹ remey a
la sua pena, li occorrech soptosament en lo seu enteniment com 70
16 la podia servir e dix: "Lisa, yo-t oblich la mia fe, de la qual
viu segura que may enganada no te'n trobaràs; e après lohant-te
de axí alta empresa, com te has mesa en lo enteniment de axí
magnífich senyor, te offir la mia ajuda, prometent-te obrar en
tos fets ans que pas lo terç jorn tant, que-t crech aportar
novelles qui sobiranament te seran cares; e per no perdre
17 temps, vull anar encontinent a comensar aquells". E Lisa, d'agò
tornant-lo pregar de cap, e li promès de confortar-se e-l
licencià.

18 E Minúcio, partint-se de Lisa, encontinent trobà un
306va gran son amich de Sena, molt / gran trobador en la gaya
sciència, e ab grans prechs lo amonestà que li fes una cançó.

23 La qual cançó Minúcio prestament entonà d'un so suau e
piadós segons la matèria de què-l requeria, e al terç die se'n
anà a cort, stant encara lo rey en Pere a menjar; al qual fo
24 dit que cantàs alguna cosa ab la sua viula; ab la qual començà
a cantar e sonar axí dolçament aquest so, que tots quants eren
en la reyal sala staven en manera que parien hòmens ahombrats,
axí staven quets e sospes ⁷ per scoltar, e lo rey poch menys 70
25 que-ls altres. E havent Minúcio lo seu cant acabat, lo rey li
demanà d'on tal cançó havia haguda, que may pus cantar no havia

hoÿda.

26 "Senyor," dix Minúcio "no ha encara tres jorns que les paraules e lo so és stat tot fet".

27 E lo rey desijós de saber-ho, levades les taules, lo féu entrar en la cambra, on Minúcio ordenadament tot go que per la donzella li era stat dit li comptà; de què lo rey féu gran festa e solag e, loant molt la donzella, dix que de semblant donzella devia hom haver compassió: per^Tquè·l pregava que de sa part anàs a la donzella e la confortàs e li digués que sens alguna falla lo die matex / poch abans del vespre ell la vindria visitar.

28 Minúcio, sobiranament alegre de portar axí plasent novella a la donzella, sens aturar-se ab la sua viula se·n anà a casa sua; e ab ella sola parlant, to go qui era stat li 30 recomptà e après la cançó cantà ab la sua viula. De la qual cosa la donzella fo tant alegre e tant contenta, que encontinent, sens algun altre treball haver, apparech molt gran senyal de la sua sanitat; e ab gran desig, sens saber-ho presumir algú de casa què era, comensà a sperar la hora en la qual devia veure lo seu senyor. E lo rey, lo qual liberal e benigne senyor era, havent despuys moltes voltes pensat en les coses que oÿdes havia de Minúcio e conexent òbtimament la donzella e la sua bellesa, tant més sdevench tendrament pus piadors de ella: e envert lo capvespre muntà a cavall, fahent semblant de anar solagant, e pervench llà on era la casa de Bernat lo specier, on féu demanar que li obrissen un bell jardí lo qual lo specier havia e en aquell devallà; on après

307ra ~~que~~ hagueren de / variables coses parlat, demanà a Bernat què (42)
era de la sua filla e si encara la havia maridada.

31 Al qual Bernat respòs: "Senyor, no és encara maridada,
ans és stada e és encara fort malalta: és la veritat que de
nona ençà és meravellosament millorada".

32 E hoyt açò, lo rey entès encontinent ço que aquest
millorament volia dir e dix: "En bona fe, gran dan seria que
encara fos tolta al món axí bella cosa com és ta filla:
2
33 nosaltres la volem venir a visitar". E dit açò, ensemps ab
Bernat e ab dos companyons se'n anà en la cambra de la
donzella: on, com fo dintre, se acostà al lit al qual la
donzella geya, la qual un poch sollevada stava per lo desig en
què'l sperava, e prenent-la per la mà dix: "Donzella, què vol
dir açò que vós, qui deurieu dar confort a les altres, vos
leixau desconfortar e haver mal? Nòs vos volem pregar que us
plàcia per amor de nòs de confortar-vos, en manera que vós siau
tost guarida".

34 E la donzella, sentint-se tocar en les mans per aquell
al qual sobre totes les coses del món amava, posat que ella
algun poch de vergonya hagués encara, pur sentia tant gran /
307rb plaer en si com si fos en Paradís; e axí com poch li respòs:
"Senyor meu, lo meu voler és posat sota gran força e és de molt
fexuch pes, lo qual és ocasió de aquesta mia malaltia, de la
qual vós ab la vostra bona mercè me veureu tost delliurada".

35 Sol lo rey entenia lo cubert parlar de aquesta e, on
 més anava, per molt més la reputava, e moltes voltes en si
 mateix malahí qui ³ de tal hom la havia feta filla; e après que
 un poch hach ab ella stat e la hach un poch confortada, se'n
 36 partí. Aquesta humanitat del rey fo molt loada e en gran honor
 fo atribuïda al specier e a la sua filla; la qual romàs tant
 contenta com alguna altra dona pusqués ésser del seu amant
 jamay; e ajudada de millor speranza en pochs dies fo gorida e
 tornada pus bella que may no era stada.

37 Mas après fo gorida, havent lo rey ab la reyna
 delliberat quin mèrit li devia retre de tanta amor, muntà un
 jorn a cavall e ab molts de sos barons se'n anà a casa del
 specier e la sua filla: venguda aquí la reyna ab moltes altres
 dones e la donzella entre elles reebuda, comensaren merevellosa

38 festa. On après poch star / lo rey ensemps ab la reyna / cridada /
 307va Lisa, li dix: "Valerosa donzella, la / gran amor que ns haveu
 aportada vos ha de nós gran honor impetrada, de la qual nós
 volem que per amor de nós vós siau contenta, e la honor és
 aquesta: que, com açò sia cosa que vós siau de edat de pendre
 marit, nós volem que vós prengau aquell que nós vos volrem dar
 per marit, no contrestant que totstamps per vostre cavaller me
 vull appellar, sens pus voler de vós sinó un sol besar".

39 La donzella, envergonyida, tota vermella en la sua
 cara, fahent seu lo plaer del rey, ab baixa veu li respòs:

3 potser: la fortuna qui

"Senyor meu, yo so molt certa que, si era sabut per la gent que
 yo·m fos enamorada de vós, la més gent me·n reputaria per
 horada, creent força que a mi fos exit de esment, que yo la mia
 40 condició ne la vostra no haja coneguda; mas axí com Déu sab
 ([que] lo cor dels mortals veu e coneix), yo la hora que vós⁴
 primerament coneguí me plagués tant, que la abstinència no fo
 en mi, e coneguí vós ésser rey e yo filla de Bernat lo specier
 e que a mi mal se convenia que en axí alt loch degués dreçar la
 41 honor de la mia ànima. Mas axí com vós molt millor conexeu de
 mi, negú segons deguda elecció se enamora mas segons lo apetit
 e lo plaer: / a les quals leys moltes voltes pensaren les
 42 sempre. E és ver que, com yo·m sentí ésser presa de la vostra
 amor, axí·m disponguí del tot de fer totstems del vostre voler
 meu; e per ço, no tant solament faré açò de pendre volentera
 marit e de haver car aquell al qual a vós plaurà de donar-me,
 qui ma honor sia, ans encara si vós me dèyeu que yo stigués en
 un foch, crehent-vos-ne complaure, a mi seria sobiran delit,
 43 per poder haver un rey per cavaller. En la qual cosa vós sabeu
 quant s'i cové, però en açò pus no resp⁷och en lo besar, que sol^{7on}
 44 de la mia amor voleu, sens licència de madona la reyna. Prech
 Déu que per mi vos reta la gràcia e lo mèrit que·n merexeu, car
 yo no u he merescut".

45 A la reyna plagué molt la resposta de la donzella e,

transposició que es fa en el text de la
 4 ms. que yo (que descol·lcat)] 0

contenta d'açò que fer entenia, féu appellar un gentil hom mas pobre, lo qual havia nom Pardicone, e metent-li certs anells en la mà li féu sposar Lisa.

46 A la qual encontinent lo rey, ultra moltes joyes que ell e la reyna a la donzella donaren, [donà] Cafalú e Calata, 308ra dues belles viles e molt fructificants, / dient: "Açò-t donam nosaltres per dot de la donzella; e ço que volrem donar a tu, 47 tu-t ho veuràs en lo temps sdevenidor"; e dit açò girant-se a la donzella dix: "Ara volem nós pendre de vós aquell fruyt qui de la vostra amor desijam pendre"; e prenint-li lo cap ab abdues les mans, la besà al front.

48 E Pardicone e lo pare e la mara de Lisa, e ella per semblant, molt contents feren molt gran festa e merevelloses nocès, segons que molts afermen. E lo rey molt bé servà a la donzella lo convengut, e per ço mentre visqué totstamps se appellà son cavaller e may en negun fet ~~d'~~ armes anà que altra *Nde* ensenya aportàs sinó aquella que la donzella li trametia.

49 E axí adonchs obrant, se prengueren les ànimes dels 5 següents per dar matèria de ben obrar e la fama eterna se conquistà: a la qual cosa pochs vuy o no algú són regidors del 6 enteniment, ans de senyors són tornats lops e cruels tirants.-

1 Sofrònia, crehent éser muller de Gissipo, fou muller de Tito Quinto Fulvo e ab ell se'n anà en Roma, hon après Gissipo en pobra stat aribà; e creent de Tito éser conagut, per voler morir affermà aver mort hun home; e Tito, regonaxent-lo, per restaurar-lo dix que l'avia mort; la qual cosa hoint aquell qui fet ho avia si matex manifestà: per la qual cosa tots foren soltats per Octuvià enperador, e Tito donà a Guissipo sa germana per muller e ab ell comunicà tot quant avia.

308rb 2 Philomena, per comendament del rey, havent Pampinea finit son rahonament e ja quescuna molt loat lo rey En Pere d'Aragó, e més gibellina que alguna altra, començà:

3 -Magnifiques dones, lo fet dels reys és tant quant,
 1 volent fer alguna cosa gran qui entre ells sia singular, requeren de ésser pus magnificats que algun altre. E qui és donchs potent a fer ço qui a ells se pertany, fa bé que u faga; mas no se'n deu hom tant meravellar ne ab tant sobirana lahor
 4 loar-los com a un d'ells se convindria. E per ço com vosaltres
 2 ab tantes paraules les obres dels reys exalçau, vos paren pus

belles: mas gens per ço yo no dubte punt que no us deguen plaure més, e més parer ésser loades, aquelles de dos nostres pars que aquelles de semblants reys o majors; per^Tquè una loable obra qui's seguí entre dos amichs ciutedans vull posar en una novella, la qual és digne de recomptar.

5 En lo temps que Octovià Cèsar, qui encara no era appellat August mas en lo offici triumphant regia lo imperi de Roma, fo en Roma Públic Quinto Fulvo³, lo qual hach un fill appellat / Tito Quinto Fulvo⁴, hom de meravellós enginy, lo qual per aprendre philosophia tramès a Athenes e on més pusqué lo recomanà a un noble hom de la terra appellat Climent, lo qual era molt antich amich seu. Ab lo qual Tito en la sua pròpria casa fo allogat en companyia de un seu fill appellat Gisipo⁵, e sota la doctrina d'un gran filosof appellat Aristipo⁶, Tito e Gisipo foren equalment per Climent mesos per aprendre.

7 E vivint los dos jóvens e usant ensemps, tant se trobaren los llurs costums ésser agradables lo un al altre, que una fraternitat e una amistat axí gran nasqué entre ells, que may pus d'altre cas sinó per mort no's podia separar lo un del altre, ne algun d'ells havia bé ne repòs sinó tant com ensemps 8 eren. E comunicant lo studi, cascú axí de molt alt enginy dotà de la gloriosa altesa de la philosophia: e ab paços eguals e ab

3 ms. publis quinto fulno 4 ms. fulno

5 ms. Eusipo 6 ms. Orisupo (esmenat segons V1,3)

merevelloses lahors, en semblant vida (ab molt gran plaer de Climent, qui quaix més lo un que l'altre no havia per fill) 9 perseveraren ben III anys. A la fi dels quals, axí com de totes les coses se sdevé, Climent ja vell passà de aquesta vida: de què ells equalment moguts de compassió, axí com a comú pare portaren ab treball, e no's discernia per los amichs ne / parents de Climent a qual dels dos per lo sobrevingut cas devien millor aconsolar.

10 E stant axí, se sdevench, après d'uns quants mesos, que los amichs e parents de Gisipo foren ab ell ensemps ab Tito per induhir-lo en pendre muller. E trobada-li una donzella de meravellosa bellesa e devallada de noble parentat de ciutedans de Athenes, lo nom de la qual era Sophònia, força de edat de XV anys, e acostant-se lo temps de les sdevenidores noces, Gisipo pregà un die [Tito] que anàs ab ell per veure la novella sposa 11 qui devia ésser, la qual encara no havia vista. E vengut en la casa d'ella e sient ella enmig de abdós, Tito, quaix considerador de la bellesa de la sposa del seu amich, la comensà fortment a reguardar; e plaent-li quescuna part d'ella desmesuradament, aquella guardava e, plaent-li, en si mateix sobiranament la loava: e fortment, sens alguna semblança mostrar, d'ella se encès tant com de dona alguna algun amant se encenés jamés; mas après que hagueren un poch stat ab ella, partint-se'n, se'n tornaren en casa.

12 On tot sol se'n entrà en la sua cambra, on sobiranament en la donzella qui tant li havia plagut comensà a pensar, e tant com més en lo pensament stava, tant més en / aquell se

encenia: de què avisant-se, après de molts sospirs en si mateix
 13 comensà a dir: "Oymè, mesquí, e tant miserable és la tua vida!
 E on e en qui posaràs tu la tua vida e la amor e la sperança?
 14 Obri los ulls del enteniment en tu mateix, o miserable; record-
 te del loch e de la rahó e refrena lo concupiscible desig e
 tempre los teus apetits e no tanchs los ulls del teu enteniment
 e drega los teus pensaments; contrasta en aquest comensament a
 15 la tua voluntat e veng tu mateix mentre tu has temps. Que a tu
 no és pertanyent go que tu vols, ne és honest que tu t
 dispongues a seguir go a què tu ⁷ deuries fugir, si guardaves go
 que la vera amistat requer e tu deus fer. E què adonchs faràs,
 16 Tito? Lexaràs la insuportable amor qui t encalga? Si go qui s
 pertany volràs fer, de Sophònia ⁸ te cové guardar; e en contrari
 girant-te ⁹ tot go que dit he, te cové dampnar, car totes les
 leys d'amors són majors que totes les altres e rompen no tant
 solament aquelles de la amistat ans encara les divines. Quantes
 volta~~s~~ ha ja lo pare amada la filla, e lo frare la germana, e /s
 la padrina lo fillol, e la madrastra lo fillastre?: coses pus
 309rb deshonestes que / amar lo amich la muller del altre amich,
 17 qui ja és stat fet mil voltes menys d'aquesta. Yo so jove, e la
 joventut és tota subjugada a la amorosa forga: tot go donchs
 qui a amor plau cové que plàcia a mi. Les honestes coses se
 pertanyen a pus madurs hòmens que yo no so: e yo no puch voler

7 ms. a tu

8 ms. Siphonia

9 cal entendre: girant-te a

18 sinó go que amor vol. E la bellesa d'aquesta mereix ésser amada
de quescú; e l'om, qui és jove, e qui-l ne porà degudament
reprendre? Car yo no la am perquè ella sia de Gisipo, mas perquè
19 ella ho mereix, encara que ella fos stada de qui-s volgués. E
quin mal mer la fortuna qui a Gisipo la ha consentida abans que
a algun altre! E si ella deu ésser amada de qui deu ésser /
20 degudament pus content Gisipo, o de mi o d'un altre?" E fahent
aquest rahonament e fahent-se beffa de si mateix e tornant en
lo contrari, e de aquell en aquest e de aquest en aquell, no
solament aquell jorn e la nit següent [consumà] ans encara
moltes d'altres, en tant que, perdut e la sabor e lo dormir,
per debilitat fo constret de jaure-s al lit.

21 E Gisipo, lo qual molts dies lo havia vist ple de gran
pensament e ara lo veyà malalt, se'n dolia fort e ab tota art e
sollicitut, no partint-se may d'ell, se estudiava de confortar-
lo sovent e ab gran instància lo / demanava de la ocasió del
seu pensament e de la malaltia; e havent-li Tito moltes voltes
dat faules per resposta e Gisipo havent-ho conegut, sentint-se
pur Tito constrènyer, ab plants e ab sospirs li respòs en tal
22 guisa: "Gisipo, si als déus hagués plagut, a mi fóra pus
agradable la mort que lo viure, com pens que la fortuna me haja
conduhit en part que de la mia virtut me haja convengut a fer
prova e aquella ab molt gran vergonya de mi trop vençuda; mas
cert yo'n sper haver tost aquell mèrit qui de mi se'n pertany,
go és la mort, la qual me seria pus cara que lo viure ab
remembrança de la mia vida, la qual, per go com a tu no puch ne
23 dech alguna cosa celar, no sens gran rahó la-t descobriré". E

comensant de cap, la ocasió del seu pensament e la batalla d'aquell e darrerament la victòria, qui per amor era stada obtenguda, de fer-li amar Sophònia [e] perir ¹⁰ [lli] descobrí, affermant e coneixent quina pena d'agò li covenia sofferir e après per penitència morir, de què tost creya venir a cap.

24 Gisipo, oynt agò, posat que de primer en si mateix ne
 309vb stigués un poch, axí com aquell / qui del plaer de la bella donzella era pres pus tempradament que Tito, sens lagui delliberà haver per pus cara la vida del amich que Sophònia; e
 25 axí, envidat de les sues làgrimes, li repòs plorant: "Tito, si tu no haguesses mester confort axí com tu has, yo de tu a tu matex me dolguera, axí com de hom al qual, [violant] la nostra amistat, has tenguda axí longament amagada la tua greu passió. E posat que honesta cosa no't parega, no són per ço les deshonestes coses de celar entre·ls amichs sinó axí com les honestes: per ço com, si amich és, axí com de les honestes pren plaer e consolació, axí en les no honestes se studia de levar-
 11 les de la ànima del amich; mas aturar-me·n ha al present
 26 aquella veritat que coneix ésser major. E si tu ardentment ames Sophònia, no me·n meravell, mas meravellare·m si axí no ¹² f7, 75
 12 attenent la sua bellesa e la noblesa de la tua ànima, qui tant major passió sosté com és de major excellència la cosa qui
 27 plau a hom. E tant com tu rahonablement ames Sophònia, tant més injustament te dols de la fortuna (posat que tu de agò no li

dons premi), com la ha a mi atorgada per muller, parent-te que
28 la tua amor fos honesta si d'altri fos stada e no mia. Mas si
310ra tu est savi / axí com sols, pensa a qui la pusquera la
fortuna haver atorgada, de qui tu li deguesses retre majors
gràcies que de haver-la atorgada a mi? E qual altre la pusquera
haver haguda, ab qui la tua amor fos stada tan honesta ne ab
qui ella pus tost hagués amat a tu? / de la qual cosa, si a mi / b
tens axí per amich com yo so, no'n deus sperar alre, e la
ocasió és aquesta: que a mi no recorda que, despuys que fom
29 amichs, yo hagués alguna cosa qui axí no fos tua com mia. La
qual cosa, si tant fos avant que altrament no pusqués ésser,
axí-m faria com de les altres; mas ella és encara en semblants
térms, que de tu sol la puch fer, per ço com yo no scé que
13
la mia amistat te degués ésser cara, si yo d'una cosa qui
30 honestament fer-se pusqués no't fes alegre d'un sol voler. Ell
és ver que Sophònia és ma sposa, la qual yo amava molt e ab
gran festa les sues noces sperava; mas per ço com tu, axí com
pus entenent de mi e ab major fervor desijes axí cara cosa com
ella és, sies segur que no mia mas tua muller serà en la mia
31 cambra. Perquè leixa lo pensament e gite-n la malancolia e J[#]
310rb recobra la sanitat que / has perduda e lo confort e la
alegria, e d'aquesta hora avant alegre spera lo mèrit de la tua
molt pus digna amor que la mia no era".

32 Tito, hoynt axí parlar a Gisipo, tant com la alegra

sperança d'aquell li aportava plaer, tant la deguda rahó li
 14 aportava vergonya, mostrant-li que tant com era de Gisipo la
 15 libertat tant d'ell era major assuevir-la e li paria millor
 la descominalesa; per⁴què, no restant de plànyer e de plorar,
 33 axí li respòs: "Gisipo, la tua liberalitat e la amistat assau
 clara me mostra ço qui a la mia se pertany de fer. No plàcia a
 Déu que may aquella, la qual és a tu axí com a pus digne
 donada, que yo de tu la reeba per mia. Si ells haguessen vist
 que a mi se covingués, ne tu ne altre deu creure que may a tu
 34 fos stada consentida. Usa donchs alegrement de la tua elecció e
 del discret consell e del teu do, e deixa a mi les làgrimes,
 16 17 les quals a mi axí com a indigne de tal bé me ha
 aparellades, e leixe-m consumir, car o yo vencré a elles e
 serà a tu car, o ellas vencran a mi e seré fora de pena".
 35 Al qual Gisipo dix: "Tito, si la nostra amistat me pot
 atorgar tanta de licència, que yo per seguir un plaer meu te
 310va 18 forç (e tu per dever-lo seguir te / pusques induhir), e fia
 en ço que yo sobiranament entén a usar: e llà on tu no entenes
 consentir als prechs meus, ab aquella força que bonament se deu
 36 usar del amich, faré que Sophònia sia tua. Yo coneix a quant
 passen les forces d'amor en aquells, qui en ella no una volta
 mas moltes han a desleyal mort los amants conduhits; e yo veig
 a tu axí prés, que tornar arrera no pories ne vendre les

14 ms. aportada

15 potser: major

16 ms. repeteix: axi com

17 ms. un digne

18 potser: sia

làgrimes tues, ans procehint vensut vindries a menys, e yo sens
 37 algun duple tost te vindria après. E donchs, com que per alre
 yo no temés sinó perquè yo visca, cara me deu ésser la tua
 vida. E donques Sophònia com eligiria altre qui axí li pusqués
 plaure? Cert no·l trobaria; e yo a la mia amor leugerament ne
 38 trobaré una altra, e girant-me atrobaré a tu e a mi contents. A
 la qual cosa força axí liberal no fóra, si axí tart e ab
 aquelles difficultats se trobassen les mullers que·s troben los
 amichs: e per ço, podent yo leugerament trobar altra muller e
 no altre amich, vull abans (no vull dir perdre ella, la qual no
 perdré donant-la a tu mas transmudar-la he de un en altre)

310vb 39 [transmudar-la] que perdre a tu. E per ço, si alguna cosa /
 poden en tu los prechs meus, yo·t prech que d'aquesta tua
 afflicció te vulles tolre e en una hora aconsola a tu e a mi e
 ab bona speranza te dispon en pendre aquella alegria que la tua
 calda amor desija de la cosa amada".

40 E posat que Tito degué consentir que Sophònia degué
 ésser sa muller, se svergonyava e per ço dur stava, e tirant-lo
 encara amor d'una part e d'altra los confortis de Gisipo,
 sospirant dix: "Vet-ho, Gisipo, no scé qual me diga que faça
 mas, o lo teu plaer o lo meu, fahent ço que tu pregant me dius
 que tant te plau; e pus que la tua liberalitat és tanta que
 19
 41 vens la mia deguda vergonya, jo u faré. Mas d'agò·t ret cert,
 que yo no u fas com a hom qui no conega reebre de tu no

solament la dona amada mas ab aquella la vida mia. E plàcia als déus que, si ésser pot, ab bé e honor e bé de tu yo·t pusca encara mostrar quina gràcia me és ço que tu envert mi, pus piadors de mi que yo mateix, me obres".

42 Aprés de les quals paraules dix Gisipo: "Tito, en voler que aquesta cosa haja efecte, me par hajam a tenir aquesta via: Axí com tu saps, après de molts tractaments de mos parents
311ra / e d'aquells de Sophònia, ella és stada ma sposada; e per ço, si yo anava ara dient que no la volia per muller, gran scàndol
20
43 seria seu e meu e torbaria los seus e los meus parents. De què no·m curaria si veyà que per això degués ésser ta muller; mas yo·m tem que, si yo ab aquest partit la lexava, que sos parents no la donassen prestament a un altre, lo qual no seràs
44 tu, e axí tu hauràs perdut ço que yo no hauré. E per ço·m par, llà on tu sies content, que yo, ab ço qu'è comensat e seguit fins ací, axí com a mia la me·n men a casa e faça les nocés; e tu puyes amagadament, axí com nosaltres sabrem fer, ab ella axí
45 com a tua muller t'i jauràs. E après en son cas e loch e temps manifestarem lo fet; lo qual si a ells plaurà, bé starà; e si no·ls plaurà, ja serà fet, e, no podent-ho tornar endarrera, covendrà per força que·n sien contents".

46 E dit açò, plagué molt lo consell a Tito: per la qual cosa Gisipo axí com a sua en la sua casa la reebé com a muller, stant ja Tito ben guarit e ben disposat; e feta la festa gran e

venguda la nit, les dones leixaren la nova sposa en lo lit del seu marit e se'n anaren.

47 Era la cambra de Tito ab aquella de Gisipo conjunta /
 31rb e de la una en l'altra se podia anar: perquè, stant ja Gisipo L*
 en la sua cambra e apagades ja totes les lums, havent sguard en
 go que promès havia, tàcitament e amagada se'n anà a Tito e li
 48 dix que ab la sua dona anàs a dormir. Tito hoynt aquest, vengut
 de vergonya, se volch penedir e recusava la anada; mas Gisipo,
 qui ab entegra ànima, axí com de paraula ho deya, axí era lo
 seu plaer, après de longa contesa pur lo vencé. Lo qual, axí
 com en lo lit junyí prés la donzella, quasi solçant quedament
 49 li demanà si sa muller volia ésser. E ella, crehent ésser
 Gisipo, respòs que llà on a ell plagués e a ella per semblant;
 e dit açò ell pres un bell anell, lo qual li mes al dit dient:
 "E yo vull ésser ton marit". E après consumat lo matrimoni,
 longament pres d'ella amorós plaer, sens que ella o altre may
 per ella se avisàs que altre sinó Gisipo jagués ab ella.

50 Stant donchs en aquests tèrmens lo matrimoni de
 Sophònia e de Tito, Públio son pare passà d'aquesta vida: per
 la qual cosa a ell fo scrit que sens alguna triga per dar
 recapte en sos affers se'n anàs en Roma; e per ço ells, per
 demanar e per poder-se'n menar Sophònia, delliberaren ab Gisipo
 31va com sens manifestar la cosa no's / podia ne's devia fer.
 51 Perquè un die cridant-la en la cambra, entegrament axí com lo T*
 fet stava li demostraren, e açò per molts accidents fet[s]
 52 entre ells dos li feren manifest. La qual, après que lo un e
 l'altre hach hoyt fahent-se un poch desdenyosa, comensà a

plànyer e a plorar del engan de Gisipo: e abans que en la casa de Gisipo d'aquest fet digués paraula, se'n anà a casa de son pare e aquí a ell e a sa mara affermà lo engan que de Gisipo havia reebut, mostrant ésser muller de Tito e no de Gisipo axí
 53 com ells creyen. E dit açò, fo al pare sobiranament greu, e ab
 sos parents e ab aquells de Gisipo [foren moltes e grans
 qüestions. Gisipo] e de tots sos amichs e d'aquells de Sophònia
 en gran ira e oy vingué, dient cascú ell ésser digne no tant
 solament de reprehenció ans encara de aspre castich. Per la
 qual cosa ell affermava haver feta honesta cosa e tal, de què
 li devien ésser retudes innumerables gràcies per los parents de
 Sophònia, attenent que ab millor de si la havia maridada.

54 Tito d'altra part, sentint tot ço qui entre ells era,
 ab gran anuig ho sostenia; e conexent ésser costuma dels grechs
 que ab ramor e ab menasses continuen los fets tant com laguien
 a trobar qui'ls responga, e ladonchs, responent, no solament
 humils ans molt coarts tornen, pensà que pus sens resposta no
 55 romanguessen. E havent ardiment e ànima romana ab seny e
 saviesa de athenès, ab assau ordenada manera als parents de
 311vb Gisipo / e a aquells de Sophònia dins un temple rahonant
 21 (acompanyant-se ab Gisipo sens pus e sperant-lo ells), axí
 56 parlà: "Creegut és per molts philosophs que ço qui s'obre pels
 mortals sia dels déus immortals disposició e provehiment: e per
 ço volen alguns dir que de necessitat són destrets de creure

que ço qui-s fa o-s farà may és natural provehiment, posat que alguns altres sien qui aquesta necessitat sobiranament imposen.

57 La qual oppinió si ab algun avisament la regardam, assau apertament veurem que-l rependre la cosa qui retornar no-s pot,

no és alguna altra cosa sinó voler-se fer pus savi que-ls déus, los quals nós devem creure que ab rahó perfeta e sens alguna

error disponen e governen ²² nosaltres e les nostres coses;

perquè comptaré [com] la llur oppinió volent reprovar me apar

sia folla presumpció e bestial: e que açò sia ver, assau

leugerament ho podeu veure, e encara quantes e quals cadenes

aquells mereixen qui tant en açò se leixen transportar en lo

58 gosar. D'aquells, segons lo meu juý, vosaltres sou tots, si

allò és ver que yo entén que vosaltres deveu haver dit e

contínuament dieu, per ço com Sophònia és ma muller, la qual a

Gisipo havíeu donada, no guardant que eternalment fos disposat

que ella no de Gisipo mas mia deguésser, axí com per fet se

312ra 59 coneix / al present. Mas per ço que lo parlar de la secreta

providència e intenció dels déus par a molts dur e fexuch a

compendre, presuposant que ells de algun nostre fet no-s

empatxen, me plau de consentir als hòmens; dels quals dient, me

covendrà fer dues coses molt contràries a mos costums: la una

en tant com me loau, e l'altra en tant com me blasmau e avilau

60 altri. Mas per ço com és la veritat que ne de la una ne de

l'altra no-m entén a departir, perquè la present matèria ho

61 requer, yo pur ho faré. Los vostres remangos, insitats més de
malícia que de rahó, ab continues murmuracions e ab ramor
vituperosa morden e dampnen Gisipo per ço com ell me ha donada
per muller ab son consell aquella que vosaltres a ell ab lo
vostre havíeu dada; de la qual [cosa] yo extim que sia
sobiranament de loar, e les rahons són dues: la una perquè ha
fet ço que lo un amich deu fer; l'altre ²³ perquè ell ha fet pus
sàviament que vosaltres no havíeu ço que les sanctes leys de
62 la amistat volen, ço és que lo un amich per l'altre fassa. E no
és ma intenció de manifestar-vos-en pus, mas siau contents de
haver-vos tant recordat d'açò que los ligams de la amistat molt
més strenyen que aquells de la sanch e del parenta[t], com açò
sia cosa que nosaltres amichs hajam per màxima, car la sanch
312rb 63 elegeix los parents e la fortuna los amichs. / E per ço, si
Gisipo ama més la mia vida que la vostra benvolença, stant yo
64 son amich axí com so, algú no se'n deu meravellar. Mas vengam a
la segona rahó, la qual ab major instància me cové mostrar-vos
com ell és stat pus savi que vosaltres, com açò sia cosa que de
la providència dels déus no'm par que vosaltres sentiau res e
65 molt menys conexeu dels fets de les amistats. E dich que lo
vostre avisament e lo vostre consell e la vostra delliberació
havia donada Sophònia a Gisipo, jove abte e sabent philosoph, e
aquell de Gisipo la ha donada a un jove philosoph; e lo vostre
consell la donà a un de Athenes, e aquell de Gisipo la ha

312va

donada a un romà; lo vostre la donà a un rich hom, e aquell de
 Gisipo la ha donada a un molt rich; e lo vostre a un jove lo
 qual no solament [no] la amava ans encara envides la conexia, e
 aquell de Gisipo la ha donada a un jove lo qual sobre totes les
 66 coses del món e més que la pròpria vida la ama. E que ço que yo
 dich sia ver e més de loar que ço que vosaltres haveu fet,
 vejau-vos-ho e donchs a part a part. Que jove philosoph so axi
 com Gisipo, e la mia cara e lo meu studi, sens pus sermó a fer-
 ne se pot ben mostrar: en una mateixa edat, e la sua e la mia
 312va ab eguals passos, totstems / havem procehit ensemps en
 24
 67 studi. és ver que ell és atheners e yo so romà: e si de la
 glòria de la ciutat voleu disputar, yo diré que yo so de ciutat
 franca e llibera e ell de trahütària; yo diré que yo so de
 ciutat dona de tot lo món e ell de ciutat obedient a la mia; yo
 diré que yo so de ciutat florint en lo món, d'armes e de imperi
 68 e de studi loada. E ultra agò, posat que vosaltres me vejau
 scolà humil, no so per ço nat de la ronya del poble de Roma,
 ans les mies cases e los lochs públics de Roma són plens de
 antigues ymàgens dels meus majors, e los annals romans se
 25
 trobaran plens de molts triumphos manats per aquells en lo
 roman Capitol e per vellesa podrits, e encara vuy més que may
 69 floreix la glòria del nostre nom. Yo-m callaré per vergonya de
 les mies riqueses, havent en lo enteniment que la honesta
 pobretat sia molt antich patrimoni dels nobles ciutedans de

Roma; [de] la qual si de la oppinió són vulgarment loats los
tresors, yo so un, no com a cap mas com a mat de la fortuna,
70 habundant. E assau conech que qui ací vindrà li deuria ésser
car haver per parent Gisipo; mas yo no us dech per alguna
ocasió ésser menys car a Roma, considerant que de mi haureu
312vb molt bon hoste / e profitós e poxant patró, axí en les
71 públiques oportunitats com en les pròpies necessitats. E qui
donchs, lexant star la voluntat, ab rahó volrà guardar los
vostres consells, / loarà més aquells que aquell de Gisipo? Cert /
negú. E donchs, pus Sophònia és ben maridada ab Tito Quinto
Fulvo ²⁶ () noble e antich ciutedà de Roma e amich de Gisipo, per
què se'n dol algú e's treballa? Cert no fa ço que deu/ne sap /
72 què's fa. Seran-ne per ventura alguns qui diran que no's dolen
que Sophònia sia muller de Tito mas què's dolen de la manera ab
què sa muller és stada: amagadament, sens saber-ne ne amich ne
parent alguna cosa. E açò no és miracle o cosa qui de nou se
73 sdevenga. Yo leix star volentera aquelles qui ja contra
voluntat de pares han pres marits e aquelles [que] ab los
amants són fugides e primerament són stades amigues que
mullers, e aquelles qui primer ab llurs prenyats e parts han
publicats los matrimonis que ab les lengües: e gens d'açò en
Sophònia no és, ans ordenadament e discreta e honesta és stada
74 dada a [Tito per] Gisipo. E volreu dir que la maridà aquell a
qui lo maridar no's pertanyia? E açò són folles ymaginacions e

313ra femenils / e procehint de pocha consideració. E no acostuma
ja la fortuna usar de noves e variables vies e ab nous
insturments aportar les coses e los effectes determenats a
75 quescú? E qu'és yo a curar si lo sabater en palès o en amagat
haurà de un meu fet segons lo seu juý pus tost determenat, si
la fi és bona, que lo philosoph? E oynt açò, yo·m dech guardar,
si lo sabater no·m par discret, que ell pus no·m calg^{mas} (pus 313
76 que fet és) regraciar-lo del fet. E si Gisipo ha ben maridada
Sophònia, [anar] dolent-se de la manera d'ell és una stultícia
supèrflua; mas si del seu seny vós no confiau, guardau-vos que
77 pus no la us pusca maridar. No-res-menys deveu saber que yo no
serquí may ab algun engan ni ab frau de posar alguna màcula a
78 la honestat de la vostra sanch ne a la persona de Sophònia; e
posat que yo occultament e amagada la haja presa, no vinguí com
a robador a tolre la sua virginitat ne com enamich, ne la
volguí haver sinó honestament, guardant lo vostre parentat; mas
ferventment encès de la sua gran bellesa e de la sua virtut,
conexent que si ab aquell orde que vós força voleu dir la
hagués cercada, tem que, attenent que ella era molt de
vosaltres amada, per pahor que yo no la me·n menàs en Roma, no
313rb 79 la haguera haguda. E per ço usí / de la art amagada qui ara
us pot ésser manifesta, e fiu fer a Gisipo ço en què vosaltres
80 no éreu disposats a consentir en mon nom. E après, posat que yo
ardentment la amàs, no com a·mant mas com a marit serquí lo seu
conjunyiment acostant-me a ella, axí com ella ab veritat pot
testifficar: que yo ab degudes paraules e ab lo anell la sposí,
demanant-li si·m volia per marit; a les quals paraules ella

respòs ésser contenta. E si ella pretén ésser enganada, no ho
 fas yo ne'n so de rependre, mas ella, per^què no'm demanava si
 81 era yo Gisipo o Tito? E aquest és lo gran mal, lo gran peccat,
 lo gran deffalliment obrat per Gisipo mon car amich, qui, de mi
 amant, de Sophònia amagadament ha fet marit e ella ha feta
 muller de Tito Quinto. E què direu vosaltres: ha-la tancada?
 ha-la menassada? ha-la batuda en manera que's púsca dir que per
 82 força sia stat fet? E què'n féreu vosaltres més, si ell a un
 vilà, a un ribalt o a un servidor la hagués donada? quals
 cadenes, quals càrcers, quals turments hi bastaran, si fet ho
 83 hagués? Mas jequiscam star ara açò, car lo temps és vengut lo
 qual yo encara no sperava: ço és que mon pare sia mort e que a
 313va mi en Roma / covenga a tornar; per^què, volent-la-me'n menar, ^h
 vosaltres publicau ço que yo força haguera encara amagat. La
 qual cosa, si savis sereu, alegrament comportareu, car, si
 enganar o ultrajar vos hagués volguts, scarnida la us podia
 leixar: mas no vulla Déu que en sperit de romà púsca albergar
 84 tanta viltat jamay. Veus donques Sophònia com per consentiment
 dels déus e per vigor de les [lleis] humanes^e per lo loable
 seny del meu Gisipo e per la mia amorosa stúcia és mia. La qual
 cosa vosaltres (per ventura més que'ls déus o que'ls altres
 hòmens savis) teniu bestialment e'n dues maneres fort anujoses
 a mi mostrau: que vosaltres donau culpa a Sophònia, la qual,
 pus que a mi plau, alguna rahó no haveu de dar-li culpa en lo
 maltractar de Gisipo, al qual degudament sou obligats e
 85 aquell indegudament com enamich voleu tractar. En lo qual, tant
 quant pus follament feu, no entén al present de obrir-vos pus

partit, car com hora serà lo us entén a deffensar: mas ara com
 a-michs vos vull consellar que abaixeu los vostres desdenys, e
 les iniquitats que haveu preses vajan a part e Sophònia me sia
 restituïda, per ço que yo com a bon parent me pusca partir de
 313vb vosaltres, / assegurant-vos que ab plaer o ab desplaer ço que
 86 fet és se seguirà. En altra manera no entén a obrar: jo us
 tolré e us deffensaré Gisipo, e sens falla, si a Roma pervench,
 yo recobraré aquella degudament qui és mia, mal grat que
 vosaltres ne hajau; e tant com lo desdeny de la ànima dels
 romans pusca, sempre com enemichs vos ho faré per experiència
 conèixer".

87 Pus que Tito hach dit, levant-se enpeus tot torbat en
 la cara, pres Gisipo per la mà, mostrant haver [poca] cura de
 quants eren en lo temple, e de aquell menassant ab testa
 tremolosa se exí.

88 E aquells qui dins eren romasos, partida del parentat
 de Gisipo e partida del parentat de Sophònia, hoydes les
 paraules de Tito, del parentat e de la sua amistat ²⁸ foren
 contents e, en part per les últimes e darreres paraules,
 ensemps de bona concòrdia delliberaren ésser millor de haver
 Tito per parent, pus que Gisipo no volia ésser llur, que haver
 89 Gisipo per parent perdut e Tito per enamich conquistat. Per la
 qual cosa anaren per retrobar Tito, al qual digueren que a ells
 pleya que Sophònia fos sua e que-ll[s] pleya [haver] a ell per

car e per molt amat parent e Gisipo per bon amich: e fahents-se
 4ra entre ells amigabla festa, / se departiren e après li
 trameteren Sophònia; la qual axí com a sàvia, fahent de la
 necessitat virtut, la amor la qual havia a Gisipo prestament
 girà a Tito, e ab ell se·n anà en Roma, on ab gran honor fo
 reebuda.

90 Gisipo atheners, quaix de tots en pocha extima tengut,
 après poch temps, per certes bregues fetes entre·ls ciutedans,
 ab tots aquells de casa sua pobre e mesquí fo gitat de Athenes
 91 en perpetual exili. En lo qual stant Gisipo, sdevengut no
 solament pobre mas mendicant, com mills poch se·n vench en Roma
 per provar si d'ell ne de la sua amistat se recordava Tito; e
 sabut ell ésser viu e [a] tots romans plasent e agradable,
 92 parant-se devant la sua casa stech tant fins que Tito vench. Al
 qual ell per la misèria en què era no·s ardí en dir mot, mas
 pensà de fer-se veure a ell, per ço que ell regoneixent-lo lo
 fes cridar; per^Tquè Tito passant ultra e Gisipo parent que per
 ell fos stat vist e recordant-se de ço que per ell havia fet,
 desdenyós e quaix desperat se·n partí.

93 E ja prés de nit e ell dejú e sens diners e sens saber
 on se anàs, pus desijós de morir que de alguna altra cosa, se·n
 vench en un loch molt salvatge de la ciutat, on viu una gran
 1rb cova: on / per star / aquella nit / se mes sobre la nua terra mal //

94 en arnès e, vengut de lonch plant, se adormí. En la qual cova
 dos, los quals aquella nit eren anats robar, ab lo furt fet
 ensemps en la matinada vingueren e aquí a (qüestió per lo dit)
 furt vingueren, en tant que·l pus fort d'ell[s] aucís l'altre e

95 se'n anà. La qual cosa havent Gisipo sentida e vista, li aparech que a la mort, qui molt per ell era stada desijada, sens auciore-s ell matex, hagués trobada via; e per ço sens partir-se'n tant stech que los sarjants de la cort, qui ja lo fet havien sentit, li vingueren e aquell furiosament se'n 96 menaren. Fres lo qual e examinat, prestament confessà ell haver-lo mort e may despuys de la cova no ésser-se pogut partir; per la qual cosa lo pretori, qui Marcho Verone havia nom, comandà que fos mes en creu e en aquella moris, segons lavors era acostumat.

97 Era Tito Iadonchs en aquella hora per ventura vengut al pretori; al qual guardant en la cara lo mesquí de condempnat e havent hoyt lo (perquè,) soptosament coneix ésser Gisipo e (#) meravellà-s de la sua miserabla fortuna e com aquí era arribat; e ardentment desijant de ajudar-/li, no vehent alguna altra via 114va a la sua salut sinó de acusar si mateix e excusar a ell, 98 prestament se mes avant e cridant dix: "Marcho Verone, reclama lo pobre hom lo qual has condempnat, per ço com és innocent: e açò scé yo, qui ab ma culpa he offesos los déus aucient aquell lo qual los teus servents aquest matí han trobat mort; e sens voler d'un altre innocent offendre-ls, dich ma culpa".

99 De la qual cosa Verone se meravellà fort e dolgué-li molt, com tot lo pretori ho hach hoyt, e no poder ab sa honor 100 arrera Gisipo e en presència de Tito li dix: "Bon hom, com est stat axí foll que, sens alguna pena sentir, has confessat ço que no fist jamay e, anant-t'i la vida, deyes que eres aquell

lo qual aquesta nit havia mort lo hom? Per la qual rahó aquest ve ara e diu que no tu ans ell lo ha mort".

101 E Gisipo guardant viu que aquell era Tito e manifestament coneix que ell deya açò per la sua salut, axí com a reguardonador del servey que per ell havia reebut; per^fquè de pietat plorant dix: "Varone, verament yo'l aucié, e la pietat de Tito a la mia salut és devuymés massa tarda".

314vb102 Tito de la / altra part oynt Gisipo deye: "Pretor, axí com tu veus, aquest és forester e sens armes fo trobat al costat del mort, per^fquè pots veure que la sua misèria li dóna T⁴ ocasió de voler morir: per^fquè solte·l e a mi, qui meresch T⁴ morir, puneix".

103 Hoynt açò molt se meravellà Varone de la instància d'aquests dos e bé presumia que negú d'aquests devia ésser culpable; e pensant ²⁹ en la manera de la llur absolució, veus venir un jove appellat Públio Ambusto, hom de perduda speranza e a tots los romans notori ladre, lo qual verament lo homey 104 havia comès; e coneixent que negú d'ells era culpable de ço en què quescú d'ells se acusava, tanta fo la pietat qui en lo cor li entrà per la ³⁰ignocència d'aquests dos, que, mogut de molt 7ⁿ 105 gran compassió, vench devant Varone e dix: "Pretore, los meus fets me forcen de solre la dura qüestió de aquests dos, e no scé qual déu dintre me stimola e me infesta a dever-vos lo meu peccat manifestar: e per ço vull que sàpies que negú d'aquests

dos és culpable de ço que quescú si matex acusa, car yo so
 106 verament aquell qui aquest hom aucié vuy dematí. E aquest
 31
 315ra mesquinet qui ací és, viu-/lo yo qui aquí dormia mentre yo
 los furts que haviem fets partia ab aquell mort que aucié. Tito
 no ha mester que yo·l scús, car la sua fama és clara per tot lo
 món, on se mostra ell no ésser hom de tal condició: e donchs
 solte·ls e pren de mi aquella pena que les leys comanden".

107 Havia ja en aquelles sahons Octovià aquestes coses
 sentides, e fahent-los-se tots tres venir devant, volch saber
 quina ocasió movia quescú a voler ésser lo condemnat; dels
 quals quescú narrà son fet: dels quals Octovià los dos, per ço
 com eren innocents, e lo terç, per amor d'ells e de la pietat
 que d'ells havia haguda, delliurà.

108 Tito après pres lo seu Gisipo e molt lo reprès de la
 sua ira convertida en desesperació, e après li féu meravellosa
 festa e a casa lo se·n menà, on Sophònia ab piadoses làgrimes
 lo reebé com a frare. E recreant-lo un poch e ben vestit,
 tornant-lo en lo degut àbit e gentilesa, primerament ab ell tot
 lo seu tresor e possessions féu comunes e après li donà una sua
 germana donzella, appellada Fúlvia, per muller, dient-li:
 109 "Gisipo, en tu stà devuymés lo voler star ací après de mi o
 voler-te·n, ab tot [ço] que donat te he, tornar en Athenes".

315rb110 Gisipo [constrenyent-lo] d'una part lo / exili que havia de
 la sua ciutat e d'altra la amor la qual degudament portava a

32

Tito, se recordà en tornar romà; on ab la sua Fúlvia, e Tito ab la sua Sophònia, sempre en una casa gran temps alegrement visqueren: e après quescun jorn, si més pusquelerlen ésser amichs, més ho feren.

- 111 Sanctíssima cosa és donchs la amistat, e no solament digne de singular reverència mas de ésser ab perpètua) lahor a) magnificada, axí com a digna mara de magnificència e de honestat, germana de gratitut e de caritat, enemiga d'oy e de 7a avarícia, sens sperar en aquella, e en altre virtuosament
- 112 [prompte al obrar axí com en si volria que fos obrat; los quals sagrats fets vuy en moltes voltes se vehen en dues: colpa e vergonya de la misèria enemiga dels mortals, la qual sola reguardant a la primera utilitat ha 33 en aquell[al] fora dels
- 113 extrems tramès de la terra e en exili perpetual. Qual amor, qual riquesa, qual parentat haguera la fervor, les làgrimes e los sospirs de Tito ab tanta efficàcia fet a Gisipo sentir al cor (tant que per ço la bella sposa, gentil e amada d'ell
- 114 hagués feta ésser de Tito) (sinó) aquest? Quals leys, quals menasses, qual pahor los juvenils braços de Gisipo del loch / solitari, en los lochs scurs e en lo seu lit propri hagués 34 [golsat deffendre dels abrassaments de la bella donzella, e 35
- 115 forga tal volta més avant envidat, sinó aquest? Qual stat, qual mèrit, qual avans haguera fet que Gisipo no-s curàs de

32 potser: acordà

33 ms. e

34 ms. haguessat de offendre

35 ms. es stat

perdre los seus parents e aquells de Sophònia (no curant de
deshonestats mots del poble, no curant de les beffes e dels
116 scars) per satisfer al amich, sinó aquest? E d'altra part, qui
haguera, (sinó Tito, sens alguna delliberació, podent-se ell
honestament fènyer de no veure, [fet prompte a procurar] la
pròpia mort per ³⁶ relevar Gisipo de la creu la qual ell mateix
se procurava, sinó aquest? Qui hauria, sinó Tito, sens alguna
117 dilació fet liberal a comunicar lo seu ample patrimoni ab
Gisipo, al qual la fortuna havia levat lo seu, (sinó aquest?
118 Qui hauria, sinó Tito, sens alguna suspició fet fervent a
consentir la sua pròpia germana per muller a Gisipo, lo qual
veye molt pobre e en extrema misèria posat, (sinó aquest?

119 Desigen donchs los hòmens la multitud dels parents, les
turbacions dels frares, les grans quantitats dels fills, e ab
los llurs diners lo nombre dels servidors; e no reguarden,
315vb posat que quescú de / aquests men ab si lo seu perill, de
tenir ab sollicitut e de conservar e tolre e relevar lo grat e
la amistat del pare e dels germans e del senyor, on tot lo
contrari se veu totjorn perdre / sinó aquells dels amichs.-

1 Lo soldà de Babilònia vench en Pavia en forma de mercader e fou *Na*
 molt honrat per micer Torello, e après se'n tornà en so del
 seu; e puys, volent micer Torello fer un viatge, pregà la sua
 dona que, si él moria en aquell viatge, que no's remaridàs fins
 ffos pasat hun any e un mes e un dia; e esent ell en aquest
 viatge, vench per cas en notícia del soldà, lo qual, après
 l'ach conagut, sobiranament l'onrà; e après ab art de
 nigromància, en una nit vench d'Alexandria fins en Pavia, hon
 trobà sa muller que aquell dia feya noces; la qual, après l'ach
 conagut, ab ell se'n anà a casa sua.

2 Havia a les sues paraules ja Philomena feta fi, e la
 magnífica gratitut de Tito de totes equalment era stada loada */s*
 molt, quant lo rey, reservant lo darrer loch a Dioneo, comensà:

3 - Gracioses dones, sens alguna falla Philomena, en ço
 que dit ha de la amistat, ha recomptada la veritat e ab rahó a
 la fi de les sues paraules se és dolguda d'ells, mostrant de
 ésser-li stat greu lo treball per ells sostengut com a leials

316ra 4 amichs qui entre·ls mortals són stats singulars. Perquè / yo */s*
 ab mon sermó seguiré les sues paraules, mas, per ço com ja som *le*
 a la nostra fi, me és vengut en enteniment de mostrar-vos ab
 una istòria (qui, posat que sia assau longa, és molt placent

per tot) una de les magnificències del Soldà, per ço que en les coses que en aquella oyrets, conegats que axí plenament les amistats de alguns no·s poden per los nostres vicis conquistar (com feren de aquells), mas almenys algun delit pendreu, ¹ sperant que com que sia d'agò se dege seguir algun mèrit; e dich axí:

5 Segons que alguns affermen, en lo temps del emperador Frederich primer, per conquistar la terra sancta de Jerusalem se féu en cristiandat un general passatge. La qual cosa entesa per lo Soldà de Babilònia, com a molt valent senyor preposà de venir personalment per a veure lo preparatori qui per los senyors de cristians se feya per lo dit passatge, e per millor
6 poder provehir. Ordenà en Egipte tots sos fets, e fahent semblant de anar en peregrinatge ab dos singulars familiars seus los pus savis hòmens de sa cort e ab tres servidors
7 solament, en forma de mercader se mes en camí. E après hagueren
8 / cercades moltes províncies de cristians, cavalcant per Lombardia per passar ultra als munts, se sdevench que, anant de Milà a Pavia ja horabaixa, se encontraren ab un gentil hom, lo nom del qual era micer Torello di Stra, ciutedà de Pavia: lo qual ab alguns seus familiars e ab cans e ab aucells se·n anava star en un seu castell lo qual havia sobre al Tesino.

8 Lo[s] quals com micer Torello viu, encontinent se avisà que gentils hòmens strangers devien ésser; e desijós de honrar-

los segons havia acostumat, los mostrà bona cara e bell semblant. E lo Soldà (desijós de saber per la necessitat que·n havia) demanà a un dels familiars de micer Torello quant havia d'aquí a Pavia; al qual micer Torello, no leixant respondre lo scuder, dix: "Senyors, vosaltres no podets pervenir a Pavia ab hora que dins puscau entrar".

9 "E donchs," dix lo Soldà "plàcie-us que, perquè som strangers, nos vullau mostrar on nos porem anit albergar".

10 Als quals dix micer Torello que axò faria ell molt volentera, e dix: "Yo havia en preposít de trametre un dels meus familiars fins pres de Pavia per algunes mies necessitats: 316va / e pus que axí és, per sguard vostre yo·l ne trametré ensemps ab vosaltres e ell menar-vos ha en part on vosaltres albergarets assau convenientment".

11 E a un dels pus discrets hòmens de sa companyia ell comandà ço que a fer havia e ensemps ab ells lo tramès, 7 ell *je* anant-se·n prestament al seu loch. On com fo arribat, al millor que poch, féu apparellar un bell sopar, metent les taules en un bell jardí; e fet açò, se·n vench sus la porta per sperar quant ells vindrien. E lo familiar, anant ensemps ab los gentils hòmens de una matèria en altra e menant-los de un camí en altre, los menà tant fins pervengueren en lo loch del seu senyor, en lo qual, sens que no se·n aperseberen, los hach conduhíts.

12 Los quals com per micer Torello foren vists, tot a peu fahent-se a ells a camí, somprient los dix: "Senyors, vosaltres siau los benvenguts".

13 Lo Soldà, lo qual hom molt avist era, se avisà que aquest havia desviat llur camí per poder-los convidar e que, per ço que denegar no pusquessen son convit, [ab enginy] los havia conduhits en casa sua; e responent a les sues saluts, 316vb dix: / "Mossènyer, si de hom cortès se deu hom clamar, bé és rahó que nosaltres nos clamem de vós / qui ns haveu empatxat lo /, nostre camí; mas, sens que alre no és stat de nosaltres, la vostra benvolença e gentilesa mereix que, de una sola salutació, a pendre de la vostra gentilesa, de la qual nos haveu constrets, vos siam tenguts e obligats".

14 Al qual lo cavaller, qui savi e benparlant era, dix: "Senyors, ço que vosaltres reebeu de mi, en sguard de ço qui a vosaltres se pertany segons ço que yo en vostres fets comprench, és una pobra cortesia; mas la veritat és que fora de Pavia vosaltres no poguéreu ésser anats en algun loch qui bo fos per a vosaltres, e per ço no us sia greu de haver tort un 15 poch lo camí per haver un poch de ayre". E dient-ho axí, encontinent tots los seus li foren al entorn per pendre los cavalls, après foren descavalcats, e aquells meteren en alleujament; e micer Torello menà los tres gentils hòmens en una cambra qui per ell los fo apparellada, on los féu descalçar e refrescar, e ab preciosos vins e confits e ab plasents 317ra rahonaments los retench / fins a la hora del sopar.

16 Sabia emperò lo Soldà e los III companyons seus sobiranament parlar lo latí, per^Tquè entenien e eren entesos T⁺ molt bé: per^Tquè ls paria que micer Torello fos lo pus plasant e J⁺ 17 lo mills acostumat hom que encara haguessen vist. E per

semblant a micer Torello paria que aquests fossen los pus magnífichs hòmens del món e de molt més que debans no havia stimat, per^Tquè en si mateix [se dolia] com de convit e de pus solemna companyia no·ls podia honrar; per²què pensar de voler-los aturar lo matí següent e encontinent tramès un de sos servidors, ben informat de ço que fer volia, a la sua dona (qui molt sàvia e de molt gran coratge era) a Pavia, qui assau prés d'aquí era.

18 E après menant-los-se'n al jardí, cortesament los demanà qui eren e d'on^I e on anaven; al qual lo Soldà respòs: "Nosaltres som mercaders cristians e venim de Xipre e per nostres necessitats anam a París".

Al qual micer Torello dix: "Ara plagués a Déu que aquesta nostra terra produhís semblants gentils hòmens, com 19 Xipre fa mercaders!" E d'aquests rahonaments en altres après hagueren un poch stat, fo prest de sopar; e venguts a la 317rb taula, entre ells foren sobiranes cortesies, e, segons un sopar previst, foren assau ordenadament servits. E a poch star, après les taules foren levades, micer Torello los féu metre a reposar en molt bells lits, e ell per semblant, poch après que hach sopat, se'n anà a dormir.

20 E lo familiar après fo arribat a Pavia e hach feta sa ambaixada a la dona, no ab acte ne ab gosar de fembra mas ab manera reyal, prestament féu appellar dels amichs e servidors

de micer Torello, e encontinent diverses coses pertanyents a solemne convit féu apparellar, e ab flums de antorxes prestament la nit mateixa molts notables ciutadans de la ciutat féu convidar, e prestament féu haver draps de ras e totes coses pertanyents a notable convit, segons que per lo marit complidament li era stat comandat. ↓
(e

21 E vengut lo jorn, los gentils hòmens se levaren, ab los quals micer Torello muntà a cavall, e fets venir los seus falcons, en un stanyet assau prés d'aquí los menà per fer-los ↓
317va volar per ribera; on après / hagueren volat, demanà lo Soldà en qual alberch a Pavia era lo millor hostel; al qual micer Torello dix: "Senyors, yo me'n iré prés de vosaltres, car a mi
22 és necessari anar llà". E aquests, crehents fos axí, foren contents de la companyia de micer Torello e ab ell ensemps entraren en camí; e ja hora de tèrcia passada/pervengueren a la ↓
ciutat, on, pensant anar en lo millor hostel segons havien demanat, micer Torello los arribà en casa sua: on, après foren pervenguts, trobaren ja bé L dels millors ciutedans de la ciutat per reebre los gentils hòmens, los quals, soptosament al entorn acompanyant-los, ab sobiranes cortesies los reeberen.

23 La qual cosa vehent lo Soldà e sos companys, prestament avisaren ço què era e digueren; "Micer Torello, açò no és ço que nosaltres vos havem dit e demanat; e assau nos haviu aquesta nit passada feta major festa que nós no us mereixem, per/què degudament nos podieu assau bé leixar anar ↓
per nostre camí".

24 Als quals micer Torello dix: "Senyors, d'açò qui per un

117vb

vespre vos és stat fet, scé yo grat a la fortuna més que a vosaltres, la qual vos / tolqué lo camí, tant que us convench venir a la mia petita casa: mas d'agò d'ara seré yo tengut a vosaltres, e ab mi ensemps aquests gentils hòmens qui entorn vos són, als quals, si cortasia us par, vull grayscats a ells".

25

E lo Soldà e los companyons vencuts, sens alre a dir descavalcaren, e reebuts per los gentils hòmens de la ciutat alegrement foren a les cambres menats, les quals molt richament per ells eren apparellades; e posats llurs arnesos de caminar e refrescats, sengles pochs en la sala, on solemnement era apparellat, vingueren, on prengueren aygoamans; e mesos a taula ab molt gran orde, de moltes viandes magníficament foren servits, en tant que, si lo emperador hi fos vengut, no li poguera ésser stada feta major honor. E posat que lo Soldà e los companyons fossen sobiranament grans senyors e usats de veure molt grans coses, no-res-menys se merevellaren molt de aquesta qui·ls paria de les majors, havent sguard a la qualitat del cavaller lo qual sabien que era ciutedà e no / senyor.

118ra

27

E finit lo menjar e levades les taules, entre ells de moltes altres coses parlant, fahent gran calt, axí com a micer Torello plagué, tots los gentils hòmens de Pavia se anaren a reposar; e ell ab los seus III romàs, e ab ells en una cambra entrats, per ço que ninguna cara cosa romangués que vista no haguessen, aquí féu la sua valent dona cridar. La qual era molt

3 ms. ^{vencre} que d'aquella (ratllat)

bella e gran de persona e de richs vestiments arreada, enmig de dos fillets, los quals parien dos angelets, se'n vench devant ells, los quals plamentment saludà. E ells veient-la prestament se levaren enpeus e ab gran reverència la reeberen e, faient-la seure entre ells, sobirana festa feren dels seus dos bells 29 fills. Mas après [que] ab ells en molts bells rahonaments foren entrats, partint-se'n micer Torello, assau plamentment li demanà d'on eren e on anaven; a la qual, los gentils hòmens respongueren en la manera que havien respost a micer Torello.

30 E lavors la gentil dona ab alegra cara dix: "Senyors, posat que yo conega que lo meu femenil apetit sia poch necessari, / yo us prech que de special gràcia me doneu un do: ço és que no refuseu ne hajau a vil aquell petit do lo qual yo us faré, mas considerau que les dones segons llur petit cor si donen petita cosa, mas segons la bona voluntat preniu 31 aquella quantitat". E faient-se venir per quescú dos parells de robes, les unes forrades de drap e les altres de vays, no gens de ciutedans ne de mercaders mas de magnífichs senyors (si de draps pusquessen ésser vestits), e III aljubes de sendats semblants que en aquell temps se usaven, e molt drap de li, e dix: "Prenets aquestes robes e aquestes coses, e considerau que vosaltres sou molt luny de les vostres dones e per la longària del camí que haveu fet e haveu a fer e attenent que ls mercaders són gent neta e molt delicada, posat que vàleguen poch, vos poran encara servir".

32 La qual cosa vista per los gentils hòmens, se meravellaren a apertament conegueren que micer Torello no volia

han end-

118va

leixar a fer alguna cosa de cortesia, e vehent la noblesa de les robes, qui no mercaderenques ans de senyor parien, duptaren de no ésser coneguts: mas pur, no contrastant això, respòs lo un d'ells a la dona: / "Madona, açò són coses a què leugerament se posquera e deguera dir de no, si los vostres prechs no·ns strenguessen, los quals leugerament no poden ésser denegats".

33 E fet açò e ja micer Torello tornat, la dona se partí d'ells, e de semblants coses, segons que a ells se pertanyien, provehí los llurs familiars. E micer Torello ab molts prechs impetrà d'ells gràcia que tot aquell die stiguessen ab ell; perquè, après que hagueren dormit, vestint-se una de les sues robes, cavalcaren per la terra; e venguda la hora del sopar, ab molts honorables companyons magníficament soparen, e com temps los parech, se·n anaren a dormir e reposar.

34 E vengut lo jorn, se levaren, e anant llurs familiars al stable, en loch de llurs rossins trobaren tres grossos palafrens e molt bells, e per semblant a llur[s] familiars grossos rossins e freschs; la qual cosa vehent lo Soldà, 35 girant-se a sos companyons dix: "Yo jur a Déu que pus complit hom ne pus cortès ne pus avist de aquest no fo may; e si los reys de cristians són segons més e menys semblants d'aquest cavaller, lo Soldà de Babilònia no haurà loch ne poder de sperar-ne un, quant mes / tants: mas com que sia, vejam lo llur aparell quin serà"; e puy pensant que lo seu reconvidar no hauria loch, assau cortesament muntà a cavall.

118vb

36 E micer Torello ab molts companyons lo acompanyà gran

part

de camí cavalcant ensemps ab ell, e posat que·l Soldà
forsadament se partís de micer Torello, tant se era enamorat
d'ell, que·l pregà que enrretera se·n tornàs; [per] la qual cosa,
37 posat que greu li fos lo departiment, dix: "Senyors, yo u faré
de bon grat pus que a vosaltres plau, mas açò us vull dir: yo
no·m scé qui vosaltres vos sou, ne u vull saber sinó tant com a
vosaltres sia en plaer; mas quisqui vosaltres siau, [que
mercaders siau] no leixeu a mi per fermança aquesta volta: e ab
aytant a Déu vos coman".

38 E lo Soldà, havent ja de tots los companyons de micer
Torello pres comiat, li respòs dient: "Mossènyer, encara porà
venir temps que nosaltres vos farem veure de la nostra
mercaderia, per la qual nosaltres refermarem la nostra creença:
e anau ab la gràcia de Déu".

39 E partint-se·n adonchs lo Soldà e sos companyons ab
319ra gran voler e preposít / que, si vida li bastà[is] e la guerra (va)
que sperava no·l torbava, encara desijava de fer major honor a
micer Torello que ell no havia feta a ell; e molt d'ell e de la
sua dona e de totes les sues coses e actes e fets d'ells e de
40 totes llurs companyes e coses molt loaren. Mas pus que tot lo
Ponent hagueren sercat ab gran affany, se meteren en mar e ab
sos companyons se·n tornà en Alexandria, e plenament informat
se dispongué a la deffensa d'ell e de sa terra. E micer Torello
se·n tornà en Pavila, pensant longament qui aquests tres
podien ésser, mas en la veritat no·s acostà ne pensà.

41 E vengut lo temps del passatge, fahent-se lo gran
apparellament per tota la terra, no contrastant los prechs ne

les làgrimes de la sua dona, se dispongué del tot en anar-hi: e havent tot appllar]ellament fet e stant per cavalcar, dix a la
 42 sua dona, la qual ell sobiranament amava: "Dona, axí com tu veus, yo vaig en aquest passatge axí per honor del cors com per profit de la ànima: yo t recoman les nostres coses e la nostra honor; e per ço com yo so cert del anar e del tornar, per mil
 319rb cassos qui s poden / sdevenir, no he alguna certanitat, vull
 4 que m fasses una gràcia: que quesque de mi se sdevengue, llà on tu no sàpies noves de mi, que tu m spers un any e un mes e un die sens remaridar-te, comensant en aquest die que de tu m partesch".

43 E la dona, qui fortment plorava, respòs: "Monsènyer, yo # no scé lo comport que yo poré fer, partint-me de vós, per la dolor que vós me leixau; mas si ^{au} cert: que, mentre la mia ^{la} vida dur en lo món e alre de vós se sdevengue, [vi]viu o moriu, ^o segur que yo viuré e morré muller de micer Torello e de la sua memòria seré cap mentre visca".

44 A la qual micer Torello [dix]: "Dona, yo so molt cert que, tant en tu serà, ço que tu promets se seguirà; mas tu est jova e bella e de gran linatge, e la tua virtut és molta e
 45 coneguda per molts. Per ^{qu}è molts e grans gentils hòmens, si de ^a mi res se sospitava, te demanaran a tos frares e a tos parents per muller; dels quals, posat que ton voler no sia, no t poràs deffendre e per força te covendrà complaure a llur voler: e

aquesta és la ocasió per la qual yo prenh aquest termini e no major".

319va 46 Al qual la dona dix: "Monsènyer yo / faré ço que yo /
poré de ço que dit vos he; e com alre me·n covengués a fer, yo,
us obeiré de ço que·m demanau certament. Si plàcia a Déu que
dins lo dit terme vós e yo siam ensemps!"

47 E finides les paraules entre ells, la dona abressà
micer Torello, e trahent-se del dit un anell, lo y donà dient ↓:
"Monsènyer, plàcie-us tenir aquest anell en memòria mia; e si
yo muyr abans que vós, totstemps que·l veurets siau membrant de
mi".

48 E pres-lo, muntà a cavall, prenent comiat de cascú
segons son stat e condició, e se·n anà en son viatge: e
pervengut en Gènova ab sa companyia, muntà en galea per seguir
aquell, e en poch de temps pervench a Acre, on ab l'altre
5 exèrcit de cristians se ajunyí. En lo qual quaix encontinent
6
49 comensà gran mortaldat e malalties, per la qual durant (qualque
fos la art o la fortuna del Soldà) quaix tot lo romanent dels
cristians qui romasos hi foren foren presos a mà salva.

50 Entre·ls quals foren molts ciutedans e gentils hòmens, e entre
ells micer Torello, qui en Alexandria fo menat en presó, on
319vb no / fo conegut; e tement de no fer-se conèixer e constret de
necessitat, se adonà a encunçar aucells de cassa, de què ell
era molt gran mestre. Per la qual cosa vench a notícia del

51 Soldà: per^qquè·l tragué de presó e·l retench per son falconer. E
 micer Torello, qui en altra manera no era nomenat per lo Soldà
 sinó lo cristià, lo qual ell no conexia ne lo Soldà a ell, e
 fahent agò no havia micer Torello lo seu enteniment sinó en
 Pavia e moltes voltes de fugir havia temptat, la qual cosa no
 52 li era venguda bé; per^qquè venguts al Soldà certs genovesos
 ambaixadors per recobrar certs ciutedans llurs e devents-se·n
 partir, pensà de scriure a sa muller com ell era viu e com pus
 tost poria tractaria de son rescat per tornar a ella, e que·l
 speràs. E acordat de fer, axí u féu; e caramente pregà un dels
 ambaixadors, qui·l conexia, que ell fahés que aquelles letres
 vinguessen en les mans del abat de Sanct Pere de Sel d'Oro, lo
 qual era son oncle.

53 E stant en aquest termini, a micer Torello pervench que
 un jorn, rahonant ab ell lo Soldà de sos aucells, micer Torello
 comensà a sompriure / e féu un acte de la bocha lo qual lo
 Soldà, stant ab ell en Pavia, havia molt notat; per lo qual
 acte lo Soldà tornà en enteniment de micer Torello e comensà a
 guardar e fi en fi, e parent-li ell e leixat lo primer
 rahonament, dix: "Crestià, de quin pahís est tu?"

54 "Senyor meu," dix Torello "jo só lombard, d'una ciutat
 appellada Pavia, hom pobre e de baixa condició".

55 E com lo Soldà hoÿ agò, quaix cert de agò de què·s
 duptava, alegre en si mateix dix: "Déu me ha donat temps de

mostrar en aquest com me fo cara la sua cortesia": e sens alre
 dir féu metre tots los seus vestiments en una cambra e, aquells
 aparellats, lo menà dintre a dix: "Guarda, cristià, si entre
 aquestes robes ne ha alguna que tu vesses may".

56 E micer Torello comensà a guardar e viu aquelles que la
 sua dona hach donades al Soldà, mas no extimà que pusqués ésser
 que a ell fossen stades donades, e encontinent respòs: "Senyor
 meu, alguna no'n conech: bé és ver que aquelles dues semblen
 robes de què yo⁸ ab III mercaders, qui en casa mia
 arribaren, una volta fui vestit".

57 Ladonchs lo Soldà, no podent-se tenir pus, tendrament
 lo abrassà dient: "Vós sou micer Torello di Stra e yo so lo un
 dels tres mercaders als quals madona vostra donà aquestes
 robes; e ara és vengut lo temps de fer certa la vostra creença,
 qualque sia la mia mercaderia, segons en lo partir-me de vós
 vos diguí que poria venir".

58 E micer Torello, hoynt açò, comensà a ésser
 sobira[na]lment alegre de haver hagut semblant hoste e donar-se
 vergonya com tant p[ro]brament los havia acullits; al qual lo
 Soldà dix: "Micer Torello, pus Déu vos ha tramès ací, pensau
 que no yo, mas vós d'ací avant siau senyor".

59 E fahent entre ells la festa molt gran, de reyal
 vestiments lo féu vestir; e menant-lo devant tots los seus
 barons e dites moltes coses en lahor de sa valor, comandà que

quescú qui la sua gràcia volgués haver lo hagués per tant car
com la sua pròpria persona. La qual cosa d'aquí avant quescú
[féu], e molt més que·ls altres los dos qui companys del
60 Soldà eren stats en casa sua. E vehent-se micer Torello en /
320va la gran glòria, totes les coses de Lombardia li trach del
enteniment, e majorment per ço com sperava fermament que les
sues letres deguessen ésser pervengudes en ço del seu.

61 Era, en lo camp, on la rota dels cristians era stada,
mort e soterrat un cavaller prohençal de poca condició, lo nom
del qual era micer Torello de Dignies; per la qual cosa, stant
micer Torello di Stra per la sua noblesa e per lo exercici dels
seus fets tant conegut que tothom qui hoyà dir "Micer Torello
és mort" creya fos micer Torello di Stra e no aquell de
Dignies, e lo cas qui sobrevench de la presó no leixà
62 desenganar los enganats; perquè en Ytàlia tornaren ab aquesta
novella, entre·ls quals n'hi ha[c] molts axí presumptuosos qui·s
ardiren de dir ells haver-lo vist mort e ésser stats a la
63 sepultura. La qual sabuda per la dona e per los parents fo de
inextimabla dolor ocasió, e no solament a ells ans encara a
tots aquells qui conegut lo havien.

64 Longa cosa seria de recitar quina ne qual ne quanta fo
la dolor e la tristícia e lo plant de la sua dona; la qual
aprés d'alguns dies que ab contínua dolor se fo dolgu[da] e
algun remey comensava haver, attenent que dels majors hòmens de
320vb Lombardia era / demanada als frares e als altres parents,
foren sollicitats de remaridar-la. La qual cosa ella ab molt
gran plant havia negat moltes voltes, e constreta a la fi li

covench fer ço que volgueren tots sos parents ab aquesta condició: que ella degués ésser sens marit tant com ella havia promès a micer Torello dementre que en Pavia eren.

65 E en aquest termini ja no havia a·nar pus de VIII dies, après dels quals ella encontinent se devia remaridar. E sdevech-se que micer Torello, stant en Alexandria, viu un jorn un lo qual havia vist ab los ambaxadors genovesos muntar sobre la galea qui en Gènova anava; per¹què, fahent-lo appellar, li ¹# demanà quin passatge havien hagut quant anaren en Gènova e en 66 quant foren junts. Al qual aquest dix: "Senyor, malvat viatge féu la galea, segons yo he sabut llà on yo era romàs; car, stant prés de Sicília, se mogué un ven ⁹ a la tremuntana qui en les seques de Barbaria los lençà a travers e no·n scapà testa alguna, e entre·ls altres hi periren dos meus germans".

Mira 67 Micer Torello, donant fe a les paraules / d'aquest, qui eren vertaderes, e recordant-se que lo termini que ell havia demanat a la dona passava dins pochs dies e avisant-se que res de son stat no devien saber a Pavia, hach per cert que la dona devia ésser maridada; per la qual cosa caygué en tanta de dolor, que, perdut lo menjar e lo dormir, se mes en lo lit 68 delliberat de voler-se morir. La qual cosa sentida per lo Soldà, qui sobiranament lo amava, vench a ell. On après de molts prechs que li hach fets, sabé la ocasió de la sua dolor e de la sua malaltia, de la qual lo blasrà molt més que debans

no li havia dit e après lo pregà que's confortàs, affermant-li que, si agò feya, ell obraria en tal manera que ell seria en
 69 Pavia al terme per ell donat; e dix-li com e en quina manera. E micer Torello, donant fe a les paraules per ell promeses e havent moltes voltes hoÿt dir que agò era possible e que ja era
 70 stat fet moltes voltes, se comensà a confortar e consolar. E lo Soldà fahent-se venir un seu nigromàntich lo qual la dita art havia ja experimentada, li comandà que ell cercàs via com micer Torello sobre un lit en una nit fos porta[tt] a Pavia; al /
 321rb qual lo nigromàntich dix que seria fet segons ell manava, mas que ell per son benavenir lo fes dormir.

71 E ordenat agò, tornà lo Soldà a micer Torello: e trobant-lo del tot dispost a voler ésser en Pavia al termini donat, si ésser-hi podia, e si no podia, a voler morir ans que
 72 viure, li dix axí: "Micer Torello, si vós effectuosament amau la vostra dona e us duptau que ella no sia muller d'altri, siau cert que yo d'agò no us sabria rependre ne dir mal, car siau cert que, yo en part alguna de quantes dones yo he may vistes, ella és aquella qui en custumes e en maneres e en lo portar e en lo arrear de son àbit me par millor e pus bella e pus notable que de alguna altra dona que yo haja may vista, quant més la bellesa, qui és sobirana entre les altres dones del món: per les quals coses yo no he a tant mal, si vós sou cuytat de
 73 anar-vos-ne. En altra manera yo fóra molt content que equalment
 74 en lo meu regne nosaltres visquéssem ensemps: e si agò no'm devia ésser consentit de Déu, no'm devia almenys haver dada avinentesa (si durar no'm degués) de haver-hos vist en mon / v

21va regne, pus ab aquella honor e ab aquella granesa d'ànima e ab aquella companyia que la virtut mereix no us puch retenir en casa mia, axí com vos he a consentir de tornar en casa vostra; la qual cosa, pus consentida la us he e vós desijau de ésser allà de present, axí com yo puch, en la manera que dita us he, vos ne trametré".

75 Al qual micer Torello dix: "Senyor molt excellent, sens la vostra proferta me han los fets assau mostrada la vostra benvolença, la qual may per mi no fo merescuda, e d'agò que vós dieu regraciu a Déu, e no dient-m'o, ne morré certament; mas pus axí he pres aquest partit, yo us prech que aquell me doneu, si fer se deu, car demà és lo derrer die que yo dech ésser sperat".

76 Al qual lo Soldà dix que tot ço qui fer-se devia era ja prest e apparellat, e al següent die era prest de trametre-¹¹ ne . E la següent nit féu lo Soldà fer en una gran sala un molt bell e molt rich lit de matalafs, segons la llur usança, tots de vellut e de draps d'or, e de part demunt una cóssera lavorada a cert compàs de magnífiques perles e de molt belles e precioses pedres (lo qual fo après extimat infinit tresor) /
 321vb e un parell de langols segons que en semblant lit se
 77 pertanyien; e agò fet, comandà que a micer Torello fos donada una roba a la manera sarrahinesca, la pus bella e la pus richa cosa qui may en aquell temps fos stada vista per algú; e

aquella vestida, per semblant en lo cap a la llur guisa una ^{12^r}
 78 de les sues bendes molt longa li féu retortoligar. E stant ja
 la hora tarda, lo Soldà ab molts de sos barons en la cambra on
 micer Torello era se'n anà, e posant-se a seure al seu costat,
 79 quaix lagrimejant comensà a dir: "Micer Torello, la hora que de
 vós me cové partir és venguda, e per ço com yo no us puch
 acompanyar ne fer-vos acompanyar per la qualitat del camí que
 haveu a fer, qui no u sosté, ací en la vostra cambra me cové
 80 pendre comiat, lo qual so vengut pendre. E per ço, abans que yo
 a Déu vos coman, vos prech, per aquella amor e per aquella
 amistat la qual és entre nosaltres, que de mi us record; e, si
 possible és, abans que los nostres dies se finesquen, après que
 vós hajau posades en orde les vostres coses en Lombardia, una
 322ra volta almenys me vingau / a veure, per ço que yo pusca
 aldemenys una volta alegrar-me de la vostra vista, viure
 content e suplir aquell deffalliment que ara per la vostra
 streta cuyta me cové fallir, fins que a vós sia placent de
 81 retornar; e en lo endemig vos plàcia no us sia greu visitar-me
 ab les vostres letres e ab aquelles coses que us plaurà
 trametre-m a demanar, offerint-vos que per vós pus volentera
 que per hom qui visca en lo món les faré certament".

82 E micer Torello, no podent les làgrimes retenir e per
 ço de aquelles empatxat, en poques paraules respòs: "Senyor,
 impossible és que may a mi los vostres beneficis e la vostra

valor me isquen de la memòria, e sens falla ço que'm demanau faré volentera, illà on lo temps me consenta de poder-hi suplir".

83 Perquè lo Soldà abessant e besant-lo tendrament ab
moltes làgrimes, [dix]: "Andati con Dio" / e de la cambra ab los
altres barons ensemps se isqué; e après tots per semblant
prengueren comiat, e ab lo Soldà ensemps se'n vench, e en
aquella sala on havia fet apparellar lo lit lo leixà. T# J,

84 E com ja fos hora tarda, per lo curt spay del
nigromàntich vench un metge ab un abeuratge a micer Torello e,
322rb fahent-li semblant que per fortificar-li lo cap / lo y dava,
85 lo y féu beure; e no stech gayre que fo adormit. E quaix
durment fo aportat per lo comendament del Soldà sus lo bell
lit, sobre'l qual ell posà una gran e molt bella corona d'or de
gran valor, e en aquella posà cert scrit en què's contenia com
86 la dona del Soldà la trametia en aquella de micer Torello. E
après mes en lo dit a micer Torello un anell en lo qual era
encastat un carbonclo de sobirana bellesa, la vàlua del qual
per negú podia ésser extimada; e aquí per semblant li féu
senyir una spasa lo guarniment de la qual envides se podia
extimar ne divisar; e ultra agò li féu penjar devant un fermall
en lo qual havia perles (qui may semblants no eren stades
vistes) ab algunes altres pedres no de menys valor de les
perles; e en cascun costat d'ell dues grans bassines d'or
plenes de doblés e de besants e de molts richs fils de perles
entorn de la correja, e moltes altres coses les quals serien
87 longues de comptar. E fet agò, de cap primer besà micer Torello

e dix al nigromàntich que's spatxàs; per[↓]què encontinent en
presència del Soldà [micer Torello fou tramès, e lo Soldà] e
sos barons rahonant d'ell romangueren.

88 Era ja micer Torello en la sgleya de Sanct Pere de Sel
va d'Oro de Pavia, / segons havia demanat, ab tots los sobredits
joyels e ornaments e encara dormia, com ja havia sonades
matines lo sacristà de la sgleya. Lo qual entrà ab una lum en
la mà e ~~correch~~ soptosament per veure lo rich lit: e no 70
solament se meravellà mas, haguda molt gran pahor, se'n tornà
enderrera fugint. Lo qual vehent lo abat e los altres monjos
fugir, se meravellaren e demanaren de la ocasió; als quals lo
sacristà ho dix.

89 "O!" diu l'abat "e creu que no est tu devuymés infant
ne est vengut de nou en aquesta sglésia, que tu axí leugerament
te degues spaventar. Ara via, anem-nos e vejam qui t ha feta
pahor".

90 E encesa lum, lo abat ab tots los seus monjos entrants
en la sglésia veren aquest lit axí meravellós e rich e sobre
aquell lo cavaller qui dormia; e mentre axí temerosos e
pahoruchs staven sens acostar-se gens al lit, reguardant les
belles joyes, se sdevench que ja la virtut del abeuratge fo
consumada, e micer Torello despertant-se gità un gran sospir.

91 La qual cosa vehents los monjos e l'abat, ensemps spaventats
cridaren a grans crits: "Senyor, ajude-ns!" e axí cridant tots

92 fugiren. E micer Torello, obrint los ulls e guardant al entorn,
coneix manifestament / que ell era llà on al Soldà havia
demanat, de què fortment fo content e sobiranament alegre:

perquè levant-se se assegué, e particularment guardant ço que T#
 entorn tenia, posat que la magnificència del Soldà havia ja
 93 coneguda, ara li parech major e més la conech. E sens mudar-se
 en altra manera, senti fugir los monjos; e avisant-se perquè T#
 fugien, comensà per nom a cridar lo abat e a pregar-lo que no
 94 duptàs en res, car ell era Torello son nebot. E lo abat, hoynt
 aquest, sobiranament tornà pus pahoruch, axí com aquell qui per
 mort lo havia; mas [après] que de diversos arguments lo hach
 assegurat, sentint-se sovent appellar, fahent-se lo senyal de
 la sancta creu anà a ell.

95 Al qual micer Torello dix: "O pare meu, e de què duptau
 vós? Yo so hom qui d'ultramar so retornat".

96 E lo abat, no contrastant que ell hagués la barba larga
 e vestit a la sarrahinesca, après poch lo afigurà: e
 resegurant-se lo pres per la mà e dix: "Fill meu, tu sies lo
 benvengut, e no't meravells de la nostra pahor, car en aquesta
 terra no ha hom qui no crega fermament que tu sies mort, tant
 que yo't scé dir certament que madona Lieta, ta muller,
 323ra venguda / dels prechs e de les menasses de sos freres e
 parents e contra son voler, se és remaridada e vuy dematí deu
 anar al nou marit a les noces, perquè en ço que a fer hages T#
 prestament te aparella".

97 Micer Torello, levant dessús lo rich lit e feta' al
 abat e als monjos meravellosa festa, a tots pregà que d'aquesta

sua tornada a algú no parlassen fins a tant que ell hagués donat recapte a alguns seus affers. E après d'agò, les riques joyes posà en loch segur, e tot ço qui avengut li era fins en 98 aquell punt recomptà al abat. Lo abat, alegre de les sues fortunes, ab ell ensemps reté gràcies a Déu de ço que fet li havia; e après d'agò demanà micer Torello al abat qui era lo nou marit de la sua muller, e lo abat lo y dix.

99 Al qual micer Torello dix: "Abans que de la mia tornada se parle, yo vull veure la continença que la mia muller farà en aquestes nocés; e per ço, posat que no sia usança que les persones religioses vagen en aquest convit, yo vull que per amor de mi vós ordeneu que nosaltres tots hi anem".

100 E lo abat respòs que volentera; e encontinent que jorn fo fet, tramès al nou sposat dient que ell ab un seu companyó volia ésser a les sues nocés; al qual lo gentil hom respòs que 123rb101 molt li pleya. Venguda adonchs la hora / del menjar, micer 14 Torello en lo àbit en què era se'n anà en casa del ~~seu~~ spòs, *Hnou* on ab gran meravella fo guardat micer Torello de tots aquells qui'l veyen mas no conegut de algú: lo abat, a tots quants lo veyen, deya que era serraquí e que era stat tramès del Soldà al 102 rey de França per ambaixador. Fo l'adonchs micer Torello mes en una taula a punt ¹⁵ devant la sua dona, la qual ell ab molt gran plaer guardava, e en la sua cara li paria ésser torbada d'aquestes nocés. E ella per semblant alguna volta guardava a *presant?*

ell, no per conexença alguna que ella ne hagués (per la gran barba e per lo strany àbit e per la ferma creença que ella havia que ell era mort) mas per la noblesa del àbit que
103 aportava. Mas pus que temps aparech a micer Torello de voler-la temptar si de ell se recordava, trahent-se de la mà lo anell que la sua dona li havia donat en la sua partida, féu cridar
104 un jovenet qui devant ell servia e dix-li: "Digues de la mia part a la nova sposa que en la mia encontrada se use que, quant algun forester, axí com yo so aci, menja en algun convit de alguna nova sposa, axí com ella és, en senyal de haver-li
323va gràcies de haver ~~li~~ menjat en son convit / li tramet la copa ^(penlla nt dit) ab la qual ella beu plena de vi; del qual après que'l forester ha begut aquell que li plau, ella beu lo romanent".

105 E lo jovenet hoyt açò, féu la ambaxada a la dona, la qual, axí com a ben acostumada e sàvia, creent que aquest fos un hom serrahí e abte en sa ley e nació, e per complaure-li segons sa usança e per haver-li grat de la sua venguda, féu pendre una gran copa deurada la qual havia devant e comendà que fos omplida de vi e aportada al gentil hom stranger; e
106 encontinent axí fo fet. E micer Torello, havent-se mes lo anell que ella li havia dat en la boca, sí féu per manera que bevent lo leixà caure en la copa sens que algú no se'n apersebé, e
107 lexant-hi poch vi e aquella cuberta tramès a la dona. La qual prenent-la, per ço que complís la llur usança, descobrint-la, l'es mes en la bocha: e vist lo anell, sens dir alguna cosa vehent e conexent que aquell era lo anell que ella havia donat al seu departiment a micer Torello, lo pres; e mirant aquell

qui forester paria que fos e conexent-lo, axí com a furiosa
 lençant la taula que devant havia, cridant dix: "Aquest és lo
 123vb108 meu senyor! / aquest és lo meu micer Torello!" E corrent a la
 taula on micer Torello seya, sens haver reguard a ses
 vestidures ne cosa qui sobre la taula fos, e gitant-se ultra
 tant com poch, lo abressà stretament e may del seu coll fo
 poguda (per dits ne per fet d'algú qui aquí fos) levar ¹⁶ fins a
 tant que per micer Torello li fo dit que cessàs los seus
 abressaments, car temps vindria que ell li n cons⁷tria copiosa *fin*
 habundància.

109 Ladonchs ella dregant-se, e stant ja les noces totes
 torbades, en part pus alegre que may no fo per lo encontra d'un
 semblant cavaller, pregant-ne ella, tothom stech quedament:
 per¹què micer Torello del die de la sua partida fins en aquella *1#*
 hora tot ço qui avengut li era li recità, concloent que lo
 gentil hom, lo qual, crehent que ell era mort, la havia presa
 per muller, si ell en vida la li havia tolt, no li devia
 110 desplaure. E lo novell sposat, posat que fos scornat,

liberalment e com a mich respòs que de les sues coses era en
 111 son voler que ell ne fahés tot ço qui més li plagués. E la dona
 lo anell e la corona que havia rebuda del seu sposat li *lee*
 124ra restituí e aquell que de la copa havia tret / se mes en lo
 dit, e per semblant la corona qui tramesa li era stada per lo
 Soldà se posà: e exint-se de la casa on era, ab totes les

pompes de les noces fins a casa de micer Torello se·n anaren; e aquí los desconsolats parents e amichs e quaix tots los ciutedans vingueren e, havent-ho quaix per un miracle, ab longa alegria e festa se aconsolaren.

112 E micer Torello, fahent de les sues cares joyes part en aquells qui haguda havien la despesa de les noces sens profit e al abat e a molts altres, e abans d'un mes certificat de la sua reparació e venguda lo Soldà, son car amich, e ab la sua valent dona despuys visqué, usant de més cortesies que may no havia fet.

113 E semblant fo la cortesia e lo anuig de micer Torello e de aquell de la sua cara dona e lo guardó de la llur alegria e presta cortesia; les quals molts se sforcen de fer e, bé que¹⁷ hagen de què, axí mal ho saben fer que més que no valrien los ho fan comprar: per[↓]què, si tal ne semblant guardó no·n han, no se·n deuen meravellar.- 2#

1 Lo marquès de Saluca per prechs de sos vasalls fou content de pendre muller, la quall volch penre a sa voluntat e pres una filla de un vilà, de la qual ach un ffill e una ffilla, los quals féu senblant alciure; e après mostrà que d'ella s'enugava e que avia presa altra muller, e féu venir sa filla com a muller e lansà la pròpia muller de casa, faent-la tornar en casa de son pare: e trobant-la pacient en totes coses, pus cara que may la-s tornà en cassa, e mostrant-la a sos fiylls, la honrà e la féu honrar com a marquesa.

324rb 2 Finida la longa novella del rey, molt mostraren tots ésser-los plasent, mas Dioneo rient dix: - Lo bon hom qui sperava la següent nit de fer abaixar la coha dreita del fantasma, e haguera donats més de dos tornesos de totes les lahors que havem donades a micer Torello-; e après, sabent que a ell sol tocava a dir, comensà:

3 - Mansuetes dones mies, segons que'm par, aquest die de vuy és stat donat a reys, a soldà e a semblant gent: e per ço com yo de vosaltres no'm vull lunyar, vull rahonar d'un marquès, no de coses magnifiques, mas d'una folla bestialitat, posat que bé li-n seguís a la fi; la qual yo no consell a algú / que seguezca, per ço com fo gran peccat que en aquest

324va

ne pres bé.

- 4 En Ytàlia ha una província ornada de molts notables castells e viles, appellada lo marquesat de Saluca, de la qual era lo marquès un fort notable baró appellat Galter, jove bell e ben graciós, no menys noble de custumes que de linatge, e finalment en totes coses fort insigne: sinó que, content de ço que fortuna li havia dat, no curava del sdevenidor e, prenent singularment plaer en cassar, totes les altres coses que a fer havia ne menyspreava, e specialment no's curava de pendre ^[7] muller; de la qual cosa los vassalls e sotsmesos eren fort
- 5 dolents e despagats. Los quals, com molt ho haguessen soffert, anaren ensemps al dit Galter, e lo un d'ells (lo qual era de major auctoritat o per bell parlar o per major privadesa que havia ab lo dit Galter) li dix axí: "O molt noble marquès, la tua humanitat dóna a nós audàcia e gosar que, tota vegada que'ls fets ho requerran, ab devota confiança parlem ab tu e que ara les voluntats que tots tenim secretes en los nostres coratges la mia veu notifich a les tues orelles, no perquè yo
- 124vb haja algun interèsser singular en / açò, mas per tal com tu, segons [per] molts indicis e senyals has sovent provat, mostres e reputes que yo só a tu molt car devant tots los altres. Com donques totes les tues coses plàcien e hagen totstemps plagut a nós, per ço que puixam jutjar que siam beneventurats com aytal senyor havem e serem molt pus beneventurats en lo sdevenidor que tots ~~for~~ nostres vehins, suplicam-te humilment que vulles ^{H2} pendre muller e que açò vulles spatxadament; car los jorns se'n van e volen fort leugerament, e jatsia que tu sies en la flor

del teu jovent, emperò la vellesa ensegueix aquesta flor e la mort és prohisme a tota edat: tothom igualment ha a morir e la hora és incerta. Plàcie·t donchs que hoges les pregàries d'aquells qui no menysprearien los teus manaments, e comana a [7] nós la elecció de la muller, car nós la·t procurarem tal, que serà digne de acostar-se a tu, e de tal linatge, que tots porem star ab bona sperança d'ella. Delliure·ns donchs d'aquesta trista ància: perquè si Déu disponia en altra manera de tu, no [4] te·n anasses menys de ledesme successor e que nós romanguéssim sens regidor algú".

6 Ladonchs lo dit Galter, mogut per les piadoses paraules
325ra e pregàries dels seus, dix: "Vosaltres, amichs, / me forsats de fer cosa qui jamés no fo en lo meu cor (yo·m alegrava que visqués en libertat, la qual fort tart és en matrimoni): perquè [4] yo·m sotsmet de bon grat a la voluntat de vosaltres; e jatsia que yo confiu de la vostra saviesa e fe, vull relevar vosaltres del càrrech que voleu pendre per mi, car yo mateix me·n vull haver affany de cercar-la·m, com yo sia cert que la noblesa del un no ennobleeix l'altre e que moltes vegades los fills són 7 dessemblants als pares. Tot lo bé qui és en la persona no li ve d'altre sinó de Déu, al qual yo coman a mi e tots mos affers, sperant que Ell me trobarà cosa qui serà expedient respòs e salut mia; e pus vosaltres trobats plaer que yo [4] prenga muller, promet-vos que yo·m compliré vostre desig en breu, però vull que·m prometats que, qualsevulla muller que yo prenga, ab sobirana amor e reverència la tractarets e que entre vosaltres no haja algun qui·n diga mal ne·s clam de la elecció

125rb

per mi fahedora: car qualsevulla muller que yo prenga, aquella vull que sia vostra senyora e sia axí tractada per vosaltres com si era filla del emperador". Ladonchs tots una veu concordable li prometeren fort alegrement que attendrien e complirien son / manament, ¹ com aquells qui per sobres de *axí* goig a penes cuydaven veure lo die de les núpcies, ab tant gran plaer e goig lo speraven. Lo qual die lo dit Galter ⁷ assignà *or* que fossen aparellats a la celebració de aquelles, e no-res-menys manà als seus domèstichs e familiars que aparellassen les coses necessàries a la festa.

9 E no molt luny del palau del dit marquès era situada una vila petita poblada de pagesos fort poch e pobres, entre·ls quals ne havia un appellat Jenícola; lo qual havia una filla, lo nom de la qual era Griselda, assats bella de cors e molt pus bella e nobla de costums e de virtut de coratge, no contrastant que era nodrida en sobirana pobresa ab viandes grosses: e ignorant tot desig carnal, jamés no havia ymaginat ne girat lo enteniment en folis ne en delitables pensaments, ans reposava en los seus pits virginal coratge de hom vell e savi, e ab inextimabla caritat servia totstemps son pare. E pasturant algunes poques ovelles que havia, filava quescun jorn e puys, tornant-se·n a casa, aparellava cols o spinachs o *325va* altres viandes covinents a la sua / condició e, fahent lo lit a son pare, finalment tot son temps despenia en pietat e

obediència filial.

E com Galter hagués acostumat de passar sovent a la casa de son pare e s hagués pres esment moltes voltes de la virtut de aquesta donzella, la qual no era manifestada a la gent per ço com era en tant baix stament collocada, mas no contrastant axò, se mes al cor lo dit Galter de pendre aquesta sobre totes les altres per muller.

13 E acordat de fer-ho axí, lo die de les núpcies se
acostà, e tothom meravellant-se d'on vindria la nova ² sposa e
14 qui era. E lo dit Galter feya entretant provisió de anells
d'or e de corones e d'altres ornaments e vestidures de diverses
maneres e de solemnes draps, a forma e mesura de altra donzella
la qual era de statura semblant a Griselda.

15 Ab tant vench lo die assignat e, com algú no sabés
noves de la nova sposa, staven fort meravellats, e majorment
com ja era hora de dinar e la vianda e la casa eren
apparellades. Ladonchs Galter, axí com si degués exir a carrera
a la sua sposa, isqué fora la sua casa ben acompanyat de molts
125vb nobles hòmens e dones, dregant son camí vers la vileta /
dessús dita.

16 E Griselda, ignorant les coses qui per ella eren
apparellades e portant aygo ab un cànter en son cap, se'n entrà
en casa de son pare perquè prestament spatxàs ço que a fer
havia e anàs ab les altres nines de sa condició veure la sposa

de son senyor.

17 E dementre que Galter anava pensiu en si mateix acostant-se en la casa de Janícola, [cridà Griselda per son nom, interrogant-le] ^{de} ^{Ja} [?] hon era son pare. E aquella, reverentment e ab gran humilitat, respòs-li que en case era; a la qual dix Valter: "Mane-li que vengue a mi".

E con lo pare de la dita Griselda fos vengut, lo dit Valter, prenent-lo per la mà, dix ab veu baxe, per ço que nagú no hoys: "Janícola, jo sé que tu ames molt a mi, e totstemps he conagut tu per bo, feell e leyal, a les coses que a mi plaen, jo'm pens que tu les hages per agradables. Emperò una cose singularment vull saber: si vols haver per gendre mi, qui son ton senyor".

Ladonchs Janícola spahordit per les paraules dites, dix: "Jo no dech voler ne avorrir sinó axí com plaurà a tu, qui est mon senyor".

"Entrem-nos-en donchs" dix Valter "tots sols, per ço que en presència tua jo puxa enterrogar de algunes coses ta filla". E après que foren entrats dins la casa de Janícola, ³ esperant defora e meravellant-se tot lo poble, trobaren Griselda molt meravellada e spordida del aveniment de tant gran hoste; a 18 la qual dix Galter: "A ton pare e a mi plau que sies ma muller, e pens-me que semblant plaurà a tu, però una sola cosa te vull demanar, si véns acordada: que après que nostre matrimoni serà

acabat e complit, lo teu coratge se covenga de bon grat ab lo meu, ^Tque en alguna cosa jamés no s desconvenga ab la mia ^{Taxi} voluntat e que tot açò que yo volré fer te plàcia e que per null temps me contrastaràs en res a ma voluntat".

326ra

Al qual la dita Griselda, tremolant per la novitat d'aquest fet, respòs: "Senyor meu, yo no so digne de tan gran honor; però si la tua voluntat és, e fortuna mia, que axí sia com has dit, yo t promet / que no tant solament faré ço que tu manaràs, ans encara te dich que jamés no pensaré res qui sia contra ton voler ne tu poràs fer alguna cosa, posat que m matasses, qui a mi sia desplaent".

19 E dit açò, dix Galter que de tal resposta era molt content, e mostrant aquella públicament al poble, dix: "Aquesta és ma muller, aquesta és vostra senyora, aquesta amats e honrats; e si a mi havets car, hajats aquesta molt pus cara".

20 E per ço que ella no aportàs res de la fortuna vella en la novella casa, féu-la despullar tota nua a les honrades dones qui eren aquí, e dels peus fins al cap la féu vestir de vestidures noves; la qual, après que fo vestida, pentinada e
21-23 ben arreada, a penes la conech lo poble. E encontinent Galter la sposà e li donà un fort bell anell, e fahent-la cavalcar en un cavall blanch, ab sobirana alegria fo menada al seu palau. E en aquesta manera foren celebrades les noces fort solemnement.

24 E Nostre Senyor Déu féu tal gràcia a Griselda que algú, per abte que fos, no pusqué jutjar que fos nodrida en casa de pastor sinó en algun palau imperial; tant era cara e venerable envers tots, que a penes coneguera hom qui la vehés e conegués

26rb de natiuitat / que fos filla de Janicola: tanta era la honestat de la sua vida e la noblesa dels costums e la dolgor de les sues paraules, ab les quals se tirava los coratges de 26 les gents. E no tant solament dins los tèrmens de la sua terra la loaven, ans encara per moltes altres províncies era scampada la sua virtuosa fama: axí que molta gent ab gran affecció e plaer venia per mirar aquella.

25 E en aquesta manera Galter ennoblehít de insigne e beneventurat matrimoni, vivia ab sobirana pau, e entre ls seus e per tots aquells qui l conexien era tengut per molt savi, com tant gran virtut amagada dejús tanta pobresa e fretura havia acostada a ssi mateix.

E no solament Griselda exercia negocis femenils e domèstichs ans, com ops hi era, de officis públichs: e en absència de son marit levava de carrera los plets e les qüestions de la terra, e metia pau entre los discordants ab 326va que) tant bones e tant sàvies paraules e maneres e ab tanta maturitat e egualtat de juý, que tothom deya que Déu los havia tramesa aquesta dona del cel.

27 E no passà molt temps après ses noces que Griselda se emprenyà, per la qual rahó tots los seus sotsmesos stigueren ab angoixosa / sperança: del qual part parí una filla molt bella. E jatsia que per tots sos sotsmesos fos més amat e pus desijat fill, gens per ço no fo que son marit e encara tot lo poble no u haguessen a singular gràcia a Déu e consolació de llurs corsos. E après un temps que la filla fo mig nodrida e desmamada, no contrastant que lo dit Galter hagués assats

provada la fe de sa muller, encara la volch provar e assajar més avant, e stant sols en una cambra, ab cara trista li dix axí: "Bé saps tu en qual manera visquist en aquesta casa e com est assats cara e molt amada a mi, mas no est axí cara als nobles hòmens de ma terra, majorment despuys que comensist haver infants, car tenen-se fort per injuriats que sien sotsmesos a dona qui sia filla de pagès axí com tu est: e és de gran necessitat a mi, per haver pau ab ells, que de ta filla faça, no ço que yo volria, mas ço que a ells plaurà, e per ço m covendrà de fer cosa qui a mi'serà la pus trista e dolorosa que yo pusca fer; però no u volria fer que tu no u sabesses, perquè vull que y consentes e que y hages aquella paciència la qual me prometist en lo comensament / de nostre matrimoni".

28 Ladonchs Griselda, hoýdes aquestes paraules, sens mudament de color e de paraula, dix: "Tu est nostre senyor, e yo e aquesta tua filla som teus; per¹què fes de les tues coses axí com te plaurà, car res no pot a tu plaure qui a mi sia desplaent, car yo no deig haver res ne he pahor de perdre alguna cosa en aquest món sinó tu. Yo he ficades aquestes coses en lo mig del meu cor, les quals jamés no'n exiran per passament de lonch temps ne per mort: totes coses impossibles se poran abans fer que lo meu coratge no's mudarà". Ladonchs Galter, fort alegre per la dita resposta mas dissimulant com mills pusqué, se partí devant ella demostrant que era fort trist.

30 E après un poch, li tramès un dels seus algutzirs, en lo qual ell se fiava molt, certificat de sa intenció e d'agò

que ell entenia a fer; lo qual vinent a ella gran hora de nit,
 li dix: "Senyora mia, plàcie·t me perdons e no·m tingues a mal
 ço que yo forsadament he a fer. La tua saviesa sap quina cosa
 és qui ha a fer ab senyor, al qual hom no pot contrastar per
 dura e cruel cosa que man ésser feta. Mon senyor me ha manat
 327ra que / yo prenga aquesta infanta e que d'aquella ..."
 [e] ab paraula stroncada se leixà de parlar e dir lo cruel misteri
 qui·n devia ex⁵ir .

31 Sospitosa era la fama del algutzir, sospitosa era la
 cara, sospitosa era la hora, sospitoses eren les paraules; ab
 les quals jatsia ella clarament entenés que aquella devia anar
 matar, la sua filla emperò no gità una petita làgrima de
 sospir: la qual no solament fóra stada molt dura a mara ans
 encara a nodriça. E puys, ab bona cara prenent la infanta, la
 guardà un petit e besant aquella la benehí e, fahent-li lo
 senyal de la creu en lo front, la donà al algutzir dient-li:
 32 "Vés-te·n e met en exequció ço que mon senyor te ha manat, mas
 prech-te d'una cosa: que bèsties feres ne aucells no mengen ne
 devoren aquest petit cors, ab tal condició emperò que per mon
 senyor no·t sia manat lo contrari".

33 E après tornant-se·n lo dit algutzir a son senyor, li
 dix e recità tot ço qui per ella era stat fet e dit; e donant-
 li la filla, amor e pietat patèrnal mogué fort lo dit senyor,

4 ms. que d'aquella (ratllat)

5 potser: ministeri que devia exercir

mas gens per açò ell no leixà lo seu propòsit: ans aquella
liurà al algutzir e, honorablament arreada, li manà que ab gran
/ diligència suaument la portàs en Bolunya en una sua germana
muller del comte de Pànico, amonestant-lo que de sa part la
pregàs que studiosament en lo nodrir de aquella fos diligent e
com a mara en los costums e ben avenir d'aquella entengués e
ultra això li plagués tenir secret, que per persona en lo món
may fos sentit de qui era filla. E lo algutzir entès lo
manament de son senyor e ab gran diligència complí ço qui li
era manat].

Aprés Galter considerà sovent les paraules e la cara,
en les qual(s) jamés no pusqué conèixer ne considerar per senyal
algú que lo coratge de sa muller se fos mudat, car equal
alegria e diligència e cura e acostumat servey e semblant amor
li demostrava, e de fet obrava segons debans havia acostumat: e
jamés li demostrà tristor ne li féu menció alguna de la filla,
ne jamés delliberadament ne incident lo nom de aquella no li
isqué de la bocha que algú ho hoys.

34 E après que d'aquestes coses foren passats IIII anys,
Griselda se empenyà e parí un fort bell fill, del qual
hagueren sobirana alegria son pare e tots sos amichs. E après
II anys que fo desmanat, / Galter, tornant en la acostumada
35 manera, dix a sa muller aytals paraules: "Bé crech que hages
hoyt dir com lo meu poble ha gran desplaer e no porta

pacientment nostre matrimoni, majorment despuys que tu comens[is]t haver infants; emperò jamés no·ls sabé tant greu com féu despuys que tu haguist fill, car dien entre ells (e yo qui moltes voltes ho he hoyt) que "après mort de Galter, lo nét de Janicola senyorejaria a nós", e mostren bé en moltes coses que·ls és fort greu que tan nobla terra sia sotsmesa a tal senyor: e quescun die entre lo poble se dien semblants paraules, per les quals yo, qui so fort desijós de repòs e a la veritat me tem de perill de ma persona, me somoch moltes voltes que d'aquest infant fassa ço que he fet de sa germana; mas denunciu-t'o abans, per ço que soptosa e inopinada dolor no·t torbàs".

36 E Griselda respòs: "Senyor, ja·t he yo dit e ara t'o repetesch que yo no puix res fer ne vull sinó ço que a tu plau, car yo en aquests fills no y he àls sinó lo treball. Tu est senyor de mi e d'ells, per[↓]què fes a ta guisa de ço del teu e no y demans mon consentiment, car, axí com en lo aveniment que fiu de la tua casa me despullí les mies vestidures, axí lavors me/
 327vb despullí les mies voluntats e desigs e vestí·m los teus. Per[↓]què en qualsevulla manera que tu vulles alguna cosa, yo semblantment vull aquella: car, si yo fos certa de la tua voluntat, yo haguera comensat a voler e desijar ço que tu desiges; mas no sabent lo teu coratge, no puch prevenir de bon grat seguir aquell. E si trobes plaer que yo muyre, tantost morré volenterosament, car neguna cosa finalment sinó la mort serà equal a la nostra amor".

37 Ladonchs Galter, meravellant-se de la constància e

fermetat d'ella, se'n partí ab trista cara devant ella. E encontinent li tramès lo algutzir que ja l'altra volta li havia tramès: lo qual, après que ab gran instància li hach demanat perdó si li feya res desplaent, axí com si hagués a fer un gran crim, demanà l'infant a Griselda. La qual, ab la cara e coratge dessús dit, pres entre sos brassos son fill bell e fort graciós (no solament amat per ella mas per tots aquells qui l'havien vist e hoÿt nomenar), e fahent-li lo senyal de la creu en lo front e benehint-lo (axí com havia fet de la filla) e guardant-lo gran stona e besant aquell, sens gitar làgrima ne sospir lo donà al algutzir / dessús dit, dient-li: "Vet ací mon fill. Fes d'ell ço que t'és manat; mas d'una cosa te ⁷prech: que, si fer-se pot, no jequesques menjar a bèsties ne a aucells los delicats membres d'aquest tant noble infant".

38 E dit açò, lo algutzir se'n tornà ab lo infant a son senyor, dient-li les coses dessús dites. Lo qual se meravellà molt e tant fort que, sinó com ell era cert de la gran amor que Griselda havia a sos fills, per poch haguera haguda sospita que aquesta fortaleza femenil no procehís de innorma crueltat. E après tramès lo dit infant per lo dit algutzir a Bolunya, axí com havia fet de la filla.

Tots los dessús dits experiments de benvolença e fe conjugal pogueren haver bastat, mas molts hòmens són qui no's saben abstenir de la cosa, pus que la han comensada, ans

continuament en aquella perseveren en llur prepòsit.

Aprés Galter continuament contemplava e guardava sa muller si's mudaria per ço que li havia fet, e null temps pogué conèixer en ella alguna mutació, ans de die en die la trobava pus feel e pus constant e ab major affecció envers ell: axí que, ab dós de un coratge, / quaix la muller (axí com dessús és dit) no volia ne avorria alguna cosa sinó axí com a son marit.

39 E stant axí, a poch a poch se comensà a scampar mala fama de Galter: ço és a saber, que ab crueltat e durícia inhumana, per ço com se penedia del baix e humil matrimoni que havia fet ab Griselda, havia morts o menats sos fills en algun loch on algú no'ls podia veure ne saber on eren. Per la qual cosa Galter, qui solia ésser tengut per savi e molt noble en custums e solia ésser molt car als sotsmesos, fo reputat a les gents per infami e odiós; e gens per ço lo seu cruel coratge no's mudava ne's inclinava, ans procehia totstemps ab sospitosa perseverança en la experiència comensada.

40 E com après la nativitat de la infanta fossen passats XII anys, ell tramès missatgers a Roma qui fessen semblant o fenyessen que portassen letres del Papa, per les quals fos mesa fama entre'l poble que a ell era dada licència per lo Papa que per repòs e pau d'ell e de ses gents, separat lo primer 41 matrimoni, pogués pendre altra muller. La qual fama, com fos pervenguda a notícia de Griselda, crech que la desconsolà e li donà gran tristor; mas gens / per ço ella no's mogué, ans stech ferma axí com aquella qui de si mateixa e de ço del seu

havia ja una vegada ordenat e disposat, sperant què manaria ésser fet d'ella Galter, al qual ella sa persona e les sues coses havia subjugades e sotsmeses.

- 42 Havia ja Galter secretament tramès a Bolunya a son cunyat pregant-lo que li trametés sos fills, per la qual rahó la fama se scampà que aquella donzella li amenaven per muller. La qual cosa son cunyat feelment exequí: e amenant-li la donzella, qui ja era de edat de XII anys, pus complida de aquells que de XV, bella e excellent e de bells ornaments arreada, e menant semblantment son germà qui de edat de VII anys era, ab gran companyia de nobles hòmens e de cavallers cert die per ell ordenat comensà son camí.

- 43 E entre tant Galter, per ço que temptàs sa muller axí com havia acostumat, per major dolor d'ella la féu venir públicament devant gran partida del poble, dient: "Griselda, yo'm adelitava assats en ton matrimoni, no guardant lo linatge d'on véns mas les tues custumes; e ara (segons que veig) 328vb Fortuna és gran servitut e subjecció, car / a mi no és legut de fer ço qui seria legut de fer a un laurador. Los meus vassals me forsen e lo Papa consent que yo haja altra muller, la qual ja ve e sens dupte hic serà fort prest: per⁸què stà ab fort cor e dóna loch en aquella e aporta-te'n ab tu lo dot que ych aportist e torna-te'n a casa de ton pare, car no és fortuna en lo món qui dur perpetuament a la persona".

- 44 Ladonchs Griselda respòs: "Senyor meu, totstamps sabí e·m tenguí per dit que entre la tua magnitut e la mia humilitat no ha alguna causa de rahó, per què·t deguesses tenir per content de mi, e totstamps fui certa que no solament era indigna de ésser ta muller ans encara de ésser serventa tua, e jur per Déu que d'aquesta casa, de la qual tu me has feta senyora, totstamps so stada serventa dins mon coratge. Perquè d'aquest temps yo he perseverat ab tu ab molta honor e més que yo no merexia, fas moltes gràcies a Déu e a tu; al restant te responch que so apparellada ab bon cor e allegre de tornar-me·n a la casa de mon pare e allà on me nodrí en ma puerícia, per 329ra finir ma vellesa e morir benventurada / e ab honorable la viduatge, mostrant que so stada muller de tant noble baró; e de bon grat do loch a la novella muller, si muller pot ésser dita, la qual plàcia a Déu que en bon punt hich vingas: e pus a tu bon
- 45 plau, yo·m partesch d'ací alegrement. Mas com me manes que me·n port lo meu dot, bé veig yo quin és e bé·m membra quant fui despullada de les mies vestidures en lo limdar de la porta de mon pare e, après que fui vestida de les tues, vinguí a tu: e lo meu dot no és stat altre sinó fe e humilitat. Donchs yo·m despull aquesta vestidura e restituesch-te lo anell ab què·m sposist; los altres anells e vestidures e arreaments, los quals me havies donats, en la tua cambra són. Nua isquí de la casa del meu pare e nua hi tornaré: sinó que no·m par que sia cosa digna que aquest meu ventre, en lo qual los meus fills tu has engendrats e·s són criats, aparega nuu al teu poble; per què, si la a tu plau e no en altra manera, te suplich caramente que en preu

de la mia virginitat, la qual aportí assí e la qual no me'n port, me vulles leixar una camisa d'aquelles que yo solia
 329rb vestir com / stava ab tu, ab la qual puixa cobrir lo ventre
 de mi, qui solia ésser ta muller".

46 E dit agò, dels ulls de Galter isqueren spesses làgrimes, sens abstinència alguna que no podia fer de plorar, e girant la cara detràs dix ab paraules tremolants: "Plau-me que hages una camisa"; e plorant se partí devant ella.

47 Ladonchs Griselda se despullà les vestidures e romàs solament en camisa; e lo cap e ls peus nuus, isqué de la sua casa, acompanyant-la molta gent qui contínuament de innumerables làgrimes li regaven la carrera malahint la fortuna

48 sua. E Griselda, sens plorar ne sospirar ne dir alguna cosa ne mala paraula, se'n tornà en casa de son pare Janícola, qui totstemps les dites núpcies havia hagudes per sospitoses e de les quals jamés no havia sperat algun bé, ans moltes vegades havia ymaginat que Galter no's tindria per arreat de haver muller de tant baix stament e que aquella qualca die, com ne seria ujat, gitaria de casa. Havia stojat lo dit Janícola, en un loch desat de la sua casa, la gonella aspra e grossa,
 329va squingada e arnada que / sa filla solia aportar¹⁰. E hoyt lo brogit que la gent feya acompanyant Griselda, la qual sens dir alguna paraula se'n tornava, isqué-li a carrera en lo limdar de la porta e cobrí aquella, qui mig nua era, de la vestidura

antiga. E per alguns dies Griselda stech ab son pare ab meravellosa humilitat, axí que en ella no podia hom conèixer algun senyal de tristor ne que ella enyoràs ne desijàs la pròspera fortuna que havia perduda, com totstemps stant en la prosperitat hagués viscut humil e pobre de spirit.

49 E stant axí, lo comte de Pànnico s'acostava ja ab la dita donzella, e gran fama anava per la terra de les novelles núpcies, e molta companya del dit comte havia ja a Saluça, qui havien dit al marquès lo jorn que'l comte seria aquí; e sabuda la jornada, Galter manà venir Griselda al palau; on après que
50 devotament devant ell fo venguda, li dix: "Griselda, yo he gran desig que aquesta donzella qui 7ch serà demà a dinar 7y sia reebuda honorablament, e los hòmens e les dones qui ab ells vénen e semblantment los meus qui seran en lo convit, axí que /
329vb sia feta honor a cascú del loch e de paraules segons sa dignitat; e yo en ma casa no he fembres en fer açò: per què tu, jatsia no sies ben vestida, qui sabs les mies maneres e custums, pendràs càrrech de reebre e de collocar los hostes segons que fer-se deu".

51 Ladonchs Griselda respòs: "No tant solament faré de bon grat e ab gran desig axò e totes aquelles coses que yo sabré e a tu vindran en plaer, e dementre que yo visca no seré ujada
52 ne-m anujaré de fer ço que tu manaràs". E encontinent a manera de una serventa comensà a endregar la casa e parar taules e lits e amonestar les altres companyes que li ajudassen.

57 E lo die següent a hora de tèrcia lo comte de Pànnico vench; per la venguda del qual, tota la gent se meravellà de la

bellesa e bons custums de la donzella e del infant son germà. Eren molts aquí los quals deyen que Galter sàviament e beneventurada havia cambiat e que ara hauria pus jova e pus nobla muller que debans e que hauria fort bell e noble cunyat.

56 E dementre lo convit se aparellava, Griselda fo aquí present e, sens que no's donà confusió ne vergonya de la /
 330ra desventura qui li era venguda ne de la vestidura squinsada que vestia, isqué a carrera ab alegre cara a la donzella dient-li: "Senyora mia, vós siats la benvenguda". E après a7ullí los 7a convidants stranyes e privats ab plasents e gracioses paraules; e ordenava la casa meravellosament en tal manera, que tothom e especialment los strangers se meravellaren com tanta saviesa e tanta virtut de bons custums se amagaven dins tal àbit. E ella, no podent-se sadollar de lloar en diverses maneres la dita donzella e lo infant son germà, contínuament en ells contemplava.

58 E stant ja en punt que tothom se devia ja aseure a taula, Galter se girà envert Griselda e ab clara veu, devant tots, quaix trahent-se scarn d'ella, dix: "Griselda, què't par de la mia sposa? és assats bella e honesta?"

59 "Cert hoch" dix Griselda "car yo no-m pens 7que /al món 77/c se pogués trobar pus bella ne pus honesta; e si ab aquesta no has pau e tranquillitat e vida beneventurada, no pens7 que/ ab 77/c altra en lo món la pusquesses haver; e plàcia a Déu que axí sia que ab ella visques en pau longament. Mas d'una cosa te prech e't amonest: que aquesta no vulles tractar axí com has tractada l'altra, car aquesta és pus jova e nodrida pus delicadament, e

no·m pens / que u pusqués sofferir axí".

60 E Galter guardant la alegre cara e lo continent de
Griselda, sens que en si no mostrava algun mal pensament, no
contrastant que tantes voltes cruelment la hagués offessa sens
rahó alguna, havent pietat de la indigna fortuna que li havia
61 feta sofferir, no pogué pus sostenir e dix: "O Griselda, assats
és coneguda e provada a mi la tua amor e feeltat, e no·m pens
que dejús lo cel sia algú qui tant grans experiències haja
hagudes de amor conjugal"; e dient aquestes paraules fort
alegrament e ab gran cupiditat abrassà la sua cara muller, la
qual per la novitat d'aquest fet stava vergonyosa e axí com si
fos levada novament de dormir e que hagués somiada alguna cosa
[desplasent, el] dix: "Griselda, sàpies que aquesta que tu
penses ésser ma sposa és ta filla, e aquest que·t penses ésser
mon cunyat és ton fill; ara has cobrat ensemps totes les coses
que en diverses partides pensaves haver perdudes. E yo vull que
sàpien tots aquells qui creyen lo contrari, que yo no·t so stat
impiadós ne cruel ne·t he volgut matar mos fills, mas amagar
aquells".

64 E Griselda hoynt aquestes paraules, de gran goig tornà
330va mig / morta e per sobres de pietat de si mateixa isqué quaix
de son seny: e ab alegres làgrimes se leixà anar sobre sos
fills e, abrassant e fatigant aquells, ab spessos besaments
65 los banyava les cares. E entès açò, encontinent les altres
dones qui aquí eren despullaren alegrement Griselda de aquelles
pobres vestidures que vestia e encontinent la arrearen de les
66 sues acostumades fort altament e merevellosa. E fet açò entre

ells hach fort gran goig e alegria, e en aquell jorn fo feta fort gran festa e pus solenne celebració que lo die de les 67 noces. E puy per molts anys visqueren abdós ab gran pau e concòrdia; e Galter féu menar a casa sua Janicola, sogre seu (al qual no havia fet jamay semblant que'l presàs res, per ço que no fos fet empatxament a la experiència que ell volia fer de sa muller), e féu-li fer gran honor e molt de bé. E puy collocà sa filla en magnífich matrimoni; e après sos dies, leixà son fill successor e senyor de la sua terra.-

1 La novella de Dioneo era finida e assau les dones, qui
 d'una part e qui d'altra tirant e blasmant adés una cosa, adés
 altra, entorn d'elles ne havien parlat, quant lo rey, levant
 los ulls envert lo cel, vehent que lo sol era ja baix e hora de
 vespres, sens levar-se de / seure axí comensà a parlar.

2 - Ado[r]nes dones, com yo crech que vos[altres] conegau
 lo seny dels mortals, no conexeu encara tant que hajau memòria
 que per les coses passades conegau les presents, mas, per la
 una e per l'altra d'aquestes a saber, vos fan veure les
 futures : ¹ als solennes hòmens és reputat a molt gran seny.

3 Nosaltres, axí com vosaltres sabeu, demà haurà XV jorns que per
 pendre algun deport a sosteniment de nostra sanitat e de la
 vida, cessant la malancolia e la dolor e la angoixa (la qual
 per la nostra ciutat contínuament se és vista despuys que
 4 aquest pestilencial temps comensà), isquem de Florença; la qual
 cosa, segons lo meu juý, no inhonestament havem fet, per ço
 com, si yo he ben sabut guardar, posat que alegres novelles e
 força atractives concupiscències dites hajam, contínuament
 [havem] menjat e begut e sonat e cantat honestament e deguda,
 sens que alguna cosa deshonest, algun acte, alguna paraula,
 alguna cosa ne de la vostra part ne de la nostra sia coneguda

5 de blasmar, ans contínua honestat, contínua concòrdia, contínua fraternal amistat me ha paregut veure e sentir; la qual cosa sens dupte en honor e en servey de vosaltres e de mi me és car.

31ra 6 E per ço com per longa / consuetut alguna cosa qui en fastig pogués tornar [no pusqués néixer], e perquè algú en la nostra longa stada cavillar no pusqués, havent-ne cascú de nós haguda la sua jornada e la sua part, jutjaria, si en plaer venia a vosaltres e no en altra manera, que fos covinent cosa devuymés

7 de tornar-se-n llà d'on nos partim. Sens que, si vos bé guardau, la nostra bergada (attenent que és ja sabuda per molts al entorn) poria multiplicar en tal manera que ns tolria tota nostra consolació; e per ço, si vosaltres aprovau, yo m re~~se~~varé la corona que m haveu donada fins a la nostra partida, qui entén que deu ésser [demà] dematí; e llà on vosaltres dellibereu en altra manera, yo he ja en prepòsit a qui per lo die següent dech coronar.-

8 E dit açò, los rahonaments foren aquí molts entre les dones e entre ls hòmens, mas molt profitós e per molt honest tingueren lo consell del rey e axí delliberaren de fer com ell havia rahonat: per la qual cosa ell, fahent cridar lo senescal, e ab ell de la manera que havia a tenir en lo matí següent parlà e, licenciada la bergada fins a la hora del sopar, se levà enpeus.

9 E les dones e los altres levant-se, no en altra /
331rb manera sinó axí com havien usat, qui a un delit qui en un altre se adonaren; e venguda la hora del sopar, ab sobiran plaer [hi foren]; e après d'aquell a cantar e a sonar e a rallar se

meteren; e menant Laureta² una danga, pregà a Phiameta^(C) que digués una cançó; la qual assau plament comensà a cantar.

15 Com Phiameta hach finida la sua cançó, après d'aquesta se'n digueren moltes altres; e com fossen ja après de migantit, après que al rey plagué, totes anaren a dormir.

16 E vengut lo nou jorn, tots ensemps se levaren, e ja havia lo llur senescal trameses totes llurs coses; e ells après, segons la ordinació del llur rey, se'n anaren la via de Florença: on los tres jóvens leixaren les set dones en Sancta Maria la Novella, d'on ab elles se eren partits, e prenent llur comiat, enteneren despuys en altres plaers; e ells, com temps los parech, se'n tornaren en llur casa aconsolades fins en aquella hora del temps passat.

[CONCLUSIO DE L'AUTOR]

1 Molt nobles dones, per consolació de qui yo en axí
lonch treball me so mes, en lo qual yo crech me haja ajudat la
331va divina gràcia per los vostres prechs e no per los meus /
mèrits, e aquell complidament haja fornit segons yo en lo
principi de la present obra prometí de fer: la qual cosa Déu
primerament e après vosaltres ¹regraciant-lo-y, ²entenem a dar
a la vostra pena, ab lo menys affany que havem poscut, algun
2 respòs. Per lo qual, abans que yo atorch breument a vosaltres
algunes cosetes, per les quals força alguna de vosaltres poreu
dir que açò sia cosa qui a mi par ésser molt certa que aquestes
coses no devien haver special privilegi més que les altres, e
no volent que·l haja, me recorda que en lo principi de la
quarta jornada vos he mostrat que no entén a respondre ans
callar totes (qüestions qui·m sien fetes per aquesta rahó.

3 E primerament, si seran per ventura algunes de
vosaltres qui diguen que yo haja en lo scriure aquestes
novelles maça licència donada en fer, dir o scoltar algunes
voltes a les dones coses no covinents ne a dir ne a scotar a
honestes dones, (yo) nech, per ço com no és alguna axí deshonest

que, dient-la ab honests vocables, no.s pusca dir e scoltar a
 31vb honestes dones: les quals me par assau covinentment / haver
 posades per recitar.

4 En les quals metrets al devant assau rahons promptes
 per confondre ma intenció e sana oppinió. Primerament si alguna
 cosa en alguna de les qualitats de les novelles vos en
 3 recordeu, trobareu que, si ab rahonables ulls de entenents
 persones és guardat, assau apertament serà conegut que, si yo
 no volgués aquelles traure de llur forma, en altra manera no
 5 les pusquera recomptar. E si forga en alguna petita part és pus
 liberal que algunes ypòcrites dones no volran (les quals pensen
 més en les paraules que en los fets e qui més se studien en
 mostrar-ho que en ésser bones), dich que més deu haver anujat a
 mi haver-les scrites (ab mots honests e cuberts per recitar
 devant tota persona honesta) / que no deu anujar generalment als /,
 hòmens ne a les dones la abstinència de no dir tots dies mots
 diformes de parlar, dels quals no us podeu star de dir,
 entenents a qui entendre-ls vol, semblants en aquells que yo he
 posats, e encara pus descuberts en deshonestat⁴, e tot llur
 6 parlar ple de paraules pus entenents que aquelles. Per / què crech /,
 que la mia obra no deu ésser de menys auctoritat atorgada /
 32ra que és lo pinzell al pintor, al qual (sens alguna reprehensió,
 e menys justa) no reprenen lo pinzell mas aquell qui-l meneja:
 e com en agò yo sia sol pinzell scrivent ço qui és stat comanat

a la mia ploma, no'n dech ésser sobreprès; mas aquests aytals fan Jesucrist mascle e Eva fembra, e d'ells mateix⁵ mostren que volen⁵ per la salut de la humana generació morir en la creu, mostrant que adés ab un clau adés ab dos⁶ (los) claven los peus en aquella; e mostrant que són justificats e devots en tots llurs affers, reprenen cascuns.

7 Mas sens açò, assau bé's pot conèixer que aquestes novelles qui per mi són scrites se troben assau manifestes en les scoles del philosophs, on la honestat no menys que en altra part és requesta entre ells; 7 no tant solament entre clergues e philosophs en algun loch amagat, ans encara entre jardins e lochs de solag e entre persones jóvens e madures recitar les Cent Novelles poran⁸ valer e ajudar a les desconsolades persones.

332rb 9 E qui no sap que lo vi és òptima cosa als vivents, segons se mostra per experiència, / no contrastant que per molts solennes mestres havem per notori que a la febra és molt nohible e contrari? e diran per ço los febrosos que sia malvat per tots aquells qui'l beuen? Certes no. E qui per semblant és, qui no sàpia que lo foch és molt profitós e necessari als mortals? e direm nós donchs que, per ço com ell crema les cases e les viles e les ciutats, que sia malvat? Certes no. E per semblant se diran donchs de les armes, qui deffenen la salut de

5 potser: e d'Ell mateix mostren que volc

6 potser: li

(error lligat a 5)

7 ms. ans en

8 potser: porà

aquells qui pacíficament desijen de viure, no contrastant que per moltes voltes aucien los hòmens, no per llur malícia, mas d'aquells qui malvadament ne obren.

11 Neguna persona corrupta entès may sanament paraula
alguna: e axí com les honestes en aquells may no ajuden, axí
aquelles qui tant no són honestes als ben disposats no poden
noure, sinó axí com lo fanch fa als raigs del sol/o en les
12 brutures de la terra les belleses del cel. Qualse llibre, qualse
peraules, qualse letres són [pus] sanctes, pus dignes, pus
reverents que aquelles de les divines Scriptures? Qui, ab tot
que són perfetes, ne són stats assau qui aquelles contràriament
13 entenen e si mateix e altres a perdició han aportats. Quescuna
cosa en si mateixa és bona e / a alguns altres ha mal obrat e
pot ésser nohíble a molts; e axí u dich de les mies novelles.
14 Car qui volrà de aquelles malvat consell e de malvades obres
traure conseqüència, elles no u vedaran a algú, si força en si
ha voluntat de fer mal: e quina utilitat ne quin fruyt ne quin
dan ne hauran elles? Cert negú. E gens per ço no serà may que
en altra manera sinó honesta sien dites ne tengudes, si donchs
en aquell temps e per aquelles persones no seran legides les
qualse són stades elegides a dir Paternostres e a fer lo ypòcrit
15 ab lo coll tort. E aquests aytals lexa·ls star, car no corren
derrera algú per força leugeres ne forsen algú de bé a fer, bé
que en altra guisa ho diguen.

16 Seran-ne per semblant alguns d'aquells qui diran que n
hi ha algunes que, si no hi fossen stades , fóra stat molt
millor. E aquests aytals deuen pensar que yo no podia ne devia

scriure sinó aquelles que·m han recomptades: e per ço aquelles
 qui les deyen les devien dir belles / e yo haguera-les scrites J,
 17 belles. E presupòs que yo fos stat d'açò lo inventor e lo
 scrivent, ço que no so, dich que no me·n envergonyiria, encara
 332vb / que totes no fossen belles, car no scé que mestre algú se
 tròpia, de Déu enfora, qui tot ço que fa fassa bé e
 complidament.

18 Perquè cové que en la multitud de les coses se·n L4
 tròpien de diverses qualitats: car no scé algun camp, per bé
 que fos goretat ne conreat, en què no·s trobàs, mesclat entre
 les millors erbes, o ortigues o calsides o cugula o algunes
 semblants erbes. Perquè quescú deu pensar que per trobar T4
 matèria de parlar a quescuna de vosaltres agradabla he
 treballat, mas gens per ço a totes no puch complaure de parlar
 tota hora tant amesuradament, que no p7iqués ésser reprès si 7us
 19 cosa fos qui fer-se pusqués. E donchs qui volrà anar detràs
 aquestes coses ligent, jequesca star aquelles in pertinents per
 a ell, 10 e aquelles qui li plauran e en què·s delitarà lige: e
 sí, per no enganar alguna persona, totes en lo front les porten
 senyades, e aquelles qui·ls parran indegudes (dins llur cor
 portant) les tinguen amagades totes o aquella part qui massa
 longa ne deshonestà los parega.

20 E encara crech que diran ésser massa longues; a les
 333ra quals / encara·n dich que qui alre·n farà, farà follia. Car

si breus fossen, posat que haja molt temps passat despuys que
 yo comensí scriure fins en aquesta hora que so vengut a la fi
 del meu treball, no-m és per ço exit de ⁷ment que yo havia ^{7es}
 aquest meu affany offert als ociosos e no als altres: e qui per
 21 passà temps lig, alguna cosa no li pot ésser longa. Car les
 coses molt breus se covenen als studians: los quals, no per
 passar temps mas per profitosament obrar en lo temps que u han
 affanyat, ho retinguen. Per⁷què vosaltres, dones, a les quals ¹⁺
 tant de temps avança com no-n despeneu en lo amorós pensament
 (e ultra açò per ço com ne a Athenes ne a Bolunya o a París
 alguna de vosaltres no va estudiar), per ço pus dis[tesalment ^{font}
 se cové a parlar que no en aquells qui en studis han
 asuptiliats llus enginys.

22 E no dupte punt que no sien d'aquells encara qui diran
 que les coses que he scrites no sien maça plenes de mots e de
 xanxes, e malconvenients a un hom posat e fexuch qui axí
 33rb fadament haja scrit. E en aquests tals / so tengut de retre
 gràcies e les los ret, per ço com movents-se de bon zel són axí
 23 curosos de la mia fama. Mas axí a la llur oposició vull
 respondre que yo confès de ésser fexuch e moltes voltes en mos
 dies so stat pesat; e per ço, parlant ab aquelles qui pesat
 me¹¹ han, afferm que yo no so fexuch, ans so axí leuger, que a
 penes ne ha sentiment qui-m sotspesa; e considerant als
 prehichs fets per los frares per remordre les llurs culpes e

los hòmens tots (los de ¹ més qui vuy són plens de mots e de xanxes e de scars), extim que aquells mateix no fossen contraris de les novelles per mi scrites per no traure totavia
24 la malancolia de les fombres: qui, si maça per açò riessen, lo plant de Geremies, la passió del Salvador e les dolors de la Magdalena los ne poguera leugerament guarir.

25 E qui porà dir donchs que de aquestes no se'n tròpien encara qui diran que yo he mala lenga e verinosa, per ço com en
26 alguns lochs he scrites les veritats [dels frares]? E en aquestes qui axí u diran deu hom perdonar, per ço com no és de creure que alre ¹² sinó justa ocasió los moga, per ço com los
33va frares són bones persones e fugen / al desayre per amor de Déu e molen a recolta e no rahen may la mesura, ans la donen bastant.

27 No-res-menys ells confessen les coses d'aquest món no ésser stables ans totstemps són movibles, e axí's poria de la mia lenga ésser vengut; la qual cosa, no crehent-ho, me dix una mia vehina que yo la havia la millor e la pus dolca del món: e en veritat, com açò fo, poques restaven scriure de les demunt
28 dites novelles. E per ço com fellonament rahonen aquelles semblants coses, vull que ço que he dit bast a ells per resposta.

29 E leixant devuymés a quescuna dir e a creure, com los parega temps de posar fi a les llurs paraules, ab aquelles

humilment regraciaran la divinal providència com axí de lonch treball ab la sua ajuda nos ha a desijada fi conduhits. E vosaltres, gracioses dones, ab la sua gràcia romaniu en pau, recordant-vos de mi, si d'alguna cosa de aquestes que haureu legides per ventura vos ajudau.

333vb Fo acabada la present translació dimarts que comptaven V dies del mes de abril en l'any / de la fructificant incarnació del fill de Déu MCCCCXXVIII en la vila de Sanct Cugat de Vallès.

30 Ací feneix la deena e ⁷derrera jornada del libre appellat ^{la} Decameron, nominat Lo príncep Galeot, en altra manera Lo Centonovella.

NOTES A L'EDICIO

PROEMI

El Proemi és un text fonamentalment discursiu i retòric, adscrit a la millor tradició oratòria: aconseguix una perfecta adaptació a l'ordo artificialis prescrit. La traducció catalana segueix bé l'argumentació d'aquest exordi, malgrat la simplificació sintàctica i de l'ornatus, els esporàdics canvis en l'antecedent dels relatius (6, on "la qual" es refereix a l'estimada i no als amics com l'original "a'quali") i les traduccions lliures, més o menys pròximes al sentit de B, guiades per la suggestió fonètica d'un mot més que pel seu sentit ("coloro" / "calor" 10, "focoso" / "affogat" 11, "parimente" / "parant esment" 14).

El canvi de "gratitudine" per "enutg" obliga el traductor a avisar que no vol "parer enugós" (mentre que B no vol "parere ingrato") i a convertir la consciència d'inutilitat o d'utilitat restringida de B en temor al blasme aliè: "alli quali per avventura per lo lor senno o per la loro buona ventura non abisogna" / "entre-lls quals ne poria aver algú d'aquells que me'n blasmàran" (7). El resultat difereix de l'original, però no de les idees de B.

En comparació amb la seguretat narrativa i l'habilitat en la reproducció de l'expressió col·loquial, perceptible als contes, el traductor es mostra més vacil·lant en fragments retòrics com aquest Proemi, i no sembla pas que això minvi a mesura que avança el text (com a màxim s'hi fa més rica la sintaxi) i afecta tant la cornice (retòrica per definició) com els fragments dialèctics i la oratòria dels contes (vid. l'exemple més acusat, X 8). Aquests recursos i problemes de traducció apuntats són alguns dels que aniran apareixent al llarg de tota l'obra.

PRIMERA JORNADA

I INTRODUCCIO

Aquesta llarga Introducció es ressent dels mateixos problemes que el Proemi pel que fa als fragments retòrics; en els descriptius i narratius l'agilitat és molt superior. La confusió que s'hi observa en els pronoms referits a la bergada en general (masculí plural) o els referits exclusivament a les dones (femení plural) no és fruit de la falta de contacte amb l'obra (a la conclusió de l'Autor es repeteix un error molt semblant), sinó més aviat la conseqüència de no haver entès un aspecte tan important com és que el Decameron és adreçat a un públic femení.

El lèxic presenta algun error com "mela" / "ametla" (10) "scossigliasi alle guance" / "li descosiren les robes" (18), "puzzo" / "pous" (25), "becchini" / beguins (35), "volte" / "bótes" (90); la proximitat fònica i en alguns casos ideològica d'aquestes traduccions és un fenomen que (acompanyat d'una mena de reaproximació del context del mot al sentit original o a un sentit nou) apareixerà al llarg de tota l'obra: uns cops amb bon resultat, d'altres tergiversant l'italià. Més divergències lèxiques: "leggere" / "guera" (3), "case" / "cassos" (22), "licito" / "alegre" (23)? "ingegno" / "complecció" (28) "donnesca" / "honesta" (34), "lugubre" / "honest" (49), "pigre" / "pigos" (63), "ulivi" / "arbres" (110). L'alternança "ignoranza" / "hincocència" (12; confer. I 6,6 i 10,6 i X 8,104) costa entendre-la com un error: potser el traductor relaciona el terme amb "noscere" i no amb "nocere".

Dels nombrosos canvis parcials, destaquen el següent: El mòbil dels beguins passa de ser crematístic a ser pietós (35), modificació propiciada per l'error de lèxic. La pretesa autenticitat dels protagonistes i la declarada ficció dels seus noms novel·lescos (recurs realista) es perd a la traducció (51 i 79). Les edats dels integrants de la bergada es redueixen: al text català les noies no passen dels divuit, a B oscil·len entre els divuit i els vint-i-vuit (49); els nois no ultrapassen el quart de segle, edat que a B correspon al més jove dels tres (78). La feina encomanada a Cirisco passa de "spenditore e tesoriere" a "porter e misatge" (99). Cal remarcar l'estranyesa que produeix el desconeixement de l'arbre determinant (juntament amb el xiprer) del paisatge toscà, l'olivera (110).

La conclusió és allargada (115) amb uns mots al lector referents al conjunt de l'obra que està a punt d'emprendre: "e après cascú per son horde, segons veurets per avant: per les quals fonch compilat lo present libre".

I 1

- 1 Ser Cepparello con una falsa confessione inganna un santo frate e muorsi; e, essendo stato un pessimo uomo in vita, è morto reputato per santo e chiamato san Ciappelletto.

El marc general i la moralitat son diluïts per la insuficiència retòrica que impregna l'explicació dels mòbils de la benignitat divina (sobretot 4 i 90): el traductor cau en els paranyes de sempre. El lèxic és alterat: "solenne" / "solament" (14), "mestier" / "fama" (26), "confortare" / "confesar" (31), "scherani" / "saraïns" (51), "fucscello" / "feix" (85); cal però tenir sempre present la deformació de la còpia. El canvi "crediti" / "deutes" (7) és més ambigu que erroni, i contribueix a la desaparició de l'ús literari dels argots mercantil i processal. La pèrdua del llenguatge antifràstic de B a la descripció de Ciappelletto és lamentable (10-15) i no només comporta la reducció de l'artifici literari; una alteració semblant es produeix quan B empra el recurs expressiu de la repetició insistent dels verbs "parere" i "digiunare" (41). L'estil indirecte és traduït a directe a 58.

Pel que fa a l'argument, la traducció no esmenta la qualitat de cavaller sobrevingut de M. Francès (7) i converteix el malèvol i descarat notari Xipellet en simplement interessat i temorenc de la descoberta dels seus fraus (10), malgrat que després reprèn la malícia de l'original (11-15).

El canvi de "cento" per "cinch-centes" (73) no afecta el sentit, ja que és una xifra indefinida i irònica. Hi ha algunes ampliacions del text dins la línia argumental (53, 57, 62 i 72) i modifica la fórmula de conclusió: "E qui si tacque" / "Amén" (91). Els aspectes positius es comproven immediatament pel plaer de la lectura.

I 2

- 1 Abraam giudeo, da Giannotto di Civigní stimolato, va in corte di Roma; e, veduta la malvagità de' cherici, torna a Parigi e fassi cristiano.

Aquest conte sobre la influència divina en la

conversió del jueu Abram, és traduït amb algun error lèxic ("lorda" / "la horde" 12, "cherico" / "richs" 24 i "ammaestrare" / "aministrar" 29), segurament provocat per la mala lectura o la tradició deficient, i algun canvi de sentit parcial: No especifica que Joanot sigui mercader de draps, però el fa quasi soci d'Abram, amb el qual a B només l'uneix l'amistat ("anaven e practicaven comunament", 4), i redueix la seva insistència persuasiva a 9 amb l'aparició d'un tercer personatge, un jueu absent de B que els predica la seva doctrina (a B era Abram mateix l'entès en la fe judaica): l'alteració ja fa sentit, però el triomf de la força de persuasió de Joanoto esdevé triomf de la pietat d'Abram per la benvolença que significa el gest atent de Joanoto.

Contràriament a B, destaca i argumenta la superioritat dels prelats de París enfront dels de Roma (15), quan vol convèncer Abram que no hi vagi, temorós del desastre. L'expressió d'aquest dubte que assalta Joanoto no és reproduïda en estil directe sinó indirecte, més intimista (12). El quadre de la disbauxada Roma (21) suavitza els tons i dissimula l'actitud descriptiva de la simonia dels prelats; també perd l'al·lusió a la incapacitat de l'eufemisme per modificar la realitat (vid. també IV Intr, 21-29).

A l'elogi a l'excel·lència del cristianisme (26), s'hi suma una anticipada declaració de conversió. Finalment afegeix un tancament segons la fórmula habitual a altres contes (cfr. III 6, III 7, IV 2, etc.).

I 3

- 1 Melchisedech giudeo con una novella di tre anella cessa un gran pericolo dal Saladino apparecchiato gli.

La traducció és fidel i ordenada. El canvi de "segretamente" per "certament" (14) pot provenir dels errors de transmissió.

S'observa un salt en la declaració de les pròpies intencions que fa el soldà a l'agut jueu en el desenllaç: "aprendendogli ciò che in animo avesse avuto di fare, se così discretamente, come fatto avea, non gli avesse risposto" (17); omissió que potser vol recollir l'afegit immediat "veent que al soldà avia aguda conaxença de agò que ell li havia dit e que après lo pregava en la manera que devia" (18).

I 4

- 1 Un monaco, caduto in peccato degno di gravissima punizione, onestamente rimproverando al suo abate quella medesima colpa, si libera dalla pena.

En lloc de centrar l'acció a la Lunigiana (d'altra banda esmentada a III 7,97), la situa "prop de les encontrades de Florença" (4). Anticipa la determinació de l'orde monàstic (4, a B apareix a la fi 21) : "mongos negres" (vid. també VI 2,11 i IX 2,9).

L'assalt de l'abat és accelerat i, en lloc de posar "l'occhio adosso" de la noia-esquer, li posa "la mà desús" i li retira el drap amb què ella es cobreix (15). No s'esmenta el canvi de parer de l'abat, sinó simplement s'al·ludeix al nou propòsit (17). La noia es converteix en element actiu del besar (a B és l'abat qui mena l'acció); després omet (per incomprensió) l'irònic i escabrós detallisme sobre la posició adoptada en l'aparellament i es veu obligat a acabar l'acte abans d'hora, a causa de la impotència de la senectud i del pes de la dignitat i de la vergonya (18), termes que volen traduir el sarcàstic pes físic de la còrpora de l'abat sobre la noia. Aquest estroncament i inconsecució de l'extrem amorós divergeix de B i fa acostar la solució del conte al model tradicional del fabliau que serveix de font a B (cfr. Els planys del cavaller Mataró, d'origen semblant).

Ultra aquest canvi d'abast general, s'observa algun afegit més o menys afortunat: l'atribució al "salmista" d'un proverbi popular (16), i un aclariment al lector poc atent (20). L'abat oblida imposar silenci al frare quan el perdona (22).

I 5

- 1 La marchesana di Monferrato con un convito di galline e con alquante leggiadre parolette reprime il folle amore del re di Francia.

A la introducció retòrica sobre la importància de la condició social en les relacions amoroses, el traductor defensa la igualtat, mentre que B respecta els cànons medievals (Andrea Capellanus), segons els quals l'estament de la dona ha d'ésser superior al de l'amant. El parer del traductor és exposat amb claredat, tot i el caràcter retòric del fragment: el canvi té tot l'aspecte d'intencionat. També són volguts i molt encertats els incisos de reflexió psicològica sobre la dificultat que representa per als reis mantenir la intimitat dels sentiments, voltats com viuen de gent atenta al gest més imperceptible (7 i

13), i l'incís sobre la intuïció del rei (14). A la presentació del rei Felip August (1116-1223) omet l'apel·latiu "il bornio" (5). També es descuida de la premeditació i l'exclusivitat de l'argúcia tramada per la marquesa: "féu donar horde en les coses necessàries a son convit" / "ma il convito e le vivande ella sola volle ordinare" 10). A 14 omet la primera causa de la meravella del rei: que el rei té coneixement de la varietat de salvatgines que poblen la zona. L'agudesa de la dona en la resposta és fidel en conjunt (15): totes les dones "són i volen ésser" iguals (B "tutte per ciò son fatte qui come altrove"). Com és habitual, allarga l'acabament ("on se recollí per fer son viatge", 17).

I 6

1 Confonde un valente uomo con un bel detto la malvagia ipocresia de'religiosi.

A 5 omet la suposició d'embriaguesa o alegria excessiva com a mòbil del parlar suposadament herètic del pobre perseguit. La deformació analògica del llatínisme gladiis pot provenir de la còpia.

A 7 insereix una petita introspecció psicològica ("qui mal no cuydava aver dit") referida a l'encausat.

A 8 substitueix la metonímia "Cinciglione" (=borratxo) pel llenguatge comú; en suprimir la metàfora "divoto di san Gioyanni Barbadoro" per "com a persona devota" (8) es perd la ironia del tot: potser no ha entès l'al·lusió als florins que duïen la imatge de sant Joan, però més tard la capta (9). Sorprèn l'omissió d'"Epicuro" (9) en els dos casos en què apareix (vid VI 9,9).

Oblida una de les dues penitències imposades, la de cosir-se una creu groga sobre els vestits (10); això repercutirà en la traducció de l'apel·latiu "crociato" per "currusat" (I 7,2).

El brou de la falsa generositat, de l'avidesa dels frares, és qualificat de "soperchia" a B i de "sense carn ne altra mescla" (19).

El desenllaç canvia respecte a B, on l'inquisidor deslliura el suposat pecador i malda per treure-se'l de davant per tal que no el pugui avergonyir més; a la traducció l'inquisidor, no sabent on "posar" la seva ira pel ridícul, l'emprèn contra els monjos del convent.

I 7

- 1 Bergamino con una novella di Primasso e dell'abate di Cligni onestamente morde una avarizia nuova venut in messer Can della Scala.

La traducció de "crociato" per "currusat" respon a l'omissió de I 6, 10 i delata la lectura "cruciat" (preocupat, empipat). Igual que I 3, aquest conte n'inclou un altre que és narrat pel protagonista Bergamino, a la traducció Bergamino Dopo (B Bergamino, dopo alquanti di...", 8). Errors d'atribució de cognoms, provocats pel terme immediat, se'n troben també a II 1,30 i 5,59, III 2,4 i 3,6 i 4,4 i 6,4, VI 8,5 VIII 5,13 i 9,75.

A B micer Cane "si ritrasse" de fer la festa, mentre que el text català la dona per acabada (7); a B Bergamino és objecte d'un oblit i decideix romandre fins que li'n sigui feta satisfacció, a la traducció és sotmès a la retenció forçada (7).

A l'exemplum de Bergamino, Primàs s'endú tres pans per por de perdre's (inexistent a la traducció) o d'arribar tard. A la fi d'aquesta narració, la traducció perd la deducció de la importància de Primàs que fa l'abat basant-se en la rapidesa amb què el seu ànim ha passat de l'animadversió a la gentilesa (24).

La resposta de micer Cane (que ha entès l'exemple) ens ha previngut una mica deformada, quasi com si en lloc d'un propòsit d'esmena, fos una amenaça (B "e veramente mai più che ora per te da avarizia assalito non fui, ma io la cacerò con quel bastone che tu medesimo hai divisato" (27).

Atent a l'evolució dels fets, el traductor es recorda, a diferència de B, de l'empenyorament de les cotes fet a 9 i les fa "quitar" a micer Cane (28).

I 8

- 1 Guiglielmo Borsiere con leggiadre parole trafigge l'avarizia di messer Erminio de'Grimaldi.

Els contes basats en l'agudesia d'un breu pensament, solen presentar problemes precisament en aquest punt neuràlgic: cfr sinó els contes 5 i 6 d'aquesta jornada o els de la sisena jornada; la resposta de Guillem Bosser no se'n lliura.

En presentar el personatge avar, el traductor atribueix la seva fortuna a una herència (4). En parlar dels cortesans, no esmenta l'acció benefactora i moralitzant dels antics ("mordere i diffetti", 8) i passa directament a atacar els contemporanis.

Després de l'excursus de la narradora sobre els cortesans, el traductor reprèn el fil sense excusar-se'n (11). A 12 els papers de visitant i visitat es barregen: "el ricevette" / "ach en voluntat d'anar-lo veure"; el subjecte és sempre Grimaldo, que el traductor presenta amb més benevolença, almenys pel que fa al passat.

La sol·licitud de l'avar presenta una alteració, basada en el coneixement dels esdeveniments immediats: "non fosse stata veduta" / "no fos pus stada vista ni feta per mi". Aquesta anticipació, procedent de la posterior resposta del propi avar (17), obliga a ometre la rèplica de Bosser sobre la impossibilitat de trobar res de mai vist (14), salt que no ha estat dissimulat a 15, on parla de "acò que dit avie" Guillem Bosser. La dita de Guillem Bosser és allargada i una mica diluïda, però manté el sentit de B: "Fateci dipignere la cortesia".

I 9

- 1 Il re di Cipri, da una donna di Guascogna trafitto, di cattivo valoroso diviene.

La retòrica introductòria sobre el major poder catàrtic d'un sol mot oportú que no pas cent mil repreensions, es barreja a la traducció amb el tema de la poca capacitat d'autopunició.

Pel que fa al conte, el caràcter bla i pusil·lànim del rei de Xipre queda desdibuixat i més aviat sembla malvolent que no pas feble ("de axí mala vida", "com que ell li'n fes més [ultratgel]", 5), tot i que a 7 queda clar el sentit de B.

I 10

- 1 Maestro Alberto da Bologna onestamente fa vergognare una donna, la quale lui d'esser di lei innamorato voleva far vergognare.

La llacuna inicial ens ha privat de la presentació sistemàtica i de saber que és la reina qui parla. A la introducció de la reina, una altra llacuna (4) abreuja la declaració de l'excel·lència de la brevetat en el parlar de les dones (confer. també VI 1,1-4) i la completa amb una obvietat: que, malgrat tot, no es pot parlar sense paraules.

La crítica a l'ornamentació i ostentació de les dones presumides, no per això més preades sinó més semblants a un ruc empolinat, es converteix en atac a les que van esparracades i brutes, però es creuen benparlants i per això més preades que

les que s'enfaristolen de cap a peus (5). En general la retòrica inicial (3-8) és poc dúctil a la traducció, igual que les argumentaciones adduïdes per mestre Albert a favor de la superioritat de l'amor de l'home madur (15-16), que sofreixen algun canvi i omissió. A la conclusió d'aquests mots, el traductor rebla el clau de la persuassió amb una argumentació nova però molt congruent i convincent: a un amant vell el sotmetreu, un de jove us dominarà.

SEGONA JORNADA

II 1

- 1 Martellino, infignendosi attratto, sopra santo Arrigo fa vista di guerire e, conosciuto il suo inganno, è battuto e poi preso; e in pericol venuto d'essere impiccato per la gola, ultimamente scampa.

La generalització introductòria perd part ~~part~~ de la relació amb el conte per l'error "reverire" / "venjança" (2).

Probablement a causa d'una petita llacuna ("quello a guisa d'un corpo santo nella chiesa maggior ne portarono" 5), l'adoració no sembla esdevenir al temple sinó a la casa particular on ha traspassat Enrich (Arrigo), aspecte que és contradit posteriorment (6-7) d'acord amb l'original.

De l'empresa per salvar Martellino del furor del públic creient, n'és agent Marquese a B i Stequi a la traducció (20). Els dotze sarjants que corren a treure'l de les mans del poble irat, hi assisteixen en un nombre indefinit (22) i, en lloc de simplement protegir-lo i endur-se'l, sembla que per un moment participin en el carmenament (22).

Accentua la vivacitat de les reclamacions populars, traduint-les en estil directe (22 i 26) Sandro Agolanti es converteix en Sando Dopo, de nou per influència de la preposició italiana (31). L'"odio ne' fiorentini" és canviat per amistat (31), i el traductor es veu obligat a crear un rar i anònim delator florentí, per amor i per pressió del qual el jutge pot mantenir la condemna contra el també florentí Martellino i apropar-se a B (31). Les seqüeles d'angoixa que els fets imprimeixen en l'apallissat no s'esmenten a la traducció (32).

II 2

- 1 Rinaldo d'Asti, rubato, capita a Castel Guiglielmo e è albergato da una donna vedova; e, de'suo'danni ristorato, sano e salvo si torna a casa sua.

L'error de traducció de la preposició "dopo" convertida

en cognom es torna a repetir, ara amb sant Julià Dopo. (7; cfr. I 7,8; II 1,30; vid. també III 2,4 i 3,6 i 4,4 i 6,4, VI 8,5, VIII 5,13 i 6,5). També és fruit d'una mala interpretació la traducció "istanzia" / "luy" (19), on és evident la confusió entre istanzia i distanza que converteix la disponibilitat en allunyament.

En el parlament de Bernat (38) en resposta a l'oferiment de la dona, omet la traducció del temor a desplaure com a mòbil de la seva passivitat, introdueix l'al·lusió a la bellesa femenina com a factor més decisiu encara que l'agraïment a l'hora de servir la dona, i interpola al·lusions a la "gràcia" de Déu. En canvi, la recuperació de les seves pertinences no s'esdevé "quasi per divino miracolo" (41). La cloenda moralitzant ("E per co que nostra devoció... sant Julià") és, com en tants altres casos, afegida pel traductor.

II 3

- 1 Tre giovani male il loro avere spendono, impoveriscono; de'quali un nepote con uno abate accontatosi, tornandosi a casa per disperato, lui truova essere la figliuola del re d'Inghilterra, la quale lui per marito prende e de'suoi zii ogni danno ristora, tornandogli in buono stato.

La confusió inicial del nom de família Lamberti amb el nom d'una fantàstica ciutat anomenada Lamberti (6) obliga el traductor a deixar de banda la duplicitat del parer popular sobre el llinatge de micer Tebaldo.

La traducció "ciò non si vuol con altrui ragionare" / "per ço no vol parlar ab nengú fins que en sa dichnitat sia confirmat" (19) és contrària a l'evolució dels fets, ja que immediatament el fingit abat se li adreça per demanar-li noves i entren en conversa.

Quan ja es troben davant del Papa i la filla del rei li descobreix qui és i tots els seus fets, la traducció perd l'al·legació del temor que la pressió d'un casament contra sa voluntat li fes fer res contra la llei divina i l'honor patern (38). A l'inici del parlament, el traductor ha estat temptat de remarcar abans d'hora que qui parla és una dona i li fa dir "cascú e cascuna deu fogir..." quan a B només es parla de "ciascuno" (37). L'afirmació de la noblesa d'Alexandre perd els pal·liatius de distinció entre noblesa natural i heretada (39). El protagonisme de la generositat de la dona queda indeterminat per la manca dels subjectes de l'acció (45). En general però el sentit és ben adaptat.

II 4

- 1 Landolfo Rufolo, impoverito, divien corsale e da' genovesi preso rompe in mare e sopra una cassetta di gioie carissime piena scampa; e in Gurfo ricevuto da una femina, ricco si torna a casa sua.

Els problemes d'aquest conte són més d'ordre sintàctic que d'altra mena: la subordinació és excessiva (10, 18, 19); el lèxic i el sentit són fidels a l'original. Algun aspecte puntual és modificat: en lloc de malbaratar la mercaderia, "li covench lancar gran partida d'aquelles" (7); en lloc de "pauroso della mercatantia", diu "no curant-se de la mercaderia" (12); incorpora al text la presència i l'acció de Fortuna (19) i de la voluntat divina (20); suprimeix la por que en un principi provoca la caixa restauradora en el naufrag (19).

"Costantinopoli" és convertit en un ignot "mar de la Tana" o potser "delà Tana" (14).

II 5

- 1 Andreuccio da Perugia, venuto a Napoli a comperar cavalli, in una notte da tre gravi accidenti soprapreso, da tutti scampato con un rubino si torna a casa sua.

La narració de la trasbalsada nit d'Andreutxo és fidel a l'original, i el llenguatge, expressiu i jocós. Les alteraciones afecten aspectes marginals.

La introducció al conte (2) ha passat de la boca de Fiameta a la del narrador. La jove siciliana perd la seva qualitat de "disposta per piccol pregio a compiacere a qualunque uomo" (4). Els lligams afectius entre la vella de Nàpols i Andreutxo no es limiten a la coneixença paterna, sinó que "ella l'avia casi nodrit de poquesa ençà": aquesta variació respecte B ("le contò dove tornasse e perché venuto fosse", 8) converteix en inversemblant la subsegüent localització de l'hostal d'Andreutxo (9). On B només parla d'ingenuïtat juvenil, el traductor la fa extensiva a tot el gènere masculí i hi dona un matis misogin (25). Andreutxo remarca la quantitat de diners perduts ("Sinch-cents fflorins", 60), d'acord amb la notícia inicial (3); el valor del rubí de l'anell es multiplica de cinc-cents a cinc mil (63).

A 70 tradueix "loro ordinatamente disse" per "ell hordonadament comtaren-li", fent testimonis dels esdeveniments aquells que n'han fugit i que ho declaren obertament (71). El puntal que sosté la coberta de la tomba, on Andreutxo simula no trobar res de valor, no "se desféu", sinó que el "tiraron via"

(78).

II 6

1 Madama Beritola, con due cavriuoli sopra una isola trovata, avendo due figliuoli perduti, ne va in Lunigiana; quivi l'un de' figliuoli col signore di lei si pone e con la figliuola di lui giace e è messo in prigione: Cicilia ribellata al re Carlo e il figliuolo riconosciuto dalla madre, sposa la figliuola del suo signore e il suo fratel ritrova e in grande stato ritornano.

El canvi en el topònim Puglia, que esdevé Roma (18) té un fonament lògic, per l'obvietat de Roma com a lloc sant per definició.

Currado es compadeix i conforta la dona mogut només per les paraules d'ella, sense que a la traducció s'adverteixi la coneixença entre Currado i Capece (22), que justifica moltes de les atencions de què la fa objecte i que la traducció exagera: "en honor fos trachtada equalment ab sa muller" (22). El rebuig insistent que en fa la dona ("Alle quali proferte non piegandosi", 23) no apareix enlloc, ni és entesa la subtil retirada de Currado perquè la convenci la seva muller, que es converteix en un simple i despreocupat "se-n anà a deportar" (23).

L'error "impedimento" / "deslliurament" (29) fa que la serventa concebi esperances, allà on només hi ha temors, sobre el futur dels fills de Beritola, i es contradiu amb la decisió d'amagar els nens i de canviar el nom del gran.

A 48 s'oblida el mòbil de la neteja de l'honor familiar que se suma al de la misericòrida.

Quan Mamfrè resumeix a Currado la seva vida, el traductor li fa dir que ha estat amb Gaspar Dòria "de lavors ensà" juntament amb el germà i la dida (70), extrem no del tot cert perquè entre el moment present i la fugida de Manfrè deu haver passat un cert temps.

La mort del rei Carles juntament amb la dels francesos no prové de l'original (77).

II 7

Aquesta narració de les interminables peripècies de la filla del soldà, si bé segueix l'original en línies generals, se n'aparta a diversos detalls mal entesos.

El naufragi inicial, al qual col·labora la "fortuna"

més que no pas el "vento" i la "tempesta" (13), és traduït amb un cert desori, i en relatar la causa de l'esfondrament de la barca de panescam, els ganivets, amb els quals els patrons impediën l'accés dels altres a B, passen a mans dels que invadeixen la barca i l'enfonsen (12).

Estant Alatziel en poder de Pericó (no s'especifica el fet que es troben "tra cristiani," 23); davant la negativa de la dona, decideix de "fer-ho per força", quan a B actuava "riserbandosi alla fine le forza" (25) i l'embriagava per desinhibir-la (que diríem ara). I el resultat és tan satisfactori, que no solament no li cal fer res per força, sinó que el traductor es pot permetre de fer fer el desentès a l'amant en lloc de fer-lo afanyar cap al llit de la dona: féu semblant de no curar d'ella" (30). En començar l'assalt del germà de Pericó la traducció converteix en gelós l'ingenu Pericó en lloc de Marato ("la sollempna guarda que Perichó li feya", 32) i poc després ho nega rotundament ("de res d'ell no-s guardava", 34).

A 47 el traductor aprofita el recés dels tràngols per fer-ne un resum. En el moment de la sustracció d'Alatziel al príncep empresa pel duc (52-54), la traducció altera la situació dels personatges dins la cambra i s'enterboleix l'acció: el príncep, que a B era vora la finestra mirant el mar, aquí es troba al llit dormint. L'alteració no sobtaria si no la delatés l'estrany periple de la finestra al llit que recorren els assassins.

Quan l'amant Asbech se sent prop de la mort, a B deixa "le sue cose e la sua cara donna" (82). El fet que aquest canvi es degui a una variació sintàctica molt mínima, fa pensar que no es tracti d'un error de còpia, més que més tenint en compte que a la declaració d'Asbech diu "les mies coses e ella te sien comanades" (84). I posat a llegir, deixa a l'amic la dona i el seu amor, quan a B demanava a aquesta que li servés l'amor (85).

L'adaptació "San Cresci in Valcava" / "hun sant apellat en greguesch Absoli" (109) deu obeir a criteris de simplificació, malgrat la incògnita d'aquest san Absoli.

La deformació catalanitzadora dels mots de la cançó final segurament és fruit de la còpia: l'amanuense no s'ha adonat del canvi de llengua que representa la cita (cfr. IV 5).

II 8

La descripció del comte Galter és abreujada i n'oblida l'edat, quaranta anys (6). El discurs de seducció pronunciat per la reina perd en part la gradació sensual "in crescendo" i ataca la carnalitat amb menys circumloquis (11-14). Aquest fragment d'oratòria es ressent de l'habitual dificultat per a traduir-la palesada en els diversos canvis de sentit (16-18).

L'edat dels fills del comte, en el moment de la caiguda en desgràcia i en el del desenllaç, és augmentada d'un any (27-74).

La narració dels mots d'encoratjament al fill per part de la dona amb qui està la filla del comte són traduïts en estil directe (65).

El provençalisme "atante" (vigorós) no és entès i se'n presenta un comte "cansat de viure" (75) que determina saber què ha estat dels fills. El senescal sobrevingut, Peroto, és convertit en "capità" (91) de Jaquet, cunyat seu, que de fet comparteix el comandament de les tropes amb Peroto. En l'acte de reconeixement final del rei, la traducció oblida la rebuda de Peroto (98).

Una de les alteracions que més fan ballar el cap al lector és l'aparició tardana del nom del cunyat de Peroto: el personatge Jaquet apareix a 77-78 i el seu nom no és esmentat fins a 83.

II 9

La introducció retòrica de Filomena és retallada i poc clara. A part d'alguns trasllats de l'estil indirecte a directe, en la totalitat del parlament o en una part (9, 30, 31 i 69), i d'un incís sarcàstic en boca d'Ambrosino ("car diu l'eximpli que benaventurat és qui escape de éser cornut o fill de bagassa", 17), s'hi troben les alteracions de sentit següents:

La pietat del botxi (42) és molt més acusada i se li trenca el plor i tot.

La notícia de la celebració d'una gran fira a Acre (45) és traduïda amb una referència a la simpatia de la dona que s'ha guanyat cristians i sarraïns.

Quan Ambrosino és conduït a la presència del soldà, Assegurano li ordena que digui la veritat sobre les "missions" (a B és el soldà qui parla, 59), la qual cosa contravé el sentit dels mots immediats. A 71 no s'esmenta el perdó que el marit sol·licita i rep de la dona.

El personatge català "En Cararh" (42) passa per la narració amb la mateixa discreció de B, només que es bateja Francesch Carach. Els termes mercantils característics "alfóndech" (48), "escriptura" (10, 23) etc. són ben traduïts.

II 10

El traductor ens presenta un Ritxardo de Quinxixa

decrèpit i a més a més "de poch enginy" (B "più che di corporal forza dotato d'ingegno", 5); el sarcasme contra les dones pisanes és omès (6) i adapta, explicant-ne molt bé el sentit, la ironia de caire local de B, així com el proverbi final (43).

També el llenguatge irònic (38, 39, 40) és adaptat molt correctament segons el sentit general i mantenint la frescor d'aquesta mena d'expressions, tot i que de vegades delaten el seu origen en un mot traduït per la suggestió fonètica i no per la semàntica ("civanza" / "civada", 40), al qual el traductor facilita un context adient, per tal de no només crear una frase coherent sinó també pròxima al sentit original.

El nom de Pagamino da Mare esdevé de Mónecho, pel lloc on viu (16).

A la conclusió de la jornada falten la cançó i el tancament que la segueix.

TERCERA JORNADA

III 1

A la descripció del palau on ha de transcórrer la nova jornada destaquen els corredors "enpaïmentats de ragola de València", una ornamentació complementària de l'esplèndida vegetació de B; també ampliada amb "gisimins", "anglentine" i "murteres" (6). El detall sobre la fauna també és superior: "esquirols, marts, arminis, fusines, faysans, perdius e ffrancolins" (13); del cel però desapareixen el "canto di forse venti usignuoli e altri uccelli", que es tornen "ayre de plasents vents" (3).

El detallisme en l'enumeració dels objectes que l'abadessa dona al nou jardiner és abreujada amb un breu "roba vella" (17). L'adjectivació que les dues primeres monges apliquen a Maseto li és més favorable a la traducció: "giovanaccio sciocco, cresciuto innanzi al senno" / "jove e ben fet e de bona parenca e bastant a ffer l'acte per nosaltres desijat" (24). La manifestació declarada d'intencions, anticipant-se als fets narrats a B, és una constant que ja Maseto ha evidenciat de bon començament, parlant per ell mateix ("may trobàs qui axí us espolsàs" / "mai non vi fu cosí lavorato", 18), i que obeeix a una voluntat irònico-expressiva ("lavorar l'orto" / "entrecavar les cols", 35) molt acordada al conte i a l'estil de B. La irreverent ironia final és adaptada mitjançant la substitució del sarcasme original ("chi gli poneva le corna sopra'l capello") per una antífrasi irònica ("qui en tal manera servexen e fan bones obres", 43).

III 2

Ni les traduccions per suggestió fonètica ("contristata" / "contrastat" 19, "attender" / "entendre" 26, "vendetta" / "vergonya" 30), ni l'alteració en el nom propi "Autari, re stato" / "Vecari Restato" (4; cfr. I 7,8; II 1,30 i 2,7; III 2,4 i 3,6 i 4,4 i 6,4; VI 8,5; VIII 5,13 i 6,5), no signifiquen cap gran destorb per al seguiment d'aquesta

narració, notablement traduïda, com l'anterior.

Detalls curiosos són l'explicació al·lusiva al canvi de capitalitat de la Lombardia, ja que els fets narrats daten de les darreries del segle VI (4), i l'afegitó anacrònic referent a les "mercaderies" dels lombards (5).

Pel que fa al fil narratiu, la decisió del palafrener perd en part la desesperació que contenia a B (10). La delicadesa i perspicàcia del palafrener, que es renta bé "acciò che non forse l'odor del letame la reina noiassse o la facesse accorgere dello inganno" (13), al traductor li deu semblar un refinament superflu i opta per presentar a la reina un palafrener carregat de ferum. Aquesta confiança del palafrener es nota també quan el temor a ser descobert es converteix en cansament de la reina i decisió lliure del palafrener (16).

La conclusió no reproduïx l'agudeses ni el sentit de la sentència de B: "avrebbe scoperto quello che ciascun dee andare cercando di ricoprire" (31).

III 3

Les xifres son alterades i el nombre indeterminat "sette" creix a "cent" (25), mentre que "le quaranta messe di san Grigorio" esdevenen "les XXX misses de sent Amador" (32), que ultra el canvi numèric presenta la divergència del nom. La traducció del nom comú "un artefice lanaiuolo" pel nom propi "Artiffice Lanaiuolo" és ja un fenomen habitual, com s'ha vist a III 2,7.

El traductor elimina les successives referències directes a la ingenuïtat (29) i estupidesa (37) del frare. Quan la dona li explica l'assalt imaginari del jove, a la traducció no és ell qui obre la finestra de l'habitació sinó ella (detall potser poc versemblant dins el context d'assalt imaginari, ja que podria delatar la voluntat que en realitat mou tota la fantasia i que a B també sembla insinuada en presentar-se nua dins l'escena figurada).

Les paraules d'agraïment irònic al frare, que a B pronunciava la dona, són posades en boca del jove (54). L'al·lusió irònica al marit llaner, basada en el joc de paraules de l'argot de l'ofici ("biasimando i lucignoli e'pettini e gli scardassi" 55) és omesa.

III 4

Una confusió semblant a l'observada als dos contes anteriors i a tants d'altres (vid. III 2,4), fa aparèixer un

nou personatge ("Vixino de Sent Brancassi" / "vicino di San Brancazio", 4), del qual no es parla més en cap moment. A partir del canvi de "le prediche de frate Nastagio" per "lo preich de fra Matheu" (5), es confirma la datació de la traducció: Mateu d'Agrigent (mort a Palerm el 1453), predicador franciscà de gran audiència, fou cridat a Barcelona pels consellers de la ciutat arran dels terratrèmols de 1427-28, on la seva oratòria captivà els oïdors i deixà sense públic el fatigós Felip de Malla. Pútcio de Rinieri es fa ermità de sant Francesc ("bizzoco", terciari seglar) no per superfluïtat de béns com a B, sinó per no haver "neguna art de què agües a viure" (4).

L'al·lusió obscena d'aparença religiosa "la bestia di san Benedetto o vero di san Giovanni Gualberto" (un ase) és accentuada amb un "la bèstia sense sella de san Benet". A la irònica conclusió, la dona col·labora a portar al cel el frare i dóna un sentit més irònic potser a la solució de B, on Pútcio tramet el frare i la dona al cel.

III 5

El personatge central Ritxardo, del qual s'anticipa que és ric "de franquesa de cor", du el malnom Sima que el traductor explica (5). La picardia de Vargellesi, que a B proposa subtilment la compra del cavall pensant ja que l'hi regalarà, al text català es converteix en declarada: "a vendre o a donar" (6).

A l'encontre amorós de Sima i la dona, l'abrandament de l'amant el fa llançar la dona "sobre la scala" en lloc de pujar a l'alcova (32). La conclusió és modificada radicalment tot conferint-li un final menys descarat que B, on només s'indica que els amants hi tornaren molts altres cops (33).

Pel que fa al lèxic i l'expressió, "ardirò" és traduït "ardent" i el context és adequat al sentit general (13); els "due asciugatoi" de senyal esdevenen "una tovallola" (22 i 31). S'observa un esforç d'adequació a la terminologia de l'amor cortès, mentre que l'expressió estilnovista "ogni mia virtù occupata" és desvirtuada amb l'afegit "e los sinch senys corporals torbats" (23).

Els fragments d'oratòria en general perden el to elevat i presenten alteracions sintàctiques conflictives.

III 6

Potser per influència del malnom Sima del conte

/6 anterior, el traductor se sent inclinat a concedir-ne un altre a Ritxardo Minútole, i els adjectius "chiaro e splendido" li suggereixen "Resplandó" (4). La suggestió fonètica també la veiem actuar a "deboló" / "diabole" (37) i "acqua" / "oca" (37), mots de traducció ben senzilla que no es poden qualificar d'error ja que el sentit general és retrobat.

El bany i la dona que el regenta són presentats confusament a la traducció (23). La foscor de la cambra (aspecte clau en l'engany tramet per Ritxardo) i el mutisme promogut per un i altre (imprescindible per a la consecució de l'engany) no són remarcats a la traducció (32); el plaer, que a B era més gran per a l'enganyador, esdevé recíproc (32).

S'observen canvis d'ordre, omissions i alteracions diverses en el discurs de la dona, molt retòric. També hi ha algun afegit insistent en el discurs d'ensibornament que fa l'home (20).

La cloenda tradicional que remet el conte a l'auditori és ampliada amb un "ab engan o sense engan" (50) que la lliga més al conte.

III 7

Aquest conte és traduït força fidelment en tots els fragments narratius, només resulta desvirtuada l'oratória del frare (Tedaldo disfressat), on s'observa un alleugeriment retòric general amb alguns canvis i afegits (30-54).

Quan Tedaldo disposa el retorn a Florència, envia les seves coses a un amic del seu soci d'Ancona que el traductor converteix en "amic e companyó" o soci de Tedaldo, aspecte que confon una mica (9). A 27, en lloc de desfer la confusió entre Tedaldo i l'anònim mort amb qui fou confós, el frare anticipa la fictícia amistat entre les dues personalitats que encarna.

Converteix en cita dels evangelis el que a B n'és una explicació (42).

Quant al lèxic, tradueix "paltonera"; "paltonejar" / "poltroneria", "poltroneggiar" (41) "brodaiuolo" / "butziner" (52) i "fanti" / "home" (97).

III 8

El marit enganyat i batut, Ferondo, és presentat com "hun home quasi impotent" (B "un mentecatto", 10), insinuant el caire que prendrà l'engany.

L'al·lusió a Veglio della Montagna, procedent de Il Milione de Marco Polo, desapareix (31). L'estil directe amb què

B narra l'acceptació de l'adulteri i del fill d'altri, és traduït amb estil indirecte (66). El cant del "Te deum laudamus" (71) és collita del tracutor en base al "Miserere" posterior (73).

La traducció de "la bocca del Ragnolo Braghiello" per "la veu disimulada" (74) representa un canvi del punt de vista i una simplificació retòrica per al lector, però manté bé el sentit; al mateix criteri respon la traducció "sciocchi" / "doctors" (75).

III 9

L'ambientació francesa d'aquest engany de bona fe, palesada en els tractaments "Monsignore" i "Damigella", és traduïda per "Senyor" i "Donzella"; el lèxic feudal es manté a "donna" / "dona" (29) i "vassalls" (33-34, absent de B), llevat de "vostro uomo" (24) que desapareix. La localització dels fets al Rosselló es concreta en la traducció a "Perpenyà" (56).

Insisteix en la malaltia del rei de França, les "fístoles" (8). L'organització de les esposalles passa del rei a Bertran (26). Dels diversos allargaments, rememoritzadors i anticipadors, que es troben a la traducció (23, 30, 42), cal destacar el de 30 que esmena diversos errors d'interpretació inicials, tot i que redueix a un els dos cavallers missatgers. L'al·lusió a Déu és afegida a 48, 51 i 52. En canvi és omesa una explicació de versemblança ("come il parto al suo tempo venuto fece manifesto", 49), sense la qual el traductor sorprèn el lector per la seva desmesurada omnisciència.

III 10

Aquest divertidíssim i procac conte de Dioneo és traduït amb fidelitat i vivacitat. Però la decisió de Rústico de dissimular la seva dissolució sota una falsa santedat es converteix en propòsit moral d'honestedat, potser irònica (10). Per fer més col·loquial i expressiu el llenguatge, tradueix per directe l'estil indirecte de 30.

A la fi es perd el legalisme sobre les herències i es difumina l'objectiu de Nerbale (el marit de l'experimentada, rica i ximple Alibech): ser hereu de la fortuna.

A la conclusió de la jornada, ultra l'habitual dificultat per reproduir els fragments gaire retòrics (3-6), la traducció de "infelice" per "fael" (6) en la dictaminació del

tema de la següent jornada, n'altera l'òptica profundament (però cfr. IV 3,7 i 7,19 i 7,20 i Concl. 2 i Concl. 5).

Omet la determinació de la primera cançó (8) i suprimeix la cançó de la jornada, que prèviament ha estat qualificada de "jenovesca" (9) com si ja la tingués in mente; també omet les al·lusions al contigut que es fan a 18.

QUARTA JORNADA

IV INTRODUCCIO

De la meravella de conte, explicat directament per l'autor, que la present introducció conté (12-31) ens n'ha pervingut una traducció sense cap alteració, del tot fidel al sentit de l'original (exemplificació d'una qüestió lingüística i filosòfica). El que no és tan digne de lloança és l'embocall d'oratória que el flanqueja, on la sintaxi vacil·la i la retòrica de l'original causa el malentès i la incomprensió en alguns casos.

Les "Muse in Parnaso" es converteixen sistemàticament en "Sciències" (6, 35 i 36). La qualitat de la retòrica comparativa entre les dones i les Muses (o les ciències a la traducció), perd considerablement i deriva en devaluació de les dones, contravenint les normes de respecte absolut al públic al qual B adrega el llibre.

IV 1

A banda d'alguns canvis en el lèxic ("principi delle cose" / "prínceps", 39, "luoghi" / "ulls" 54, "disiderata" / "dolorosa" 60 i "tirava" / "callava" 35) es detecten els següents canvis.

La descripció de l'escala secreta d'accés al palau (9) es complica amb una escala i una porta de més a l'entrada de la cova, de les quals no es parla més.

La descoberta accidental dels amors de la filla fa concebre a Tancredi una venjança que de moment ajorna; a la traducció sembla que la venjança no és engendrada al mateix moment sinó per la posterior intervenció de la fortuna que el fa mudar de parer (19). A 25 oblida el canvi d'espai temporal: "Venuto il dí seguente", a 32 la segona causa inductora de l'actuació de la dona ("la tua poca sollecitudine del maritarmi"), i sovintegen les alteracions sintàctiques al llarg del discurs de la dona (sobretot a la disquisició sobre la noblesa i dignitat de cor, independent de l'heretada, 38-43).

IV 2

Aquesta còmica narració on traspua l'anticlericalisme de l'autor, és traduïda amb fidelitat, amb una certa tendència a l'empal·lidiment dels tons pujats i una bona adaptació del llenguatge col·loquial i equívoc.

El proverbi inicial (5) és adaptat, conserva la rima i el sentit i acosta les expectatives del lector als fets narrats; l'equivocitat del lèxic d'equitació ("cavaller", "cós", "jumenta", "córer", 30) es manté, la "maschera" d'escarni és convertida en "una capsana d'ayllases" (52 i 55), d'acord amb els costums catalans i tradueix "vituperato senza pro" per "sens penitència donada" (58), cloent amb l'ús irònic del llenguatge fraresc aquesta befa a l'enginy dels clergues.

Els noms propis Ascesi (11) i Rialto (48) són omesos, així com la descripció inicial de l'estupidesa de la dona (12) i els apel·latius "baderla" i "pocofila" (24 i 27) que li dedica, i l'al·lusió a la lleugeresa dels venecians (12) i els seus dialectalismes (43 i 53). La nuesa del frare, que ha hagut de fugir del llit de la dona, és encoberta (46).

Sobten les traduccions de "predetti vizii" per "preïchs vells" (10 canvi metaforitzant que no altera el sentit), "giovane" per "jentil" (12, modificació important per hàbit), "gambe" per "ales" (32), "creduto" per "content" (58); "ragunatasi" per "raonant-se" (44) podria ser fidel, entès com a derivat de re + adunare (aunar en castellà), malgrat la falta de documentació.

IV 3

La narració segueix l'original amb fidelitat, malgrat alguns problemes lèxics com "felice" / "faels" (7), "consolare" / "aconsellar" (14) i "mattina" / "nit" (29), que anticipa la notificació de la fingida mort de Nineta als joves presos i fa simultani llur alliberament.

L'argumentació inicial sobre l'acció de la ira és força simplificada (6-7). Desapareix l'explicació sobre els projectes immediats de casament de les tres noies, que queda pendent per a quan el pare torni d'Espanya.

IV 4

La presentació retòrica és traduïda amb una sintaxi confusa (3). Les cites de Cartagine (13) i Ustica (25) són

omeses, i el lèxic en algun cas desajustat: "ardendo" / "trametent" (10, influït pel fet que els enamorats es trameten objectes i cartes a 9), "sottili" / "grosses" (15), "arme" / "ànima" (17, malentès que converteix el bel·licisme en declaració amorosa, també adient al context) i "mes foch a la nau" / "già crescente il fuoco nell'accesa nave" (24, error potser atribuïble a còpia que provoca el contrasentit perquè ja havia calat foc a 23).

Les ampliacions del traductor es poden veure a l'arenga de Gerbino als seus homes abans de l'assalt a la barca de viatge de la filla del rei de Tunis (16-17, on insisteix en el valor dels soldats) i a la fi del conte quan els barons (l'acció dels quals és manifestament eludida a B no cridant-los a consell) actuen contradient la voluntat del rei (26).

IV 5

La meravellosa narració del silenci desesperat d'Isabel, traduïda amb fidelitat i comprensió, presenta escasses modificacions de detall.

La procedència del pare d'Isabel, San Gimignano, no hi apareix (4). L'excusa que addueix Isabel per sortir és que vol anar "a una devota", recurs més convincent que el simple i frívol "a diporto" (15). La localització precisa del cos de Llorenç es fa gràcies a la informació que el seu esperit ha proporcionat a la noia, i no per l'observació ("dove men dura le parve la terra quivi cavò", 15). El cap de Llorenç és transportat per l'acompanyant al "grembo", mentre que a la traducció el porta Isabel en "una bella tovallola" (16). L'allargament d'un vers més de la cançó popular podria provenir del còdex italià utilitzat per fer la traducció o bé del coneixement directe de la cançó per part del traductor: el canvi "resta" / "testa" podria ser una de les moltes hipercorreccions que es donen a la poesia popular (24). Segurament és atribuïble a la còpia la deformació catalanitzada d'alguns elements de la cançó (cfr. II 7).

IV 6

En aquest conte sobre la premonició dels somnis, s'observen tres alteracions importants. En el somni que relata l'incrèdul Gabriel, en lloc de l'aparició d'una "veltra nera come carbone", el traductor imagina una metamorfosi de la cabirola, que ennegreix i s'abraona contra ell (16), però poc després no es recorda del canvi i presenta Andreua patint per

"si vera venir nenguna cosa negra", que també s'adiu al nou context.

La segona alteració comença a 22, quan Andreua no demana l'ajut de la "fante" sinó que va a "cridar hun seu amich e parent" (22, canvi que potser obeeix al fet que hi ha un cos mort que cal moure i que deu pesar: el mateix succeeix a III 10,7), i s'allarga per tot el conte sense cap descuit i amb les adaptacions convenients (a 27 no tramet la criada, sinó que és ella qui va a cercar un drap de seda i a 43 Andreua es fa monja tota sola sense la seva companyia).

La tercera consisteix en l'assuaujament de la denúncia de la corrupció del poder (34-35) mitjançant l'omissió (llacuna?) de "volle usar la forza"; la reacció d'Andreua és d'enfurismament, i el lector deu pensar que es tracta d'una aprensiva.

L'afegit de tancament és habitual i segueix un patró establert (43).

IV 7

Aquesta delicada narració de l'amor dels dos joves llaners només presenta alguna variació puntual. Per exemple, on B explica l'ànsia de la noia enamorada, la traducció relata el neguit d'un i altra. L'omissió de la referència a l'amor plebeu ("amorazzo", 11) entre els companys dels dos enamorats, que per contraposició ressaltava l'amor gentil dels protagonistes, i l'omissió del tema de conversa en el moment fatal ("d'una merenda" que volien fer, 12) constitueixen les divergències més notables, sobretot la darrera que la mateixa traducció posa de manifest quan diu que "tornà en lo raonament que dabans feya" (13).

Els tres noms propis Stramba, Atticiato i Malagevole (derivats tots de defectes físics) es redueixen a un, Astramba (16). A la intervenció directa del narrador (19-20) s'observa la pèrdua del recurs retòric de la gradació, tot i que el sentit és aproximat. La traducció de "felici" per "faels" (19) i "leal" (20) és constant en part pel canvi que s'ha provocat en l'enunciat d'aquesta jornada i en part pel propi argument del conte més exaltador de la fidelitat i gentilesa dels amants que no de cap final feliç.

IV 8

La introducció generalitzadora (3) és referida a les dones i no al gènere humà com fa B.

Leonart, pare de Gerònim, mor poc després del naixement del fill i no després d'haver "viscut largament en aquest món" (5). A 13 omet la primera reacció de la mare, airada per l'afecció desconvenient del seu fill, i només parla del procediment persuassiu que adopta (13). La llacuna final de 27 provoca la sorpresa del lector davant dels esdeveniments que segueixen: "senza alcuna malavoglienza alla donna portarne, la quale fallato non gli pareva ch'avesse".

La traducció de "difficili" per "faels" (32) sobta, però potser obeeix al tema (equivocat) de la jornada (Vid. III concl. 6 i nota).

IV 9

La traducció d'aquest conte és fidel i ben seguida. Un petit error ("e tanto or con un atto or con un altro fece" / "e tant feren la hu e l'altre", 6) converteix el marit en instigador de l'enamorament. L'oblit del detallisme sobre la presentació del cor "in una scodella d'argento" (16) no altera gaire res; en canvi la precisió afegida sobre l'arribada del marit ("gran ora de nit pervengueren", 13) sobta pel fet que després sopen marit i muller (cfr. X 3,12). Omet també la precisió sobre l'alçada de la finestra que causa la destrossa de la suïcida.

IV 10

El canvi més important, en aquest relat de la falsa mort de l'amant de la dona d'un metge vell, rau en l'alteració en el sexe del confident de la dona, produïda per la traducció "fante" / "infant" (7), que en aquest cas sembla més fruit del descuit que intencionada (cfr. IV 7,22), ja que a partir de 17 la dona cridarà una "serventa" que l'acompanyarà durant tota la peripècia. Altres alteracions dels lèxic són "sospinto" / "sotspès" (14) i "un'arca non troppo grande" / "una gran caxassa vella" (19), amb la conseqüent adaptació relativista: "era piccola" / "petita era per ell" (25).

Els pensaments de Roger són reproduïts en estil directe (29-31). L'honor de la dona sembla no haver quedat afectat i en canvi el de Roger sí (39), quan a B preocupava la vida de Roger i l'honor de la dona. El perdó irònic que el metge concedeix a la dona es converteix en amenaça, d'acord amb el to final de la contesta (46); després no actua com a testimoni (50).

A la Conclusió, a part de l'absència de cançó i l'al·lusió a un molí que a III Intro,9 i 10 eren dos, la insistència en la traducció "infelicità" / "faeltat" (2) i "felicemente" / "faelment" (5) suposen el canvi de tema (?) per a la jornada següent (Vid. també III Concl.,6, IV 3,7 i IV 7,19-20 i V 1,2). Altres traduccions desajustades són: "fiera" / "ferma" i "biondissima" / "molt bella" (2).

CINQUENA JORNADA

V 1

A la ^{conjugat} ~~difficil~~ retòrica ^{de la} ~~introdutòria~~ ^{cio} es perd ^{el curs l't.} ~~la~~ personificació dels contes ("mi si paran davanti"), que el traductor converteix en persones ("sens parer-me nengú davant", 2). El malentès "rozzo petto" / "pits blancs" (8) accentua l'erotisme de l'escena però fa sentit per la transparència del vestit de la noia (7); el mateix error torna a aparèixer a 12: "rozzezza" / "bellesa", tampoc fora de context segons 4. Altres canvis en el lèxic són "raggi" / "coratge" (22), "morire" / "mar" (38) i "provatori" / "absagadors" (55). Omet l'adquisició d'aptituds musicals per part del Simon enamorat (19). En trobar-se amb la tempesta, per un error lèxic (38), converteix la por a la mort (més acusada quan hom té l'amor a l'abast) en por a la mar. En arribar a la costa rodiana el traductor ^{no s'hi} ~~(fa)~~ una rebuda més violenta ("foren a les armes", 45) i en lloc de traslladar els presoners a la ciutat on mana Licímaco, aquest es desplaça al poblet marítim. El traductor aclareix al lector (48) en què consisteix la llibertat que s'ha concedit al jovent de Rodes. El joc retòric entre "libertà" i "donna" de 59 és alterat en un joc entre la dona de Simon i la de Licímaco.

La traducció "Oggi al terzo dì" / "vuy és lo tercer dia que" (61) fa presentar com l'immediats uns fets més tardans, ^{la} ~~el~~ com es confirma a 63: "E vengut el dia de les noces..."

V 2

La traducció "costeggiare" / "cosejar" (6) s'acorda al sentit del context, igual que la incorporació de la influència de la fortuna (12 i 13). També la insistència en la recerca de la mort per part de Costança (14 i 16) segueix ~~en~~ l'original. Amb l'omissió de la notícia que Carapresa parla llatí (21) es perd la versemblança de la fàcil comunicació. Quan a 22 s'albira l'esperança ("cominciò a sperar senza saper che e alquanto a cessare il disiderio della morte" / "comencà a pensar desijant la mort", 22) el traductor no se n'adona. La traducció "tutta nel suo mantello stesso chiusala" / "la qual diligentment amonestà" (23) representa també una alteració del

realisme, així com l'omissió relativa als coneixements que Marc té de barbaresc (28). El detallisme de les explicacions de Marc sobre l'enginy de les sagetes és resumit (33) i el seu mutisme en retrobar la noia ("soprastette", 42) es desconta i es fa plor.

V 3

El traductor canvia la categoria social del pare d'Angelina, que passa de "uomo plebeio" a "noble ciutadà" (4). El coneixement històric que demostra l'amplificació sobre l'ajustada atribució als Colonna (10) del castell al qual fan cap els amants i des d'on són perseguits i descompartits, tant podria atribuir-se a alguna còpia italiana anotada o ampliada com a les nocions del traductor; el cert és que s'acorda amb el posterior acolliment d'Angelina al castell dels Orsini (41), la mestressa del qual no manifesta a la traducció el mal presagi que concep sobre la sort de Pere (42). Part del discurs final de la dona del castell ordenant les noces és transcrit en forma de narració de fets (52); més amunt ja havia convertit en directe una narració en estil indirecte (37). El conte es clou amb una fórmula estàndard afegida ("E si fassam nosaltres", 54).

Quant al lèxic s'observa l'alteració en totes les cites de "quercia" (13, 18, 43 i 46), que són traduïdes per arbre o roure (error que es repeteix a VIII 9,17, ^{Indirecte} ~~Concl.~~ 4 i IX ^{el canvi} ~~Intr.~~ 4, però no a IX 9,28), i el canvi "aggrativa" / "agradava" (51).

V 4

La traducció omet el nom de família de Ritxardo (Manardi da Brettinoro, 6) i l'al·lusió a l'edat i estat de la noia, "già da marito" (6).

La vivacitat de la narració sembla haver animat el traductor a la intervenció: així ho veiem a les matisacions psicològiques de 8, 9, 11, 16, 26, 29 i 36, i als afegits en què la mare justifica el desig de la filla davant del pare (25), o a la determinació de la mena de llit que exigeix el pare ("que tant solament hi càpie ella", 26), insinuació clara del desenllaç, o a l'allargament de la ironia final sobre la metàfora del rossinyol, entorn de la qual gira tot el conte ("que no y guardaven primavera", 49). El lèxic és alterat a "parere" / "pare" (17, amb canvi de sentit de la frase que esdevé anticipació de 22) i a "si tacque" / "sí tanchà la

finestra" (39) amb la típica readaptació al context que també s'observa a "vi cape" / "hi càpie" (25, ja esmentat). La modificació en la causa de la suspicàcia del pare ("per ciò che vecchio era" / "sabent los fets de les dones ab quanta falsia acostumen de fer", 23) obeeix a la lleu tendència misògina del traductor.

V 5

El lloc de l'acció passa de Faenza a Florència (6), amb adaptació del gentilici (25 i 26), i el nom propi "un Guiglielmo da Medicina" és convertit en el comú "un mestre en medicina" (30). El lèxic presenta les alteracions "fatti" / "infants" (4) i "ragionatogli" / "acomana" (5): aquesta darrera, que d'una confiança en fa un llegat material, té una incidència considerable en el desenvolupament dels fets i en la seva versemblança. Com podrà Jacomino relatar el secret de Guido (27-29), si aquest no l'hi ~~confessa~~ abans de morir? Una possible llacuna lleva el sentit causal de "veggendolasi per onesta cagion vietare", que esdevé un incomprensible "e veent-la axí honesta" (8); una altra ~~fa fonedis~~ l'acte de pau final (39). Els allargaments del traductor són sempre congruents (10, 33 i 40 ~~cloenda standard de~~ referència a la bergada i als lectors).

bé possible que després Jacomino conegui i relati

El, que don el conte amb el recurs d'una

V 6

D'aquest conte de l'amor de Johan de Pròxida i Restituta, ambientat al sud d'Itàlia, destaquen el manteniment i fidelitat dels topònims i la insistència en la "nació catalana" de Roger de Llúria (30), personatge clau en el desenllag felig.

Pel que fa al seguiment de la narració, cal esmentar diverses variacions. Els joves raptors de la noia no passen per Calàbria (8) sinó que s'adrecen directament a Palern per portar-la al rei, que ~~es~~ es troba impedit per malaltia: és aquesta la causa del confinament de la noia a la Cuba i no cap mal de mar d'ella (9); si no, ~~perquè parla~~ després de la salut recobrada del rei (20). La pressió de la guàrdia sobre Restituta no és tal: ~~només~~ esmenta la guàrdia que havia fet de si mateixa estant en llibertat (16). Els nombrosos servents que acompanyen el rei a la Cuba i assisteixen a l'engany, a B es redueixen a un de sol (23). A 39 simplifica la informació genealògica que Roger de Llúria reporta al rei.

com potén el traductor

El quin sentit hauria parlar el text abla

V 7

- 1 Teodoro, innamorato della Violante, figliuola di messere Amerigo suo signore, la'ngravida e è alle forche condannato; alle quali frustandosi essendo menato, dal padre riconosciuto e prosciolto prende per moglie la Violante.

L'explicació del traductor "segons trobam en les antigues istòries de Sicília" (3), podria obeir al coneixement d'alguna font tradicional del conte o ser un simple calc d'un motllo usual.

La confusió iniciada amb la designació de Teodoro per a l'ofici de pastor (on ^{l'original té 2} remarca la distinció del gentil Teodoro ^{indefinit} enmig dels altres joves ^{en contraposició amb els} ~~apresentats~~, que semblaven pastors, 4) és ^{en H. per 108} esmenada tot seguit deslliurant-lo d'un (tal) càrrec (5); ^{l'afecció} de micer Aymeric és exagerada amb la comparació ^{l'original té 2} hiperbòlica "com si pròpiament fos son fill". La rèplica del pare a la notícia del prenyat de sa filla és transportada a l'estil directe, més expressiu (25) i omet la insistència infructuosa de la mare per apaivagar ~~l'home~~ (26). El canvi de ^{després de} turment ("frustato" / "rossegat", 29) és mantingut a 32. A 42 es perd el to d'amenaça educada dels mots de Fineo, que adverteix Currado que no actuï contra la llei.

Afegeix la intervenció divina en la impossibilitat d'avortament (17) i amb la fórmula feta "Déu valent" (49).

amb coherència

V 8

- 1 Nastagio degli Onesti, amando una de' Traversari, spende le sue ricchezze senza essere amato; vassene pregato da'suoi a Chiassi; quivi vede cacciare a un cavaliere una giovane e ucciderla e divorarla da due cani; invita i parenti suoi e quella donna amata da lui a un desinare, la quale vede questa medesima giovane sbranare e temendo di simile avvenimento prende per marito Nastagio.

Diverses divergències de lèxic alteren determinats punts d'aquest conte: "venendo" / "un divendres" ^{af} "pigneta" / ¹⁵ "plana" (13) ~~determina el dia~~ ^{af} ~~modifiquen~~ el lloc, "bruno" ¹¹⁻¹² "vestit de negre" (16) varia la descripció del cavaller condemnat, "segnato" / "senyant-se" confereix un aire pietós a qui només senyala el lloc per poder tornar-hi i escarmentar el menyspreu d'una Traversari. La diferència social que causava aquesta actitud ha estat esborrada per una descripció estàndard. L'acció és retardada de migdia a vespre (14) i també el lloc (13); s'esmenta Déu com a dictador del càstig (19). ~~Se salta 34,~~ ⁷⁰ In petit paràgraf on Nastagio anuncia que el perquè de la festa ja el sabrà. A 35 s'estén en l'explicació d'una actitud fingidament ~~per~~ per part dels familiars de la noia,

HP retient

an el text italià

~~En~~ només esmenta les dificultats per convèncer-la (35). El tancament ~~de relació entre~~ la història i les oients o lectors és afegit seguint la fórmula feta (44).

que posa en relació

V 9

- 1 Federigo degli Alberighi ama e non è amato, e in cortesia spendendo si consuma e rimangli un sol falcone, il quale, non avendo altro, dà a mangiare alla sua donna venutagli a casa; la qual, ciò sappiendo, mutata d'animo, il prende per marito e fallo ricco.

Aquest conte presenta poques variacions. El topònim Campi és entès com a nom comú ("camp" 8), de manera que, més que un trasllat de residència, sembla un lloc d'excursió diària. La traducció "l'anno di state" / "de star un any en casa" (10) converteix el costum d'anar a estiuar fora en reclusió durant la viduitat. La inconsciència de Frederico esdevé vergonya d'haver de confessar la seva misèria (24). Abans d'acomiar-se de Frederico, la dona es recorda d'agraïr-li la bona voluntat (37). La traducció "da molto" / "de molt temps passat" (43) fa perdre sentit a l'adversativa adjacent; omet l'al·lusió final a l'esmena del caràcter de Frederico com a administrador. (43).

el traductor fa que

"non s'era ancor tanto avveduto quanto biospus gli faceva che egli avesse fuor d'ordine spento le sue ricchezze".

V 10

- 1 Pietro di Vinciolo va a cenare altrove; la donna sua si fa venire un garzone, torna Pietro, ella il nasconde sotto una cesta di polli; Pietro dice essere stato trovato in casa d'Ercolano, con cui cenava, un giovane messovi dalla moglie; la donna biasima la moglie d'Ercolano; uno asino per isciagura pon piede in su le dita di colui che era sotto la cesta, egli grida, Pietro corre là, vedelo, cognosce lo 'nganno della moglie, con la quale ultimamente rimane in concordia per la sua tristezza.

El llenguatge col·loquial i popular, les frases fetes, les màximes, els jocs de paraules i la lleugeresa general d'aquest conte de Dioneo es conserven ~~molts~~ molt bé a la traducció (9, 14, 19, 21, 29, 30, 64). Això comporta una més ampla llibertat per treure i posar i modificar en pro de la lleugeresa, palpable a tot el conte. L'homosexualitat de Pere és amagada en tots els casos (9, 12, 55 i 63) excepte a 13, on només s'insinua per omissió del fragment més diàfan, i a 51 on

l'efecte col·loquial del

es manifesta clarament (potser per descuit o per ambigüitat del sentit d'"anar darrera": persecució sexual / persecució per sospita). L'acusació d'ineficàcia conjugal és abreujada (57) i canvia la promesa d'esmena en conformisme (59); l'agut laconisme de 63, que deixa entendre tot el que vulgui el lector, no ha estat adaptat amb gaire fortuna.

Un altre cas dels molts esmentats de traducció d'una idea correctament a partir de la particular associació fonètica d'un mot, el tenim a "bocconi" / "bacons" i el context de cançó (21).

ikhi amb un de cetle sense
corregir amb l'original

fet pel marit

A la conclusió de la jornada destaca la manca de formulació explícita del tema de la següent (3) i de la cloenda després de la cançó, i la lliure i contextualitzadora traducció dels títols de les cançonetes de Dioneo (7-9 i 13).

l'omissió

H/En aparta

que s'adrecen cançons
populars catalanes d'un
10 treballant al de les ciutats
per Sorracio.

SISENA JORNADA

VI 1

- 1 Un cavalier dice a madonna Oretta di portarla con una novella: e, mal compostamente dicendola, è da lei pregato che a piè la ponga.

La defensa de l'agudesa i la brevetat en el parlar com a principal virtut de les dones sàvies que Filomena emprèn a la introducció d'aquest conte, no resulta gaire clara a la traducció. El traductor no domina ~~la retòrica~~ ni el tema, com ja ha demostrat a I 10,4, quan Elisa raonava sobre el mateix assumpte.

A 10 insisteix en la qualificació elogiosa de madona Oreta (ja descrita a 5), potser per tal d'accentuar la sumitat de l'enuig mitjançant la confrontació de l'agudesa femenina amb la insuficiència relatora del cavaller.

La traducció de "mal seguida" per "mal acabada" (12) fa estrany, pel fet que és evident que queda inconclusa.

*perquè el relator és
incapaç de seguir el fil.*

VI 2

- 1 Cisti fornaio con una sola parola fa raveder messer Geri Spina d'una sua trascutata domanda.

la contradicció entre

La premissa retòrica sobre les forces de natura i fortuna, capaces d'amagar grans virtuts en persones sense noblesa (4-7), és traduïda amb dificultats.

"Santa Maria Ughi" és simplificat en "Santa Maria" (8) i l'agudesa de la resposta de Cist (25) és traduïda amb encert en l'adequació al sentit general, però evidencia el malentès (ha pres per comú el que era nom propi) i la ignorància orogràfica florentina (vid. també en aquest sentit VIII 9,75 i IX 5,26). El lèxic presenta algun canvi: "Spurgato" / "spolsat", 12 (si no és que vulgui dir espolsar la gola = escopir), "bicchieri" / "pitxers", 16 "convenevo" / "cominal", 26 i "chente" / "tot quant", 13.

A B Cist s'instal·la a la porta vestit de blanc com un "mugnaio" (moliner) (11); a parer del traductor més aviat

sembla un "monjo" (del cister? vid. també I 4,4 i IX 2,9). El traductor varia una mica l'atrezzo de la parada de Cist (11-17).

A 16/omet l'amenaga de Cist ^{el testateli} ~~A~~ servei, ^{de seus homes del,} dient-los que no en tastaran, sense la qual no s'entén la indignació del servent que l'empeny a cometre la gosadia de dur-li (sense saber-ho micer Geri) "un gran flascó" perquè Cist l'empleni del seu bon vi.

Que després, per arreglar-ho, li'n facin dur un de "cominal" (26), fa semblar que es vulguin rifar el pobre Cist: o és un error de còpia o el traductor no ha entès res de res.

VI 3

- 1 Monna Nonna de' Pulci con una presta risposta al meno che onesto motteggiare del vescovo di Firenze silenzio impone.

Diego della Ratta, personatge històric, de noble família barcelonina, arribà a Nàpols amb el seguici de la reina Violant i exercí diversos càrrecs a la cort de Robert d'Anjou fins a la seva mort el 1328. El traductor l'anomena Jacme en lloc de Diego i insisteix en la seva nacionalitat (9).

Els personatges no identificables per ^{Ta} un lector català i eludibles des del punt de vista argumental són foragitats (Nonna Pulci i Alesso Rinucci, 8). ^{de transcendència}

Omet l'al·lusió al casament de Nonna (9): "di poco tempo avanti in Porta San Piero a marito venutane" / "e après fo venguda aquí".

La traducció "vincere" / "enganyar" (9) potser obeeix a un error de tradició (en guanyar); altrament perd l'astúcia, i adhuc el sentit, la rèplica de la dona.

VI 4

- 1 Chichibio, cuoco di Currado Gianfigliuzzi, con una presta parola a sua salute l'ira di Currado volge in riso e sé campa dalla mala ventura minacciatagli da Currado.

La narració segueix fidelment l'original, fins i tot amb algun italianisme sintàctic ("si sareber sapute trovare" / "seria sabut trobar", 3).

Omet el qualificatiu de "cavalleresca", referit a la vida que mena Currado (4), i la determinació geogràfica del lloc dels fets: Feretola (5). A 14 tradueix "dicendo" per "pensà" fent menys extrovertit el personatge i més reservada

l'original italià
reportada
 l'amenaga, que a B és dita en estil directe i a la traducció és pensada en indirecte.

VI 5

- 1 Messer Forese da Rabatta e maestro Giotto dipintore, venendo di Mugello, l'uno la sparuta apparenza dell'altro motteggiando morde.

Aquest breu conte sobre la lletgesa física i l'agudeses verbal de Giotto ha estat mal entès pel traductor en el punt clau de l'argument, la resposta de Giotto a la pregunta insultant del jurisconsult: "egli il crederebbe allora che, guardando voi, egli crederebbe che voi sapeste l'abici" (15).

Tampoc no ha captat l'al·lusió a la pintura bizantina i a la importància de Giotto com a renovador (6), que ha convertit en al·lusió confusa als crèduls esmentats anteriorment (5).

Omet el topònim Mugello (9), on es troben les possessions dels dos viatgers. Giotto és citat ~~com~~ Joanoto (9), potser per desconeixament del personatge.

de l'àmbit cultural

amb el nom de

7e

VI 6

- 1 Pruova Michele Scalza a certi giovani come i Baronci sono i più gentili uomini del mondo o di Maremma e vince una cena.

El traductor omet el topònim "Montughi" (5), lloc de l'acció, i el cognom de Neri Vannini (9) i als Barunxi els anomena sempre amb l'article italianitzat ("hi Baronxi", 7) o provençalitzat ("li Baronxi" 12,14).

L'argumentació que sosté l'antiguitat del llinatge de Baronxi (13) perd agudeses; podria ser degut a una llacuna, però fa malpensar molt que, a l'hora de confirmar la raó d'aquest argument (15), torni a ometre el raonament: "I Baronci furon fatti da Domenedio al tempo che Egli aveva cominciato d'apparare a dipignere, ma gli altri uomini furon fatti poscia che Domenedio seppe dipignere".

conclouent del text italià

VI 7

- 1 Madonna Filippa dal marito con un suo amante trovata, chiamata in giudizio, con una pronta e piacevol risposta sé libera e fa lo statuto modificare.

Lazzarino de' Guazzagliotri perd el nom de família a la traducció, i el topònim Prato és deformat Peroto, igual com passava a I 1,9; en els dos casos podria obeir a una mala lectura d'abreviatures.

L'ampliació "e per semblant era de ell amada" (5) es basa en una fórmula recurrent (vid. també VIII 1,6).

El canvi "domandar-la" / "aconsellar-la" (12) s'adiu amb la complicitat més declarada del potestat a la traducció, igual que els afegits "vós continuament negau" i "en guisa que millor vo us pusca ajudar" (12).

A 14 converteix en negació de drets a un sector de les dones (les que mercadeegen amb l'amor) el que ~~A B~~ era afirmació general: "le quali molto meglio che gli uomini potrebbero a molti sodisfare". La modificació ha estat propiciada, potser, pel discurs inicial sobre la distinció entre l'amor de debò i l'interessat (4) i per la restricció ^{especificada a} ~~que presenta~~ la llei dictada (18).

VI 8

- 1 Fresco conforta la nepote che non si specchi, se gli spiacevoli, come diceva, l'erano a veder noiosi.

El traductor recorre a una obertura habitual "En la nostra ciutat fo e és encara un gentil hom" (B "Uno adunque", 5) que determina el lloc de l'acció i l'actualitat i estatus social de Fresco. (vid. V 9,4).

Canvia el nom a la neboda per la confusió de noms comuns per propis ("per vezzi lesca" / "Parvesina" 5), confusió molt freqüent (vid. II 1,30 i 5,59, III 2,4 i 3,6 i 4,4 i 6,4, VIII 5,13 i 9,75). Modifica l'enginy de la resposta de Fresco, sense que el resultat perdi el sentit d'insult (9) i mantenint el canvi a 10: ~~a li replica que no es mirava~~, no veuria res que l'ofengues ("non ti specchiar giammai"); a la traducció, ~~l'ofende i li diu~~ ^{l'ofende i li diu} ~~que no~~ ^{que no} s'empolaini i tothom s'adonará del lletja que és i no li diran res més que l'ofengui, o potser simplement que no vagi tan vistosa i ningú li dirà res (interpretació molt poc ofensiva).

l'argument de la resposta al original es

VI 9

- 1 Guido Cavalcanti dice con un motto onestamente villania a certi cavalier fiorentini li quali soprapreso l'aveano.

L'agudesesa de Cavalcanti és traduïda fidelment. Malgrat tot, al discurs introductori de la reina (4) canvia la crítica de l'avarícia en crítica de la falsetat (podria ser degut a l'error avaritat / veritat ⁷). Omet citar l'epicureïsme de Cavalcanti (9; vid. I 6,9) i li adjudica un malnom: "lo anomenaven lo apartat" (9). ^{però}

Varia la descripció de San Giovanni i confon "porfido" per "pocha fe" (10), que referit a columnes potser ^{molt adequat} significa falses o de mala qualitat (?). ^{en pot fer pensar que}

VI 10

- 1 Frate Cipolla promette a certi contadini di mostrar loro la penna dell'agnolo Gabriello; in luogo della quale trovando carboni, quegli dice esser di quegli che arrostitono san Lorenzo.

Aquest conte, el més llarg de la jornada i també el més irònic i de llenguatge més col·loquial, és traduït fidelment amb notable amenitat expressiva. Això comporta una sèrie de canvis més o menys afortunats.

Els noms propis no imprescindibles (alguns dels quals formen part de proverbis locals: Lippo Topo, 15; Altopascio, 23) són sovint omesos: Masso del Saggio (42), Caprezio (46), el nom còmic del patriarca Nonmiblasmete Sevoipiace (43), certament de difícil traducció. "Erbasquí" prové d'un nom comú ("bachi", 41) pres per propi, com "Cerobin" (45). Altres són canviats: "Aristotile" per "Virgili" (16), "il siri di Castiglione" per "sanct Jacme" (23); ambdós són paradigma de ^{poter} cavaller i "Verbum-caro-fatti-alla-finestra" (45), que és ^{perquè} retornat a l'original llatí complet; Hiringa per Sardigna (38) podria ser error de còpia.

Diversos mots tenen traduccions impròpies (més o menys recontextuades): "poppe" / "anques" (21), "ditella" / "faltes" (23; cfr. però I Intr. 10, on és ben traduït), "morbidezze" / "mortaldats" (27), "bollar" / "sercar" (37), "busecchie" / "serres" (40), "mazze" / "ampolles", "sacca" / "socs" (41), pennati / "rates-penyades" (42) i "zoccoli" / "paupelles de l'ull" (47).

La seqüència dels vicis perd la rima enumerativa i la ternaritat (17) A 25 no s'esmenten les "beasses" d'on els joves sostreuen la ploma. L'error comès en la traducció de "morbidezze d'Egitto" (27) fa que al text català afluixi el

de l'original

rerafons pestilencial en lloc de l'exotisme de la ploma; la desviació s'acaba a 28 amb un afegitó i retorna als papagais. T#

A 39 tradueix una expressió irònica (che senza conio") per una de pietosa ("sinó per amor de Déu"). T#

La ironia de 40 és modificada, però manté el caràcter insòlit: a B els porcs els vesteixen de budell (en fan salsitxes), a la traducció els vesteixen amb el vestit que ja porten despullats ("de les llurs serres"). A 42 perd la polisèmia de "pennati" (podall / ocell), però manté la ironia. Finalment la traducció exagera ~~la ironia mitjançant el detallisme q'hom d'eument~~ ~~en l'enumeració de~~ la més surrealista de les relíquies (45): "la mascella della Morte di san Lazzerò" és "una de les celes de la Mort de sanct Làtzer".

fabulació
A la Conclusió de la jornada hi ha un petit canvi pel que fa al tema de raonament de la jornada següent: el traductor n'exclou els enganys descoberts, restricció absent de B. l'original, *fabul.*

El paisatge canvia una mica: el riu de B són dos recs (19), omet el símil del teatre (21), i planta avellaners i castanyers (23) en lloc de pins (cfr. X 6,6). El dansaire Pàmfilo no és citat i falta la cloenda després de la cançó, omissió freqüent (cfr. I Concl., 16, V Concl., 20-21). hi

SETENA JORNADA

VII 1

- 1 Gianni Lotteringhi ode di notte toccar l'uscio suo; desta la moglie, e ella gli fa accredere che egli è la fantasima; vanno a incantare con una orazione, e il picchiare si rimane.

La traducció omet "la lauda di donna Matelda" (5), el Te lucis i la Intemerata (20), pren per nom propi l'apel·latiu Monna (amb pèrdua definitiva del nom Tessa) i omet localitzar la finca a Camerata (6). Els dos capons de B es converteixen en un (12, 13, 30; l'oració inventada per espantar la fantasma (27) perd la rima i el ritme propis dels encantaments populars i fa explícita la presència del marit (també a la segona versió, 32), modificacions que potser són justificades a l'afegit conclusiu: "e encara que us mudets algunes paraules, pus no y mudets substància, no'n val menys la virtuts de les dites conjuracions".

VII 2

- 1 Peronella mette un suo amante in un doglio tornando il marito a casa; il quale avendo il marito venduto, ella dice che venduto l'ha a uno che dentro v'è a vedere se saldo gli pare: il quale, saltatone fuori, il fa radere al marito e poi portarsenelo a casa sua.

El traductor omet la precisió de la contrada, Avorio (9), i s'aconforma amb la localització a Nàpols; converteix "risa" en "treballs" (2, cal entendre treballs (de) contenció) i "pane" en "pa ne vi" (14, ampliació freqüent).

En l'escriuament que la dona sorpresa fa al marit, ^{per la} ^{de les rialles} en lloc d'elogiar la moralitat de la seva ascendència, ^{com a l'original} ~~es posa a~~ ^{be} ~~bescantaf~~ tot el gènere femení, llevat de si mateixa, demostrant una misogínia impròpia d'una dona (18) però apta per a l'ensarronada del babau de marit, que expressa el seu reconeixement immediat (19). L'alfàbia consta a la traducció com a dot de la dona (21). La cloenda proverbial no procedeix de l'original, però es basa en un recurs habitual (cfr. II 7 i

9, V 10, VII 4 i VIII 10).

Els tractaments de Madona i Sènher costen d'assimilar a uns personatges de classe baixa i gens gentils.

no

car a la dona desplaçat molt coque fet li
havia manifest,

VII 3

"quantunque d'averlo udito non dispiacesse alla donna."

- 1 Frate Rinaldo si giace colla comare; truovallo il marito in camera con lei, e fannogli credere che egli incantava vermini al figlioccio.

La traducció presenta algun canvi o omissió puntual juntament amb la recreació irònica de certs aspectes.

La noblesa de l'origen d'Arnau ("orrevole", 4) desapareix.

La dona, que a ^{semplicitat} B es troba amb l'impediment del prenyat, a la traducció sembla emportada per un sobtat atac de moralitat que l'obliga a fer-se enrera de l'acord amb l'amant (5). Al discurs anticlerical (8-12) s'insinua que el poagre del qual parla B no és una ficció que serveix per a dissimular els mals veneris (11).

A la traducció es canvien alguns papers secundaris: qui figura (segons la muller) que ha estat buscant el marit per la imaginària malaltia del fill no és la criada sinó la mateixa mare, i qui diu les oracions sobre el terrat no és el companyó del frare sinó la criada (31), tot i que és el companyó qui les ha d'acabar (32). Del trasllat d'aquest darrer, des del terrat fins al lloc des d'on veu i sent tota la falòrnia, no se'n parla (39).

Afegeix expressions iròniques per provocar més rialla a 12, 23 i 41: en aquest últim cas explica la persistència en l'adulteri i clou amb un proverbi irònic, com ja ha fet en el conte anterior segons el recurs habitual (cfr. II 7 i 9, V 10, VII 4 i VIII 10).

VII 4

- 1 Tofano chiude una notte fuor di casa la moglie, la quale, non potendo per prieghi rientrare, fa vista di gittarsi in un pozzo e gittavi una gran pietra; Tofano esce di casa e corre là, e ella in casa se n'entra e serra lui di fuori e sgridandolo il vitupera.

le

La vila d'Arezzo, lloc dels fets, esdevé Nareso (5), l'"artista" de la pregunta retòrica de Laureta, "juriste" (3) i

és altament intel·lectualment:
el final ~~fe patto~~, "fo encara ben batut" (31).

A 5 ^{adjunt} adjunta una generalització psicològica seguint el sentit; ^{és una} anticipa la reticència del marit a deixar-se embriagar (9) i n'endarrerereix la mala voluntat i la premeditació (11).

La cita irònica de Boncompagno da Signa sobre l'enaiguament del vi no és respectada, encara que manté el sentit irònic (20).

L'afegit "que tothom ho poch bé hojr" (20) és contradictori amb ~~lexant lo parlar baix~~. El proverbi final perd rima i ritme a la traducció (31).

el l'expressió posterior

(22)

VII 5

El pensament de la dona en observar l'escletxa és traduït en estil indirecte per conferir-li intimitat (13). La rèplica del marit a la confessió de la muller és ^{omessa} (27), però no es perd el sentit; ^{també es omessa} igual que a la rèplica 39, en què la dona assenteix simplement, i ^{la del jove amant, també de confirmació} (41).

La desviació de sentit més important (45) fa més maliciós i recalcitant l'adulteri suposat (i cert al mateix temps): "egli le potrebbe uscir di mente, quantunque ella non

volesse che di mente l'uscisse" / "ella daria orde de haver-ne un altre, e que com ell voldria no poria".

Hi ha alguns afegits seguint el sentit (7, 43, 46 i 56), de vegades amb intenció irònica. El canvi de "Natale" per "Pascha" (17) seguint el precepte dictat al Lateranenc IV del 1215. Destaca l'adaptació metafòrica i irònica "porti le corna" / "fer anar a Cornella" (cfr. V 10,9).

VII 6

Aquest conte, molt narratiu i ple d'acció, és traduït sense alteracions de sentit.

La traducció a l'estil directe de les paraules de la dona a 12, l'explicació ^{de l'} de l'"amaestramento" de la dona a 29 (fàcil d'imaginar a (B) i els mots d'enllaç finals amb el discurs introductori i amb el conte explicat, són totes les intervencions detectades.

de pref 3

("Eves amor com dona prests remeyr..." (29))

VII 7

^{inducció} La narració segueix fidelment l'^{el text ibèric}original, amb lleugeres intervencions dilatadores dins el sentit de B (10, 12, 13, 20, 35 i 41), alguna adaptació de metàfores iròniques (39 i 40) i una pèrdua generalitzada del llenguatge i to cortès (àdhuc stilnovista) que aflueix a la primera part del conte.

mismel

VII 8

La declarada oposició als casaments de conveniència (per "ingentilire") expressada a l'inici del conte, es perd a la traducció (4).

Els afegits solen ^{o bé aïllats}ser segons el sentit de l'original, com a la rèplica del marit en tornar a casa X (30) o a l'allargament causal de la rèplica de la dona X (34). Les expressions iròniques són adaptades amb un llenguatge molt col·loquial i divertit, que de vegades sembla originar-se a partir d'un mot suggerit pels trets fonètics d'un altre que no hi té res a veure semànticament, per exemple a 46 "romagnuolo" suggereix "romagueres" i a partir d'aquí Brecompon una nova expressió de burla del mercader ("venutici di contato e usciti delle troiate vestiti di romagnuolo, con le calze a campanile e colla penna in culo."); "penna in culo", ironia feta sobre el costum de mercaders i notaris de posar-se la capseta de la ploma a la butxaca posterior, és adaptat per "la pell al cul", on també s'observa la proximitat fònica entre "penna" i "pell". A 47, basant-se només en ^{el mot de l'original}"pane" / "pa" [→] "acconciare" / "assaunat", crea un nou insult, ^{el mot de l'original}més d'acord amb la detracció precedent (46) que no pas seguint les paraules originals d'elogi a la dona.

qui s' vençut no sol hom d'on vestit de romaguers, de la pell al cul
i de les calzes als garrons."

VII 9

→ del terme ibèric

En aquesta narració de les múltiples befas fetes a Nicóstrato, per sa muller s'observa alguna imprecisió en el lèxic ("quercia" / "arbre" 17, "geti" / "pits" 32, si no és que el sentit "lligams de cuir per lligar els falcons a la barra" el contingués sense altra documentació coneguda; "maestro" / "barber" 50, simple adaptació a la realitat social catalana, on els barbers exercien la cirurgia menor, i "desco" / "tepit" 53. Utilitza el topònim Grècia en lloc d'Argos i Acaia (5). Hi ha diversos trasllats d'estil directe a indirecte (37, 47, 54) i diversos allargaments segons el sentit de B (32, 38, 39, 59).

pits

de l'original

(tarda)

(antiga)

al text italià

A l'hora d'arrencar el queixal, ~~a B~~ actuen la muller i la serventa fidel alhora; a la traducció només actua la muller i va provant d'estirar-los-hi tots fins que en treu un (53); el queixal fals que facilita la credulitat del marit és omès (54). Quan arriben a l'engany final del perer, la rèplica del marit que decideix pujar a l'arbre encantat es converteix en prec insistent de la dona perquè ho faci (69).

*fals queixal**corcat**"Ben va' redere se questo pero ..."*

VII 10

son un ^{del} personatge:

Aquesta traducció de l'advertiment fet per l'esperit d'un amic des de l'altre món, oblida el cognom de Tingósio Mini i l'especificació de la "contrada" de Siena/ (Camporeggi (10)), i ~~es~~ perd la rèplica de Menúsio on aclareix què volia dir amb el "perdut" anterior (21). Les alteracions de lèxic, que sovint afecten la ironia o el sentit, són: "popolari" / "menestrals" (8, ^{un} més restrictiu), "felicamente" / "leyalment" (15, cfr. III Concl. 6, IV 3,7 i 7,19 i 10,5 i V 1,2), "risparmiare" / "dites" i "silogizzando" / "treballat" (30, amb pèrdua de sentit i ironia).

A la conclusió de la jornada afegeix una explicació sobre el joc literari entre Laureta i l'lor (1) i omet la cançó.

VUITENA JORNADA

VIII 1

En aquest conte sobre l'engany fet a una dona avara per un mercader, l'ús abundant de termes i expressions mercantils és correctament adaptat al català, que manté així l'expressivitat de B: prestar, damnar, contribuir, compte i guany són termes usats amb precisió. No podem dir el mateix de mots d'àmbit general com "revestida" per "investito" (2), "primerament" per "propriamente" (3), "flaques" per "grandissime" (4), "amada" per "avara" (18), tot i que alguns d'aquests errors podrien ser atribuïbles a la tradició més que no pas al traductor.

Seguint una fórmula habitual, la traducció converteix l'amor de Gulfardo, desatesa absolutament, en amor corresposta ("així com ell era content de la sua" 6), cosa que es contradiu amb la continuació de la història.

Quan diu que Gulfardo "pensà una nova malícia" (B "quando tempo gli parve", 10), la malícia ja està pensada i força insinuada per les passes empreses (8-9), cosa que treu sentit al fragment.
pinament

VIII 2

Aquest segon exemple d'astúcia contra l'avarícia, també té per protagonista un prevere, circumstància que B aprofita per, de passada, invectivar contra l'estament (3-7); el traductor passa per alt la part més dura de l'atac (4).

El llenguatge irònic, equívoc expressiu de l'original és en general ben adaptat (9, 14, 30, 47) i opta per la traducció lliure de les expressions iròniques massa concretes (15).

A 23 es perd l'equivocitat dels mots del rector en parlar de la seva potència ("noi maciniamo a racolta"), i a 35 el joc de paraules sobre "duagio" (duaix), "treagio" i "quattragio".

Pel que fa als noms propis, seguint la tendència habitual, suprimeix els no imprescindibles i sobretot els merament irònics: Buglietto (35) Binguccio i Nuto (40) i

Lapuccio i Naldino (15). Però converteix en propi un nom comú: "campanna" / "Campaneta" (37). ←

El traductor afegeix una rèplica del vicari amb una llatinitat emprada irònicament (44): la cita prové dels evangelis (Mateu 19,29), malgrat la deformació en els sufixos verbals, i ja ha estat citada anteriorment (I 6,12) encara que en vulgar i traduït de l'italià. Podria ser una prova més contra la duplictat de traductor. *Podria ser una prova més*

La traducció per suggestió fonètica de "rincartare" per "rescatar" (47) potser l'ha fomentada l'empenyorament del qual es parla a 28: de totes maneres l'ús irònic del terme dissimula l'error.

També seguint el costum, allarga l'acabament ironitzant l'avarícia: "així com si d'ell hagués hagut tot lo món" (47).

VIII 3

Com a totes les narracions sobre Calandrino, els disbarats irònics són la base d'aquest conte: disbarats adaptats diria que magistralment al català, sobretot a 9, on entre altres trobem que es descriu una muntanya feta de "formatges de Mallorques rasos" ("formagio parmigiano grattugiato"): a cada públic el seu formatge predilecte.

No cal dir que s'hi troben les traduccions desajustades de sempre, però generalment ben acompassades dins el sentit general gràcies a la ironia i a l'enginy del traductor: "avveduti" / "envejats" (4), "papero" / "pa" (9), "nona" / "migdie" (27), "con saramenti" / "sanament" (38; vid. també II 8,20 i X 5,11), "nel farnetico" / "enfrenats" (43), "ciotto" / "bastó" i "soffiare" / "rancallar" (47). És clar que el primer dels canvis esmentats representa una notable diferència en la qualificació de Bruno i Bufalmaco: de sagagos es tornen envejats, característica no tant distant de la primera, si es sospesa bé. A 5 omet l'adjectivació d'un Masso astut i hàbil.

El canvi Abruzzi / Cabrusi (16), atribuïble a còpia (vid. VI 10,40) no destorba ni sobta en un context de disbarats. No és aquest el cas de "Canto alla Macina" / "carniceria", on l'opció pel nom comú es relaciona amb el desconeixement per part del públic català dels topants florentins.

→ Nou propi: "Basco" / "boschi" (9) vid. també VI 10,41 "Erbasqui" i VIII 9,23 "Basqui".

VIII 4

A la traducció d'aquesta befa dels clergues lleugers trobem els vicis i virtuts habituals. Hi ha mots desajustats i errats i errors

que alteren radicalment el caràcter dels personatges ("agiata" / "envejada" 5, "altiero" / "alegre" 7) o el sentit d'un fragment, convertint-lo en incongruència ("impacciano" / "parteixen" 16). D'altres no desentonen o tenen el context adaptat: "brutto viso" / "bruta cara" o "sentiva del guercio" / "pudia-li fort l'alè (21). D'altres obeeixen a una modificació no fortuïta: "casa" / "presó" (35).

La ironia basada en topònims només identificables pel públic toscà es ressent de l'adaptació.

Pel que fa a la narració dels esdeveniments trobem un altre dels trucs habituals: el de la frase traduïda sense acabar-la d'entendre *(malament)* i després allargada amb explicacions que li retornen el sentit original (7 i 9).

Hi ha un petit error a 29 que es fa palès per la contradicció posterior (30): a B el desig del bisbe no es que els joves vagin a casa seva, sinó que ell vol anar a casa d'ells. De tota manera el traductor arregla l'embolic fent dir als joves: "així com nosaltres vos anàvem visitar" (31).

Per acabar la traducció s'oblida de tornar a vestir el clergue despullat, cosa que a B li és manada pel bisbe (35).

just el determinant → *un a 3*
fent ús del
VIII 5

privament

La descripció del jutge befat manté en la traducció l'exageració descriptiva (7). La llacuna o omissió que afecta la presentació del personatge (Niccola de San Lepidio, 5) no altera el sentit, només es nota quan poc després parla d'"aquest micer Nicola" sense haver-lo esmentat (6).

Els canvis en la traducció dels objectes de la denúncia ("uose" / "civelles de sabates" 12 i "valigia" / "tiretes" 13 i 19) tenen tot l'aspecte d'intencionats, semblen obeir a un criteri de minimalització irònica / la denúncia, amb la qual embadoquegen el jutge estult per poder-li estirar les bragues, és una autèntica bajanada, cosa que ens el fa veure encara més estult. /:

En l'enumeració irònica de testimonis per part de Ribí, el traductor els adapta a la seva manera, acceptuant-ne la ironia i la inversemblança. /n

VIII 6

A la traducció d'aquest conte s'hi troben diversos afegits respecte a l'original que no n'alteren el sentit / són /: simples aclariments insistents en base al text (5, 18, 56).

L'anticipació ~~que veiem a 4~~ ("no stant ben sana" z

al paraf. 4

convert^{inà} el caràcter transitori de la malaltia de la dona en permanent. El convit a un sopar "cotale alla trista" és traduït per un sopar amb "la vitualla del porch" (8), i costa d'entendre que el porc sigui encetat i després robat enter. Potser "vitualla" és emprat en un sentit restringit (no documentat) de menuts.

Els denunciadors de Calandrino (53), primer són diversos i immediatament es tornen un de sol, acostant-se a l'original ("ne ha haguts de tals" / "e que ell havia per cert").

La traducció de "speziale" / "special" (39) pot ser italianisme per especier; "ragunata" / "rahonant" (41) es troba també a X 8,55 i X Intr. 4 i podria ser una forma no documentada per reunir, de formació semblant al verb italià o al castellà "aunar"; "nocciuole" / "ciurons" (48) es troba en un context de comparació feta, que dissimula la ignorància que el traductor manifesta repetidament (vid. X 6,6) del sentit original. També s'ha confós en convertir en topònim i lloc de l'acció (Glisolo, 5) allò que en italià era "egli solo".

VIII 7

La narració és fidelment seguida en la traducció, tot i els nombrosos canvis parcials, la majoria dels quals no n'afecten el sentit. Els incisos amb idees no procedents de B (21, 37) són explicacions seguint la línia argumental. 7c

A 100 el llenguatge metafòric és substituït pel normal, mentre que a 120 s'observa el contrari i a 140 es detecta un canvi en la comparació, atribuïble més aviat a la ductilitat de la traducció que a la confusió: "cepparello" / "serp" (140). Altres desajustament de lèxic com "magnanimità" / "magnitud" (86), "carolare e giostrare" / "rallant e motejant" (102), "rizzar" / "guardar" (138), "agiugnerà" / "bastarà" (87) solen anar acompanyats d'un context del tot diferent de B que reaproxima el paràgraf al sentit general.

Cal esmentar alguns errors més importants: l'estudiant de debò i aprofundidor esdevé altiu i menyspreador (5). A 70 el traductor converteix el fred de la dona en por i conseqüentment converteix "quantunque di luglio sia" en "posat que haja molt temps que axò sia stat" (77), referint-se a la befa de la dona.

A 84 l'amenaça de l'estudiant no és tal, sinó declaració de la pròpia perspicàcia. L'argumentació sobre el seny dels homes madurs en oposició a l'oportunisme i banalitat dels joves (102-105) perd la cohesió en convertir-se (105) en simple detracció dels joves i de les dones que s'hi encaterinen.

Contràriament a l'original, el macip no acompanya la serventa a la torre (134) sinó que se'n va amb el seu amo, situació que es contradiu a 141 ("aquells qui les vestidures li

després

havien aduytes" } ¹⁴¹)

VIII 8

L'especificació detallada del lloc de l'acció, Camollia (4) és considerada supèrflua per al públic català, que en té prou amb la localització a Siena. Possiblement obeeix a un mateix criteri la traducció "trivigiana" / "treballada" (28) suggerida per proximitat fonètica, sense que per això resulti poc adient.

Pel que fa a la successió argumental només s'observa una alteració en la causa que motiva la decisió final de compartir les mullers (34): a B s'hi decanten perquè és l'única cosa no compartida, a la traducció perquè les dones són les úniques assabentades de l'adulteri creuat.

L'allargament conclusiu ("E en aquesta manera que comptat vos he los sdevench: sí prech Déu que tal vos prenga", 35) es basa en una fórmula feta per referir la narració als lectors amb una perspectiva moralitzant.

VIII 9

L'argument d'aquesta befa és seguint fil per randa tant pel que fa a l'acció com pel que fa a les invencions forassenyades, de tan~~y~~ fantàstiques, de Bruno i Bufalmaco. 11

L'únic punt de divergència es produeix cap a la fi del conte, quan els pintors simulen (gràcies al seu art) que han estat apallissats per causa del metge befat (104), explicació que ha estat deixada de banda a la traducció, amb la consegüent sorpresa del lector que després es troba Bruno i Bufalmaco ensenyant al metge unes nafres que no sabem d'on han sortit ni si són reals o fictícies (108).

Pel que fa als recursos expressius es nota una pèrdua considerable de jocs de paraules equívocs, per bé que s'hi troben moltes adaptacions i fins i tot aportacions del traductor d'una ironia excel·lent (99 i 100, o la precisió gràfica "semblant quaix a cavall cotoner", 92)

S'hi observa la dificultat del traductor per reproduir els jocs de comparació del metge amb melons i cogombres que aflueixen al llarg del conte i que són de molta agudesa (15, 64, 74). A 64 s'adona, però, del caràcter irònic i conforma una expressió adient: "voi non apparaste miga l'abici in su la mela, come molti sciocconi voglion fare, anzi l'apparaste in sul mellone, ch'è così lungo" / "vós no haveu après en la terra

de Cucanya, així com molts altres fan, ans haveu après en notables studis". En general la traducció presenta un metge un punt menys ridiculitzat i menys bescantat (per exemple les omissions de 74).

Alguns dels noms propis usats en ironies o en les ficcions dels pintors desapareixen a la traducció ("Altarisi" / "turcs" 35, "Peretola" / "cap del món" 41) o són canviats ("Forlimpopoli" / "Surl⁷ en les ^{7:7}Indies", 56, o a diversos exemples de 23). "Topi (34) és entès equivocadament com a nom propi, "ad Arno" esdevé "a Derno" (75) i "Laterino. Ben vanno..." proporciona un bon cognom al topònim, que si es presta a equivocitats a (B) també pot admetre deformacions en català ("Laterino Bernuano", 75). Errors d'aquesta mena sovintegen a la traducció (vid. I 7,8, II 1,30 i 5,59 III 2,4 i 3,6 i 4,4 i 6,4, VI 8,5, VIII 5,13).

La incomprensió del doble sentit de "vi putirebbe" (83) desvirtua el caràcter de premonició irònica ("us faria gran dan"): el lector català no pot endevinar la trista fi de l'ambició del metge i ha d'esperar a arribar-hi per fer-se el tip de riure, propiciat encara més pels afegitons irònics del traductor ja esmentats (99-100).

VIII 10

La traducció és modèlica per la fidelitat i la lleugeresa de l'expressió. L'acoloriment dialectal és omès (15) o simplement traduït sense marcar diferències.

Només destaca el desajustament produït a ¹⁴⁴ ("E havent alguns diners" / "E avendo alcun denaio e il Canigiano avendonegli alquanti prestati") i posat de manifest pel mateix traductor quan després diu "e pagat Pere" (64).

La confusió entre cents i milers pot molt ben ser obra de copistes, igual que l'error de subordinació inicial ("che tutti i mercatanti" / "on los mercaders", 4) o la llacuna mal reconfigada a 62 ("voleva guardare la chiave de' magazzini, si per potere mostrare la sua mercatantia se richesta gli fosse e si acciò che..." / "la volia guardar que no entràs en magatzams ^{1e} per ço que...").

NOVENA JORNADA

IX 1

El fil narratiu no és alterat, la traducció en general és ben fidel i la sintaxi coherent. Pel que fa a l'acció detallada, només s'observen lleugers canvis de matís. Al paràgraf 6 el traductor dilueix la responsabilitat de madona Francesca en l'atiament de l'amor dels joves: "e avendo ella a esse men saviamente piú volte gli orecchi porti". I a 30 canvia la fressa que els delata: el "scalpiccio" són "gemecs". Altres errors en la traducció de mots concrets els veiem a 35 sciocchi / ulls i 32 Scannadio / scarlata. A 9 trobem un afegit incomplet anticipador del paràgraf 11, en el qual es basa la restitució de la llacuna.

IX 2

La narració de la descoberta del doble defalliment d'una monja i una abadessa és fidel a l'original i àgil en la seva traducció. A diferència de l'original, aquí es determina que les monges són "de sanct Benet" (5) i d'àbit negre: "il saltero" / "lo vel negre" (9; vid. I 4,4 i VI 2,11). Una certa anticipació d'esdeveniments, introduïda pel traductor, s'observa a 9 on es parla del temor de l'abadessa en sentir l'alдарull de les monges suspicaces.

A 11 el traductor insinua la levetat del pecat de la monja: "si deffalliment pot ésser dit"

Accentua la vivacitat de l'estil en la cloenda, mitjançant el trasllat a l'estil directe de la resolució de l'abadessa i l'afegitó irònic en els mots de l'abadessa ("e agò vos man en virtut de sancta obediència" 18) i en els del narrador ("exceptat les velles qui no'n pogueren trobar").

Annodare és traduït per lleixar i donar (15-17).

IX 3

La narració de com fou deslliurat dels prenys Calandrino, és d'estil molt col·loquial i vivag i per tant resulta molt ben traduïda.

Només que hi veiem créixer el nombre de capons necessaris per a la cura de sis a vuit: talment com si en comptés també un parell per al pobre prenyat imaginari.

Adapta bé el sentit dels jocs de paraules nombrosos (5, 12, 17, 25) tot i que se'n ressent la ironia i la burla. L'allargament final ("qui era content com tant bé era guarit") insisteix en la ingenuïtat de Calandrino.

Traduccions d'inducció fonètica les tenim a: guastarsi il mercato / gastar les lliures (4), ugnersi il grifo / girar el grifó (6), indugio / inducció (6), pesce / peça (28), i "merquigiano" és deixat en italià (vid. també VIII 5,4 "rethori marchigiani").

IX 4

Resulta difícil atribuir a la mala lectura la deformació del nom dels dos protagonistes, Oripsiu (B Cecco), només citat en una ocasió (5). Com és habitual, omet els topònims locals si no són imprescindibles: així trobem a falta Corsignano a 11 i en canvi apareix a 24.

En traduir "riscuotersi" per "amagar-se" (10) ens presenta un Fortarrigo més vergonyós pel fet que no du roba (se l'ha jugada i l'ha perduda), que no pas desitjos de rescabalar-se. A 18 Fortarrigo s'adreça als espectadors de l'hostal (i no a Angeleri com a B) potser amb la intenció d'acabar de fer-se'ls seus.

IX 5

A la introducció de Fiameta Bocacio raona sobre un aspecte molt important en la seva concepció del "novellare": "il partirsi dalla verità delle cose state nel novellare è gran diminuire di diletto negl'intendenti" (5). La reflexió sobre l'opció realista o la ficció no ens la transmet el traductor, que només observa la poca atenció que desperta la narració dels fets pretèrits.

Omet el topònim del lloc de l'acció Camerata (6), així com el del lloc d'on prové Nicolaueta, Camaldoli (8),

localitats de les rodalies florentines. El que sí fa estrany és el canvi d'Arno per Royno, atribuïble potser al fet que es troba dins una expressió col·loquial (26).

A la traducció disminueix considerablement el menyspreu del relator en la descripció de Nicolaueta (10), de la qual tampoc se'ns diu que actua d'acord amb Bruno (39), sinó que insisteix en la instigació de Bruno sobre la follia de Calandrino. També omet l'enumeració de futeses que li arriben de part de la dona.

Traduccions desviades: prestava a vettura / stava a la ventura (8), piuvico / punxó (53) i vipistrello / granota (47-48). Aquest darrer canvi es justifica per la repel·lència comuna i l'ús habitual d'uns i altres en les pocions màgiques.

IX 6

Conte traduït molt fidelment i bé, fins i tot en les expressions equívokes (17 i 19). Només resulta imprecís el lloc on col·loquen el bressol (12), pega clau en l'embolic d'aparellaments nocturns: a B es troba al costat del llit del matrimoni, al costat de la dona.

IX 7

No s'hi observen variants de sentit ni errors en la traducció.

IX 8

A la presentació de Siaco el traductor afegeix una informació literària detallada sobre la menció que en fa Dante a l'Infern (VI 38 sgg.): això podria ser prova dels coneixements literaris del traductor o simplement procedir d'algun còdex amb postil·les.

La descripció de l'altre protagonista, Biondello, perd exageració i no se'ns presenta amb el barret que el caracteritza (5) i que després li llancen per terra (25).

També omet esmentar la loggia dei Cavicciuli, lloc on s'està micer Filippo (13) i que després és citat a 19.

Biondello s'adrega als expectadors de la seva batuda en estil directe (B indirecte, 28), com fent més aguda la sorpresa i la desesperació; llàstima de l'error en la traducció del terme "chenti", centre de les dues preguntes clau del conte (12

i 30): "chente ti parve" i "chenti fossero" (com et van semblar i com eren) és traduït per "quantes eren stades" i "quin fo".

IX 9

A la introducció de la reina, Emília, (3-9) la traducció perd la lleugeresa, la sintaxi i el sentit del discurs adreçat a les dones sobre la necessitat de l'obediència femenina al govern dels homes (sobretot a 4, on els pronoms no són plurals de 1 persona sinó de 3, com si qui parlés no fos una dona sinó un home). A 5 queda clara la qüestió de qui parla i segueix bé el sentit de l'original.

La narració és traduïda fidelment, adaptant amb un llenguatge viu i propi les expressions (7, 19) i traslladant a l'estil directe, més incisiu, la súplica de la dona en veure's batuda. Contràriament, a 34 l'estil directe s'inicia més tard que l'original.

IX 10

Com a tots els contes de Dioneo, plens d'ironia i de llenguatge col·loquial, en aquesta famosa narració sobre la conversió d'una dona en cavall el traductor s'esplaia amb les seves dots expressives, que podem observar a l'allargament irònic de les paraules de la dona (23), que ja començava "de ramugar" i els peus se li "arredonien".

El parlament del prevere en resposta a les súpliques del matrimoni (13) és allargat a base de repeticions i amb la inclusió de la necessitat de guardar bé el secret.

Malauradament a 15 cau en el contrasentit, fent dir al prevere que l'important és no mirar, quan a B només adverteix que cal guardar-se de dir res, vegi el que vegi; l'error prové de la distinció semàntica entre guardar i guardar-se. Contrasantit que es fa palès dins el propi text (19), quan explica que el marit ho ha seguit tot en silenci fins al moment de la col·locació de la cua, que posa el crit al cel.

A la Conclusió, retard en l'hora d'acabament de l'activitat narradora (2) i confusió en la traducció del tema de la jornada següent (4): "di chi liberalmente o vero magnificamente alcuna cosa operasse".

DESENA JORNADA

X 1

Aquest conte difereix principalment de B en el fet que el personatge Alfons, rei d'Espanya (segons Branca, Alfons VIII de Castella o fins i tot Alfons X, el Savi), esdevé Alfons d'Aragó (4).

Dels afegits "així és un rey... de tots vosaltres" (2), "e en altres parts... viatgar" (5) i del canvi temporal "trespassa vuy" (4) en lloc del "traspassava" original, se'n desprèn que es tracta d'un rei actual en el moment de la redacció de la traducció (1429) i viatger: Alfons IV, el Magnànim; a més a més delaten una voluntat d'acostament al lector que és certificada amb l'adaptació i la concreció dels topònims d'una acció que a B es situa genèricament a "Spagna" i que a la traducció es concreta a Barcelona (4), Montmoló (10) i Gerona (12). També és adaptat l'adjectiu "spagnuolo", que conseqüentment esdevé "cathalà" (19).

Cal remarcar que el pronom "vosaltres" (2), introduït pel traductor, no es refereix a la bergada sinó als lectors catalans.

El paràgraf 11 no és fidel i afecta el sentit, ja que resulta incomprensible el sentit de la comparació amb el rei. B diu: "tutte le altre fuor che la mula stallarono".

X 2

Aquest conte no presenta diferències generals respecte a l'original italià i segueix molt fidelment el text.

S'hi observa, però, l'habitual tendència a l'omissió de les cites massa concretes i nombroses de topònims locals (desconeguts per al lector català): així desapareix la "vernaccia di Corniglia", convertida en "vernatxa del abat" i també la cita del castell de Radicofani. Aquesta desaparició provoca el canvi del lloc de l'acció, que a la traducció se situa al comtat de Santafigore, quan a B se'ns advertia que precisament era "nimico de' conti de Santafigore". L'error, però, resulta ben adaptat i imperceptible si no es confronta amb l'original. Cal remarcar que l'abat actua amb més

generositat a B: a l'hora de deixar les seves pertinences a Guino, se'n queda "pochissime e oportune", mentre que a la traducció se n'endu "part".

Com sempre, el paràgraf més retòric (4) no és gaire fidel ni fluent.

X 3

La traducció segueix fidelment el sentit general i els esdeveniments concrets. Observem alguns detalls només. Al paràgraf 4 "genovesi" és traduït per "genovesos e venecians e catalans", afegit d'atenció al lector, relacionable amb la immediatesa de X 1, conte molt abundós en innovacions d'aquesta mena. L'arribada de Mitrídanès al castell de Natan resulta retardada, cosa que sobta, ja que fa estrany trobar Natan passejant tot sol per les proximitats del castell a "gran hora de nit" (B "in sul fare della sera" 12; cfr. IV 9,13). El discurs de reconeixement de Mitrídanès (28) resulta imprecís i poc clar, com ja és habitual als fragments discursius i retòrics. L'allargament del tancament del conte ("en la sua casa... de Natan", 44) és també molt freqüent.

X 4

El traductor ha oblidat el canvi que ha efectuat a X 1 o bé, en un lapsus d'atenció, no s'ha adonat de la relació existent entre la cita del rei d'Espanya al paràgraf 2 i el personatge reial del conte primer (on havia esdevingut rei d'Aragó).

A la introducció al conte (4), que sol ser retòrica, trobem un fragment omès (potser per llacuna) sobre la supremacia de l'amor.

El canvi de Pèrsia per Parusa (24) i parusienchs (29) pot obeir a un error de tradició o bé al fet que el topònim és més indicador d'un lloc llunyà que no pas d'una seu concreta d'esdeveniments: la llunyania seria més aviat en relació amb el lector català, ja que entre l'Umbria i l'Emilia romagna no és tan gran la distància.

A part d'aquestes petites alteracions i de l'estranyesa que produeix l'afegit "ella és ma comara" (43) en boca del liberal i respectuós Gentil, res no altera el sentit i la cohesió del conte.

X 5

No s'hi observa cap canvi de sentit ni general ni particular d'importància: només algun fragment resulta poc precís (3, 11, 17). A 11 "con saramentò" és traduït per "sanament" com succeeix sovint.

X 6

L'argument i el fil narratiu segueixen fidelment l'original, malgrat diverses alteracions.

Pel que fa als personatges, apareix el rei Carles I d'Anjou no com a "Carlo vecchio o ver primo" sinó com a "Karlo, stant vell" (5) i s'hi esmenta un personatge de més a més, Corradino (32), perfectament ben situat d'acord amb la història (Conrad V, desposseït pel rei Manfred, intentà recobrar el regne de Nàpols en caure aquest darrer sota l'exèrcit de Carles I, però fou derrotat i mort a Tagliacozzo el 1268; havia sol·licitat ajuda al futur Pere II).

L'acció es situa a Castellamar (Nàpols) segons l'original, però (possiblement per defecte de traducció) l'entorn no és plantat de "nocciuoli" sinó de "noguers" (6, vid. també VIII 6,48) i en lloc de tenir aigua en abundància, més aviat escasseja (confon "viva" / "niuna"). L'edat de les filles de micer Neri minva d'un any: tenen catorze anys i per tant no tenen l'edat establerta per a ser casades, motiu pel qual la traducció omet les excuses que a B al·lega el pare per no haver-ne tingut ocasió (20).

Als paràgrafs 22, 29 i 35 trobem traduccions contradictòries (els "angeli" esdevenen "animals", suposem ocells; "pusilanimò", "magnífich ardiment" i el "dolore" del rei, "dons"). Però l'alteració que més afecta el conjunt la trobem a 15, on se'ns diu que els cuiners no couen els peixos, i després trobem que sí (16-17). A 36 s'observa un simple allargament final ("de la dampnada... empresa").

La cançó de les filles de Neri (22) no és traducció, sinó un fragment de Rigaud de Berbezilh.

X 7

L'amor de Lisa perd la qualitat de secret a 10 i 12: primer amb la intervenció de la mare, a més a més del pare (Únic citat a B), i explícitament després quan diu "he elegits tres (B "te") per molt feels guardadors d'un meu secret": és a

dir el pare, la mare i Minúcio. Però resulta que a partir de 29 ningú entén la reacció de Lisa, llevat del sonador i el rei (únics coneixedors reals del secret).

El nom del poeta, "Mico da Siena, assai buon dicitore in rima" (18), és traduït "un gran son amich de Sena, gran trobador en la gaya sciència". Hi ha imprecisions de traducció a 13, 39, 40 ("ardore" / "honor") i 46 ("a'quali" / "a la qual").

Al paràgraf 26 hi ha una petita llacuna que no destorba la comprensió però justifica l'apartament confidencial de 27, ja que Minúcio no gosava descobrir el secret en públic.

La llacuna de 45 afecta la comprensió: "e contenta d'agò que fer entenia" és "e parvele cosí savia come il re l'aveva detto. Il re fece chiamare il padre della giovane e la madre: e sentendogli contenti di ciò che fare intendeva".

X 8

Aquest conte, el de més càrrega discursiva i retòrica de la jornada, presenta nombrosos desajustaments parcials i, tot sovint, de difícil comprensió. De vegades la traducció d'un mot pot ser radicalment contrària, sense que el sentit general en resulti afectat (5 triumvirato / triumfant, 22 viltà / vida, rossor / rahó, 69 cupido / cap, 55 ragunare / rahonant, etc., on és ben palesa la inducció fonètica dels mots en la traducció).

També la variació en les dependències sintàctiques pot, sovint, no alterar el sentit general. En els paràgrafs narratius 87-110 es pot veure i contrastar l'agilitat del traductor quan no ha de discursejar sobre l'amistat.

Al paràgraf 3 s'inverteix el sentit: en lloc de valorar més els actes singulars en persones no nobles, seguint B, el traductor ressalta precisament el fet que siguin executats per nobles. La confusió és contradictòria amb 4.

El monòleg de Tito (13-19) omet algunes preguntes retòriques de retret a la consciència i desdibuixa l'escisió entre el desig i l'ètica.

A 33-34 es perd el subjecte agent (Déu) amb un "ells" ambigu (déus / parents). També és errònia la traducció a 59, 81, 84. És important el canvi de 62 en la confusió general sobre el tema central de l'amistat: els amichs són elegits per la fortuna i no per l'home com a B. A 113-118 l'exaltació de l'amistat esdevé lloanga de Tito, i 119 en completa l'enterboliment.

X 9

A la introducció el conte constatem un cop més la ignorància del traductor pel que fa al nucli temàtic de X 8: en lloc de doldre's de la raresa de l'autèntica amistat, es lamenta del "treball" sostingut pels dos amics exemplars.

A 74, el lament del Soldà perquè no ha pogut satisfer micer Torello fins tan tard (ignorants com eren l'un de l'altre) es converteix en plany per la separació.

Potser intencionadament (o no) el Soldà s'acomiada de micer Torello en italià (83); a més a més es fa referència a la dona del Soldà (85), que a B ni s'esmenta.

Traduccions de mots per la intuïció fonètica i no pel sentit, les trobem a 14 (disagio / ayre), 19 (sproveduta / previst), 88 (occorseogli / córrrech).

L'estil indirecte de B és directe a 83.

X 10

Com és sabut aquesta traducció és còpia de la que Bernat Metge efectuà el 1388 sobre la traducció llatina de Petrarca. Per bé que la traducció llatina és molt menys literal i molt més fidel que no sol ser el nostre anònim traductor, he intentat numerar el text segons els paràgrafs de B i n'he comparat les divergències. Per a les llacunes restitueixo segons l'edició Riquer de Metge.

A primer cop d'ull hom pot apreciar un gran augment de la retòrica i les descripcions en detriment dels aspectes narratius i d'acció (4, 5, 9), tot i que el discurs final de Galter (61-62) és molt abreujat. Igualment omet la retòrica final de l'autor.

És destacable la inclusió de precisió cronològica en la successió dels fets, així com l'elogi de la capacitat de Griselda pel regiment de la cosa pública.

A la conclusió de la jornada falten la cançó i els mots finals que la segueixen.

CONCLUSIO DE L'AUTOR

Un fragment retòric com aquest no està exclòs d'errors, de pèrdues de sentit i de contradiccions; sobretot altera el discurs la freqüència dels errors en la traducció dels pronoms: la conclusió s'adreça a un públic femení i els pronoms hi estan en concordança a B; la traducció alterna els femenins amb un gran nombre de masculins.

El paràgraf 2 contradiu els propòsits de B ("quasi a tacite quistion mosse di rispondere intendo") i el que ha expressat a IV Intr., 9, a part que desenfoca totes les explicacions que ha de fer. Sortosament recupera el sentit a 5. A 6 suprimeix la metonímia "penna" per "obra", formula la imatge de l'escriptor com a pinzell escriptent (no responsable d'escriure allò que li és manat) i afegeix una lleugera crítica als pintors.

No esmenta l'església com a lloc on es poden contar els seus contes, de tan honestos que són.

Omet diversos noms propis irònics i llegendaris, no comprensibles pel públic català (9). Per extensió omet la cita de Carlo Magno (17) com a màxim exponent d'home que, malgrat la seva saviesa, errà.

El paràgraf 29 sembla retornar a la bergada, mentre que a B es continua parlant a les lectores.

A favor del traductor cal dir que adapta bé els col·loquialismes antifraescos equívocs de 26 i que sap incloure el seu colofó dins l'obra immortal.

GLOSSARI

absegament (m.) argúcia VII 8,50
 adonar (v.) reunir (B adunare) II Con.,8
 adorar (v.) pregar III 10,12
 afigurar (v.) reconèixer X 9,96
 agradejar (v.) recompensar, acollir de bon grat ? II 1,6
 aguller (m.) tirada de fil que es fa filant IV 7,6
 ahombrat (adj.) estupefacte (B adombrati) X 7,24
 albareda (f.) lloc plantat d'àlbers I Int,102
 alena (f.) instrument de punta aguda VIII 7,116
 alenda (f.) alè VII 3,40
 alfabeguer (m.) test d'alfàbrega IV 5,17
 alfàbia (f.) gerra VII 2,13
 allenegay (m.) relliscada, llenegada VI 5,12
 alquella (f.) cortinatge de llit VII Int.,9
 analat (adj.) rinxolat (B inanellati) X 6,11
 andetràs (adv.) enrera V 7,40
 antaneta (f.) perxa (B antenetta) V 6,15
 aproxulació (f.) insistència I 2,10
 apunt (adv.) precisament (B appunto) III 7,100
 aramar (v.) agafar color d'aram IX Con.,2
 aregnar (v.) estacar, fermar, lligar VII 6,11
 arema (adj.) erm, desert IV 5,8
 arrapat (adj.) esgarrinxat V 8,15
 arrapinyar-se (v.) enfilar-se V 6,15

arrigolar-se (v.) ^{aprofitar-se} afartar-se ↑ VIII 6,7
 assegurat (adj.) apaivagat I 7,2
 aucellets xiprans (m.pl.) pasta perfumada que es crema
 VIII 10,24
 aviar (v.) fer marxar VIII 7,21
 avuyrar (v.) esternudar V 10,32
 badar (v.) donar, comunicar III 3,40
 badench (m.) ventresca IX 8,11
 bagatí (m.) pitxol, diner VIII 9,51
 barbajador (adj.) enganyador ? (B vagheggiatore) VI 3,6
 bastent, en bastent (loc.) torbat (B in bistento)
 III 6,17 VIII 7,41
 beasses (f.pl.) alforges VI 10,20
 benda (f.) turbant X 3,25
 bolunyí (m.) moneda VIII 9,43
 borbull (m.) desordre, tumult V 5,31
 bravetat (f.) bravesa III 6,8
 breu (m.) nota escrita amb una fórmula màgica IX 5,45
 bronda (adj.) rossa (B bionda) X 6,35 X 6,20
 brotó (m.) ull de la col espigada IX 8,11
 buffador (m.) canya per atiar el foc bufant IV 1,7
 bugada (f.) embolic, mala passada IX 1,20
 butziner (m.) escridassador ? intrigant ? (B brodaiuolo)
 III 7,52
 calsida (f.) herba nociva per als sembrats Con.A.,18
 calsolaria (f.) sabateria (B calzoleria) VIII 5,4
 canyó (m.) tub IV 1,7

cap, de cap (loc.adv.) de nou IV 3,28

carendejar (v.) acaronar, amanyagar III 6,39 — VII 9,38

carmenar (v.) fer l'acte sexual III 6,48

caràcter (m.) signe VIII 7,64 IX 5,48

cascat (adj.) desmenjat, altiu (B cascante) VI 8,8

cavall cotoner (m.) cavallí de cartró i drap VIII 9,92

cavaller banyat (m.) *tipus de cavaller* VII 9,81.

cavillar (v.) malpensar X Con.,6

cerque (m.) rotllana I Int,52

colet (m.) planta comestible (B cavolini) VIII 2,19

colp (m.) multitud, nombre VII Int.,2

colzada (f.) mida equivalent al braç, del colze als dits
VIII 9,85.

comanar (v.) lligar, assegurar, entortolligar IV 1,12

combarallar-se (v.) barallar-se II 7,108

comoriós (adj.) preocupat ?, consirós ? (B sgomentato)
IX 3,14

compensar (v.) pensar II Con.,8

compixar (v.) pixar-se de riure VI 10,55

comter (m.) gallofa, llibret del ritual diari II 10,8

consell (m.) col.loqui secret (B consiglio) III 6,16

conspectu (m.) aspecte (B cospetto) I 1,5

cor, de cor (loc.adv.) de memòria VII 10,25

corrussat (adj.) irat (B crucciato) VIII 10,47
VII 8,26 VII 4,22 I 7,2 VIII 7,42

cortesejar (v.) *practicar les virtuts corteser* X 3,7.

costa (prep.) al costat de, a la vora de (B costa)
III Int.,5

covinent (m.) pacte, condició IV 2,19

creegut (adj.) digne de crèdit VII 8,42
 creta (f.) escl  txa, fenella III 7,13
 crivellar (v.) clivellar VIII 7,113
 cug  s (m.) banyut, cornut VII 4,21
 c  p (m.) bossa de xarxa per a pescar (B vangaiuolo)

X 6,12 i 15

dememorar (v.) desvariejar VII 9,67
 demprimer (adv.) al principi VI 6,14
descominalesa (f) enornitat (B sconvenevolezza) X 8,32.
 desembolmar (v.) deslliurar (B sviluppare) VI 9,12

X 7,14

desemprenyar (v.) avortar IX 3,33
 desestruga (adj.) infeliç ? (B cattiva) VIII 1,9
 desmemorat (adj.) ximple VI 9,13
 digo-daina (f.) acte sexual (B gozzoviglia) VIII 2,46
 ditor (m.) el que diu I 9,3

dolenta (f.) dona de mala vida IX 5,52 i IX 7,10
dona (adj.) senyora X 8,67.
 don  s (adj.) bell II 8,78

dòmine (m.) mossèn (B domine) VIII 6,13

elitropia (f.) pedra invisible VIII 3,20

embolumat (adj.) embolicat, complicat I 1,7

emboquir (v.) engrescar, atreure ? IX 5,11

emper (prep.) per X 1,4

enbarbullar (v.) feinejar, anar amunt i avall V 4,5

enbolumar-se (v.) embolicar-se relacionar-se III 7,35

encapar (v.) arribar, at  nyer (B incappare) VIII 7,98

encara (adv.) ja IX 6,29 IV 8,17 VIII 7,75 i 7,108

IX 4,13 X 7,30

encara (adv.)	mai	X 9,16
encara (adv.)	també (B anche)	VIII 1,2
encircluar (v.)	recórrer, voltar	VII Con.,7
encrueltir (v.)	encruelir	IV 1,44
encunsar (v.)	adobar, assaonar	VI 4,6
encunsar (v.)	adobar, pegar	VI 4,13
encungar (v.)	domesticar	X 9,50
endeyós (adj.)	indignat (B sdegnoso)	III 9,22
enradrat (adj.)	immòbil, rígid, fixat	VIII 3,6
entonar (v.)	musicar (B intonò)	X 7,23
entrevenir (v.)	frequèntar	V 4,6
entriar (v.)	plantar ?, emp art tar ?	VIII 3,9
envidar (v.)	convidar	X 8,24 II 7,30 i IV 7,9 i X 8,24
escar (v.)	enganyar, parar una trampa	IV 2,11
espatxar (v.)	morir	IV 1,52
espècia, ab espècia de (loc.)	fingint (B sotto spezie di)	III 10,11
<i>esperanda</i> (f.)	<i>espera llarga</i>	<u>VIII</u> 7,70.
estramordit (adj.)	esporuguit	V 8,28
eveniment (m.)	esdeveniment (B avvenimenti)	Proemi,14
ferros (m.pl.)	eines	VII 2,14 i 31
ferventíssimo (adj.)	ferventíssim	X 6,19
ffou (f.)	boca, desembocadura (B foce)	II 6,25
força, per força (loc.adv.)	artificialment	IV 1,9
<i>fosa</i> (f.)	<i>malaltia</i>	<u>VI</u> 10,28.
frasques (f.pl.)	ximpleries (B frasche)	IX 5,48
		III 3,26
frega (f.)	ostentació	VIII 10,9
fèries (f.pl.)	vacances (B ferie)	VI 5,9

galdir (v.) gaudir VIII 6,12
garrulejar (v.) parlar (DCVB); potser: cantar (B carolare)

IX Int.,6

gastat (adj.) gangrenat IV 10,9
giburries (f.pl.) fantasies, ximpleries VII 8,43
gillat (m.) moneda napolitana (B gigliato) VII 2,20
gobellet (m.) vas VI 2,17
goretar (v.) llaurar de guaret Con.A.,18
graponons, de graponons (loc.adv.) de quatre grapes

VIII 9,97

gros (m.) moneda petita d'argent (B grossi) VIII 10,27

VIII 3,29

guany (m.) interès comercial VIII 1,5 i 10
gumedara (f.) dona oriental (B gumedra) VIII 9,35 i 39
hincocència (f.) ignorància ? I Int,13
ignocència (f.) ignorància ? I 10,6
iniquitosament (adv.) iradament VIII 3,52
iniquitós (adj.) neguitós, apassionat IX 8,23 IX 9,9
inprimia (f.) senyal, subtileza ? (B strettezza) X 6,3
inpucnar (v.) sotmetre III 7,16
instància (f.) estància VII Con.,7
interèsser (m.) interès X 10,5
ladànies (f.pl.) processons d'abans de l'Ascensió

II 10,9

lats (m.) balanceig, inclinació IV 10,25
legesa (f.) porqueria (B lordura) IV 2,56
lesca (f.) tall de pa X 2,12

macar (v.) malmetre, senyalar, fer mal VII 8,19
 maciquejar (v.) mercadejar, fer tractes II 5,3 IX 3,4
 mal envides (loc.conj.) a penes IV Int.,34
 malananca (f.) porqueria, fems II 5,40
 malcorar (v.) disposar en contra ? IX 7,10
 malequal (adj.) desigual III 6,33
 malencung (adj.) malarreglat (B malconcio) IX 8,28
 masigni (m.) mena de granit (B macigni) VIII 3,19
 menada (f.) manat VIII 2,11
 merquigiano (adj.) de les Marche (B marchigiano) IX 3,3
 mesions (f.pl.) aposta II 9,30 i 31 i 59 VI 6,16
 mestressa (f.) mestra VIII 10,3
 metre (v.) jugar-se quelcom (metre messions, 16)
 VI 6,8 i 16
 mijà (m.) paret mitgera, tempanell III 4,24
 nació (f.) naixement IV 10,7
 notar (v.) executar una nota musical III Int.,12
 nulla (pron.) no res (B nulla) IX 9,18
 obumbració (f.) fosc (B obumbratione) V 1,22
 ortogrofialment (adv.) ortogràficament ? ^(ortogràficament) ↑ VIII 9,47
 pali (m.) torneig de tradició toscana (B palio) VII 3,8
 paltonejar (v.) donar-se bona vida (B poltroneggiar)
 III 7,41
 paltonera (f.) bona vida ? (B poltroneria) III 7,41
 pany (m.) cadascun dels extrems laterals d'una gramalla
 VIII 5,12
 papolí (m.) moneda de dos sous (B popolini) VI 3,7

paralla (f.) paraula I Con.,5 I 6,17 I 4,17
 parra (f.) planta enfiladissa III 3,40
 pas, a més de pas (loc.adv.) corrent IX 5,54
 peix seget (m.) peix poc preuat, xanguet ? VII 3,11
 perseguir (v.) urgir sentència, acusar
 IV 7,16 i 18 i 20 i IV 9,24
 pidoquiarria (f.) avarícia (B pidocchieria) VIII 5,4
 plaja (f.) pendent (B piagge) VI Con.,21
 pollós (adj.) brut, gasiu ? V 10,56
 postís (m.) empostissat I 1,78
 pregamí verge (m.) pergamí extret de l'animal no nat
 IX 5,47
 pretore (m.) pretor X 8,105
 pretori (m.) pretor X 8,96
 prexuvolació (f.) insistència IX 2,3
 profesó (f.) processó I Int,9 i 32
 profundo (adj.) profund (B profundo) IV 4,2
 proverbiar (v.) *dir proverbis* (B. proverbare) VIII 3,51.
 proxivalació (f.) insistència VIII 4,9
 punxar (v.) tocar per despertar VII 1,16
 pèccora (f.) ximple VII 3,17 VI Int.,10 VIII 9,3
 pèccora campi (f.) ximplet VIII 9,52 VIII 5,6
 pèlech (m.) estanyol, bassa VI Con.,26
 quefer (m.) feina VIII 7,45
 quermenar (v.) fer l'acte sexual VIII 9,26 VII 9,63
 rabeua (f.) rabequet, instrument de tres cordes
 IX 5,31 i 36 i 58
 ragàs (m.) vailet de classe baixa (B ragazzi)
 II 8,87 i 94 V 10,58

ramango (m.) escarafall, lamentació (B ramarichio)

III 6,42

ramugar (v.) moure els morros el cavall en menjar

IX 10,23

ramàs (m.) escombra VII 2,31

rancallar (v.) anar ranc VIII 3,47

raonar (v.) reunir ? IV 2,44

ravaxinat (adj.) tirat amunt, cargolat VI 6,14

rebust (adj.) alterat, trasbalsat ? (B rabbuffato)

IV 5,12

recena (f.) penyora I 7,9 VIII 2,41

reconvidar (v.) insistir, insistència X 9,35

regaco (m.) servent (B ragazzo) II 8,36

remango (m.) escarafall, lamentació X 8,61

remellar (v.) ? (B ramaricatisene) V 10,35

rest (m.) seguit, mà, nombre indefinit VIII 2,43

restaurandi (m.) menja reforçant II 10,7

restaurar (vt) estelviar, evitar III 8,46.
retortolligar (v.) embolicar, entortolligar X 9,77

revexinat (adj.) desviat, girat II 1,11

robiols (m.) raviolis VIII 3,9

romia (f.) pelegrina VII 1,23

rosat (adj.) cobert de rosada VIII Int.,2

rota (f.) derrota X 9,61

rugua (f.) falta, defecte I 1,43

sacomano (m.) saqueig V 5,27

sacçó (m.) doblec VIII 3,40

saltigans (adj.) brillants (B scintillanti) II Con.,3

sanxes (f.) bromes (B ciance) II 5,45
 scalunya (f.) ceba d'Ascalònia VIII 2,11
 scantar (v.) bescantar III 3,13
 scar (v.) atreure sensualment o físicament VIII 7,9
 scarcar (v.) lacerar, estirar III 3,30
 seca (f.) roca a dins la mar a poca profunditat X 9,66

II 4,17

seguida (f.) continuació VIII Con.,1
 sgarrat (adj.) esquingat VI 10,23
 socoltre (adj.) idiota, inculte V 10,22
 solar (v.) posar soles a les sabates VIII 5,12
 somorn (adj.) baix, apagat II 2,3
 sonillós (adj.) adormit, somnolent IX 6,31
 sopols, en sopols (loc.adv.) enlaire, amunt VIII 9,85
 special (m.) especier (B speciale) VIII 6,39
 speranda (f.) llarga espera VIII 7,70
 squerra (f.) quantitat (B schiera) VII Int.,7
 suclet (m.) xuclet IV 2,36
 sèver (m.) arrel amargant VIII 6,44
 tabans (m.) tàvecs III 10,3
 tacanyeria (f.) gasiveria IX 8,17 i 25
 taulatxo (m.) escut de fusta (B tavolacci) V 3,35
 temiau-vos (loc.conj.) molt més VIII 4,24 i 26
 temiau-vos que (loc.conj.) no us penséssiu que ?

VIII 7,143

tempres (f.pl.) témpores, temps de dejuni II 10,9 i 33
 temps (m.) tempesta V 7,17 V 7,16

tens (fp.) ? part de la espeta, V 2,33

tinyós (adj.) miserable (B tignosi) V 10,58
tornès (m.) moneda de plata X 10,2
trencador de camins (m.) lladre de camí ral X 2,24
trobes (f.pl.) recompensa per haver trobat quelcom

II 8,96

trossat (adj.) estarrufat (B tronfi) VII 3,9
varar (v.) confortar ? V 1,23
veytar (v.) vexar (B guatare) III 3,13
viver (m.) lloc on es crien peixos VI Con.,26
xanxes-marranxes (f.pl.) romangos, ximpleries

IX 8,25 i 27

xinxiar (v.) bromejar (B cianciando) VII Con.,7
motejar